ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
JEUDI
1er DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·471 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.471

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԷՋԷՆԻՍ. մերժեց ռուսական վերջնագիրը, հակառակ անոր որ օդանաւային յարձակում կար օդակայանին եւ նախագահական պալատին վրայ: Ելցին սպառնաց ռուսական զօրքեր ղրկել եթէ 48 ժամէն կռիւները չդադրին: Հաւանական կը նկատուի որ ընդդիմադիր ուժերու (որոնց զօրավիգ է Մոսկուա) զինուորական պարտութիւնը չարաթափէրջին, մտածել սըկսած է կրեմլինի եւ զայն մղած աւելի չօչափելի միջամտութիւն ընելու: Ելցին կը պնդէ որ· -- «անկախութեան լուծումի մը որեւէ յոյս չկայ էէչէն ներքին տագնապին համար»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Տիկին Չիլլէր կը յուսայ 5 միլիառ տոլար (27 միլիառ ֆրանք) ձեռք ձգել սեւեականաչնորհման նոր ծրագրին շնորհիւ զոր Խորհրդարանը վաւերացուց: Ան առթիւ, Տանսու Չիլլէր յայտարարած է· -- «Այսօր, դուռը կը բանանք նոր ժամանակաշրջանի մը: Թուրքիա, շրջանի վերջին ընկերվարական երկիրն էր: Տապալեցինք զայն»: Թ. Իօզալն է որ ութ տարի առաջ առաջարկած էր ապաշղթայնացման ծրագիրը, բայց, չէր կրցած քաղաքական շրջանակները համոզել: Դէպերու կարծիքով, եթէ այս չեփփանաչնորհումը իրագործուի այնպէս ինչպէս նախատեսուած է կրնայ քաղաքական հետեւանքներ ունենալ: Հանրային հաստատութեանց վաճառքէն գոյացած եկամուտները չեն կրնար գործածուիլ պիւտճէին բացը դոցելու համար, այլ պէտք է ծառայեն հաստատութեանց պարտքերը վճարելու: Օրէնքը կը նախատեսէ Բարձրագոյն Խորհուրդի մը ստեղծումը որ, պէտք է, միաճայնութեամբ քուէարկէ ամէն մէկ ձեռնարկի վաճառքը, ինչ որ վեթոյի իրաւունք կու տայ փոքրամասնութեան ներկայացուցիչնե-րուն:

ՓԱՐԻԶԻ ոճրային յատուկ Ատեանին առջեւ կը շարունակուի Պախթիարի սպանութեան ենթադրեալ ոճրագործներու դատը: Կը թուի որ Պոլսոյ երկու յարկաբաժիններ ապաստան տուած են ենթադրեալ մարդասպաններուն, ինչ որ կապ մը կ'ենթադրէ պարսիկ գործակալներու եւ Թրքական շրջանակներուն միջեւ: Այս յարկաբաժիններու գոյութիւնը երեւան եկած է կեղծ անցագրերու քննութեան մը ընթացքին: Թրքական երկու անցագրեր օգտագործուած են Վաքիլի Ռասի եւ Մոհամետ Ազատիի կողմէ Պախթիարի սպանութենէն եռք: Փաստուած է որ սպանութենէն քառորդ ժամ առաջ հեռաձայնը հնչած է Պոլսոյ այդ յարկաբաժիններն մէջ: Ցայտնի եղած է յետագային ալ որ այդ յարկաբաժիններուն հեռաձայնի պիծերը ծառայած են բազմաթիւ խօսակցութիւններու նաեւ Պարսկաստանի հետ, բայց, դժուար է ինքնութիւնները ճշդել:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ կոչ կ'ընէ վերակազմելու համար Խորհրդային Միութիւնը: «Միութիւնը կարելի էր պահպանել» խորագրեալ գիրքին հրատարակութեան առթիւ, Գորբաչով յայտարարած է որ գործուած սխալը (Խորհրդային Միութեան քայքայումը) ծանրակչիռ է, բայց, կարելի է դարմանել, սկսելով նախկին հանրապետութեան վերանդամակցութենէ գործընթացը:

ԱԼԻ ՍՍԱՓՐԻԶԻ հռչակաւոր փիւմ - սիկաէքը եւ իր անձնական այլ բազմաթիւ առարկաները աճուրդով կը ծախուին Կիրակի օր (Դեկտեմբեր 4) Պուլոնեըի Հոթէլ տէ վաճքին մէջ: Պիտի ծախուին բազմաթիւ կեղծ գոհարեղէններ, Տիորի երկու մուշտակ, գաւազան ճօնուազրուած պաստառ, լաչակ, ձեռագրեր եւայլն: Քրոջ աղջիկն է ծախողը որ կը բացատրէ թէ ուզած է հաճոյք պատճառել անոնց որոնք զինք չեն մոռցած:

ԱՑԱԹՈԼԱ ԱՐԱՔԻ, պարսիկ չիի կրօնական բարձրագոյն իշխանութիւնը մեռած է 90 տարեկանին: Ըստ Պարսկաստանի ԻՐՆԱ գործակալութեան, իսլամական աշխարհի մեծագոյն հեղինակութիւնն էր:

ԲԱՔՈՒ - ՀՈՒՆՈՒՍԻ նահանգի ոճրային ատեանին առջեւ կը դատուին երկու Թուրքեր որոնք խեղդած են 15-ամեայ աղջիկ մը՝ Նազմիէ, 1993 Օգոստոս 13-էն 14 գիշերը: Ամբաստանեալները աղջկան՝ եղբայրն ու զարմիկն են եւ ծնողքն ալ մեղսակից եղած է: Աղջկան յանցանքը այն է որ ուզած է հեռանալ ընտանեկան խիստ ճնշումէն, չկարենալով հանդուրժել եղբօրը եւ հօրը քիրտ վերաբերումին: Աղջնակը խեղդուած է հօրը եւ մօրը աչքին առջեւ: Մամուլը հայրը կը ներկայացնէ որպէս մէկը որ 21 տարի է Ֆրանսա է եւ երեք բառ Ֆրանսերէն չի գիտեր, մայրն ալ՝ փոլորովին ապէտ գիւղացի մը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (*Bruxelles*)

(30 Novembre)

KARABAGH : BAPTEME DU FEU POUR LA CSCE

Պելժիական այս կարեւոր օրաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է շրջանի դէպքերուն: Գլխաւոր յօդուածը կը վերաբերի Ադրբեջանի եւ խորագրուած է· --

Entre Russie, Iran et Turquie
L'AZERBAIDJAN A LA CROISEE DES EMPIRES

Կողքին ալ կարճ դրութիւն մը Ղարաբաղի մասին, վերը նշուած խորագրով: Հոն հակիրճ պատմականը կայ դէպքերուն 1988-էն ի վեր: Կը չեշտուի թէ երկու կողմերն ալ խաղաղ լուծումի մը կը սպասեն:

Աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐԱՖԱԹ ԵՒ ՅԱՅՐԱՅԵՂԱԿԱՆՆԵՐԸ

Կապայի իրերայաջորդ դէպքերը, քաղաքական դէտերու համաձայն, Արաֆաթը հասցուցած են դժուարին ընտրութեան մը պարտաւորութեան, կամ պէտք է պայքար բանայ ծայրայեղականներու դէմ, կամ ջանայ համաձայնութեան կարելի եղրեր ճարել, ինչ որ անխուսափելիօրէն պատճառ պիտի ըլլայ իր անկումին: Այս կերպով, Պաղեստինցիներու ղեկավարը չէ կրցած փրկուիլ իրենց ժողովուրդը անկախութեան տարած այլ առաջնորդներու ճակատագիրէն: Այսինքն՝ մըրցակցութիւնը ունենալ իշխանութեան հետամուտ խմբաւորումներու, ինչ որ պարտադրած է ապաշաղաղութեացած ռիւկեան բազմաթիւ երկիրներու եւ նաեւ Իսրայէլի: Արաֆաթ իր ձախին ունի Համասը, իսկ աջին՝ Իսլամական ճիհատը, Համասը եւ ծայրայեղ իսլամական այլ կազմակերպութիւններ:

Ներկայիս ամէնէն կարեւորը կը թուի Համասի հետ քաղաքական համաձայնութիւն մը, յանուն՝ պաղեստինցի ժողովուրդին միութեան: Սակայն իր շրջապատէն ապահովութեան բազմաթիւ պատասխանատուներ կը քննադատեն Ապու Ամարին վարանումները, իսլամականներու յարձակումներուն դէմ: Ոստիկանութեան զօրավարներ ամիսներէ ի վեր կ'ըսեն թէ անհրաժեշտ է ապաղինել ամբողջ քաղաքացիութիւնը, բայց Արաֆաթ չի յաջողիր վճռել, հակառակ Կազայի մէջ թուական մեծամասնութիւն ունենալուն: Այդ մեծամասնութեան մէջ կան ինը հազար ոստիկաններ ու Ֆաթահի հինգ հազար անդամներ:

Համասի ցոյցերուն դէմ երբ կոչ ըրաւ Ֆաթահի որպէսզի ցոյց տայ համաժողովրդական զօրակոչի իր կարողութիւնը, տասը հազար հոգի խմբուեցան ու խանդավառեցին ձախահարեցին զինքը երբ մանաւանդ ըսաւ թէ կը պահանջէ խրամ-յէլեան բանտերու մէջ արդելափակուած պաղեստինցիներու ազատ արձակումը: Բայց երբ աւելցուց նաեւ Համասի ղեկավար Ահմէտ Եասինի անունն ալ, բազմութիւնը դոչեց՝ «ո՛չ»: Ֆաթահի չարքաշինները համաձայնութեան կոմմնակից չեն ու կը նախընտրեն պայքարիլ Համասին դէմ, պաղեստինեան իշխանութեան կողքին:

Իսրայէլցի ղեկավարները համոզուած ըլլալ կը թուին որ միջազգային չուտափոյթ օժանդակութիւնը անհրաժեշտ է որպէսզի Արաֆաթ ծայրայեղականներու զոհ չըլլայ: Ճիշդ է որ դրամը ամենաղօր չէ ու Իսրայէլի քայքայումը ուխտած կրօնամոլ ուժեր որոնք ուխտած են նաեւ իսլամական հանրապետութեան մը հաստատումը, պիտի չանյայտանան: Ասկէ զատ, դրամը ամէն բանի դարմանն պիտի չըլլայ նաեւ այն պատճառով որ պաղեստինցի զանգուածները միայն տնտեսական մարզէն յուսահատ չեն. խաղաղութեան հոլովոյթին քաղաքական զարգացումն ալ չէ զոհացուցած զանոնք:

Պատճառը այն է որ Իսրայէլ չէ յարգած իր յանձնառութիւնները· իր բանտերուն 13 հազար պաղեստինցիներէն մինչեւ այսօր 6 հազարը ազատ արձակուած են: Պաղեստինեան ընտրութիւնները միշտ կը յետաձգուին. թէեւ Արաֆաթ Յունուար 15-ի թուականը յայտարարած է, բայց երուսաղէմ չատ իրագործելի չի նկատեր ատիկա:

Ռապինի համար գլխաւոր խնդիրը պաղեստինեան մեծ կեդրոններէ իսրայէլեան ուժերու նահանջն է: Օսլոյի համաձայնագրով այդ նահանջը պէտք է նախորդէր ընտրութեան. բայց Իսրայէլի վարչապետը ի՞նչպէս կրնայ զօրքը քաշել այդ շրջաններէն, Այսրյորդանանէն երբ 120 հազար Հրեաներ հոն հաստատուած են իրենց թշնամի մէկ միլիոն պաղեստինցիի միջեւ: Եւ Կազայի օրինակին նման ահաբեկչական արարքներու բազմացումը ոչ մէկ ապահովութիւն կը ներշնչէ:

Ռապին որուն կառավարութիւնը Խորհրդարանին մէջ միայն մէկ քուէի առաւելութիւն ունի, փափուկ դիրք մը կը մատնէ, ինչպէս Արաֆաթ: Երկուքին ալ անքր պիտի բաւէ հարթելու այնքան բազմազան կնճիռները:

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / 29)

ՅՈՒՍԻԿ ՔՀՆՅ· ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ՀՀՇ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀՀՇ-ի Նոյեմբեր 28-ի անդրանիկ նիստին Յուսիկ Քհնյ· Լազարեան միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրուած է ՀՀՇ-ի վարչութեան:

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Հայաստանի կառավարութեան Նոյեմբեր 28-ին գումարուած նիստին քննարկման առարկայ եղած են յատկապէս Դեկտ· 1-էն սկսեալ տնտեսական քաղաքականութեան նոր փուլի անցումի եւ այդ գծով հացի, եղեկտրականութեան գիներու բարձրացման հետեւանքով թոշակներու, կրթաթոշակներու, նպաստներու, հատուցումներու եւս բարձրացման առընչուող հարցեր:

*
**

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Հացի գինին եւ եղեկտրականութեան սակերուն բարձրացման առընթեր Հանրապետութեան նախագահը Նոյ· 24-ին հրամանագիր մը ստորագրած է, որ կը նախատեսէ մինչեւ Դեկտեմբեր 1 ռուսաստանեան աշխատավարձքի, պետական պաշտօնեաներու աշխատավարձքերու, կենսաթոշակներու, նպաստներու բարձրացում,

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանի հետ կնքուած կարգ մը պայմանագրութիւններու եւ ծրագիրներու իրագործման ընթացքը քննարկելու նաեւ երկկողմանի կապերը ամրապնդելու նպատակով փոխ - նախագահ՝ Գ. Յարութիւնեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւն մը աշխատանքի այցելութեամբ Իրան գացած է Նոյեմբեր 25-27-ին: Պատուիրակութիւնը այցելելէ եռք առեւտուրի ազատ գօտին, Թեհրանի մէջ ալ տեսակցութիւններ ունեցած է Իրանի Տնտեսութեան, Ելմտական, Փոխադրութեան, Արդիւնաբերութեան, Ուժանիւթի, Հաղորդակցութեան, Մշակոյթի, Արտաքին նախարարութիւններուն մէջ:

*
**

ՌՈՒՍ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի պետական Դումայի երեսփոխաններ Գ. Եակունին եւ Վ. Բորոչչով Հայաստան կը գտնուէին քրիստոնեայ դեմոկրատ Միութեան հրաւէրով: Անոնք Նոյեմբեր 28-ին ընդունուած են Գ.Ա.Ժ.ի նախագահ Բ. Արարքցեանի կողմէ, որոնց հետ կարծիքներու փոխանակում ունեցած է հայեւռուսական յարաբերութիւններու եւ միջխորհրդարանական կապերու առընչուող հարցերու շուրջ: Հանդիպումի ընթացքին չօշափուած է նաեւ Արցախի հարցը:

Ի ՅՈՒՇ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԳԻՆ

ԳՐԱԳԷՏԻՆ ՄԱՀԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գրագէտին մահը, իր կեանքին նման, միշտ կ'ունենայ բան մը ուսնի – գրագէտները ո՛չ լուռեամբ կ'ապրին իրենց վայրկեաններն ալ ո՛չ ալ ամբողջութեամբ կը մեռնին երբ ալ գաղրին ապրելէ: Անծեղներու նման, բան մը իրենց մէջ կը չարունակէ անյոյս ճիգը մինչեւ ծայրը երթալու եւ ամբողջացնելու խորհրդաւոր ծրագիրը: Մեծ պատուհասը եւ նոյն ատեն մեծ փըրկարարը այս վիճակին ստեղծագործ երեւակայութիւն կոչուածն է որ պէտք չունի ողորմելի մարմնին իր գործը ընելու համար: Այս առեղծուածին քանալին անչուշտ գլխագիրը Գործն է որ գրագէտին ողջութեան անոր տեղը կ'ապրի, պարպելով անոր գոյութեան թէ՛ խմաստը եւ թէ վայելքը: Ու երբ հեղինակը կը մեռնի, Գործը դեռ կը չարունակէ ապրիլ որպէս թէ ան ողջ ըլլար, նստած ամայի տան մէջ, սիկարէթը վառելու վրայ, տողի մը կէսին: «Մահը բառ մըն է լոկ» կ'ըսեն գրագէտները, «ինչպէս կեանքը» աւելցնելով, ինքզինքին մխիթարելով բայց անկարող ազատելու բառէն որ կախարդական լոյսերու եւ ձայներու մէջ առած է չուրջի իրականութիւնը, էլեկտրականացած ցանկապատի մը նման, ինչպէս կան առանք որոշ բաներու չուրջ: Վայ այն գրագէտին, որ խանութպանի մը նման կը մօտենայ այդ արապահին եւ առանց դիտակցելու վտանգին՝ կը դպնայ թելերուն, կը կորէ հոսանքը ու կը փճացնէ ամբողջ կախարդանքը...: Կան սակայն գրագէտներ ալ որոնք զգալով հանդերձ վտանգը՝ կը նետուին ու կը զոհուին այդ մահացու փչաթելին վրայ, իրենց ցաւէն ու տառապանքէն յուսալով ու չանալով դեղեցկութիւն ստեղծել:

Կարապենցը այս երկրորդ տեսակի գրագէտներու խումբին միացեր էր իր վերջին հատորներուն մէջ: Հասունցման եւ լըրջացման իր բարձրադոյն աստիճանին, անոր արձակին հիմը կազմող քնարական երանգը սկսեր էր տիրական բնոյթը կազմել իր ոճին: Տեղ տեղ նոյնիսկ ապսիւրտի թէման կը թուէր լրջօրէն փորձել իր երեւակայութիւնը որ մինչեւ 80-ական թուականները դիմադրեր էր այդ նիւթին: «Կայարանը» պղտիկ, թեթեւ վիպակը («Մի Մարդ ու Մի Երկիր) որ ժամանցի պէս կը կարդացուի, հաւանաբար այդ լուսամուտն էր որ հեղինակը կը բանար նոր ապրումներու աշխարհի մը վրայ: Քնարական չունչը զգալի է նաեւ երբ կը փորձէ ցեղի բնազանցութիւնը ընել («Համանուագ Հայրենեաց»), հայութեան ու ղէպի նախահայր քաղողական ուժին մէջ տեսնելով համամարդկային ճշմարտութեան մը ներկայութիւնը: Կը զգա՞ը արդեօք թէ այդ կալուածները չեզոում մըն էին իր վիպասանի բնաշխարհէն ու կը տանէին փիլիսոփայական ու գեղագիտական բարդ արօտներու ուր կրնար սայթաքիլ:

«Ամէն ինչ սկսում է առաջին առաւօտից երբ դեռ չէինք ծնուել: Սակայն գիտէինք, որ աշխարհը գետի միւս կողմն է: Կարեւորը ճարպիկութիւնն է: Պիտի որոշես լինե՛լ եւ այդպիսով լինե՛լ: Օրը մի ամբողջ տարի է, իսկ կեանքը՝ յաւիտենութիւն, աստղերի պէս, ծուռ փողոցի հնամենի ընկուզենու պէս, բաղաքի անվերջ խոր տնիոցի պէս:

Եւ հէնց այդպիսով էլ շարունակւում է հինաւուրց ցեղի դիցարանութիւնը: Ամէնուր փնտռեցինք սրբազան լեռը, որն աւելի մեր հոգու աչքերի վրայ է բարձրանում քան բիբլիական դաշտի: Դափեցինք դարերի դուների շեմերը: Աբրագանգ չգտնելով՝ բռնեցինք կաթնածիրի ծիրը եւ հասանք կակաթա, փարիզ ու լոս – Անճելըս եւ ամէնուր տօնեցինք մեր յաւերժութեան սարսափները: Երեւանը միշտ էլ անհասանելի երազ մնաց մեր ենթագիտակցութեան մէջ»:

Փաստօրէն, բառի թակարդը ինկած էր Կարապենց, ճիշդ Կոստան Զարեանի նման որու ոճին այնքան կը մօտենայ իր ոճը: Ակէ աւելի բանաստեղծական չի կրնար ըլլալ արձակը, ու բառին փորձութիւնը քիչ անգամ այնքան զօրութեամբ կը քաշէ, կը հեռացնէ վիպասանի մը երեւակայութիւնը իր բնական արօտավայրէն որ մարդկային իրականութիւնն է: Սակայն ասիկա չատ հասկնալի չըլլափոխութիւն մըն է Կարապենցի պարագային որուն լեզուն, իր առաջին գրութիւններէն մինչեւ վերջինները՝ արդեօք եղած է որ մօտենայ մարդկային մերկ առասպանքին: Ամէն վաւերական գրագէտի նման, ան ալ աքսորական մըն է թէ՛ իր անճնական կեանքէն եւ թէ ուրիշներու կեանքէն, լուսանցքային մարդ մը՝ որուն վրայ կ'աւելնայ Սփիւռքցիի ինքնութիւնը, թափառական, անարմատ ու միջազգային: Դըժբախտաբար, Սփիւռքցի գրագէտին գլխաւոր յատկանիշներէն եղած է անոր ղգացականութիւնը եւ Կարապենցի մօտ այդ դիծը երթալով զարգացած է հատորէ հատոր: Հայաստանի եւ հայրենասիրութեան թէմաները միայն բարդացուցած են այս դերզգացական վիճակը: Այսպէս է որ Կարապենցը բռնուած է ազգային գրականութեան պահպանողական – աւանդութեան եւ միջազգային գրականութեան քայքայիչ ու անկաշկանդ իրապաշտութեան միջեւ, բռնուած է ցեղին մխիթիքին ու «մարդուն» պաշտամունքին միջեւ:

Ինչպէ՞ս համադրել այս բոլորը որոնց հասարակաց յայտարարը մահէն վախնալն է, անմահութեան երազն է: Կամ, ուրիշ խօսքով՝ մահուան նուաճումը: Եւ ինչպէս ամէն դրող, Կարապենցն ալ ամբարտաւան ու ինքնավստահ է, իրողութիւն՝ որ յայտնի կ'ըլլայ երբ իր անճն ու գործը կը նուաստացնէ: «Ես ոչինչ եմ, մի նայիք ինծի, գործս է կարեւորը, եթէ կայ բան մը որ կարեւոր ըլլայ այս փուճ աշխարհին մէջ» կը մտածէ յաճախ: Արդեօք չէ որ իր վերջին երկու հատորներուն կողքերը զարդարուած են մոմիաներու կամ դիակներու նմանող պատկերներով ուր ան մահն ու անոր արհաւիրքը յաջողած է չէզոքացնել՝ անվնաս բառի ու պատկերի վերածելով: Ահա իր յաղթանակը – իր կեանքը բառերուն յանձնել եւ անոնց հետ դիմանալ յաւիտեան: Եւ կամ՝ իր մահը այդ մոայլ պատկերներուն մէջ դադրեցնել մինչ ինք անդին կը չարունակէ ապրիլ ու տեւել բառերով: Մեռա՞ծ է թէ ոչ՝ չատ յստակ չէ: Գրագէտը ե՞րբ կը մեռնի...:

«Բառ»ին ու իր միջեւ կնքուած այս դաշինքին հետ միասին, Կարապենցի գործին ներքին եղաչրջումը, իր զարգացումին «լոժիքը» կը թուի տեսակ մը հանդրուանի հասած ըլլալ, թէեւ ինք կ'ուրանայ ատիկա իր դիրքերու նախապատրաստին մէջ: «Գրական Փորձագրութիւններու» հատորը (Երկու Աշխարհ, 1992) տեսակ մը հաշուեկշիռ առնելու փորձ մըն է, ուր հեղինակը, հատած որոշ օթեւան՝ պահանջը կը զգայ ետ նայելու ու գրական – քննադատական ու փորձագրական կալուածին հունձքը կշռելու, իր մտքին կարած ճամբան չափելու: Ցոգնութի՞ւն, կասկա՞ծ՝ թէ սխալ ճամբայ առած է, վա՞խ՝ թէ մեծ բան չէ ըրած կեանքի ընթացքին: Թէ՝ անհրաժեշտութիւնը կը զգայ գրական անդաստանին եւ հայ գրականութեան մէջ իր տեղը ապահովելու, գրագէտի իր վարկը հիմնաւորելու:

Եւ յետոյ, երբուընէ՞ ի վեր Կարապենցի նման վաստակաւոր, հասուն եւ արժէքի բարձրութեան հաստատուած Սփիւռքահայ գրագէտ մը պէտքը կը զգայ իր նոր հատորները Հայաստանեան բանասէրը ու դասախօս մտաւորականներու հովանաւորութեան տակ դնելու: Սէրգէյ Սարինեան եւ Հրանտ Թամրազեան, պատուական մարդիկ ու վաստակաւոր մտաւորականներ են, սակայն ի՞նչ գործ ունի անոնց այլապէս արժէքաւոր բայց այս պարագային բոլորովին աւելորդ կարծիքը իր հատորի կողքին: «Բնազդային» բայց վաւերական արուեստագէտը ե՞րբ պէտք ունեցած է «բանապաշտ» բանասէրներու վաւերացումին՝ իր դիրքին արժէքը երաշխաւորելու համար:

Կարապենցը լեզուին թակարդը ինկած ըլլալու էր, անկասկած: Իր վերջին գրութիւններուն մէջ («Երկու Աշխարհ», 1992) է որ կը պարզուի անոր պարտութեան չափը, սարդի ոստայնը ինկած մեղուին նման՝ որքան ճիգ ընէ ազատելու բարին համայքին՝ այնքան աւելի կը բռնուի լեզուի ճախճախուտքին մէջ ու զոհ կ'երթայ անոր դինովութեան ու մոլութեան:

«Ասել եմ: Կրկնում եմ: Գրում եմ, որովհետեւ կեանքը ոչ արդար է, ոչ էլ կատարեալ: Գրելով փորձում եմ կերպարանքի տալ իմ ներքին խռովին, ապա իմ շրջապատի խռովին:

...Գրելով անմահութեան չեմ ձգտում: Ապագայի մասին չեմ մտածում: Չեմ գրում ապագայ սերունդների համար: Եթէ անմահութեան ձգտէի, մէկ շունչով չէի գրի: ... Սակայն ես անմիջական անցաւորն եմ, եւ անմիջական ներկան է իմ մտահոգութիւնը: Ինչպէս ժամանակը է անսկիզբ ու անվախճան, այնպէս ալ իմ գրականութիւնը:

... Չեմ ուրանում իմ գործերը: Միաժամանակ՝ մեծ համարում չունեմ իմ գործերի նկատմամբ: Հրատարակելուց յետոյ իմ գործերը այլեւս չեմ կարդում: Մոռանում եմ նրանց գոյութիւնը: Ինձ թւում է, թէ ուրիշ մէկն է գրել իմ գիրքերը: Արդէն եղած չեղածը անկատար բաներ են, հեռաւոր ու մօտաւոր նիչեր ներքին անդռահանքերի, ռրոնք, երբեմն, ի զարմանս ինձ, արձագանգում են այլոց կեանքերում: Այդ պահերին երանութիւն եմ ապրում»:

*Այս տողերը բանաստեղծի մը բերնէն չատ բնական պիտի թուէին: Բառերու ամբողջ խաղ մը կայ հոն, ազատագրում մը բառերու եաին պահուըտած կեանքի իրականութենէն, որ բանաստեղծի պարագային առաջին քայլն է դէպի ճշմարտութեան խորհրդաւոր, անթափանցելի աշխարհամասը: Վիպասանին համար սակայն՝ այդ կէս – խոստովանութիւն, կէս-դրականութիւն տողերը իր անկարողութիւնն են իր մարդկային նիւթեղէնին տիրելու եւ զայն պատմելու: Այսինքն՝ իրականութենէն փախուստ մը, պարտութիւն մը: Ժան Փօլ Սարթրը, իր «Situations» II-ին մէջ, գրուած 1948-ին, կ'ըսէ թէ «վիպասանին եւ բանաստեղծին միջեւ հասարակաց միակ բանը գրիչը բռնելն է»: Շիտակ կը թուի այս նշումը: Կը նշանակէ վիպասանը հասեր էր վճռական կէտի մը որմէ անդին բոլորովին նոր ոճ ու բովանդակութիւն պիտի ունենայ իր արուեստը: Հարցումը հետեւեալն է - կարապենցը պիտի կրնա՞ր ելեկտրականացած ցանկապատին վրայ զոհուիլ՝ բայց ատով ստեղծել մնայուն գեղեցկութիւնը որ իր երազն էր: Քանի՛ տեսակ մահ կ'ունենայ արուեստագէտը, բոլորն ալ կիսատ, անբաւարար ու անկարող՝ վերջ դնելու իր կեանքին որուն տէրը չէր արդէն, սկիզբէն:

«Ասպարէզ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ

Ներկան ցոյց կու տայ թէ Սփիւռքի կուսակցութիւնները ինչպէս եւ միւս կազմակերպութիւնները չեն կրցած Սփիւռքը դարձնել միահամուռ ուժ: Բազմաթիւ առաջնորդ դէմքերու բարիկամեցողութիւնը բաւարար չէր այս մէկը իրագործելու: Զկային քաղաքական եւ իմացական այն պատրաստութիւնն ու ընկալումը՝ որոնք անհրաժեշտ էին նման դժուարին մարտահրաւէրի մը դիմագրաւման եւ իրագործման: Ոմանք այս բացը փորձեցին զոցել, կամայ թէ ակամայ, պարզ լոզունգներով, ոգեւորող եւ հռետորական արտայայտութիւններով: Եւ երբ ասոր վրայ բարդենք Սփիւռքի մանատումը, այլազան եւ զիրար նամագրնող կողմերէ ի գործ դրուած, անխուսափելի էր որ այսօր չգտնուէինք այն ժժդոյն պատկերին դիմաց, զոր Սփիւռքը կը պարզէ, կարծէք իր բախտին ձըգուած եւ հետզհետէ ամլացող: Կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները չէին կրցած Սփիւռքը նուաճել երբ իրենց կարողութիւնները աւելի էին քան այսօր: Հետեւաբար, իրենց ներկայ վիճակով, չատ աւելի հեռու են անկէ: Եւ որքան ժամանակը անցնի, նոյնքան պիտի հեռանան, եթէ չատ կարճ միջոցի մը մէջ չվերթձեն ոչ միայն վերագտնել՝ այլ զերագանցել իրենց նախկին կարողականութիւնը եւ ընդունակ ըլլալ Սփիւռքի կառուցման գործին:

Բայց կուսակցութիւնները այսուհետեւ անհրաժե՞շտ են Սփիւռքին: Քաղաքական ի՞նչ դեր ստանձնելու:

Եթէ Հայ Դատն է Սփիւռքի քաղաքական գլխաւոր հարցը, այդ ուղղութեամբ կուսակցութիւնները ցաւալիօրէն ձախողած են: Իսկ եթէ առեւալ եկրիրներու մէջ տեղական գործօն ազդեցութիւն եւ հանդամանք ունենալ է, հոն եւս անզոյ են, թերեւս ի բաց առեալ Լիբանանը, այն ալ համեմատաբար: Նախապէս երբ անկախ Հայաստանը իրականութիւն չէր՝ կուսակցութիւնները ստանձնած եւ իրենց վերագրած էին քաղաքական եւ մշակութային դերերը: Բայց այսօր՝ երբ պետութիւն մը կայ, քաղաքական եւ ամէն տեսակի իր կառոյցներով, որպէս հայ ժողովուրդի օրինաւոր ներկայացուցիչ՝ ազգային քաղաքական հարցերը, միջազգային կամ տեղական առընչուածութիւններով, ինք է որ ներգրաւած է եւ այդպէս ալ ընդունուած կամ ընկալելի՝ բնականաբար, միջազգային հասարակութեան կողմէ: Այս իմաստով, Սփիւռքի դերը այլեւս անոր նպաստելուն մէջ կը կայանայ աւելի, ճգտելով դերերու եւ աշխատանքներու ներգաշնակումին, երկուստեք: Սփիւռքի կուսակցութիւնները եւ միւս կազմակերպութիւնները հարկ է որ ընդունին այս պարագան՝ հեռու զգացական, նախկին ձեւով եւ ամէօրէն հատուածական, չահադիտական կամ եսական նեղմիտ մօտեցումէ: Հսկայ ուժականութիւն մը ցարդ օդը ցնդած է՝ իր մեծ կարելիութիւններով: Ինչո՞ւ չարունակել զայն վատնել՝ երբ գոյութիւն ունեցող կամ գոյանալի համահայկական նոր մարմիններ լծուած են կամ կը միտին զայն հունաւորելու:

Սակայն, որպէս Արեւմտահայ, կը հաւատանք թէ Սփիւռքը վերակազմակերպելու եւ նուաճելու կոդքին, հիմնական հարցը Արեւմտահայութեան եւ արեւմտահայերէնի պահպանումն է եւ զօրացումը, որովհետեւ այս երկուքին չգացումը կը նշանակէ սպանդին յաղթանակը: Ութսուն տարուան զանգուածային ուսուցչական կայ անկէ ծագած, որուն ցոլքը եթէ մարի, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ ըսել թէ ատենին կար ժողովուրդի հատուած մը որ...:

Ահա մարդ մը ուր, մեր կարծիքով, ըսփիւռքահայ կազմակերպութիւնները իրենց բոլոր կարողութիւնները կրնան ի գործ դնել՝ արեւմտահայերէնին ինչպէս եւ մշակոյթի պաշտպանումն ու անոր տարածումը դարձնելով իրենց գլխաւոր նպատակ: Այս գծով այնքան ընելիք կայ:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԻՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ 1971-ԻՆ, ՊԷՅՐՈՒԹ, «ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՏՈՐՈՎ

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Գրական ո՞ր սեռերը մըշակած էք ցարդ եւ ի՞նչ նոր ծրագիրներ ունիք:

Պ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ. – Բանաստեղծութիւն - արձակ եւ չափածոյ, հրապարակագրութիւն, պատմուածք, վիպակ ու թատերգութիւն:

Ծրագրած եմ այս տարի լոյս ընծայել «ՄԻՋՆԱՐԱՐ - 7» խորագրով պատմուածքներիս ու վիպակներիս երկրորդ հատորը: Հրատարակութեան համար պատրաստ ունեմ երկու այլ հատորներ: Գրական ծրագրերին մաս է կազմում նաեւ անդլերէն լեզուով մի հատորի հրատարակութիւնը:

Հ. – Ի՞նչ կը մտածէք թարգմանական գրականութեան մասին. ձեր կարգին թարգմանութիւններ կատարած է՞ք, ո՞ր հեղինակներէն, ինչո՞ւ:

Պ. Կ. – Թարգմանական գրականութիւնը նոյնքան պատասխանատու գործ է, որքան ինքնուրոյն աշխատանքը: Լաւ թարգմանիչը վարպետ գրող ու արուեստագէտ պիտի լինի: Այո, թարգմանութիւններ կատարել եմ, մեծ մասամբ ամերիկեան հեղինակներից, սակայն այդ ասպարէզում վաստակ չունեմ:

Հ. – Իրականութենէ՞ն կ'առնէք ձեր ներշնչումները, թէ հոգեկան եւ քնազանցական տագնապներու թելադրանքով կը գրէք:

Պ. Կ. – Թէ՛ իրականութիւնից եւ թէ հոգեկան ու քնազանցական աշխարհից, որովհետեւ յաճախ այդ երեքը համադրւում են ինձ համար:

Ապագայի մասին չեմ մտածում: Չեմ գրում ապագայ սերունդների համար: Եթէ անմահութեան ձգտէի, մէկ շունչով չէի գրի: ... Սակայն ես անմիջական անցաւորն եմ, եւ անմիջական ներկան է իմ մտահոգութիւնը: Ինչպէս ժամանակն է անսկիզբ ու անվախճան, այնպէս ալ իմ գրականութիւնը:

... Չեմ ուրանում իմ գործերը: Միաժամանակ՝ մեծ համարում չունեմ իմ գործերի նկատմամբ: Հրատարակելուց յետոյ իմ գործերը այլեւս չեմ կարդում: Մոռանում եմ նրանց գոյութիւնը: Ինձ թւում է, թէ ուրիշ մէկն է գրել իմ գիրքերը: Արդէն եղած չեղածը անկատար բաներ են, հեռաւոր ու մօտաւոր նիչեր ներքին անդռահանքերի, ռրոնք, երբեմն, ի զարմանս ինձ, արձագանգում են այլոց կեանքերում: Այդ պահերին երանութիւն եմ ապրում»:

*Այս տողերը բանաստեղծի մը բերնէն չատ բնական պիտի թուէին: Բառերու ամբողջ խաղ մը կայ հոն, ազատագրում մը բառերու եաին պահուըտած կեանքի իրականութենէն, որ բանաստեղծի պարագային առաջին քայլն է դէպի ճշմարտութեան խորհրդաւոր, անթափանցելի աշխարհամասը: Վիպասանին համար սակայն՝ այդ կէս – խոստովանութիւն, կէս-դրականութիւն տողերը իր անկարողութիւնն են իր մարդկային նիւթեղէնին տիրելու եւ զայն պատմելու: Այսինքն՝ իրականութենէն փախուստ մը, պարտութիւն մը: Ժան Փօլ Սարթրը, իր «Situations» II-ին մէջ, գրուած 1948-ին, կ'ըսէ թէ «վիպասանին եւ բանաստեղծին միջեւ հասարակաց միակ բանը գրիչը բռնելն է»: Շիտակ կը թուի այս նշումը: Կը նշանակէ վիպասանը հասեր էր վճռական կէտի մը որմէ անդին բոլորովին նոր ոճ ու բովանդակութիւն պիտի ունենայ իր արուեստը: Հարցումը հետեւեալն է - կարապենցը պիտի կրնա՞ր ելեկտրականացած ցանկապատին վրայ զոհուիլ՝ բայց ատով ստեղծել մնայուն գեղեցկութիւնը որ իր երազն էր: Քանի՛ տեսակ մահ կ'ունենայ արուեստագէտը, բոլորն ալ կիսատ, անբաւարար ու անկարող՝ վերջ դնելու իր կեանքին որուն տէրը չէր արդէն, սկիզբէն:

«Ասպարէզ»

ւած են իրար՝ չարունակութիւնը միւսի։ Ցաճախ գրում եմ առանց ներշնչումի։ Գրելը առաւօրեայ աշխատանք եմ նկատում։ Չէ՞ որ գրողը ինքնին ներշնչուած է։

Հ.- Ինչպէ՞ս կ'աշխատիք եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ կը կարծէք, որ կրնաք լաւագոյնս արդիւնաւորել ձեր գրիչը։ Առհասարակ դիւրի՞ն, թէ դժուար արարք մըն է գրելը ձեզի համար։

Յ.Կ.- Գրում եմ հանգստի ժամերիս, երբ առօրեան այլեւս քամած է լինում եռանդս։ Գրում եմ սեղմ ու խտացած։ Գործս աւարտելուց յետոյ, եթէ հարկ եմ դնում, ընդարձակում եմ այն, լեցնելով հոգեբանական բացերը։ Սովորաբար առաջին նիստը դրեթէ վերջնականն է լինում։ Պատահում են օրեր, երբ ամբողջ էջեր նետում եմ, յաջորդ օր վերսկսելով նորը։ Զարաչար սրբագրում եմ աշխատանքս՝ ջանալով յստակացնել մտքերս։ Լինում են օրեր, երբ մէկ չնչով աւարտում եմ գործս եւ յանձնում թղթատարին։ Սակայն երբեք կատարեալ չեմ նկատում գործս, մի հանգամանք, որ չարունակ առապեղնում է ինձ։

Հ.- Ի՞նչ պայմաններում կարող եմ լաւագոյնս արդիւնաւորել գրիչս, չատ պարզ։ Ժամանակ ու հանգիստ։ Ժամանակ՝ ապրելու ու վերարտադրելու կեանքը։ Հանգիստ՝ ամբողջ էութեամբ կենտրոնանալու եւ նուիրուելու արուեստին։ Մեր պայմաններում, գոնէ իմ դէպքում, դրականութեան եղրով եմ քայլում միայն։

Նախքան ուղղակի դրելը ամիսներ չարունակ մտովին «գրում եմ» նիւթը։ Նոյնիսկ կէտադրութիւնը։ Գրելը ինձ համար առապանք է, որովհետեւ՝ ահռելի մեծութիւն եմ ապրում։ Երբեմն ամբողջ աշխատանքը անհեթեթ է թուում ինձ։ Ջարմանում եմ, երբ գործս կարդացողներ եւ նոյնիսկ սիրողներ են լինում։ Գրում եմ կատարեալ կենտրոնացումով՝ Ֆիզիքապէս եւ հոգեպէս ապրելով տիպարներիս ու հերոսներիս կեանքը։ Գրում եմ տառապանքով ու երկունքով, ուսուի հոգեկան մեծ զոհունակութեամբ։ Գրելուս միակ հաճոյքը ստեղծագործելու պահն է։ Նրանից յետոյ գրուածքը այլեւս ինձ չի պատկանում։

Հ.- Բնաւ փորձա՞ծ ձեռ չգրել, եւ այդ պարագային ի՞նչ եղած է ձեր ապրումը։

Յ.Կ.- Գրելը ինձ համար կենսական պահանջ է։ Առանց գրելու կեանքս թերի է։ Այդ իսկ պատճառով յաճախ կեանքս թերի է։

Հ.- Գրական դպրոց մը ազդեցութիւն կը գործէ՞ ձեր վրայ, թէ կը հետեւիք միմիայն ներքին կոչումի մը։

Յ.Կ.- Գրական բոլոր դպրոցները ազդեցութիւն են գործել ինձ վրայ։ Փաստօրէն, ամէն երեւոյթ ազդեցութիւն է գործել իմ գրականութեան վրայ։ Սակայն հիմնականում ես եմ ու տիեզերքը, գրամեքենաս ու ճերմակ թուղթը։ Այդտեղ արդէն մարդն է իր ներքին ամբողջ մերկութեամբ, իր գաժան անկեղծութեամբ, եթէ ի հարկէ մի բան է ուզում ասել։

Հ.- Բանաստեղծութիւն մը, վէպ մը կամ պատմուածք մը գրելէ ետք՝ կը շարունակէ՞ք շահագրգռուիլ անոր ճակատագրով։

Յ.Կ.- Ի՞նչ էք ուզում ասել։ Սրբագրըրե՞լ։ Այո։ Ցղկե՞լ։ Այո։ Հրատարակե՞լ։ Այո։

Հ.- 20-րդ դարու գրողներէն որո՞ց կ'երթայ ձեր համարումը։

Յ.Կ.- Ալպեռ Քամիւ, Սամուէլ Պէքէթ։ Հայ գրականութեան մէջ՝ Ակսել Բակունց եւ Եղիչէ Զարենց։

Հ.- Ի՞նչ գիրք պիտի ուզէիք, որ աւելցուցած ըլլար ձեր բարեկամը։

Յ.Կ.- Աստուածաչունչը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՄԸ ԳՐԻՋՈՎ

Նիւ Եորքցի լրագրող մը «Պիզնէս Ուիք» շաբաթաթերթին մէջ կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի նախագահին մասին վերջին շրջանին լոյս տեսած երկու հատորներու, գծելու համար իր գործունէութեան աւարտին մօտեցած սառնասիրտ, կեղծաւոր ու հաշիւներու մարդ ղեկավարի մը պատկերը։

Նկատի առնուած առաջին հատորը Փիէռ Փէանի «Ֆրանսացի երիտասարդութիւն մը»ն է։ Հոն բազմաթիւ յայտնութիւններ կան Ֆ. Միթերանի Վիշիի կառավարութեան գործակցութեան մասին որոնք մեծ ցնցում պատճառած են ընթերցողներու։ Այդ կարգին է նաեւ Վիշիի ոստիկանութեան ընդհ. քարտուղարին հետ 40 տարուան բարեկամութիւնը։

Երկրորդ հատորին հեղինակը Անգլիացի մըն է որ կ'ապրի Փարիզ։ Ձոն Լօլանտ կը դասաւանդէ Քաղաքական գիտութիւններու հիմնարկին մէջ։ Իր գիրքը խորագրուած է «քաղաքականութեան մահը՝ Ֆըրանսուա Միթերանի օրով»։ Հոն գլխաւոր ըսուածը այն է որ Ֆրանսայի նախագահը իշխանութեան մեծ ծարաւ ունեցող մէկն է ու ստիկա պինդը դարձուցած է Արեւմուտքի ղեկավարներու ամէնէն զօրաւորը։ Ան չէզոքացուցած է խորհրդարանը, վարչապետները առանձինն ըլլալու համար ընտրուած Արեւ.-արքան։

Միթերանի ընկերային ծրագիրները պատճառ եղած են տնտեսութեան տկարացման։ Որպէս դրական կէտ կը նշուի Արեւելեան Եւրոպայի ազատագրումին բերուած նպաստը։ Գիրքը ասոր քով կ'ըսէ, սակայն, թէ նախագահը Անգլիոյ զօրավիղ կանգնած է Մալուինեներու պատերազմին, նոյնպէս Միացեալ -- Նահանգներու, Իրաքի դէմ, իր «անձնական չահ»էն տարուած։

Նիւ Եորքցի լրագրողը չատ համաձայն չէ Ֆրանսայի տնտեսութեան Լօլանտի վերլուծումներուն. բայց կը բաժնէ նախագահին անձին մասին անոր դատումները։ Միթերանի համար ըսուածը այն է որ ոխակալ մէկն է ու որպէս ղեկավար՝ կեղծաւոր ու հաշիւներով չարժող։ Ինտանալով հանդերձ, ընտրուելէ ետք մոռցած է նախագահութեան չրջանը 5 տարիի իջեցնել։ Շատ մը դէպերու համաձայն, Ռոքարը վարչապետ նչանակած է ոչ թէ երկրին բարիքը մտածելով, այլ կուսակցական իր այդ մրցակիցին ասպարէզը չախչախելու համար։

Գիրքը յանձնարարելով հանդերձ բոլոր անոնց որոնք հետաքրքրուած են Ֆրանսայով, լրագրողը կը զգուշացնէ մոռնդամանը, կ'ըսէ թէ ան կրնայ մեծ զարմանք պատճառել չատերու որոնք կը կարծեն թէ այս հմայիչ երկիրը կը ղեկավարուի ժողովրդավարութեամբ մը. չափազանցուած նկատելով հանդերձ Լօլանտի դիտերը, ամերիկացի լրագրողը կը դրէ. «տըխրօրէն ճշմարիտ է մեծատիրական երկրի մը պատկերը որ կը ղեկավարուի ընտրանիի մը կողմէ»։

ՔԱՂՀԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻՆ

Ժ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ժան Փանոսեանի գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Դեկտ. 3 Փարիզի կալըռի լէ Սաճ (8, ռիւ տիւ Ժուի)։ Ծնած է 1937-ին Կուէնվիլ (փարիզեան արուարձան)։ 18 տարեկանին մարմին առած է նկարիչի իր կոչումը, բայց, արագօրէն կը լքէ պատկերաւոր (ֆիկիւրաթիֆ) սեռը եւ կ'ուղղուի դէպի վերացական փնտռտուքը, քնարական վերացականութեան աւանդութեան մէջ։ Կը լքէ նաեւ քաղաքը (Փարիզ) դիւղական անդորրութիւնը նախընտրելով։

Des Français pour l'Arménie

CONCERT HUMANITAIRE LE 5 DECEMBRE

Այս մասին արդէն խօսեցանք թերթիս սիւնակներուն մէջ, նախ Հոկտեմբեր 12-ին («Ի նպաստ Վանաձորի դպրոցներուն») ապա նաեւ աւելի ուշ, Նոյեմբեր 24-ին (4-րդ էջ)։

Լա Հարփ մարզասիրական ընկերակցութեան Դեկտեմբեր 5-ին կազմակերպած նուագահանդէսին կը մասնակցին տաղանդաւոր արուեստագէտներ որոնք բերած են իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը։ Առանց գլուխը կը դնենք աչխարհահռչակ արժանթինցի դաշնակահարը՝ Միքել Անժէլ Էսթրէլլա որ ներկայիս նաեւ Իւնէսքոյի դեսպան է Արժանթին, մարզկային իրաւանց համար։ Մեծ երաժիշտին կողքին, կայ նաեւ ազնիւ հոգիի տէր անձը որ երկրէ երկիր իր նուագահանդէսներէն զատ, կ'երթայ իր տաղանդը տրամադրելու հիւանդանոցներն ու բանտերը։ Այս անգամ կը նուագէ Ֆրանսական վերոյիշեալ ընկերակցութեան համար որ ծրագրած է վերակառուցումը Վանաձորի երկու դպրոցներու։ Էսթրէլլայի կողքին, Դեկտեմբեր 5-ին, կարելի պիտի ըլլայ լսել ուրիշ տաղանդաւոր դաշնակահար մը՝ Արթիւր Ահարոնեան, որ ծանօթ է արդէն դաղութին եւ ջութակահար՝ Հայկ Դաւթեան, նախկին անօրէն Երեւանի Օփերայի նուագախումբին։ Կը մասնակցի նաեւ դրող՝ Ալպէր Ասատուրեան։

*
**

LA CRECHE
DE ST FRANÇOIS D'ASSISE
HOTEL DE VILLE
9 Décembre - 8 Janvier

Այս տարի, ինչպէս ըսինք առեղին, Փարիզի Օթէլ տը Վիլի ծննդեան աւանդականի Մեսուրի ամբողջական հասոյթը յատկացուած է վերոյիշեալ նպատակին՝ Enfance-Arménie միկրոսուած, Ժագ Շիրաքի որոշումով։

Տասը տարի է որ Փարիզի քաղաքապետարանը մասուրի այս գաղափարն ունեցած է որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է եւ յաջողութիւն գտած։ Ամէն տարի ան կը ստեղծուի տարբեր թեմայի մը չուրջ (անցեալ տարի՝ Վենետիկն էր)։

Այս տարի ալ նուիրուած է Ասիզայի Փրանկիսկոսի, անուանուած՝ Իլ Փովերելլօ (փոքրիկ աղքատը) որու կեանքը ծանօթ է (1182 -- 1226)։

Մասուրին այցելութեան ժամանակացոյցն է՝ ամէն օր ժամը 10-էն 20, դպրոցական արձակուրդներու առեն (Դեկտ. 21-էն Յունուար 4) մինչեւ ժամը 22։

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Բարեկամս ընդունելով հանդերձ թէ երկկիւրեղեանին հիւրերը չափազանց աղմուկով կը յայտնէին իրենց մխքը, անբնական կը գտնէ որ ես այնքան թշնամի ըլլամ գաղափարներու փոխանակութեան ... ի՞նչ, բան մը չկայ որ ինծի այնքան անօգուտ յղնութիւն եւ դժգոհութիւն պատճառէ որքան վիճաբանութիւնները նոյն իսկ երբ չատ չահեկան նիւթի մը վրայ եւ ձեռնհաս անձերու կողմէ ըլլան։ ըստ իս բոլոր վիճաբանութիւնները ամուլ են որովհետեւ իւրաքանչիւր վիճաբանող հաստատ համոզուած է իր ըսածին եւ վիզի չափ տեղի տալ չուզեր եւ նոյն իսկ եթէ պատահի որ հակառակին ճշմարիտ ըլլալը հասկնայ, նորէն արդիւնք մը յառաջ չի գար։ ամէնէն լուրջ, խելացի, կարող համարուած մարդերուն իսկ հոգիին խորը այնպիսի ծածկուած նոտի հպարտութիւններ կան, այնպիսի անխոստովանելի տկարութիւններ որ չեմ դիտեր թէ երբեք պատահա՞ծ է մէկու մը լսել սա խօսքերը։

-- Իրաւունք ունիք, սխալեցայ, տարբեր տեսակէտ առի խնդիրը, ձեր ըսածին համոզուած եմ հիմա բոլորովին։

Ամէն չատ թողլով օգտակարութեան խնդիրը, տղեղ, տմարդի բան է, մէկու մը տունը երթալ բարեկամի ձեւին տակ եւ հոն ճիշդ այնպիսի կարծիքներ յայտնել եւ պնդել այդ կարծիքներուն վրայ որոնք բոլորովին հակոտնեայ են. միւսին կարծիքներուն եւ որով վիրաւորիչ իրեն համար։

Բարեկամս հակառակին համոզուած է եւ քիչ մը կը խօսինք այս նիւթին վրայ -- օ՛հ քիչ մը որովհետեւ կը վախնամ որ վիճաբանութեան մը փոխուի մեր կարծիքներուն տարբերութիւնը։

-- Ինծի համար, կ'ըսէ, առիթ մըն է դիս չահադրդռող նիւթի մը վրայ ուրիշներուն տեսակէտները տեսնել, անոնց վաստերը մտիկ ընել եւ կշռել իմիններուս հետ։

- Ի՛նչ ընենք որ ուրիշներուն վաստերուն եւ տեսակէտներուն տեղեկացար, ի՞նչ կ'ըլլայ։

-- Այն կ'ըլլայ որ խնդիրը իր ամէն կողմէն ճակատած կ'ըլլամ, աւելի խորը թափանցած։

- Կը կարծե՞ս որ իրարու երեսի դրեթէ պոռալով խնդիրի մը խորը կը թափանցուի. առիկա ուրիշ բանի չի ծառայեր բայց եթէ չատախօսութիւնը վիրաւորել, կամ փոխադարձաբար զիրար չճանչնալ, զիրար չկարենալ դնահատել, որովհետեւ այն առեն գաղափարի մը մոլեռանդութեան մէջէն է որ սիտի դատէք ուրիշները։

Քանի որ իմ կարծիքս չունի, տխմար մըն է, անկարող մըն է, սովորական եղրակացութիւնն է վիճաբանողներուն։

Օհ գիտեմ, գաղափարի մը վրայ երկար աւեն թառելու մտածումն է որ քեզ կը խրտչեցնէ, առիկա կնոջ մտքին յատնի սկարութիւնն է։

Բարեկամս, գիտես որ բնաւ ֆէմինիսթ չեմ եւ բնաւ վոյթա չէ թէ իմ ուղեղս իր տեսակին մէջ գերազանց է այլ մարդուն ուղեղէն թէ ոչ եւ առիկա չատ բարեբախտաբար, որովհետեւ հիմա կատաղի վիճաբանութեան մը մէջ պիտի իյնայինք եւ ապահով, իմ ուղեղիս որակը քննելէ աւելի կ'ընտրեմ երջանիկ infériorité-ի մը մէջ ապրիլ եթէ առիկա ինծի թոյլ կուտայ սքանչելի եւ հոտաւէտ խահուէի մը բուրմունքը եւ հեղուկը ներշնչելով աչքերս դանդաղօրէն պտըտցնել սա աղուոր բաներուն վրայ։

-- Մէկ խօսքով, եթէ քեզի ծուլութեան իրաւունքը տար։

-- Իհ՛, ինչո՞ւ չէ, եւ կը կարծեմ որ եթէ ֆէմինիսթները իրա՛ւ խելացի ըլլային՝ իրաւունքը որ արդէն ունէին, ձեռքէ չէին հաներ. բանն այնէ որ սակայն այդ իմաստակներուն պատճառաւ այնքան դերադանցօրէն խելացի կիներ տուժելու վրայ են։

Կէս օրէ վերջը երկու Սկիւտարցի Տիկիններու այցելութիւնը կը խանգարէ իմ խաղաղ ծուլութիւնս որ ըստ բարեկամիս անհանդստող համեմատութիւններ առնելու վրայ է։ Այլ սակայն իրիկունը բարեկամիս հրաւէրին՝ դէպ ի բարձունքը ելլելու, չեմ դիմադրեր եւ չատպով դուրս կ'ելլեմ իմ հիւրերուս եւեւէն որոնք իրենց դիրուկ թիկունքը դարձուցած արեւմուտքին տատանելով կը հեռանան ուս ուսի հարազատ քոյրերու պէս. պիս բամբասելու վրայ են անշուշտ. այնչա՛փ համաձայն կը թուին իրարու. փորձառութեամբ գիտեմ որ երկու կիներ բացարձակ համաձայնութեան մը կը հասնին երբ մէկու մը վրայ դէշ խօսելով դրաղած են միայն. բամբասանքին այս թանկագին եւ բարերար ազդեցութիւնը հաստատելէս ետքը կիներու մէջ, միչտ զարմացած եմ որ բարոյախօսները դէշ ունակութիւն մը համարած են զայն։

Օդը մեղրի պէս քաղցրահամ է մօտակայ պարտէզի մը ծաղիկներ թառամելէ առաջ կ'արտաչնչեն իրենց վերջին չունչը ու մորթիս վրայէն փայփայանքի պէս կ'անցնի թափառական դեղին փոշիներու հեչտագին սարսուռը, որոնց տեւելու, ապրելու կամքով աւելի մասնիկները իրենց տենչանքը կը բուրեն մեղմօրէն, Սկիւտարի ոսկեզօծ վերջալոյսի պահուն։

Առանց զգալու կը չարաչանանք եւ հիմա կը տեսնեմ Ս. Ֆաչ վարժարաններուն բարձրադիր չէնքերը. քանի՛ կը մօտենանք տղոց չչուկը եւ երբեմն ուսուցչի ձայնը ընկերացած դանդակի մը հնչիւնին կը լսենք հետզհետէ որոշակի. տարիներ՛, իմ մանկութենէս ի վեր, կարծես բան մը փոխուած չէ, նոյն չչուկը, նոյն ուսուցչին ձայնը, նոյն զանգակը. տպաւորութիւնը այնքան ուժգին է որ վայրկեան մը պատրանքը կ'ունենամ ինքզինքս տղայ զգալու եւ ինծի կը թուի թէ փողոցը պիտի դառնամ, աղջկանց վարժարանի երկաթէ դուռը պիտի հրեմ ու սանդուխներէն վեր պիտի վազեմ ու սրահին մէջ ամէնքը իր տեղը պիտի դտնամ, իմ ընկերուհիներս, իմ վարժապետներս, իմ օրիորդս ...։

(Շար. 8)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկուհի Մարկոսեանի մահուան առթիւ Սիմոնն Պայրամեան 300 Ֆր. կը նըւիրէ ԻՒՄԱՖ-ին (սառնալ «Յառաջ»էն)։

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 142 Francs. -
Mlle Nadine Touchet (2 fois);

— 137 Francs. -
Mme Eugénie Ajamian;

— 135 Francs. -
Mme Zaruhi Akcesiz, Mme Flora Chirian, M. Michel Costes, M. Gabriel Dusmez (2 fois), M. J. Haïrabedian, M. Garabed Moumdjian, M. Kévork Satchlian (2 fois), M. Alexandre Siranossian (5 fois).

(*A suivre*)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անդրէ Եսիքարտաչեանի, Տէր եւ Տիկին Արման Եսիքարտաչեանի, իրենց մօր՝

Սաթենիկ Եսիքարտաչեանի

մահուան առթիւ։

***

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհիին՝

Սաթենիկ Եսիքարտաչեանի

մահը։ Ան երկար տարիներ իր նպաստը բերած է ազգային կեանքին մասնաճիւղին ընդմէջէն։ Ցաւակցութիւններ՝ Տէր եւ Տիկին Անդրէ և Արման Եսիքարտաչեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Séjour de SKI
à Bellefontaine

Pour la première fois la Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour de ski à Bellefontaine du samedi 18 Février au Samedi 25 Février pour les enfants de 9 à 14 ans.

Les frais de séjour s'élèveront à 2.500 F. et comprennent :

— le transport en car A / R;
— la pension complète;
— les cours de ski;
— la location du matériel de ski;
— les remontées mécaniques;
— l'assurance.

Pour la région parisienne, toutes les inscriptions se feront auprès du secrétariat du Conseil d'Administration :

17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 48 24 46 57 de 9h à 14h

Pour le Centre France, contacter Mme Ankiné Ghazarian au :
78 97 08 81 ou bien adressez-vous aux sections.

Date limite d'inscription :
30 Décembre.

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Կոան - Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, առիթ ընծայելով Թաղային Ընդհանուր Ժողովին նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայած բոլոր Թաղական անդամներուն, Նուիրատուներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԳ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30-ին։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
CHORALE

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.

organise le concert de

LA CHORALE DE L'U.G.A.B.
« K O G H T A N »

dirigée par Haïg Sarkissian

au profit de l'Ecole française de Gumri

le Dimanche 4 Décembre à 15 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Participation : 50 F. —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

L'ASSOCIATION ARMENIENNE de

Villiers - Arnouville - Gonesse

organise un
Débat public sur les
PROJETS ET REALISATIONS DU FONDS «HAYASTAN»

Gazoduc Iran - Arménie
Zanguézour - Karabagh

avec *BEDROS TERZIAN*
Président du Fonds Arménien de France

Diaporama commenté

Vendredi 2 Décembre à 20 heures 45

Salle Léo Lagrange — Face au Stade
ARNOUVILLE

CONCERT
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN

d'après H. OSHAGAN

Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN

Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Solistes: Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, Basse.
Chœurs: SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Աղուիթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեզմէ յաւէտ բաժնըւած Կապոյտ Խաչուհիներու յիշատակին, Վալանսի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ։ Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 13·30-ին, Վալանսի Հայ Մշակ. Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը։

Օրուան պատշաճ յայտագիր։

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE
CONFERENCE

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN

Jeudi 8 Décembre
à **20 heures 30**

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3, ոտն է Սբոյ Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

Անդրելի Չաւուշեանի
-- Պարոյր Սեւակ --

Կիրակի, Դեկ. 4, ժամը 17·30-ին

Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — Marseille

Ջեկուցում՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆ
Արտասանութիւն՝
ՍՈՒՐԻՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Ջուրնակ՝
ՅԱԿՈԲ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Նկարիչ՝
ՎԱՉԳԷՆ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է։

LOTO

Dimanche 4 Décembre à 15 heures

dans la salle de l'église arménienne de Beaumont,
organisé par la section «*Naïri*» de Beaumont de la Croix Bleue.

UMAF - YAN'S

L'UMAF et le YAN'S CLUB ont le plaisir de vous convier :

à une

Soirée Musicale

le **Jeudi 8 Décembre à 21 heures**

au YAN'S CLUB — 5, ave Reille
Paris 14e — Tél. : 45 89 20 48

au cours de laquelle
Mlle Loussiné SIMONIAN (piano)
M. Félix SIMONIAN (violoncelle)
interpréteront des œuvres de :
Komitas — Sayat-Nova — Egmalian
Babadjanian — Haroutiunian etc...

Le concert sera suivi d'un repas.

— Participation aux frais : 200 F. —

Prière de réserver en téléphonant au:
45 89 20 48

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »

organise

un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e

Réservation auprès de Nevarte Artinian :
Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
VENDREDI
2 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·472 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.472

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (*Bruxelles*)

(30 Novembre)

ԱԴՐԲԵՋԱՆ՝ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Պելժական «Լը Սուար» օրաթերթին Նոյեմբեր 30-ի թիւին մէջ ամբողջ էջ մը յատկացուած է Ադրբեջանի. էջին գլխաւոր բաժինը կը կազմէ Փիէռ Սէլէրիէի հաքու դրի առնուած զրուցիքը:

Առաջին հաստատումը այն է որ Ղարաբաղի Հայերուն հետ պատերազմը ծանրօրէն հարուածած է տակաւին խորհրդային մնացած անտեսութիւն մը: Աչխատավարձերը չատ խղճալի մակարդակի մը վրայ կը գտնուին. մանաւոյ (տեղական դրամանիշը) արուած միջին ամսավճարով հազիւ տասը հայց ու 10 -- 15-հազարի կը գնուի: Այդ պայմաններուն մէջ կապից ծովու քարիւղը երկնային պարգեւ մը կը նկատուի: Միայն թէ արտահանումի սարքաւորումները ամէն կողմ պրեթէ անդործածելի են:

Քարիւղին առընչուած հարցերուն մէջ աւելի ծանր բնոյթ ունին սահմանային, դրացի երկիրներուն կեցուածքները, պահանջները: Անոնց առաջինը Թուրքիան է: Ադրբեջան ատորագրած է ՀԱՊ-ի հաւաքական ապահովութեան համաձայնագիրը, սակայն կը մերժէ ռուս զօրքին ներկայութեան յաժարիլ իր հողին վրայ ու Իրանի հետ իր սահմանին վրայ: Ադրբեջանի ընթացքէն մտահոգ երկրորդ երկիր մը Իրանն է որ չուրջ 10 միլիոն Ազերի ունի, հիւսիսային սահմանին մօտակայքը ու միշտ կը վախնայ որ անոնց ակնարկը կ'ուղղուի դէպի բարգաւաճ Ադրբեջան մը: Իրան մեծ յատկացում կը կատարէ կրօնամոլ հոսանքին աչխուժացման համար: Երրորդ «մօտիկ» երկիրը Թուրքիան է որ յայտնի յուսախաբութիւն պատճառած է Ադրբեջանի: Ազերի դործի մարդ մը կ'ըսէ թէ կը կարծէր որ Թուրքեր ներդրում ընելու պիտի փութային, բայց տեսած է որ եկողները պարզ առեւտրականներ եղած են, ինչպէս Իրանցիները կամ Փաքիստանցիները: Առիկա ըսել կուտայ Ֆրանսացի լրագրողին թէ ինք եւս տնտեսական հարցերու տէր Թուրք մեծ եղբայրը իր յաւակնութիւններուն համապատասխան միջոցներէն զուրկ է: Վերապտնուած եղբօր մը սկզբնական ուրախութիւնը չուտով ջնջուած է: Թուրքերը իրար գտած են երկրի մը մէջ զոր ճանչնալ կը կարծէին, բայց չէին հասկնար:

***

ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԵՒ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-Ն

53 անդամ երկիրներով այս միջազգային կազմակերպութիւնը յօրուած է Ղարաբաղի մէջ խաղաղութեան հաստատումին: Պատերազմը 1988-էն ի վեր 10 հազար զոհ խլած է ամէն մէկ կողմէն: Հայերը, այնպէս կը թուի որ չահած են կռիւը: Ադրբեջան կորսնցուցած է իր տարածքին մէկ հինգերորդը որուն մէջ կայ Իրանի հետ 100 քմ.նոց սահմանագլուխը: Ունեցած է մէկ միլիոն գաղթական: Սպաց մը կ'ըսէ թէ մարտիկները այլեւս սպառած են, եթէ նոյնիսկ չեն ուզեր ընդունիլ այդ իրողութիւնը: Ձիւղ է որ հաստուկեան կրակոցներ կ'ըլլան, բայց աւելի միայն դիմացի կողմին ցոյց տալու համար է որ առաջին դիջողը իրենք պիտի չըլլան: Լուծումի ներկայ փուլին Ադրբեջան չի յաժարիր որ միջազգային մինջադիր ուժին մէջ 30%-էն աւելի ըլլայ Ռուսերու համեմատութիւնը: Հակառակ պարագային, անոնց ներկայութիւնը որպէս իր հողերուն գրաւում պիտի մեկնաբանէ:

Միւս կողմէ, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի 10 միլիոն տարր պիտի արժէ 2·500 հազինոց զօրաբաժնի մը հոն փոխադրութիւնը: Ու տարր 15 անդամը պէտք է այդ զօրաբաժինը տարի մը տեղւոյն վրայ պահելու համար:

***

Էջին վերջին մասը կրկին առընչուած է քարիւղին. Կասպից ծովէն քարիւղ արտահանելու պարտաւորութեան լծուած ընկերութիւններու մեծագոյն երեքին խմբուած չէնքին վրայ պարզուած է բրիտանական դրօշը. անկէ երկու քայլ անդին են Նոպէլի, Կիւլպէնկեանի եւ դարասկիզբի քարիւղի այլ հսկաներուն կոթողակերպ բնակարանները որոնք աղտ ու կեղտի թաւ չերտի մը տակ պահպանած են իրենց վարթամ վայելչութիւնը:

Ռուսաստան մեծագոյն խոչընդոտը կը յարուցանէ քարիւղի արտաբերումին. նախ կը պնդէ թէ կասպիցը ծով չէ, այլ՝ լիճ, եթէ նոյնիսկ Ֆրանսայի երկու երրորդին տարածքը ունի: Այս պարագան միջազգային օրէնսդրութեան տուեալներով կը պարտադրէ որ արտահանումը կատարուի դեռատիեայ բոլոր երկիրներուն համաձայնութեամբ. այսինքն՝ Ռուսաստանի, Ղազախստանի, Իրանի, Թիւրքմէնիստանի եւ Ադրբեջանի:

Ռուսաստանի յարուցած երկրորդ խոչընդոտը կը վերաբերի քարիւղատար խողովակաշարին անցնելիք տարածքին: Մոսկուա կ'ուզէ որ իր հողերէն անցնի ան. բայց բաժնեթէր Թուրքիան ոչ իսկ կ'ուզէ լսել այդ մասին, առաջարկելով իր տարածքը:

Աակէ զատ, Ադրբեջան Իրանի նեցուկը ունենալու հեռանկարով անոր բաժին տըւած է նաւթի չահագործումէն. սակայն աւելի թէ՛ Ամերիկացիներուն եւ թէ Թուրքերուն բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՓՈՒԻ ՓԱՐԻԶԷՆ ՅԱՒԵԼեԱԼ ԲԱԺԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ

«Ճումհուրիյէթ» օրաթերթին չարաթական թիւին (Նոյեմբեր 25 - Դեկտեմբեր 1) մէջ Ադրբեջանի քարիւղին մասին կայ լուր մը որուն ազբիւրը «ժողովրդական ճակատ»ի «Ազատլըք» թերթն է: Հոն ըսուած է որ վակ դռներու եաին կը չարունակուին քարիւղի սակարկութիւնները Մոսկուայի հետ: Հաքու որ արտաբերելի քարիւղէն իրեն պահած 30% բաժինին 10%ը քարիւղի ռուսական պետական ընկերութեան վոխանցած էր արդէն, ներկայիս Մոսկուայի հետ սակարկութիւններ կը կատարէ, յաւելեալ 5% բաժնի մը պահանջքին դէմ Մոսկուայի այդ պահանջքը եւս բաւարարելու հաքուի տրամադրութիւնը ընդդիմադիր ճակատին խիստ քննադատութեան պատճառ եղած է:

***

Նոյն թերթը կը խօսի նաեւ Ադրբեջանի տնտեսական նեղութիւններուն մասին որ պատճառ եղած է Միջազգային դրամական հիմնարկին կատարուած դիմումին: Նախագահ Ալիեւ ընդունելով նոյն հիմնարկին Եւրոպայի բաժնի վարիչը, փոխանցած է օդնութեան խնդրանքը, ըսելով. -- «Միջազգային դրամական հիմնարկը եթէ մինչեւ հիմա օժանդակած ըլլար մեզի, այս կացութեան չէինք մատնուեր»:

Ասոր քով, կ'ըսուի նաեւ թէ երկրին մէջ բնապահական ապառողջ պայմաններու պատճառով կեղծմաչկի համաճարակ ծագած է: Բաքու օժանդակութիւն ուզած է Անգարայէն որ տասը հազար միաւոր չիճուկ զրկած է: Ադրբեջանի Բաքուի դեսպանը ըսած է թէ օդնութեան կոչ ուղղած են ամբողջ աչխարհի, դեղօրայք, սնունդեղէն ու վրան խնդրելով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ իր վերջին վեհաժողովը ունեցաւ Գերմանիոյ վարչապետին հետ, տանելեւերկու տարիներու սերտ գործակցութենէ մը եաք, մասնաւորաբար եւրոպական հարցերու կապակցութեամբ: Ֆրանսայի նախագահը խոստովանեցաւ որ որոշ մելամաղձոտութիւն մը կը զգայ, բայց ուզեց որ ունկնդիրները չատ չծանրանան ատոր վրայ, «չատոնց է գիտէի, ըսաւ, որ սկիզբ մը եւ վերջ մը կայ: Ուրեմն, եթէ ամէն անգամ պէտք է որ խորհինք թէ ինչ կը մօտեցնէ սկիզբին եւ ինչ վախճանին, անդադար սրտի տագնապ կը մեռնէինք»: Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է հաստատել թէ ոչ հիւանդութիւնը եւ ոչ ալ անոր պատճառած ծանր դարմանումը դեր խաղացած են ինչ կը վերաբերի իր մտքի արթնութեան եւ ուշիմութեան: Առիթ չփախցուց, մամուլի ասուլիսին առեն, ձեւով մը տեղը գնել Պլատիւրը երբ ան իրմէ տարբեր կարծիք արտայայտած էր Եւրոպայի եւ դաչնակցային դրութեան մասին: Պլատիւր որ «Մոնտ»ի մէջ յօդուածով մըն ալ իր տեսակէտը պարզած էր, կ'ըսէր թէ ժամը եկած է դիրք ճշդելու եւ Եւրոպայի ապագան չարդեքափակելու անցեալի չէմաններու մէջ: Ժամը եկած է վիճելու առանց դատափետապաշտութեան: Այս տարագին է որ Միթերան, անմիջապէս պատասխանեց. -- «Այդ պարագային, տեղ մը չենք հասնիր, որովհետեւ բոլոր ճամբաները անցեալին դծուած են»:

ՍԻՏՍԱՅի դէմ միջազգային օրուան առթիւ (Դեկտեմբեր 1) բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան ամէն կողմ եւ անչուչտ Փարիզ, ուր նոյն օրը կը բացուէր համադումարը, 42 երկիրներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Հակառակ բոլոր ջանքերուն, կը թուի որ հիւանդութեան դարմանումի որոնումները տեղ - քայլ կ'ընեն: Այսօր, կը պարզուի որ միայն որոշ դասակարգեր (միասեռականն, թմրամոլ, Ափրիկեցի, բազմասեռ, թափառական) չեն որ վտանգուած են այլ ամէն ոք: Ներկայիս արուած թիւերը իսկապէս կրնան վախ պատճառել: Փարիզի մէջ, 1980-ի համաճարակի սկիզբէն ի վեր 10·000 պարագայ (յայտարարուած): Ամէն տարի 1200 նոր վարակուածներ կ'աւելնան: Ամէնէն աւելի ենթակայ շրջաններն են՝ Փարիզ եւ Կիւյան: Օրէ օր կ'աւելնայ նաեւ վարակուած մանուկներու թիւը, ծնունդէն իսկ, քանի մայրը սերոփոզիթիւ էր յղութեան ատեն:

ՊՈՒԹՐՈՍ ՊՈՒԹՐՈՍ ՂԱԼԻ, հաւանարար, աւելի լաւ կ'ընէր տունը նստելով քան այս օրերուն Պոսնիա երթալով: Շատ դէշ ընդունելութիւն գտաւ, սուլոց, նախատինք, բողոք Սարայեւոյի ամբողջ ճամբաներուն երկայնքին: Հետաքրքիրն կարելի էր հաստատել սակայն որ խորհրդաւոր -- սփինքսեան -- ժպիտը չկորսընցուց, հակառակ բոլոր պատահածներուն: Իրեն դէմ եղած ցոյցերէն զատ, Սերպերու պարագլուխն ալ՝ Ռատովան Կարատիչ մերժեց հետը տեսնուիլ, որովհետեւ կը պահանջէր որ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը ի՛ր բերդը երթայ: Պութրոս Ղալի չատ յուսախար եղած է եւ կը ըսպառնայ քաշել ՄԱԿ-ի ուժերը: Մնաց որ մեծ սպառնալիք մըն ալ չէ, եթէ նկատի առնենք այն խաղաղապահ դերը զոր այդ ուժերը խաղացին ցարդ:

«ԼՕԶԿԻՒՐ ԿԻՒՆՏԻՄ» քրտական ղօրաւոր հակումով օրաթերթը (Թրք·) Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Սօյսալի հրաժարականը կը մեկնաբանէ ճարահատ մըննացած ըլլալու երեւոյթով. ըսուածը այն է որ միջազգային մօտակայ ժողովներու մէջ Թուրքիա չատ նեղ կացութեան մատնուելու դիրքին վրայ է: Այս ժողովներէն առաջինը Փէչտայի ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի վեհաժողովն է ուր օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ մարզկային իրաւանց հարցը եւ ՓՔՔ-ի պարագլուխ Իօճալանի նամակը: Արտաքին նախարարի բացակայութեան, վարչապետ Թ. Չիլլէր պիտի ներկայացնէ իր երկիրը:

ԹԱՓԻ, առ այժմ, ժամանակ չահեցաւ, չնորհիւ Փարիզի առեւտրական դատարանի վճիռին: Արդարեւ անակնկալած չհռչակուեցաւ, ինչ որ արդելք կ'ըլլար որ ընտրելի ըլլայ, այլ իր չորս ձեռնարկներուն համար դատարանը դատական վերականգնում որոչեց: Այս կարգադրութիւնը կրնայ նաեւ պարզ յետաձգում մը ըլլալ, բայց եւ այնպէս Թափի գոհ էր: Վեց ամսուան պայմանաժամ մը ունի իր ձեռնարկները փրկելու համար: Ուրիշ հարց մըն ալ ունի սակայն Դեկտ. 14-ին, Քրեական Վիճռէի եւ այլ դրամատան մը հետ: Պիտի քննուին անոնց պատասխանատուութիւնը Թափիի բացին մէջ:

ԶԻԶԻՆԻՈՑ նախագահը՝ Դուդայեւ տեղի տուաւ ի վերջոյ եւ համակերպեցաւ բանակցութիւններ վարելու Ռուսաստանի կառավարութեան հետ, ըստ Ինթերֆաքս դործակալութեան: Սկիզբը մերժած էր Ռուսաստանի վերջնագիրը: Ելցին յատուկ ներկայացուցիչ մը նշանակած է՝ Նիկոլայի Էդորով (ազգութեանց նախարար) եւ պաչտօն տուած անոր կարգադրելու Չէչէնիոյ հարցը:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍի մէջ է, Սոմալիի բացը որ Աքիւլէ Լաուրօ դրօսանաւը կրակ առած է, Նոյեմբեր 30-ին: Երկու մեռեալ կայ: Ծանօթ է որ այս նաւը ահաբեկչական ծանրակչիռ արարքի մը թատերարեմը եղած էր 1985-ին, երբ դրաւած էր պաղեստինեան Ջոկատի մը կողմէ, Աղեքսանդրիոյ բացը: Բանակցութեանց ընթացքին ալ հաչմանդամ Ամերիկացի մը, ծագումով հրեայ, սպանուած էր: Կը թուի որ իտալական նաւատորմին պարծանքը եղող այս նաւը անիծուած է: 1972-ին արդէն, ոճրային ընոյթի հրդեհ մը ծագած էր, 1975-ին Տարտանէլի նեղուցին մէջ բախում ունեցած էր լիբանանեան նաւու մը հետ եւայլն, եւայլն: Այս անգամ, հրդեհը ծագած է առաւօտեան 5-ի մօտ եւ ճամբորդներու մեծ մասը պարահանդէսի մը կը վերադառնար: Կարելի եղած է արագօրէն պարպել դրօսանաւը, ծովն ալ չատ հանդարտ ըլլալով:

ԵԼՈՅԵԱՆԻ «ԷԿԶՈԹԻՔԱՆ» Ի ՊԱՏՈՒԻ

Աթոռ Եղոյեանի նոր ժապաւէնին փաթիլեան ցուցադրութեան առաջին օրը (Նոյեմբեր 30) մամուլը յատուկ տեղ կուտար անոր, արտայայտուելով մեծ գովեստով: «Ֆիկարօ»ի մէջ Գարոլին Ժիւրկէնսն ամփոփելէ եաք նիւթը, արուեստագէտին արտայայտութիւններով կը ծանրանայ տիպարներուն քով սիրելի մը սուզին ընդմէջէն անոր յիչատակը վառ պահելու երեւոյթին վրայ: Կը գրէ թէ հայազգի արուեստագէտը «յայտնապէս եզական բեմադիր մըն է: Ան գիտէ վարել սեռականութեան լեզուն անոր բոլոր խոտոռումներով ու ատիկա կ'ընէ անսահման զգայնութեամբ ու առանց գեհկութեան նշոյլի մը»:

***

«Լիպերասիոն» եւս պատերազմը սիւնակներու մէջ լայն տեղ տուած է գործին. կը ծանրանայ հերոսներուն առեղծուածային բնոյթին, ժապաւէնին հոգեբանական ծանրութեան ու անհետացած սիրելիներու յիչատակին պահպանութեան վրայ:

ժարականը կը մեկնաբանէ ճարահատ մըննացած ըլլալու երեւոյթով. ըսուածը այն է որ միջազգային մօտակայ ժողովներու մէջ Թուրքիա չատ նեղ կացութեան մատնուելու դիրքին վրայ է: Այս ժողովներէն առաջինը Փէչտայի ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի վեհաժողովն է ուր օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ մարզկային իրաւանց հարցը եւ ՓՔՔ-ի պարագլուխ Իօճալանի նամակը: Արտաքին նախարարի բացակայութեան, վարչապետ Թ. Չիլլէր պիտի ներկայացնէ իր երկիրը:

ԹԱՓԻ, առ այժմ, ժամանակ չահեցաւ, չնորհիւ Փարիզի առեւտրական դատարանի վճիռին: Արդարեւ անակնկալած չհռչակուեցաւ, ինչ որ արդելք կ'ըլլար որ ընտրելի ըլլայ, այլ իր չորս ձեռնարկներուն համար դատարանը դատական վերականգնում որոչեց: Այս կարգադրութիւնը կրնայ նաեւ պարզ յետաձգում մը ըլլալ, բայց եւ այնպէս Թափի գոհ էր: Վեց ամսուան պայմանաժամ մը ունի իր ձեռնարկները փրկելու համար: Ուրիշ հարց մըն ալ ունի սակայն Դեկտ. 14-ին, Քրեական Վիճռէի եւ այլ դրամատան մը հետ: Պիտի քննուին անոնց պատասխանատուութիւնը Թափիի բացին մէջ:

ԶԻԶԻՆԻՈՑ նախագահը՝ Դուդայեւ տեղի տուաւ ի վերջոյ եւ համակերպեցաւ բանակցութիւններ վարելու Ռուսաստանի կառավարութեան հետ, ըստ Ինթերֆաքս դործակալութեան: Սկիզբը մերժած էր Ռուսաստանի վերջնագիրը: Ելցին յատուկ ներկայացուցիչ մը նշանակած է՝ Նիկոլայի Էդորով (ազգութեանց նախարար) եւ պաչտօն տուած անոր կարգադրելու Չէչէնիոյ հարցը:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍի մէջ է, Սոմալիի բացը որ Աքիւլէ Լաուրօ դրօսանաւը կրակ առած է, Նոյեմբեր 30-ին: Երկու մեռեալ կայ: Ծանօթ է որ այս նաւը ահաբեկչական ծանրակչիռ արարքի մը թատերարեմը եղած էր 1985-ին, երբ դրաւած էր պաղեստինեան Ջոկատի մը կողմէ, Աղեքսանդրիոյ բացը: Բանակցութեանց ընթացքին ալ հաչմանդամ Ամերիկացի մը, ծագումով հրեայ, սպանուած էր: Կը թուի որ իտալական նաւատորմին պարծանքը եղող այս նաւը անիծուած է: 1972-ին արդէն, ոճրային ընոյթի հրդեհ մը ծագած էր, 1975-ին Տարտանէլի նեղուցին մէջ բախում ունեցած էր լիբանանեան նաւու մը հետ եւայլն, եւայլն: Այս անգամ, հրդեհը ծագած է առաւօտեան 5-ի մօտ եւ ճամբորդներու մեծ մասը պարահանդէսի մը կը վերադառնար: Կարելի եղած է արագօրէն պարպել դրօսանաւը, ծովն ալ չատ հանդարտ ըլլալով:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՅԱՆԴՈՒՐԻ ՀԵՏ

ՍԱՆ-ՓՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆԹԱՑԻ

Հոկտեմբեր 22 - 28, Սան - Ֆրանսիսքոյի մէջ տեղի ունեցաւ Foundation for Global Community-ի եւ Center of Conflict Resolution in Stanford University-ի կազմակերպած Բ. համաժողովը, նուիրուած՝ միջազգային բախումներու լուծում որոնելու հարցերուն: Այս երկրորդ համաժողովին եւս, ինչպէս անցեալ տարի, կը մասնակցէին հայ եւ ազերի ներկայացուցիչներ, միասնաբար աշխատելու եւ զբաղաղեան հարցի լուծման ուղիներ որոնելու համար:

Հայկական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին դրոշ Աղասի Այվազեան, հայկական հանրապետարանի դլխաւոր խմբագիր Կոստանդին Մուրադեբեդեան, Երեւանի համալսարանի դասախօս -- լրագրող Արդար Ափինեան, Հայաստանի Ազգային ժողովրդական պատգամաւոր, Թարգմանչուհի Անահիտ Բայանդուր, Հելսինքեան քաղաքացիական համաժողովի անդամուհի Յասմիկ Զուքիլեան եւ Ղարաբաղէն երկու ներկայացուցիչներ՝ Հելսինքեան նախաձեռնութիւն -- 92 չարժումէն Կարէն Օհանջանեան եւ լրագրող Կարինէ Օհանեան:

Անահիտ Բայանդուրի անունը ծանօթ է ընթերցողներուն: Իրեն հանդիպած էի առաջին անդամ 1992 Օգոստոս 3-ին, Երեւան, եւ զրոյց մը ունեցայ Հայաստանի եւ Արցախի վերաբերող հարցերու շուրջ, զոր յանձնած էի ընթերցողներուն ուշադրութեան: Անահիտ Բայանդուր, իբրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչ, յաճախ կը մասնակցի միջազգային հանդիպում-ներու եւ համաժողովներու, լռելեայն բայց կարեւոր դեր խաղալով զարաբաղեան հարցի կարգաւորման համար ուղիներ որոնելու աշխատանքներուն մէջ: Հիմնադիր ղեկավարներէն է Հելսինքեան քաղաքացիական համաժողովի Հայաստանի մասնաճիւղին:

Անահիտ Բայանդուր, Սան - Ֆրանսիսքոյի համաժողովին աւարտին, քանի մը օրով այցելեց Լոս -- Անճըլըս, ուր, Նոյեմբեր 10-ին, առիթ ընծայուեցաւ զարճեալ հանդիպելու իրեն եւ հարցազրոյց մը ունենալու Հայաստանն ու Արցախը յուզող հարցերու շուրջ:

Ստորեւ՝ այդ հարցազրոյցը:

ՀԱՐՑՈՒՄ. -- Կրնա՞ք համառօտ խօսիլ Սան -- Ֆրանսիսքոյի համաժողովին մասին:

ՊԱՏ. -- Այս երկրորդ անդամն է որ զայիս եմ Սան -- Ֆրանսիսքոյի համաժողովին: Այս անդամ տարբեր տեղերից հրաւիրուել էին շուրջ 30 անձնաւորութիւններ, որոնց հետ արծարծուեցին տարբեր հարցեր: Հայ եւ ազերի ներկայացուցիչների հետ կատարուեց առանձին զրոյց զարաբաղեան հարցի վերաբերեալ: Անցեալ տարի կայացած առաջին հանդիպումից յետոյ, ձմեռը, ամերիկացի ներկայացուցիչները եկան Բաքու եւ Երեւան, շրջումներ ունեցան մեր Մուրհրդարանի նախագահի, Ազգեմիայի նախագահութեան եւ Արտաքին նախարարութեան հետ: Այս երկրորդ հանդիպումի կազմակերպութեան համար Սթանֆորտ համալսարանի Բախումների Լուծման կենտրոնի ղեկավարները շատ լուրջ պատրաստութիւն էին տեսել: Նրանք նկատի առել էին իւրաքանչիւր մանրամասնութիւն: Պիտի ասեմ որ այս հանդիպումները կարեւոր են: Մենք արդէն կազմակերպել ենք մի հանդիպում սահմանում, որը մեծ արձագանգ է ունեցել: Այս հանդիպումները օգտակար են նաեւ պետական իշխանութիւնների համար, որովհետեւ այլապէս հարցերի մօտեցումից ու արծարծումից երեւան են գալիս կողմերի տրամադրութիւնները, մտածելաձեւերը եւ առկայ հարցերի ընկալումը: Մեզ համար կարեւոր է որ Ամերիկայում եւ ամբողջ աշխարհում ճիշդ հասկանան հարցի նրբութիւնները:

Նաեւ ասեմ որ այս հանդիպումների ընթացքում մենք ներկայացնում ենք մեզ, ոչ թէ մի կազմակերպութիւն կամ հիմնարկութիւն: Մասնակցողները հասարակութիւնը ներկայացնող անհատներ են, որոնց խօսքը կարող է կշիռ ունենալ եւ արձագանգ գտնել: Այս աշխատանքները լաւ ընդունելութիւն են գտնում ժողովրդի մէջ, պէտք է գտնել հնարաւորութիւն ո՛չ թէ պատերազմով լուծելու հարցը, այլ՝ ինչքան չուտ, հաղաղ ճանապարհով: Այդ ուղղութեամբ գործում են արդէն Սէ -- Էս -- Սէ -- Բ-ի Մինսկի խումբը, Ռուսաստանը, ՀԱՄ-ը: Փաստօրէն մենք ներքեւից դիւանագիտութիւն ենք անում եւ աշխատում նրանց ճիդերը ամրացնել: Մենք ստեղծում ենք հոդեբանական տրամադրութիւն մեծերի բանակցութիւնների գործընթացի համար:

ՀԱՐՑ. -- Ձեր հանգամանքին բերումով դուք յաճախ շփումներ եւ բանակցութիւններ կ'ունենաք ազերի դէմքերու եւ պաշտօնատարներու հետ: Այսօրուան իրավիճակով, ինչպիսի՛ տրամադրութիւն կը նկատէք անոնց մօտ՝ զարաբաղեան հարցի կարգաւորման ուղղութեամբ:

ՊԱՏ. -- Մի քանի հետաքրքիր հանդիպումներ ունեցանք վերջերս, կարեւոր է նշել որ իւրաքանչիւր հանդիպումի մասնակցում են նաեւ նոր դէմքեր, ինչ որ փաստում է չարժումի ընդլայնման կարեւորութիւնը: Մենք կոչ ենք արել որ հասատատուեն պրոֆեսիոնալ կապեր, մարդկային յարաբերութիւններ՝ հայ պրոդների ազերի պրոդների հետ, հայ երաժիշտները ազերի երաժիշտների հետ, ինչպէս անցեալում գործութիւն ունէր: Այդ կը նպաստի նաեւ քաղաքական հարցի լուծմանը բարենպաստ պայմաններում: Բոլոր դէպքերում, յարատեւը կը մեղմանայ: Հասարակաց տրամադրութիւնն այն է՝ որ երկու ժողովուրդները յոգնած են պատերազմից եւ այս վիճակից: Ոչ ոք չի ուզում այլեւս երեխայ կորցնել: Ցաւալի մեղ դիմում են ազերի մայրեր, իրենց կորած զաւակների մասին լուր առնելու կամ նրանց գտնելու նպատակով: Մենք լսում ենք նրանց, հասկացողութիւն ցոյց տալիս, հանդարտեցնում եւ մեր տեսակէտր պարզում: Մեր բարեացակամութիւնը լաւ արձագանգ է գտնում Ադրբեջանում: Մի բան նկատելի է նրանց մօտ, այն է որ նրանք շատ աւելի կախուած են պետութիւնից, պետական տեսաններից եւ նրանց մօտ աւելի վախ կայ համարձակ կարծիք արտայայտելու համար:

ՀԱՐՑ. -- Ծանօթ է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին կեցուածքը Արցախի հարցին նկատմամբ, այն է՝ կանգնեցնել արիւնահեղութիւնը եւ ետին բանակցութիւններու սեղանին: Վեց ամիս է հաստատուած է հրադադար մը եւ բանակցութիւններ յառաջ կը տարուին: Ուրեմն, այս կը նշանակէ թէ նախագահին առաջադրանքը իր առաջին հանգրուանին յաջողութեամբ պսակուած է: Ի՞նչ է յաջորդ հանգրուանը. դէպի ո՞ւր կ'առաջնորդեն բանակցութիւնները:

ՊԱՏ. -- Վերջերս ես հանդիպել եմ նաեւ Ղարաբաղի իշխանութիւնների հետ: Շատ վաղ անձնաւորութիւններ են Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեանը, պետական պաշտպանութեան նախադահ Ռոբերթ Քոչարեանը, վերջ -- վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեանը, Գերագոյն Մուրհրդի նախադահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեանը, որոնք իմանալով Հայաստանի նախագահի մօտեցումը, կեցուածքը, գործակցում են եւ աշխատում որ հրադադարը կայուն դառնայ եւ պատերազմը վերջանայ, որովհետեւ մեզ համար շատ կարեւոր է շրջափակումի վերանալը՝ եւ տնտեսական, եւ հոգեբանական առումով: Ինչքան չուտ լարումը պակասի, այնքան արագ կը լինի հարցի լուծումը: Թէեւ ես չեմ կարծում որ հարցի լուծումը չուտ կը լինի: Ինձ թւում է թէ ստատուսի -- կարգավիճակի -- հարցը երկար է տեւելու: Պէտք է շատ ճկուն չարժուել: Արկադի Ղուկասեան ասաց որ Մինսկի խմբի վերջին հանդիպման ընթացքում, որտեղ կար նաեւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչը, փաստօրէն Ղարաբաղը լինք միջնորդ հանդիսացաւ կողմերը իրար բերելու: Կայ ինչ որ հակասութիւն՝ նախապատուութիւնների հարցում: Այստեղ ուզում եմ կարեւորութեամբ չեշտել այն՝ որ Մինսկի խմբի աշխատանքը զգալիօրէն դէպի լաւը փոխուեց այն օրից, երբ Եան Էլիասոնը եկաւ դործի ղլուխը: Փոխուեցին աշխատանքի ե՛ւ կլոտյթը, ե՛ւ խմբի չհապղերդիանութիւնը: Մինսկի խումբը եւ Ռուսաստանը մեծ ջանքեր են անում հարցի լուծման ուղղութեամբ: Կարեւոր է բոլոր խմբերի ուժերի միացումը. այդ դէպքում հարցի լուծումը կարող է ընթանալ հանդիստ պայմաններում: Ինձ թւում է թէ Ղարաբաղը փաստօրէն անկախ է եւ ամբողջ աշխարհը դա պիտի: Այդպէս էլ մնալու է: Կապերը կը լինեն ո՛չ թէ ուղղահայեաց, այլ՝ հորիզոնական, այսինքն՝ պայմանագրային: Հոկտեմբերի կէսերին այցելեցի Ղարաբաղ եւ տեսայ որ բոլորն էլ ոգեշնչուած վիճակում են: Իսկապէս անկախ ապրելու համը ղգում է ժողովուրդը: Միակամ են. ապրում են մի ընտանիքի նման: Մարդ երբ գնում է Ղարաբաղ, ուզում է այնտեղ մնալ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՒՇՏԸ ՍՈՎԱԾԻՆ ՄԱՆՐ ԿԸ ԲՐԴԷ

Բժիշկները այսօր ամէնէն արդիական գործիքներու չնորհիւ զբօսաշրջիկի մը նման կը պտըտին իրենց հիւանդներուն մարմնին մէջ եւ կը փնտռեն հիւանդութեան մը հետքերը: Շողանկար, սոնոկրաֆի, էլէքթրոդարտիոկրաֆի, էլէքթրոանէֆալոկրաֆի, թոմոկրաֆի եւ տակաւին այսպիսի գործիքներու չնորհիւ մարդուն մարմինը թափանցիկ դարձած է այլեւս եւ բժիշկները իրենց աչքերով կը տեսնեն թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ ներսը:

Բայց տակաւին չէ հնարուած գործիք մը, որով բժիշկները կարենան կարդալ թէ ի՞նչ կը մտածէ հիւանդը, ի՞նչպիսի զաղափարական աշխարհի մը մարդն է ան, որո՞նք են հիւանդի մը համոզումներն ու կարծիքները, ի՞նչեր թաքնուած են անոր սա կամ նա խօսքին կամ արարքին տակին: Այս բոլորը անընթեռնելի են դուրսէն դիտողի մը համար: Թէեւ ոտիկանները կը գործածեն գործիք մը որ իրրեւ թէ ցոյց կուտայ թէ ամբաստանեալը կը ստէ՞ թէ ոչ, բայց այդ գործիքը շատ հեռու է մարդու մը մտային աշխարհին հորիզոնները ուրիշ մարդու մը աչքերուն առջեւ փռելու կարողութենէն: Մարդուս փիլիսոփայական ներաշխարհը բաց դրքի մը նման կը կարդացուի այսօր, բայց զաղափարական աշխարհը կը չարունակէ մնալ զոց դիրք մը, կամ զոց տուփ մը: Միայն տէրն է որ դիտէ թէ ի՞նչ կայ այդ տուփին մէջ: Երբեմն տէրն իսկ չի դիտեր թէ ի՞նչ կայ հոն: Ես, որ իրրեւ թէ իմ բոլոր մտածումներուս, ցանկութիւններուս, յուզումներուս միակ ճանաչողն եմ, ես անդամ շատ քիչ բան դիտեմ հոդեկան ներաշխարհիս զաղտնիքներէն: Ի զուր չէ որ մեծ փիլիսոփան մարդիկը հրաւիրած է ամէնէն առաջ ինքզինք ճանչնալու: Ծանի՛ր զքեզ: Ձիդ վատնէ, որպէսզի աւելի լաւ հասկնաս թէ իրականութեան մէջ ո՞վ ես, ի՞նչպիսի մէկն ես դուն: Ձիդ վատնէ՛, որպէսզի վերևւիս այն սխալ պատկերացումներէն, զորս կրնաս ունենալ դուն քու անձիդ մասին: Եւ դիտցի՛ր, որ, որքան ալ ճիդ վատնես, պիտի չկարենաս լրիւ ճանչնալ դուն քեզ, պիտի չկարենաս լրիւ մերկացընել ներաշխարհիդ այն ծալքերը, որոնք յամառօրէն կը մերժեն ջուրին երեսը բարձրանալ, դուրս զալ, տեսնուիլ: Չ'ըլ, եթէ դուն իսկ կը դժուարանաս քու ներաշխարհդ ճանչնալու, դուրսէն մէկը ի՞նչպէս պիտի կարենայ ճանչնալ զայն:

Մարդոց հոդեբանութեան քայքայմանօթ մէկու մը համար դիւրին չէ հասկնալ թէ ի՞նչպէս աշխարհի վրայ այսքան շատ մարդ կը կարծէ որ հասկցած է իր դիմացինը: Դիմացինը հասկնա՞լ: Խարկանք մըն է այդ: Մարդ մը իր ամենամտերիմ մէկ ընկերն իսկ չի կրնար լրիւ հասկնալ, լրիւ ճանչնալ, որովհետեւ մարդուն տըրուած չէ դիմացինը լրիւ հասկնալու, լրիւ ճանչնալու կարողութիւնը: Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մարդիկ կը յաջողին իրարու հետ ապրիլ, իրարու հետ մտերմիկ կեանք հաստատել, իրարու հետ գործակցիլ, իրարու հետ համակարծիք ըլլալ, համառեղ աշխատանքներ տանիլ երբեմն նոյնիսկ շատ ներդաշնակ ու համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ, գործել ու կեանքը վայելել փոխըմբռնումի կատարեալ միջավայրի մը մէջ: Դժուար չէ պատասխանել այս հարցումին: Մարդիկ իրարու հետ կը յաջողին ապրիլ ու գործել, որովհետեւ մարդիկ ուրիշներու հետ որեւէ յարաբերութիւն հաստատելու ընթացքին վակապիծի մէջ կ'առնեն պէրար չհասկնալու, պէրար չճանչնալու իրողութիւնը եւ այնպէս կը չարժին որ իրրեւ թէ վակապիծի մէջ առնուած այդ գործօնը չի խանգարեր միասնութիւնն ու համատեղ ապրումը: Իրենք պիտանի կամ չպիտանի, անդրադառնան կամ չանդրադառնան, մարդոց ենթադիտակցութեան մէջ սա մտածումը կայ. «պիտացինս չեմ կրնար լրիւ ճանչնալ, բայց հոգ չէ, պարտաւորեմ իրեն հետ հաստատել սա յարաբերութիւնը»: Ամէն յարաբերութիւն յղի է ուրեմն վտանգներով կամ առաւելութիւններով: Բայց այդ յարաբերութիւնը արդէն պարտաւորիչ է եւ մարդ կամայ ակամայ կուրծք կուտայ անոր վտանգներուն: Այս տեսանկիւնէն դիտուած, պիտի ըսենք որ մարդկային յարաբերութիւնները հիմնուած են ոչ թէ փոխադարձ հասկացողութիւններու, այլ կանխաւ ընդունուած անհասկացողութիւններու համաձայնած յանգի մը վրայ:

Դիմացինը լրիւ չհասկնալու ու չճանչնալու այս ողբերգութեան վրայ կ'աւելնայ ուրիշ ողբերգութիւն մըն ալ, որ կերպով մը անոր չարունակութիւնն է: Մարդ չի կրնար ինքզինք լրիւ կերպով դիմացինին տեղ դնել: Այսինքն չի կրնար մոնել դիմացինին կաղապարին մէջ: Չի կրնար զգալ այն ինչ որ զիմացինը կը զգայ: Յաճախ կը սիրենք ըսել. «Դուն քեզ իմ տեղս դիր», կամ «ես պիտ անոր տեղ դրի»: Եւ կը հարցնենք. ի՞նչ կ'ընէիր եթէ դուն քեզ իմ տեղս դնէիր: Անելմաստ հարցում: Դիւցազնութիւն: Այդպիսի բան չկայ: Ո՛չ մէկը կրնայ ինքզինք ուրիշի մը տեղ դնել: Ո՛չ մէկը կրնայ զգալ եւ հասկնալ այն ինչ որ կը պատահի դիմացինին մէջ: Քալ մարդը չի կրնար հասկնալ որ ի՞նչ կ'անցնի կը զառնայ վախկոտ մարդուն ներաշխարհին մէջ: Եւ սակը մարդը չի կրնար հասկընալ թէ դիմացինը ի՞նչպէս այդքան մարդասէր է: Աչխատասէր մարդը չի կրնար ինքզինք նոյնացնել ծոյլ մարդուն հետ: Համբերատար մարդը անհամբեր մարդուն չարժումներուն խելք չի կրնար հասցնել: Շռայլը խնայասէրին վրայ կը խնդայ: Կուչտը կը կարծէ որ դիմացի անօթին երկու պատառ հացով պիտի կըշտանայ:

Թիչօյտէն մինչեւ այսօրուան ամէնէն արդի հոգեբանները, հոգիի խուզարկուները տակաւին երկար ատեն իրենք զիրենք պիտի գտնեն ամբոխակ դռներու առջեւ: Այդ դռները կը խորհրդանչեն օր մը եւ մարդուն հոգեկան ու մտային աշխարհն ալ այնքան յստակ կերպով կը տեսնուի՞ ինչպէս ատամոքսը կամ թոքերը կը տեսնուին չողանկարի ֆիլմի մը մէջ, չենք դիտեր: Բայց այդպիսի նուաճում մը մաղթելի՞ է: Պիտի ուրախանա՞նք եթէ օր մը մեր մարմնին ներքին դործարաններուն նման մերկանան նաեւ մեր ներաշխարհին անհիւթական ապրումները: Ո՛չ անշուշտ: Պիտի չուրախանանք: Մարդը նուաստացնող, մարդուն մարդկային իրաւունքները բռնաբարող, մարդը տառապեցնող եւ քայքայող հալարուածքներու դիմաց մարդը այսօր ունի իր արժանապատուութիւնը փրկող չատ թանկագին կարողութիւն մը: Անբռնաբարելի կերպով իրեն պահել իր ներաշխարհը: Իրեն պահել իր մտածումներն ու զգայնութիւնները, եւ գիտնալ որ չուրջինները կրնան գրաւել ու բռնաբարել իր բոլոր ունեցածները, բայց չեն կրնար բռնաբարել անոր զաղափարական ու զգացական աշխարհին զաղտնիքները:

Մինչեւ այսօր մարդը իր ունեցածներէն չատ բան կորնչուցած է, բայց զոնչ այս մէկը չէ կորնչուցած: Մարդուս ամենամտերմիկ զաղտնիքները աշխարհ կուգան մարդուն հետ եւ աշխարհէն կը մեկնին մարդուն հետ: Եւ լաւ է որ այդպէս է, որովհետեւ մարդը այլեւս կը զգրկէր մարդ ըլլալէ, եթէ օր մը իր ներաշխարհն ալ զողցուէր իրմէ:

Ռ. Չ.

կախ է եւ ամբողջ աշխարհը դա պիտի:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԾՈ՞Վ ԹԷ ԼԻՃ

Եւրոպան ըմպելի ջուրի կարեւոր չափաբաժնով մը օժտելու համար երկու չուէյցացի պիտնականներ առաջարկած են Պալթեան ծովը անջատել Հիւսիսային ծովէն, քանի մը տասնամեակի մէջ զայն վերածելով անոյշ ջուրի հսկայական պահեստի մը:

Երկրագունտին վերջին սառուցեալ շրջանէն, շուրջ 12 հազար տարիէ ի վեր այդ ծովը բազմաթիւ բնական փոփոխութիւններու ենթարկուած է: Ներկայ վիճակը սկսած է Ք. ա. 5000 թուականին: Ինչպէս շրջանի ցած մակարդակով բոլոր ծովերը ան եւս յատկանշուած է անոյշ ջուրի կարեւոր համեմատութեամբ մը: Հոն կան թէ՛ ծովային ձուկեր, թէ լիճերու:

Գիտնականները համակարծիք են թէ քանի մը սերունդ եւս երկրագունտը կլիմայական կարեւոր փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի, առաւել զգալին պիտի ըլլայ ջերմութեան յաւելումը. կեդրոնական Եւրոպայի մէջ ջերմաստիճանը կրնայ 3 – 5 աստիճան բարձրանալ, ինչ որ կը նշանակէ աւելի ցամաք կլիմայ մը: Այդ պայմաններով, անկարելի չէ որ Պրանտլի կարեւոր մէկ տարածքը Հիւսիսային Սէրիկէի վիճակին մատնուի ու երաշտը սիրէ հոն: Այն ատեն ամէնէն կենսական հարցը պիտի ըլլայ ջուրը: Ուժանիւթի աւանդական աղբիւրներն ալ անսպառ չըլլալով, պիտի չկարենան օգտագործուիլ ծովու ջուրին աղը զտելու համար: Բայց Պալթեան ծովուն հսկայական ջրամբարի մը վերածումը, այդ հեռանկարին մէջ ամէնէն յուսատու պատկերն է:

Ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ այդքան մեծ քանակութեամբ ջուրին աղը զտել ու ըմպելի եւ ոռոգումի ջուր դարձնել զայն: Գիտնականները կ'առաջարկեն Գերմանիոյ – Դանիոյ եւ Շուէտի հարաւային մասին մէջեւ զանուող նեղուցները թումբերով փակել որպէսզի ծովու ջուրը մուտք չունենայ հոն ու ներկայի ծովը որոշ ժամանակի մը ընթացքին անոյշ ջուրով լիճի մը վերածուի: Հաշիւները թոյլ կուտան ենթադրելու որ 50 – 100 տարուան ընթացքին Պալթեան ծովուն ջուրերը ամբողջովին նորոգուած պիտի ըլլան ու «անուշցած»: Այն ատեն «Պալթեան լիճ»ը պիտի կրնայ երեք միլիառ հոգիի ջուրի պէտքը բաւարարել, ինչ որ չատ աւելին է Եւրոպայի ներկայ բնակչութենէն: Աւելցածը կարելի պիտի ըլլայ գործածել ոռոգումի համար:

Ծովուն լիճի վերածումը պիտի ունենայ նաեւ կլիմայական տեղական կարգ մը ազդեցութիւններ. անոյշ ջուրը աւելի չուտով կը սառի ձմեռը եւ սառը աւելի դանդաղօրէն կը հալի: Կարենալ դիմադրաւելու համար հաւանական բոլոր փոփոխութիւնները, Եւրոպայի Միութեան շրջանակին մէջ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ ստեղծել Պալթեան միութիւն մըն ալ: Ծրագրին մէկ առաւելութիւնն ալ այն պիտի ըլլայ որ լճափնեայ երկիրները պիտի հարկադրուին իրենց դէտերը մաքուր պահելու: Պիտի փոխուին ձկնորսութեան պարագաները: Ծովային ձուկերը պիտի անհետանան, իրենց տեղը ձգելով լիճի ձուկերուն, բայց անոնց քանակութիւնը դրեթէ անփոփոխ պիտի մնայ:

Պալթեան ծովուն լիճի վերածումը նոր գաղափար չէ: 1977-ին նոյն առաջարկը բերուած է չուէտական հողագործական նախարարութեան կողմէ, ՄԱԿ-ի ժողովի մը ընթացքին: Եթէ ըմպելի ջուրը Եւրոպայի համար մարտավարական արժէք ստանայ, պալթեան երկիրները ստոր բնական հայթայթիչը պիտի ըլլան ու ատիկա իրենց արժէքը պիտի աւելցնէ Եւրոպական շրջանակին մէջ:

ԿԱՂՀԱՆ

ՄՈՆՐԷԱԼ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻ

ՆՈՒՇԻԿ ԷԼՈՅԵԱՆ

«Հորիզոն»էն կը տեղեկանանք որ Մոնրէալի Նորընտիր քաղաքապետը՝ Փիէր Պուրք յայտնած է Նոյեմբեր 17-ին որ իր վարչական վեցանդամնոց նախագահութեան պատասխանատու պաշտօնը յանձնած է Ազատի ընտրաշրջանի խորհրդական՝ Նուշիկ Էլոյեանի: Այս նշանակումը պարտանք պատճառած է մէկէ աւելի շրջանակներու, քանի որ մինչեւ իր ընտրութիւնը ենթական անձանօթ մըն էր քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Նուշիկ Էլոյեան ծնած է Հալէպ 1958-ին: 1962-ին ընտանիքը փոխադրուած է Լիբանան, ուր ան յաճախած է նախ Հայ Բոյսերու Վարժարանը, ապա՝ Նշան Փալանճեան Ճեմարանը զոր աւարտած է եւ 1977-ին գաղթած է Գանատա: 1981-ին վկայուած է Գոնդորտիա համալսարանէն որպէս ճարտարապետ: 1986-էն մտած է կալուածային առուծախի ասպարէզը:

Ն. Էլոյեան իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է զատումի կեանքին որպէս Համազգայինի անդամ, Շրջ. Վարչութեան անդամ, հեռատեսիլի անձնակազմին եաւլն: Զաւակն է ծանօթ դաստիարակներ՝ Եղուարդ եւ Աղաւնի Էլոյեանի:

Քաղաքական ասպարէզ մտած է 1993-ին եւ 1994-ի գարնան ալ մաս կազմած է Փիէր Պուրքի թեկնածուներու ցանկին (Վիզիոն Մոնրէալ կուսակցութիւն):

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ԱՃՑԸ ՄԱՐՍԷյԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

Հայաստանցի դրագէտ Հրանտ Մաթեւոսեան, որ մէկ քանի չաբաթ առաջ Փարիզ ժամանած էր Ֆրանսերէն թարգմանուած իր հատորին հրատարակութեան առթիւ «Soleil d'Automne» (Albin Michel), չատ կարճ ճամբորդութիւն մը ըրաւ Մարսէյլ, պատասխանելով Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան հրաւէրին:

Հակառակ որ քանի մը օրուան մէկ որոշուած եւ կազմակերպուած էր ճեռնարկը, դրասէր բազմութիւն մը լեցուցած էր Տարօն սրահը: Հրանտ Մաթեւոսեան ներկաներուն ճօնագրեց իր նոր հատորը, ապա ելոյթ ունեցաւ:

Փարիզէն իրեն ընկերացող Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան քարտուղարը՝ Զուլալ Գալանճեան ներկայացուց Հրանտ Մաթեւոսեանի կեանքն ու գործը լայն մէկ ընդհանրումներ ընելով գրողին գործերէն, որուն առաջին երկը կը կրէ իր ծննդավայրին անունը՝ Ակնիձոր, լոյս տեսած 1961-ին «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի Ապրիլի թիւին մէջ: Սակայն, ամսագրին այդ թիւը անմիջապէս կ'այրուէր եւ հրապարակէն կը վերցուէր: Զուլալ Գալանճեան ըսաւ թէ Հրանտ Մաթեւոսեան ամէնէն չատ թարգմանուած եւ որով աշխարհի մէջ ճանչցուած եւ գնահատուած հայ հեղինակն է: Ամփոփ ներկայացուց արձակագրին գրականութեան նիւթը եւ աւելցուց՝ «ի՞նչ տեսակի արձակագիր է Մաթեւոսեան. գիւղագիր, հոգեվիպագիր, վիպասաց, փորձագիր. հաւանաբար այս բնորոշումներէն ոչ մէկը եւ ամէնքը միաժամանակ»: Զուլալ Գալանճեան չէչտեց նաեւ թէ Հրանտ Մաթեւոսեան հեղինակութիւնը մրն է հայ չարժանկարին մէջ: Իր կամ ուրիշներու բեմադրութեամբ իր գործերէն ծանօթ են հինգ ժապաւէններ եւ յատկապէս՝ «Մենք ենք մեր սարերը»:

Հրանտ Մաթեւոսեան խօսք առնելով արտայայտուեցաւ իր գրականութեան մասին, բացատրեց գրականութեան դաւ չարժառիթները, խօսեցաւ իր ապրած ծանր ժամանակի մասին Խորհրդային Միութեան օրերուն: Ապա, անդրադարձաւ այսօրուան մղուած պետական մեր պայքարին, ազգային առաջնահերթ հարցերուն, նաեւ ցաւերուն եւ չարաղութիւններու մասին: Հրանտ Մաթեւոսեան 1990-էն ի վեր երեսփոխան է Գերագոյն Խորհուրդի որպէս ներկայացուցիչ Լոռիի շրջանի,

Հրանտ Մաթեւոսեան իր խօսքի աւարտին յայտարարեց՝ «մենք ուզենք թէ չուզենք միմիանց ենք պատկանում: Ես շատ պիտի ցանկանայի որ իմը չլինէին իմ հոգու, եւ ազգին, իմ մարմնի մասը չկազմէին այդ Սումգայիթը, այդ բզբտուած Լիբանանը, հայրենիքի այդ լոյսը, գիշերը, քայց իմն են: Իմ օրն ու կեանքն են: Իմ կեանքն են բոլոր ժամանակների եւ բոլոր ծագերի վրայ տարածուղ ազգային իր բոլոր յաջողութիւններն ու փլուզումները: Իմն է նաեւ՝ դուք այս Մարսէյլ չէղնայ շրջանի Հայերդ: Ես ձերն եմ, եւ եղբօր ու որդու վստահ յոյս ունեմ, որ ֆրանսերէն իմ այս գիրքը դուք անտէր չէք թողնելու: Յոյս ունեմ որ հետաքրքրութիւնը առ հայ մշակոյթը Ֆրանսացիներիդ ու Ֆրանսահայերիդ մէջ պիտի մեծնայ ու խորանայ: Դա՝ նաեւ ձեր շահագրգիռ ակտիւութեան շնորհիւ»:

Կարճ, չատ կարճ այցելութիւն մը, առկայ չահեկան գրական երեկոյթ մը ապրեցան ներկաները, որոնցմէ ոմանք գուցէ յիշեցին երէկը եւ կարօ Փօլատեանը որուն նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենային չաճախ եւ որոկ ունեցող գրական երեկոները:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՑՍՆԵՐ

Այս մտածումներով կը չտապեմ դէպի դուռը եւ կը կենամ. արձակուղղի առեն է, պզտիկ աղջիկներ կը մեկնին խմբովին. մեր ժամանակի թիւրեցը, նոյն դէմքի արտայայտութիւնները, քիչ մըն ա՛լ, եւ կարծես անուններ պիտի որոշեմ. Աղաւնի՛, Վարդանոյշ ... ու կը խորհիմ որ այդ նմանութեան մէջ զարմանալի բան չկայ եւ թէ չատ հաւանաբար իմ ընկերուհիներուս աղջիկներն են ասոնք...հաւասիկ, արդէն սերունդ մը գլտորած է մեր վրայէն ու բոլոր այդ նորածիլները, բոլոր այդ վաղուան սերմերը զոյար յուզմունքով մը կը լեցնեն ինծի, իբր թէ իմ աղջիկներս ըլլային: Նոյն մէջոցին խոշոր սեւ աչքեր կը տեսնեմ արցունքով ողողուած:

– Աղջիկ, ... ինչո՞ւ կուլաս:

Պատասխան չի տար ու խրտչած կը հեռանայ. քովէն մէկը կը պատասխանէ.

– Օրիորդը զէրօ դրաւ իրեն:

Ախ պզտիկ տղե՛կ, ի՛նչպէս քու արցունքներովդ աւելի ուժգին կ'արթննայ մէջս մանկական յիշատակներ. քի՞չ լացեր եմ զերօներու, անիրաւ յանդիմանութիւններու համար. ու կարծես հիմա իրենցմէ մէկն եմ ես ալ, խեղճ պզտիկ հոգի, սիրոյ եւ զորովանքի ծարաւի, անտեսուած իմ ընկերուհիներէս եւ չատ անիրաւուած մեծերէն. ու ահա մի առ մի դպրոցական շրջանին օրերը կը ցցուին մաքիս մէջ, երկար, տաղտկալի եւ ծանր իմ դիւրազգած, ջղազրգիռ մանկութեանս համար:

Շատերը երջանկութիւնը ունին իրենց մանկութիւնը վարդագոյն տեսնելու. մանկութեան յիշատակները կարծես թէ ստիպուած են թեթեւ, քաղցր եւ հաճելի ըլլալու. ինծի կը թուի թէ պայմանագրական ձեւի մը հպատակելու համար է այդ միայն եւ թէ մեր մանկութիւնը երջանիկ չէր կրնար ըլլալ ի նկատի առնելով մեզ դաստիարակելու պաշտօն ունեցող անձերուն հոգեկան եւ բարոյական վիճակը եւ այն պայմանները որոնց մէջ ապրած ենք:

Այդ պայմանները դժբախտաբար նոյնը մնացած կը թուին մինչեւ հիմա, հո՛ն դպրոցին սեմին վրայ, արձակուղղ տղոց ոմանց աչքերուն մէջ տեսայ եւ ճանչցայ մեր ժամանակներուն անձկագին նայուածքը, նոյն զառնութեան ծալքը մանկական չրթունքներուն անկիւնը եւ կամ վայրենի ուրախութիւնը ազատ ըլլալու եւ ա՛լ չլսելու դաստիարակին նեղացուցիչ ձայնը, հրամանները, արգելքները:

Տխրած կը մեկնիմ դպրոցէն եւ համբան բարեկամիս հետ կը խօսինք դպրոցական դէպքերու եւ թիվերու վրայ. իմ ուսուցիչներէս չատերը իրենցմէն ալ եղած են եւ ի՛նչ չարք, չարագուշակ տիմարօրէն խիստ բռնաւոր տիպարներու երբեմն միայն գողար հոգի մը կամ կարող միտք մը կ'անցնի մեր անուանումներուն մէջ, ա՛յնքան հազուագիւտ սակայն որ մենք անդամ կը զարմանանք:

– Այն ուրիշ, անիկա վարժապետներուն չարքին մէջ մի՛ դներ:

Խօսակցութիւնը թափառելով կուգայ Ս...եանին, Ֆրանսերէնի չատ հմուտ ուսուցչին որ կարծեմ քիչ մը բոլոր իր աշակերտներուն խրտուիլակը եղած է:

Բոլոր անոնք որ Ֆրանսերէնի դաս առած են՝ ճանչցած են Ս...եանը. իր յիշատակը ամէնէն բուռն է մէկու թերեւս անոր համար որ ամէնէն չատ իր անտեսի յատկանշութիւններով եւ բռնաւոր խստութիւնովը չարչրկած է ինծի: Օրերով լացած եմ իր պատճառով եւ որքան ալ որ պզտիկ աղջիկները չուայլ ըլլան արցունքի, կարելի՞ է մոռնալ մէկը որ այնքան արցունք թափել տուած է. դեռ դրեթէ սարսափով կը յիշեմ իր երկայն գալարուղ հասակը դասարանին սեմին վրայ որ կ'ահաբեկէր զիս եւ անանկ չուարեմ մը կը պատճառէր որ դիտցածս ալ կը մոռնայի-այնքան քիչ բան արդէն-եւ ժպտուն, դողահար կը սպասէի որ իմ կարգս գար գասի ելնելու. իր պզտիկ մթին աչքերը, իր հեգնող եւ անդութ նայուածքը, եւ մանաւանդ իր ջղուտ մատներուն դպայնութիւնը ականջիս վրայ չեմ կրցած մոռնալ բնաւ. ու կը խորհիմ որ այդ մարդը իրաւամբ ի՛նչ վատասողջ եւ տխուր հոգի մը ունենալու էր այնքան cynisme-ով պըղտիկ աղջիկները եւ տղաքները տանջելու համար: Ս...եան մասնաւորապէս ինծի տարօրինակ վախ մը կ'ազդէր զոր նչմարած ըլլալու էր եւ որով կը զուարճանար. որովհետեւ ժամուան մէջ երեք քառորդը ինձմով կը զբաղէր մանրամասնօրէն դասը հարցնելով եւ պատժելով...: Այլեւս մի՛ զարմանաք երբ ըսեմ թէ դպրոցին շրջանաւարտ եղած ատենս Ֆրանսերէնի դիրերը միայն կը ճանչնայի եւ չատ պզտոր եւ հարեւանցի գաղափար մը միայն ունէի լեզուի վրայ: Այլ սակայն Ս...եան իր ճիւղին մէջ ամենակարող եւ հմուտ ուսուցիչ մըն էր:

Կ...եան եւս կարող ուսուցիչ մըն էր խանդավառ աշխոյժ, բարի զոր չատ կը սիրէի եւ որուն համար ամէն անճնութեան կարող էի բայց Կ...եանն էր որ առաջին անգամ այնքան ուժգնօրէն մարդկային հոգիին ճշմարտութեան գաղափարը տուաւ ինծի: Գրաւոր քննութեան մը միջոցին էր, չարադրութիւններ կը պատրաստէինք. ընկերուհիներէս մէկը որ իմ թուաբանութեան քննութեանս օգնած էր՝ այսինքն դիտմամբ սխալ լուծած էր խընդիրս որպէսզի պակաս թիւ առնեմ, – այդ հեռատես վարպետութիւնները զիս կը հիացնէին միշտ այն ատեն – խնդրեց որ վերարէն իր չարադրութիւնը գրեմ իմս վերջացնելէ ետքը, քիչ մը հապճեպով ընկերուհիս համար ալ գրեցի: Կ...եան ատենէ մը ի վեր դէշ աչքով կը նայէր ինծի. ինչո՞ւ ... չեմ գիտեր միայն թէ քանի մը անգամ յոխորտալով իր յօդուածները կարդալէ ետքը նչանակիչ ձեւով մը ինծի նայելով ըսած էր:

– Կը տեսնե՞ս, գրականութեան յատկանութիւններ ունենալը չի բաւեր, պէտք է խմոր ունենալ:

(Շար. 9)

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մեծոյ՝ Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Ծովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԱ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՆՈՒԷՐ

Մարտիկ Տակաւեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի, Պանեէօյի Հայկ· Մշակ· Ընկերակցութիւնը 500 Ֆր· նուիրած է տեղւոյն «Սիամանթօ» հայկ· դպրոցին:

Offre d'emploi

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Recherche Responsable administratif
(plein temps)
Bilingue Français Arménien
Notions d'informatique et de gestion
Disponible et motorisé

Adresser C.V. et lettre de candidature manuscrite au:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12 — 75660 Paris Cedex 14

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 100 Francs. -

M. Serge Areguian, Ass. Cultuelle arm. Marseille, M. et Mme Michel Aslanian (4 fois), Mme H. Assadourian, M. Kévork Bédikian, M. Antranick Bilazoukian, Mme Arpi Boduryan, M. Marcel Boghossian, M. Kévork Boroyan, M. Sempad Cheytanian, M. Yvon Debiazi (2 fois), M. Boghos Derderian, M. Georges Eretzian, Mme Odette Eutudjian, Mme Marcelle Evan, Mme Rose Evrard, Mlle Annie-Laure Girardin (3 fois), M. Georges Gureghian, Mlle Henriette Haro, M. Jean-Pierre Hatchadourian, M. P. Hovsepian, M. Jean Issayan, Mme Suzanne Jaquard, M. Richard Kaladjian, Mlle Vartouhie Kamdjian, M. Nahabed Kaoulekian, Mme Marie-Rose Kaprielian, M. A. Kasparian, M. André Maden, M. Haroutiun Manougian, M. Paul Manoukian, M. Edmond Melkonian, M. Alain Menzildjian, Mme Haïganouche Movsessian (2 fois), M. Patrick Navassartian (2 fois), M. Edmond Nercessian, Mme Nathalie Ohanian, Mme Marguerite Oundjian, M. Grégoire Parakian, M. Pierre Parseihian, M. Jean Pedepoy-Andonian, Mlle Aïda Sedefian, M. Manouk Sedefian, M. Gabriel Tchelebian.

(A suivre)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

LOTO

Dimanche 4 Décembre à 15 heures

dans la salle de l'église arménienne de Beaumont,
organisé par la section «*Naïri*» de Beaumont de la Croix Bleue.

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3, տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE
CONFERENCE

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN

Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

FRANCE - KARABAGH
avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul
et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ
& Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 —
M.C.A. Villeurbanne
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

ՀՈԳԵՇՈՒՆԳԻՍ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Ծովի Վանական «Աղուէթա» մանաճիւղը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեզմէ յաւէտ բաժնուած կապոյտ խաչուհիներու յիշատակին, Վանական Ս· Սահակ եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 13·30-ին, Վանական Հայ Մշակ· Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը:

Օրուան պատշաճ յայտագիր:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »

organise

un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e

Réservation auprès de Nevarte Artinian : Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կոան - փէնի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, առ իւ բախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին հայրերու, եկեղեցւոյ վինուէեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայած բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԱ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30-ին:

ՄԱՐՍԷԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՒԹ

Անդրեի Չանգակատուն
-- Պարոյր Սեւակ --

կիրակի, Դեկա· 4, ժամը 17·30-ին

Մայր եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — Marseille

Ջեկուցում՝
ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆ
Արտասանութիւն՝
ՍՈՒՐԻՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԳԱՑԵԱՆԻ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Ջութակ՝
ՅԱԿՈԲ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Նկարիչ՝
ՎԱԶԳԷՆ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS : CHORALE

Le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'U.G.A.B.

organise le concert de

LA CHORALE DE L'U.G.A.B.
« KOGHTAN »

dirigée par Haïg Sarkissian

au profit de l'Ecole française
de Gumri

le Dimanche 4 Décembre à 15 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Participation : 50 F. —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
«*Archalouïse Tathéossian*»

a repris

depuis le Mercredi 23 Novembre
ses cours du soir de langue arménienne
pour les adultes

chaque mercredi à la M. C. A.
17, rue Bleue, Paris 9e

Inscrivez-vous auprès de :
Vartanouche ESENCE 48 71 22 77
qui vous donnera tous renseignements utiles.

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
SAMEDI
3 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.473

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.473

ՀԱՅ-ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք (Դեկտեմբեր 1, հեռաձայն) Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը դար կը դիմաւորէր փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան Թեհրան գացած էր եւ կարեւոր հանդիպումներ ունեցած: Այժմ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կը տարուին երկու մակարդակի վրայ. նախ ազգ. ընկերութիւններու: Այս առընչութեամբ Հայաստանը կը ներկայացնէ Ուժանիւթի փոխ-նախարարը՝ Կարէն Գալստեան եւ Պարսկաստանը՝ Ռոստամի Սանի կազմ ընկերութեան միջազգային վաճառքի ընդհ. տնօրէնն, ապա կառավարական մակարդակի վրայ եւ Հայաստանի ներկայացուցիչն է Գագիկ Յարութիւնեան: Ի դէպ, ան Փարիզէն անցնելով Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 1-ին Գանատա գնաց «Հայաստան» հիմնադրամի աշխատանքներու կապակցութեամբ:

Աւելորդ է ըսել թէ հայ - պարսկական յարաբերութեանց սերտացումը յատկապէս կարեւոր նշանակութիւն ունի Հայաստանի համար քանի կենսական է կազմուղի արագ չինուածքինը: Կը հասատատուի որ ան լաւ ճամբու մէջ է, բայց, հարկ է որ Հայաստան կարենայ ապահովել նաւթականը որպէսզի աշխատանքները կատարուին: Այս կէտը կը վերաբերի Սփիւռքի, այլ յատկապէս Ֆրանսայի, քանի Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամն է որ ստանձնած է այդ ծրագրին իրագործումը: Կազմուղը պէտք է վերջնայ մինչեւ երկու տարի. ան Իրանի կազմուղը (Թաւրիզ) պիտի կապէ Մեղրիի, ինչ որ կը նախատեսէ չուրջ 60 քիլոմեթր հատուածի մը չինուածքինը հայկական տարածքի վրայ: Այս չինուածքամբ է որ Հայաստան կը դառնայ անհետեւական իր ինքնավարութիւնը ինչ որ ամէնէն կարեւոր կէտն է:

*
**

Կարգադրուած է, բարեբախտաբար, այլ հարց մը որ քանի մը չաբաթ առաջ պըղտորած էր մտքերը: Արդարեւ, «Լրագիր» թերթը, Հոկտեմբեր 25-ին կը հաղորդէր որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը արտօնած էր քրէական պատասխանատուութեան կանչել Երեւանի քաղխորհուրդի երեսփոխան Վլադիմիր Սարգսեանը: Քրէական հարց արծարծուած էր, որովհետեւ «Հայաստան» հիմնադրամի տրամադրած 300 հազար տոլարը, ձեռք բերելու համար ելեկտրաթեթերը (fապլը) նորոգելու համար ելեկտրացանցի 100 քիլոմեթր հատուած մը, անհետացած էր: Այժմ ամէն ինչ կարգադրուած է եւ fապլերը յանձնուած են: Նման դէպքեր պէտք չէ կրկնուին, որպէսզի «Հայաստան» հիմնադրամը որ հիմնական բան մըն է Պետութեան համար, չտուժէ:

«ԼՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 30 / Դեկտեմբեր 1)

ՄԻՇՏ ԿԱԶԻ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Կազի մատակարարումը վերահաստատելու հարցին կապակցութեամբ Լ. Տէր -- Պետրոսեան, Նոյեմբեր 29-ին հեռաձայնային խօսակցութիւններ ունեցած է Ղազախստանի, Թիւրքմէնստանի եւ Վրաստանի նախագահներուն հետ,

*
**

ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Նոյեմբեր 29-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է չարք մը երկիրներու ներկայացուցիչ դիւանագէտները եւ ՄԱԿ-ի մշտական ներկայացուցիչը: Վարչապետը ընորհակալութիւն յայտնած է Նոյեմբեր 22-ին Փարիզ դումարուած խորհըրդակցական խումբի ժողովի ընթացքին իրենց կառավարութիւններուն Հայաստանի նկատմամբ ցուցաբերած դրական կեցուածքին եւ խոստացուած մարդասիրական, վարկային եւ թէքնիք օգնութեան համար:

*
**

ՀԱՅԻ ԵՒ ՈՒԺԱՆԻԹԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 30-ին Հրանտ Բագրատեանի ստորագրած կառավարական որոշումով հացին նոր գինը ճշդուած է՝ 66 Դրամ: Որոշուած է նաեւ որ ալիւրագոյց գործատուները պետական ցորենի իւրաքանչիւր թոնի համար պէտք է 43 հազար Դրամ հարկ վճարեն, վարչապետը ստորագրած է նաեւ որոշում՝ ելեկտրականութեան եւ ջերմուցիչ ուժանիւթի սակագիներուն մասին:

*
**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Երեւանի մէջ սկսած է ամերիկեան նաւթի բաշխումը: Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս 140 լիթր նաւթ կը յատկացուի այն քաղաքացիներուն, որոնք կը պատկանին նախատեսուած ընկերային 11 դասակարգերուն: Ջեռուցուղ չէնքերու բնակիչները ղերծ կը մնան օգնութենէն: Բաշխումը կը կատարուի ամերիկեան կողմին իսկ միջոցներով:

*
**

ՀԱՅԻ ԵՒ ՈՒԺԱՆԻԹԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 30-ին Հրանտ Բագրատեանի ստորագրած կառավարական որոշումով հացին նոր գինը ճշդուած է՝ 66 Դրամ: Որոշուած է նաեւ որ ալիւրագոյց գործատուները պետական ցորենի իւրաքանչիւր թոնի համար պէտք է 43 հազար Դրամ հարկ վճարեն, վարչապետը ստորագրած է նաեւ որոշում՝ ելեկտրականութեան եւ ջերմուցիչ ուժանիւթի սակագիներուն մասին:

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (199) թիւը նուիրուած Կոստան Զարեանի, աշխատակցութեամբ Վարդան Մատթէոսեանի եւ Մարկ. Նշանեանի: Նամականիի բաժին մը կը հրատարակենք յետագայ թիւերով:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Քսանըհինգ տարի առաջ, 1969 Դեկտեմբեր 11-ին, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կը կնքէր Կոստան Զարեան, 84 տարեկանին: Եզակի կեանք մը ապրած եզակի գրագէտ մը:

Կովկաս ծնած, բայց իր գրական կազմաւորումը Եւրոպայի եւ Պոլսոյ մէջ իրագործած: Ռուսերէնով ու Ֆրանսերէնով սկսող, բայց այնուհետեւ հայերէնին զարձած: Արեւելահայերէնով արտայայտուող, բայց արեւմտահայերէնի կենարար զրոյմով: Իր առիթով, Թերեւս, պէտք է հերքել մեր գրականութեան ընորոշ բոլոր պիտակները. ո՛չ արեւելահայ (իր գրական կազմաւորումով), ոչ ալ արեւմտահայ (իր գրական լեզուաճիւղով), ո՛չ սփիւռքահայ (կատորակումը ընդունելու իր մերժումով), ոչ ալ խորհրդահայ (իր գեղագիտական ըմբռնումներով): Պարզապէս՝ Հա՛յ:

Եզակի՝ իր ոճով, իր մշակած նիւթերով, իր աշխարհահայեացքով: Մէկ մշակոյթէն, մէկ լեզուէն միւսը իր յարատեւ տեղաշարժերով: Իր անտիպ ու մամուլին մէջ ցրուած վաստակով:

Եզակի՝ իր կեանքին ու գործին չուրջ կամայ թէ ակամայ հիւսուած առասպելով:

Այնր մահէն ետք, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ «Թաղուած» գործերուն մէկ կարեւոր մասը ամփոփուեցաւ երկու ստուար հատորներու մէջ: Երկերէն չորսը անդլերէնի ու Ֆրանսերէնի թարգմանուեցան: Որոշ գործեր մամուլին մէջ կրեւցան նորէն: Ուսումնասիրողներ սկսան զբաղիլ անոր կենսագրութեամբ ու գրականութեամբ, արժեւորել անոր գործն ու դաղափարները: Ազատութեան քամիները, վերջապէս, անոր առջեւ բացին, Թէեւ տակաւին ո՛չ պէտք եղած չափով եւ ծաւալով, հայրենիքի ընթերցողին դռները: Իր գաւակին կողմէ քաոորդ դար հատատամօրէն պահպանուած դիւանները կը յուսանք որ վաղը դառնան կորիզը տուն թանգարանի մը, որ յաւերժալ դուրգուրանքի եւ ճանաչումի խթան հանդիսանայ:

Վ. Մ.

ՄԱԿ-Ի ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, Նոյեմբեր 30-ին, ընդառաջելով իր փափաքին, ընդունած է ՄԱԿ-ի Հայաստանի գրասենեակի ներկայացուցիչը: Ծօշափուած են Բ. Ազարքցեանի Պուէնոս -- Ղալիի հետ տեսակցութեան ընթացքին դրսցած նախնական համաձայնութեանց վերաբերող հարցեր: Յատկապէս վեր առնուած է Հայաստանի յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւններուն ՄԱԿ-ի դէտերու ներկայութեան հարցը:

*
**

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՉԻ ՏՈՒԺԵՐ

Ուժանիւթի ծանօթ տագնապը պատճառ եղած է որ Սեւանի ջրելեկտրակայանները առաւել հոսանք արտադրեն: Սակայն այս պարագան չէ վնասած լիճին եւ մակարդակը ոչ միայն չէ իջած այլեւ 1 սմ. բարձրացած է, ընորհիւ աշնանային առատ անձրեւներուն:

*
**

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՕԹԱՆ-Ի ԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին նախարարը ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներու Արտաքին նախարարներու համագումարին մասնակցելու համար մեկնած է Պրիւսէլ, ուր բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենայ պաշտօնակիցներու հետ: Վ. Փափազեան, ապա կ'անցնի Փէշտա միանալու՝ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(2 Décembre)

Le Chant de l'Arménie

«Լիպերասիոն»ի գրական յաւելուածէն ետք, այս անգամ «Մոնտ»ն է որ իր գրական յաւելուածին առաջին էջն իսկ կը խօսի Հրանտ Մաթեւոսեանի եւ իր «Աչնան Աբեւ»ի մասին, հրատարակելով նաեւ գըրադիտին նկարը:

Թերթին գրական քրոնիկագիրը՝ Փաթրիք Քէշիչեան խօսեցնել կուտայ հեղինակը որ կը պատմէ. - «Ծնած եմ հեռաւոր գիւղ մը, հեռաւոր ժամանակ մը, ծնունդիս ժամանակաշրջանը մօտ էր Տոլստոյի, Թումանեանի եւ Քսենոփոնի»: Ծաղուածագիրը կը շարունակէ նշելով թէ Հ. Մաթեւոսեան ծնած է 1935-ին Ահնիձոր, հիւսիսային Հայաստան: Ժառանգորդ եւ քաղաքացի կորսուած աշխարհի մը, կ'ուզէ նաեւ անոր վկան ըլլալ: Իր գիրքին ութ պատումները այդ աշխարհին եւ այդ ժամանակաշրջանի յիշատակը կ'ոգեկոչեն: Քէշիչեան կը նկարագրէ Մաթեւոսեանը զոր, նման կը գտնէ իր գրածին: Անոր գըրականութիւնը գաւառական է անկասկած, ոչ աւելի, ոչ պակաս, քան Ֆօքնէրի կամ Ժիոնոյի: Անոնց պէս, հայ գըրադիտը ամբողջովին շինած է վիպական աշխարհ մը մեկնելով հողէ մը եւ իր յիշողութենէն:

Գրութեան վերջին մասին մէջ, խօսքը կրկին կը տրուի Մաթեւոսեանի որ կը բացատրէ գրականութեան իր ըմբռնումը. - «Գրականութիւնը անբարոյական է եթէ ընկերային դեր չունենայ: Չեմ ուզեր անշուշտ խօսիլ ձգտումնաւոր, կուսակցական գրականութեան մասին, կուսակցութեան գրականութիւնը դատապարտուած է մոռացութեան: Չեմ սիրեր նաեւ փիլիսոփայութենէն եկած գրականութիւնը, յայտնութեան պահը կը սիրեմ: Գրագէտը պէտք է միշտ աշակերտի դիրքի մէջ ըլլայ եւ երբ գրականութիւն կ'ըլնէ մեկնելով փիլիսոփայութենէն, ուսանողի դերէն կ'անցնի դասատուի դերին: Մենք, գրագէտներս, պէտք է մենք մեզ ստիպենք պահանջկոտ ըլլալ մեզի հանդէպ եւ ոչ՝ ուրիշներու, պատմել մեր տառապանքները, խնդալ մեր բարդոյքներէն, ընդունիլ մենք գմեզ տեսնել ամէնէն դժուար կացութեան մէջ»:

Քէշիչեան կը խորհրդածէ. -- «Հոսկէ դիտուած, գրականութեան եւ գրագէտին իր տեսիլքը կրնայ մեզի հինցած եւ ժամանակավրէպ թուիլ: Ի տես այն դիւրաբեկ յիշողութեան որու պահապանը կ'ուզէ ըլլալ Մաթեւոսեան, պարզապէս անհրաժեշտ է, կենսական»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՁՏՈՒՄԻ (փրիմիէռ) հարցը վերջնապէս թաղուեցաւ, որովհետեւ այն յատուկ յանձնախումբը որ երկու հոսանքներուն (ԻՒ - Տի - Լիթ եւ ԷՌ - Փի - Էռ) խորհրդարանականները համախմբած էր յայտարարեց թէ իրագործելի բան մը չէ: Այս ամբողջը անշուշտ ծիծաղելի բնոյթ մըն ալ ունի: Փաթրիք Տէվէճեան չի ծածկեր իր բարկութիւնը, ըսելով թէ նախ այդ յանձնախումբը որեւէ աշխատանք տանելէ առաջ իր կարծիքը կազմած էր արդէն ու կ'աւելցնէ. - «Անոնք որոնք այս խաղերուն կը մղուին պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն մեծամասնութիւնը պատակտելու եւ Ժաք Տըլորին խաղին դալու»: Փաքթում կ'առաջարկէ յարգել «քարտավաճառներու դադարը» եւ թագաւորն բնարել՝ Ցունուարին:

ՋԷՋԻՆԻՈՑ մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի ռուսական ռմբաձիգ օդանաւերու թիրախ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԱԼԻՓՈՐՆԻԱ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՑԱՆԴՈՒԿԻ ՀԵՏ

ՍԱՆ-ՓՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Արեւմուտքի հետ Ադրբեջանի ստորագրած բարիդրի պայմանագրութեան մասին:

ՊԱՏ. -- Նաւթի պայմանագիրը որ Ադրբեջանը ստորագրեց Արեւմուտքի հետ, կը նպաստի Ղարաբաղի հարցի լուծմանը, այն իմաստով որ արեւմտեան ո՛չ մի երկիր չի ուզենայ դործ ունենալ պատերազմող Ադրբեջանի հետ եւ բնական է որ Ալիեւը դա շատ լաւ հասկացել է:

ՀԱՐՑ. -- Ազգերու ինքնորոշման եւ սահմաններու անձեռնմխելիութեան գոյգ սկզբունքները ինչպէ՞ս կ'ընկալուին բանակցութեան մասնակցողներուն կողմէ: Ո՞ր սկզբունքն է որ ցայժմ տիրական կը մնայ բանակցութիւններու սեղանին վրայ:

ՊԱՏ. -- Եթէ խօսքը վերաբերում է մեր հանդիպումներին, պիտի ասեմ որ յաճախ կանդնում ենք փակուղու առաջ: Նրանք ասում են՝ սա Ադրբեջանի հողն է, տարածքն է. մենք ասում ենք՝ խօսքը ուրիշ երեւոյթի մասին է, ազատութեան մասին է. մենք տարբեր հանդամանքներով ենք մօտենում: Ոնց որ կոչուի տարածքը, Ղարաբաղցիները այլեւս չեն ենթարկուի Ադրբեջանի իշխանութիւններին: Դա պէտք է իրենք հասկանան: Նախընթացներ կան. յիշենք Էրիթրէան: Ինձ թւում է թէ այս մօտեցումը գալիս է իրար նըկատմամբ անվստահութիւնից: Եթէ կողմերը մի քիչ աւելի վարժուեն իրար, կարելի է համագործակցութիւն ստեղծել: Այնտեղ հասնելու համար քայլութիւն է պահանջւում; պէտք է գնալ ոչ-սովորական քայլերով. պէտք է երրորդ ձեւը գըտնել, որը միացնի ամբողջը: Շատ դժուար է, բայց միակ ուղղութիւնը սա է, որովհետեւ հնարաւոր չէ պատերազմը չարունակել, ուրեմն պէտք է ձեւը գտնել ու չվախենալ իրարից:

ՀԱՐՑ. -- Ինչ կը վերաբերի ներ-հայաստանեան կեանքին, վեց ամիս է հրապարակին վրայ է Մանուչարեան - Սիրադեղեան բանավէճ մը, որ պատ մը ճոյնիսկ այնքան սուր բնոյթ ստացաւ, որ կողմերը սկսան մերկացումներ կատարել եւ զիրար ամբաստանել ծանր մեղադրանքներով: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այդ բանավէճին մասին:

ՊԱՏ. -- Չեմ ընդունում Աչոտ Մանուչարեանի բռնած դիրքը. բայարձակ մերժում եմ: Շատ հիասթափուած եմ, որովհետեւ նոյնիսկ եթէ իր դրգռութիւնների մէջ կայ ինչ որ ճիշդ բան -- որին գուցէ նա համոզուած է--, հրապարակելու ձեւը որ նա ընտրեց՝ չատ տգեղ էր: Երեւոյթի մէջ ինչ որ անբարոյական բան կար: Ամբողջ աշխարհը նայում է մեզ. չէր կարելի այդ ձեւով վարկաբեկել եւ զրկել: Ես չեմ ընդունում այդ ոճը: Ժողովուրդը դաւիս էր հրապարակ, որովհետեւ բարձր եւ պատասխանատու պաշտօն ունեցող մի անձնաւորութիւն էր Աչոտ Մանուչարեանը, հետեւաբար հաւաքոյթը հետաքրքրութիւն էր ներկայացնում: Ժողովրդի համախմբումի պատճառներից էին նաեւ ընկերային դժուար պայմանները, որոնցում բնական են ժողովրդի դժգոհութիւնները: Սակայն, ես անբարոյականութիւն եմ համարում ընկերային դժուար պայմանները օգտագործել՝ այլ նպատակներ հետապնդելու համար:

ՀԱՐՑ. -- Երկու տարի առաջ կազմուած «Ազգային Դաշինք»ը իր առաջադրութիւններուն մէջ ձախողելէ ետք, այսօր դարձեալ՝ նոր «Ազգային Դաշինք» մը, նոր խմբակցութիւններով հրապարակ իջած է, որ նախագահին ազգային քաղաքականութիւնը ձախաւեր նկատելով, կը յաւակնի վերջ տալ նախագահին ու իր կառավարութեան արտաքին ու ներքին քաղաքական խարխափումներուն, յատկապէս Արցախեան հարցի, Սահմանադրութեան եւ տնտեսական իրավիճակի գծով: Իրրեւ խորհրդարանական, ի՞նչ է ձեր կարծիքով այդ «Դաշինք»ին նոր ռազմավարութեան նպատակը:

ՊԱՏ. -- Գիտէ՛ք, ընտրութիւնները են մօտենում: «Դաշինք»ի հիմնական մարմինը իշխանութեան հարցն է: Արտաքին քաղաքականութեան վայրէն իրավիճակում մեղադրանքներ անելը ծիծաղելի բան է, անլուրջ արտայայտութիւն է: Ամօթ է: Ես մեծ հրճուանքով եւ հպարտութեամբ ուզում եմ յայտնել, որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը իսկական եւ իմաստուն ղեկավար է: Նա ուղղակի դիւտ է Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի համար: Բայց պարզ է, տարբեր մարդիկ կան, տարբեր կարիերիստներ կան, որոնք տարբեր նըպատակներ ունեն եւ միանում են նրանց հասնելու համար, որովհետեւ դրանք ոչ մի տեղ չեն կարող առանձին հասնել եւ իրենց թւում է թէ միանալով կարող են յաջողել: Սակայն, ժողովուրդը մի զարմանալի, ընդհանուր հաւաքական բնազդ ունի, որ միշտ տանում է դէպի ճիշդ ճանապարհը: Ես վստահ եմ որ ե՛ւ ընտրութիւնների ժամանակ, ե՛ւ բոլոր լուրջ իրավիճակներում, ժողովուրդը չատ ճիշդ կը կողմնորոշուի եւ դա կը փրկի մեզ: Վերջին վեց տարիների ընթացքում, ճակատագրական պահերին, ժողովրդի հակազդեցութիւնը, պահուածքը զարմանալի նուրբ եւ ճիշդ է եղել: Ինչպէ՞ս կարելի է քննադատել նախագահի արտաքին քաղաքականութիւնը, երբ փաստօրէն ե՛ւ Ռուսաստանի, ե՛ւ Ամերիկայի, ե՛ւ Իրանի, ե՛ւ Վրաստանի, ե՛ւ ՀԱՊ-ի այլ երկիրների հետ չատ բազմերանգ եւ հանդիսատ յարաբերութիւններ կան: Պէտք չէ ուրանալ որ ահագին դործ է արուել եւ չարունակւում է արուել:

Ինչ վերաբերում է ներքին քաղաքականութեան, պիտի ասեմ որ պարզապէս ընկերային պայմանները ծանր են, ժողովուրդը դիմանում է, բայց լինում են դժգոհներ -- ինչպէս ուսուցիչները--, որոնց պայմանները չատ ծանր են: Հարցը այն է որ պէտք է իրաքանչիւր նախարարութիւն կամ նախարար միջոցները գտնէ դժգոհութիւնները հարթելու համար: Ուսուցիչները, ոչպէս սերունդներ պատրաստելու գործին նուիրուած անձնաւորութիւններ, յատուկ խնամքի արժանի են: Ես գտնում եմ որ նրանց նախարարը եւ նախարարութիւնը պէտք եղածը չեն անում բարելաւելու համար նրանց պայմանները:

ՀԱՐՑ. -- Կ'ըսուի թէ յառաջիկայ գարնան տեղի ունենալիք խորհրդարանական ընտրութիւններուն՝ կը նախատեսուի խորհրդարանի անդամներու թիւի կրճատում մը: Ի՞նչ է նման նախադասութեան տուն տուող պատճառը:

ՊԱՏ. - Պատճառը պարզապէս այն է որ մտածւում է աւելի սեղմ աշխատելու ձեւ ստեղծել: Փաստօրէն ծանր էր կառուցածքը եւ հիմնական աշխատողների թիւը քիչ էր:

ՀԱՐՑ. -- Ի՞նչ վիճակի մէջ է Սահմանադրութիւնը:

ՊԱՏ. -- Սահմանադրութիւնը բազմակողմանի քննարկումի ենթարկուեց: Երկար քննարկումներից յետոյ պարզուեց նաեւ Սփիւռքի Հայերին քաղաքացիութիւն չնորհելու հարցը, այսինքն՝ Հայաստանից դուրս, նախկին Խորհրդային Միութիւնից դուրս՝ ընդհանրապէս ըՍփիւռքում ապրող Հայերի Հայաստան մուտքն ու ելքը աւելի բարենպաստ պայմաններում կատարել, բայց ոչ՝ լրիւ քաղաքացիութիւն, նկատի առնելով չատ հանդամանքներ՝ բանակում ծառայելու, ընտրութիւնների մասնակցելու եւ ուրիշ նրբութիւններ: Իսկ որոշ դէպքերում կարելի է քաղաքացիութիւն չնորհել, ինչպէս արուեց Ալեք Մանուկեանի պարագային:

ՀԱՐՑ. -- Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուի Սահմանադրութիւնը:

ՊԱՏ. -- Սահմանադրութիւնը աւելի ճիշդ կը լինէր ժողովրդական հանրաքուէով ընդունել:

ՀԱՐՑ. -- Ձեր կարծիքով, ընդդիմութեան մէջ գտնուող բաղաքական հոսանքներէն որո՞նք չինիչ եւ օգտակար դեր կը խաղան:

ՊԱՏ. -- Ինձ թւում է թէ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, քրիստոնեայ Դեմոկրատները եւ Հանրապետական կուսակցութիւնը օգտակար դեր են խաղում Հայաստանի կեանքում, հասկացողութիւն ցուցաբերելով տիրող իրավիճակների նկատմամբ եւ օգնելով պետականութեան հիմերի ամրապնդման: Եւ ուզում եմ չեշտել որ մենք միակ հանրապետութիւնն ենք փաստօրէն, որ կայուն վիճակում ենք գտնուում: Երկրաշարժ, պատերազմ, դաղթականութիւն, չրջափակում ահաւոր դժուար կացութեան մատնեցին մեր հայրենիքը: Շատ փորձեր արուեցին մեր հանրապետութիւնը ներսից փոթորկելու, ինչպէս դա եղաւ Վրաստանում, Ադրբեջանում: Փորձեցին դրսից՝ ներսի միջոցով անկայունացնել, բայց չյաջողուեցին ու չեն էլ յաջողուի, քիչ առաջ մատնանշած մեր ժողովրդի բնազդի հետեւանքով: Կայ պետականութեան չատ ամուր զգացողութիւնը. դա գիտեն եւ զգում են բոլորը, թէ՛ դրսի եւ թէ ներսի ժողովուրդները: Մեր հանրապետութեան կայուն վիճակը պէտք է գնահատել ու ամրապնդել, ո՛չ թէ խանգարել, վստահ եղէք որ երբ չրջափակումից դուրս գանք, այլեւս զատակ կորցնելու մտրմոքը չունենանք, կը ստեղծուեն նոր հնարաւորութիւններ եւ կարճ ժամանակում, մեր երկիրն ու ժողովուրդը արագ կը վերականգնեն:

-- Շնորհակալութիւն:

ՀՐԱՆԴ ԱԶԻՄԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Իբ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Էր ժամանակ, դոնէ մինչեւ վերջին միջազգային պատերազմը, որ Թուրքիոյ, ինչպէս ամբողջ Միջին -- Արեւելքի երկիրներուն մէջ, Ֆրանսերէնը առաջնորդողի իր դիրքով կը փայլէր: Անդառնալի ազդեցութիւն էր ան մեր լեզուին նոր բառերու կազմութեան, իսկ Ֆրանսական դրականութիւնն ալ՝ սովորական ակը ներչնչումի:

Պոլսոյ համբաւաւոր Կալաթա Սարայի ուսումնապետը միշտ Ֆրանսացի մը եղած է եւ կրօնաւորներու կողմէ ղեկավարուած բազմաթիւ վարժարաններուն տիրական լեզուն է Ֆրանսերէնը, ինչպէս Տամ տը Սիոն, Սէն - Ժօզէֆ, Սէն - Միշէլ, Սէն - Փիւլչէռի, Սէն - Պընուա, որոնց աշակերտներուն համար հրաւէր առացայ արտասանելու: Ատենօք գոյութիւն ունեցած էր նաեւ Թաքսիմի Ֆրանսական հիւպատոսարանի մէջ հանրածանօթ Lycée Papillon-ը, յատկապէս Ֆրանսացի տղոց համար եւ որուն անունով ծիծաղաշարժ երգեր հիւսուած են:

Այս կրօնական հիմնարկներէն վեր, մասնաւորաբար Ֆրանսայի պետական հովանիին տակ, ինչպէս աշխարհի չորս ծագերուն այնպէս ալ Պոլսոյ մէջ կը դործէ Ալիանս Ֆրանսէզ կազմակերպութեան մասնաճիւղը, որու անդամները, մեծ մասով ուսուցիչներ եւ դործակատարներ, կը հաւաքուին ամէն Հինդշաբթի իրիկուն միասնաբար ճաշելու եւ չաղակրատելու համար իրենց մայրենի լեզուով:

Այսպէս, 1958 Մայիս 1-ի դիշերը, ես ալ անոնց պէս, կէ՞ս թէ լման Ֆրանսացի, մասնակից եղայ այդ Հինդշաբթիի ճաշին, եւ Զահրատն ալ «Հայ բանաստեղծութեան ժող Փռէվէրը» հաճութեամբ ընկերացաւ ինծի: Ու ճաշէն ետք -- petits pois à la française -- վաթսունի չափ երկսեռ հասարակութեան առջեւ, օրուան նախագահի բարի գալուստէն ետք, փորձեցի մինչեւ ութսնթալ մը հրամցնել անոնց:

Վիյոնէն սկսեալ մինչեւ Ժ. դարու դասական քերթուածներու փունջ մը վերապրեցնելէ ետք, իսկոյն նկատի առնելով առջեւս նստողներուն՝ մօրս արտայայտութեամբ՝ ծննդավայրէն հեռացած դուրպէք դուշիի վիճակը, անոնց հայրենասիրութեան լարը թրթռացնելու նպատակով՝ յարմար դատեցի արտասանել հանճարեղ Էմոն Ռոսթանի համբաւաւոր «Լա Վիթը»:

Ընտրութեանս հետեւանքը հիմնաւորելու համար, կը ստիպուիմ պատանեկութենէս մնացած մոխրապատ յիշատակ մը ոգեկոչել: Մեր վաղեմի խաղաւակ Պօ-մոնի 1933-ի վերամուտին, իմ տարեկից երկու սեռէ ընկերներս զացին արձանագրուիլ Թաղին Ֆրանսական դպրոցը -- անվճար -- լքելով Դպրոցասէրցի Օրիորդ Գալենիկին արդէն տարի մը ղեկավարած ծխական հայ վարժարանը: Հայրս խոր մատաղնջութեան մատնուեցաւ. հետեւե՞լ էր միւս ծնողներու օրինակին: Բայց անոր անդրդեւլի, նոյնիսկ յամառ հայրենասիրութիւնը թեւ առաւ երբ մեր տան մատերմութիւնը վայելող երիտասարդ ուսուցչուհին համոզեց հայրս որ հայերէնին միացնելով Ֆրանսերէնի մասնակի դասեր՝ միւս տարի պիտի կարողանայի իմ ընկերներուս մակարդակին հասնիլ: Եւ այդպէս ալ եղաւ: Յաջորդ տարի դացի գտնել հայ իմ ընկերներս, Աւետիսը, Վարդգէսը, Նուպարը ... եւ նոյնիսկ Հոկտեմբերի դասատուրումին չորրորդ հանդիսանալով դպրոցի լայն անցքին մէջ կախուած պատուոյ դրատախտակին վրայ անունս երեւցաւ:

Սակայն այս դէպքին յաջորդող պատահարն է մեզ համար նշանակալից, քանի մեր այս օրերուն չափազանց արծարծուած Ֆրանսական Էքոլ Լայիքի ճակատագիրն է խնդրոյ առարկայ: Եւ այդ պատահարի Մեծ Տիկնոջ ապատարկու դասատիարակներուն ներփողն է որ պիտի հիւսուի իսկոյն: Շնորհիւ ուսուցիչ Ժորժ Պրէթի (լուսերու մէջ պառկի), իսկական տիպարն ըլլալով բծախնդրութեան, անաչառութեան եւ օրինապահութեան, բակի ասոիճաններէն սկսեալ, դասարանին մէջ անցուցած մեր ժամերը լարուած մեքենայի մը ծաւալումին օրէնքներովը կ'ընթանային: Վայրկեան մ'իսկ ան չէր թոյլատրեր որ մեր մտքերը տարբեր նիւթերով զբաղէին: Անոր ասուպային ժպիտներն իսկ կշռուած չափուած էին: Սոխուած էինք լուռ ու մունջ հետեւիլ ամպիոնէն տրուած անոր բացատրութիւններուն ամէն տեսակի նիւթերուն վրայ, լեզու, քերականութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, գծագրութիւն, արտասանութիւն եւ աւելի խօսուն ըլլալու համար յիշենք Ֆրանսերէնով՝ morale, instruction civique, leçons de choses (որուն մէջ լոպանք առնելու դիտելիքներն ալ կային), ախո՛ն, այս վերջին երեքը արդէն պատմութեան անցած:

Սակայն, յատկապէս ես յափշտակուած էի անոր նրբին մատներով քարեսախատակին վրայ Ֆրանսայի քարտէսին կաւիճով գծելու ճարտար ու արագ դործողութիւնէն: Եւ ինչպէս յաճախ որակուած՝ վերանկիւնեայ Ֆրանսայի կենդանացած ու համայիչ պատկերը անդադար կը վերածնէր մեր մատղաչ աչքերուն առջեւ, դանադան առիթներով, ճշդել հողային սահմանները, ծովերը, լեռներն ու լեռնաշղթաները, դաչտավայրերը, գետերն եւ իրենց աջ ու ձախ եզերքներուն միացող գետակները, քաղաքները, արտադրութիւնները, նահանգային բաժանումները ... երբ լրանայինք 89 նահանդներէն մէկուն անունը՝ ստիպուած էինք իսկոյն զոց ըսել անունը անոր գլխաւոր քաղաքին եւ երկու դերդաստանիստերուն:

Միւս կողմէ մեր պարտականութիւնն էր Ֆրանսայի պէսպիսուն քարտէսները մեր տետրակներուն մէջ գոյնզգոյն մատիտներով գծել, նոյնիսկ զարդարել: Եւ երբ այս հրապուրիչ քարտէսներուն միացուէին մեր պատմութեան դասագրքերուն ամփոփումներուն զոց սորվիլը, (որոնց արձա-

դանքները դեռ կը խլրտին ուղեղիս մէջ), մանաւորապար Վիքթոր Հիւկոյի եւ նմանատիպ հեղինակներուն հայրենասիրական եւ մարդասիրական արտայոյզ էջերը՝ պատերազմի մեկնաբանութենէն առաջ բիրտուց արտասանելու փորձերուն, այլեւս կրնայ համոզուիլ որ Ֆրանսական հանճարին վառարանութիւնն ու պահպանութիւնը վստահուած էին ձեռնհաս ու վարպետ անձերու:

Անկէ վառ, 1949-ին Մարսէյլի մէջ, երբ խորհեցայ վարժեցնել հայկական բերանս Մեծն Մոլիէռի Տան հնչումներուն, (վեց տարի ամբողջ), երջանիկ դիպուած մը ուղեց որ առողանութեան ուսուցչուհիս ըլլար Զօրավարի մը աղջիկը, (Թընըվիէ Լաշազ), Vieille France-ի մէկ անխառն ներկայացուցիչը: Աստուա՛ծ իմ, Անատոլուէն զաղթած չինականին համար որքա՛ն լեռներ ու ձորեր չարուելու էին իր առջեւ...

Ահա այսպէս Ֆրանսական բանաստեղծութեան հարիւրաւոր նմոյշներու շարքին՝ վերեւ յիշուած Խոմոն Ռոսթանի «Լա Վիքթր» առաջարկուեցաւ ուշադրութեանս: Զօրակոչին պատասխանող խումբ մը երիտասարդներ դիչերանոց Ֆրանսայի Հարաւ — Արեւմուտքէն չոգեկառքով կը ճամբորդեն դէպի հիւսիս: Անոնցմէ մէկը, արշալոյսը ծագելուն պէս, անտարբերութեամբ ապակիին դոլորչին սրբելէ ետք, կը սկսի դիտել իր առջեւ արագ — արագ սուրացող տեսարանները՝ լեռներուն, դաշտերուն, բլուրներուն, վազող ջուրերուն, դիւղերուն, քաղաքներուն, եւս դեղեմաններուն, եւ իսկոյն կը վերյիչէ իր դաստիարակին աչխարհագրութեան դասերը: Ի՞նչ, այն ատենուան քարտէսին վրայ գծուած դէպի ծով յանդող կապտագոյն ողորակները այս պետե՞րն էին: Անոնց երկայնքին նչանակուած սեւ սրտակները այս իր տեսած դի՞ւղ ու քաղաքներն էին ... անհաւատալի երազ: Եւ այս զարմանահրաչ տեսարաններէն խանդավառուած՝ իր հայրենասիրական բուռն զգացումը բացայայտելու համար, խենթի պէս կը համբուրէ վակոնի ապակին...

Այս մի քիչ երկար վերյիչումէն ետք, դառնանք Պոլսոյ մեր Ալիանս Ֆրանսէզի 1958-ի հաւաքոյթին: Մինչ ես, միամիտս, հայադրշմ հայրենասէրի անզարմանելի պխտով վարակումս՝ միացած անցեալ դարու վերջաւորութեան ծագկած Ֆրանսական փոնփիէ անուանեալ ազգասիրութեան, կը մտածէի Ֆրանսացի զուրպէք ունկնդիրներուս սրտերը ալեկոծել, անոնց յայտնաբերած ակիզբի որոշ անտարբերութիւնը բարեբախտաբար քիչ չանցած Ռոսթանի հանճարեղ երեակայութեամբ գծած արագօրէն իրարու յաջորդող բազմերանգ տեսարաններու չնորհիւ՝ 1914-ի պատերազմին Ֆրանսացի երիտասարդ պինտորին խանդավառութիւնը կրցաւ հասնիլ իր լրումին:

«Առակս ցուցանէ» որ Հոմերոսէն ի վեր հայրենաբաղձութեան զգացումը դրական նպաստ գտաւած ամէնէն ազնիւը բոլոր մարդկային զգացումներուն՝ ակամայ ենթակայ է ժամանակի յարուցած գրգռումներուն եւ պատահարներուն:

Հայրենասիրական զգացումին չափ ուժգին է կրօնասիրութիւնը, որուն կոթողային ներկայացուցիչը մեր մէջ եղած է Գրիգոր Նարեկացին, Անոր աչխարհաբարի թարգմանիչներէն էր այդ տարիներուն Պոլսոյ Հայոց Պատիարքը՝ Գարեգին Խաչատուրեան, որ իր պաշտելի վարպետ կրօնաչուչ բանաստեղծ Եղիչէ Արք. Դուրեանի հետեւողութեամբ փորձած էր քերթուածներ ալ յօրինել: Եւ նչմարած էի մասնաւորապար անոնցմէ մէկը Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի 1956-ի օրացոյցին իրրեւ նախաբան երեւցած, «Խաղաղութիւն ամենեցուն»: Մարսէյլի մէջ այդ մէկը լաւ մը իւրացուցած էի, յարմար առիթով մը զայն «օգտագործելու» համար:

Ցանկութիւնս հաղորդելով Պոլսոյ դրական յայտնի եռատաղին՝ Զահրատ, Ռբրտիկեան, Հատտէճեան, այս վերջինները որոչեցին որ այդ յայտնութիւնը կատարուի Մխիթարեան Սանուցի սրահին մէջ, 1958 Ապրիլ 14-ին: Ահա եւ գործադրելիք փորձը: Այդ իրիկունը ժամը 7-ին Գարեգին Պատրիարքը պիտի այցելէր Մխիթարեան վարժարանը եւ ճաչէր Կաթողիկէ Առաջնորդ Գերապայծառ Քիրէճեանի հետ, որմէ ետք ժամը 9-ին պիտի իջնէին սրահ դիս ունկնդրելու: Բացառիկ օր մը ինծի համար:

Որոչեալ ժամուն ամբողջ սրահը յատնկայս ծափահարութիւններով ընդունեցաւ ծերունազարդ եւ առաքինազարդ եկեղեցականները, չրջապատուած Հ. Սարգիս Բարոյեանէ, Հ. Գրիգորիս Մանեանէ եւ Հ. Արիս Պոհչալեանէ, անօրէն կարապետ Քիւրքճեանէ եւ հոյլ մը մտաւորականներէ, ինչպէս Հայկանոյշ Մառք: Առաջին կարգը արդէն պատկառազդու հմայք մը կ'արտացոլէր: Վարազոյրին եռեւ պահ մը կը սարսռամ բայց դալիք պատասխանատուութեանս դիտակից՝ խոկմն կը կապդուրուիմ: Հիւրերուն տեղատուորմը հաստատելէ ետք, վարագոյրը բանալու նչանը արճակելով կը յանձնուիմ սրահին: Անաչառ ինքնագատութեամբ կը խոստովանիմ որ Պոլսոյ երեկոյթներէս ամենայաջողներէն մէկն էր:

Այդ երեկոյթին հերոս՝ պատրիարքի քերթուածի աւարտին՝ ունկնդիրներուն եռանդագին ծափահարութիւնները եւ անոր մինիմիկ աչքերուն ինծի ուղղած փայլփլուն ժպիտը անջնջելի պատկեր մըն է: Միւս օրուան մամուլին մէջ երեւցաւ հետեւեալը. — «Երեկոյթին անակնկալներէն մին եղաւ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի «Խաղաղութիւն ամենեցուն» գեղեցիկ քերթուածին այնքան զգայուն չեչտերով արտասանումը»:

Յիչատակութեան արժանի է այդ գրութեան վերջին տունը իր խարազանեալ չեչտով, այնքան արդիական, երբ նկատի առնուին մեր օրերու ազէտալի եւ ողբալի դէպքերը աչխարհի չորս ծագերուն:

«Խաղաղութե՞ւն ես դու կարօտ:
Սակայն, ընկեր,
Արէսի դա՞շտն ես դու ելեր,
ուր են իննկեր
Բիւր եղբայրներ, դըժոխագայն
ու մարդակեր
Ռումբերու տակ՝ զորս երկներ են
ոճիր գանկեր:

Չե՞ս լսեր հոն ճայնն Աստուծոյ՝
«Խաղաղութիւն ամենեցուն»...:

Երջանկայիչատակ Օրմանեանի եւ Եղիչէ Դուրեանի վայելչալար Արմաչէն ժառանգ մնացած նոր Գարեգին Խաչատուրեաններ տեսնելու յոյսէն ընդմիչտ հրաժարելո՞ւ ենք արդեօք...

Ս. Պ.

Փարիզ
Նոյեմբեր 28, 1994

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կաթողիկէ Տիրամայր Նարեկի եկեղեցւոյ Աբրիկեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է Դանիէլ Վարուժան Հայ կաթողիկէ վարժարաններու նախկին Սանուց Միութեան կազմակերպած ընդհ. զարգացման գ. մրցումը: Մասնակցած են 50 հոգի բաժնուած երեք խումբերու: 60 հարցումներու պատասխանած են 10-էն 75 տարեկան անձեր: Միութեան բոլոր ձեռնարկներուն միտումն է լուսաւորել հայ նոր սերունդը եւ տարեկան կարգ մը հատորներով ալ սատար հանդիսանալ Լիբանանի հայ կաթողիկէ վարժարաններու ուսանողներուն,

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. կամք սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին տեղի ունեցած է Տոհմիկ երեկոն չուրջ 500 հանդիսատեսներու ներկայութեան: Տարօնի եւ Վասպուրականի նուիրուած երեկոյթին բացումը կատարած է Պետրոս Ալահայատեան: Շրջաններուն պատմականին, սովորութիւններուն եւ տարազներուն մասին խօսած է Ծովակ Խաչերեան: Ազգային եւ ժողովրդական երգերով մրճնոլորտը չերմացուցած են երգիչ Վարուժ եւ Արտ նուագախումբը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, Համազգայինի Ժորժ Սարդիսեան թատերախումբը ընթրիք — թատրոնով մը ներկայացուցած է «Բայց ինչո՞ւ չէք ամուսնանար» թատերգութիւնը:

ՍՓԻԹՈՒՔԱՀԱՑՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-31-

ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Հայաստանի մէջ, յետ անկախութեան, ծլան-ծաղկեցան խմբաւորումներ հոգեւորական եւ մարդոցական, որոնք կը պնդեն մարդասիրական իրենց կոչումին էութեան վրան, թէ չատ անձերու ներկայ նիւթական դժուարութեանց դէմ դարձած են կռուան, կը բաւարարուին ընելով բաշխում պատառ մը հացի եւ տաք ապուրի:

Հարցը այն է որ, անմեղ պիտակի տակին թաքնուած պարապաղանքներ կան զոս կը պահանջեն փոխան դրամի: Ասոնցմէ մէկը, ըստ ամենայնի հաճոյ չէ եղած ցրտահար երկրի մեր եղբայրներուն. — հրապարակի վրայ պարելիս առանց հագուստի, միայն կրելով հնդկական սարի, այն ալ՝ արտառոց, նարինջի գոյնի, եւ օրօրելով երգել մէկ ճայնի, ընկերակցութեամբ՝ թմբուկ - պանպակի:

Մեր ժողովուրդը տառապանքներու վարժութիւնն ունի: Չես գիտեր ինչո՞ւ մի քանի հոգի, գլուխները տաք, կարուկ մերժեր են նման չարչարանք· «Երգէ՛» - «չե՛մ երգեր»· - ծեծ ու հայհոյանք: Հիմա ատե՞ն էր նման վարմունքի: Մենք որ պէտք ունինք մեծ համակրանքի, համաչխարհային հասկացողութեան, ահա՛ կը տեսնենք հայ դեսպանատան առջեւ առաջին ցոյցը բողոքի... Թէ Հայաստանի մէջ կ'ոտնակոխուի ազատութիւնը մարդկային խղճի:

Մէկ խրատ ունիմ տաք-դուլիներուն. — կարմիր եւ կապոյտ մի քանի սարի նուիրեցէք այդ Քրիչնաներուն: Մենք ալ հասցնենք երկու վառարան, եւ միջնադարեան մէկ նուագարան, հարցը կարգադրենք Սփիւռք - Հայաստան գործակցութեամբ մը, ըստ սովորութեան...

ՇԻՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՑՍՆԵՐ

Կարծես թէ քէն ունենար ինծի, գրականութեան պէս անմատչելի եւ իրեն նման քաղաքակիրթ խմոր ունեցող անձերու յատուկ ապարէզի մը տարտամօրէն փափաք ունենալուս: Ինչ որ ալ ըլլայ, խեղճ մարդը զպրոցական աղջկան մը հետ չափուիլ գիտնալու համար ի՞նչ հոգեկան տագնապներու մէջ եղած ըլլալու է եւ եթէ իր տիրական, յայտնի տագանդը չըլլար, զարմանք պիտի չպատճառէր իր ողորմելի երկչոտութիւնը:

Արդ կ'ուզեմ իմ ընկերուհիս՝ որուն չարադրութիւնը դրած էի, բարձրագոյն թիւը դրած էր եւ խմինիս ամէնէն յետինը:

Աւելի քան որոշ, չանչախիչ յայտնութիւն մը եղաւ ինծի համար մարդուս փոքրոգիութեան, տխմար քինախնդրութեան վրայ որ ապչած մնացի եւ իմ տարապայման զարմացումիս մէջ կարծելով թէ չփոթութիւն մը եղած է՝ եղելութիւնը յայտնեցի տեսուչին. — թոքախտաւոր մը որ իր անցուցած տենդագին գիշերներուն զայրոյթը տղոցմէն կ'առնէր:

Տեսուչը հաստատեց կ...եանին թիւերը եւ ոչ միայն ասիկա գինքը չապչեցուց, ինչպէս կը սպասէի, այլ չատ հանդարտօրէն եւ ծիծաղելի լրջութիւնով մը իմ արդէն չատ ոչինչ թիւս գերօրի մը վերածեց քննութեան միջոցին ուրիշին օգնած ըլլալուս համար:

Աւելի բարձրերը՛ ... աւելի բարձրերը ... Քանի բլուրն ի վեր կ'ելլենք օդը մասնաւոր պայծառութիւն մը կը տառնայ եւ հորիզոնը կը ցածնայ, հետզհետէ ծածկուելով մէկ կողմէն Սկիւտարի սպաւոր նոճիներուն եւ միւս կողմէն իրարու եռեւէ տողանցող բլրակներուն եռեւ. մինչ Վոսփորի պղտիկ մէկ մասը, լճակի մը պէս, եռանկիւնաձեւ կը նչուէ իր լուսաւոր կապոյտով:

Իրիկուան այս ժամուն հոծ եւ ճերմակ ամպեր կը թաւալին երկինքին վրայ, հեռուն՝ դեղեցիկ Մարմարային վերեւ — կապո՛յտ գոհար — սատափի նուրբ երանգներ կ'առնեն հետզհետէ մարելով եւ չփոթելով հեռաւոր երկիրներու տարտամ դիծերուն հետ; Քանի արեւը կ'իջնէ այնքան դժուար կ'ըլլայ զանազանել Մարմարային անդին ուրուագծուող լեռները եւ երկիրները ամպի ծուխներէն: Բայց պէտք է դիմացը նայիլ եւ նայիլ միայն, որովհետեւ բառերով կարելի չէ արտայայտել այն բոլոր փառահեղ չքեղութիւնը որ մայրը մանող արեւը ամպերուն եւ տեւէն կը տարածէ հրդեհուած հորիզոնին վրայ:

Ամբողջ գոյներու սէնփոնի մըն է բոցավառ արեգակէն ճառագայթուած. ու երկնքին վրայ հեռուներէն իսկ ամպի թափառական կտորներ ծիրանիներ կը հապճեպ:

Ոսկեքաղաքը յանկարծ, ոսկեզօծ երկինքին տակ իր բոլոր պատուհաններէն կ'արտացոլայ բեկբեկուած ճաճանչներ որոնց լուսեղէն դիծերը կախարդիչ միջոցին մէկ arabesque-ներ կը կազմեն, ամէն րոպէ նոր բեկբեկումներով յարափոխելով իրենց առեղծուածային դեղեցկութիւնը:

Մխիթիք յուզմունք մը կայ հոգւոյս մէջ իբր թէ անծանօթ Աստուծոյ մը տաճարին մէջ ըլլայի ու կը մնանք հոն աչքերնիս սեւեռած մինչեւ որ արեգակը, կարմիր բոլորակ այլեւս կը թաւալի մեղմօրէն հորիզոնին գծին եռեւէն:

Դեռ յետամնաց ճառագայթներ կը մարմըրին սպիղն անդին ու տարտամ կարմրութիւն մը տանիքներուն վրայէն կ'անցնի, վարդագոյն երանգներ տալով պատատուկ բոյսերուն, բայց արդէն իրիկնամուտի զովութիւնը աննչմարելի հեւք մը կը դնէ մեր ոտքերուն ներքեւ սարսռացող գունագեղ մարզագետնին մէջ ու դեղին, ճերմակ ծաղիկներ ծարաւէ եւ ջերմութենէ նուաղած իրենց պղտիկ գոյութիւնը կը ցցեն հրճուանքով:

Աւելի բարձրերը ... ան ... կ'ուզեմ դեռ բարձրանալ· բայց ժամանակը ուչ է եւ բարեկամիս հետ կը խօսինք նկարչութեան եւ գրականութեան սահմաններուն վրայ:

Ըստ իս մարզուս հոգիին եւ բնութեան տեսակ մը պեղեցկութիւնները կարելի չէ իրենց հոյակապ չքեղութեան մէջ սահմանել բառերով· ի՛նչ խեղճութիւն, բառերը յաճախ պարմանագրական վանկեր, որոնք ոչ գոյն ունին, ոչ երանգ եւ ոչ իսկ զազափարը կամ յուզմունքը խորհրդանչանող հնչականութիւն. եւ կամ ուժիզ բան չեն բայց եթէ անկապակից, տարտամ եւ նախնական ճիչեր, մարդկութեան առաջին թոթովումներէն ժառանգ մնացած մեզի եւ բոլորովին այլ եւս օտարացած մեր զգացումներուն, մեր յուզմունքներուն: Եւ ասիկա այնպիսի ցաւագին յուսահատութիւն մը կուտայ ինծի որ ինքզինքս երբեմն խռնարհ եւ չնչին կը զգամ եւ անկարող բոլորովին յագեցնելու ներքին չատ խռովիչ եւ չատ տիրական պէտք մը ... ի՞նչպէս ըսեմ· իբր թէ չատ ծարաւ ըլլայի եւ գաւաթը չբերնէիս՝ զգալով ջուրին զովութիւնը, չկարենայի նոյնիսկ կաթիլ մը խմել:

Եւ այն ատեն ի՞նչ փոյթ միջոցը· կ'ուզէի նկարիչ ըլլալ եւ երաժիչտ միանգամայն, կ'ուզէի կարենալ նաեւ ելեւնոսի սեւութեան կամ մարմարիոնի ճերմակութեան մէջ սեւեռել չափաեռնական գիծեր, կ'ուզէի գոյներու հեչտանքով եւ ճայներու ճկուն խորութիւնը կարկառել: Մարդկութիւնը իր համագրական եւ կատարեալ ձեւին մէջ, ինչ որ ահաւասիկ Սկիւտարի վերջալոյս մը չքեղ եւ խռովիչ կ'արթընցնէ հոգւոյս մէջ· յուզմունքով եւ վայելքով խառն երկչոտութիւն մը զրեթէ:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

եղած է Դեկտեմբեր 1-ին: Ռումբերը լնկած են գլխաւորաբար այն թաղամասը ուր կ'ապրի Դուզայեւի ընտանիքը: Դրացի Օսէթիոյ Հանրապետութեան մէջ ալ 1500 ռուս զինուոր կը սպասեն միջամտելու համար: Միւս կողմէ սակայն Դումայի (Ռուսաստանի խորհրդարան) պատուիրակութիւն մը Գրոզնի զացած է քանակցելու համար: Այս առընչութեամբ յատկանշական է Նեղավիսխայա Կազետա-ի խմբագրականը: Հոն կը չեշտուի որ Ռուսաստանի ժողովրդավարութիւնը կը վտանգուի եթէ ան միջամտէ Չէչէնիա: Թերթը կ'ըսէ.- «պատերազմները ճամբայ կը բանան աւելի ծայրայեղ, աւելի մենաշէր քաղաքագէտներու, աւելի ազգայնապաշտ ուղղութիւն ունեցող»: Խմբագիրը կը զարմանայ նաեւ որ այն ռուս քաղաքագէտները որոնք կը մղեն այսօր «Կովկասի երկրորդ նուաճումին» այն նոյն մարդիկը ըլլան որ 1991-ին անկախութեան մղեցին»: Թերթը կը դատապարտէ նաեւ Ելցինի կառավարութեան «արհեստի թերացումը եւ անճեռնհասութիւնը»:

ԱՆԴԱՐԱՁԻ Պետութեան Ապահովութեան ատեանը Դեկտեմբեր 8-ին իր վճիռը պիտի արձակէ ութ քիւրտ երեսփոխաններու նկատմամբ, որոնք ամբաստանուած են «անջատողականութեան» համար: Պաշտպան փաստաբաններէն մէկը՝ Եապար Փարիզի մէջ յայտարարած է թէ ամբողջ դատավարութիւնը խեղկատակութիւն մըն էր եւ թէ պատրանք պէտք չէ ունենալ, վճիռը առաջուընէ որոշուած է: Դատախազը մահավճիռ պահանջած էր:

ԼԻԲԱՆԱՆի մեծահարուստ վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի իր հրաժարականը տուաւ երկու տարուան պաշտօնավարութենէ մը ետք: Վերջերս, մամուլի մէջ, ընդդիմադիր երեսփոխանի մը կողմէ կը մեղադրուէր կաշառակերութեան համար:

ՄԼԻՐԴի ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ընկերակցութիւնը (ARC) որ հսկայ դումարներ կը հաւաքէ (600 միլիոն Ֆր. տարին) խնդրոյ առարկայ է եւ բաւական ծանրակշիռ կացութիւն մը կը պարզէ: Ընկերային հարցերու ընդհ. հսկողութիւնը երեւան հանած է որ ընկերակցութեան պիւտճէին միայն 35%-ը կը յատկացուի խլիրդի հետազօտութեան, մնացեալ 65%-ը կը ծախսուի պաշտօնէութեան, ծանուցումի (հրապարակ պիտճէ մը եւ միշտ նոյն ընկերութեան յանձնուած) եւ նախագահին անձնական կեանքը բարելաւելու: Նախագահը ինքզինք կը պաշտպանէ յայտարարելով թէ կազմակերպութեան կոչումը միայն խլիրդի հետազօտութիւնը չէր այլ ժողովուրդը զգայուն դարձնելու արշաւը անհրաժեշտ է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը մերժեց Դեկտեմբեր 25-ի թուականը, մասնակի ընտրութիւններուն համար, Սահմանադրական խորհուրդն է որ այս թուականը առաջարկած էր, հիմա կը թուի որ ոչ մէկ ընտրութիւն պիտի ըլլայ գարունէն առաջ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, հինգ հոգի եւս սպանուեցան Դեկտեմբեր 1-ին, որոնց երկուքը՝ լրագրողներ:

ՀԵՋՈՒԼԱՀՆ, Լիբանանի մէջ, ամբաստանեց Ֆրանսան որ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները արդիլելով լսակ կրել աշակերտուհիներուն:

ԱՂՕԹՔ
ԵՒ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցիները բոլոր պիտի ըլլան առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ յետ միջօրէի ժամը 4, որպէսզի մեր ժողովուրդը կարելիութիւնն ունենայ պահ մը Աղօթքով հաղորդութեան մէջ մտնել 1988 Դեկտեմբեր 7-ին՝ Լենինականի մէջ պատահած երկրաշարժին զոհ եղած բազմահազար իր հայրենակիցներու հոգիներուն հետ:

Ժամը ճիշդ 11·41-ին ալ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը նախանձախնդիր մասնակցութեամբ յարգելու յիշատակը մեր անմեղ զոհերուն ու բերել զարման անոնց մարտիրոսութեամբ յառաջացած վէրքին՝ իր բոլոր կարելիութիւններով, սրտակցութեամբ եւ բարեպաշտական նուէրներով:

*
**

ՄԱՐՍԷՑԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 11·30-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Աւարտուութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Գիւմրիի երկրաշարժին զոհ դարձած հայորդիներու հոգւոյ ի հանգիստ:

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ. 18, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ վից սրահին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացաւ ընկեր Յովիկ Եղիազարեանէ 400 Ֆրանք Մարտիկ Տակառեանի մահուան առթիւ:

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 100 Francs. -
Mme Rose Tomassian, M. Hovanès Yaghdjian, M. Serge Zohrab, M. Jean - Jacques Zotian;

— 80 Francs. -
M. Jacky Jamgotchian;

— 75 Francs. -
M. Georges Manoukian, Mme Béatrice Sterpione;

— 70 Francs. -
M. Mikaël Mnatzigian;

— 50 Francs. -
Mlle Valérie Khatchadourian, M. Ara Nourian, M. Jacques Osmanian.

(Fin de liste)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Յուլիս, Օգոստոս եւ Սեպտեմբերին ընթացքին չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Պր. Յովհաննէս Եկենեան 2000 Ֆր., դեղարան Տէօքմէճեան 800 Ֆր., Տիկին Լուիզ Լը Ռուա 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տամլամեան 300 Ֆր.:

*
**

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթեան վարժութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Խաթէլլ Ղամպարեանի մկրտութեան ուրախ առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ղամպէրեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Շուշան Ղամպէրեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Թամար Ղամպէրեան 100 Ֆր.:

Տիրամայր Ռէժին Հէբիմեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի՝ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գարապետեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տէլիս 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տէմիրհան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշ Լիժահարեան 250 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերժ Բիթպաքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մխիթարեան 200 Ֆր.:

Cours d'Arménien

Donne cours par correspondance pour la préparation de l'épreuve arménienne au Baccalauréat.

Tél. : (16) 74 - 62 - 12 - 60

Les derniers rois d'Arménie

Une vidéocassette VHS de 50 mm. basée sur l'exposition «*Le Royaume arménien de Cilicie*».

Disponible en SECAM ou PAL auprès de :

PRIAM Production
Ecole Normale Supérieure
Fontenay / St - Cloud
Avé de la Grille d'Honneur
Le Parc, 92211 St-Cloud Cedex.
Tél. : 47. 71. 91. 11 poste 424.

Prix : 150 F. + 15 F. de port par K7.

Chèques à l'ordre de :
Agent comptable de l'ENS.

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI
le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Offre d'emploi

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Recherche Responsable administratif (plein temps)
Bilingue Français Arménien
Notions d'informatique et de gestion
Disponible et motorisé

Adresser C.V. et lettre de candidature manuscrite au:
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12 — 75660 Paris Cedex 14

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne cherche du travail, quelques heures par jour, chez personne âgée, dans Paris.
Tél. : 47 53. 04. 82

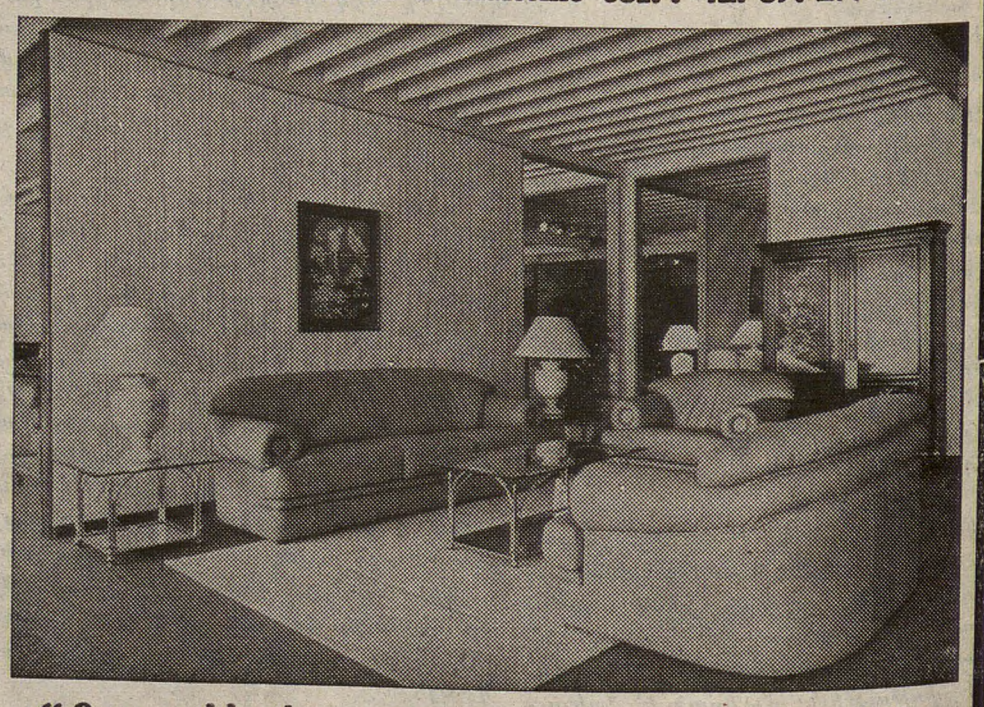
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise
UNE CONFERENCE
«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»
avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN
Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »
organise
un REPAS DE NOEL
AU PROFIT DE L'ECOLE
Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures
au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e
Réservation auprès de Nevarte Artinian : Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաչ»ի բաժանորդներուն"

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
DIMANCHE
4 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 199

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·474

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.474

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՒԱՆԿԻՒՆԸ

Այս տարի ծննդեան հարիւրամեակն է Բենիամին Նուրիկեանի (1894 -- 1988)՝ Ամերիկայի մէջ երկարաձգուած «գաւառի գրականութեան» ներկայացուցիչներէն: Իր գրական վաստակին կողքին, Նուրիկեան ծանօթ է նաեւ իբրեւ ամերիկահայ «Նոր Դիր» հանդէսի մղիչ ուժերէն մէկը: Ան գրեթէ տասնըվեց տարի (1939 - 1954) առանձինն ստանձնած է եռամսեայ պարբերականին հրատարակութեան դժուարին աշխատանքը, ճիշդ է, իր գրչեղբայրներուն՝ «"Նոր Դիր"ի տղաք» անունով յայտնի խմբակի աջակցութեամբ:

Ամերիկահայ մամուլի պատմութեան մէջ, «Նոր Դիր»ը հաւանաբար յիշուի իբրեւ գուտ գրական մտահոգութիւններ ունեցած միակ նախաձեռնութիւնը, մանաւանդ միջավայրի մը մէջ, ուր նախասիրութիւններու կարկինը լայնօրէն բանալու օրինակներ չէին պակսեր՝ «Հայրենիք» ամսագիրէն սկսեալ: Ու նաեւ պիտի յիշուի զաղափարական տարբեր հոսանքներէ եկող գրողներու ժամադրավայրը եղած ըլլալու իրողութեամբ, եթէ ոյժ մը զոր պէտք չէ անտեսել «անհաշտ մտերմութիւն»ներով լեցուն իր ժամանակաշրջանի պարագային:

Այդ վայրին բնակիչներէն էին Յակոբ Օշականը եւ Կոստան Զարեանը. առաջինը՝ գրեթէ տիրական ներկայութեամբ, երկրորդը՝ բաւական համեստ մասնակցութեամբ, ինչպէս պիտի տեսնենք: Բ. Նուրիկեանի ծննդեան հարիւրամեակը թերեւս յարմար պատրուակ մըն է մօտէն քննելու համար «Նոր Դիր»ի զարեանական թղթածրարը, որ իր աշխատակցութենէն զատ կը ներառնէ նամակագրական կապ մը, ինչպէս եւ Օշականի անդրադարձները անոր մասին: Նուրիկեան կը դառնայ եռանկիւնի մը առանցքային կէտը, մէկ կողմէն բայց՝ անկարելի եռանկիւն մը, քանի որ Օշականի և Զարեանի միջեւ այդ թուականներուն չիւմի ոչ մէկ եղր կար, ընդհակառակն: Տպագիր եւ դիւանական նիւթերու -- մասամբ ծանօթ.. համատեղ քննարկումը, կը խորհինք, կրնայ չահեկան ըլլալ Կ. Զարեանի կեանքի ու մտածումներու որոշ երեսակներուն առնչուելու ծանօթացման համար:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Զարեան - Նուրիկեան կապը 1938-ին կը սկսի: Այդ տարուան Ապրիլին, «Հայրենիք» ամսագիրին մէջ լոյս կը տեսնէ Կ. Զարեանի «Երկիրներ եւ աստուածներ» շարքին վերջին կտորը. գործը կը մնայ կիսատ: Ըստ ամսագրի խմբագիր Ռուբէն Դարբինեանի 1946-ին գրած մէկ նամակին, Զարեան կը դադրի աշխատակցելէ եւ կը խզէ իր յարաբերութիւնները «Հայրենիք»ի հետ պատճառ դնելով Օշականի «Մինչեւ ո՞ւր...» թատերախաղին հրատարակութիւնը, զոր ինք կը նկատէր իր դէմ եղած յարձակում մը հանդէսին կողմէ (1): Ապագային վերապահելով Զարեան - «Հայրենիք» ընդարձակ թղթածրարին ներկայացումն ու քննարկումը, պէտք է չեշտել որ, անկախաբար Զարեանի կեցուածքէն, այդ շարժառիթը չի հիմնաւորեր «Երկիրներ եւ աստուածներ»ու ընդհատումը, քանի որ Օշականի գործը հրատարակուած է 1939-ին:

Զուգահեռաբար, 1936 - 37-ին, Անդրանիկ Անդրէասեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած է «Նոր Դիր» ամսաթերթը, որ հարկադրաբար դադրած է խմբագրին ֆրէզնօ փոխադրութեան պատճառով (2): Նուրիկեան կը հրատարակէ «Այգեկութք» խորագրուած պատմուածքներու իր երկասիրքը (Նիւ-Եորք, 1937), որմէ օրինակ մը կ'ուղարկէ Զարեանին, հատնաբար նամակով մը, ինչպէս ենթադրել կու տայ հետեւեալ պատասխանը, զրուած՝ իտալական Ակոնա քաղաքը, 1938 Յունուար 23-ին. -

«Յաւում եմ որ այդքան ուշացրի պատասխանս»: (2 բառ անընթ.) էի եւ չատ զբաղած: Ձեր «Այգեկութք»ը կարդացի իսկական գրական հաճոյքով. դեղեցիկ նկարագրական էջեր ունիք եւ պատմելու կարողութիւն: Աւա՛ղ, այն անցեալը, որ վերակոչում էք, դերեզման է: Հայ կեանքը անցել է մէկ բեւեռից միւսը եւ մնացել է օդում կախուած եւ նրա հետ միասին նաեւ հայ գրականութիւնը: Գտնել հայ մտքի նոր ճամբաները, նոր մղում եւ նոր բովանդակութիւն տալ այդ կեանքին՝ եւ նախատեսել հոգեկան զարգացման կարելի ապագան, այդ պիտի լինի, կարծում եմ, հայ ստեղծագործութեան նպատակը: Դժուարին եւ փառաւոր նպատակ...» (3):

«Աւա՛ղ, այն անցեալը, որ վերակոչում էք, դերեզման է»: Զարեանի այս կըտրուկ հաստատումը աւելի հասկնալի կը դառնայ եթէ վերյիշենք Նուրիկեանի ժողովածուին հիմնական բնոյթը՝ հայրենի գիւղի վերակերտումը, հետեւելով Համաստեղի բացած ուղիին: «կարօտի գրականութեան» մէկ վաւերական նմոյշը, որ ստեղծուած է համաճայն գեղագիտական այն ծրագրին, որ կը գործադրուէր «փրկելու համար վերջին փչուրները ժողովուրդի կեանքին, որուն մէկ խոշոր հատուածին ճրագը մարեր է ալ իր հին հողերուն երեսէն» (4):

Վաղգէն Գաբրիէլեան որոշ զաղափար կու տայ Զարեանի ակնարկած «դերեզմանած անցեալին»: Գրականադէտին հաստատումով, Նուրիկեան «աւելի չուտ վերյիշում է իրական դէպքեր ու մարդկանց, քան ստեղծում պրական կերպարներ», «կարեւոր տեղ է տալիս գիւղական բնանկարների, կենցաղի, բարքերի, սովորութիւնների նկարագրութեանը, առօրեայ կեանքի մանրամասներին՝ անդառնալիօրէն կորցրածը ամբողջականօրէն ներկայացնելու համար» (5): Ցայտնի երեւոյթ է, որ փաստագրական նման մթերքով հարուստ է 1920 - 1930-ական թուականներուն մշակուած «կարօտի գրականութիւնը», ուր ներդաշնակուած են անցեալին ապաւինելու փոյթը՝ ներկային ազատելու համար, եւ աղգագրական մտահոգութիւնը՝ գիւղը փոխանցելու յաջորդ սերունդին:

Բայց ո՞ւր էր գրական այս հոսանքին չահեկանութիւնը: Անցեալի լուսանկարչական («իրապաշտ») կամ կարօտագրաղ («վիպապաշտ») վերարտադրութեան մէ՞ջ: Զարեան աւելորդ կը նկատէ զայն, եւ նամակին յաջորդ նախադասութիւնը կը պարզէ անոր պատճառաբանութիւնը. -

«Հայ կեանքը անցել է մէկ բեւեռից միւսը եւ մնացել է օդում կախուած եւ նրա հետ նաեւ հայ գրականութիւնը»:

Ուշադիր ընթերցողը պիտի նկատէ հետաքրքիր հանգիտութիւն մը Նիկողոս Սարաֆեանի բազմիցս մեկնարանուած պարբերութեան մը հետ, որ տպուած էր վեց տարի առաջ «Մենք»ի անդրանիկ համարին մէջ, եւ ուր, խօսելով իր սերունդին մասին, կ'ըսէր. -

«Մօտ, չատ մօտ եւրոպական քաղաքակրթութեան՝ ան զգաց ինքզինքը պարապ» (6):

Սարաֆեան, իր սերնդակիցներուն պէս, կը չօշափէր հայրութեան պակսի հարցը (7): Սկսալ է 1915 թուականը ֆիզիքական եղեռնով սահմանել, սխալ է մշակութային հարստութիւններու կորուստը բնորոշել յուշարձանի, ձեռագիրի, աւերակի օրինակով: «Աղէտ» բառի օգտագործումը ինքնանպատակ է եթէ չմտածենք, որ ան կը սահմանէ հայրերու բնաջնջումը, մշակոյթի բնաջնջումը: Ի՞նչ կապ հայրերուն եւ մշակոյթին միջեւ: Ա՛յն, որ կարուած է փոխանցումի շղթան, մշակոյթ ժառանգելու յատկութիւնը: Առաջին սպանուողները եղած են մտաւորական «հայրերը», ապա՝ ռազմիկ «հայրերը», հուսկ՝ բեղնաւորող «հայրերը»:

1915-ին միայն մարդիկ մեռած չեն. մեռած է մշակոյթ մը: Մահուան այս վերջին հասկացողութիւնն է զոր նկատի ունեցած է «Մենք»ի սերունդը, եւ ո՛չ՝ սերունդներու հերթափոխութեան սովորական աքլորամարտ մը: Մշակոյթի մահը զիրենք կը դնէ պարապութիւն մը դիմադրաւելու փորձառութեան առջեւ. իրենց ոտքերուն տակէն հողը՝ մշակոյթը

Գրեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏՓԷՈՍԵԱՆ

իրաւամբ սահած է, եւ օդաւակխ մնացած են: Անցեալը անհետացած է եւ յղումի նոր եղր մը անհրաժեշտ է:

Այս ծիրին մէջ պէտք է արձանագրուի Շահան Շահնուրի «դայթակղեցուցիչ» արտայայտութիւններէն մէկը, որ «Նահանջը առանց երդի»ին մէջ տպուած է՝ Սարաֆեանի խօսքէն քիչ առաջ. -

«Աւելի լաւ է ճուլուիլ, քան թէ ապրիլ առանց զարչապարներու դրոշմին:

Ներքինիներ են մեր բոլոր պապերը. անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսին վրայ, անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միտով: Մեր մէջ մեծ պակաս մը կայ զոր պէտք է լեցնել դիտնային: Մենք Հայաստան չենք ապրած. անոր հողն ու օդը անծանօթ են մեզի. անոր բարքերն ու սովորութիւնները մեզ չեն կռած եւ բնական է որ մենք սիրենք մե՛ր ծննդավայրը միայն, այսինքն երկիր մը օտար: Մեր նախնիքներուն իրարու յաջորդող բոլոր սերունդները չեն կրցեր մեզ փրկել, չեն կրցեր մեզ այդ մեծ սէրը տալ: Պոռոտախօսութիւնները կը ցնդին բոլորն ալ. ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կարօտ է -մանաւանդ մեր պարագային- անցեալի մը, մեծութեան, օրինակներու» (8):

Զգոյ անցեալ, պարապ, փոխանցումի անկարելիութիւն: Զարեան կը խօսի անցեալի մը մասին, որ «դերեզման» է, հայ կեանքի մասին, որ «մնացել է օդում կախուած» եւ կ'աւելցնէ. -

«Գտնել հայ մտքի նոր ճամբաները, նոր մղում եւ նոր բովանդակութիւն տալ այդ կեանքին եւ նախատեսել հոգեկան զարգացման կարելի ապագան, այդ պիտի լինի, կարծում եմ, հայ ստեղծագործութեան նպատակը: Դժուարին եւ փառաւոր նպատակ...»:

Հոս Զարեան կը մատնանշէ փոխանցումի անկարելիութիւնը յաղթահարելու ուղին. «նոր բովանդակութիւն տալ»: Կ'արժէ ընդգծել, որ «մնացորդաց»ի սերունդին մէջ, Զարեան միակը կը թուի ըլլալ, որ ըմբռնած է անցեալը tabula rasa ընելու եւ նոր սկիզբ մը որոնելու անհրաժեշտութիւնը, հոդ չէ, թէ ո՛չ «Փարիզի տղոց» հետ համաձայնութեան որեւէ եղր ունէր եւ ոչ ալ «Փիւռք» երեւոյթը ընդունելու տրամադրութիւնը, ինչպէս նշած ենք այլ առիթներով: Ցատկանչական է, միւս կողմէ, որ Փարիզի տղաքն ալ, համատարած ժխտումի իրենց ալիքին մէջ, պատրաստ չէին ընդունիլ, որ ա՛յդ կէտին մէջ Զարեան կանխած էր գիրենք, դեռեւս «Անցորդը եւ իր ճամբան»ի էջերէն:

Նամակին համապարփակ վերլուծու-

մը, կը կարծենք, ի չիք կը դարձնէ վ. Գաբրիէլեանի քահանայ մեկնաբանութիւնը: Հայրենի գրականադէտը առեղին հրատարակած է անոր վերջին հատուածը (չարք մը սխալներով հանդերձ, ինչպէս պիտի տեսնէ ընթերցողը), բայց զայն կտրած է իր շրջարկէն ու այդ իսկ պատճառով ստացած է հետեւեալ անընդունելի արդիւնքը. -

«Բոլոր այս գործերում Զարեանը չարունակում է «հայ ոգու» որոնումները, փորձում դտնել այն առանձնայատուկը, որ հայ է պահում հային, տեսնել, բացատրել հայութեան ճակատագիրը: «Գրանել հայ մտքի նոր ճամբաները, նոր բովանդակութիւն տալ այդ կեանքին եւ նախատեսել հոգեկան զարգացման կարելի ապագան, այդ պիտի լինի կարծում եմ հայ ստեղծագործական նպատակը: Դժուարին եւ փառաւոր նպատակը», - այսպէս է բացատրել իրեն Զարեանը 1938 թ. գրած իր մի նամակում, ուղղուած Բ. Նուրիկեանին:

«Հայ մտքի նոր ճամբաների» իր որոնումների մէջ Զարեանը երբեմն սայթաքեց, թոյլ տուեց զաղափարական վրիպումներ ու հակասութիւններ, չըմբռնեց մեր կեանքի վերափոխումների նշանակութիւնը, երբեմն էլ հակադրուեց՝ տարագրութեան առաջին տասնամեակում...» (9):

Սակայն, հոս նկատելի է, որ Զարեան բացարձակապէս չի խօսիր Խորհ. Հայաստանի կամ Հայութեան ճակատագրի մասին: Խօսքը ստեղծագործական նոր ուղղութեան մը վնասուածքին կ'ակնարկէ, որ կապ չունի զաղափարախօսական կամ ազգային որեւէ նպատակի հետ: Միով բանիւ, մշակութային նոր բովանդակութիւն մը որ կեանքի հիմք դառնայ:

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զարեանի եւ Նուրիկեանի նամակագրութիւնը անմիջականօրէն չարունակուած չէ: «Նոր Դիր»ի առաջին չիլուսէն եաք, Հոկտեմբեր 1938-ին անոր չուրջ բոլորուած խմբակցութիւնը կ'որոշէր վերակենդանացնել զայն, եռամսեայ պարբերականութեամբ: Առաջին թիւը հրապարակ կ'իջնէր Ապրիլ 1939-ին (10): Նուրիկեան երրորդ թիւէն օրինակ մը ուղարկած է Զարեանին, որ զայն ստացած է Ֆլորանս, ուրկէ դովասանական նամակ մը գրած է 1940 Փետրուար 5-ին. -

«Չէի իմանում որ այդպիսի դեղեցիկ հրատարակութիւն գոյութիւն ունի Ամերիկայում եւ. անխառն հաճոյքով է որ կարդացի «Սասմայ ծռեր»ին նուիրուած բովանդակալից եւ դեղեցիկ թիւը: Շատ պիտի ուզէի միւս թիւերն էլ տեսնել: Ի՞նչ լաւ կլինէր եթէ «Նոր Դիրը» կարողանայիք վերածել ամսագրի, մանաւանդ որ հիմա, պատերազմի պատճառով, Եւրոպայում հրատարակուող գրեթէ բոլոր դրական թերթերը մատնուած են մեռնելու» (11):

Իր պատասխան նամակով (1940 Մարտ 31), Նուրիկեան կը յայտնէ միւս թիւերն ալ ճամբած ըլլալը, հանդէսին աստիճանական տարածումին իրողութիւնը՝ օր մը ամսագրի վերածելու փափաքով -որ, ի դէպ, չիրականացաւ-, եւ Զարեանը կը հրաւիրէ աշխատակցելու (12):

Ցիշեալ նամակին մէջ, Զարեան «անհասկնալի» զաղափար մը կը յայտնէ. -

«Ապա՝ վախում եմ որ մեր Հայաստանին վիճակուած են դժուարին եւ վճռական օրեր Անգլիայի եւ Ֆրանսայի մեզ հանդէպ բռնած սրիկայական դաւաճան քաղաքականութեան պատճառով: Չեմ կարող երեւակայել իսկ որ կարող են լինել հայեր որ պատմական այս օրերին բոլորուած չլինեն մեր սիրելի հայրենիքի եւ նրա հարազատ ժողովրդի չուրջը» (13):

«Անհասկնալիութիւնը» կու գայ զուտ քաղաքական դրդապատճառէ մը. խորհրդահայ գրականագէտները (եւ քաղա-

(Շար.ը Գ. Էջ)

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԵՐՏՈՒՄ

1

Եօթը տարի առաջ, «Մեհեան»ի սեռունդին նուիրուած դասաւանդումի մը ընթացքին՝ կ'ըսէի, որ Կոստան Զարեանի կեանքը մեծ մասամբ կը մնայ «առասպելական»: Պատճառներէն մէկը անոր էր, որ իր մասին ունէինք այն տեսիլը միմայն իր գրիչով ծանուցուած դրուագները: Եւրոպական գրականութեան մեծ անուններ կը շրջէին իր օրագրային նշումներու էջերէն ներս, Եւրոպայի քաղաքական ու գրական դէմքեր կը յայտնուէին նախադասութեան մը անկիւնադարձին: Ո՞րն էր ճշմարիտին ժխինը, ո՞րն էր հնարովիին ու յերիւրուածին համեմատութիւնը: Ինչպէ՞ս գիտնալ:

Հասանարար առարկուի, թէ բան մը պիտի չփոխուէր, եթէ գիտնայինք ստոյգ գիտութեամբ՝ թէ բանտ նստա՞ծ է իսկապէս Գերմանիոյ մէջ յեղափոխական բարեկամներու հետ նիստուկացի հետեւանքով, թէ յօդուած գրա՞ծ է Լենինի կողմէ հրատարակուած այսինչ պարբերաթերթին մէջ, թէ մօտ եղա՞ծ է Վերհարէնին, թէ թղթակցա՞ծ է Ունամունոյի եւ Միլլերի հետ... Այդ ուղղութեամբ առաջին առարկողը է՛ս պիտի ըլլայի: Նպատակս Զարեանի ճշմարտախօսութեան չուրջ կասկածներ յարձրացնել չէր ուրեմն: Կենսագրական մանրուքները Զարեանի պարագային լիովին մաս կը կազմեն իր մշակած գրականութեան, ու նոյնքան հաւասար են հետեւաբար՝ որքան կէօթէի «Բանաստեղծութիւն եւ ճշմարտութիւն» գրքին տուեալները, կամ նոյնքան յերիւրալից եթէ «Արեւմուտք» եւ «Քաղաքներ» գործերը իրրեւ գրականութիւն պիտի կարդանք, այդ անձնական նշումներուն օրինավիճակը կը փոխուի հիմնովին: Անոնք իրական կեանքի հետաքրքրաշարժ եւ յափշտակիչ դէպքերը ըլլալէ կը դադրին, ու բանաստեղծացած ճշմարտութիւն կը դառնան: Եւ այդ իմաստով, այո՛, առասպել: Անձնական առասպելին արտաքին յուցանիշները:

Ճշմարտութենէն աւելի ուրեմն՝ ցանուած անուններուն նկատմամբ հեղինակին կեցուածքն էր, որ կը մնար դրեթէ անորոշելի, երկրորդաբար՝ խորհրդաւոր: Անուններուն, դէպքերուն, անձնական կենսագրութեան հանդէպ կեցուածքին ընդմէջէն՝ թերեւս հասկնայինք Զարեանին մշակած գրականութեան էութիւնը: Այս իմաստով՝ բանասիրական պարզ ու անմեղ հետաքրքրութիւն մը կը վերածուէր գրական լուրջ հարցադրութեան մը: Հետեւաբար՝ տարուելիք կարեւոր աշխատանք մը կար այդտեղ, կենսագրական դէպքերու իրական տարողութիւնը ճշդելու ճամբով: Հարցը կը կըրկնեմ՝ գրողի մը ճշմարտախօսութիւնը չափել չէ՛ր, այլ հասկնալ թէ ինչպէս եւ ինչո՛ւ ինքնակենսագրութիւնը կը գործածուի իրրեւ հում նիւթ ու կը վերածուի գրականութեան:

Ինքնակենսագրութեան այս տեսական չհաղորդումը առաջին մէկ օրէն նեղած է Զարեանի շատ մը ընթերցողները, որովհետեւ քայարձակապէս կը տարբերէր ընթացիկ գրականութեան մէջ գործածուած միջոցներէն: Անձնական առասպելին մշակումը կը չփոթուէր յաճախ՝ հեղինակային «պէրասիրութեան» մը կամ ուղղակի՝ «ինքնագովութեան» մը հետ: Պիտի մէջբերեմ քիչ անդին՝ Զարեանի դիմագծութեան լաւագոյն ծանօթներէն՝ Յակոբ Օշականէն քանի մը հատուածներ, ուր ընթերցողը յստակ պիտի տեսնէ, որ Օշականի աչքին՝ դերակշիռը Զարեանի մօտ այդ պէրասիրական ինքնագովութիւնն է: Ո՞ւր կ'անցնէր սահմանը ինքնագովութեան եւ ինքնագրութեան միջեւ: Ի՞նչ է այս ինքնագրութիւնը:

2

Հակիրճ պատասխանի մը փորձը առաջարկելէ առաջ, կ'ուզեմ ըսել, որ 1987-էն ի վեր, Վարդան Մատթէոսեանի պերպերումները բաւական բան փոխեցին այս վերաբերմունքէն եւ հարցադրութենէն: Իրմէ առաջ՝ Զարեանի չուրջ երբեմնի հետազօտական ու վերլուծական աշխատանք չէր կատարուած: Հայաստան եւ Սփիւռք հաւասար էին այս դէտնի վրայ: Սփիւռքի մէջ չկային իրր թէ անհրաժեշտ կառոյցները այդպիսի աշխատանք մը առաջ տանելու համար, իսկ Հայաստանի մտաւորականութիւնը չէր կրցած ազատիլ իր թերկրութեամբ ընդունած մբտային կապանքներէն: Վայրկեան մը իսկ չեմ հաւատար անշուշտ, որ կառոյցներու պակասը կամ սիրայօժար ընդունուած կապանքները կը թացատրեն գրողի մը նկատմամբ՝ այս առտնճանի 'թողլքում: Հայրենի ո՞ր գրականագէտը ցոյց տուած է Զարեանի, ինչպէս նաեւ իր սերնդակից եւ ձեւով մը բախտակից Օշականի գործին նկատմամբ ստեղծարար հետաքրքրութեան մը մազաչափ նշոյլը: Երկուքին ալ մեղքը այն էր որ, կանդնելով հանդերձ գրական հակոտնեայ բեւեռներու վրայ, ընտրած էին ազատութիւնը: Այդ մեղքը պիտի քաւէին մինչեւ վերջը:

Փաստօրէն՝ այսքան տարիներ անցան, աշխարհը փոխուեցաւ, ներքին ու արտաքին պատերը փլան մեր չորս դին, սակայն Հայոց մտաւոր աշխարհը կը մնայ նոյն թմբիրին մէջ, արժէքներու եւ մեծութիւններու հանդէպ նոյն սարսափելի անտարբերութենէն համակուած, իր մորթէն դուրս ելլելու, օտար տեղեր փոխադրուելու, նոր աշխարհներու եւ մանաւանդ՝ նոր հարցադրութիւններու հետ հաղորդուելու նոյն արատաւոր դանդաղութեան ցուցադրումով: Այսօր տակաւին՝ Սփիւռքը Կոստան Զարեան չի կարդար, որովհետեւ ընդհանրապէ՛ս չի կարդար: Հայաստանը Կոստան Զարեան չի կարդար, որովհետեւ դէմասեր գործերը չեն տպուած հոն եւ ուրիշ շատ մը պատճառներու բերումով: Հայաստանի պարագային՝ հարցը սակայն աւելի' ծանրակշիռ է, պարզ այն պատճառով որ Զարեանին գրական եւ կենսագրական ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ է այդտեղ: Ինչո՞ւ: Բացատրութեան նախաճաշակը մէյ մը պիտի բանաձեւեմ հոս: Զարեան երբե՛ք ինքզինքը Սփիւռքի գրող չէր նկատած եւ չէր նկատեր: Իր բառերով ըսած՝ «տարագիր» էր եւ ո՛չ թէ «գաղթական»: Յստակ է, որ «տարագիր»ի վիճակն ու գաղափարը գերորոշադրուած է Զարեանի մօտ, քանի որ գրողը (իր բառով՝ բանաստեղծը) տարագիր մըն է ըստ էութեան, եւ ինք տարագիր մը պիտի մնար (եւ մնաց կեանքի վերջին տարիներուն) հայրենի հողին վրայ իսկ: Կը բաւարարուիմ հոս «տարագիր / գաղթական» հակադրութիւնը բանեցնող հատուածներէն մէկը մէջբերելով. «Տարագրութեան եւ ոչ թէ գաղթականութեան այս տարիներում, մեր սիրտը եւ միտքը մի վայրկեան իսկ չի անջատուել մեր երկրից եւ մեր ժողովրդից» (Նաւը լերան վրայ, առաջին տպագրութեան յառաջաբանին մէջ): Շատ հետեւողական կերպով՝ Զարեան մերժած է այս ձեւով ամբողջ կեանքին ընթացքին՝ Սփիւռքի իրողութիւնը, աւետած է ապագայ մարդը, ապագայ առասպելը, հոն, հայրենի հողին վրայ, ուրկէ կ'ակնկալէր նաեւ իր ընթերցողները: Այնպէս որ մնացած է նոյնքան Սփիւռքէն տարագիր, որքան՝ հայրենիքէն:

Աւելցնեմ սակայն, որ երեւան լոյս տեսնող «Նորք» ամսագրի 1994-ի Փետրուարի համարին մէջ տպուեցան Կոստան Զարեանի արխիւէն հանուած երկու «օրագիր»: Առաջինը 1954-ին Պէյրութի վերջին ամիսներուն եղած գրառումներն են (Զարեան ընդամէնը՝ երկու տարի ապրած ու դասաւանդած է Պէյրութի մէջ): Երկրորդը կ'երթայ 1956-ի Յունիսէն մինչեւ 1958-ի Օգոստոս, ու գրուած է մեծ մասամբ՝ Վիէննա: Հրատարակութիւնը եւ յառաջաբանը կը պարտինք Եուռի Խաչատրեանին: Իսկապէս ուրախալից երեւոյթ է՝ գրողի անտիպներուն հանդէպ այսպիսի լուրջ ու անկաշկանդ վերաբերմունք: Եուռի Խաչատրեան ցոյց կու տայ հոս բանիմաց վերծանողի իր կարողութիւնները (1): Առաջին անգամ ըլլալով նաեւ՝ լուսաբծակի տակ կը դրուին Զարեանի «ենթագրական» գրառումները, որոնք էական են իր պարագային, քանի որ ուղղակի անոնցմէ կը մեկնի իր ողջ գրականութիւնը:

3

Ի՞նչ է ուրեմն Զարեանի մօտ՝ ինքնագրութիւնը, ինքնակենսագրութեան այդ իւրայատուկ օգտագործումը: Ինքնակենսագրութիւնը ծայրէ ծայր՝ ներկայ է Զարեանի գրականութեան մէջ ու կ'որոշադրէ զայն: Գանի մը կէտերու չուրջ պիտի հաւաքեմ այս իրողութեան բացատրութիւնը, ամէն մէկուն վրայէն ըստիպողաբար՝ շատ արագ անցնելով:

ա) Զարեան փորձած է գրականութեան բոլոր սեռերը: Ամենասկիզբը, նիհիլէական ընթերցումներու եւ իր ժամանակաշրջանին յատուկ վակնէրեան ազդեցութիւններու ճամբով՝ կ'ուզէր գրել հին Յոյներուն օրինակով՝ «տրամատեղծ երգ» եւ թատրոն: Իր առաջին հայերէն գիրքը սակայն եղած է բանաստեղծութիւն, ու նոյնն է պարագան յետ մահու տպուած իր վերջին գործին (Գիրք Դիւցազներգութեանց, Երուսաղէմ, 1978) (2): Գրած է վէպեր (Պանկոռպը եւ մամուռի ոսկորները, որ լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ 1931-էն 1933, եւ Նաւը լերան վրայ, լոյս տեսած՝ Պոսթըն, 1943-ին): Բայց գրած է մանաւանդ արձակ գործեր, որոնց ընտրքը առաջին ակնարկով կը տատանի յուշին եւ օրագիրին միջեւ: Անոնց վերնագիրներն են (փակագծի մէջ պիտի դնեմ «Հայրենիք»ի մէջ հրատարակութեան տարիները)՝ «Անցորդը եւ իր ճամբան» (1926 - 1928), «Արեւմուտք» (1928), «Քաղաքները» (1930), «Երկիրներ եւ Աստուածներ» (1935 - 1937): Առաջին երեք գործերը տպուեցան մէկ գիրքի մէջ «Երկեր, Պէյրութ, 1975): Վերջինը տակաւին լոյս չէ տեսած հատորով:

Զարեանի վէպերէն մէկը («Պանկոռպ»ը) անաւարտ ու հետաքրքրականօրէն՝ անյաջող վէպ մըն է (3), միւսը («Նաւ»ը) աւարտած վէպ է, ինչ որ չի նշանակեր սակայն, թէ յաջող է: Բանաստեղծութիւնը չհաղորդուական է այն չափով, որ վերադարձ մը կը կատարէ յիսուն տարի ետք՝ Վարուժանի դիւցազներգական ծրագրին, ինչ որ առնուազն զարմանալի կրնայ թուիլ ընթերցողին, եթէ գիտէ՞ ան Զարեանի բուռն հակառակութիւնը ու մինչեւ իսկ յարձակումները Վարուժանի դէմ, «Մեհեան»ի օրերէն մինչեւ «Անցորդ»ի էջերը: Ո՞ւր կը դանուի ուրեմն Զարեանի խնկական մեծութիւնը: Անշուշտ՝ բացայայտ կերպով ինքնակենսագրական գործերուն մէջ: Նաեւ (բայց մէկը միւսէն կախեալ է) անոր մէջ, որ ինք անբաժանելի է Վարուժանէն եւ Օշականէն: 1913 - 14-ին Պոլսոյ մէջ՝ արեւմտահայ գրողներու վերջին սերունդին հետ իր ճակատագրական հանդիպումէն ետք, Զարեան չէ կրցած երբեք ձերբազատիլ այն հոգեբանական, մարդկային ու գրական հանդոյցէն, որ գինքը կապած էր արեւմտահայ գրականութեան վերջին եւ ամենափայլուն երկու ներկայացուցիչներուն (4): Թէեւ դիտցած չափովս՝ Օշականի անունը մէկ անգամ միայն կ'անցնի իր տպուած գործին մէջ, ու Վարուժանի անունը՝ ո՛չ իսկ մէկ անգամ բացայայտօրէն: Զարեանն է, որ կը գրէ «Անցորդ»ին մէջ. «Ինչքա՜ն կարեւոր է Պոլսից փախչիլ, Պոլիսը յաղթել...» (Երկեր, էջ 39): Պոլիսը յաղթելու, Վարուժանին եւ Օշականին հետ հանդոյցը կըտրելու, եղեռնին չշուկները չլսելու հատատ միտումը չի բացատրեր սակայն գործին ինքնակենսագրական որոշադրումը:

բ) Ինքնակենսագրական գործերու չարքին մէջ պէտք է դասել նաեւ 1933-ի անաւարտ վէպը՝ «Պանկոռպ»ը: Վէպին սկիզբը՝ Հայաստանի խորհրդայնացման օրերը կը պատմուին, բայց վէպի երկրորդ «չրջան»ին տպուած մասը գրեթէ ամբողջութեամբ («Հայրենիք»ի մէջ՝ 1933 Փետրուարէն մինչեւ 1933 Սեպտեմբեր) գրաւուած է Իպերեանի (այսինքն՝ վէպին մէջ Զարեանի ներկայացուցչի) օրագրով: Վէպին ճախողանքը կապուած է այն իրողութեան, որ Զարեան կատարելապէս անկարող է «անդրփոխանցում» մը յառաջացնելու (այսինքն՝ transposition մը), կեանքէն դէպի վէպ անցումով՝ տիպարներու բիւրեղացում մը, այլ բառով՝ տիպարակերտում մը: Ինչպէս պիտի ըսէր Յակոբ Օշական՝ «Ո՞վ չի գիտեր, որ դժուարագոյն հարցը դրելու ասպարէզին մէջ՝ մարդեր կերտելու, բայց իրաւ, վաւերագրական մարդեր կերտելու աստուածային չնորհն է» (Համապատկեր, Դ. հատոր, էջ 463):

գ) Յստակ է, որ վերը յիշուած դրուագները, «Անցորդ»էն մինչեւ «Երկիրներ եւ Աստուածներ» օրագիրը չեն, ո՛չ ալ գրողի մը յուշերը: «Նորք»ի մէջ երկու օրագրերու հրատարակութիւնը աւելի համոզիչ կը դարձնէ այս կէտը: Զարեան կ'օգտագործէր հաւանարար իր պահած օրագրերը, բայց չատ խոր բարեփոխումներու ենթարկելով զանոնք: 1954-ի օրագրին մէջ կը կարդանք՝ «Ուզում եմ անպայման «Նաւատոմար»ը հրատարակել իրրեւ Դնեւնիկ պիսատյել [գրողի օրագիրը]: Ազատ ասել, [ինչ որ մտածում եմ»: «Գրողի օրագիրը»ը, որուն յղումը կ'երթայ Տոսթոյեւսքիին, կ'ընկերակցի սակայն ռուս վիպագիրին ինչպէս ուրիշ չատ մը գրողներու մօտ՝ ստեղծագործական աշխատանքին: Մեծ տարբերութիւնը Զարեանի պարագային այն է, որ «Դնեւնիկ»ը՝ օրագիրը եւ ստեղծագործութիւնը զատորոշելի չեն: «Նաւատոմար» անունը կրող Պէյրութի յուշերն ու տպաւորութիւնները պիտի չնմանէին թերեւս միւս ինքնակենսագրական գործերուն: Բայց դժբախտաբար՝ Զարեան չէ իրականացուցած այդ ծրագիրը (որուն մէջ բաժին ունէր Պէյրութի հայութեան մասին չարախօսութիւնը, արհամարհանքը արտայայտելու փափաքը):

դ) Կէօթէի «Բանաստեղծութիւն եւ ճշմարտութիւն» գործին հետ բաղդատութիւնն ալ մինչեւ որոշ կէտ մը միայն կը դիմանայ: Ինքնակենսագրական է անշուշտ Կէօթէին գիրքը, բայց հոն հեղինակը կը փորձէ պատասխանել «ինչպէ՞ս եղայ ինչ որ եմ» հարցումին, կազմուած գրողին սկզբնական տարիները կը նկարագրէ: Այդ գործը կը պատկանի հետեւաբար կազմաւորման գրականութեան (աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ զայն կը հիմնէ): Աւելորդ է նկատել, որ այդպիսի հարցում ու այդպիսի ծրագիր չկայ երբեք Զարեանի մօտ: Զարեան չէ «կազմըւած» երբ կը գրէ իր ինքնակենսագրական գործերը: Կը կազմուի անոնց հետ, անոնց միջոցաւ:

ե) Պէտք է յիշեցնել հիմա հապճեպ կերպով, առանց խորանալու ու հիմնաւորելու բանաձեւումը, որ Զարեանի սերունդին գլխաւոր յատկանիշը, գլխաւոր ծրագիրը «գեղարուեստական առասպելակերտում»ն է: Ճիշդ է Վարուժանի ինչպէս Օշականի պարագային: Տեսանք, թէ ինչպէ՛ս բանաստեղծական մարզէն ներս՝ Զարեան կը վերադառնայ Վարուժանին իր «Գիրք Դիւցազներգութեանց» չարքով (որուն վրայ կ'աշխատէր 1956-էն 1958 Վիէննայի մէջ, քանի որ այդ տարիներու օրագիրը կը խօսի հոն գարգացուած նիւթերուն մասին): Վիպական մարզէն ներս՝ անդրփոխանցելու անկարողութիւնը անկարելի կը գարձնէ բնականաբար այդպիսի գործառնութիւն մը: Զարեանին ուրիշ բան չէր մնար, եթէ ոչ ինքզինքը բեմադրել իրրեւ առասպել, կերպար ու տիպար: Այս գրական տիպարակերտումին մասին պիտի ըսէի, որ «ինքնառասպել»ի մը կերտումն է: «Վաւերագրական մարդեր կերտել»ու իր ձեւն է ու իր չնորհը:

զ) Մորքին մէջ, ուրիշ ի՞նչ կ'ընէ Օշական իր կարգին «Համապատկեր»ի Ժ. հատորին մէջ: Այդ պատճառով է, որ այդքան կը չեշտէ ան Համապատկերի վիպական բնոյթը: Այդ սերունդին համար, կը կրկնեմ, գրականութիւնը կը «գործարկէ» առասպելակերտումին ընդմէջէն միայն: Այդ է, որ կը սահմանէ գրականութեան դերը, նշանակութիւնը եւ էութիւնը: Զարմանալի չէ՛ բնաւ, որ Ժ. հատորին մէջ տեղ գտնէ այդ գրեթէ անթափանց գաղտնիքով մը պատուած բաժինը, որուն մէջ Օշական երկար երկխօսութիւն մը կը կազմակերպէ ի՛ր ու իր «հէգեմո»ի՛ն միջեւ: Առասպելը այս պարագային արդէն իսկ կազմուած է, բայց հանդիսաւոր մուտք մը կը գործէ գրականութենէն ներս: Ճիշդ այդ բաժնին մէջ է, որ Օշական ամէնէն երկար ու հանդամանալից նկատողութիւնները կը նուիրէ Կոստան Զարեանի անձին ու գործին («Համապատկեր» Ժ., էջ 405-էն 423): Կը պահեմ ասոնցմէ հետեւեալ հատուածները 1914-ի հանդիպումին մասին (էջ 418): Նախ՝ հանդուրժողութեան բացատրութիւնը. «Ես գինքը կը ճանչնամ երեսուն տարիներէ ի վեր: Երիտասարդ էր ու ես չէի տեսներ իր վրայ գրողի նմանութիւն»: Յետոյ՝ պատասխանատուկեցուածքը. «Այսպէս կը տառապէինք, իր այդ փառասիրութենէն ես, գեղամը, Վարուժանը... Ու կը յիշեմ, որ յայտարեցի իրեն. "Զարեա՛ն, ...աս ու ան

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՌԱՆԿԻՒՆԸ

(Շար. Ա. էջէն)

քաղէտները, առաջին հերթին) վարչակարգին դէմ ուղղուած ամէն քննադատութիւն «էական դաղափարական վրիպում» (14) նկատելու վարժ էին: Գարբրիէլեան, քաղուածաբար մէջբերելով այս տողերը (դարձեալ սխալներով եւ առանց տալու հասցէատիրոջ անունը), կը պնդէ, որ «այսպիսի մտորումներն էլ կամաց-կամաց յատակեցնում են Զարեանի խոհերը, պարզում հակասութիւնները, ուժգնացնում կարօտը հայրենիքի նկատմամբ» (15):

«Հակասութիւնները» նման մեկնաբանութիւններն են, որոնք «վառաբանական» համակարգին մաս կը կազմեն (16), դուռմարուած՝ հայրենիք-եւ վարչակարգ պատուորեալ կերպով չփոթելու վարքագիծին հետ: Սակայն, Զարեան երեւութապէս «լուծած էր հակասութիւնները» չատ աւելի կանուխ. Գարբրիէլեանին ծանօթ չերեւիր այս նամակէն աւելի քան տասնամեակ մը առաջ՝ 1929-ին Զարեանի հրատարակած «Քարը» փոքրագրութիւնը, ուր, բանասէր Գոհար Ազնաւուրեանի կարծիքով, «ականաւոր դրողը չրջադարձ է կատարում հայ ժողովրդի վերածնութեան եւ ապագայի նկատմամբ եւ իր խոհերն է արտայայտում այդ հարցի չուրջ» (17): Անշուշտ, Զարեան որեւէ չրջադարձ չէր ներ. կը բաւէ կարդալ Լուսնդրոյ առարկայ դրութիւնը հասկնալու համար, որ ան բնաղանցական վերլուծումներ կ'ընէ քարի ու ճարտարապետութեան չուրջ, չարունակելով «Անցորդը եւ իր ճամբան»ի մէջ զարգացուցած դիծը, կարծես առանց քննադատութեան (18): Այս վերջին կէտը նկատի ունէր Արշակ Զօպանեան, երբ յիշեալ յօդուածին առիթով Շիրվանզադէին կը գրէր, թէ «իր տուած առաջին յօդուածը բաբեկամական ոգի ունէր ի. Հայաստանի վերաչինութեան գործին հանդէպ (...) (19): Սակայն, քննադատութիւնը --ճիշդ է, լռելեայն ու անուղղակի--, զոր Զօպանեան եւ այլք չեն նկատած, քարը լոկ որպէս նիւթական առարկայ ընկալող ու գործածող վարդապետութեան դէմ է:

Զարեան հաւանաբար Ալեքսանտրէթի սանճաքին պարպումը (1939) նկատի ունէր, երբ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի «սրիկայական դաւաճան քաղաքականութեան մասին» կը խօսի. դիտելի է, որ «Նաւը լերան վրայ»ի պոռոտնեան հրատարակութեան նախաբանը համահնչուն է այս տողերուն ոգիին հետ:

Զարեանի այն հարցումին, թէ «ի՞նչ էք պատրաստում "Այգեկութք"ից յետոյ» (20), Նուրիկեան կը պատասխանէ. ««"Այգեկութք"էն ի վեր արտադրած եմ ամերիկահայ կեանքէ փրցուած կտորներ: Գեղի նիւթերը սպառեր են զրեթէ, բայց հոս կայ նիւթի առատ եւ անսպառ աղբիւր մը, որմէ պիտի օգտուիմ վստահաբար: Շատ մօտէն կը հետեւիմ Ամերիկեան գրականութեան նոր չարժումներուն եւ ձգտումներուն, առանցմէ ալ օգտուելու մտքով» (21): Ամերիկահայ կեանքի նիւթերով, յետագային, կազմուած են Նուրիկեանի «Պանդուխտ հոգիները» (Երեւան, 1958) եւ «Կարօտ հայրենիի» (Երեւան, 1977) հատորները:

Զարեան անմիջապէս չէ պատասխանած աչխատակցութեան հրաւէրին: Գիտենք, որ 1942-ին Միացեալ - Նահանգներ հաստատուած է: Ամերիկա տեղափոխումը պատճառ եղած է որ «Նոր Գիր»ի խումբին հետ «չափով մը» յարաբերութիւն պահէ, ինչպէս կը վկայէ անոր վերապրողներէն մէկը՝ Յակոբ Աստուրեան (22): 1942 Յուլիս 8 թուակիր բացիկէ մը կ'իմանանք, որ քանի մը օրով Նիւ - Եորք է (23): Հաւանաբար այս այցելութեան հետեւանքով, «Նոր Գիր»ի 1942-ի աշնան թիւին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կ'երեւի իր ստորագրութիւնը երեք քերթուածներով՝ «Հիւրը», «Ի՞նչ եղան կեանքերը որ անցան», «Գարուն» (24): Գեղարուեստական տեսակէտէ յատկապէս չահեկան է երկրորդը: 1943-ին, Յունիս 31 եւ Հոկտեմբեր 11 թուակիր երկու բացիկներով, ուղարկուած՝ Վոսթոքէն (Նիւ - Եորք նահանգ), կը խոստանայ բան մը ղրկել (25): Խոստումը կ'իրագործուի 1944 Յունուար 31-ի բացիկով, ուր կը յայտնէ բանաստեղծութեան մը առաքումը (26), այդ քերթուածը՝ «Ձին» ,լոյս կը տեսնէ «Նոր Գիր»ի գարնան թիւին մէջ (27):

ՕՇԱԿԱՆ -- ԶԱՐԵԱՆ

«Նաւը լերան վրայ»ի հրատարակութիւնը 1943-ին մեծապէս խանդավառած է Նուրիկեանը: Այդ մասին գրած է Օշականին, 1944-ին: Նամակին ճակատագիրը անյայտ է, բայց պահպանուած է անոր տրուած պատասխանը (Երուսաղէմ, 1944 Յուլիս 25), ուր Օշական չարունակած է գարգացնել իր խիստ քննադատական կեցուածքը Զարեանի հանդէպ, այս անգամ իր խօսքը մանաւորելով այս վէպին մասին:

Ան կը հաստատէ, որ «անոր հեղինակը ոեւէ մէկէ աւելի կը ճանչնամ իր տաղանդին սաստկութեամբը, ինչպէս իր տակաւութեանց հանդէսովը: Հարուստ, չքեղ զգայնութիւն մը, որուն ցանցը դրուած ըլլար աւազի երեսին: (...) Զարեան իր մէջ, առանց խորհելու, որ "Անցորդն ու իր ճամբան" առած էր արդէն իրմէն առնոց ամբողջ թարմութիւնը, կուսութիւնը: (...) Վրիպանք մըն է այդ վէպը, որովհետեւ ստուերն իսկ չէ ահաւոր այն իրականութեան, որ մեր հայրենիքին էր այդ թուականներուն: (...) Մեր գրականութիւնը մեծ, մնայուն, խորունկ դրոճերով օժտելու բախտով ծնած այդ տարղանդաւոր գրողը ինչո՞ւ կը դաւէ իր իսկ կոչումին: Գաղտնիք» (28):

Դիտել տուած ենք, այլուր, որ «Նաւը լերան վրայ»ի կորիզը «Անցորդը»էն կու գայ (29). նաեւ հանգիստութիւններ նկատուած են «Բանկօօպը եւ մամուխի ոսկորները»ի հետ (30): Աւելի, անշուշտ, մեղի չպատճներ թարմութեան պակաս մը տեսնել «Նաւը»ին մէջ, որքան ատեն որ այս գործը խորհրդանչական համակարգի մը մաս կը կազմէ (31): Միւս կողմէ, «Նաւը» կը զանգէ, աւելին, կ'արհամարհէ դասական վէպի կառուցման ամէն կանոն, կամ, հակառակը, իր հաչուոյն կը նորոգէ զանոնք (հմմտ. Օշականի ինքնաբնութագրումը) (32) իր իսկ խորհրդանչականութեան պատճառով, կէտ մը, որ Օշականի ուչադրութենէն վրիպած է, քանի որ ամէնուրեք Զարեանի հանդիպ իր կտնխակալութիւնը կը բանի: Հաւանաբար «Բանկօօպը»ի օրերէն կու գային Օշականի հետեւեալ տողերը Բ. Թաչեանին. --

«Զարեան ուղեւով կը մտածէ, այսինքն՝ կեանքէն դուրս է, հետեւաբար՝ անպատասխանատու. իր ընդհանրացումները կը բխին դուրսէն բառերէն, ո՛չ թէ կեանքէն, որուն մէկ չերտին վրայ լարած է իր վրանը: Ես կը մտածեմ իմ ջիղերովս» (33):

Այս հաստատումը աւելի յստակօրէն ցոյց կու տայ երկու դրողներու դրական ըմբռնումներուն հակադրութիւնը: Օշական վէպը կը նոյնացնէ կեանքին եւ կ'արհամարհէ դեղարուեստական բարդութիւնները, ոճական և այլ հնարքներ(34): Իսկ Զարեան կեանքը կ'անցընէ իր երեւակայութեան բովէն, դեղարուեստական իր մտածողութեան ենթարկելու համար: Իր ստեղծածը, կրկնենք, վէպի դասական հասկացողութեան քայքայումն էր, թէեւ ո՛չ՝ հեղեղավէպի կամ փորձառական վէպի ճամբով: «Դիտանկիւնին համաձայն, վիպաձեւ յուչադրութիւն մըն է կամ յուչադրութեան ծպտումով վէպ մը: Միչտ չէ որ յստակ կը մնայ ե՛րբ իրական կեանքը մէկ կողմ կը քաչուի ու երեւակայութիւնը սանձերը կը ստնէ: Հեղինակին համար, երը կը հաստատէ ձեւը» (35): Ուրիչ արմատախիլի մը՝ բրիտանացի յայտնի գրող Վ. Ս. Նէյփօլի վերջին երկին մասին գրուած այս տողերը կրնան լաւագոյնս յարմարիլ Զարեանին: «Ուղեւորավէպ» պայմանական բառը թերեւս լաւագոյն բնորոչումն է այդ գործին, որ իր հետեւորդը չունեցաւ եւ աւանդութիւն չստեղծեց, որովհետեւ Զարեանի աչխարհահայեացքը խորթ էր հայկական աւանդական ըմբռնումին:

Օշականի նման, Զարեան կը պատկերացընէ բեկորներու վերակառուցումը կեդրոնի մը նուաճումին ընդմէջէն, բայց բոլորովին այլ ոճով մը, որ ակամայ հաչուի կ'առնէ լայնածիր հատուածումն ու ափոումը. «Նաւը»ի մէջ տողանցող կերպարներէն չատերը «դուրսէն» կը դիտեն ամէն ինչ, որովհետեւ «դրսեցիներ» են, մխաճումման հոլովոյթի մէջ չարժող տարրեր որոնք այլութենէն ինքնութիւն կը վերադառնան (Հէրեան, Թումանեան, Պետրոս Մարկ, եւայլն): Անոնք «հատուր իրականութիւնը» կ'ապրին, բայց ուրիչ մակարդակի վրայ, որ Օշականին եւ իր սերնդակիցներուն հատու չէ:

Միւս կողմէ, Նուրիկեան կը նախապատրաստէ դրախօսական մը Զարեանի վէպին մասին: Այս նպատակով, անոր կը դիմէ կենսագրական տուեալներ քաղելու համար: Վերջինս Նիւ - Եորքէն կը պատասխանէ 1944 Հոկտեմբեր 2 թուակիր նամակով: Կարեւոր կը նկատենք դրբերթէ ամբողջութեամբ մէջբերել այդ նամակը, որովհետեւ կրնայ օգնել Զարեանի կենսագրութեան որոչ կէտեր պարզաբանելու. --

«"Նաւի" դրախօսականին համար ձեր ուղած իմ կենսագրութեան դծերը կարծում էք իսկապէս անհրաժե՞շտ են: Գրբադէտի բուն կենսագրականը իր արտադրած գործերն են. -- "Անցորդը եւ իր ճամբան", "Արեւմուտքը", "Երկիրներ եւ աստուածներ" (որոնց չարքում "Սպանեան" համարում եմ կարեւոր) ապա բանաստեղծութիւնները, "Հայաստանում" պոէման, որի երկրորդ եւ երրորդ մասերը լրացած են հիմա եւ, յուսամ, լոյս պիտի տեսնեն, "Տատրատոմի հարսը", "Երեք երգերը", որ թարգմանուած են չատ լեզուների, որոնց իտալական թարգմանութիւնը տպուած է դասականների չարքում եւ որ յայտնի երաժիշտ Ottorino Respighi երաժշտութեան է վերածել (Universal Edition, Leipzig)» (36):

Այս պարբերութենէն ոչինչ մտած է Հեղինէ Դաւիթեանի հեղինակած գրախօսականին մէջ: Սակայն, ուչադրութեան արժանի են «Հայաստանում» վիպերգի յիչատակումը (այլապէս անծանօթ մեղի եւ, կ'ենթադրենք, ցարդ անտիպ), ինչպէս եւ «Երկիրներ եւ աստուածներ» չարքի "Սպանիա" բաժնին տրուած կարեւորութիւնը:

Հասկնալի է, թէ ո՞ր աստիճան առասպելական քողի տակ պահպանուած է Զարեանի կենսագրութիւնը մինչեւ հիմա. 60-ամեայ գրողը ստիպուած եղած է հայ թերթի մը խմբագրին կենսագրական նշատագոյն տեղեկութիւններ հայթայթել: Եւ, ինչպէս պիտի տեսնենք ստորեւ, անոնցմէ մաս մը միայն պիտի տպուի, այդ ալ՝ որոչ սխալներով:

Նամակը կը չարունակուի հետեւեալ կերպով. --

«Նաեւ, եթէ անպատճառ ուղում էք իմանալ, ծնած եմ Շամախի, սրանից կէս դար անց: Նախնական կրթութիւնս եղած է ռուսական, ապա ֆրանսական: Համալսարանական կրթութիւնս ստացած եմ Բելգիայում: Առաջին դրուածքներս (բանաստեղծութիւններ) գրած եմ ֆրանսերէն: Հայերէնը սովորել եմ ուչ եւ այդ պատճառով էլ մինչեւ հիմա ահաւոր տառասխալներ եմ անում: Ապա աչխատակցած եմ, հազար ծածկանուններով տակ, ֆրանսական, բելգիական, իտալական, հոլլանդական, սպանեական, անգլիական եւ էլ չգիտեմ ինչ լեզուներով գրուած հանդէսներին եւ թերթերին, ի խընդիր տպրուստի (37): Մոռացայ ասել, որ 1922 - 24-ը դաստւանդած եմ Հայաստանի համալսարանում "Եւրոպական դրականութիւնների բաղդատական ընդհանուր պատմութիւն", որ գրի առած, տըպագրելու պատրաստ, մնացած է Հայաստանում»:

Հ. Դաւիթեան ամփոփ քաղուածք մը ըրած է այս պարբերութենէն, թէեւ երկու սխալ դործելով (38): Առաջինը «աւանդական» է. Զարեանին վերագրել 1922-1925 կեցուածքն մը Հայաստանի մէջ, հակառակ դրողին իսկ վկայութեան: Ուրիչ տեղ ցոյց տուած ենք, որ 1925 թուականը անհիմն է (39): Միւս սխալը սկզբնաղբիւրի թիւր հասկացողութեան հետեւանք է. Դաւիթեան կը նչէ, թէ Զարեան սկսած է հայերէն գրել եւրոպական հազար ու մէկ թերթերու եւ պարբերականներու աչխատակցելէ ետք: Ճիշդ է, որ Զարեան պելժիական որոչ թերթերու աչխատակցելէ ետք սկսած է հայերէն գրել, բայց նամակին մէջ իր ըսածը ասոր հետ կապ չունի: Մնաց որ, Զարեանի բազմալեզու այդ աչխատակցութեան մասին չատ ցանցառ տեղեկութիւններ գոյութիւն ունին մինչեւ հիմա եւ անոր ստուգումը բաւական դժուարին է, մանաւանդ եթէ հեղինակը ծածկանուն գործածած է:

Կենսագրական տուեալները տալէ ետք, Զարեան կը նչէ.

«Ուրիչ ի՞նչ ... ոչի՛նչ՝ մինչ մեր երիտասարդութեան ընդհանուր ձգտումն է օտար լեզուներով գրել (ընդհանուր ծափահարութեան տակ) ես օտար լեզուից, ընդհակառակը, անցել եմ հայերէնի, որովհետեւ հայ ոգին կարելի է արտայայտել միայն հայ լեզուով (40):

Գրած եմ. -
Երբ հայ լեզուն ուրանալով, մէկը դառնայ
Օտար վայրի (1 բառ անընթ.) ձեւի
ստրուկ ծափող՝
Ուրախանում, ծափ են զարնում եւ
ծնծղայ --
Դա ի՞նչ հանճար, դա ինչ համբաւ,
Ի՞նչքան փող...

Բայց այդ միայն ցոյց է տալիս հայութեան մեռնող մասի խեղճութիւնը»:

Օտարագիր հայ հեղինակներու հանդէպ իր դիրքորոչումը տարիներ առաջ արտայայտած էր Զարեան՝ Համատեղին ուղղուած իր մէկ նամակին մէջ, ուր կը քննադատէր Ռուբէն Դարբինեանի խանդավառ կեցուածքը՝ «այդպէս վիշլիների մէջ թաւալ գալով վազել նրանց յաջողութեան սայլի ետեւից» (41): Պէտք է վերյիչել, որ նախ՝ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ յատուկ սիւնակով, ապա՝ «Հայրենիք Ուիքլի» անգլիատառ չաբաթաթերթի հիմնադրութեամբ, Դարբինեան դուրգուրանքի առարկայ կը դարձնէր Սա-

●►

մատորականներէ առաջ մենք կանք քու փառքդ ո՛չ թէ դովելու, այլ քննարերդելու: Ինչ ես իրար անցել: ...Տուր իրաւ գործ ու հոս ենք մենք այդ գործին տալու քու ուզածէդ աւելին»: Վարուժան չկրցաւ հանդուրժել ու քաչուեցաւ: ... Օշական կը հաւատար, թէ «այդքան չընորհներ չէին կրնար փճանալ այդ չիմար փառասիրութեան բադիին առջեւ»: Բայց ատկէ առաջ (էջ 410), նաեւ՝ դնահատումը. «"Անցորդը եւ իր ճամբան" մեծ գործ մըն է, Զարեանի գլուխ գործոցը նոյնիսկ... իր չյաղողութիւնը պարտական է Զարեանի չյանուութենական երեւակայութեան...»:

Մնացեալը՝ չյաջորդիւ:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

---

(1) Անշուշտ՝ Զարեանի հանդէպ իր անխախտ հիացումով՝ Եուռի Խաչատրեան երբեմն կ'երթայ անհակակշիռ չափազանցութիւններու, խօսքերու որոնք ո՛չ թէ սխալ են, այլ տեղ չեն հասցներ: Օրինակ մը. «Գեղարուեստական գրականութեան մէջ Կոստան Զարեանի պատկերացին վառ մտածողութիւնը փաստօրէն մինչեւ այսօր էլ մնում է այդպէս էլ չըգերազանցուած»: Բայց կան իր չառաչքանին մէջ ընկալումի թարմութիւնը եւ անցեալի անպարարութիւններու զգայուցիչ մատնանչումը. «Հայաստանի գրականութիւնն ու բնաղատութիւնը տասնամեակներ շարունակ գրական կեանքը ներկայացրել են... ծուռ հայելու մէջ, ամէն ինչ ենթարկելով... իրենց իմացութեան չափից բխող կանխակալութեանը: Սա այնքան ակնյայտ էր, որ երբ մերժուած գրողների երկերի հրատարակումը Հայաստանում դարձաւ հնարաւոր, Հայաստանի գրականագիտական միտքը փաստօրէն ի զօրու չեղաւ հասկանալու եւ գնահատելու այդ գրականութիւնը»:

(2) կ'արժէ մէջբերել հոս «Նորք»ի մէջ տպուած պէյրութեան օրագիրէն չափազանց շահագրգռական հատուած մը (1954 Մայիս 7). «"Օրերի Պսակ"ի գրեթէ բոլոր բանաստեղծութիւնները վերամշակելի են: Զգացում է, որ լեզուն դեռ օտար էր իրեն, ապա Մխիթարեաններ եւ պոլսական բարբառի դժբախտ ազդեցութիւնը: Ընդհանուր խնդիր: Հայը պէտք է գտնի իր ամբողջականութիւնը իր լեզուի միջոցով: վերադառնալով իր պարզութեան՝ անմշակ, յստակ, վերջնական»: Այս տողերուն մեկնաբանութիւնն ու պարզաբանումը՝ ա՛յլ առիթով:

(3) 1995-ին «*Բազմավէպ*»ի մէջ լոյս տեսնելիք «Եղեռնի լռութիւնը Կոստան Զարեանի արձակին մէջ» գրութեանս էջերէն ներս, ընթերցողը պիտի գտնէ ա՛յս կարծիքին, ինչպէս ներկայ յօդուածին մէջ արտայայտուած միւս դրոյթներուն ու կարծիքներուն, հիմնաւորումը:

(4) Վարուժան - Օշական - Զարեան երրորդութեան մասին խօսած եմ գանազան առիթներով, օրինակ «*Բազմավէպ*»ի 150-ամեակի բացառիկին մէջ, «Կոստան Զարեան, կամ անկարելի թատրոնը» վերնագրուած յօդուածով: «Պոլիսը յաղթել» խօսքը եւ Վարուժանի հետ վէճը մասամբ վերլուծուած են «Եղեռնի լռութիւնը Կոստան Զարեանի արձակին մէջ» ուսումնասիրութեամբ:

ըոյեանն ու իր սերնդակից անգլիագիր հեղինակները:

«Ոգի» հանգացողութիւնը, ի հարկէ, կապ չունի հայկական ընթացիկ գաղափարաբանութեան «հայ ոգի»ին հետ, որ կը միտի բացառիկութեան, առանձնաչըներհումի գաղափարի մը հետ նոյնանալու, եւ սխալ է Զարեանը արժէքաւորել ա՛յդ հիմնաւորումով: «Ոգի»ն, Զարեանի բառամթերքով, հաւասար է «մշակոյթ»ին, այս բառի սահմանումը վերապահելով կրօնա - զեղագիտական ոլորտի մը, որ կը հետեւի Օսվալտ Շփենկլըրի յայտնի բաժանումին (42): Զարեան մշակոյթի եւ լեզուի յարաբերութիւն կը հիմնաւորէ իր մշակած քննադատական համակարգին ընդմէջէն (43): Ան լեզուն չի սահմաներ իբրեւ գործիք՝ կասկածելի հարազատութիւն մը պահպանելու, ինչպէս Հ. Դաւիթեան կը մեկնաբանէ իր հաշուոյն («Զգացել է հայ գրադէտի հոգին անկարելի է բաւականութիւն ստանայ օտար շրջանում: Անկարելի է ուրիշ լեզուով նկարագրել Արարատը եւ Սեւանը եւ պահել դրանց հարազատ գոյները») (44), այլ՝ մշակոյթ մը արտայայտելու (45) համար:

Գրախօսականը լոյս կը տեսնէ «Նոր Գիր»ի 1944-ի աշնան թիւին մէջ, որ կը բացուի Զարեանի գծանկարով, գծուած իր երկրորդ կնոջ՝ Ֆրենսիս Պրուքս - Զարեանի կողմէ: Առաջին երեք էջերը բուն դրութիւնն են, որուն կը հետեւի 15 էջ արտատպում վէպի զանազան մասերէն: Հեղինէ Դաւիթեան դիտել կու տայ, որ վէպին մէջ Զարեան ծանրացած է խորհրդանշական իմաստներու վրայ, զգայացունց դէպքեր եւ ուժեղ տիպարներ չկան («Իսկ դրքի հերոսը՝ Հէրեանը, նա էլ ժողովրդի հետ ապրող ու շնչող, ժողովրդի տառապանքին մասնակից եղող մէկը չէ: Նա մնում է միշտ հեռու եւ դիտում է ամէն բան միայն հեռուից»), իսկ դիրքը կանգուն պահողը Զարեանի պատկերաւոր ոճն է (46): Յաջորդ երկու էջերը կը դրաւեն կենսագրական տուեալներ, դիրքի կորիզին հակիրճ վերապատմում, մէկ-երկու մանր դիտողութիւններ, «Հայի ոգին - անվերջ մաքառում եւ պայքար» խորագիրէն կանխատեսելի արտայայտութիւններ եւ անբաւարարութեան զգացողութիւն մը:

ԽԶՈՒՄԸ

Հրատարակութենէն քիչ ետք, 1944 Դեկտեմբեր 11-ին Զարեան նամակ մը կը գրէ Նուրիկեանին. *բնագիրը պահպանուած չէ, բայց պատասխանէն կը նկատենք, որ Զարեան խիստ վրդոված է: Արդարեւ, 1945 Յունուար 8-ին «Նոր Գիր»ի խմբագիրը կը պատասխանէ. --*

«Ձեր նամակը: "Անհասկացող, տգէտ եւ մակերեսային" կը կոչեն Ձեր գրքին՝ "Նաւ"ի շուրջ գրուած յօդուածը որ երեւցաւ Նոր Գիրի Աչնան թիւով: Շիտակ ըսելով՝ իրրեւ գրչի եւ արուեստի հասուն մարդ՝ չատ աւելի լայնամտութիւն կ'ակնկալէի Ձեզմէ, Ձեր գործին շուրջ արտայայտուած որեւէ կարծիքի հանդէպ, երբ մանաւանդ այդ կարծիքը կը բղխի չատ անկեղծ ազրիւրէ մը որ Ձեր ենթադրածէն չատ աւելի խորունկ է: Եւ ո՞վ ըսաւ որ արուեստի ամէն գործ կատարեալ է եւ անքննադատելի, անխոցելի: Այս իրողութիւնը ինքը արուեստագէտը գիտնալու է ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աղէկ:

(...) Հապճեպով գրուած նամակ մը չի բաւեր: Նոր Գիրի էջերը բաց են Ձեր առջեւ: Հրամմեցէք եւ ըսէք մեզի հրապարակով, եւ մեծ եղբօր մը լայն մտքովը, թէ ինչո՞ւ "տգէտ եւ մակերեսային" են Նոր Գիրի մէջ երեւցած կարծիքները՝ Ձեր գրքին շուրջ: Մենք հաճոյքով եւ յարգանքով կը լսենք Ձեր լսելիքը» (47):

Հակառակ Նուրիկեանի հրաւէրին, Զարեան այդպիսի յօդուած հրատարակած չէ «Նոր Գիր»ի մէջ: Ձենք գիտեր, ի հարկէ, ինչպէ՞ս կը հիմնաւորէր իր դատողութիւնը: Ձիշդ է, այսուհանդերձ, որ Հ. Դաւիթեանի գրախօսականը սահմանափակ էր եւ խորութիւն չունէր, հակառակ Նուրիկեանի հաւաստիացումին: Սակայն, նկատած էր Զարեանի գործին երկու դիծ. խորհրդանշական բնոյթը եւ ոճին խազացած դերը:

Այս նամակէն կ'իմանանք նաեւ, թէ Զարեան նախօրօք բանաստեղծութիւն մը ուղարկած է «Նոր Գիր»ին. «կը զարմանամ նաեւ Ձեր այն մտայնութեան վրայ, որով, սրանեղած, կ'ուզէք որ չըհրատարակեմ Ձեր մէկ քերթուածը զոր կանխաւ ճամբած էիք Նոր Գիրին համար»: Ցայտնի չէ, թէ ո՞ր բանաստեղծութեան մասին է խօսքը, սակայն լոյս տեսած չէ Թերթին մէջ: Այս նամակէն եւս, Զարեան խզած է իր յարաբերութիւնները Նուրիկեանի հանդէսին հետ:

Նոյն օրերուն, իր 1945 Յունուար 2-ի թուակիրով, Օշական կը պատասխանէ Նուրիկեանի Նոյեմբեր 14-ի նամակին, որ դարձեալ չէ հասած մեզի: Նուրիկեան անկէ խնդրած է գրախօսական մը «Նաւը»ի մասին, ինչպէս կը հետեւցնենք Օշականի պատասխանէն. --

«Ձեր ուզած յօդուածը "Նաւը լերան վրայ"ին համար՝ կանխահաս է: Իմ թեւադրել ուզածը գրական տագնապ մըն էր: Չի բաւեր, որ գրուածք մը կարգացուի: Չի բաւեր, որ ոճ մը ինքզինքը պարտադրէ: Ամերիկացիք ամէն բան կը սիրեն վերածել կեանքի պրոցեսի մը: Գրականութիւնն ալ, ամէն բանէ առաջ, կեանք մըն է: Ու այդ կեանքին հանդէպ ահա դատաճանած է Զարեան: 5-600 էջ թխմելով կեանքէն գրեթէ դուրս իրողութիւններու... Թէկուզ փառքին, բայց լքելով կեանքը: Կարդացուղ գիրքերուն վրայ թերեւս Ձեզի օր մը «Սերմնացան» մը ղրկեմ: Զարեան վիպասան մը չէ: Մտածող մը չէ: Ի՞նչ է այն աւեն: -- Պատկերահան մը, պիտի ըսէր Օշական: Բայց գրականութեան մէկ պատկերը չուտ կը թոռմի» (48):

Այդ օրերուն էր, որ «Նոր Գիր»ի մէջ հրատարակուող «Մոռցուած բաներ» շարքով, «Մեր վանքերը» նիւթին չուրջ խօսած պահուն Օշական պիտի նշէր. --

«Բանաստեղծութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը գրեթէ միշտ միջամտած են վանքերուն եւ անոնց նկարագիրներուն արտահանման մէջ: (...) Կոստան Զարեան որ կեցած է Արարատեան դաշտին ու տեսած է Հոիփսիմէին, ներկայացուցած է ոչ մէկ ժողովուրդի, ոչ մէկ ժամանակի պատկանող թառակերտ նկար մը» (49):

Ով որ կարդայ Հոիփսիմէի վերաբերող տողերը «Նաւը լերան վրայ»ի մէջ կրնայ հաստատել, որ յիշեալ տեսակէտը բռնազբօսիկ է. ընդհակառակն, Զարեան հա՛յ ժողովուրդը բնորոշող հոգեկան կառուցուածքը անոր ճարտարապետութեան մէջ տեսած է (50) *եւ գեղադիտականը կապած է աղջային - կրօնականին* (51):

Օշականի դիրքորոշումը վէպին մասին նոյն ձեւով յայտնուած է Անդրանիկ Ծառուկեանի հետ այդ օրերուն պահած թղթակցութեամբ (52): *Յետագային չէ փոխուած, դատելով Յովհաննէս Աւազեանին 1947 Ապրիլ 23-ին հասցէագրուած նամակէն, որ հրատարակուած է յետմահու «Նոր Գիր»ի օշականեան բացառիկին մէջ. --*

«"Նաւը լերան վրայ" վրիպանք մըն է, թէեւ մեր գրականութեան դեղեցկագոյն էջերէն 50-60 մը ունի իր մէջ» (53):

Գրեթէ նոյն բանը պիտի ըսէր Ծառուկեանին ու եղ. Տանապետեանին, Հալէպ այցելութեան օրերուն, մահէն քիչ առաջ. «Բայց այդ վաթսուն էջը հայ գրականութեան անմահ էջերուն մաս կը կազմեն»: Իսկ Ծառուկեան պիտի նշէր. --

«Արդարեւ, ո՞ր հեղինակն է որ երջանիկ պիտի չզգայ, իր գրածներուն գոնէ տասը հարիւրերորդը ազատագրուած տեսնելով անմահութեան համար...»(54):

Եթէ անմահութիւնը յարաբերական ըստորոգութիւն մըն է, կը կարծենք սակայն, որ «Նաւը լերան վրայ» վէպը վրիպանք մը չէր, հակառակ Օշականի համոզումին, այլ՝ «հայ մտքի նոր ճամբաները» դտնելու իւրայատուկ փորձ մը:

Վ. Մ.

Պուէնոս-Այրէս,
1994 Մարտ - Օգոստոս

(1) Նամակին համար, տե՛ս. Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Պետական Թանգարան (ԳԱԹ), Կոստան Զարեանց փոնտ, թիւ 25: Անգլերէն մասնակի թարգմանութիւնը տե՛ս. Vartan Matiossian, *The Traveller and His Many Roads*, «Ararat», Spring 1994, 31.

(2) Երուանդ Ազատեան, *«Նոր Գիր» եւ իր ժամանակները*, «Գրական Ելոյթներ» (*խմբ. Մարզպետ Մարկոսեանի*), Նիւ -- Եորք, 1985, 39:

(3) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 314 (ասկէ առաջ, ճամակին մասնակի հրատարակութիւնը տե՛ս. Վ. Մատթէոսեան, *Ա.ԺՄէական Հարցականներ*, «Յառաջ -. Միութ եւ Արուեստ», Նոյեմբեր 1992, 4: Ներկայ յօդուածին մէջ օգտագործուած ճամակները ամբողջութեամբ լոյս պիտի տեսնեն «Նորք» ամսագրին մէջ):

(4) Տե՛ս. Բ. Նուրիկեան, «Մեր խօսքը», *Նոր Գիր*, 1, 1939. հմմտ. *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*. Ընտիր էջեր (*խմբ. Մարզպետ Մարկոսեանի*), Նիւ -- Եորք, 1984, էջ XV:

(5) Վազգէն Գաբրիէլեան, *Սփիւռքահայ գրականութիւն*, Երեւան, 1987, 214:

(6) Ն. Սարաֆեան, *Սերունդը*, «Մենք» Ապրիլ 1931, 41:

(7) Այս խնդիրը հանգամանալից կերպով ճնճարկուած է Գր. Պըլտեանի եւ Մարկ. Նշանեանի կողմէ: Իրենց բազում ուսումնասիրութիւններուն շարքին, տե՛ս. օր. Marc Nichanian, *The* Retreat *of Shahan Shahnour*, «Journal of the Society for Armenian Studies», vol. 4, 1988-1989; 56-58.

(8) Շահան Շահնուր, *Նահանջը առանց երդի*, Փարիզ, 1981, 140:

(9) Գաբրիէլեան, *նշ. աշխ.*, 352: Հմմտ. Նոյն, *Դիմանկարներ*, Երեւան, 1977, 47:

(10) Արսէն Ն. Մամուրեան, *Ամերիկահայ գրական մամուլը*, «Գրական ելոյթներ», *նշ. աշխ.*, 57:

(11) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 215:

(12) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 314:

(13) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 215:

(14) Գաբրիէլեան, *նշ. աշխ.*, 353 (*Դիմանկարներ* հատորին մէջ, էջ 48, «վրիպումներ» էին միայն):

(15) Նոյն տեղը, 352:

(16) Այս մասին, տե՛ս Մ. Նշանեան, *Շահան Շահնուր եւ հարիւրամեակներու զաւեշտը*, «Ահեկան», 3, 1970. Marc Nichanian, *Հայապահպանումին դէմ*, «*Ousanogh*», 4, 1971:

(17) Արշակ Զօպանեան, *Նամականի*, Երեւան, 1980, 429:

(18) Կոստան Զարեան, *Քարը*, «Անահիտ», 1, 1929, 8-13:

(19) Զօպանեան, *նշ. աշխ.*, 183:

(20) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 314:

(21) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 215:

(22) Հրանտ Թամրազեան, *Յակոբ Ասատուրեան. կեանքը եւ գործը*, Երեւան, 1993, 13:

(23) ԳԱԹ, Գ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 314:

(24) Տե՛ս *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*, 354-357:

(25) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 314:

(26) Անդ:

(27) Տե՛ս *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*, 357-358:

(28) Յակոբ Օշական, *Նամականի*, Ա. հատոր, Պէյրութ, 1983, 20-21:

(29) Լ. Մատթէոսեան, *Դեպերումներ նաւուն չուրջ*, «Կայֆ», 3, 1993, 86-87:

(30) Տե՛ս. Հեղինէ Դաւիթեան, *Հայի ոգին - անվերջ մաքառում եւ պայքար*, «Նոր Գիր», 3, 1944, 226:

(31) Մատթէոսեան, *Դեպերումներ...*, 87-96:

(32) Յակոբ Օշական, *Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան*, հատոր Ա. Անթիլիաս, 1982, 94:

(33) Բ. Թաշեան, *«Յակոբ Օշական Կոստան Զարեանի մասին»*, «Արմենիա», 1963 Յունիս 4, 2 (արտատպուած՝ «Յուսաբեր»էն): Թաշեան միայն այս տողերը մէջբերած է իր գրութեան մէջ եւ չէ յիշած նամակին թուականը:

(34) Տե՛ս. Vahé Oshagan, *Life and Work of H. Oshagan* (1883 - 1948), «Ararat», Winter 1983; 22:

(35) Mel Gussow, *V. S. Naipaul: viajero de una civilizacion herida*, «Clarin Cultura y Nacion», 18 de agosto de 1994, (թարգմանուած «Նիւ-Եորք Թայմզ»էն):

(36) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 314:

(37) Այս նախադասութիւնը մէջբերուած է Գաբրիէլեանի կողմէ (*Դիմանկարներ*, 46), առանց յիշելու նամակին հասցէատէրը:

(38) Դաւիթեան, *նշ. աշխ.*, 225:

(39) Տե՛ս. Վ. Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի վերյայտնութիւնը*, «Բազմավէպ», 1-2, 1991, 277-278:

(40) Այս պարբերութեան գրեթէ ամբողջական մէջբերումին համար, տե՛ս. Գաբրիէլեան, *Դիմանկարներ*, 25: Քաղուածքար մէջբերած է Հ. Դաւիթեան, թէեւ փոփոխութիւններով (*նշ. աշխ.*, 225):

(41) Տե՛ս. Մատթէոսեան, *Ա.ԺՄէական հարցականներ...* 4:

(42) Տե՛ս. Մ. Նշանեան, *Կոստան Զարեան եւ Օսվալտ Շփենկլըր*, «Կայֆ», 1, 1989, 77-78:

(43) Տե՛ս. Օր. Կ. Զարեան, *Լեզուն եւ արիւնը*, «Գեղուհի», 1949, 104-106:

(44) Դաւիթեան, *նշ. աշխ.*, 225:

(45) Հմմտ. Էմիլ Պենվենիստի այն դրոյթը, թէ լեզուն մեկնաբանիչ է ըլլելու (Margot Bigot, *Identidad étnica y educacion bilingüe: una problematica abierta*, «Cuadernos de Antropologia», 2, 1988, 14-15), որուն արտայայտող տարրը մշակոյթն է:

(46) Դաւիթեան, *նշ. աշխ.*, 224:

(47) ԳԱԹ, Բ. Նուրիկեան փոնտ, թիւ 215:

(48) Օշական, *Նամականի*, 23:

(49) *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*, 252:

(50) կարօ Փոլատեան, *Ջրոյց*, Բ. հատոր, Գահիրէ, 1961, 95:

(51) Հմմտ. Vahé Oshagan, *Notes On the Constants in Armenian Culture*, «Armenian Review», December 1980, 380-381.

(52) Ա. Ծառուկեան, *Անդորդը եւ իր համբաները*, «Յառաջ», 1983 Նոյեմբեր 1, էջ 2: Այս յուշագրութիւնը վերջերս մտած է հատորի մէջ. տե՛ս. *Մեծերը եւ... միւսները*, Պէյրութ, 1992:

(53) Օշական, *Նամականի*, 105:

(54) Ծառուկեան, *նշ. աշխ.*, 2:

ԹՈՒՂԹ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կոստան Զարեանի կեանքը պատող մշուշը աստիճանաբար չքացնելու լաւագոյն միջոցը փաստաթուղթն է: Անոր ընտանիքին մօտ պահպանուող արխիւին մէջ գոյութիւն ունի ստորեւ հրատարակուող վաւերագիրը, զոր կրնանք նկատել Զարեանի ծննդեան վկայականը եւ որ չնորհուած է 1894-ին, ըստ երեւոյթին՝ ապագայ գրողին արտաոսահման ճամբորդելու նախօրեակին: Ակէկ կ'իմանանք, որ հօր անունը Մաչատուր էր եւ ո՛չ՝ Գրիգոտափոր, ինչպէս կը գրեն «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ը եւ «Գրական Տեղեկատու»ն: Կը ճշդուի նաեւ ծննդեան թուականը՝ 1885 Փետրուար 8, եւ ո՛չ՝ Փետրուար 2, որ յիշեալ գոյգ աղբիւրներուն հաղորդածն է: Կ'արժէ նշել, թէ այս վաւերագիրը տրուած է ռուսերէն եւ հայերէն կողք-կողքի չարագրանքներով:

ՎԿԱՅԱԿԱՆ

Ըստ հրամանի Նորին ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՌՈՒՍԱՑ տուաւ այս ի լուսաւորչական Հայոց կոնսիստորիայէ վիճակին Շամախւոյ հոմածայն օրագրական սահմանադրութեան նորին, կայացելոյ ի 7 աւուր սեպտեմբերի 1894 ամի, հիմնեցելոյ ի վերայ խնդրոյ բնակչի Շամախւոյ բաղաքի Արտէմի Խաչատուրբէգին եղիազարեանց առ այն՝ թէ որպէս տեսանի ի չափաբերական մատենէ 1885 ամի Ս[ուր]բ Ա[ստուա]ծածին եկեղեցւոյն Շամախւոյ բաղաքի՝ յօրինաւուր ամուսնութենէնէ Հայոց լուսաւորչեան դաւանութեաց Աստղհաճատուր խաչատուր բէգի Մելիումեան եղիազարեանց ընդ Սոնայ Ստեփանեաց ծնեալ է որդի կոնստանտին յունթց փետրվարի հազարուրթ հարիւր ութսուն եւ հինգ ամի, որ մկրտեալ է ի Ս. Ա[ստուա]ծածին Հայոց եկեղեցւոջ Շամախւոյ բաղաքի ի 14 նոյն իսկ փետրվար ամսոյ՝ ի ձեռն Սարգիս Աւագ Քհնյի Փերվերտեանց եւ ի ժամ մկրտութեան անուանակոչեալ է կոնստանտին կնքահայր որոյ լեալ է Աղասի բէգ Մարտանեանց[:] Զորմէ կոնսիստորիայս վկայէ ստորագրութեամբ եւ դրոշմամբ Արքունի կնքոյ: Ի 8 աւուր սեպտեմբերի 1894 ամի ի Ք. Շամախի:

(Ստորագրութիւն)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
MARDI
6 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·475 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.475

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ

Արտաքին նախարարները Պելճիքա գացած էին Դեկտեմբեր 4-ին համոզելու համար սերպ նախագահը՝ Միլոսեվիչ որ զօրավիզ կենայ իրենց (Արեւմուտքի) պատրաստած ծրագրին Պոսնիոյ համար եւ բանակցութիւնները վերսկսին: Տեղւոյն վրայ մթնոլորտը միշտ լարուած է, Սերպերը վճռած են վերջնապէս գրաւել Պիհաչը եւ կը շարունակեն արհամարհել ՄԱԿ-ի ուժերը եւ մարդասիրական շարասիւներն ալ, թէեւ բացառաբար թոյլ տալին, առջի օր, որ պարենաւորում հասնի ՄԱԿ-ի ուժերուն:

Ժիփքի կոչ կ'ընէ Պալատիւրի եւ Շիրաքի որ զիրար տեսնեն, խօսին եւ հասարակաց դիրքի մը յանգին: Կը դատապարտէ «հարցախոյզերու ահաբեկչութիւնը որոնք, ներկայիս կ'օգտագործուին սա կամ նա թեկնածութիւնը քանդելու եւ թերեւս ուրիշներու ծնունդ տալու նպատակաւ»: Բարի վարուց վկայական մը կ'պնդկալէ թեկնածուներէն:

ՅՕԶԿԻՒՐ ԻՒԼՔԻ (Ազատ Երկիր) քըրտական միակ օրաթերթին դրասենեակները քարուքանդ եղած են, միաժամանակ Անգարա եւ Պոլիս, Դեկտեմբեր 2-էն 3-ի գիշերը երեք ռումբերու պայթումէն: Թերթին պատասխանատուներուն համար, այս ոճրագործները գործն են զօրանի պատերազմական կողմէ դրդուած խմբակներու: Տնօրէնը՝ Պաքի Գարատեփէ յայտարարած է. -- *«Ահաբեկչական այս արարքը ստորագրուած է: Վարչապետ Ճիլլէր եւ Ներքին նախարար՝ Նահիթ Մէնթէշէ յստակօրէն նշած էին թիրախը մարդասպաններուն մեզ տեւականօրէն անջատողական քուրջ որակելով»: Պոլսոյ կուսակալը որ Տիարպէքիրի եւ 15 այլ շրջաններու նախկին գեր-նահանգապետն էր, տեղւոյն վրայ զացած է եւ խոստացած «արագօրէն ձերբակալել պատասխանատուները»: Տէմիրէլ ալ ցաւ յայտնած է: Թերթը որ 12 հազար օրինակով կը տպէ սկսած էր խանդարել իշխանութիւնները: Թերթը երբեք չէ ծածկած իր համակրութիւնը քրտական դատին հանդէպ, բայց իշխանութիւնները չեն կրցած փաստել որ կապ մը կայ թերթին եւ ՓՔՔ-ի միջեւ, թէեւ չշունչերու համաձայն, Ալի Ֆիրաթ ծածկանունով խմբագրական ստորագրողը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ պարագլուխը՝ Ապտուլլահ Իօճալան: Թերթը կը յայտարէր Իօզկիւր Կիւնտէմի որ արդիւնեցաւ Ապրիլին:*

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին եւ 3-ին, սպաննուեցան երկու հոգի եւս: Մէկը՝ Ֆրանսացի, Փասթէօր Լիսէի նախկին դասատու, 74 տարեկան կը պատրաստուէր Ֆրանսա վերադառնալ, երբ ոճրագործներ տունը խուժած են, Ուրբաթ օր եւ սպանած: Ցաջորդ օրը, «Մաթէն» թերթի խմբագիրն էր՝ Սայիտ Մեքսել որ կը սպաննուէր խմբագրատան մօտ փիծծերիան ուր կը ճաշէր: Նախ ծանրօրէն վիրաւորուած, քիչ եւթ պիտի մեռնէր հիւանդանոցը: Շրջանէ մը ի վեր սպառնալիքներ կը ստանար: Իր վերջին խմբագրականը նախագուշակութեան բնոյթ ունէր եւ Կիրակի օր ամբողջ մամուլը արտատպած էր: Կը նկարագրէր ալժերացի լրագրողին կեանքը հակիրճ ձեւով եւ դառն իմաստով: Զէր ուզած մեկնիլ եւ չարունակած էր քնականոն կեանք մը վարել: Փարիզի մէջ, 10 հազարի կը հասնէր, Շաբաթ օր, ալժերացի եւ համակիր ցուցարարներու թիւը՝ «Ալժերիա -- սիկզոդութիւն» լոզունգին տակ համախմբուած:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ դժգոհ մնալով Թափիէ հանդէպ Առեւտրական դատարանին տուած որոշումէն, վերաքննութեան դիմեց: Այս առթիւ կ'ըս-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Սէ-Էս-Սէ-Ը-ի փէշտայի ժողովին նախօրեակին Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 5) Ղարաբաղ մէջ-նադիր զօրք ղրկելու խնդրին մասին հարցումներ ուղղած է Ռուսաստանի Անգարայի դեսպան Վասիլ Կուզնեցովի:

Ան նախ կ'ըսէ որ Ռուսաստանի չնորհիւ հաստատուած է հրադադարը որ կը տեւէ Մայիսէն ի վեր: Իրենց նպատակն է նախ արիւնահեղութիւնը դադրեցնել, ապա դրաւեալ հողերէն նահանջը ապահովել եւ տնտեսական շրջափակումը վերցնել:

Ռուս դեսպանը ըսելէ ետք թէ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարը բոլոր կողմերուն հետ տեսակցելով, սկիզբէն իսկ Մոսկուայէն խնդրած է ջանք չխնայել միջնորդի դեր կատարելու եւ խաղաղութիւնը հաստատելու համար, հետեւեալ ձեւով կը պատասխանէ չրջանին մէջ Ռուսաստանի ու Թուրքիոյ աղդեցութեան մասին հարցումին.

«Բաղդատական արժեւորում մը պիտի չընեմ: Միայն պիտի շեշտեմ թէ Ռուսաստան Հայաստանի եւ Ադրբեջանի մէջ միջնորդելու աւելի մեծ փորձառութեան տէր է: Օրինակի համար, Հայերը չեն կրնար Ռուսաստանը կողմնակցութեամբ ամբաստանել: Թուրքիա, որպէսզի նման դեր մը կատարելու ձեռնարկէ, պէտք է կռուող կողմերը ընդունին անոր միջնորդութիւնը: Մինչեւ այսօր կատարուած շփումներով որոշուեցաւ հարցը փէշտայի ժողովին օրակարգին նիւթ ընել: Եթէ ժողովը որոշէ բազմազգ ուժի մը կազմութիւնը մենք անշուշտ չենք առարկեր»:

Այսուհանդերձ, կուզնեցով հարց կուտայ թէ երբ Սէ-Էս-Սէ-Ը-ն միջազ· խաղաղարար ուժ կազմելու ոչ տուեալները, ոչ ալ անհրաժեշտ նիւթական միջոցները ունի, իրենց պիտի ձեւանայ այդ ուժը· ո՞վ պիտի տրամադրէ նիւթականը: Ան կ'ըսէ· «Միացեալ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը լիազօր է խաղաղարար ուժ ղրկելու շրջան մը, առանց կողմերու հաւանութիւնը ունենալու: Սէ - Էս - Սէ - Ը-ի համար նոյն պէտք է նման ուժի մը մասին ենթակառոյցներ հիմնուին, նիւթականի հարցերը կարգադրուին: Առանցմէ զատ, միջազգային օրէնքին համաձայն, հարկաւոր է որ խաղաղարար բազմազգ ուժի մը կազմութեան համար, պայքարող կողմերը իրենց հաւանութիւնը տան»:

Այս բացատրութենէն ետք, թուրք լրագրողը հարց կուտայ կրկին· «Եթէ Թուրքիա պնդէ միջազգային ուժի մը կազմութեան վրայ, պայմաններ ունի՞ք»: Ռուս դեսպանը կը պատասխանէ· «Անշուշտ, անպայման պէտք է կռուող կողմերու հաւանութիւնը ունենալ: Այդիկա պէտք չէ միջազգային օրէնքը բռնաբարող հանգամանք ունենայ· ուղարկելի զօրքին պարտականութիւնը եւ սահմանները պէտք է յստակութեամբ ճշդուին, պարտականութեան շրջագիծը որոշակի բառի ու այդ զօրքը պէտք է նեցուկը վայելէ ազգային ուժերուն: Ինչպէս ՄԱԿ-ի Եուկոսլավիոյ, Սոմալիի ներկայութիւնները որոնք նիշդ է որ մեծ յաջողութիւն չարձանագրեցին···: Ղարաբաղը իրենց տարբերութիւն ունի անոնցմէ: Մինչեւ այսօր, նախկին խորհրդային տարածքին բոլոր բախումները Ռուսաստան առանցին դիմագրաւեց: Ստանձնեց նիւթական բեռը, մարդկային կորուստ ունեցաւ: Այս պատճառով, մենք չենք մերժեր միջազգային խաղաղարար ուժ մը»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԿԱԶԸ ՍԿՍԱՒ ՄՏՆԵԼ

ՓԷՇՏԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 2-ին, խրախուսիչ դէսպաւոր լուրը կը վերաբերէր կազին որ սկսած էր Հայաստան մտնել, առաւօտը քիչ -- քիչ, ապա քանակութիւնը կանոնաւորուած էր իրիկունը:

Նախապէս, Դեկտեմբեր 1-ին, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Աշխարհի (Թիւրքմենիստանի մայրաքաղաքը) գացած էր ուր կը հանդիպէր Վրաստանի եւ Թիւրքմենիստանի նախագահներուն կազի հարցին կարգադրութեան համար:

Նոյն օրը, նախքան իր մեկնումը, նախագահը հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած էր Ռուսաստանի վարչապետ Չերնոմիրդինի հետ, միշտ՝ ուժանիւթի տագնապին առընչութեամբ:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 5-ին, փէշտայի մէջ բացուեցաւ Սէ - Էս - Սէ - Ը-ի ժողովը որու գլխաւոր օրակարգերն են Պոսնիա եւ Ղարաբաղ, այլ հարցերու կողքին: Ժողովին կը մասնակցին Հայաստանի, Ադրբեջանի նախագահները: Հոն են նաեւ Ելցին, Գլինթըն, Միթերան: «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը կը դրէր թէ Ղարաբաղի հարցը փորձաքար մը կրնայ ըլլալ երկու կողմերու (Ամերիկա - Ռուսաստան) միջեւ: Գլինթընի առաջարկն էր հրադադարի հսկողութեան միջազգային առաքելութիւն մը ղրկել տեղւոյն վրայ, մինչ Ռուսերը կ'ուզեն որ այդ առաքելութիւնը բաղկացած ըլլայ միայն ՀԱՊ-ի երկիրներու տարրերէ, գլխաւորաբար՝ Ռուս: Վեհաժողովի նախօրեակին, ժողովի նախապատրաստական աշխատանքները տանող դիւանագէտները խոստովանած են թէ կացութիւնը անելի մէջ է:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ Զ· ՏԱՐԵԼԻՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի դաշնակցային Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի մէջ կը նշուի Սպիտակի երկրաշարժին Զ· տարելիցը: Միջազգային ժողովին բացումը կը կատարուի Դեկտեմբեր 6-ին Շումեյկոյի, Ռիժկինի եւ Բ· Ալարքցեանի բացման խօսքերով եւ անոր կը մասնակցին 27 երկիրներէ աւելի քան 300 խորհրդարանականներ: Հայկական պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէ Բ· Ալարքցեան, Դեկտեմբեր 7-ի առաւօն ալ ներկայ կ'ըլլայ Մոսկուայի հայկական եկեղեցին, ուր երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւն կը կազմակերպուի:

*
**

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 1-ին Լ· Տէր - Պետրոսեան տեսակցած է ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ռ· Քոչարեանի հետ: Ճշդորոշուած են Ղարաբաղի կնճռին կապակցութեամբ Հայաստանի դիրքորոշման ընդհանուր գիծերը,

ԳՐԱՑՍԼԷՐ ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՑ ԳԸՐԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

«Մոնտ» Դեկտեմբեր 3-ի իր թիւով բաւական լայն տեղեկութիւններ կուտար Գըրգ Գրիգորեանի վերջին յաջողութիւններուն մասին որոնք կը վերաբերին Գըրայսլէրի: Կը գրէ թէ ամերիկացի հոչակաւոր ռէյտըրը (մէկը որ տեւականօրէն բաժնեթուղթ կը գնէ իր հակակշռին տակ առնելու համար մեծ ընկերութիւնները) սիրտի կարեւոյ 9%-էն 15%-ի բարձրացնել այն բաժինը զոր ունի Մ· -- Նահանգներու կառքի երրորդ ընկերութեան դրամագլուխին մէջ: Կը բացատրէ թէ ինչպէս ան չհաց է իր ճակատամարտը ընկերութեան դէմ որ նախընտրած է տեղի տալ, նոյնիսկ պայմանաժամէն (Դեկտեմբեր 15) առաջ: Նոյեմբեր 14-ին, Գ· Գրիգորեան վերջնագիր մը տուած է Գրայսլէրի, պահանջելով որ բաժնեթուղթերը աւելի ետ կամուտ բերեն, յուսալքիչ կը գտնէր ընկերութեան գործողութիւնները, կը յիշէր որ արդէն 32 միլիոն բաժնեթուղթ ունի եւ կը հրաւիրէր ընկերութիւնը որ գոհացում տայ իր պահանջներուն, ինչ որ ըրաւ:

Գ· Գրիգորեան 74 տարեկան է, երեք անգամ ծախած է ԷՄ-ԺԷ-ԷՄ-ը (վերջին անգամ Քրեսի Լիոնէյին):

որոնք պիտի ներկայացուէին Սէ -- Էս -- Սէ -- Ը-ի փէշտայի նիստին:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՒԺԱՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան կարմիր Խաչը, զարթաղեան հակամարտութեան հետեւանքով տուժած Հայաստանի սահմանամերձ գիւղերու բնակիչներուն համար ձմեռնային օգնութեան ծրագիր մը մշակած է, որմէ կ'օգտուին Կրասնոսելսկի, Իջեւանի եւ Տաւուշի շրջաններու 17 գիւղերու բնակիչները: Հայկական կարմիր Խաչի հետ գործակցելով, ամերիկեան կարմիր Խաչը կը ծրագրէ յատաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին չուրջ 7 հազար ընտանիքի բաշխել 20 հազար ծրար անդամթերք, 15 հազար վերմակ եւ 140 հազար մոմ:

*
**

Կ· ԲԱԲՈՒՐԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 30-ին Լ· Տէր - Պետրոսեան ընդունած է ԼՂՀ-ի Գ·Խ·-ի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեանը: Հանդիպումին արծարծուած են Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի միջեւ տնտեսական եւ քաղաքական համագործակցութեան առընչուող հարցեր:

*
**

ԱԻԱՆԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հանրապետութեան նախագահին թեկնածութեամբ, աւանդատուներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին հրամանագրին գործադրման ընթացքին նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է Նոյեմբեր 30-ին: «Արմենիա» բաժնետիրական դրամատան եւ անոր մասնաճիւղերուն մէջ կատարուած չարաչահութիւններուն մասին զեկուցումով հանդէս եկած է Հանրապետութեան դլխաւոր դատախազ Ա.Յուսուղեան: Այնուհետեւ քննարկուած են տուժածներու վնասուց հատուցման հարցեր:

ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Դարավերջը, եկեղեցական մարզի կարեւոր անցքերու յաջորդութիւն մը կ'արձանագրէ Հայ իրականութեան մէջ: Գլխաւորները կաթողիկոսական ընտրութիւնը եւ քրիստոնէութեան պաշտօնական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին են: Յատկապէս առնցմէ առաջինը լայն հետաքրքրութիւններու թիրախ դարձուցած է եկեղեցին. այդ հետաքրքրութեան մէջ անուրանալի բաժին ունին նաեւ թեկնածու նկատուած անուններու հանդէպ նախընտրութիւնները կամ յաճախ քօղարկուած քննադատութիւնները, ժխտական քարոզչութիւնը: Եկեղեցիին համար այս պարագաները առաւել յատկանշական կը դառնան երբ նկատի առնուի Հայաստանի անկախութեան իրողութիւնն ալ:

Էջմիածնի առընչուած ամէն հարցի համար մինչեւ վերջին չրջանը գրեթէ միակ խօսակից ու հասցէ էր Վազգէն Ա.: Պէտք է ըսել որ այդ հարցերն ալ գրեթէ միշտ ընթացիկ բնոյթ կ'ունենային ու սուր անկիւններ տեղ չէին գտներ անոնց մէջ: Այսօր, գլխաւորաբար Հայաստանի անկախութեամբ, եկեղեցական բնագաւառին համար ալ վերացած են սահմանափակները ու բաց է խօսքի ու գործի առպարէզը, թէեւ տակաւին առաւելաբար առաջինն է որ կ'օգտուի ազատութեան չունչէն...:

Այս նոյն չրջանին եկեղեցին նիւթ առած գրութիւններ եթէ լոյս տեսան մեր մամուլին մէջ, անոնք միշտ հիմ ունէին գուրսէն դիտողներու արժեւորումները: Նոյեմբեր 23-ի «Երեկոյեան Երեւան»ը այս առումով նորութիւն մը կը բերէ, այդ ոլորտին մասին Շիրաքի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Աբգ. Բունիաթեանի հետ կատարուած հարցազրոյցով որ գաղափար մը կուտայ թէ' կաթողիկոսական ընտրութեան, թէ' ընդհ. առմամբ եկեղեցիին պատկերին եւ թէ վիճայարոյց հարցերու առընչութեամբ «ներս»էն կարծիքներու մասին: Ան կը խօսի եկեղեցիին ներկայի վիճակին, թերութիւններուն, կանոնական խնդիրներու, իր թեմին եւ կաթողիկոսական երկու աթոռներուն երեւոյթին մասին;

Ներկայի կացութեան մասին առաջին ըսուածը տարբեր չէ Սփիւռքէն ալ կազմուած կարծիքէն. «1700 տարիներէ շուրջ ու փայլ ունեցող եկեղեցին որն անգամ միջնադարեան դաժան պայմաններում ի խնդիր ազգի եւ հպատացեալ հօտի ծառայութեան եւ նրա հոգեւոր կերտման կարողացել է կազմակերպուած, համակարգուած լայն գործունէութիւն ծաւալել ու մեծ նուաճումներ արձանագրել, այսօր գտնւում է բաւական անկազմակերպ վիճակում»: Այս մասնանչումին կը յաջորդէ այն անխուսափելի եզրակացութիւնը թէ անկախութեան վերահաստատումի այս չրջանին եկեղեցին «գտնւում է հայ կեանքի լուսանցքին վրայ, թէ' Սփիւռքում, թէ' Հայաստանում»: Այս տուեալին մէջ, երբ կաթողիկոսական յարմարգոյն թեկնածուի մը մասին հարցում կ'ուղղուի, Շիրակի առաջնորդը կ'ըսէ թէ յաջորդ կաթողիկոսը ժառանգ պիտի ստանայ անկազմակերպ այս մարդը ու ան պարտաւոր պիտի ըլլայ էջմիածնի արդիւնաւոր գործունէութիւնը ապահովելու, պետութեան հետ նորովի յարաբերութիւններ ճշդելու, հայ եկեղեցին բարոյական իսկական ուժ դարձնելու: Այս հրամայականներով պիտի որոշուի յաջորդ կաթողիկոսը: Ատոր համար «ազգ- եկեղեցական ժողովի պատգամաւորներին մնում է միայն ճիգ թափել բաւարար չափով ճանաչելու թեկնածուներին եւ խղճի մտօք օգտագործելու իրենց ձայնի իրաւունքը»:

Ազգային- եկեղեցական ժողով գումարելու ներկայ կանոնադրութիւնը, ինչպէս կը բացատրէ Գրիգորիս Աբգ., դրի առնուած է 1925-ին, ապա թեթեւակի սրբագրուած՝ 1945-ին եւ 1955-ին: Զայն կը նկատէ «խիստ թերի», չեչտելով որ ան չի բխիր եկեղեցիին այսօրուան իրավիճակին եւ չի գոհացներ պահանջները:

Համառօտ ակնարկով մը ԺԱ. դարէն ասդին անդրադառնալով եկեղեցիին կրած ճամբուն, ան կ'ըսէ թէ ԺԹ. դարուն Արեւելեան Հայաստանի համար ցարական իշխանութիւնը պարտադրած էր կանոնադրութիւն մը, իսկ դարուն Բ. կէսին Պոլիսի մէջ աշխարհիկ մօտեցումով պատրաստուեցաւ եւ դործադրութեան դրուեցաւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, «որը բնաւ չէր համապատասխանում ո'չ հայ եկեղեցու ոգուն, ո'չ էլ հայ կեանքի իրականութեան»:

Այսօր եկեղեցին կը բնորոշուի «տարաձայնատուած ու անկազմակերպ վիճակ»ով: «Գոյութիւն չունի «կեդրոն եւ կողմեր» հասկացողութիւնը: Մայր Աթոռի կապը, մանաւանդ իր արտասահմանեան թեմերի հետ, միայն բարոյական է եւ խիստ ձեւական»: Աւելի մտահոգիչ կը նկատուի սփիւռքեան հայ եկեղեցիին կացութիւնը. «թեմերը գործնական կապ եւ համագործակցութիւն չեն պահում ոչ մէկը՝ միւսի, եւ ոչ էլ կեդրոնի հետ»: Եւ տակաւին «տեղ- տեղ հակաեկեղեցական կաւնոնագրութիւններ աւելի են ընդատում համայնքների ծոցում եկեղեցու անկազմակերպ մնալուն»:

Խօսելով իր ղեկաւորած թեմին մասին, Գրիգորիս Աբգ. կ'ըսէ թէ չուրջ մէկ միլիոն բնակչութիւն ունի ան, Գիւմրի եւ Վանաձոր ղեկաւոր կեդրոններով: Ժողովուրդը ընդհանրապէս ազանդական ձեւով կապուած է եկեղեցիին ու չատ հաւատացեալ է: Թեմը ունի վեց եկեղեցի ուր կը ծառայեն 16 եկեղեցականներ ինչ որ չատ անբաւարար է: Գիւղերու մէջ բնակիչներու նախաձեռնութեամբ կը կառուցուին կամ կը վերանորոգուին եկեղեցիներ որոնց պահանջքը չատ զգալի է:

Ան ուրախալի կը նկատէ նորաբաց հոգեւոր Ընծայարանը ուր երեք դասարանի մէջ 34 սաներ կան: Նոյնպէս, Սպիտակի կառուցուող եկեղեցիին որ պիտի կրկ Ամենայն Սրբոց անունը եւ նուիրուի 1988-ի երկրաչարժին զոհերուն:

Գրիգորիս Աբգ. Բունիաթեան որ ծնած է 1946-ին էջմիածին, եւ վարդապետ ձեռնադրուած 1969-ին, պաշտօնավարութեան մեծ մասը անցուցած է Սփիւռքի մէջ: Գտնուած է Ֆրանսա եւ Արժանթին: Այս խօսքով, ներկայիս Հայաստանի մէջ գործող եկեղեցականներուն ամէնէն քաջատեղեակներէն է Սփիւռքի հայութեան իրավիճակին: Այս յատկանիշը պէտք չէ մոռնալ, կարդալու ընթացքին երկու կաթողիկոսութեան մասին անոր կարծիքը:

Շիրակի առաջնորդը հայ եկեղեցիին համար երկու կաթողիկոսութիւն անհրաժեշտ չի նկատեր: «Հակաթոռ կաթողիկոսութիւններ»ու երեւումը կը յիշէ ԺԱ. դարուն, ըսելով որ 1085 եւ 1207-ի միջեւ ունեցած ենք մինչեւ 6 -- 8 կաթողիկոսութիւններ: Անոնցմէ գանձասարինը դադրած է գոյութիւն ունենալէ 1795-ին, իսկ Աղթամարինը՝ 1895-ին: Կ'ըսէ թէ միակ վերապրածը Անթիլիասինն է որուն եթէ մէկդի ձգուի անցեալին կիլիկիա ունեցած դրական գործունէութիւնը, «ընդհանուր առմամբ չի խուսափել ապաեկեղեցական ուժերի ձեռքին գործիք դառնալու պատմական օրինաչափութիւնից»: Անթիլիասի արժեւորումին մէջ կը յիշուի նաեւ «վերջին 40 տարիներին նրա ուղղակի թշնամական մրցապայքարը Սուրբ Էջմիածնի դէմ» որ հայ ժողովուրդի պատմութեան ցաւալի, ժխտական մէկ երեսը կը նկատուի:

Այսօրուան արմատական փոփոխութիւններուն մէջ, Գրիգորիս Աբգ.ի կարծիքով, Անթիլիասի «թնճուկը» ոչ չատ կարեւոր տեղ մը կը դրաւէ: «Այսօրուայ պայմաններից ելնելով, այն անհրաժեշտութիւն չէ ոչ իր գոյութեամբ, ոչ գործունէութեամբ, ոչ էլ իր կարգավիճակով»: Ան վստահութիւն կը յայտնէ որ հարցը ժողովուրդին վերամատածման կ'արժանանայ եւ կը հասուննայ անոր գոյութեան աւելորդ ըլլալուն գաղափարը: «Հայ եկեղեցին դրանից ոչինչ չի կորցնի: Իսկ նրա եկեղեցական դասը որն իսկապէս արժանաւոր է, կը շարունակի իր հոգեւոր ծառայութիւնը մէկ հայ եկեղեցում»: Զրոյցը կ'աւարտի Գրիգորիս Աբգ.ի «մէկ ազգ, մէկ եկեղեցի, մէկ կաթողիկոսութիւն» լոզունգով:

Հարկ կա՞յ յիշեցնելու որ ան եւս որպէս եպիսկոպոս բնականոն թեկնածու է Էջմիածնի աթոռին, որուն կողմէ վերջին չրջանին առնուած դրական քայլերու դըլխաւորը կը նկատուէր Անթիլիասի հետ բացուած երկխօսութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«ՄԵՆՔ ԶԵԶ ՇԱՏ ԿԸ ՍԻՐԵՆՔ»...

Նոյեմբեր 29-ին, թրքական հեռատեսիլի Ա.Թ.Վ.ի կայանը իր յայտագրին մէկ մասը նուիրած է Հայերուն, որպէսզի վերջ տրուի թապուի մը, ինչպէս ըսեր է Սավաշ Ային: Հարցախոյզ մըն ալ կատարուեր է որ յատկանշական է: «Մարմարա», Նոյեմբեր 30-ի իր թիւով կուտար արձանագրութիւնը զոր կը ներկայացնենք ստորեւ...

***

Սավաշ Այ-ի կողմէ Ա.Թ.Վ.ի հեռատեսիլէն պատրաստուած Նոյեմբեր 29-ին Ա. Թաբրմի յայտագրին վերջին մասը յատկացուած էր Թուրքիոյ Հայերուն: Պէտք է չնորհակալ ըլլալ Սավաշ Այ-ին, որ բարի կամեցողութեամբ եւ ազնիւ մերձեցումով ձեռք առած էր այս հարցը: Ինչպէս ինք ալ ըսաւ սկիզբը, այս երկրին մէջ թապու մը վար կ'առնէր ու կուզար Թուրքիոյ «սիրելի» Հայերուն մասին թըզթածրար մը բանալու: «Սիրելի» որակականը, զոր կը գործածէր, արդէն առաջին փաստն էր իր բարի կամեցողութեան: Եւ ան իր զարմանքն ու տարակարծութիւնը արդէն զգալիօրէն յայտնի կը դարձնէր փողոցի բոլոր այն մարդոց, որոնք Հայերու դէմ կը խօսէին, որոնք Հայերու դէմ թշնամական արտայայտութիւններ կ'ունենային:

Յայտագրին սկիզբը ան արտասանեց եղբայրութեան վրայ դրուած բանաստեղծութիւն մը, ապա բաւ.- Ինչո՞ւ կ'արտասանեմ այս բանաստեղծութիւնը: Որովհետեւ այս երկրին մէջ մենք, եթէ նկատի չառնուին անցեալի մէջ պատահած քանի մը դէպքերը, միշտ եղբայրաբար ապրած ենք մէկզմէկու հետ: Եւ երկարատեն ալ կը մաղթենք որ այդպէս չարունակուի: Միայն թէ վերջերս պատահեցան կարգ մը դէպքեր, որոնք ցաւ պատճառեցին մեզի: Արտասահմանի մէջ ահաբեկչութեան միջամուխ եղած քանի մը Հայերու սխալ չարժումները պատճառ դարձան որ անհանգստութիւն մը զգան մեր երկրին Հայերը: Կարգ մը անձեր, որոնք չէին կրնար իրենց անունները գործածել, քաղաքական կազմակերպութիւններու անունները կեղծելով սպառնական նամակներ դրեցին Հայերու հասցէին: Մինչդեռ մենք կը հաւատանք որ իւլքիւճիները, իսլամականները, ալաքոդմեան կամ ձախակողմեանները, բոլորն ալ իրենց պայքարին յղնութիւններէն դուրս պիտի գան առողջ մերձեցումներով ու դրդռիչներու ծուղակին մէջ պիտի չիյնան: Հիմա ահաւասիկ մենք թապու մը պիտի տապալենք եւ մեր երկրին մէջ ապրող Հայերուն մասին դեղեցիկ թղթածրար մը պիտի բանանք: Փողոցի մարդոց պիտի հարցնենք թէ ի՞նչ կը մտածեն Հայերու մասին: Անոնցմէ ոմանք բան մը ըսած ըլլալու համար պիտի պատասխանեն, ոմանք պիտի մոռնան որ հինգ մատները իրարու չեն նմանիր, ոմանք պիտի չկարենան խենթի մը նետած քարը հորէն դուրս հանել եւ ցոյց պիտի տան որ մենք երբեմն մարդիկը կը դատենք անիրաւ նախապաշարումներով: Ոմանք առանց խորունկ քննելու, նախապաշարեալ խօսքեր կ'ընեն: Եւ մենք վստահելով ձեր լայնախոհութեան, պիտի բանանք թղթածրար մը, մաղթելով որ յաւերժօրէն չարունակուի հաչտութեան մթնոլորտ մը: Եւ մենք միշտ եղբայրութեան ու բարեկամութեան կողմնակից հանդիսացած մեր սիրելի Հայ հայրենակիցներուն կ'ըսենք որ մենք ձեզ չատ կը սիրենք, այսինքն (այս նախադասութիւնը հայերէնով) «ձեզ չատ կը սիրենք»:

Այնուհետեւ ցոյց տրուեցաւ Գումգապուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կնունքի արարողութիւն մը: Խօսնակը այդ միջոցին կ'ըսէր որ կարգ մը արիւնոտ արարքներու մեղքը կը բեռցուի Հայերու ուսերուն:

Սավաշ Այ Թրքուհիի մը հարցուց.

«Ի՞նչ կը խորհիք Հայերուն մասին»:

«Ի՞նչ պիտի խորհիմ, Աստուածմէ զըսնեն, հաւակնին չրջի (պօյլարը տէվրիլսին)»,

«Ինչո՞ւ»:

«Հայերը մեր բարեկա՞մն են որ տարբեր ձեւ խօսիմ»:

Ուրիշ Թուրքի մը հարցուց.

«Ի՞նչ կը խորհիս Հայերու մասին»:

«Հարկաւ որ լաւ պիտի չխորհիմ: Հայերը մեր մասին լա՞ւ կը խորհին»:

Իմամի մը հարցուց: Ան ալ սպէս պատասխանեց.

«Անոնք իրենց հարցերը կը պաշտպանեն, մենք ալ մեր հարցերը: Բայց ինչո՞ւ չարունակ կը զրգռեն մեզ»:

Ուրիշ Թուրք մըն ալ պնդեց որ Հայերը, Յոյները, բոլորն ալ մէկ են, բոլորն ալ Թուրքերու թշնամի են:

Ապա հաղորդութեան գանգատ Հայերու հետ կատարուած հարցազրոյցներէ հատուածներ:

Տոքթոր Պարգեւ Պալըմեան (Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի պարտէզին մէջ). -- Մեր ամէն բանը հո՛ս է: Իմ պապերս 16-րդ դարէն ի վեր այս երկրին մէջ ապրած են: Մենք այս երկրին մարդիկն ենք:

Լուսանկարիչ Արամիս Գալայ. -- Եթէ Թուրք մէկ բարեկամս անհանգստանայ, ես կը յուզուիմ: Փոխադարձաբար: Բոլորս ալ նոյն զգացումները կը բաժնենք, նոյն խմորը ունինք:

Երաժիշտ Կարօ Մափեան. -- Մենք այս երկրին կապուած ենք: Ամէն բանով այս երկրին մարդիկն ենք:

Ապա ցոյց տրուեցան Գարակէօզեան վարժարանէն տեսարաններ, հայերէն դասագիրքերով, գրատախտակի վրայ դրութիւններով, դասարաններէն տեսարաններով, մինչ տղաքը գուարթօրէն կը վազվզէին ներքնցքներու մէջ:

Թրքուհի մը ապսպէս խօսեցաւ. -- Այո, Հայերուն հետ եղանք, Հայերու հետ մէջմէջի ապրեցանք, անոնցմէ որեւէ դէչութիւն չտեսանք:

Թուրք սափրիչ մըն ալ հակառակը պնդեց: Հայերու մեղի նկատմամբ վերաբերումը կը տեսնէք ահաւասիկ. չատ գէշ: Մենք անոնց լաւ վերաբերում ցոյց կուտանք, անոնք մեզի» պէչ:

Հայ աղջիկ մը Գումգապուէն ապսպէս խօսեցաւ. -- Ես Փէրիփիւզէն հարս եկած եմ: 14 -- 15 տարիէ ի վեր Գումգապուի մէջ կ'ապրիմ: Անունս Զարուհի Քիրէն է: Երջանիկ կ'ապրինք հոս:

Այդ միջոցին մօտեցաւ ու խօսքի խառնուեցաւ բարեացակամ Թուրք խանութպան մը որ ըսաւ. -- Այս աղջիկը ճի՛շդ կը խօսի: Մենք տարիներէ ի վեր առեւտուր կ'ընենք իրարմէ: Մենք միշտ լաւ եղած ենք իրարու հետ: Եւ երբ Սավաշ Այ յիշեցուց որ վերջերս ոմանք անխորժ արտայայտութիւններ ունեցած են, թէ' Թուրք խանութպանը, եւ թէ Հայ կինը պատասխանեցին որ անոնք յետին նպատակով կատարուած զրգռութիւններ են:

Կարօ Մափեան. -- Ես կ'ուզեմ ձայնել մեր մեծերուն: Թող հակին այս հարցին վրայ: Բայց ո՛չ թէ իրենց չահերուն համաձայն: Որովհետեւ բարեկամութիւնը դժուար ձեռք կը բերուի, բայց թշնամութիւնը դիւրաւ կը ստեղծուի:

Գումգապուցի խանութպան մը. -- Այս մարդիկը հոս ճաշարան կը բանեցնեն, ձկնորսութիւն կ'ընեն: Բայց հեզհետէ կը մեկնին, կ'երթան: Ու մենք կը յուզուինք: Ասոնք վնասակար մարդիկ չեն որ...:

Ապա Սավաշ Այ-ը տեսնուեցաւ Գումգապուի նշանաւոր Քէօր Ցակոր ճաշարանին մէջ, ուր Թուրք երաժշտութիւն կը նուագուէր: Սավաշ Այ բացատրեց որ Գումգապուն Գումգապու եղած է այս ճաշարանին չնորհիւ: Ի՞նչ մեղք որ Քէօր Ցակորէն վերջ անցեալները մահացաւ անոր որդին ալ, Հայկ Ինճիեան: Հիմա անոնց բարեկամները հոս այս գիշեր կը նուագեն անոնց սիրած երգերը եւ կ'ողջունեն անոնց յիշատակը:

Ապա ցոյց տրուեցաւ Հայկօ Ինճիեանին յուզարկաւորութենէն լայն հատուած մը, կրօնական արարողութիւններով: Հայկօ Ինճիեանի որդին՝ Դանիէլ Ինճիեան յուզուած չեչտով ըսաւ հետեւեալը.

«Հայրս չէր ուզած որ այս ապարէզին հետեւիմ: Որովհետեւ դժուար գործ է: Բայց մէկ կողմէ ալ կը խորհիմ որ հօրս

կատարած գործը պէտք չէ պարապի երթայ»:

Այդ միջոցին ցոյց տրուեցան Մարմարա ու ժամանակ թերթերու կապոցներ: Այս տեղ սխալ մը կար: Պատասխին վրայ «ժամանակ» թերթին անունը գրուած էր, եւ ցոյց կը տրուէր «Մարմարա» թերթի կապոց մը: Ցոյց տրուեցաւ տեսարան մը «ժամանակ» թերթի խմբագրատունէն, ուր Նատիա Գոչուենեան քանի մը բացատրութիւններ տուաւ «ժամանակ»ին մասին, ընդգծելով որ առեղծ թերթին տպաքանակը 12 հազարի չուրջ էր եւ հիմա անկում կրած է: Ընդգծեց որ թերթը ընտանեկան թերթ է:

Աւելի վերջ ցոյց տրուեցաւ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ թատերական աշխատանքէ մը տեսարաններ: Փորձը կը կատարուէր հայերէնով, բայց թրքերէն խօսակցութիւններ ալ կը լսուէին դերասան Յովսէփ Գարակէօզեանի, բեմադիր Հերմաս Վարիշլի միջեւ: Սանուց Միութեան երիտասարդ անդամներն ալ խօսեցան, կոկիկ թրքերէնով:

Նաթալի Ուզանօղլու ըսաւ որ հօրը եւ մօրը չափ լաւ հայերէն չի կրնար խօսիլ: Ալէն Ագմէրճեան եւս յայտնեց թէ որեւէ օտարութիւն չէ զգացած այս երկրին մէջ: Սեւին Վարիշ պատասխանելով Հարաւ-Արեւելեան դէպքերու մասին հարցումի մը, ըսաւ որ անիրաւ կը գտնէ պատերազմը ու երախաներու սպանութիւնը: Իբր կոչ, ան ընդգծեց սիրոյ կարեւորութիւնը: Մասիս Աբէլեան յայտնեց որ թուրք ընկերներ ունի, բարեկամական յարաբերութիւններ կը չարունակուին մէկզմէկու միջեւ: Թէնոր Օնինիկ Սիւզմէ թրքերէն երգով մը մասնակցեցաւ երիտասարդներու այս գուարթ մթնոլորտին:

Այս բաժնէն վերջ, օրակարգի բերուեցաւ խառն ամուսնութեան հարցը: Սակայն Այթուրք մարզոց ու երիտասարդներու կը հարցնէր թէ կը յօժարի՞ն իրենց զաւակը հայ աղջկան տալու, կամ հայ աղջկան հետ ամուսնանալու: Բոլորն ալ ժխտական պատասխան կուտային:

Կարօ Մափեան այս հարցին մասին ասպէս խօսեցաւ. -- Կինս իսլամ է: Զաւակս իսլամ է: Ես քրիստոնեայ եմ: Երէց եղբայրս ալ իսլամ է: Կրօնքի հարցը դժբախտաբար չահագործումի ենթարկուող նիւթ է: Հայկական ծագումով թուրք եւայլն, այսպիսի բացատրութիւններ անիմաստ են: Կարեւորը ներդաշնակութիւնն է: Ես եւ կինս կը յարգենք իրարու օծները, պէտք է ապահովել համաղրութիւն մը: Հոս այս հողերուն վրայ բոլոր կրօնքները միասնաբար ապրած են հինէն ի վեր:

Խառն ամուսնութեան մասին կարծիք յայտնեցին նաեւ կուիմարտիկ Կարպիս Զաքարեանին թրքուհի հարսը՝ Ալթան Զաքարեան եւ որդին Գասպար Զաքարեան: Անոնք ըսին որ խառն ամուսնութիւնը անչուշտ որ կարգ մը հարցեր կը ստեղծէ: Մանաւանդ ԱՄԱԼԱ-ի չրջանին մտահոգութիւններ ապրեցան:

Տոքթոր Պալըմեան. -- Անչուշտ որ խառն ամուսնութիւնները պատճառ կրնան դառնալ որ կարգ մը նախապաշարումներ անհետանան: Մարդիկը նոյն մարդիկն են: Եթէ քաղաքագէտները գործերը չկառնեն, մարդիկ իրենց հարցերը աւելի դիւրութեամբ կը լուծեն:

Կատարուեցաւ հարցազրոյց մըն ալ Մաթիլտ Մանուկեանին հետ, որ ներկայացուեցաւ որպէս գործարար կին: Ան ալ ըսաւ որ իր ամբողջ վերդաստանը հինէն ի վեր ապրած է այս երկրին մէջ: Ո՛չ մէկը մտածած է դուրս երթալու մասին:

Իսկ կուիմարտի նախկին ազգային ատենապետ Կարպիս Զաքարեան սպէս խօսեցաւ. -- Ես իսլամ բարեկամներ ունիմ: Թուրք չեմ ըսեր, որովհետեւ ես ալ թուրք եմ: Իսլամ բարեկամներ ունիմ: Իրարմէ տարբերութիւն չունինք, միայն այն կայ, որ ես քրիստոնեայ եմ: Ես միշտ պատուով կուրծքիս վրայ կրեցի աստղ-մահիկը եւ մրցումներու մասնակցեցայ: Գոնուեցան քանի մը մարդիկ, որոնք քընննադատեցին զիս, բայց ոչի՛նչ պատահեցաւ: Ես միշտ պատուով ռնինկ եղայ:

Տոքթոր Պարգեւ Պալըմեան. -- Անցեալի մէջ տխուր դէպքեր պատահեր են: Բայց արիւնը արիւնով չի լուացուիր: Եթէ մենք աւելի առաջ բոլոր այս նիւթերուն մասին կարենայինք խօսիլ, գործը հոս հասած չէր ըլլար: Որքան ատեն որ զիրար չհասկնանք, ամէն ինչ տարբեր ակնոցով կը դիտուի:

Բոլոր այս տեսարանները պսակուեցան Շուշան Գալաթ-Աշի կորմէ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ համերգի մը ընթացքին երգուած հայերէն երգով մը: Մինչ Շուշան կ'երգէր, խօսնակը եղբայրացութեան կը բերէր այս սիրուն յայտադիրը, ըսելով որ հարկաւ արիւնը արիւնով լուալ, լուծում չէ: Բոլորս ալ այս երկրին զաւակներն ենք: Եւ մարդիկ կրօնքը պէտք չէ ահաբեկչութեան նիւթ դարձնեն:

Վերջացնելէ առաջ, յայտնենք որ յայտադրին մէջ Սաւաշ Այ, ուղղակի կը խօսէր Շան Թաւերասրահէն, որ ներկայիս հրկիզուած ու աւերակ դարձած վիճակ ունի:

Սաւաշ Այ-ի այս յայտադիրը եկաւ անդամ մը եւս ցոյց տալու թէ, երկրին մէջ եւ պոլսոյ մէջ իսկ, որքա՜ն տարածուն դարձած է ժողովուրդին մօտ՝ Հայերու նկատմամբ թշնամանքը: Անչուշտ որ ԹՌԹ -- 1-ի նման կայաններու կողմէ կատարուած հակահայ քարոզչութիւններուն լաւագոյն պատասխան մըն է Սաւաշ Այ-ի նմաններուն կողմէ պատրաստուած այսպիսի յայտադիրներ, որոնք, ինչպէս կ'ըսէր ինք ալ, կը չանան «թապու» մը վերցնել:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԷՆԹ - ԳԱԲՐԻՆՋԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, կազմակերպութեամբ Հ. Ը. Դ. Անդրանիկ Կոմիտէին տօնուած է Հ. Ը. Դ. Օրը: Ժանօ Սէքէմեանի խօսքէն ետք, օրուան բանախօսութիւնը կատարած է Կիրոյ Մանոյեան:

***

ՀԱՄԻԼԹՐՆի (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 17-ին, տօնակատարութիւն -- խրախճանքով տօնուած է Հ. Ը. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձը: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Արիս Աբգարեան, օրուան բանախօսը եղած է Վազգէն Թէրզեան: Պաշտօնական բաժնին յաջորդած է խրախճանքը:

***

ՄՕՆՐԷԱԼի Պոնաւանթիւր հսկայ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 17-էն 22 տեղի ունեցած է «դիրքի սալոնը» որու իր մասնակցութիւնը բերած է, առանձին տաղաւարով մը Համազգայինը, հայկական դիրքերու ճոխ հատաքածոներով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Ֆրանսահայ Ժէ-Ի-Ա. խմբաւորումը ընդառաջելով Երեւանի ամերիկեան համալսարանի ուսանողներուն փափաքին, համալսարանին մէջ դասընթացքներ կազմակերպած է, որոնք սկսած են Նոյեմբեր 29-ին: Ժէ-Ի-Ա-ի այս նախաձեռնութիւնը իր տեսակի մէջ չորրորդն է, քանի որ խմբաւորման ապահոված դասընթացքները կը գործեն արդէն Երեւանի ճարտարապետական -- շինարարական Հիմնարկին, «Ալֆա» նորաձեւութեան կեդրոնին եւ Գիւմրիի մէջ:

***

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՅԵՒՋԻՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 24-ին Երեւանի պետական համալսարանի տեսուչ, ակադեմիկոս Ռաֆիկ Մարտիրոսեան ընդունած է Զինաստանի լիազօր դեսպանը, որու հետ միասնաբար քննարկուած են երկու երկիրներու պետական համալսարաններուն միջեւ դիտա - մշակութային եւ բարեկամական կապեր հաստատելու հարցեր:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ՎԱՐԿԱԲԵԿՈՒԱԾ

Վերջերս նախագահ Ելցին բանակի ղեկավարներուն հետ դռնփակ օր մը ունեցած է որուն նիւթը պաշտօնի պահուած է մամուլէն: Ամէն մարդ թէեւ տեղեակ է բանակին տպրած տագնապին: «Իզվեստիա»յի մէջ Պաշտպանութեան նախարարին հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է ուր զօրավար Կրաչով պատասխանելու հրաւիրուած է իր հարստութեան, Մերսէդէսներուն եւ լրագրող Խոլոդովի սպանութեան հանգամանքն առընչութեան մասին հարցումներու: Նախարարը այն տպաւորութիւնը դրծած է որ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինք մեծ գող մը չէ, այլ փոքր չահագործող մը, քանի որ շատ համեստ չափեր ունի իր տաչան: Ինչ կը վերաբերի լրագրողին սպանութեան, ըսած է թէ չի կրնար բանակային մը զոհը եղած ըլլալ, քանի որ արհեստավարժ ձեւով մը չէ կատարուած սպանութիւնը:

Երբ օգուժի մարեչալ Շապոշնիկովէ խնդրուած է մեկնաբանել նախարարին խօսքերը, ան որ այլեւս գործօն ծառայութիւն չի կատարեր, այլ միայն կը նախագահէ պէնք արտածումի պետական միակ ընկերութեան, ըսած է թէ Կրաչովի խօսքերը շատ վարդագոյն պատկեր մը կը ներկայացնեն, որովհետեւ կացութիւնը աւելի մռայլ է:

Ռուսական ներկայ բանակը նախկին կարմիր բանակին 80%-ը կը կազմէ, բայց պիւտճէն անոր քառորդն անգամ չէ: Զինուորականները պէտք է իրենք իրենց գըլխուն ճարը նային: Շապոշնիկով կը խոստովանի որ բանակը որ քաղաքական արմատական հետաքրքրութիւններու տէր էր, ամբողջովին կորնցուցած է տիկա եւ իւրաքանչիւր պինուորական ինք իր չահը միայն կը մտածէ:

Շատ կը խօսուի Գերմանիա բանակած զօրքերուն կաշառակերութեան մասին. հաշուեքննիչ յանձնախումբին պետը մանրամասն տեղեկագիր մը պատրաստած է այդ նիւթին վերաբերող ու ներկայացուցած՝ Ելցինի: Աստիկա իր անմիջական հրաժարականին պատճառ եղած է: Բայց Եուրի Բոլտիրեւ ընդդիմադիր ծերակուտականի հանդամանքով, վճռած է չլռել: Միւս կողմէ, լեհ ականատեսներու համաձայն, Օդոստոսին, այդ զօրքին մեկնումին ընթացքին հրասայլակիր զըներացքներու վրայ, փակ բաժանեակներու մէջ գետեղուած են նաեւ զողցուած ինքնաչարժեր: Մարեչալը մերժած է խօսիլ այս մասին: Մտածողներ կան որ կաշառակերութեան մասին անոր տեղեկագիրը եղած է բանակայիններու հետ Ելցինի դռնփակ օրուան նիւթը:

Այդին կը մնայ 14-րդ զօրքին հրամանատար զօրավար Լեպէխը որ կը հաւատայ թէ երեք չաբաթէն կրնայ կարգ ու կանոն մտցնել թէ բանակին եւ թէ ամբողջ երկրին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՑՍՆԵՐ

Այսպէս կը խօսինք երկարօրէն. դանկիս մէջ պղպեղ-աղը նախ խուռն եւ անորոշ, կը սկսին ձեւ առնել, կազմուիլ եւ չատ դիւրաւ կը ներկայանան հետզհետէ ու դիւրութեամբ միտքս կը բացատրեմ իբր թէ դրդուիչ ըմպելի մը առած ըլլայի. մտածումներու եւ յուզմունքներու այդ յաճախումը հաճելի ջերմութիւն մը կուտայ ճակատիս, որ աւելի հեշտ կը դարձնէ ինծի խօսիլը. ա՜հ եթէ կարենայի դրել այսպէ՛ս ... բայց վաղը, գիտեմ, ճերմակ եւ տարամերժ թուղթին առաջ, ճակատս սառած պիտի ըլայ դադարի մը պէս եւ պղպեղ-աղերու կմախքներ միայն պիտի ցցուին հոն համր բերանով եւ կոյր ու անկարեկիր աչքերով որոնցմէ տաժանքով եւ կսկածով կցկտուր բառեր միայն պիտի որսամ:

Ի՞նչ յուսաբեկութի՛ւն...

Ու մինչ մտովի կը զառնամ այս մտածումներուն չուրջը, բարեկամս կը խօսի հանդարտօրէն, հաւատքով, նկարչութեան վրայ եւ հակառակ՝ բոլորովին տարբեր բանի մը մտածելուս զինքն ալ մտիկ կ'ընեմ առանց բառ մը կորնցնելու, իբր թէ կրկնուած ըլլայի:

Այսինքն թէ, կ'ըսէ բարեկամս, ամէն զեղեցիկ բան չի նկատուիր. քնահավայր մը ուրիշ բան է. կէս մը փլած պատ մը աւելի նկարչավայել է քան քաղաքի տեսարան մը. եթէ ուզէի Զամլըճայի զագաթէն քաղաքին տեսարանը նկարել, աչխարհագրութեան քարտէսի պէս բան մը երեւան պիտի գար, մինչդեռ կարմիր տուն մը, կամ հին փողոց մը, կրպակներ եւ անհամեմատօրէն աւելի զեղեցիկ պիտի ըլլային նկարչութեան մէջ:

-- Ցետոյ, զեղեցկութիւնը այնքան յարաբերական, առաձգական բան մըն է, չէ՞:

- Անտարակոյս, խնդիրը իր domaine-ին դուրս չելնելն է. նկարչութիւնը գիծերու եւ գոյներու արուեստն է, պէտք է հոն մնայ:

-- Մորհրդանշական նկարչութի՞ւնը, կ'ըսեմ մէկէն:

-- Այլ եւս ատիկա դրականութիւն է. ինչպէս բանաստեղծը պէտք չէ գաղափարը զոհէ ձեւին եթէ կ'ուզէ բանաստեղծ մնալ, այնպէս նկարիչը պէտք չէ գոյնը եւ ձեւը զոհէ գաղափարին. նկարչին որբամաբանական կոչումը գոյներու եւ ձեւերու ներդաշնակութիւն մը յառաջ բերելն է նախ եւ առաջ, տարբեր խնդիր է թէ ինչ բան որ քնութենէն կ'առնուի, իր կընանք, ամէն ինչ տարբեր ակնոցով կը դիտուի:

Բոլոր այս տեսարանները պսակուեցան Շուշան Գալաթ-Աշի կորմէ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ համերգի մը ընթացքին երգուած հայերէն երգով մը: Մինչ Շուշան կ'երգէր, խօսնակը եղբայրացութեան կը բերէր այս սիրուն յայտադիրը, ըսելով որ հարկաւ արիւնը արիւնով լուալ, լուծում չէ: Բոլորս ալ այս երկրին զաւակներն ենք: Եւ մարդիկ կրօնքը պէտք չէ ահաբեկչութեան նիւթ դարձնեն:

Վերջացնելէ առաջ, յայտնենք որ յայտադրին մէջ Սաւաշ Այ, ուղղակի կը խօսէր Շան Թաւերասրահէն, որ ներկայիս հրկիզուած ու աւերակ դարձած վիճակ ունի:

Սաւաշ Այ-ի այս յայտադիրը եկաւ անդամ մը եւս ցոյց տալու թէ, երկրին մէջ եւ պոլսոյ մէջ իսկ, որքա՜ն տարածուն դարձած է ժողովուրդին մօտ՝ Հայերու նկատմամբ թշնամանքը: Անչուշտ որ ԹՌԹ -- 1-ի նման կայաններու կողմէ կատարուած հակահայ քարոզչութիւններուն լաւագոյն պատասխան մըն է Սաւաշ Այ-ի նմաններուն կողմէ պատրաստուած այսպիսի յայտադիրներ, որոնք, ինչպէս կ'ըսէր ինք ալ, կը չանան «թապու» մը վերցնել:

Այսպէս չատ մը մեռած նկարիչներու գործեր սխալ ըմբռնուած են, որովհետեւ դրադէտն է որ զայն կը ներկայացնէ հասարակութեան, զայն սիրել կուտայ կամ մերժել. ժողովուրդին կարծիքը գեղարուեստին վրայ՝ քննադատին մտքէն անցնելով կը կազմուի, այս վերջինը չատախրտնաւոր մը կամ տգէտ մը՝ ոչ միայն ժողովուրդին առողջ գատողութիւնը կը խանգարէ այլ նաեւ իր կարգին կ'ազդէ նկարիչներուն վրայ որոնք եթէ ուժով մէջ կը պարտանիէ արդէն տիեզերական կամք մը, յուզմունք մը, գեղեցկութիւնն իսկ:

-- Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ կ'ըսեմ չատ մը նկարիչներ, ինչպէս Բիւվիւա տը Շաւվան, թէ գոյնի եւ ձեւի ներդաշնակութիւն ունին եւ թէ խորհրդանշական գաղափար մը կը ներկայացնեն իրենց նկարուն մէջ:

-- Ա՛հ, բայց Բիւվիւա թը Շաւանի գործը décoratif արուեստին մէջ կը մտնէ եւ décoratif արուեստին գլխաւոր հոգը adaptation-ն է. անիկա է որ իրեն տեւական գեղեցկութիւն պիտի տայ. երբ Բիւվիւա տը Շաւան Սորպոնի մէկ սրահին պատկերը չինելու կոչուած է, իր ներն է հոն նկարչութեան միջոցաւ որոշ գաղափար մը խորհրդանշել:

Ցետոյ բարեկամս կը խօսի այն գրադէտներուն վրայ որոնք յատկանութիւնը ունին նկարիչը հասկնալ, զայն դատել եւ կամ իր գործին մէջ մտածումներ, գաղափարներ գտնել որոնք նկարչին մտքէն իսկ չեն կրնար անցած ըլլալ:

-- Այսպէս չատ մը մեռած նկարիչներու գործեր սխալ ըմբռնուած են, որովհետեւ գրադէտն է որ զայն կը ներկայացնէ հասարակութեան, զայն սիրել կուտայ կամ մերժել. ժողովուրդին կարծիքը գեղարուեստին վրայ՝ քննադատին մտքէն անցնելով կը կազմուի, այս վերջինը չատախրտնաւոր մը կամ տգէտ մը՝ ոչ միայն ժողովուրդին առողջ գատողութիւնը կը խանգարէ այլ նաեւ իր կարգին կ'ազդէ նկարիչներուն վրայ որոնք եթէ ուժով անհատականութիւն մը չունին կարենալ յաղթելու համար, ստիպուած են գործադրել քննադատները այսինքն անոնց գաղափարներուն համեմատ գործ արտադրել: Եւ ասիկա աղէտալի բան մըն է ինքնին, որովհետեւ ամէն ժամանակներու մէջ դիտուած է որ երբ արուեստագէտները իրենց domaine-էն դուրս կ'ելլեն, անկման կ'ենթարկուին:

Այսպէս չատախօսելով չենք զգար որ ժամանակը կը յառաջանայ եւ սկսած է մթնցնալ. նեղ ճամբու մը մէջէն կը քալենք. երկու կողմէն արտեր կը տարածուին բոլորովին կանանչ եւ տեղ տեղ կարմրցած հարսնուկներու արեւագոյն ծաղիկներէն. հեռուէն գորտեր կը կռկռան խմբովին եւ իրենց թրթռացող երգը հեչտագին մելամաղձոտութիւն մը ունի, դիւերին մօտ. անծանօթ ճճիներ իրենց վերջին բզզիւնները կ'երգեն. օդը զգալի կերպով զով է թափանցիկ դիւերին մէջ աստղերէն լոյսի անձրեւ մը կ'իջնէ վար. ինչպէ՞ս խաղաղ է դիւերը. դիմացէն մեծ եւ պզտիկ Զամլըճաները մութ մանիչակագոյն կը ցցուին, աւելի հեռուն գորշորակ լեռներու շղթայ մը, հետզհետէ գրեթէ ճերմակ կը տողանցուի տարածուող դիւերով, հորիզոնին վրայ: Երկայն ճերմակ ճամբայ մը սողոսկելով կ'երթայ կը կորսուի լեռներու կողերուն մէջ այդ ճամբէն է որ ժամանակաւ Բարաւանները կը մեկնէին Սկիւտարէն Փոքր Ասիա եւ Պարսկաստան երթալու համար:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. Էջէն)

ւի թէ խոր տարակարծութիւն կայ վարչապետութեան եւ Արդարադատութեան նախարարութեան միջեւ: Առաջինը ճընշուած բանեցուցած կ'ըլլայ դատաւորները՝ վրայ որպէսզի Թափիի դէմ անանկութիւն չցայտարարուի, ինչ որ զինք կը զրկէր ընտրելի ըլլալէ: Մաթիւնեան կը հերքէ անչուշտ եւ կառավարութեան բանբերը որ Պիւտճէի նախարար է իր վրդովմունքը կ'արտայայտէ նման մեղադրանքներու ի լուր: Կառավարութեան նպատակը այն եղած կ'ըլլայ որ Թափի ընտրելի մնայ, որպէսզի քիչ մը խանդարէ ձախի միասնական դիմադիծը:

ԳՈԼՄԱՐի ոճրային ատեանին առջեւ, Թուրքերը մեծ ցոյցեր ըրին, Դեկտ. 3-ին, երբ դատարանը արձակեց իր վճիռները 15-ամեայ Նազմիէյի երկու մարդասպաններուն եւ մեղսակիցներուն հասցէին: Աղջնակին եղբայրն ու զարմիկը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան, միւս երեքն ալ՝ հայրը, մայրը եւ ուրիշ զարմիկ մը 20-ական տարի արգելափակման: Այս վճիռը «ցեղապաշտ» կը նկատէ, ըստ Թուրքերուն կ'արտատուրէ ամբողջ համայնքը: Կարգ մը Թուրքեր կը պոռան՝ «իրենց զաւակն էր ինչ ուզէին կ'ընէին»: Պաշտպան փաստաբանները բացատրած էին թէ Թուրքերու համար՝ «այրերուն պատիւը կիներու սեռէն կ'անցնի» եւ որովհետեւ Թրքուհին ուզած էր ապրիլ Ֆրանսահիներու նման եւ ազատիլ ծնողքին ու եղբօրը ճնշումէն, այլ ելք չկար ընտանեկան պատիւը փրկելու:

ԶԻԶինոՑ նախագահ Դուդայեւի օգնութեան հասած է Աֆղանխոտան որ 200 Մուճահետտին զրկած է, ըստ «Ալ -- Հայաթ»ի: Միւս կողմէ, «Իսմաիլիթէ» կը հաղորդէր որ 200 Ուկրանացիներէ կազմուած ջոկատ մըն ալ Չէչենիա կը դանուի, կազմ ու պատրաստ կռուելու Ռուսերուն դէմ: Ռուսլան Խասբուլատով ալ (Դումայի նախկին նախագահը) որոշած է վերջնապէս հեռանալ Չէչենիայէն, որովհետեւ, կ'ըսէ, ռուս զօրքերը կը հասնին եւ այդ պայմաններուն մէջ, հաշտութեան փորձը որ կ'ընէի այլեւս տեղ չունի: Մոսկուա ալ կը ջանայ ազատ արձակել իր զինուորները, քանի Դուդայեւ սպառնացած է դնդակահարել տալ:

ՎՐԱՍՏԱՆի ընդդիմութեան պարագլուխներէն մէկը՝ Գէորգի Շանտուբիա սպաննուած է Թիֆլիս: Շեւարնաձէ ոչնչացուած է անոր յիշատակը, յիշելով իր «երիտասարդ բարեկամը»:

ՌՈԺԷ ՍԹԵՖԱՆ, լրագրող եւ դրագէտ, անձնասպան եղած է Դեկտեմբեր 4-ին, 75 տարեկան, բարեկամ Ժիտի, Մալրոյի, Գոդթոյի, Մարթէն տիւ Կառի, գրած է բազմաթիւ գիրքեր: Ծագումով հրեայ, հիմնադիրներէն էր Ֆրանս -- Օպսէրվաթէօրի (յետագային՝ Նուվէլ -- Օպսէրվաթէօր):

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՆ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԻՆ՝ 2 - 1

Վալանսի Հայ Մարզականը 2 - 1 յաղնակ մը տարաւ Բ. դասակարգի պարագլուխ՝ Կէնկանի վրայ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ խակ:

Կէնկանի այս պարտութիւնը եւ Մարսէյլի Օլէնպիքին յաղթանակը -- 2 - 0 -- Սէն - Պրիէօյի վրայ պատճառ եղաւ որ դասաւորումը որոշ փոփոխութիւն մը կրէ եւ Մարսէյլ կրկին գրաւէ առաջին տեղը 44 կէտով եւ Կէնկան Բ. դիրքի իջնէ:

Վալանս կը պահէ 12-րդ տեղը 27 կէտով: Իր յաջորդ մրցումը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 10-ին Թուլուզի դէմ, իր դաշտին վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր 1994-ի ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պր. Յովհաննէս Եկենեան 2000 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Փիլիպոսեան 200 Ֆր., Պր. Շառլ Մարտինեան 2500 Ֆր., Պր. Փօլ Մելքոնեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Մովսէսեան 1800 Ֆր., Օր. Անթուանէթ Քայնար 100 Ֆր., Jean Ladonne 300 Ֆրանք, Պր. Պարոյր Գալճեան 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Orphelins du Karabagh

En hiver 1993, la Croix Bleue des Arméniens de France apportait son soutien aux soldats du Karabagh qui défendent nos frontières en leur offrant des colis de première nécessité.

Cette année, elle se donne pour mission de venir en aide à leurs orphelins en lançant une campagne «Layette».

L'hiver s'installe en Arménie. Un hiver froid, difficile et pénible. Trop de nourrissons ne supportent pas ce froid et en meurent faute de vêtements chauds.

Il est de notre devoir à tous de leur venir en aide. Notre campagne a commencé. Les premiers colis de layettes ont été acheminés le 24/11/94 accompagnés de friandises et distribués aux orphelins.

Pour eux, et parce qu'ils portent en eux l'espoir d'une nation, donnons à ces enfants d'Arménie tous les moyens en notre possession de vivre, d'apprendre, de connaître et de transmettre cet espoir.

C'est pourquoi nous comptons sur votre générosité à tous pour cette campagne qui se poursuivra jusqu'à Noël.

N'hésitez pas à adresser vos dons à :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
« Campagne Layette »
17, rue Bleue, 75009 PARIS
N° C.C.P. : Paris 5 985 07 G

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »

organise

un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e

Réservation auprès de Nevarte Artinian :
Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն մասնաճիւղի Մնունդի ժողը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

***

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ դիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ. 18, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Offre d'emploi

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Recherche Responsable administratif
(plein temps)
Bilingue Français Arménien
Notions d'informatique et de gestion
Disponible et motorisé

Adresser C.V. et lettre de candidature manuscrite au:
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12 — 75660 Paris Cedex 14

ԱՂՕԹՔ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՕՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, փարիզեան Շէլլանի Հայաստանեայց Եկեղեցիները բաց պիտի ըլլան առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ յետ միջօրէի ժամը 4, որպէսզի մեր ժողովուրդը կարելիութիւնն ունենայ պահ մը Աղօթքով հաղորդութեան մէջ մտնել 1988 Դեկտեմբեր 7-ին՝ Լենինականի մէջ պատահած երկրաշարժին զոհ եղած բազմահազար իր հայրենակիցներու հոգիներուն համար:

Ժամը ճիշդ 11·41-ին ալ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը նախանձախնդիր մասնակցութեամբ յարգելու յիշատակը մեր անմեղ զոհերուն ու բերել զարման անոնց մարտիրոսութեամբ յառաջացած վէրքին՝ իր բոլոր կարելիութիւններով, սրտակցութեամբ եւ բարեպաշտական նուէրներով:

***

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 11·30-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Արարողութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Գիւմրիի երկրաշարժին զոհ դարձած հայորդիներու հոգւոյ ի հանգիստ:

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Սուիսդաբար կը փնտռուի «Ապպայ» չաբաթաթերթի հաւաքածոյ մը: Ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Ցառաջ»ի խմբագրութեան:

LA SECTION DES JEUNES

de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE
CONFERENCE

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN

Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

UMAF - YAN'S

L'UMAF et le YAN'S CLUB
ont le plaisir de vous convier :
à une

Soirée Musicale

le **Jeudi 8 Décembre à 21 heures**

au YAN'S CLUB — 5, ave Reille
Paris 14e — Tél. : 45 89 20 48

au cours de laquelle
Mlle Loussiné SIMONIAN (piano)
M. Félix SIMONIAN (violoncelle)
interpréteront des œuvres de :
Komitas — Sayat-Nova — Egmalian
Babadjanian — Haroutiunian —
Katchatrian — Simonian etc...

Le concert sera suivi d'un repas.

— Participation aux frais : 200 F. —

Prière de réserver en téléphonant au:
45 89 20 48

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BILAN F A F AU 30 SEPTEMBRE 1994

RESSOURCES	
Dons et recettes	3.300.755
Produits financiers réalisés	4.438
Produits financiers potentiels	16.351
Total	3.321.544
Financement Hors compte	200.000
Total général	3.521.544
EMPLOIS	
Soldes des comptes	290.637
Sicav	617.949
Dépenses réalisées ou provisionnées	412.958
Viré en Arménie	2.000.000
Total	3.321.544
Audit Ingéniérie du projet Gazoduc	200.000
Total général	3.521.544

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
MERCREDI
7 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·476 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.476

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՓԷՇՏԱ

ՋԼԱՄԱՐՏԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Փէշտա հաւաքուած 52 երկիրներու դեկավարները կրցան, հաւանաբար հասատել որ Ջլամարտը չէ վերջացած, թերեւս նոյնիսկ, ինչպէս ըսած է Ելցին, մէկ Ջլամարտէն միւս Ջլամարտին կ'անցնին: Ռուսաստանի եւ Միացեալ - Նահանգներու խոր տարակարծութիւնները չեն ջնջուած եւ աւելի չեզոտեցան վերջերս: Մոռնտ չաս դիպուկ խմբագրական մը ունէր այդ ուղղութեամբ (Դեկտեմբեր 6) ուր կը չեզոտէր թէ Ելցին յատկութեան առաւելութիւնն ունեցած է: Յայտարարած է որ Ռուսաստան դէմ է ՕԹԱՆ-ի ընդլայնման կեդր. Եւրոպա եւ Եուկոսլաւիա: Եւրոպայի ապահովութեան համար, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ն կը բաւ: Այս մէկը, փաստած ըլլալով իր անտրութիւնը իր ստեղծումէն՝ 1975-էն ի վեր, կը մնայ Մոսկուայի ընդունած միակ միջազգային հիմնարկը: Մոռնտ կը շարունակէ ըսելով՝ Մոլդովա, Տաճիկըստան, ինչպէս նաեւ Վրաստան ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի ներկայացուցիչները որեւէ ձեւով չեն խանգարեր «խաղաղութեան ռուս զօրքերը»: Ընդհանրապէս ուշ կը հասնին տեղւոյն վրայ եւ ուրիշ բան չեն կրնար ընել, բացի Ռուսաստանի որոշումները վաւերացնելէ: Եւ Ռուսաստան որ կ'ընդդիմանայ ՄԱԿ-ի զօրքերու առաքման «իր մերձաւոր արտասահմանին» մէջ, կը մերժէ ներկայիս խաղաղութեան գործողութիւն մը Ղարաբաղ, հրահանգուած ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի կողմէ եւ որու հակակշիռը իր ձեռքը չըլլար: Ֆիկարօ-ի թղթակիցը սակայն կ'ըսէ թէ Բ. Ելցին բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար, երեւութապէս կողմնակից երեւցաւ Ղարաբաղի մէջ բազմազգեան ուժի մը ներկայութեան եւ ոչ միայն ռուսականին: Ու «լուսաբանելու» համար ընթերցողը, կը բացատրէ. -- «Ադրբեջանի մէջ գտնուղ հողաշերտ, Հայերէ բնակուած, ցրուցուած արիւնալի խռովութիւններէ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՄԻՍ Ի ՎԵՐ»: Ըստ երեւոյթին, բաւական լաւատեղեակ լրագրող մըն է, քանի որ եթէ բանի մը ամիս է բան մը կայ Ղարաբաղ, այն ալ՝ հրադադարն է...:

-- Ֆ. Միթերան խօսք առնելով պատասխանած է Պոսնիոյ նախագահ՝ Իզեթպեկովիչի որ Ֆրանսան (եւ Անգլիան) խստօրէն կ'ամբաստանէր սերպանպատս իրենց դիրքին համար: «Ֆրանսայի զեկավարները, կ'ըսէ Միթերան, յաւ կը զգան եւ վիրաւորուած են երբ կը լսեն որ Ֆրանսացիները կրնան պատասխանատու ըլլալ Պոսնիոյ անցուդարձերուն»: Ընդհակառակն, նախագահը հպարտ է Ֆրանսայի դիրքէն ու լռելեայն կը քննադատէ այլ երկիրներ, ինչպէս Միացեալ Նահանգները, որոնք մարդ չունին տեղւոյն վրայ, բայց ազնուր ճառեր կը խօսին: Գլխաւորն ալ կը կրկնէ որ «պէտք է աշխատիլ ապագայ Պոսնիաներու առաջքն առնելու համար»...: Իրականին մէջ, եթէ Ամերիկա եւ Ռուսաստան չըլլան, ոչ մէկ Պոսնիա կ'ըլլայ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԷՋԻՆՈՑ վերջին դէպքերը առաւելաբար ծառայած են ամրապնդելու ժողովուրդին միասնականութիւնը եւ նոր զարկ տալու հայրենասիրական ոգիին: Երիտասարդ մըն է որ կ'ըսէ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցին (Դեկտեմբեր 6) թէ պատրաստ է կռուելու Ջէջէնիոյ անկախութեան համար իր կեանքին գնով: «Յարերէն ի վեր, Ռուսերը երբեք չեն ընդունած ո՛չ մեր կրօնքը, ո՛չ ալ մեր աղաւտութիւնը» կը բացատրէ ան, մինչ դնդապետ Ալան Մասխադով սպասողական դիրքի մէջ է. -- «Ռուսական քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ, միշտ դժուար է հասկընալ: Ինչպէս ամէն տեղ Կովկասի մէջ, Ռուսաստան փորձեց Ջէջէնիոյ մէջ ալ ներքին պայքար մը ստեղծել, որպէսզի մեզ կրկին իր հակակշռին տակ առնէ: Երեք տարի է, դիմեց ընդդիմութիւնը տկարացնելու համար Դուդայեւի վարչակարգը, առանց յաջողելու»: Ցիշենք որ Ջէջէնիան Ռուսաստանի ինքնավար մէկ հանրապետութիւնն է 13 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, Կովկասի հիւսիսը: Բնակչութեան թիւը 1,2 միլիոն է, կրօնքը՝ մահմետական: 18-րդ դարուն է որ մահմետականութիւնը տարածուած է հակազդելով ռուսական յարձակման: Ցարական Ռուսաստանը Ջէջէնիան գրաւած է երկար պատերազմէ մը եւք, սկսած 1784-ին եւ վերջ դրած 1878-ին: 1991 Հոկտեմբեր 27-ին է որ Դուդայեւ իր երկրին անկախութիւնը հռչակեց մինչ որ Ռուսաստան չընդունէր:

ԼԻԲԱՆԱՆի վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի եւս առաւ իր հրաժարականը: Այս որոշումը տուաւ Դամասկոս երթուղարձ մը կատարելէ եւք, Իրեն ընկերացած էր Միջերկրականի նախագահը՝ Նապիհ Պէրի եւ տեսակցութիւն մը ունեցած էին նախագահ Ասատի հետ:

«ԷՕԶԿԻՒՐ ԻԼՔԷ»Ի ԴԷՄ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ

«Էօզկիւր Իլքէ» քրտամէտ օրաթերթին խմբագրութեան չէնքերուն պայթումէն հազ լոյս տեսած առաջին թիւը (Դեկտեմբեր 5) հաւաքուած է: Պատճառը այն բացայայտ մեղադրանքն է որ կ'ուղղուի Թուրքիոյ Ազգ. ապահովութեան հիմնարկին ու ոստիկանութեան: Միջադրութիւնը ըսելով թէ երկրին հարաւային ու հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ Քիւրտերու դէմ մղուած պայքարին անաչառ լրատուութիւնը մեծապէս կը վրդովէր պետական շրջանակները, կ'ըսէ թէ ահաբեկչական արարքին որոշումը տրուած էր Ազգ. ապահովութեան հիմնարկին Նոյեմբեր 30-ի նիստին: Միջադրականէն զատ, նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած այլ դրութիւններ ալ կ'ամբաստանեն Ներքին նախարարը եւ կառավարական շրջանակներու մօտ մամուլի խմբագիրներ: Կ'ըսուի թէ բոլորը կանոնաւոր կերպով թիւրախոյզ տուած են թերթը: Ուշադրաւ կը նկատուի արարքին համար ընտրուած ժամանակը որ կը զուգադիպի ՓՔՔ-ի պարագլուխ Ա. Էօճալանի Թուրքիոյ իշխանութեան ու արեւմտեան երկիրներու պատասխանատուներուն ուղղուած նամակին. անով քիւրտ զեկավարը բանակցութեան եւ հրադադարի պատրաստակամութիւն կը յայտնէր, եթէ նոյն տրամադրութիւնը ցոյց տար Թուրք զեկավարութիւնը: Շեշտելէ եւք թէ հակառակ ամէն խափանարարութեան ու արգելքի, պիտի չարունակէ իր գործը, խմբագրութիւնը կը դատապարտէ նաեւ իր կազմէն վիրաւոր անձերու 12 ժամ ոստիկանական հսկողութեան տակ պահուելու երեւոյթը: Թերթին հաւաքուած այդ նոյն թիւին տեղեկատուութեան մաս կը կազմէ նաեւ լուրը թէ Տիյարպէքիրի մէջ քիւրտ դիներու եւ դինուորներու բախումի մը ընթացքին երեք դինուոր սպաննուած են ու չատեր ալ վիրաւորուած:

*
**

- Դեկտեմբեր 6, Երեքշաբթի օր ալ ժամը 18-ին, Ֆրանսացի կիներու Միութիւնը եւ քիւրտ երեսփոխաններու պաշտպան Կամիւզն ցոյցի իրաւիրած էին Փարիզի Թրքական դեսպանատան առջեւ: «Ամէն պողպատէն է, դեռ աւելին է գործի անցնելու: Ազատ կեանք եւ ազատութիւն Լէյլա Զանայի համար» լոզունգին չուրջ է որ կազմակերպուած էր համախմբումը: Դեկտեմբեր 8-ին, Լէյլա Զանա (առաջին քիւրտ երեսփոխան կինը Ազգ. Ժողովին մէջ) կրնայ մահուան դատապարտուիլ: Նոյնանման ցոյցեր տեղի կ'ունենային Եւրոպայի զանազան Թրքական դեսպանատուներուն առջեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (Economie)

(6 Décembre)

ARMENIE :
LENTE SORTIE DE CRISE

«Ֆիկարօ»ի տնտեսական յատելուածին մէջ լոյս տեսած է յօդուած մը վերոյիշեալ խորագրով: Ֆլորանս Քոմփէն կ'ըսէ թէ կայունացման ճիգերը, աւելի չեզոտած դարմանէն ի վեր, իրենց պտուղները տուած են: Հայաստան բացառութիւն կը կազմէ խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններուն մէջ դրական ամ մը արձանագրելով 1994-ի առաջին վեցամսեակին: Իր ներքին արտադրութիւնը (PIB) 3,5% յատելում արձանագրած է 52% նուազում արձանագրելէ եւք 1992-ին եւ հասնելով 1989-ի իր մակարդակին մէկ երրորդին: Արտադրութեան նուազումը կարելի եղած է կասեցնել: Դրամահոսութիւնը 50%-էն Յունուարէն Մայիս 9%-ի իջած է Յունիսին եւ 4%-ի Օգոստոսին: Համաշխարհային Դրամատունը կը հաստատէ որ կառավարութիւնը քարեկորգումներու չատ քաջ ծրագիր մը ի գործ դրած է, հակառակ տնտեսական չատ դժուար պայմաններու: Արդարեւ, ընդհանուր տագնապին վրայ աւելցած են երկրաշարժին եւ Ադրբեջանի հետ կնճիռին հետեւանքները:

Սկզբնական խրախուսիչ պատկեր մը պարզելէ եւք, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ ապրուստի մակարդակին որ սեւ կէտ մը կը մնայ: Հայաստան, կ'ըսէ, նախկին Խորհրդային Միութեան ամէնէն աղքատ երկիրն է: Միջին աշխատավարձը 1993-ի վերջ, հազիւ 6%-ն էր 1991-ի աշխատավարձին. երեք տոլարը չանցնիր (16 Ֆրանք) 1994-ին: Նախազահին աշխատավարձը ամսական 1650 դրամ է (7 տոլար), ըստ Սնարք գործակալութեան: Պաշտօնապէս գործազրկութիւնը գործօն բնակչութեան 7%-ն է: Կառավարութիւնը պարտի նաեւ դէմ դնել ուժանիւթի ծանր տագնապի մը:

Հայաստան ընկղմումէ վերկուեցաւ շնորհիւ Սփիւռքին եւ մարդասիրական օգնութեան եւ միջազգային հաւաքականութեան ըրած փոխատուութիւններն են որ դինք ջուրին երեսը կը պահեն: 1995-ի համար համաշխարհային Դրամատան պիւտճէին պէտք է ընկերանայ 265 միլիոն տոլարի նուէր մը (աւելի քան 36 միլիառ Ֆրանք): Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա, Գերմանիա, Ճափոն, Հոլանտա, ՀԱՊ-ը, Պերլոյ համաշխարհային Դրամատունը եւ Դրամական Միջազգային Ֆոնտը (ՖԻՄ) այդ յանձնառութիւնը ստանձնած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԷ ՕՐ ԿԱԶԻ ՔԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԱԻԵԼՆԱՅ

Երեքշաբթի ցերեկ (Հայաստանի ժամով), Դեկտեմբեր 6, Հայաստան մատակապի քանակութիւնը 2 միլիոն 200 հազար խորանարդ մեթր էր, իրլիկունը պէտք է հասնէր 2,5-ի: Ցետադային պէտք է բարձրանայ մինչ 5 միլիոն օրական (եւ թերեւս 6-ի, 1995-ին), մինչ որ Թոյլ կուտայ օրական վեց ժամ ելեկտրականութիւն տալու:

*
**

Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահը՝ Բաբկէն Արարքցեան Դեկտեմբեր 6-ին Մոսկուա մեկնած էր, ուր ինչպէս գրեցինք, խօսք կ'առնէր Դումայի մէջ (Դեկտեմբեր 7-ի երկրաչարժի 6-րդ տարեդարձին նուիրուած նիստին): Բ. Արարքցեան, ապա կ'անցնէր Նիկոսիա (Կիպրոս) ընդառաջելով տեղւոյն Խորհրդարանի հրաւէրին, Երեւան կը վերադառնայ Դեկտեմբեր 12-ին:

*
**

ԽՐԱՄԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ԿՐԿԻՆ ՕԴԸ ՀԱՆՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 3-ի դիշերը կրկին օդը հանուած է Խրամ դետի կամուրջը: Նախնական տուեալներով վնասուած են յենասիւններէն մէկը եւ կամուրջի երկու հատուածներ: Հայ չինարարները արդէն փութացած են դէպքին վայրը:

*
**

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հայաստանի երկրաչարժէ պաշտպանութեան ազգային Ապահարկութեան դլխաւոր տնօրէն Սերգէյ Պաղանեան, 1988-ի երկրաչարժին Զ. տարելիցին առթիւ Դեկտեմբեր 2-ին տուած մամուլի ասուլիսին, անդրադառնալով ազէտի զօտիին երկրաչարժային ներկայ վիճակին, կարգ մը բացատրութիւններ տուած է յանդելու համար այն եզրակացութեան թէ Սպիտակի վերնակեդրոնը այլեւս որեւէ վտանգ չի ներկայացներ:

*
**

ԹՄՐԱՆԻԹԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑ ՄԸ ՑԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Հայաստանի ազգային ապահովութեան պետական Վարչութեան եւ Ռուսաստանի հետախուզական սպասարկութեան սերտ դործակցութեամբ երեւան հանուած է թմրեցուցիչի առեւտուրի միջազգային ցանց մը: Դեկտեմբեր 2 եւ 3-ին Մոսկուայի եւ Երեւանի մէջ ձերբակալուած են այդ ցանցին բազմաթիւ անդամները, որոնց մօտ յայտնաբերուած են եւ գրաւուած՝ մեծ քանակութեամբ հերոյին, դէնքեր եւ պայթուցիկ նիւթեր: Հետաքննութիւն բացուած է:

*
**

ՑԱԽԱԿՑԱԿԱՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Նախագահի դլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիսպարիտեան եւ հայ - իրանեան կապերու համակարգման պետական յանձնաժողովի քարտուղար Գրիգոր Առաքելեան Դեկտեմբեր 2-ին այցելելով Իրանի դեսպանութիւնը, չի մահմետականներու հովանաւորեալ Ալթթոլա օղ -- Ազմա -- Առաքի մահուան առթիւ Հայաստանի նախագահին եւ փոխ - նախագահին ցաւակցութիւնները փոխանցած են: Անոնք ստորագրած են նաեւ ցաւակցական տոմարը:

ԲԱՆԱԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Աւուրեստներու մէջ յատկապէս, մէկ դոյլթիւն պիտի ունենան բանագողեր ո-րոնք յարատեւօրէն արթուն աչքերով, պիտի իւրացնեն այն ինչ որ պիտի ծառա-յէ իրենց «աղնիւ» ձգտումներուն: Աւրդա-բեւ, այնքան դիւրին է գեղարուեստական լեզու մը, բանաձեւում մը կամ պատկե-րում մը բարեփոխելը կամ տարբերակելը: Հանրութենէն քանի՞ հոգիներ պիտի անդ-րադառնան անոր՝ մանաւանդ երբ բանա-գողութեան ենթարկուած աղբիւրը իրենց կը մնայ անծանօթ՝ բանագողին կողմէ «վարպետօրէն» քօղարկուած:

Լեւոն Թիւթիւնճեանի վերաժեւորումը, վերջերս տեղի ունեցող, կրկին հրապարակ կը նետէ այս հարցը: Իր կապակցութեամբ կը յիշատակուին անուններ՝ որոնք այս կամ այն ձեւով օգտուած են իր յղացք-ներէն: Ասոր մէջ անսովոր ոչինչ կայ: Իրողութիւն է թէ ոեւէ արուեստագէտ սկիզբը եղած է հետեւորդ կամ, իր կար-գին, երբեմն յենած գինք նախորդող կամ իրեն ժամանակակից կարգ մը ստեղծա-գործողներու երկին վրայ: Այս գծով, ընդունուած կը թուի այն կէտը թէ՝ փո-խառումը կը դադրի բանագողութիւն ըլ-լալէ, երբ աղբիւրը ծանօթ է կամ յայտա-րարուած: Թիւթիւնճեանի պարագային, այս մէկը հարկաւոր ձեւով տեղի չէ ու-նեցած: Ասոր կողքին, մատնանշելի է որ ամէն գրող, իր հետը կը բերէ իւրացը-նողներու փաղանգ մը որ, սակայն, չի դարմացներ այլ՝ կը դառնայ ընդունելի եւ գնահատելի, պարզապէս որովհետեւ անոնք նկատի կ'առնուին որպէս հետե-ւորդներ, տուեալ գրողին արտայայտչա-կան տարբերակները բազմապատկող:

Հարկ է նկատի ունենալ այլ կէտ մը եւս, «թափանցիկ»: Ոմանք ազդեցութիւնն ու բանագողութիւնը, կամայ թէ ակամայ, իրարու հետ կը չփոթեն: Ճշմարիտ է թէ մինչ առաջինի պարագային, արուեստի որեւէ մարդի մէջ գործող մը, ունենալով հանդերձ իր ոճը, լեզուն եւ աչքարձը, արտաքին որոշ տուեալներ կը ներմուծէ եւ կը համարկէ իր գործին՝ ուրիշի մը աշխատանքէն փոխառուած, երկրորդի պարագային՝ երկնող մը լքելով իր սով-րական ընթացքը, ամբողջութեամբ կ'իւ-րացնէ միւսին լեզուն, ոճը, ոգին, յղա-ցողական ընթացակարգը, մտածողու-թիւնը, եւայլն. ու, ի հարկին ճարպիկ եւ աչքաթաց փոխակերպումներով եւ տար-բերակումներով, արդիւնքը կը ներկա-յացնէ որպէս «իր»ը: Ծորհրդներ կան թէ կարեւորը միւսին դիւրը կամ չարաչար աքնելով ձեռք բերած «չնչին» արդիւնքնե-րը չեն, այլ՝ այն ինչ որ իրենք կ'իրագոր-ծեն՝ անոնցմէ մեկնելով...: Այսուհան-դերձ երբ իրենց իրագործումները նոյնիսկ արտաքնապէս այլ պատկեր մը ներկայացնեն, միշտ պիտի իյնան բանա-գողութեան ենթարկուած արուեստագէ-տին գործին ծիրին մէջ կամ՝ անոր հար-կատու պիտի ըլլան:

Դժբախտաբար, հանրութիւնը, երբեմն ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, «մեղ-սակից» կը դառնայ բանագողին, երբ նկատի կ'ունենայ միայն իրեն հրամցուած գործը՝ առանց խորապէս զննելու անոր էութիւնը եւ կազմաւորման տուեալները, մինչեւ իսկ պանծացնելով, մեծարելով կամ խնկարկելով խնդրոյ առարկայ երկ-նողը: Բայց հանրութիւնը ինչպէ՞ս կարե-նայ ունենալ դիտելիքներու այնպիսի պաշար, հոտառութիւն եւ նուրբ զգաց-ողութիւն, որպէսզի յայողի ճշդրիտ բնո-րոշում մը եւ գնահատանք մը տալ գոր-ծին եւ գայն իրագործողին: Ահա անորոշ դաշտ մը, ուր բանագողերը հանգիստ կերպով կը գործեն՝ մինչեւ որ օր մը ճշմարտութիւնը ինքզինք պարտադրէ:

Այլազան են բանագողութեան ձեւերը՝ ըստ մարդին: Նկարչութեան գծով, Թան Տոմինիք Էնկր կը դանդաղէր որ իր աշ-խատանքը ամէն կողմէ կողոպտուի կ'են-թարկուէր: Մինչ Փօլ Սէզան իր չուր-ջիններուն դառնութեամբ կը յայտնէր Փօլ Կոկէնի գինք կապկելը: Էմիլ Պէռնար եւս կ'ամբաստանէր Կոկէնը որպէս իր քլուազոնիզմը իւրացնողը: Հաստատուած է նաեւ թէ Կոկէն իր կարգ մը համադը-րումներուն եւ կերպարներու դիրքաւո-րումներուն համար կ'ընդօրինակէր դե-ղարուեստական այլազան տեսակի վե-րարտադրութիւններ: Իսկ մեր դարու

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՇԱՀԱՆ ՆԱԹԱԼԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԳԷՈՐԳԵԱՆ)

Ա.

«ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ» խեղճակ՝ Շահան Նաթալի, Երեւան, 1992, «Նուշան» հրատարակչութիւն, 248 էջ, տպաքանակ՝ 5000, հրատարակութիւն՝ Հայկական ժո-ղովրդային Շարժումի:

Մեր օրերուն մոռցուած անուն մը կը թուի ըլլալ Շահան Նաթալի ու քիչեր մի-այն կը դիտակցին, թէ ան գլխաւոր կազ-մակերպիչն էր հայակեր զահճապետներու դէմ սարքուած վրէժի ահաբեկումներուն, 1920 -- 1922 թուականներուն:

Խարբերդի ոսկեղէն զաշի զաւակ (1884 -- 1983), Նաթալի եղած է նաեւ դրէի վարպետ մը եւ հեղինակած դրական թէ յուշագրական գործեր: Վերահրատա-րակութեան արուած ներկայ հատորը իր կոդքին տակ կ'ամփոփէ հայ -- թուրք կնճ-ռին առընչութեամբ Նաթալիի քաղա-քական տեսութիւնները պարզող գոյդ ու-սումնասիրութիւններ՝ «Թուրքիզմը Ա-զգապահեցի Բաֆու եւ թրքական օրիէնթա-սիոն» ու «Թուրքերը եւ Մենք», երկուքն ալ առաջին անգամ հրատարակուած Ա-թէնք, 1928-ին: Ասոնց մէջ Հայ Նեմեսի-սը կը չեշտէ թէ մեր յեղափոխութիւնը ու անոր ղեկավարները չկրցան ճանչնալ Թուրքին էութիւնը եւ իրենց յոյսը օտա-րին կապած՝ անկէ ակնկալեցին մեր վերա-կոչութիւնը, մինչեւ իսկ չկարենալով նա-խատեսել Մեծ Եղեռնի դաւադրութիւնը: Նաթալի կարականապէս կը մերժէ թրքա-կան օրիէնթասիոնի հաւանական որեւէ նպաստ Հայաստանի համար ու խիստ քըն-նադատութեան կ'ենթարկէ այդ ուղղու-թեան ծանօթ դէմքերը՝ Սիմոն Վրացեան, Ռուբէն Տէր -- Մինասեան, Ռուբէն Դար-բինեան, Աբրահամ Գիւլխանդանեան ու Նոյնիսկ Օրմանեան Պատրիարքը, որուն համար կ'ըսէ թէ «տասնեակ մը տարիէ ի վեր պատրիարքական գահին վրայէն «Համիտի Մաֆիէ»ն իր շուրը հայութեան վրայ պտտցնելէ յետոյ՝ հայ ժողովուրդի զայրոյթին տակ կաթուածահարութեամբ ֆաւեց իր օրիէնթասիոնին մեղքը» եւայլն (էջ 137): Սխալ դատում մը, ըստ ամե-նայնի, Օրմանեանի նման ի՛սկապէս դի-ւանագէտ, հեռատես ու ժողովրդանուէր հոգեւորականի մը հասցէին, որուն պատ-րիարքական գահակալութեան տարիները կը համընկնէին Սուլթան Համիտի ամէ-նէն կատաղի շրջանին, մինչ ինք կը յաջո-ղէր զգաստը զսպել ու սրբել արցունքը Ազգին: Կը թուի թէ Նաթալի անծանօթ մնացած է Օրմանեանի կեանքին մանրա-մասնութիւններուն եւ ակամայ ինկած՝ հապճեպ դատումներու ծուղակին մէջ...:

Շ. Նաթալի ունի այն համոզումը, թէ Թուրքին հետ մեր հաշուեյարդարը պէտք է ըլլայ «Ակն ընդ ական»ի սկզբունքով: Ան կ'ըսէ, թէ 40 տարի չարունակ (1880 -- 1920) կոտորածներու ենթարկուելէ ետք, «Հայը միայն մէկ անգամ ցոյց տուաւ Ազգ կազմելու իրական գենքը»» մաքրադործե-լով Թուրք -- Թաթար տարրը Հայաստանի հողատարածքէն, Ա. Հանրապետութեան օրով: Ինք կը հաւատայ, իրաւամբ, թէ «ազգութիւն եւ հայրենիք կը նշանակեն միայն նոյնատարր մեծամասնութիւն մը որոշ հողի վրայ»:

Հոս տակայն ակնթարթ է հակասութիւ-նը: Նաթալի չէ՞ր դիտեր թէ իր ակնար-կած այդ «մաքրադործում»ին գլխաւոր դեկավարներէն մին էր Նոյեմբերեան Ռուբէն (Տէր -- Մինասեան), «Թրքական օրիէն-թասիոն»ի չատագովը...:

Ամէն պարագայի, Հայը սորված ըլլալ կը թուի պատմութեան դասը: Արցախի մերօրեայ զուգահեռը այդ կը յուշէ: Եւ անտարակոյս, Շահան Նաթալիի հոգին կը թրթռայ էնդլի դէմէն...:

Բ.

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ», վէպ հեղինակ՝ Անդրանիկ Անդրէասեան, Պոս-թըն, 1993, 285 էջ, տպարան՝ «Պայքար»ի:

85-ամեայ ծերունազարդ արձակագիր մըն է Անդրանիկ Անդրէասեան, առաւել-բար ծանօթ՝ իր հրապարակագրական մեծ-ղի վաստակով, որպէս երկարամեայ խմբ-բագիր Ամերիկայի «Նոր Օր» եւ «Պայքար» ամսագիրներուն: Նուազ չի կշռեր տակաւին Անդրէասեանի գրական - գեղար-ուեստական գործերուն համադումարը եւս, ուր աչքի կը զարնեն յատկապէս իր պատ-մուածքները, որոնք հայրենի կորուսած հողի կարօտին կոդքին (ինք Զմչկածադի չրջանէն է)՝ վկայութիւններ են Մխայե-եան -- Նահանջներու ափերուն թափած նո-րեկ հայ գաղթականներու տառապալից կեանքէն:

Նորատիպ այս վէպը եռահատոր վիպա-շարի մը վերջին բաժինն է եւ կուգայ հա-մալրել զայն նախորդող «Դէպի Մայրա-մուտ» (1989) ու «Դերեզման եւ Յարու-թիւն» (1985) հատորները, որոնք վիպա-կանացած պատումներն են Արեւմտահա-յոց նախճիրներուն, 1896-էն 1915-ի չրջա-նին,

Հատորին բովանդակութիւնը, իր ամ-բողջութեանը մէջ, միջավայր ունի Նիւ-Եորքը, ուր հաստատուած հայ գաղթա-կաններ, եղեռնէն մազապուրծ, նոր կեանքի մը մէկնակէտը կը դնեն՝ կորսը-ւած հարազատներու մորմոքը իրենց սըր-տին մէջ: 20-ական թէ 30-ական թուա-կաններուն Ամերիկահայոց ազգային եւ անհատական դոյապայքարի պատումն է որ կ'ընծ Անդրէասեան, վանէն գաղթած Սուրէնեան ընտանիքին ընդմէջէն սեւե-ռելով այդ կեանքին այլազան երեսները: Աւոր կողքին, վէպը լուսարձակի տակ կ'առնէ Ամերիկահայ գաղութի ներքին անդորրը յուզող վաւերական դէպքեր ալ, ինչպէս՝ Դուրեան Արքեպիսկոպոսի սպա-նութեան ոճիրը (1933) ու անկէ բխած երկփեղկումը -- հեղինակին բառերով՝ «Արիւնով ճեղքուած խրամատը» -- ազգա-յին, եկեղեցական, ընկերային եւ նոյնիսկ ընտանեկան չրջանակներու մէջ:

Անդրէասեանի հերոսները առհասարակ դրական տիպարներ են ու լաւ տպաւորու-թիւն կը թողուն ընթերցողին վրայ: Վէ-պին խորքը սիւռեքահայ կեանքին վրայ հիմնուած ըլլալով՝ գործը գեղարուես-տական կողքին ունի նաեւ ճանաչողական արժէք: Հաճելի պատմելաճեւն ու ոճա-յին առանձնայատկութիւնները՝ իրենց կարգին,

Գ.

«ՇՆՉԵԼ, ԱՊՐԻԼ ԿՈՄԻՏԱՍՈՎ», հեղի-նակ՝ Հրանդ Գէորգեան, Հալէպ - Պէյ-րութ, 1993, 240 էջ, խմբագիր՝ Թորոս Թորանեան, տպարան՝ «Հայ տիպ - fոմ. փիւկրաֆ»:

Հայաստանի Թ Սփիւռքի երաժշտական չրջանակներուն մէջ ծանօթ անուն մըն է Հրանդ Գէորգեան (1919 - 1992), որուն ծառայողական վաստակը վերջին 17 տա-րիներուն արգասաւորուեցաւ Հալէպի մէջ, ուր հաստուց բազմաթիւ աշակերտներ:

Գէորգեան, երաժշտագէտի իր հանգա-մանքովն իսկ՝ անդիմադրելի պաշտա-մունք մը ունեցած է Կոմիտասի հանդէպ: Սոյն հատորին գաղափարն ալ կուգայ այդտեղէն: Այս գործը սակայն, որ լոյսին բերուած է հեղինակին մահէն ետք, ստեղ-ծագործական աշխատանքի մը պտուղը չէ երբեք, այլ՝ հաւաքումի ու մէկտեղու-մի, դլխաւոր նպատակ ունենալով կոմի-տասն ու անոր արժէքը սիրելի դարձնել հայ ընթերցողին, ի մի բերելով եռամեծ վարդապետին կեանքին, ստեղծագոր-ծութեան եւ գործունէութեան կարեւոր հանդրուանները վկայակոչող դրութիւն-ները: Հոս են, իրենց յուշերով եւ արժե-քորումներով՝ Արսէն Ա. Քհնյ. Սիմէոն-եանցն ու Շահան Պէրպէրեանը, Արփիկ Աւետիսեանն ու Մարգարիտ Բաբայեանը, Շահնուրն ու Տ. Կոմիտասեանը, Յ. Ծ. Սիրունին, Հ. Աճառեանն ու Վահան Թէ-քէեանը, աւելի նորերէն՝ Թորգոմ Սրբ. Մանուկեանն ու Մանուէլ Քէօսէեանը, Նորէն Պալեանն ու Մովսէս Հէրկելեանը եւ ուրիշներ ու անշուշտ ինքը՝ Հ. Գէորգեան, որ ունի համապարփակ ուսումնա-սիրութիւն մը:

Հին թէ նոր դէմքերէ այս գնահատելի մէկտեղումը սակայն, ըստ մեղի, պակա-սաւոր է միակ պատճառով մը. - Չէ ար-ձանագրուած այդ դրութեանց անդրանիկ հրապարակումներուն վայրն ու թուակա-նը: Առաջին անդամ ե՞րբ եւ ո՞ր թերթե-րուն մէջ լոյս տեսած են այդ յօդուածնե-րը, վարպետին մահէն առա՞ջ թէ վերջ, յայտնի չէ:

Հեղինակին կամ խմբագրին պարտքն էր ստուգել եւ արձանագրել այս «յատին մանրամասնութիւն»ը, որ անհրաժեշտու-թիւն մըն է՝ ժամանակի ոգիին եւ ըմբռն-ռումները հասկնալու համար, մանա-ւանդ Կոմիտասի նման մեծ դէմքի մը ա-ռիթով, որուն նախանձամարան վերին արժէքը յարաբերաբար ուշ հակցուեցաւ ու նուիրագործուեցաւ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ԲԱՆՏԻՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Ամէն գնով տարադրամ ձեռք ձգելու մտադիր Ռուսեր, նաեւ պալթեան երկիր-ներու քաղաքացիները, Դանիոյ մէջ բաւա-կան լինքնատիպ կարելիութիւն մը նկատ-ուած են: Զբօսաշրջիկի անցաթուղթով Քոփընհակ հասնելէ ետք հոն յանցանք մը կը գործեն որ պիրենք քանի մը չաթիուան բանտարկութեան դատապարտելու պատ-ճառ կ'ըլլայ: Անոնք լաւ հաշուած կ'ըլլան իրենց արարքին բնոյթը որպէսզի ոչ ամե-լի, ոչ նուազ պատժուին:

Անգամ մը բանտ մտնելէ ետք, այս «զբօսաշրջիկները» քաղաքական ապաս-տանի դիմում կը կատարեն, առանց ըն-դունելի ըլլալու նուազագոյն յոյսը ունե-նալու: Իրենց ուղածը երեք -- չորս ամիս տեղւոյն վրայ մնալ է մինչեւ իրենց թղթածրարին քննութեան ատարը: Անոնց բնակութիւնն ու սննդեղէնը կը հայթայ-թուի պետութեան կողմէ: բանտին մէջ առանձնովեան արագութեամբ կը մա-նակցին աշխատանոցներու գործունէու-թեան, օրինակ էլեկտրական գործիքնե-րու մասեր կը չինեն: Ասոր փոխարէն ամսական չուրջ հազար Ֆրանք կը ստա-նան: Կրնան այդ դումարը կրկնապատ-կել, կամ եռապատկել, իրենց խուցին մէջ գիշերներն ալ աշխատելով: Ի վեր-ջոյ, երբ կը ղրկուին իրենց երկիրը, ար-դէն կոկիկ դումարի մը տիրացած կ'ըլլան զոր չահած են օրինաւորութեամբ ու պա-տիւով: Յաճախ իրենց հետ կը տանին նաեւ լաւ չիշատակներ: Այս վերջինին ա-պացոյցը այն է որ Քոփընհակի չրջակա-յքի բանտերէն բանտապահ մը նչմարած է որ իրենց նախկին խորհրդային «յատ-խորդներ»էն ոմանք վերադարձած են:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶՆԵՐԸ

Շատերու համար անակնկալ եղաւ երբ նախագահութեան ընտրութեան հարցախոյզներու արդիւնքը քուէներու աւելի քան 30%-ը նախատեսեց ի նպաստ Ժ. Տըլորի, ընտրութեան առաջին փուլին: Նոյն հարցախոյզին համաձայն, ան առաջին անդամ ըլլալով յաղթականը նկատուեցաւ Բ. փուլին, է. Պալատիւրի դէմ:

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ ոչ ոք կը տարակուսէր աջին յաղթանակէն: Զախը ծանր պարտութիւն կրած էր 1993 Մարտին ու այնպէս կը թուէր որ երկար տարի չի կրնար քաղաքական ասպարէզ վերադառնալ: Տարածուած էր նաեւ այն կարծիքը որ Եւրոպական յանձնախումբին նախագահը իր փայլէն շատ բան պիտի կորնցնէր, անմիջապէս որ տեղ դրաւէր Ֆրանսական բեմին վրայ:

Բայց նախատեսութիւնները չէիրականացան: Եւ կարելի է ըսել որ ճիշդ հակառակը պատահեցաւ: Տըլորի երեւումը Ֆրանսական լրատուէիւններէն, իր գիրքին հրատարակութեան առիթով (լինելիք տ'Էօն հօմ), ոչ յուսաբեկութիւն, ոչ ալ փլուզում պատճառեց: Ընդհակառակն, ան վերելք արձանագրեց հարցախոյզներու մէջ, անակնկալ վրդովում պատճառելով աջի ճակատին: Վախեր սկսան յայտնուիլ թէ հապա՞ եթէ կրկնուին 1981-ի եւ 1988-ի դէպքանիները:

Ճիշդ է որ տակաւին հինգ ամիս կայ ընտրութեան ու ոչինչ վերջնական է: Յստակ է միայն թէ Ֆրանսացիները կը հաւատան թէ կացութեան յարմարադոյն դէմքն է Տըլորը: Անոնց 65%-ը անոր մէջ կը տեսնէ նախագահութեան տուեալներու համախմբում մը: Ծունիէն ի վեր 15 կէտ չհած է ան, Պալատիւրէն 7, իսկ Շիրաքէն 26 կէտ առաջ անցնելով:

Տըլորի անձին մէջ նախագահութեան պաշտօնին յարմարադոյն թեկնածուէն դատ, մեծամասնութիւն մը կը տեսնէ նաեւ միջազգային ծանրակշիռ տաղնապ մը դիմագրաւելու կարողութիւնը, տնտեսական բարգաւաճման ու զործազրկութեան դարմանի բանալին,

Հարուածը ծանր է յատկապէս վարչապետին համար որ կը կարծէր օգտուիլ համակեցութենէն ու նախագահին հիւանդութենէն, հասնելու համար զերագոյն դիրքին: Այսօր, իր հակառակորդը հատուի մը հրատարակութեամբ ու ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի քանի մը տեսակցութիւններով լաւագոյն արդիւնքին կը տիրանայ, զրաւելով նաեւ երիտասարդունը, պաշտօնէութիւնն ու բանուորները: Տըլորի համակիր է համայնավար քուէարկողներու 93%-ը, բնապահներու 60%-ը, իւ -- Տէ -- Էֆ-ի հակում ունեցողներու 17%-ը, Էն - Փէ - Էն-ի 12%-ը եւ Սպղ· ճակատի 31%-ը: Այլ խօսքով՝ ան լայնօրէն կ'օգտուի աջի ճակատին պառակտումէն:

Այսպէս, Տըլորի յաջողութեան վարկածը կը խանդարէ աջին հաշիւները· 1994 Մարտէն ի վեր Պալատիւր ամէնէն ցած արդիւնքը ունեցած է, ութ ամսուան մէջ կորնչցնելով ութ կէտ: Բ. փուլի նախատեսութիւններով ալ ամէնէն դէշ արդիւնքին տէր է, Տըլորէն պարտուելու հեռանկարով:

Այս բոլորը կը թելադրեն այն համոզումը թէ նախագահական ընտրութիւնը անակընկալներ կը վերապահէ ու չատ դիւրին չէ Ֆ· Միթերանի յաջորդը ենթադրելու գործը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԿԱՊԸ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԻ

Յառաջիկայ երեք ամիսներու ընթացքին կը նախատեսուի կրկնապատկել Հայաստան -- Ռուսաստան հեռաձայնային կապի ծաւալը, գիծերու թիւը 60-էն հասցնելով 120-ի: Այս ուղղութեամբ պայմանագիր կնքուած է ամերիկեան «Քոմսաթ» ընկերութեան հետ, որ կը սահնձնէ թէքնիք աշխատանքներու իրագործումը:

*
**

ՀԱՁԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գերմանիոյ Խորհրդարանի պարբերականին՝ «Աշխարհի ինքնավար Պետութեանց խորհրդարաններու դրադարանային տեղեկատու»ի 5-րդ թիւին մէջ առաջին անդամ ըլլալով կը յիշուի նաեւ Հայաստանի Գ. Խ·-ը:

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը Նոյեմբերի 11 -- 13 դումարեց «Խորհրդածութեան Շաբաթավերջ» մը Պլէֆոնթէնի կայանին մէջ, որու ընթացքին ուսումնասիրուեցան կազմակերպչական հոգեբանութեան հարցեր: Շաբաթ օրուան նիստերուն դասախօս -- խմբավարն էր հոգեբան՝ Մելինէ Գարագաշեան Միացեալ -- Նահանգներու Նիւ -- Ձըրզի նահանգէն եւ անդամ Հայ Օգնութեան Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան: Ներկայ էին Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչուհիներ Փարիզէն, Լիոնէն եւ շրջակայ հայ զաղութներէն: Ներկաներուն 25 տոկոսը կը ներկայացնէր Ֆրանսահայ երիտասարդ սերունդը:

Տօքթոր Գարագաշեան ներկայացուց «Մարդկային փոխ - յարաբերութիւններ կազմակերպութեան Զարգացման Ընթացքին» նիւթը: Ան ըսաւ՝ «Կազմակերպչական կեանքն ու գործունէութիւնը կ'անցնին զանազան փուլերէ կազմակերպութեան աճի ու զարգացման ընթացքին: Մեր կազմակերպութեան պարագային բնական կազմակերպական հարցերու վրայ կուգան նաեւ վարձանալու Հայ ըլլալու, Հայաստանի անցեալի ու ներկայի եւ մեր անմիջական անցեալի պատմութեան հարցերը»: Ապա, ան ներկայացուց կազմակերպչական ընթացիք հարցը լուծելու ընդունուած ձեւեր:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի անդամները բաժնուելով խմբակներու, ուսումնասիրեցին «Վոլոնդարիա եւ Փրոֆէսիոնալիզմ» նիւթերը: Խմբակներուն եղրակացութիւնները ներկայացուեցան ընդհանուր նիստին մասնակցող խումբին դործնական բանաձեւերու միջոցով: Անոնք անդրադարձան Հայ Օգնութեան Միութեան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի անցեալի 84 տարիներու գործունէութեան վրայ, որպէս ամենափորձառու Հայ ինքնակամ աշխատող կանանց կազմակերպութիւնը: Ներկաները քննեցին կազմակերպութեան առաջ դրուած ներկայի դրաւականները ա՛յս արդիւնքաց հաղորդակցութիւններու աշխարհին մէջ գոյատեւելու եւ զարդանալու ճանապարհին վրայ: Նկատելի էր անդամներու սէրն ու դուրգուրանքը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի նկատմամբ եւ անոնց նուիրումը՝ կազմակերպութիւնը տեսնելու չարունակական վերելքի մէջ:

Սեմինարի երկրորդ նիստին ընկերուհի Գարագաշեանը ներկայացուց ժէնոկրամ կազմելու մէթոտը իբրեւ օրինակ ունենալով հանրածանօթ մարդկանց ժէնոկրամները, Ան նաեւ օգտագործեց ներկայ անդամներէն կամաւոր մը պատկերացնելու համար հայ ընտանիքի մը երեք սերունդներու զգացական եւ փոխ - յարաբերական քարտէսը: Ան խօսեցաւ 1915-ի ջարդերուն եւ զաղթականութեան ազդեցութեանը մասին յաջորդող սերունդներու զգացական յարաբերութիւններուն վրայ:

Ներկաները ապա ուսումնասիրեցին «Հայ կնոջ կամաւոր աշխատանքը հայութեան անցեալի, ներկայի ու ապագայի ընկերային ու քաղաքացիական կեանքի ծիրին մէջ» նիւթը, յատկապէս նկատի ունենալով Հայաստանի ու Սփիւռքի մտաւորական, կրթական, զգային ու ընկերային կարիքները եւ 1988-ի երկրաշարժը ունենալով որպէս առանցքը հայ հանրային կեանքի փոփոխութեան մէջ: Անոնք եզրակացուցին թէ անհրաժեշտ է նեցուկ կանդնիլ Հայաստանի տէմոքրատիկ ու մտաւորական վերելքին· միաժամանակ չեշտեցին թէ Սփիւռքի դոյապահպանումն ու նոր սերունդի դաստիարակութիւնը անհրաժեշտ են Հայաստանի երկարատեւ զոյատեւմանը ու աճմանը համար:

Ընկ· Գարագաշեան խորհրդածութեան ընթացքին հարց տուաւ թէ կարելի՞ է արդեօք, որ հայ կնոջ ինքնակամ աշխատանքն ու հայութեան նուիրումը, կապուած ըլլայ ջարդերու պատճառած հոգեկան խանգարման հակազդեցութեանը, ուղղակի թէ անուղղակի: Հետազբազբական կարծիքներու փոխանակումները նկատի ունեցան այս կարելիութիւնը եւ նաեւ հայութեան ընդհանրապէս պայքարելու ձգտումն ու դիմադրականութիւնը՝ դժուարութիւններ յաղթահարելու ու անհատական թէ ազգային նպատակներ իրագործելու նպատակով:

Շաբաթավերջը յաջողեցաւ ստեղծել վերանորոգման, կապերու սերտացման ու կազմակերպչական հզօրացման մթնոլորտ մը ժիւրայի դեղեցիկ լեռներու լանջերուն վրայ: Կազմակերպիչ յանձնախումբը գլխաւորութեամբ ընկերուհի Ժանէթ Մատոյեանի բատարեց ներկաներու բոլոր կարիքները: Շաբաթավերջի իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ ընկերուհի Հէլէն Մերճանեանը, անդամ Հ·Օ·Մ·ի Կեդրոնական Վարչութեան, եւ մտային յղացում ներշնչողը այս ձեռնարկին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Այդ ճամբէն է որ նաեւ Պաղտատ կ'երթայ եւ կ'երեւակայեմ պահ մը ուղտերու չարքը որոնք իրենց կռնակը բեռցուած բեհեզները, շղարշները, ոսկեթել բանուածքները եւ հիւսուածները, պերճանքի չքեղ առարկաները, բերել ձգելէ ետքը Արեւելքի մայրաքաղաքը իրենց բոժոժներուն ծիծաղոտ երաժշտութիւնով կը հեռանային եւ կը վերադառնային Պաղտատ, Մուսուլ, եւ կախարդիչ եւ առեղծուածային քաղաքները հին քաղաքակրթութիւններուն· հիմակ այդ ճամբան պարապ է բոլորովին եւ ճերմակ ու սողոսկող կ'երկարի մինչեւ անորոշ հեռաւորութիւնները:

Պէտք է վերադառնալ տուն, մտերմութեան ժամն է հիմա լամբին չուրջը սեղանին առաջք· բայց ահա յանկարծ ձիաւոր մը կը կանդնի մեզմէ քիչ հեռու օտարական մշակ մըն է հաւանաբար· nostalgique եւ տխուր ձիուն սանձը պինդ բռնած աչքերը կը սեւեռէ Արեւելքին· իր պարզ հոգիին խորը այն դեղեցկութեան հեշտա՞նքը կը թրթռայ խաղաղ դիշերին առաջք, թէ հեռուն, այն կողմերը, ամուլ մնացած կնոջը կը խորհի ... ո՞վ դիտէ, թերեւս անդին, իր երկար այրիութենէ վշտաբեկ կինն ալ երդիքին վրայ աչքերուն լոյս կը դրկէ իր մարդուն:

Կարօտի եւ ցաւի արտայայտութիւն մը կայ իր արձանացած ձեւերուն մէջ, աչքերը սեւեռած հեռուն եւ պինդ բռնած ձիուն սանձէն որուն առաջքի ոտքերը թեթեւ մը կը բարձրանան:

Ի՞նչ դառն է այս ժամուն մինակ ըլլալ· մա՛րդ, քու կնոջդ եւ հողիդ դարձի՛ր:

Առաւօտուն կանուխ եկեղեցիին զանգակները դիս կ'արթնցնեն· եթէ բան մը կայ որ զուտ եւ անխարդախ դեղեցկութեան յղումունքը կը պատճառէ ինծի, այն ալ մեր եկեղեցին է իր ծէսերով, մեղեդիներով եւ այն սքանչելիօրէն զուտ աւետարանական պարզութիւնովը՝ զերծ բիւզանդական եկեղեցիներու արուեստակեալ սեթեւեթներէն եւ զերծ նաեւ այն բոլոր խարուսիկ եւ աչք շլացնող զարդարանքներէն որոնցմով կարզ մը եկեղեցիներ հարկ համարած են պճնուիլ, հասարակ ժողովուրդին, տղոց եւ տկարներուն երեւակայութեանը վրայ ազդելու համար:

Փարիզի հոյակապ եկեղեցիներէն չատերը մտած եմ եւ օրհնի ձայնը միացած Ֆրանսայի ամէնէն մեծ երդիչներու ձայնին հետ, դեզարուեստական ամէնէն ուժգին համոյքներէս եղած են: Կը յիշեմ նոյն իսկ որ երբ առաջին անդամ Նօթր -- Տամի միջնադարեան եւ կօթական դունէն ներս մտայ եւ երբ իրարու մէջ ոլորուող կամարներուն ներքեւէն, ու սլացիկ, սաղօթքի պէս չիտակ վեր բարձրացող սիւներուն մէջերէն վիդրայները իրենց հրաշալի գոյներու միտիք մեղեդին դրկեցին նուիրական բուրմունքներով ծանրաբեռնուած մթնոլորտին մէջ, երբ տեսայ խնկուած ծուխերու ծուէնները որոնք ոլոր ոլոր կը թափառէին կամարակապ ձեղունները մէջերէն, հոն դեղերող մաղթանքներու եւ օրհնութիւններու պէս այնպիսի անօրինակ եւ ուժգին յուզումով մը հոդիս լեցուեցաւ որ կը դողդոջէի եւ կը յիշեմ որ ինծի ընկերացող բարեկամներուն կ'ըսէի դրեթէ արտասուելով·

-- Տարի մը՛, տարի մը՛ ... ամբողջ կեանքս թերեւս կրնամ հոս անցընել այսպէ՛ս ...:

Այլ սակայն գոյներու, բուրմունքին, կօթական զիծերուն ամբողջութեան միւդիք ներդործութիւնն էր այս· անխուսափելի եւ հաշուրուած ներդործութիւնը տակը, դիւրազգած նկարագիրներու վրայ· ինչ որ սակայն մեր եկեղեցիները եւ մասնաւորապէս Ս· Խաչ Եկեղեցին կ'արթընցնէ իմ մէջս՝ բոլորովին ուրիշ բան է· տեսակ մը խորունկ ներքին զգացում, վերյուշում մը կարծես մանկական ջերմեռանդ օրերու, տաք արցունքներու, հայկական չարականներուն, արեւով եւ լոյսով օծուած չարականներուն պայծառ եւ ջինջ յուզումնքին ներքեւ· եւ արդարեւ մեր եկեղեցին միակ տեղն է ուր «առաւօտ լուսոյ»ի պէս փառաբանութիւն մը լսելով -- ուրախութեան եւ զոհութեան սքանչելի եւ այնքան մարդկային աղաղակ -- ինքզինքս մերձաւոր եւ մէկ կր զգամ այս ցեղին հետ եւ հոգիիս խորէն կը ճանչնամ այն փափուկ եւ սակայն իրական ձայնը որ մեր նախահայրերէն մեզի աւանդուած է եւ ինծի մասնաւորապէս նուիրական եւ սիրելի է այդ ձայնը, ինծի որ անկէ դուրս, այնքան օտար եմ չատ մը տեսակէտներով իմ համայնքիս:

Զանգակները թրթռուն կ'երգեն միշտ եւ վայրկեան մը օրօրուելէ ետքը իրենց ձայնին կանոնաւոր ելեւէջներէն կը պատրաստուիմ երթալ եկեղեցի:

Եկեղեցին՝ պատարագի արարողութիւն կը կատարուի· տղու ձայն մը կայ որ ոլորուելով կը բարձրանայ ջինջ ու անոյշ, անդիտակից իր զեղգեղին հարստութեան· բուական բազմութիւն կայ որու մեծամասնութիւնը ճաղատ զլուխներ ունի· լոյսը՝ պղտորած խունկի եւ կընդրուկի ծուխերէն եւ պրիմակներուն մէջէն անցնելով կուգայ կը լուսաւորէ թեթեւօրէն այդ ճաղատ զլուխները· հիմա անոնք բարձր են եւ մտիկ կ'ընեն, տղուն ձայնը հետզհետէ հրաշալի կը թրթռայ, վերացումներու, զերբնական յուզումնքներու արբեցութիւնը խորհրդանշելով· վառուած մոմեր զեղեւելով կը վառին եւ ցերեկուան լոյսին մէջ հիւանդոտ բան մը ունին, նուաղուն եւ ժժդոյն· ապին անդին պրիմակ մը կը պլպլայ, կարմիր կանանչ կամ մանիշակագոյն ու կը զգաս որ ճրնշում ու արուեստակեալ ծեփծեփումներ չկան· քրիստոնէութեան առաջին տարիներու սքանչելի եւ հաւատքով օծուած պարզութիւնն է· քահանաներ - թէեւ նախկին արհեստաւորներ եւ ուսուցիչներ -- առաքելական եւ հնամենի բան մը ունին իրենց բանուածքներով ծանրացած բեհեզայ վերարկուներուն տակ, իրենց բնականօրէն ծաւալած մօրուքներով եւ ազօթքներով մաշուած ու զրեթէ խոպոտ ձայներով· հոն՝ խորանին առաջք մարդը այլեւս գոյութիւն չունի· symbole-ներ են միայն, եւ իրենց ծանր չուրչանէրուն ներքեւ, յամրաքայլ ու զարերէ ի վեր իրենց ուսնդուած խորհրդանշական չարժումներով հրաշալի ամբողջութիւն մը կը կազմեն արարողութեանց, չարականներուն, խնկուած բուրմունքներուն եւ երգեցիկ տղոց մանկական եւ ջինջ ձայներուն հետ:

(Շար· 12)

Ա.յրի Տիկին Պայծառ Կիւզէլեան, զաւակներուս Թոռները,
Օր. Աղաւնի Փաշայեան
եւ ընտանեկան պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Զամասաեան)

մահը որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 2-ին, 93 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին
4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

RADIO — CLASSIQUE
FM 101,1

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
ՋԱՃՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

Շայնասփիւռի դասական երաժշտութեան կայանէն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 16·30-ին, «Ժամանակակից երիտասարդ տաղանդներ» յայտագրին մէջ Վարդան Մամիկոնեան կը նուագէ Շոփէն, Լիսթ, Տէպիւսի, Շուման։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
Exposition

Le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'U.G.A.B.
et l'Association «Artistes Plasticiens Arméniens de France» (A.P.A.F.)
vous invitent à l'exposition
«LE PARAVENT»
Peintures et créations de :
Asilva — Barkev — Ganantchian — Georgelin — Ghazerian — Jamakorzian — Jirka — Laroche — Kara — Kazan — Kazandjian — Nakchi — Nersessian — Samuelian — Vatché

VERNISSAGE
le mardi 6 décembre de 18h à 21h,
EXPOSITION
du 7 au 9 décembre de 16h à 21h;
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօր՝ Սաթենիկ Եսիբարտաշեանի թաղմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Անարէ եւ Ամման Եսիբարտաշեան 3000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Reprise des cours de la Chaire d'Arménologie de l'Université Catholique de Lyon

Jeudi 5 Janvier

Possibilité de choisir parmi 3 cours :

INITIATION A L'ARMENIEN MODERNE
2eme année
16h30 à 17h30

LITTERATURE
Etude de l'«**Histoire de l'Arménie**» de Moïse de Khorène, traduction par Annie et J.-P. Mahé.
Livre fondateur, il a forgé la mémoire collective des Arméniens.
17h30 à 19h00

SPIRITUALITE
Grégoire de Narek
19h00 à 20h15

Ces cours sont assurés par M. K. Beledian et ont lieu tous les jeudis à la Faculté de Théologie,
10-12, rue A. Fochier (Place Bellecour, côté Saône), Lyon 2e — (1er étage) — Tél. : 72 32 50 23.
Inscription au 1er cours.

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI
le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise
UNE
CONFERENCE
«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»
avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN
Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սախալողաբար կը փնտռուի «Ապագայ» չարաթաթերթի հաւաքածոյ մը։ Ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան առիթով.-

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմին, Պր. Ժիրայր Թրէնկեան, Պր. Թրէնկրիք Թրէնկեան 5000-ական Ֆր., Պր. Ռաւիկ - Հարալտ Թրէնկեան 4000 Ֆրանք, Առնուվիլի Հայ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր - Յակոբեան, Վարդուհեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ա. Ալէքսանեան, Աբէլեան - Պօղոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Պարզեւ Սայրին, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թոռոսեան, Տիկին Անոյշ Քիւրէմիթճեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան, Շաւիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Լտ. Մուրատեան, Տիկին Իսկուհի Սէֆէրեան 500-ական Ֆր.։

(Շար.)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեանց Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱՆգլայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »
organise
un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE
Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures
au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e
Réservation auprès de Nevarte Artinian : Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

*
**

ԼՕՐՕ

Կապոյտ Ծովի Սէն - Ժերմէն մասնաճիւղի (լօրօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ դիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

CONCERT
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente
NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN
d'après H. OSHAGAN
Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN
Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Solistes : Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, Basse.
Chœurs : SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BILAN F A F AU 30/9/94 VENTILATION DES DEPENSES

— Achats, immobilisations	18.451,74
— Achats courants	16.264,23
— Timbres	10.952,10
— Téléphone et fax	923,29
— Annonces journaux, radio	45.036,90
— Frais de réunion	13.252,26
— Mailing	212.547,97
— Divers	1.270,00
— Rémunération	10.000,00
— Impôts et taxes	210,00
— Comptes régionaux de fonctionnement	20.000,00
— Frais de voyages	17.620,20
— Frais de prélèvements bancaires	4.688,02
— Dons annulés	490,00
Total	371.705,74
Frais engagés pour le compte du Fonds Hayastan - Arménie	41.252,26
Total général	412.958,00

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
DINER ANNUEL
au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie
Invité d'honneur : **Monsieur CLAUDE MUTAFIAN**
Vendredi 9 Décembre à 20 heures
YAN'S CLUB — 5, avenue Reille, Paris 14e
☆ *Tirage de la TOMBOLA au cours du Dîner* ☆
Pour réserver téléphoner au : 45 27 74 01

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
JEUDI
8 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.477 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.477

ՓԷՇՏԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՅԱՒ

ՄԻԱԿ ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ

ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ն որու վեհաժողովը տեղի ունեցաւ Փէշտա Դեկտեմբեր 5-ին եւ 6-ին վերջ դուաւ առանց մեծ արդիւնքի: Լեռը մուկ մը ծնաւ կարելի է ըսել, թէեւ մեծ բան ալ կարելի էր ակնկալել: 32 պետութեանց զեկավարներ հաւաքուած էին եւ Դեկտեմբեր 7-ի առաւօտեան մեր տեսած օրաթերթերը կը հաստատէին թէ միակ դրական կէտը կը վերաբերէր Ղարաբաղի, որովհետեւ Ռուսաստան ընդունած էր, ի վերջոյ, որ միջազգային վնասարական առաքելութիւն մը ղրկուի Ղարաբաղ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի հովանիին ներքեւ, չատ հաւանաբար ռուսական հրամանատարութեան տակ: Ծանօթ է որ ցարդ Ռուսերը զէմ էին այս կարգադրութեան եւ կ'ուզէին որ խաղաղապահ ուժերու նման առաքելութիւն մը կազմուած ըլլայ մասն ՀԱՊ-ի երկիրներու զօրքերով եւ առաւելաբար ռուս: Այս ժողովին առթիւ, կարճ հանդիպում մը ունեցած են Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ Հ. Ալիեւ: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան յայտարարած է որ Ղարաբաղի հարցը չի լուծուիր ցորչափ չընդունուի անոր ինքնիշխան պետութեան հանդամանքը: Իրեն համար առարգրուած թուղթեր մեծ կարեւորութիւն չեն ներկայացներ եւ կարեւորն այն է որ նախ խաղաղապահ ուժերը զետեղուին, հրադադարը մնայուն բնոյթ ունենայ, ապա կարելի կ'ըլլայ անցնիլ երկրորդ հանդրուանին, այսինքն բանակութեանց:

Ռուսաստան Շուէյտի հետ պիտի բաժնէ «Մինսկի խումբ»ին նախագահութիւնը: Այս խումբը կը բաղկանայ ինը պետութիւններէ (Միացեալ - Նահանգներ, Ռուսաստան, Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Շուէյտ, Թուրքիա, Հունգարիա, Բելոռուսիա) եւ ստեղծուած է 1992-ին, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար Ղարաբաղ:

Աւելցնենք սակայն թէ Փէշտայի ժողովին այս «միակ դրական» գործն ալ այնքան մեծ յաջողութիւն մը կարելի չէ նկատել եւ արդէն, Դեկտեմբեր 7-ին, «Հիւրրիյէթ»ի մէջ Սամի Գոհէն դիտել կուտար թէ սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած է, բայց ոչ մէկ գործնական կարգադրութիւն եղած է այդ ուղղութեամբ:

Նոյն տեսակէտը յայտնած էր Դանիոյ վարչապետը («Հերըլտ Թրիպիւն», Դեկտեմբեր 7): Կ'ըսուի թէ ըստ զղջանի համաձայնութեան մը Գլինթընի եւ Ելցինի միջեւ, այդ ուժերուն ոչ աւելի քան 50%-ը կրնայ ռուս կամ ՀԱՊ երկիրներէն ըլլալ:

Գալով Պոսնիոյ, աւելի դէշ է իր պարագան, որովհետեւ (չ)գործադրուելիք բանաձեւ մ'իսկ կարելի չէ եղած չարադրել: «Լիպերասիոն» ֆիասօ կ'որակէ կառարուածքը, «Ֆիկառօ»՝ ձախողութիւն, «Իւմանիթէ»՝ նուազագոյն հաշուեկշիռ: Պոսնիացիք, որոնք արդէն ամբաստանած էին Ֆրանսան եւ Անգլիան սերպամէտ քաղաքականութեան համար, չատ աւելի խիստ դիրքորոշում կը պահանջէին Սերպերու նկատմամբ, մինչ Ռուսերը, ընդհակառակն, չատ աւելի մեղմ կեցուածք կ'ուզէին: Եւ ի վերջոյ ինչպէս ըսինք, ո'չ մէկ բանաձեւ (նոյնիսկ բան մը ըսող՝ բան մը չըսելու համար) կարելի եղած է չարադրել: Ելցին վերադարձին խստօրէն քննադատած է այս ժողովը (հեռատեսիլէն) զոր Գլինթըն ըրած է, ուզեց «ամերիկեան չօ»-ի վերածել:

Կարեւորագոյն որոշում մը տրուած է սակայն, պէտք չէ այդքան յոռետես ըլլալ, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը, այսինքն առաջին բառը՝ ճնճղերաանսը գարձած է կազմակերպութիւն, այսինքն՝ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան կազմակերպութիւն:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՍԱՍՏԻԿ ՅՈՒՐԱՏ

Դեկտեմբեր 7-ին մեր առած լուրերու համաձայն սաստիկ ցուրտ էր Երեւան եւ անմիջական նախատեսութիւններն ալ չատ քաջալերական չէին: Որպէսի կամուրջին օդը հանուելէն ետք, ոչ մէկ կառախումբ կը մտնէ Հայաստան, այսինքն ոչ ապրանք, ոչ մարդիկ, ոչ ուտեստեղէն: Առնուազն չաբաթ մը հարկ է կամուրջին վերաշինութեան համար:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6)

ՀԱՅԵՒՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Հրանդ Բագրատեան Դեկ. 5-ին ընդունած է Ռուսաստանի դեսպան Ա. Ուսոնովը, եւ մխանարար քննարկած են 1995-ի հայեւռուսական առեւտրական յարաբերութիւններուն եւ այդ առընչութեամբ կնքուելիք պայմանագրութիւններու վերաբերող հարցեր: Արծարծուած է նաեւ Հայաստանի Ռուսաստանէն կազ ստանալու կարելիութեան հարցը:

*
**

ՀԱՅԿ. ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱԹԷՆՔԻ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՕԹԱՆ-ի գիտական կոմիտէին նախաձեռնութեամբ Աթէնք դումարուած գիտաժողովին, որու նիւթն էր պալքանեան երկիրներու մէջ գիտական քաղաքականութեան եւ հետազօտութիւններու կազմակերպման հարցերը, հիւրաբար մասնակցած է նաեւ Հայաստան, որ կը ներկայացուէր Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահ Ֆաղէյ Սարգսեանի, ճարտարագիտական համալսարանի տեսուչ՝ Եուրի Սարգսեանի եւ Գիտութեանց Ակադեմիայի հաշուական կեդրոնի տնօրէն Եուրի Շուքուրեանի կողմէ: Հայկական պատուիրակութիւնը եղյթ ունեցած է, զեկուցումի նիւթ ունենալով՝ Հայաստանի մէջ նոր ձեւաւորուող գիտական քաղաքականութեան ու կուսակցութեանց կազմակերպման հարցերը եւ գիտական լրատուութեան իրավիճակը:

ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ 1994

ՍԷՆ ԱՐԵՒՇԱՏԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Դեկտեմբեր 6-ին Սորպոնի Լուի Լիար սրահին մէջ նշուեցաւ «Գիշողութեան մրցանակ»ին Ե. տարին, մասնակցութեամբ նախորդ տարիներու մրցանակաւորներուն: Մրցանակը որ 1989-ին հաստատուեցաւ Տիկին Միթերանի նախաձեռնութեամբ, առաջին տարին ունեցաւ երեք դափնեկիրներ, որոնցմէ առաջինն էր Երեւանի Մատենադարանը: Ու անոր տնօրէնը՝ Սէն Արեւշատեան փարիզ էր, առնելու իր դիպուածած հաստատութեան տրուած մրցանակը:

Ե. տարեդարձի նշումը սկսաւ մրցանակաւոր հեղինակութիւններուն յիշողութեան պահպանութեան ըմբռնումին նուիրուած ելոյթներով. իսկ կէսօրէն ետք տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը որու ասպարին առորագրուեցաւ «Գիշողութեան հաստատագիր» մը, իսկ երեկոյեան 1994-ի մրցանակը յանձնուեցաւ ալժերացի պէրոլէր երդիչ Մաթիւպ Լունէսի:

Օրուան առաջին բաժինին մէջ խօսք տրուեցաւ Մատենադարանի տնօրէնին: Անոր խօսքը (ֆրանսերէն) ներկայացուց փրոֆ. Ժ. -- Փ. Մահէ: Ս. Արեւշատեան կ'անդրադառնար 1989-ի մրցանակին որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած էր թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ: Կը յիշէր որ Տիկին Միթերան այդ յանձնումին չուրջ վեց ամիս առաջ Երեւան ժամանած ու այցելած էր Մատենադարան: Այդ թուականը կը զուգադիպէր երկրաշարժին վաղորդայնին որուն ստեղծած դառն իրավիճակին մէջ սփոփարար հանդամանք ստացած էր տրուած մրցանակը: Ան մեծ խթան հանդիսացած էր դէպի անկախութիւն երթին, դարերու մաշումին, ազգային ինքնութեան մոռացումին ու կատարուած ճնշումներու դէմ:

Ս. Արեւշատեան կ'ըսէր թէ մրցանակին յաջորդ տարին իսկ Հայաստան տիրացած էր իր անկախութեան, իսկ այսօր, երկար ժամանակէ ի վեր կ'ապրէր չրջափակումի մը ծանրագոյն պայմաններուն մէջ: Այսուհանդերձ, պայքարի եւ ազատութեան ոգին երբէք չէջած էր ու դժուարութիւնները չէին յաջողած ընկճել ժողովուրդը:

Մատենադարանը այսօր եւս կը չարունակէր իր բնականոն ընթացքը, ապացոյց տալով որ ամենադժուարին պայմաններ իսկ չեն արգիլեր ազգային արժէքներու եւ ազգային ինքնութեան պահպանումը:

«Այս փորձառութեամբ, կ'ըսէր Ս. Արեւշատեան, եկած եմ վկայելու հոս, այն վստահութեամբ որ բոլոր մրցանակաւորները նոյն պայքարը կը մղեն այն ուժերուն դէմ որոնք կը միտին ոչ միայն անհետացնելու ժողովուրդներ կամ անձեր, այլ նաեւ ջնջելու անոնց յիշողութիւնը»: Ան կը չեշտէր թէ ժողովուրդի մը յիշողութիւնը այն զօրեղ ուժն է որ կը դերադանցէ անհատականը. անէ որ, կ'ըսէր ան, մեզի թոյլ տուած է շարունակելու մեր դարաւոր ընթացքը ու հիմա եկած ենք մեր ջանքը միացնելու ձերինին, հասարակաց գետնի մը վրայ մէկտեղելու մեր փորձառութիւնները, որպէսզի կարենանք միասին ոտք դնել Գ. հազարամեակի սեմին»:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱԳՈՂ ԵՆ ԲԱՔՈՒԷՆ

Քարիւղի օտար ընկերութիւնները կը մերժեն սկսիլ իրենց աշխատանքները կասպիցի երեք նաւթահորերու վրայ (Ազերի, Շիրակ եւ Կիւնէշլի) այնքան ատեն որ Ադրբեջան չի զործադրեր իր պատասխանատուութեանց բաժինը: Անոնք մերժած են նաեւ վճարել 70 միլիոն տոլարի դուման մը, զոր պէտք է Հայտար Ալիեւի կառավարութեան յանձնէին որպէս «կանխավճար»:

Օտար ընկերութիւններու գլխաւոր ապարկութիւնը հետեւեալն է. Ադրբեջանի Մորհրդարանը Նոյեմբեր 15-ին վաւերացուցած է նաւթի պայմանագիրը, բայց օրէնքի տեղ պարզ «որոշում» մը քուէարկելով: Ընկերութիւնները կ'ըսեն թէ այս «որոշումը» իրաւական արժէք չունի: Կը պահանջեն ուրեմն որ, Ալիեւի կողմէ ստորագրուած նոր օրէնք մը քուէարկուի: Ապա թէ ոչ անոնք ոչ կանխավճար կը կատարեն, ոչ ալ գործի կը ձեռնարկեն:

Պ. ԼԷՈՒԻՍԻ ԴԷՄ Բ. ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8-ԻՆ

Ծանօթ է որ երկու դատեր բացուած էին Պ. Լէուիսի դէմ, «Մոնտ»ի հարցազրոյցին (1993, Նոյեմբեր 16) ընթացքին իր մէկ արտայայտութեան առթիւ ուր պատմաբանը «Պատմութեան հայկական տարբերակ» որակած էր Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը: Պատժական ատեանի առջեւ Հայ Դատի Ցանձնախումբին բացած դատին բացատական վճիռը տրուեցաւ Նոյեմբեր 18-ին («Յառաջ», Նոյեմբեր 22): Դատարանը անընդունելի դատ բացուած դատը, որ կ'ենթադրէր նկատի առնելով որ 1939 -- 45-ի ընթացքին գործուած ոճիրներուն:

Հայկական Միութեանց Ֆորումին բացած դատը, այս անգամ քաղաքային (սիվիլ) դատարանին առջեւ տեղի պիտի ունենար Դեկտեմբեր 14-ին: Ֆորումը կը տեղեկացնէ թէ դատը յետաձգուած է Փետրուար 8-ին Պ. Լէուիսի փաստաբանին դիմումին վրայ:

ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ա.

Ժորհելու է թէ Սփիւռքի մէջ գրական յոբելեան մը, որ առ նուազն կէս դարու ստեղծագործական ճիգ մը կը նուիրագործէ, օրական երեւոյթ չէ ու եթէ ուզենք յարդել ճաշակի պահանջները՝ օրաթերթէ աւելի լուրջ պարբերականի մը էջերն են, որ կրնան կրել անոր ծանրութիւնը: Ամսաթերթ մը, օրինակ, կամ եռամսեայ հանդէս մը: Սակայն Արեւմտեան Սփիւռքը չունի ատոնք, որովհետեւ մեր մօտ գրականութիւնն ու արուեստը առօրեայ պահանջներ կը գոհացնեն լոկ ու մենք Սփիւռքցիներս մինչեւ հիմա խորհած ենք թէ մենք պատմութիւն չունինք, առժամեայ է մեր այս գոյութիւնը ու ատոր չենք եղած մեր ժամանակին: Առանց պատմութեան, թեթեւ կ'ըլլայ կեանքը, տարիները արագ կ'անցնին, արմատները կը կորսընցնեն իրենց կարեւորութիւնը եւ մշակոյթի կառոյցները հազիւ չինուած՝ դիւերուան մութին մէջ կը հալին կ'երթան ու ամէն ինչ ծայրէն սկսելու է առաւօտեան: Հաւանաբար այդ իսկ է ատենդութիւն կամ հոդ կոչուածին իմաստը -- ապահովել ժամանակին ներկայութիւնը, դիտակցութիւնը: Պահ մը վար իջնելով բեմէն ու մարդոց աչքերէն՝ յոբելեար մը առանձնաշնորհեալ պատեհութիւնը ունի նշմարելու այս յատկանշական երեւոյթները: Եւ անդրադառնալու անգամ մը եւս, թէ կեանքի մէջ ամէն ինչ «պատրուակ» է եւ ոչինչ՝ պայմանադրական կրնայ ըլլալ: Լաւագոյն արդիւնքը որ յոբելեար մը կրնայ ակնկալել այդ պատրուակէն մշակութային աւանդութեան մը, ոգեկան խրիխնեներու ստեղծումն է ժողովուրդի դիտակցութեան մէջ չնորհիւ յետադարձ ակնարկին որ մարդիկ կը նետեն դէպի ազգային անցեալը: Ցանկարծ երեւան կուգայ իրենց համար թէ Սփիւռքը առ նուազն կէս դարու կենսագրութիւն մը ունի, թէ անոր գրականութիւնը սերունդներ եւ ընթերներ կը հաշուէ, եւ թէ գալիք ժամանակներուն 21-րդ դարը յուսահատութեան եւ անորոշութեան վայրեր չեն անպայման այլ, անյեղլին նման, ատոնք ալ կրնան հայ մշակոյթի ապրեցնել: Անշուշտ հայ գրագէտը այդ ապահովութիւնը ունէր սկիզբէն ու գիտէր հայ մտքին կորովի, տոկուն նկարագիրը -- ժողովուրդն էր որ կ'անդիմանար այդ ճշմարտութիւնը: Այսպէս է որ ամէն յոբելեան կ'ամրապնդէ մեր դիմադրական ուժը, կը պրկէ պարանները որոնք կը կապեն մեզ ժամանակի նաւուն:

Ցոբելեարը ինքը չատ պէտք չէ խօսի եւ նուազադոյն դերը ստանձնէ իր մասին եղածին մէջ: Անշուշտ թէ իր ինքնութիւնը եւ չափի զգայարանքը ծանր փորձէ կ'ենթարկուին երբ ինքզինքը հանրային ուշադրութեան կեդրոնը կը տեսնէ եւ կը տարուի պահ մը դեր մը կամ դիմակ մը որդեգրելու որ համապատասխանէ մարդոց կարծիքներուն իր մասին: Ամէն մարդու դործ չէ առիւծ ու բախտաւոր են անոնք որոնք կը յաջողին փերսոնա մը ստեղծել որ կը պաշտպանէ դիրքերնիք լուսանկարիչներէն, լրագրողներէն ու սրահին մէջ առաջին չարքին նստողներէն: Այսպէս իր անձը պատսպարած իր ու հանրութեան խոշորացոյցներէն՝ ան կրնայ վերլուծել ու հասկնալ ինչ է որ իր անձէն ու վաստակէն աւելի կարեւոր՝ կը կառավարէ կացութիւնը:

Առաջին ճշմարտութիւնը որ յայտնի կ'ըլլայ իր այս բացառիկ դիրքէն՝ այն է որ մեր Սփիւռքեան մշակոյթը դասակարգերով կը զարգանայ: Այսպէս, երկու դասակարգի մշակոյթ կը ընտրուի մեր մէջ -- մասնաւորական ընտրանիի մշակոյթ մը որ կը զարգանայ բարեկեցիկ, միջին դասակարգի վերնախաւին մէջ, եւ՝ ժողովրդային զանգուածներու մակարդակի մշակոյթ մը որ իրականութեան մէջ Փոլքլորին չատ չի տարբերիր:

«Մասնաւորական ընտրանին» դասակարգ չէ անկասկած, որովհետեւ ընտրանիին պատկանողին առաջին արարքը մերժելն իսկ է «դասակարգի» գաղափարը: Զարտուղի խառնուածքներու, յատկանիշ ու բարդ միտքերու հանդիպում մը, ընդունուած սկզբունքները նորոգելու պահանջ մը, ստեղծագործական ինքնաբուխ կազմակերպութեանց միացում մը ատոնք է որ կը ստեղծեն դասակարգի նմանող ընկերային խաւ մը որ իրական լծակն է մեր մշակոյթի զարգացումին: Եւ յոբելեան մը, գարնան առաջին անձրեւին նման, յարմար առիթն է որ այս մարզիկը մէջտեղ եկած ու միասին աշխատին իրենց նախասիրած ծրագրին վրայ: Լոս-Անճըլըսի մէջ սարքուած յոբելեանը Հոկտեմբեր 2-ին այս «անպաշտօն դեկավարութեան» երեւակայութեան մէջ էր որ առաջին անգամ ձեւ առաւ եւ ամէն տարիքի Հայեր որոնք դիւրաւ չատ լաւ ալ չէին ճանչնար՝ հաւաքական դործին մէջ էր որ յանկարծ անդրադարձան թէ նոյն «ալիքին» վրայ կ'աշխատէր իրենց միտքը: Ոչ մէկ հրահանդ, ոչ մէկ հաշիւ կամ չահ կը մղէր այդ քանի չուրջ անձերը որոնք կամաւոր կերպով իրենց ձիրքերը նոյն անօթին մէջ թափեցին: Ուսանող, արուեստագէտ, արուեստասէր, վարժապետ, դրոց-բրոց, համալսարանի դասախօս, լրագրող, տանտիկին, ճարտարապետ -- այս մարդիկ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս իրենց անձնական դոյութեան ու ասպարէզին մտերմութեան քաշողութեան ուժէն ազատեցին իրենք զիրենք ու հայ մշակոյթի սիրոյն զիրար դտան անձանօթ սրահներու չոր փոշիին մէջ, ժողով ու ծրագիր, վէճ ու խանդավառութիւն .. .ու համագրեցին իրենց կեանքերը վեց միլիոնոց ոստանին չնչին մէկ անկիւնը, յանուն արուեստի, յանուն բարեկամութեան, յանուն նորոգումի -- պատասխանը չունիմ այս հարցումներուն:

Այսպէս էր որ, Ֆիլմարուեստ ու բեմարուեստ, արտասանութեան ձիրք եւ դրական ու քննական վերլուծումի մէջ մարդուած իմացականութիւն, դեղպըրական ճաշակ, բանաստեղծութիւնը ատարկայի, նկարի եւ տարածութեան վերածելու կարող երեւակայութիւն, երաժշտութիւնն ու բանաստեղծութիւնը իրարու մէջ ճուլելու տաղանդ, վիճակոյի չնորհիւ դրականութիւն եւ կեանք իրար մօտեցնելու ձիրք -- ահա քանի մը տարբերը այն մշակութային բազադրութեան որ մատուցուեցաւ հանրութեան: Ցոբելեարի մը սոսկական արժէքէն աւելի կարեւոր էր սա հանդիպումը զանազան մասնագիտութիւններու որոնք առօրեայի ճապաղ մակերեսին տակը կը պահուըտէին մինչեւ այսօրերը ու յանկարծ երեւան եկան ու փոխեցին, եօթը ժամուան մէջ, հինաւուրց աւանդութիւն մը: Անշուշտ պաղտնիքը կը մնայ անվերծ -- ինչպէ՞ս կարելի է որ բանաստեղծական աշխարհ մը որ առանձնութեան, անհեթեթին, Աստուծոյ բացակայութեան, մարդ էակին անդտանելիութեան եւ կեանքի անկարելիութեան թէմաներու շղթաներով կապուած՝ յուսահատօրէն կը փորձէ որեւէ, որեւէ նշանակութիւն դտնել, յենարան մը ճարել անդունդի մը լպրծուն, մթին եզերքին վրայ, որ խլացած իր ահազանդի կոչէն՝ կը չանայ լսել մարդկային սիրոյ ամէնէն նուրբ փսփսուքը, ինչպէ՞ս կարելի է թակարդին մէջ ինկած, խուճապահար ու անտրամաբանական, մէկ ձայնի վրայ «ո՞վ կայ ... ո՞ւր է ամէն մարդ ... իրիկ կ'անցնի կը դառնայ այս տեղը ... դո՞յ մարդիկ, մի խաբուիք ... հէ՛յ, մէկը կա՞յ տիեզերքի մէջ...» պոռացող տողերը, անթուատիպ էջերը, թափառական բառերը հաւաքել, կոկել, չափի ու ձեւի բերել մէկ կէսօրէ ետք, հակայ վարժարանի մը քառակուսի սրահին մէջ ու տալ արագ, խիտ եւ անխախտելիօրէն վայելումին ամէն դասակարգէ ու տարիքէ մարդոց հոն մոլորած, թափառող, հետաքրքիր, լուռ ու խօսուն նոյն առեն, չուարած ու հաւանաբար ջղայնացած ալ բանաստեղծութեան քառասային, անհասկընալի ընոյթէն: Ահա մարտահրաւէրը որուն դէմ գտնուեցաւ յանձնախումբը Լոս-Անճըլըսի տարաշխարհիկ թաղամասերէն քով քովի եկած ու մտադրած քանդելու հայկական իմացական դարաւոր սովորութիւնները հանդէս սարքելու, յոբելեան տօնելու եւ մշակոյթ սահմանելու մէջ, սովորութիւն՝ որու չնորհիւ սակայն մեր ազգը յաջողեր էր աչքերը խուփ, ականջները սեղմած, չունչը բռնած անցնիլ տառապանքի հովիտներէն եւ հասնիլ հոս ու հիմա: Այսօր սակայն այդ տարազը անբաւարար է մեզ փրկելու համար: Պէտք է բացուին աչքերը ու բերանները որ քայլ բռնենք աշխարհի յառաջադնաց չարժումներու հետ: Հոս Սփիւռք ենք, այսինքն աշխարհի պորտին կեցած ենք, ամէն օր նորը փորձելէ պիտի չխրտչինք: Պէտք է ազատագրենք հայ միտքը:

Նորոգումի, արդիականացումի եւ թարմացումի սիրոյն եղած այս ճիգը մնայուն չահ պիտի մնայ այդ յոբելեանէն: Հայաստանէն Փոլքլորական չքեղ պարախումբեր, ժողովրդային երգչախումբեր, դաւեչային թատերախումբեր կրնան դալ Սփիւռք ու նուաճել մեր սրահներն ու համակրանքը կրնան նոյնիսկ մեզ չլացնել իրենք թեքնիքով սակայն մեր մշակութային կեանքին որակին եւ անոր ներքին ուժին զարգացումին մէջ անհամեմատօրէն չնչին պիտի ըլլայ անոնց ազդեցութիւնը: Ժամանակ է որ արթննայ Սփիւռքը ու գիտակցի ինչ չարաչահութեան զոհ կ'երթայ յաճախ երբ հայրենիքի անսպառ (անսպա՞ռ...) վարկին կռթնած՝ հայաստանեան հասարակ, օթեկ փոլքլորը մեզ կը հրամցնեն ու կ'արժանանայ մեծ դովեստի: Ո՞վ գիտէ ինչքան ծածուկ հեղնանք կ'ընկերանայ այդ ներկայացումներուն: Մնաց որ, ժողովրդային մշակոյթի անունով ստեղծուած գործերուն մեծ մասը համայնավար վարչակարգի թոյնով վարակուած են, կեղծ-ազգայնական ու կեղծ-ժողովրդային նկարագիր մը ունին ու պէտք է միանգամընդմիչտ վռնտուին հայ բեմերէն: Կը խորհինք թէ այդ գործի աշխատանքը Հայաստանի մշակոյթի իշխանութիւններուն կ'իյնայ, եթէ անկեղծ է իրենց սէրը հայ արուեստի հանդէպ: Լաւագոյն պարագային, այդ արտածումի գեղարուեստը հաճելի ժամանցի սահմանին մէջ պիտի մնայ ու յոռեգոյն պարագային՝ մեր զանգուածներու Գեղեցիկի եւ Վատերականի հասկացողութիւնը պիտի խաթարէ, բան մը՝ որուն համար մեզմէ գատ մենք ոչ ոք յանցաւոր կը գտնենք: Մինչդեռ ինչ որ մենք մեր ուժերով եւ մեր իւրայատուկ մշակոյթի աւանդութեան արժէքներուն համաձայն կ'ընենք՝ գոնէ չահ է մեզի համար, նոյնիսկ եթէ չի գոհացներ մեր խստագոյն պահանջները: Հոկտեմբեր 2-ի յոբելեանի գեղարուեստական պատրաստութեան եւ իրականացման որակը, մանաւանդ Ցուցահանդէսը, Տեսերիզը, Կլոր Սեղանի չուրջ արտայայտուած գաղափարները եւ յատկապէս բանախօսին բերած մասնագիտական բարձր ներդրումը, մշակութային «դէպքի» մը համազօր էին Սփիւռքի համար, եւ որուն բուն տարողութիւնը գալիք տարիներուն յայտնի պիտի ըլլայ, յուսանք...:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐԿՍ ՆՍՏԵՐ Է, ՄՕՐՈՒԿՔՍ ԿԸ ՓԵՏՏԷ

Ո՞ր է արդեօք ակնարկութիւնը: Անկասկած առաջին ակնարկով, ապերախտ մարդուն:

Մարդը ապերախտ է: Հակառակ որ կուրծքիս սեղմեր եմ դինքը, սրտիս վրայ դրեր եմ, հաւատակ որ հիւրասիրութիւն ցոյց տուեր եմ իրեն, կը դաւաճանէ ինծի: Բարիքիս դէմ չարիքով կը պատասխանէ: Մօրուքս կը փետէ: Տանս առարկան կը դողնայ: Կամ իմ հասցէիս դէշ կը խօսի, բամբասանք կ'ընէ իմ մասին, չարաչար կը դործածէ իմ ապրանքներս, կը մսխէ, առիթ չի փախցներ ինծի սա կամ նա վնասը պատճառելու: Կը վայելէ դրկիս կամ երդիքիս, ինչպէս նաեւ սրտիս ջերմութիւնը, եա անոր դժբախտութեան կամ ցաւին համար իրեն չափ կը տառապիմ, իսկ ան, օրը կուգայ, իմ տառապանքիս վրայ կը խնդայ, ինծի չարիք կը կամենայ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ մարդը ապերախտ է: Շատերու նման, ան ալ մէկ կողմէ քեզմէ ալ կախկութիւն ու բարիք կը խնդրէ, մէկ կողմէ ալ քեզի կը բարկանայ քեզմէ բարիքը խնդրած ըլլալուն համար: Աստնց հոգեբանութիւնը չատ տարօրինակ է: Դուն իրենց կ'օգնես, անոնք այդ օգնութիւնը կ'առնեն իբրեւ թէ քեզի հազար չնորհակալութիւն յայտնելով, բայց իրականութեան մէջ նեղքնապէս ակռայ կը կճրտացնեն ու կը մրմռան. «Դուն ինծի օգնեցիր, չէ՞, ես օր մը ասոր հաշիւը կը հարցնեմ քեզմէ»:

Ի՞նչ մեղք որ մարդոց չըլլապատը լեցուն է անհամար ապերախտներով: Երախտապիտութիւնը մարդկային ամէնէն ընաիր առաքինութիւններէն մէկն է: Եթէ ինծի հարցուի, պիտի ըսեմ որ քիչ զգացում մարդուս սիրտը այնքան կը լուսաւորէ, այնքան կը պայծառացնէ որքան մէկու մը հանդէպ զգացուած երախտապիտութիւնը: Երբ մէկու մը նկատմամբ երախտապիտութիւն մը կ'արտայայտես, մէկ կողմէ սրտի գոհունակութիւն մը կը

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ - («Յառաջ») -

Նոյեմբեր 27-ին, հանդիսաւոր կերպով Մարսէյլի արուարձան Սէն - Ժերոմի հայութիւնը տօնախմբեց իր եկեղեցւոյ, Ս. Սահակ - Մեսրոպ, հիմնադրութեան 64-րդ տարեդարձը, խուռներամ բազմութեան մը մասնակցութեամբ:

Իրենց ներկայութեամբ ճեռնարկը պատուեցին Պուշ - տիւ - Ռոն նահանգի ընդհ. խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան, Թաղամասի քաղաքապետը՝ Փիէռ Ռաս-

ղաս, պարտք մը վճարած ըլլալու բառարութեամբ կ'արբենաս, դիմայինդ բարձրացուցած, անոր պատիւ ըրած կ'ըլլաս, մէկ կողմէ ալ սակայն, դո՛ւն կը բարձրանաս, դո՛ւն կը մեծնաս: Ի՛նչ տըխմարներ կան, որոնք երախտապիտութեան մէջ նուաստացում կը տեսնեն: Կ'ամչնան ըսելու որ ես սա կամ նա մարդուն երախտապարտ եմ, ես սա կամ նա մարդէն բարիք մը, աջակցութիւն մը, բարեկամութիւն մը տեսած եմ: Պտտիկութիւն կը համարեն: Չեմ դիտեր թէ հակառակն է ճիշդը: Ան որ կրնայ բարձրաղաղակ յայտարարել թէ երախտապարտութիւն ունի, արդէն կը ծափահարուի, կը յարդուի, երբեմն ա՛լ աւելի կը յարդուի քան այն, որուն նկատմամբ երախտապիտութիւն կ'արտայայտէ:

Բայց երախտապիտութիւն յայտնեն կամ չյայտնեն, մարդիկ կան որոնք բարիքին կը վերադարձեն չարիքով եւ այս մէկը անչուշտ երախտապիտութեան բացակայութենէն ալ աւելի վատ է: Ահաւասիկ անոնք են որ դրկիդ մէջ նստած են եւ մօրուքդ կը փետեն:

Բայց մեր պապերը միայն ապերախտներո՞ւն է որ կ'ակնարկեն արդեօք, երբ կը խօսին մեր մօրուքը փետողներուն մասին: Ա՛խ ոչ: Տեսէք սա մեծ հայրիկը: Ան հազար դորովանքով դրկին մէջ առած իր թոռը, հազար դորովանքով կը սիրէ զայն, կը շոյէ, իսկ փոքրիկը երանութեան քրքիջներ կ'արձակէ ու անառակ չարժումով մը մատները կ'երկարէ, թել մը կը փրցնէ մեծ հօրը մօրուքէն:

Այս պատկերը յուզիչ չեղա՞ մը ունի: Ո՞վ կրնայ բարկանալ այդ անմեղ թոռնիկին, ո՞վ ապերախտ կրնայ կոչել թոռնիկը: Մնաց որ այստեղ այդ փոքրիկը, երբ թել մը կը փրցնէ իր մեծ հօրը մօրուքէն, սէր մը, խանդավառանք մը ցոյց տուած կ'ըլլայ:

Մեր այն մեր ապերախտները կամ մեր թշնամիները չեն որ կը փետեն մեր մօրուքը: Մեր սիրելիներն ալ, մեր ամէնէն երախտաչատ գաւակներն ու մերձաւորներն ալ երբեմն մեր մօրուքը կը փետեն դիտակցաբար կամ անդիտակցաբար, բայց ո՛չ թէ չարիք մը գործելու նպատակով: Իրականութեան մէջ մէկը սիրել՝ կը նշանակէ մօրուքէն խուրձ մը թել նուիրել ատոր: Սիրել՝ կը նշանակէ փետուիլ սիրածին կողմէ: Բոլոր ծնողներուն համար գաւակները մէկմէկ սիրելիներ են, որոնք իրենց դրկին մէջ նստած են եւ որոնք ատոնց մօրուքը կը փետեն: Ո՛չ մէկ ծնող իրզաւկին կը բարկանայ այդ փետումին համար:

Պէտք չունինք խմաստասիրութիւն սորվելու, դիտնալու համար որ հաւատարկըշռուած ու պարկեշտ մարդը իր ամբողջ կեանքն ու մօրուքը կը մաչեցնէ իր սիրելիներուն համար: Երբ կը տառապինք մեր գաւկին հիւանդութեան ընթացքին, երբ կը տպնապինք մեր գաւկին կրթութեան համար, երբ սիրտ կը մաչեցնենք մեր գաւկին ապագային համար, երբ մեր ամբողջ առողջութիւնը կը վատնենք մեր գաւակներուն պատ մը հանդուրժելի պարզեւելու համար, մինչեւ իսկ անոնց չափահասութեան ընթացքին մենք կը մտահոգուինք մեր գաւակներուն բոլոր հարցերով, միշտ կը գտնենք որ այդ գաւակները բան մը կը խլեն մեզմէ: Ֆատսան տարեկան ալ եթէ դարձած են, անոնք նստած են մեր դիրկը եւ կը փետեն մեր մօրուքը:

Ռ. Հ.

Թուէն, ինչպէս նաեւ Շահան Ա. Քահանայ Տէմէեան եւ զանազան եկեղեցիներու ու միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Այս տարի Թաղական Խորհուրդը յատկապէս հրաւիրած էր Քէօլնէն պատարագելու եւ քարոզելու Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան: Ծանօթ դէմք մը Մարսէյլի հայութեան քանի երկար տարիներ պաշտօնավարած է որպէս հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի Ս. Կարապետ եւ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցիներէն ներս:

Շրջանի հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ Ա. Քահանայ Փանոսեան քարոզէն առաջ բարի գալուստի խօսքեր ըրաւ հիւր եպիսկոպոսին, տուաւ կենսագրական դիծերը եւ ծանրացաւ Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեանի վարչական կարողութիւններուն, կրթական եւ մանկավարժական գործեր վարելու յատկութիւններուն վրայ:

Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան իր քարոզին մէջ օրուան Աւետարանէն առնելով առակները չեչաը դրաւ կեանքի վերաբերող կարգ մը բարոյական հատկացողութիւններու վրայ: Մէջբերելով հետեւեալ խօսքերը՝ «ձեր կեանքը չատ աւելի կ'արժէ քան ձեր հանդերձը», բացատրեց թէ հարկ է դիտնալ նիւթը բարոյական արժէքներու վերածել եւ ընտրել դիտնալ կեանքի ձեւերը ձգտելով միշտ լաւագոյնին, դերասնցին: Օրինակ առնելով Զաքարոսի յարութիւնը ծանրացաւ անկեղծ բարեկամութեան, ճշմարիտ բարեկամ ունենալու անհրաժեշտութեան վրայ որոնք կեանք կուտան, եւ հեռանալ ամէն արուեստական յարաբերութիւններէ: Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան իր հոգեկան ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնեց Մարսէյլ կրկին դանուելուն համար եւ դրուատիքը ըրաւ բոլոր անոնց, երէկէն այսօր, որոնք կանգուն ու պայծառ պահեցին ու կը չարունակեն պահել՝ եկեղեցին հայկական:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ մատաղի օրհնութիւնը եւ հոգեհանգստեան պաշտօնը նուիրուած եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ աշխարհական բոլոր ծառայողներուն, այր թէ կին, եւ ի մասնաւորի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի, եւ հոգեւոր հովիւներ՝ Շաւարշ Քահանայ Թերզեանի եւ Սահակ Քահանայ Շամլեանի:

Եկեղեցիէն դուրս գալով, ժողովուրդը հաւաքուեցաւ սրահը, որ տարուէ տարի աւելի նեղ կուգայ: Թաղականութեան վարչութեան նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան յայտարարեց թէ սրահը ընդարձակելու ծրագիրը եւ յատակագիծը պատրաստ են եւ աշխատանքները պիտի սկսին 1995 Յունուարի վերջերը: Ապա, ընդդիմեց օրուան ոճնակատարութեան խմասը եւ անհրաժեշտութիւնը անցեալը յիշելու, յարգելու, հարազատօրէն ապրելու մեր բարքերն ու աւանդութիւնները, ամրապնդելու մեր ազգային համոզումները: Ապա, Պերճ Կարապետեան չատ ջերմ խօսքերով ողջունեց Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեանը: Նաեւ, վեր առաւ Լիւսիէն Վիէկանի ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը, ձեռնարկած համակարմութեան եւ համագործակցութեան գործերը դէպի Հայաստան, ինչպէս նաեւ Պիւշ տիւ Ռոն նահանգի եւ Հայաստանի միջեւ հաստատուած բարձր մակարդակի մենաշնորհեալ յարաբերութիւնները:

Իր խօսքին մէջ, նախագահ Լիւսիէն Վիէկան վերյիշեց իր ճամբորդութիւնը Հայաստան, տուաւ իր տպաւորութիւնները եւ ըսաւ թէ այսօրուան դժուարութիւնները չեն կրնար չփարատիլ եւ ապագան անպայման կ'ըլլայ աւելի յուսալից: Թաղամասի քաղաքապետը՝ Փիէռ Ռասթուէն եւս խօսեցաւ եւ յայտնեց իր համարումը հանդէպ հայ գաղութի եւ ուրախ էր նոր տարած պայքարին իր ինքնութիւնը պահելու համար:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը,

ԿՈՐԻԻՆ

ՀՈՂՎԱԾՔ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՌԷՖԻՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նոյեմբեր 28-ին մեծ թիւով Լիոնցիներ հաւաքուած էին Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կամարներուն տակ չրջապատելու համար իրենց հոգեւոր հովիւը՝ Խոհակ Եպիսկ. Քհնյ. Հէքիմեան եւ իր ընտանիքը Տիրամօր Ռէֆին Հէքիմեանի յուղարկաւորութեան առթիւ:

Թաղման արարողութեան կը նախագահէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան իր շուրջն ունենալով Վրթանէս Աւագ Քահանայ Տէրտէրեան (Փոն տը Շէռվիւ), Նարեկ Աւագ Քահանայ Վարդանեան (Վալանս), Ղեւոնդ Աւագ Քահանայ Յարութիւնեան (Տէսին) ինչպէս նաեւ Լիոնի, Տէսինի, Փոն տը Շէռվիւ եւ Վիէնի Ծուխերուն մէջ ծառայող սարկաւագներն ու դպիրները: Ներկայ էին նաեւ չրջանի եկեղեցական վարչութիւններուն ներկայացուցիչները:

Մխիթարական իր խօսքին մէջ Նորվան Եպիսկոպոս կը նկարագրէր Տիրամայր Ռէֆին Հէքիմեանին կեանքը: Ան ծնած էր մեծ արհաւիրքին նախօրեակին՝ 1914-ին Պոլիս: Իր ամուսինին, Անտոն Հէքիմեանին հետ կազմած էին օրինակելի հայկական ընտանիք մը որուն միակ զաւակն էր Խոհակ Քահանայ: Նորվան Եպիսկոպոս հանգամանօրէն կը խօսէր Պոլսահայերուն ցուցադրած բծախնդրութեան մասին հոգեւոր եւ դաստիարակչական մարզերուն մէջ: Տիրամայրը իսկապէս օրինակ մըն էր որովհետեւ մօտէն հետեւելով իր զաւկին հոգեւոր ու մտաւոր զարգացումին ձեւով մը «պատճառ» դարձած էր անոր քահանայական կոչումին: Նորվան Եպիսկոպոս իր դամբանականին աւարտին կ'աւելցնէր. «պղնուարոյր իր դէմքը իւրաքանչիւրիս յիշողութեան մէջ պիտի մնայ: Եկեղեցւոյ կարգէն յետոյ ներկաներուն մէկ մասը կը փութար «Գիւսէ»ին նոր գերեզմանատունը ուր կը կատարուէր Տիրամօր յուղարկաւորութեան վերջին հանդրուանը:

Նաւակ խմբագրութեան

ԽՄԲ. – Պր. Աւետիս Նազարեանէ ստացանք, հրատարակութեան խնդրանօք, երկար «քաց նամակ» մը: Կը հրատարակենք առաջին մասը, քանի միայն աւ կապ ունի Նոյեմբեր 15-ի «Յառաջ»ի լրատուութեան Ս. Խաչ եկեղեցւոյ վաճառքին մասին, ուր իր անունն ալ յիշուած է:

Մնացեալը, ուղղակի կապ չունի արծարծուած նիւթին հետ եւ կրնայ ծառայել միայն նոր եւ աւելորդ, չքսելու համար՝ ցաւալի, բանավէճերու, որու առիթ տուաւ, դժբախտաբար, Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան միաբանութիւնը:

*
**

ՎԵՆԵՏԻԿ. – Նոյեմբեր 22. –

Վենետիկի մէջ լոյս տեսնող Լա Նուվա Վենեցիա օրաթերթը 1994 Նոյեմբեր 8-ի թիւով կը հրատարակէ Մխիթարեան միաբանութեան Աբբահօր Գէորգ Վրդ. Պալեանի, եւ ծագումով հայ 15 անձերու ստորագրութիւնը կրող դրութիւն մը, որուն թարգմանութիւնը հրատարակուած է նաեւ «Յառաջ»ի մէջ, Նոյեմբեր 15-ին: Հոն կը հերքուի այն լուրը, որպէս թէ Մխիթարեաններ ծախու հանած ըլլան Հայերու պատկանող Ս. Խաչ Եկեղեցին. ու ապա՝ թէ հոս կան անձեր՝ որոնք իրենք իրենց Թոյլ կուտան հայ գաղութի անունով խօսելու: Վենետիկի մէջ անհրաժեշտութիւնը չէ տեսնուած հայ գաղութ մը կազմելու. ուստի Նազարեան կրնայ միայն ինք իր անձը ներկայացնել, եւայլն, եւայլն...:

Համաձայն եմ թէ՛ Աբբահօր եւ թէ՛ այդ 15 ստորագրողներուն դրածներուն: Այդ անձերը եթէ հետեւած ըլլային Վենետիկի այդ նոյն թերթին մէջ վանքի մասին դրուած քներու չարքին, անպայման հանդիպած պիտի ըլլային Երեքշաբթի, 1993 Դեկտեմբեր 21-ի թիւին մէջ իմ պաշտօնական հերքումիս, էջ՝ 31 – «Նազարեան նախագահ չէ» – «Կիրակի օրուան թիւով Հայերը Թող վճարեն – էջ՝ 18, Աւետիս Նազարեանի վերագրուած է հայ գաղութին նախագահի տիտղոսը: Իրականութեան մէջ Նազարեան Իտալիա – Ռուսիա բարեկամական ընկերութեան հայկական մշակութային գործունէութեան պատասխանատուն է»-:

ԱՒԵՏԻՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒԺԱՆԻԹ՝ ՀՈՂԻՆ ԸՆԴԵՐՔԷՆ

Ուժանիթը երկրի մը անկախութեան դլխաւոր դրաւականը կը նկատուի ներկայիս ու այդ ուղղութեամբ նորանոր կարելիութիւններ ստեղծելու ջանքը ընդհանուր է: Այս մարզով հետաքրքրութիւնները ուչադրութիւնը արեւէն ու հովէն եաք, ներկայիս դարձած է դէպի հողին ընդերքը:

Ինչպէս դիտական չատ մը նորարարութիւններու, հոս եւս առաջնութիւնը կը պատկանի Ճափոնները: Ուժանիթի մասնագէտներու վաղեմի երազը անոնք իրականացուցած են:

Այդ երազը կը կայանար որպէս ուժանիթի աղբիւր, ատորդեանեայ չերմութիւնը օգտագործելու գաղափարին մէջ: Հողի չերտերը որքան մօտենան երկրագունտին հրաչէկ կեդրոնին, կ'աւելնայ իրենց չերմութեան աստիճանը: Խնդիրը այդ չերմուժը երկրագունտին մակերեսը փոխադրել ու օգտագործելի դարձնելն էր:

Ճափոնները փորձը դրական արդիւնք տուած է. անոնք Ջուր «ներարկած» են դէպի այդ տաք խաւերը ու այդ Ջուրը եռ եկած է չոզիի վերածուած: Այդ վերածումը տեւած է քսան օր. ու փորձը կը չարունակուի հինդ ամիսէ ի վեր: Այդ խաւերը ժայռերէն են. տաքցած են աւելի քան 230 աստիճան ու կը տարածուին չուրջ 500 հազար քառակուսի մեթր մակերեսով: Փորձը կատարուած է երկու հորերով. առաջինը մէկ քիլոմեթր խորութիւն ունի, ուրկէ Ջուրը ներս կը մղուի: Երկրորդը 1,1 քիլոմեթր է. հոնկէ վեր կը բարձրանայ Ջրաչոգին: Նախաձեռնարկ հիմնարկին համաձայն, լաւագոյն արդիւնքը ձեռք կը ձգուէր 2000 – 4000 մեթր խորութեամբ հորերով:

Շոգիի խողովակին ծայրին մօտ հաստատուած են Ջուրի ընդունարան մը եւ լոգարան մը. չոգին հոն կ'առաջնորդուի, աւելի ցած Ջերմութեան միջավայրի մը մէջ: Պատասխանատու մը կ'ըսէ թէ մտահոգուղները եղած են Ջուրին պարունակութեան մասին. սակայն անհրաժեշտ քննութիւնը ցոյց տուած է որ Ջուրը նոյնիսկ դործածելի է լոգանքի համար:

Ցատուկ չէնքի մը մէջ դետեղուած սարքաւորումներ կը ստուգեն դործողութեան դլխաւոր յատկանիշերը, չոգիին քանակը, բաղադրութիւնը, Ջերմաստիճանը եւ ճնշումը: Ամէնէն կարեւորը երկրագունտին երեսը վերադարձող Ջուրին քանակն է ու ժայռերուն Ջերմութեան աստիճանին անկումը: Եթէ Ջուրն մեծ քանակութիւն մը ստորգետնեայ ներքնուղիներու մէջ կորսուի, կը պակսի արդիւնաբերութեան համեմատութիւնը. նոյն արդիւնքը ձեռք կը ձգուի երբ նաեւ հրաչէկ ժայռերէն արտադրուածէն աւելի քանակութեամբ ուժանիթ քաչուի: Ատիկա ժամանակի ընթացքին պատճառ կ'ըլլայ որ ժայռային խաւը պաղի:

Այս մեթոտին օգուտը այն է որ ստորգետնեայ տաք Ջուրերու պահեստը չի սպառիր ու չրջակայ Ջերմուկներու ակերը անփոփոխ կը մնան: Այսուհանդերձ, կ'ըսուի թէ տատնեակ մը տարի սպասել հարկ է, մինչեւ որ փորձը դործադրելի ձեւ առնէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՑՍՆԵՐ

Շարականը կը վերջանայ, քահանաները կը մրմնջէն, աւետարան մը կը կարդան, եւ ահա «Տէր ողորմեա»ի չարքը, ողբալի, հեծեծագին, աղերսող:

Ձաղատ դլուխները կը հակին, կը հակին ու քամակները կը ծռին, կ'ընկճին դրեթէ. քրիստոնէական ոգին, էապէս համակերպութիւններու, աղաչանքներու, նուաստութեան ոգին կ'անցնի նախ մեղմօրէն՝ հեզհետէ հզօր, ծռած դլուխներուն վրայէն եւ այլեւս տաժանելի բան մը կայ, ինքնալլկման եւ մոռացութեան պղտատապին ամէնքը մէկ կ'երդին. Տէր ողորմեա՛... Տէր ողորմեա՛ ու կը դդաս որ ժողովուրդը որուն վրայէն կ'անցնի համակերպող աղերսանքը, միշտ քամակը պիտի ծռէ ու նկուն, տրկար, անկարող, իր ամէն ժամերուն, իր ցաւի եւ յուսաբեկութեան ժամերուն պիտի մրմնջէ միխիթարող, համակերպութիւն ներշնչող «Տէր ողորմեա»ն:

Տէր ողորմեան լալագին կը չարունակէ երկարաձգուիլ, դեղերիլ. կամարներուն ներքեւէն այլեւս լռած ու հեռացած է չարականին վարդաւէտ եւ ցնծուն փառաբանութիւնը, այլ եւս տղոց ձայնը կը խեղդուի, կ'ողղուի ճերմակ մօրուքներով քահանաներուն խռպոտ ձայնին մէջ որուն կը միանայ ամբողջ ժողովուրդին մրմունջը որ կ'երդէ նաեւ հծծելով դրեթէ լալով...:

Ինչո՞ւ իմ թարթիչներս ալ կը խոնաւնան եւ ինչո՞ւ անձկութեամբ կը նային այդ խղճալի ամբոխին վրայ եւ ինչո՞ւ նաեւ հոգիս խորէն ըմբոստացումի եւ ցաւի կսկիծը կը զդամ...:

Նոյն միջոցին ահա կը տեսնեմ բազկատարած ծերունի մը, դլուխը կուրծքին, ճակատը դեմնին յառած որ ջերմեռանդութեամբ կ'աղօթէ. պատկառելի կիսադէմք մը ունի իր արծուային քիթովը եւ երկայն ձիւնի պէս ճերմակ մօրուքովը, առաքեալի դլուխ մը պարզապէս ... ու մէկէն կը ճանչնամ դինքը...:

Եթէ դուք ալ դինքը ճանչնայիք, եթէ դիտնայիք թէ այդ պատկառելի երեւոյթին տակ ի՛նչ նոզկալի հոգի մը ծածկուած է, միայն այն ատեն պիտի հասկնայիք իմ զարմացումս եւ զղուանքս միանդամայն որ դանուած տեղս կեղծաւորութեան եւ անանուանելի քսութիւններու տեղի մը վերածեց: Այլ եւս սկսայ կասկածով նայիլ ճերմակ մօրուքներուն եւ ճաղատ դլուխներուն, այլ եւս քահանաները իսկ մերկացան դրեթէ աչքիս առաջք իրենց ոսկեթելով եւ մետաքսով զարդարուած կեղեւներէն ու ողորմելի ագաչող ձայնը մնաց միայն ծածկամիտներու, վատերու, նենգաւորներու ձայնը:

Այդ պատկառելի ծերունին նշանաւոր եւ ծանօթ դէմք մըն է եւ բարոյական մեծ վարկ վայելած մեր ցեղին մէջ. աղջկանց վարժարանի մը տէր եղած է եւ ամբողջ տարիներ մայրերը տարած իրենց աղջիկը յանձնած են այդ մարդուն որպէսզի իր յարկին տակ կրթուին. մէկը՛, մէկը՛ չէ՞ եղած որ այն ժամանակէն, հասկնայ այդ մարդը. ոչ մէկ մայրական սիրտ իր ընտադովը չէ՞ զուշակած թէ իր աղջիկը կեղծաւորութիւններու ապականարար բոյնին մէջ կը ձդէր. ալ ակռէ եաքը զացէք վստահեցէք ժողովրդին և մայրերուն ընտղդային հասկացողութեան վրայ. ընդհակառակը մայրերն էին որ նախապաշարուած էին ամէնէն աւելի այդ մարդով եւ զինքը կը պատուէին, կը վայելէին. կը յիշեմ որ մայրերը պարծանքով եւ բերնի մասնաւոր կծկումով մը կ'ըսէին թէ իրենց աղջիկները այդ մարդուն վարժարանը կը յաճախէին:

Անկէց ի վեր ամէն բան յայտնուած է սակայն եւ վերջերս մանաւոր դէպք մը դիմազուրկ ըրած է զինքը. կ'ըսեն թէ նոյն բազկատարած եւ ջերմեռանդ երեւոյթով պատկառելի ծերունին գործի մը համար սուտ երդում ըրեր էր աւետարանին վրայ. երեւակայեցէք այլակրօն դատաւորին զայրոյթը եւ նոզկանքը երբ իմացեր էր եղելութիւնը...:

Իրաւ է թէ երբեք Մայր բնութիւնն այսքան օժտուած ֆիզիքական երեւոյթի մը տակ այնքան նոզկալի հոգի մը չէր ծածկած ցարդ, ինչ որ իրեն թոյլ տուած է բնականաբար առանց արդելքի եւ անմոռնչ իր ձեռքին յանձնուող մատղաչ հոգիները կապմել իր հոգիին կաղապարին մէջ:

Բոլոր առնոց կը խորհիմ դիտելով իր կիսադէմքը եւ քննելով դրեթէ դիմագծերը մի առ մի. խաչեր եւ երկրպագութիւններ – աւանդական փարիսեցին – յետոյ կը մեկնի եկեղեցիէն. դրեթէ եռեւէն դուրս կ'ելնեմ եւ բակին մէջ կը տեսնեմ որ մէկը ծայրայեղ յարդանքով կը բարեւէ զինքը, յետոյ ուրիշ մը. ինքը երկու ձեռքերը կուրծքին վրայ կը խոնարհի եւ բարեւնին կ'առնէ: Ատոնք ամէնքը դիտեն սակայն իրեն ինչ մարդ ըլլալը ու սուտ երդումին պարագան ամէնուն չրթունքին վրայ է: Վայրկեան մը կը խորհիմ թէ այնքան ակներեւ յայտնութիւններէ ետքը դինքը յարդանքով եւ պատիւով պարուրող մարդիկը արժանի չէի՞ն որ իրենց աղջիկները եւ կիները կրթուած ըլլային այդ մարդուն ձեռքը. ուրեմն, tout est pour le mieux, եւ կը մեկնիմ եկեղեցիէն ոչ առանց տեսակ մը սրտի սեղմումի:

(Շար. 13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Վարդգէս Տակառեան,

Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան - Տակառեան,

հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, իրենց եղբօր՝

ՄԱՐՏԻԿ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ նահապետ իրենց մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 3-րդ տարելիցին առթիւ եւ իրենց հօր՝

ՕՀԱՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 28-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց կնոջ եւ հարսին՝

ՍԻՄՈՆՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլլէօրպան Ազաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Շաքէ Խօքսիւզեանի իր ամուսնոյն՝ Յովակիմ Խօքսիւզեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝ կարապետ Ջախուքեանի *մահուան առթիւ: Նաեւ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Իսահակ Քահանայ Հէքիմեանի, երիցուհի Ովսաննայ Հէքիմեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսկի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան առիթով.-

Տէր եւ Տիկին Լտ. Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան, Պր. Մեսրոպ Մարթայեան, Տէր եւ Տիկին Թորիկեան, Տէր եւ Տիկին Աւագեանց, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պաժան, Տարօն Մշակութային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Սիրատակ, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Քոլոյեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան, Տիկին Ց. Մաթեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պաթիոզ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ժամկոչեան 500-ական Ֆր., Տիկին Նաղիկ Պամպաճեան, Տէր և Տիկին Բազումեան, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Թորիկեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Էօզմանուկեան, Տիկին Մարի Խանոս 400-ական Ֆր., Պր. Գրիգոր Եափուճեան, Օր. Ալիս Ալեքսաքեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ժ. Տամլամեան, Պր. Գ. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Գրիգորեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստ. Տամլամեան 250 Ֆր., Պր. Հ. Քիրէմիճեան, Տէր եւ Տիկին Ց. Զիլեան, Տիկին Կ. Քաղեան, Պատմա ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պատմա, Տիկին Արշակուհի Կոտիկեան, Տէր եւ Տիկին Զաքէլեան, Տիկին Տարաքճեան, Տէր եւ Տիկին Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Անդրանիկ, Տիկին Արաքսի Մանուկեան, Տիկին Պօղոսեան, Պր. Գրակ Ղազարեան, Օր. Ժանին Պետրոսեան, Տիկին Մ. Քայիքճեան, Տիկին Հ. Փանիկեան, Տիկին Կ. Խաչատրեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Կամիթեան, Պր. Ց. Տէր - Նիկողոսեան, Տիկին Ս. Սարեան, Տէր եւ Տիկին Պարտիզպանեան, Սահակեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Շ. Ղուկասեան, Տիկին Քոչեան, Եափուճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ց. Սարաճեան, Տիկին Ժ. Ղուկասեան, Քասպէլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Մ. Ինքնաթեւոսեան 200-ական Ֆրանք, Տիկին Է. Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Ց. Սաֆարեան, Տիկին Մատթէոսեան, Տիկին Ա. Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Անաչայ, Օր. Սիրանոսեան, Յովսէփեան ընտանիք, Տիկին Ա. Խէրոյեան, Տիկին Սիրանոյշ Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Ո. Կիւրլէք, Մէթէրեան քոյրեր, Ումն 100-ական Ֆրանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱնձայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

RADIO — CLASSIQUE

FM 101,1

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ձայնասփիւռի դասական երաժշտութեան կայանէն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 16·30-ին, «Ժամանակակից երիտասարդ տաղանդներ» յայտագրին մէջ Վարդան Մամիկոնեան կը նուագէ Շուբէն, Լիսթ, Տէպիւսի, Շուման:

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)

Dimanche 18 Décembre à 15 heures

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

Section « Satenig »
de Vaulx-en-Velin
organise

un Repas Dansant

à l'occasion du *Pacte d'Amitié*
de VAULX-EN-VELIN avec ARTIK
(Ville d'Arménie)

Samedi 10 Décembre à partir de 20 heures

au Restaurant de l'Ecole Paul Langevin
rue Franklin (Vaulx-Village)

sous la présidence d'honneur
de *Monsieur MAURICE CHARRIER*
Maire de Vaulx-en-Velin

Cette soirée sera animée
par le chanteur AVO NADJARIAN

Prix du repas: 100 F. (boissons comprises)
Pour tous renseignements :
Tél. : 72 04 10 81 / 72 04 49 56
78 80 22 53

— Parking surveillé —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
Exposition

Le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'U.G.A.B.
et l'Association «Artistes Plasticiens
Arméniens de France» (A.P.A.F.)

vous invitent à l'exposition

«LE PARAVENT»

Peintures et créations de :
Asilva — Barkev — Ganantchian — Georgelin — Ghazerian — Jamakorzian — Jirka — Laroche — Kara — Kazan — Kazandjian — Nakchi — Nersessian — Samuelian — Vatché

VERNISSAGE
le mardi 6 décembre de 18h à 21h,

EXPOSITION
du 7 au 9 décembre de 16h à 21h;

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur : **Monsieur CLAUDE MUTAFIAN**

Vendredi 9 Décembre à 20 heures

YAN'S CLUB — 5, avenue Reille, Paris 14e

☆ *Tirage de la TOMBOLA au cours du Dîner* ☆

Pour réserver téléphoner au : 45 27 74 01

Grande Braderie de Noël

Pour vos cadeaux de fin d'année,
pour votre sapin de Noël
l'association CHENE vous invite à sa

GRANDE BRADERIE DE NOEL

les Samedi et Dimanche 10 et 11 Décembre

de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie, Livres, Sapins caucasiens, Cadeaux, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Bar-Restauration, Tombola, Point d'information CHENE.

Au Collège Samuel Moorat
26, rue Troyon 92310 Sèvres (Métro Pont de Sèvres)
Parking assuré

Pour tous renseignements :

Après 19 heures (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47
De 9 heures à 15 heures (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44 19 82 44

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Orphelins du Karabagh

En hiver 1993, la Croix Bleue des Arméniens de France apportait son soutien aux soldats du Karabagh qui défendent nos frontières en leur offrant des colis de première nécessité.

Cette année, elle se donne pour mission de venir en aide à leurs orphelins en lançant une campagne «Layette».

L'hiver s'installe en Arménie. Un hiver froid, difficile et pénible. Trop de nourrissons ne supportent pas ce froid et en meurent faute de vêtements chauds.

Il est de notre devoir à tous de leur venir en aide. Notre campagne a commencé. Les premiers colis de layettes ont été acheminés le 24/11/94 accompagnés de friandises et distribués aux orphelins.

Pour eux, et parce qu'ils portent en eux l'espoir d'une nation, donnons à ces enfants d'Arménie tous les moyens en notre possession de vivre, d'apprendre, de connaître et de transmettre cet espoir.

C'est pourquoi nous comptons sur votre générosité à tous pour cette campagne qui se poursuivra jusqu'à Noël.

N'hésitez pas à adresser vos dons à :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
« Campagne Layette »
17, rue Bleue, 75009 PARIS
N° C.C.P. : Paris 5 985 07 G

***

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ դիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ:

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
VENDREDI
9 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.478 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.478

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՂԱՐԱԲԱՂ ՋՕՐՔ ՂՐԿԵԼ» *կ'ըսէ «Ինտիփէնտընթ»*

Անգլիոյ «Ինտիփէնտընթ» թերթը հիմնուելով Թուրքիոյ սպայակոյտի նախորդ պետին զօրավար Կիւրէչի մէկ յայտարարութեան վրայ, գրած է թէ Թուրքիա չի կրնար մաս կազմել միջազգային այն զօրքին որ պիտի ղրկուի Ղարաբաղ :

Այդ յայտարարութիւնը կը վերաբերի Թուրքիոյ կողմէ գաղտնօրէն Պոսնիոյ ուղուած զէնքերու : Գրութեան մէջ որ ստորագրուած է Հիւկ Փոփի կողմէ, կ'ըսուի թէ զօրավար Կիւրէչ մանրամասնօրէն բացատրած է զէնքի փոխանցումը, մինչ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը բաւարարուած է միայն յայտնելով թէ իրենք նման բանի մը տեղեակ չեն :

Այս պարագան գրել տուած է անգլիացի լրագրողին թէ երկիրը մը որ զէնքի չըբ-ջափակումը չէ յարգած, դժուար է որ Ղարաբաղ ղրկուելիք միջազգային զօրքին մաս կազմէ : Յատկապէս երբ Թուրքիա միշտ կը պնդէ որ Ռուսաստան չի կրնար խաղաղարար զօրքի դեր կատարել որովհետեւ կը դիտէ հայկական կողմը : Իսկ ծանօթ է որ Թուրքիա առաջին օրէն Ղարաբաղի կնճիռին մէջ միշտ նեցուկ կանգնած է Ազրպէյճանի : Հ. Փոփի գրութիւնը խորագրուած է «Զօրավարը կը խոստովանի որ Թուրքիա զէնք ղրկած է մահմետականներուն» :

Թուրք մամուլը լուրին անդրադառնալէ ետք, կը գրէ թէ զօրավար Կիւրէչի ճախաւերութիւնը նեղ կացութեան մատնած է Անգարան ;

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ Դեկտեմբեր 7-ի նիստին ծանր միջադէպ մը պատահած է վարչապետին եւ ընկերվարականներուն միջեւ : Ինչպէս ամէն Հորեքշաբթի, նիստը նուիրուած է բերանացի հարցումներու եւ օրան օրակարգն էր հակակառաւակերութեան օրինագիծը : Ընկերվարականները այն ապաւորութիւնը ունեցած են որ Պալատուր կ'ուզէ խուսափիլ վիճաբանութենէն, երբ մանաւանդ իրեն ուղղուած հարցումին առեն, նստած տեղէն չէ շարժած եւ Փասքալ Գլեման (Ազգ. Ժողովի հետ յարաբերութիւններու նախարար) որ եկած է պատասխանելու համար, լայց չէ կրցած մէկ բառ իսկ արտասանել : Ընկերվարականները ոտքի եկած են, էմմանուէլի փորձած է մօտենալ Պալատուրի եւ բարպանները (իւխիէ) միջամտած են առաջքն առնելու համար որեւէ բախումի : Ի վերջոյ ընկերվարականները ձգած գացած են Ժողովը, եւ Սէկէնի պարտադրած դադարէն եռք ալ չեն վերադարձած : Օրինագիծը վիճարկումի նիւթ պիտի ըլլայ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի :

ՉԷՉԻՆԻԱ. բարի կամեցողութիւն ցոյց տուաւ եւ 14 ուս դերի զինուոր ազատ արձակեց : Զօրավար Գրաչով ալ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար, հաստատեց թէ Դուդայեւի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, «փոխադարձ հասկացողութիւն մը» գոյացած է : Դուդայեւ հրաւիրուած է Մոսկուա որ ուղղակի խօսի Դումայի բեմէն երեսփոխաններուն : Տեղւոյն վրայ, սակայն, մթնոլորտը լարուած կը մնայ :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ յայտնի դժգոհութեամբ կուտայ լուրը թէ Ֆրանսայի Բնապահպանութեան նախկին նախարարը Սէկոլէն Ռուայալ, քիւրտ երեսփոխաններու դատին առընչութեամբ մարդկային իրաւունքները անարգելով ամբաստանած է Թուրքիան : Ան Պոլսոյ մէջ Դեկտեմբեր 6-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին բացած է թէ Թուրքիա պարտի յարգել մարդկային իրաւունքները որոնք տեղ գրաւած են իր ստորագրած միջազգային համաձայնութիւններուն մէջ :

ՖՐԱՆՍԱ կը պատրաստուի Պոսնիայէն քաշելու ՄԱԿ-ի ուժերու իր զինուորները : Ալէն Ժիւփէ պահանջեց ՄԱԿ-էն եւ ՕԹԱՆ-էն որ մանրամասն փլանիկ մը պատրաստեն կապոյտ սաղաւարտաւորներու հեռացման վերաբերեալ, դնելով որ «զինադադարութիւնը ամբողջական անելի մատնուած է» :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ Դրամատուներու Միութիւնը զրկած է Ելցինի որպէսզի պատժական միջոցներու ձեռնարկէ ապահովութեան իր ուժերու նկատմամբ, իրրեւ հետեւանք անոնց բիրտ յարձակման Մոսկ դրամատան վրայ, քանի մը օր առաջ : Անցեալ Ուրբաթ է (Դեկտեմբեր 2) որ չուրջ 20 ծպտուած մարդիկ, հրացան ի ձեռին խուժած են այդ դրամատունը, պինթափ ըրած ապահովութեան սպասարկութեան պատկանող անձերը : Առաջին ուրացումէ մը ետք, կրեմլին ընդունած էր որ ապահովութեան ուժերու անդամներ են որոնք միջամտած են թիւրիմացութեան մը հետեւանքով :

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ ճոն Մէյճըր դէմ կացութեան մատնուեցաւ առջի օր, երեսփոխանական ժողովի նիստին, երբ իր իսկ մեծամասնութեան պատկանող անդամներ դէմ քուէարկեցին Թէ-Վէ-Ա.-ի յատկացումին (8%-էն 17,5%-ի) կապի եւ էլեկտրականութեան վրայ : Ելմըտական նախարարը նոր ծրագիր մը պէտք է պատրաստէ 95-ի պիւտճէին համար :

ԳԱՀԻՐԷի համալսարանի հակակշիռը իսլամականներու ձեռքէն ելաւ, առաջին անգամ ըլլալով, ութ տարիէ ի վեր : Դեկտեմբեր 4-ին եւ 5-ին տեղի ունեցած ընտրութիւններու արդիւնքները նպաստաւոր եղան «անկախներուն» :

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

«ԽՈՆԱՐՀ ՀԵՐՈՍՆԵՐ»

Կոմսէն փոխ կ'առնենք այս խորագիրը «Խոնարհ»ի մը յիշատակին պաղունց մը խունկ ծխելու համար : «Սափրիչ Աբչակ» էր, վերջերս գինքը յատկանշող անունը, երբ դառնէ դուռ, խանութէ խանութ կ'այցելէր պայուտակը ձեռքը, օրուան իր հացը պարտական չըլլալու համար :

Սահմանադրութեան յաջորդող մէկ քանի տարիներու Պոլսոյ եռուզեռին մէջ իր կերպարանքը եւ անունը բոլոր Սկիւտարցիներուն համար կենդանի պատկեր մըն էր՝ կապուած Բաֆֆիի լսարանին հետ, որուն հիմնադիրներէն էր :

Երիտասարդ ու եռանդուն Աբչակը այ քաղուկն էր այդ օրերուն «Խոնարհ հերոսներ»ու խումբին որ կեանք, կենդանութիւն կուտար Բաֆֆիի տղոց՝ ուրիշ խոնարհի մը Ռոբովամին հետ : Կան տակաւին կենդանի վկաներ, անոնց բեղուն գործունէութեան, ինչպէս Աչոտ Մաթեան եթէ առ յաւէտ մեկնած են Շաւարշ Միսաքեաններ, Ենովք Շահէններ եւ միւսները ... Իսկական մղիչ ուժերը այդ երիտասարդական գեղեցիկ չարժման որուն անունին կապուած պիտի մնայ Աբչակինը :

Ահէն ինչ էին այդ խումբ մը տղաքը Սկիւտարի հայկական թաղը կենդանութեամբ լեցնելու համար : Այսօր Ակնուցնին, վաղը՝ Մաժակը կամ Շահրիկեանը չէին կրնար իրենց օձիքը ազատել Բաֆֆիի «խենթերէն» ու սիրով կը մատղցէին Փոստայիի ճամբէն, դէպի լսարան : Կանուխէն լեցուած կ'ըլլար այս կոկիկ սրահը դոհունակ եւ հպարտ ժպիտ մը դէմքով Աբչակին կամ Ռոբովամին դէմքերուն վրայ :

Ու կը պատմեն որ նման լեցուն սրահի մը առջեւ, երբ անզգուշութեամբ կրակ կ'առնէ այդ փոքրիկ բեմին վարագոյրը, մեր «խենթերը» խուճապահար փախչող հանդիսականներուն կը պոռան բեմէն. -- «Մի փախիք, բան չկայ, մենք պատասխանատու ենք...» :

Ի՞նչ բանի պատասխանատու էին սակայն : Հանդիսականներու կեանքի՞ն, չէնքին անվթար պահպանմա՞ն : Ոչ մէկը, ոչ միւսը : Ունէին պատասխանատուութիւնը իրենց առանձնած գործին, իրենց կամքին, իրենց հաւատքին :

Անհամ է նաեւ այս «Խոնարհ հերոսներ»ուն յիշատակը :

ՆՈՃԻ
(Տիրուհի Միսաբեան)

23 Օգոստոս, 1957

«ՄԱՄՈՒԼԸ՝ ԻՄ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՍ»

Այս բնաբանին ներքեւ է որ Դեկտեմբեր 7-ին ժամը 12.30-ին, Փարիզի Օքէյ տը Վիլի մէկ բաժնին մէջ ժապ Շիրաք բացումը կատարեց Ֆրանսական յինամեայ մամուլին նուիրուած ցուցահանդէսին :

Փարիզի քաղաքապետը յիշեց որ 50 տարի առաջ, Ֆրանսա իր ազատագրումով կը վերագտնէր մեր ժողովրդավարութեան հիմնական ազատութիւններէն մէկը՝ գրելու եւ հրատարակելու, բացարձակապէս անբաժան՝ համոզումի եւ խղճի ազատութենէն,

Խօսք առաւ նաեւ Ֆրանսական Մամուլի Ազգ. Դաշնակցութեան նախագահը՝ ժան-Մի Ան ալ կը չեվաէր, իր ելոյթին սկիզբն իսկ՝ «1944, Օգոստոս 21, Երկուշաբթի օրը վճռական օր մը եղաւ Ֆրանսական մամուլին համար : Այդ օրը Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդը կը հաստատուէր հո'ս, ՕԹԼ ը Վիլ : Այս յինամեակին առթիւ, բոլորս կը նայինք դէպի ապագան» ու կ'եղրակացնէր. -- «Այսօր, ինչպէս երէկ եւ վաղը, մամուլը է եւ կը մնայ ազատութեան հոմանիշ» :

Շատ հետաքրքրական ցուցահանդէս մըն է, լաւ կազմակերպուած որ ընդհ. դաղափար մը կուտայ Ֆրանսայի յինամեայ մամուլին մասին : Մամուլին պատկանող հոծ բազմութիւն մը (ի շարս որոնց «Յառաջ») մասնակցեցաւ այս ցուցահանդէսին որ կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 7 :

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՑԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Ա. ԽՈՒՄԲ

Մանչէսթըր Եունայթըտ -- Կալթասարայ 4 -- 0 (բայց, Մանչէսթըր դուրս կը մնայ մրցաշարքէն), Պարչելոնա -- Կէօթըպորկ 1 -- 1 (երկու առաջիններն են՝ Կէօթըպորկ եւ Պարչելոնա) :

Բ. ԽՈՒՄԲ

Դինամօ Կիեւ - Պայէրն 1 -- 4, Փարի Սէն - Ժերմէն -- Սպարտակ Մոսկուա 4 -- 1 (գլուխն են Փարի Սէն - Ժերմէն եւ Պայէրն) :

Գ. ԽՈՒՄԲ

Հաճուք Սիլխթ -- Պուքրէշ 1 -- 4, Անտըրլեխթ -- Պենֆիքա 1 - 1 (գլուխն են Պենֆիքա եւ Հաճուք) :

Դ. ԽՈՒՄԲ

Սալցպուրկ - Միլան Ա. Սէ 0 - 1, Աժաքս Ամսթերտամ -- Աթլէնք 2 -- 0 (գլուխն են Աժաքս եւ Միլան :

Այսպէս, քառորդ աւարտականներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Մարտ 1-ին եւ Մարտ 15-ին (դարձի մրցումներ) դէմ դիմաց կու գան Պարչելոնա - Փարի-Սէն-Ժերմէն, Կէօթըպորկ - Պայէրն, Պենֆիքա - Միլանօ եւ Աժաքս - Հաճուք :

CDCA

COMMUNIQUE

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne a décidé de ne pas faire appel du jugement d'irrecevabilité prononcé par le Président de la 17ème Chambre du Tribunal Correctionnel de Paris à la suite du procès intenté contre Bernard Lewis après ses propos négationnistes publiés dans le quotidien «Le Monde».

Le CDCA prend acte avec regret des graves insuffisances de la législation française en matière de répression de crimes contre l'Humanité. Il considère cependant que le procès du 14 Octobre 1994 constitue une étape importante dans la voie de la reconnaisance juridique du génocide arménien.

En effet, faut-il rappeler que lors de ses réquisitions, le Procureur de la République, représentant l'Etat français, a explicitement qualifié de génocide les massacres des Arméniens perpétrés par la Turquie en 1915, et de revisionnistes les propos tenus par l'historien anglo-américain Bernard Lewis.

Il convient également de rappeler que le Tribunal, regrettant sans doute le caractère par trop restrictif de la loi, a clairement indiqué que les exactions commises envers les Arméniens constituaient un crime contre l'Humanité.

En dépit du jugement rendu, le Comité de Défense de la Cause Arménienne considère que ce procès lui donne des raisons objectives supplémentaires de poursuivre l'action entreprise depuis 1965 avec une vigueur renouvelée.

Nous mettons l'extension de la loi Gayssot à la répression de la négation de **tous les génocides,** au tout premier rang de nos objectifs immédiats. Pour cela, nous savons que nous pouvons compter sur le soutien sans réserve des grandes organisations agissant pour le respect des Droits de l'Homme, mais également sur le concours actif de nombreux parlementaires, de la majorité comme de l'opposition.

Dans les semaines à venir, nous pensons être en mesure de rendre compte du résultat des premières actions qui ont d'ores et déjà été engagées auprès de principaux responsables politiques de la France et notamment auprès du Garde des Sceaux, des Présidents de l'Assemblée Nationale et du Sénat ainsi que des présidents des groupes parlementaires.

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 5 Décembre

ՓԱԿՈՒԱ՞Ծ Է «ԿԱՆՉ»Ի ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ

Եթէ ոչ ամէն չաբաթ, ամէն ամիս նոր անունով մը «կը ճոխանայ» հայաստանեան մամուլի հրապարակը. ամէն ճաչակի, հակումի, ակնկալութեան պատասխանող թերթ կայ հոն. կուսակցականը, չէզոքը, ոստիկանականը, լեցունը, պարապուր, այդ հրապարակին գոյնզգոյն ներկաներն են: Տնտեսական նորօրեայ կարգուկանոն մը կը վարէ զանոնք, իրենց պատկանած կուսակցութիւններէն, հատուածներէն աւելի առաջնահերթ ուժականութեամբ մը: Պէտք է ըսել որ նորայայտ անուններուն մէկ մասը չի յաջողիր երկար ատեն մնալ այդ հրապարակին վրայ, կամ չի կրնար յարդել սկիզբէն ծանուցուած հերթականութիւնը. այս պարագան եւս կապուած է տնտեսական տուեալներու:

Այս ընդհանուր պատկերէն տրամաբանօրէն պէտք է անջատել այն թերթերը որոնք սա կամ նա պատճառով պետական հովանաւորութիւն կը վայելեն: Այս պարագան անպայման անոնց որակին դրական մը չըլլալով հանդերձ, զերծ կը պահէ նիւթականի մտահոգութենէն: Կամ գոնէ այդպէս կ'ենթադրուի:

Հոկտեմբերին, նոյն մամուլը արձագանգեց այդ ենթադրութեան մէջ տխուր բացառութեան մը: Հայաստանի պատանիներուն «Կանչ» թերթը (հիմնուած՝ 1923-ին) դադրած էր լոյս տեսնելէ. եւ ատիկա, հակառակ կրթական նախարարութեան հովանաւորութիւնը ունենալուն. հակառակ այն իրողութեան որ մանաւանդ 1988-ին յաջորդող ազատութեան առաջին օրերուն, այդ թերթը ոչ միայն պատանիին, այլ նաեւ չափահասին համար, ժամանակին պահանջները լաւագոյն կերպով ըմբռնած անունն էր հայաստանեան մամուլին: Հինին տուներէն թելադրուած վարանումներու տէր մեծ անուններու քով, «Կանչ»ը իր էջերը կը բանար ամէնէն խիզախ հարցադրումներուն ու յաճախ քանի մը տողով մեծ իրականութիւններ կ'արձանագրուէին հոն, զարմանք ու հիացում պատճառելով: Այնքան ուշագրաւ էր անոր պարունակութիւնը որ «Պատուհան» խորագրուած յօդուածներու պարբերական շարքի մը նիւթ հայթայթած էր նոյն տարիներուն. ու այսօր եւս, անդրադառնալով թերթին (որ նախապէս ունէր «Պիոներ Կանչ» անունը) այնքան ուշագրաւ զարթօնքին, զայն բնորոշելու համար կ'ուզեմ մէջբերել 1990-ին գրուած հետեւեալ տողերը. «...իր լուրջ ու կատակի քաժիններով հաւասարապէս, «Պիոներ կանչ»ը վաղուան սթափ, միամտութենէ զերծ երիտասարդութիւնը պատրաստելու գործին կարեւորագոյն ազդակներէն մին է»:

Կարելի է հարց տալ թէ երկրի մը մէջ ուր այնքան ծանրօրէն խախտած է ըլլալիք ու չըլլալիք բաներուն հաւասարակշռութիւնը, յօդուածի մը արժանի նախանիւթ կը կազմէ՞ իսկապէս, պատանեկան թերթի մը փակումը: Բայց երբ նկատի առնուի միայն այն պարագան որ ամերիկանացումի սուղ հաճոյքներէն զրկուած ամենալայն խաւն է եւ ուշադրութեան ամէնէն կարօտը որ կը տուժէ, պէտք չէ չափազանցուած նկատուի հետաքրքրութիւնը: Եւ մանաւանդ այդ նոյն զանգուածը ամէնէն աւելի իրաւունքը ունի պատուհան բացառիկ հոգատարութիւնը զգալու, որպէս վաղուան տէր ու տիրական: Այլապէս, ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ նիւթական ու բարոյական արժէքներու այսօրուան ալեկոծումէն յուսալ հաւատարակշռուած երիտասարդութիւն մը որ առաջին դրաւականը պիտի ըլլայ անկախութեան պահպանումին ու պետականութեան ամրապնդումին: Ասկէ զատ, միշտ կայ պատճառող բան է մամուլի ասպարէզէն անունի մը անհետացումը. անուն որ չի պատկանիր անճոռնիութեան ընդհատակին ու թերեւս առոր համար ալ խոչընդոտներու առաջին տեղը դրաւած է...:

Հետաքրքրական եւ բաւական տխուր երեւոյթ է նաեւ այն որ չատ ու չատ բանէ զրկուած պատանիներու ամէնէն կարեւոր այս ընկերակիցին անհետացումը նոյն մարզին անուններէն հազիւ մէկ -- երկուքին ուշադրութեան արժանացած է: Այս մէկ -- երկու անուններէն են Հոկտեմբեր 5-ի «Հինչակ Հայաստանի»ն ու Հոկտեմբեր 29-ի «Առաւօտ»ը: Առաջինը վերջին էջին վրայ քանի մը տողով կ'անդրադառնայ «Կանչ»ի կացութեան, ապնիւ առաջարկն ալ բերելով իր թիւերէն մէկէն հրաժարելու, տարի օգնելու համար պատանեկան թերթին հրատարակութեան: Այդ քանի մը տողէն եաք տեղ կուտայ երկու նամակներու: Առաջինին հեղինակը զրկուած զանգուածէն է, մինչդեռ աշակերտուհի մը որ կը դիմէ Հանրապետութեան նախագահին: Կ'ըսէ. «Կանչ»ը իմ ուղեկիցն էր, իմ բարեկամը. ան նաեւ հոգատար եւ նուիրուած ընկեր էր շատ ու շատ երեխաների համար»: Նամակը կ'աւարտի այն վստահութեամբ որ նախագահը Հանրապետութեան ամենազլխաւոր մարդն է, ղեկավարը «որի խօսքը օրէնքի ուժ ունի եւ որը չի կարող անտարբեր մնալ մանուկների սիրելի թերթին լռութեան տխուր փաստի հանդէպ»:

Երկրորդ նամակը գրուած է 83 տարեկան թոշակառոր ուսուցչուհիի մը կողմէ: Ան եւս ուղղուած է նախագահին. բաւական դառնութիւն կայ հոն, այն մամուլին հանդէպ որ կանաչ թղթագրամներու նեցուկը կը վայելէ, առոր փոխարէնը վճարելով ամէն տեսակի արժէքներու ղիջումով: Հարց տալէ ետք թէ արդեօք նոյն հեռանկա՞րն է որ կը սպասէ «Կանչ»ին, վաստակաւոր ուսուցչուհին կը գրէ նաեւ. «գուցէ թերթին օգնութեան ձեռ մեկնենք Սփիւռքի մեր հայրենակիցները եւ ազգային տուրքից մասնաբաժին հանենք Հայաստանեայց միակ մանկապատանեկան շաբաթաթերթին»: Կարելի՞ է յուսալ խանգապէս, որ շատ տեղեր ազգային հիմնադրամին համայնական բնոյթին ու եղանկան կոչումին յաճախ անտարբեր մնացած սիփիւռքահայը որ Հայաստան կալէք տէ ռուա ղրկելու համար ընկերակցութիւն կը կազմէ, գոնէ իր ծոցին մէջ «Կանչ»ին որակով ու կարեւորութեամբ թերթի մը նեցուկ կանգնելու տրամադիր կորիզ մը: Ո՛վ գիտէ:

«Առաւօտ»ի Ս.Օ.Ս. խորագրուած գրութիւնը անստորագիր է. կը պարզէ «Կանչ»ին պարագան: Կը փոխանցէ խմբագրութեան լուսաբանութիւնը թէ «այն ոչ թէ փակուած է, այլ անորոշ ժամանակով դադարեցուած է նրա տպագրութիւնը, իսկ պատճառը՝ ֆինանսական միջոցների բացակայութիւնն է»: Կը յաջորդէ բարի լուրն ալ թէ «այսօր շատերն են օգնութեան ձեռ մեկնում "Կանչ"ին»: Սյսուհանդերձ, Դեկտեմբերի առաջին օրերու մամուլի տրցակներէն միշտ բացակայ էր «Կանչ»ը: «Առաւօտ»ի Ս.Օ.Ս.-ին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ հրատարակութենէ դադրած է կրթական նախարարութեան «Դպրութիւն» շաբաթաթերթն ալ ու մանկական «Աղբիւր»ը, «Ծիծեռնակ»ը:

Արժէքներու տակնուվրայութեան ներկային մէջ, դուրսէն ամէնէն առաջ տեսնուածն է մամուլի ոլորտը: Հոն կայ մաս մը որ նիւթական նեցուկները կը ծառայեցնէ զայրացնող ծուռութիւններ ստեղծելու. կայ ուղիղ ճամբու հետեւորդներու խմբակ մը որ անհասկնալի հալածանքի մը թիրախ եղաւ վերջին ամիսներուն. լրատուներու ամէնէն յարգ ու վարկ վայելող անուններ յարձակումներու ենթարկուեցան, խոշտանգուեցան: Դատապարտելի այդ արարքները մինչեւ այսօր անյայտ իրենց հեղինակներով, բաւական լայն բոնած են ամօթին սահմանները ի հաշիւ իշխանութեան մը որ ամէն առիթով որպէս վարկի ցուցափեղկ, կը խօսի մամուլի ազատութեան, ժողովրդավարութեան մասին:

«Կանչ»ի պարագաները չեն առընչուած հալածանքի այս ձեւին. զայն հարուածած է նիւթականը որ ընդհանրապէս դիւրին ճարելին կը նկատուի: Այս ընդհանրացումը ի զօրու պիտի ըլլա՞յ նաեւ «Կանչ»ին համար որուն բացակայութիւնը, վստահ եմ, վիշտ կը պատճառէ հայաստանի ու Արցախի պատանիներէն զատ առողջ մամուլի սիրահար շատ մը չափահասներու:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱԼԷՊ. -- («Յառաջ»). --

Թ. ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ ԿԸ ԶԵԿՈՒՅԷ

Հալէպի Արամ Մանուկեան ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25--ին եւ 26--ին Գրիգոր Նարեկացիի մասին զոյգ դասախօսութիւններ տուած է Պէյրութէն հրաւիրուած՝ Տօքթ. Թամար Տաճնապետեան, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի: Հիւրը ներկայացուցած է Էմմա Ազարիկեան: Դասախօսուհին զուտ մասնագիտական հէնքի վրայ դեկուցումները կարդացած է Նարեկացիի «Մատեան»ին մէջ Աստուածամօր վերապահուած տեղին ու դերին չուրջ:

*
**

ՏՊԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ ՈՒ ԱՐՑԱԽԷՆ

Հալէպի Հ. Ե. Ը.-ի ակումբի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8--ին, Հայաստանէն ստացած իրենց տպաւորութիւնները փոխանցած են Հ. Բ. Ը. Մ.-ի վերջին համադումարին մասնակից սուրիահայ պատուիրակները: Ներկայ եղած են չուրջ 50 հոգի: Բժշկի Պետրոս Պօյաճեան, Զաւիկ Գուշեան, Տիկին Վարդանոյշ Պալեան եւ Տիկին Նուարդ Տարագճեան մասնաւորապար կանգ առած են Ղարաբաղ կատարած իրենց միջանկեալ այցելութեան վրայ ու հետաքրքրական լուսաբանութիւններ տուած են Հ.Հ.Դ.-ի պետական բանակին կազմակերպուածութիւնն ու տեղւոյն զեկավարութեան խոհեմ ու հեռատես քաղաքական գործելակերպը: Տեսերիզի վրայ ունկնդրուած է նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի արտասանած ճառը՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Երեւանեան համագումարին:

*
**

Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԻՍԿԵՆԵԱՆ՝ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 9--ին, փակ խորանի առջեւ, յոբելենական հանդիսութեամբ նըշուած է դպրապետ եւ ուսուցիչ Ժիրայր Իսկենեանի եկեղեցական ու կրթական ծառայութեան 50-ամեակը, կազմակերպութեամբ նոյն եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդին: Ներկայ եղած են չուրջ 600 հոգի: Բացումը կատարած է Կարապետ Նալպանտեան՝ տալով յոբելեարին կենսագրականը: Կարպիս Վարդանեան խօսած է անոր երաժշտական, ուսուցչական, ընկերային եւ եկեղեցական ծառայութեանց մասին, նշելով յատկապէս, թէ Անթիլիասի Դպրեվանքը հաղիւ աւարտած (1944)՝ Ժ. Իսկենեան դպրապետ կը նշանակուէր Սէպիլի (Հալէպի արուարձան) Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ, միաժամանակ դասեր ստանձնելով Կիլիկեան Վարժարանէն ներս: Այնուհետեւ, որպէս ուսուցիչ թէ անօրէն կը պաշտօնավարէր Տաւուտիէ Թաղամասի «Սեդրակ Մեսրոպեան» (1950 - 1979) եւ Էչրէֆիէի Մըխիթարեան (1980 -- 1994) վարժարաններուն մէջ: 1954--էն ցայսօր, լման 40 տարի, ձեռնհասօրէն կը վարէր Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ դպրապետութիւնը: Գալուստ Ա. Քահանայ Էքմէքճեան կարգացած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին այս առթիւ յղած կոնդակը, որմէ եաք սրսկի իր խօսքը արտասանած է յոբելեարը, չնչտելով 50--ամեայ ծառայողական իր կեանքին մէջ անխախտ պահուած 3 սկզբունքներ. -- կարգ ու կանոնի բծախնդրութիւն, բացարձակ անկողմնակալութիւն ու անխրտրականութիւն եւ ամբողջական սէր՝ իր զոյգ ասպարէզներուն հանդէպ: Դպիրներու կողմէ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրի աւարտին՝ դերասանի բեմ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան: Հանդիսութենէն եաք, եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ սարքուած է չքեղ ընդունելութիւն մը:

*
**

65 ՀԱՅ ԸՆԹԱՑԱՒԱՐՏ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

Հալէպի «Կրթասիրաց» հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է 1993 / 94 տարեշրջանին Սուրիոյ համալսարաններէն շրջանաւարտ հայ երիտասարդ -- երիտասարդուհիներու տարեկան աւանդական հանդէսը, կազմակերպութեամբ Հալէպի Հայ Համալսարանականներու Միութեան: Ներկայ եղած են չուրջ 700 հոգի: Յանուն շրջանաւարտներուն՝ ուղերձներ արտասանած են Գարլոս-Խոսէ Պուրճեան եւ Միրնա Տէմիրճեան: Հ. Հ. Հ. Մ.-ի վարչութեան տեղեկատուն՝ Աւետիս Պադալեան տեղեկութիւններ տուած է Միութեան գործունէութեան վերաբերեալ: Ամբողջովին ընթացաւարտներու կողմէ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրի աւարտին՝ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան խորհրդանշական վկայագիրները յանձնած է Սուրիոյ համալսարաններու բժշկական, ատամնաբուժական, տնտեսագիտական, իրաւաբանական, գրական եւ այլ բաժանմունքներէ շրջանաւարտ 65 հայ երիտասարդներու:

*
**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՇԱՐՔԸ

Հալէպի Արամ Մանուկեան ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 15-17 դասախօսական շարք մը տուած է լիբանանահայ արուեստաբան Մովսէս Ծիրանի (Հերկելեան), նախաձեռնութեամբ Համազգայինի: «Ագռաւ»ի մշակութային էջի մնայուն աշխատակից մը եղող երիտասարդ դասախօսը յաջորդաբար խօսած է կինօ - թեմադիր Սերգէյ Պարաճանովի արուեստին, հայկական դորգագործութեան եւ Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքի հայկական գերեզմանատան դարաւոր խաչքարերուն մասին: Տրուած բացատրութեանց կողքին՝ ցուցադրուած են համապատասխան սահիկներ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐԴԸ ԱՒԵԼՈՐԴ

Փարիզեան կայարանի մը մէջ վերջ տրուած է բեռնակիրներու դոյութեան. հոն ապաստանած թափառաշրջիկներն են որ պայուսակներու տակ կքած ճամբորդներու կը սպասեն, քանի մը ֆրանքի փոխարէն անոնց բեռնատար սայլակ մը ճարելու համար: Ուրիշ կայարանի մը մէջ Նոյեմբեր 11-ի նախօրեակին, տոմսի ինքնաշխատ գործիքին առջեւ շարուածներու կարգը անբնական կերպով երկարած է, որովհետեւ այդ գործիքին անծանօթ յաճախորդ մը չգիտնալով ընելիքը, երկար վայրկեաններ զբաղեցուցած է զայն, իր յաջորդներուն պարտադրելով սպասման երկար ժամանակ մը:

Երեւոյթը բաւական հակասական է. այն պահուն երբ գործազրկութեան որպէս դարման նոր աշխատատեղիներ ստեղծելու կարելիութիւններ կը փնտռուին, միւս կողմէ վերջ կը տրուի մարդկային ներկայութեան: Մինչդեռ նոյն ժամանակին մէջ Միացեալ -- Նահանգներ միլիոնաւոր աշխատատեղիներ բացաւ:

Ճիշդ է որ պետութիւնը ձեռնածալ չի մնար. որոշ մարզեր հարկէ զերծ դարձնելով, կամ որոշ զեղչեր առաջարկելով, կը ջանայ զարկ տալ գործի ասպարէզին. բայց եղածը անբաւարար կը նկատուի, ամէն օր թէքնիքէն գրաւուած մարզերու դէմ:

ԹՐՔ.ՊԱՏՈՒՄ

«ԶԱՄԱՆ», ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

«Զաման» թերթը նոյեմբեր 19-ի իր թիւով հետազօտութիւն մը կատարեր է թուրք դասախօսներու մօտ որոնք հաստատեր են թէ հայկ. ահաբեկչութիւնը 120 տարի առաջ սկսեր է եւ անոր հիմերն ալ սերմանուեր են դպրեվանքներու մէջ...: Երեւակայութեան բաւական ուժ տալով կ'ըսէ նոյնիսկ որ այդ դպրեվանքներուն մէջ, դաստիարակուեր են Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար եւ վերակէօզ (այս մէկը իսկապէս նոր յայտնութիւն մըն է) երիտասարդները: Այդերէն ետք, կը զբաղի Ցոյներու դպրեվանքներով:

***

«Զաման» թերթը խօսեցնելով Անգարայի ու Էրզրումի համալսարաններէն դասախօսներ, արձագանգ կը հանդիսանայ անոնց այն պնդումներուն, ըստ որոնց դպրեվանքերը միշտ աչխատած են Թուրքիոյ չահերուն դէմ, իսկ հայկական ահաբեկչութեան հիմերն ալ սերմանուած են դպրեվանքերու մէջ:

Հայոց մասին կարծիք կ'արտայայտէ Էրզրումի Աթաթիւրք համալսարանի Պատմութեան բաժնի դասախօս տոչ. Էրօլ Քիւրքճիօղլու, որ կ'ըսէ թէ Թուրք աչխարհի դէմ ուղղեալ հայկական ահաբեկչութիւնները առաջին անգամ սկսան 120 տարի առաջ եւ այդ ահաբեկչութեան հիմերը կը գտնուին դպրեվանքերու մէջ:

Երկար տարիներ Հայոց Պատրիարքանի կողմէ յատկապէս պաշտօնի կոչուած անձեր այս դպրեվանքերուն մէջ մչակած են Թուրքիոյ դէմ թշնամութեան գաղափարները: Այս դպրոցները, իրենց հիմնարկութեան առաջին օրէն սկսեալ դարձած են քինախնդրութեան ուատելութեան գաղափարներով խմորուած ահաբեկչական բոյներ: Այս դպրեվանքերուն մէջ հասած երիտասարդները Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար եւ Վերակէօզ (?) կոչուած հայկական հրոսախումբերուն գլուխ անցնելով տարիներ ամբողջ ոճրային ծուղակներ լարած են եւ այս ծրագիրները գործադրուցած են Ռուսերուն ալ օժանդակութեամբ: Թուրքերու դէմ հայկական առաջին ահաբեկչութիւնը երեւան եկած է Պոլիս - Գումգաբուի, Զէյթունի, Վանի, Սասունի, Ղարաբաղի ու Զանգեզուրի վրայ կատարուած յարձակումներով: Այսօր ալ յարձակումները կը շարունակուին Ղարաբաղի մէջ որ Թուրքերու հայրենիք մըն է: Այսօրուան ահաբեկչութիւններն ու անցեալի ահաբեկչութիւնները իրարմէ տարբերութիւն չունին:

Քիւրքճիօղլու կ'ըսէ որ 1905-ին Ղարաբաղի մէջ Հայերը ապստամբեցան: Այդ ապստամբութիւնը տարածուեցաւ դէպի կենճէ եւ Թիֆլիս, աջակցութիւն գտաւ Ղարաբաղի ու Թիֆլիսի մէջ գտնուող ռուսական զօրքէն: Այս դէպքը մօտիկ կապ ունէր Օսմանեան կայսրութեան չահերուն հետ: Օսմանցիները մեծ վնաս կրեցին Հայերու այս յարձակումներէն: Թուրքերու պատմական հայրենիքը եղող Միջին Ասիոյ ու Անատոլուի զանազան կեդրոններուն մէջ հայկական հրոսախումբերը յարձակեցան Թուրքերու վրայ: Այսօր ալ Հայերը, իբրեւ ահաբեկիչ պետութիւն, ռուսական չահերու գծով, Թուրքիոյ ու Ղարաբաղի հարցերը առաջ քշելով կը չարունակեն Ադրբեջանի դէմ իրենց յարձակումները:

«Զաման» վերի լրատուութեան կողքին Հէյդէլիի Ցունաց Դպրեվանքին մասին կը չօշափէ Անգարայէն փրոֆ. Էրճիւմէնտ Գուրանի մը կարծիքը: Այս վերջինը նախ կը հպի փոքրամասնութիւններու հարցին եւ կը պնդէ որ փոքրամասնութիւններու հարցը այնպիսի նիւթ մըն է որ չարաչար կրնայ գործածուիլ մեծ դիւրութեամբ: Մեծ պետութիւնները չեն արտօներ որ ուրիշներ իրենց գործին խառնուին, բայց իրենք ամէն կերպով կը խառնուին փոքրիկ պետութիւններու գործերուն, կ'ըսէ դասախօսը եւ կը չարունակէ.

Այս խնդրին մէջ սխալ բան մը կայ: Մենք մեր հարցերուն չենք նայիր Թրքական կամ իսլամական տեսանկիւնէ, այլ կը նայինք Արեւմուտքին տեսանկիւնէն: Պալքաններու մէջ երբ փոքրամասնութիւն կ'ըսուի, անոնք միայն ոչ -- իսլամները կը հասկնան, մինչդեռ հոն իսլամ փոքրամասնութիւններ կան:

Փրոֆ. Գուրան կ'ըսէ որ Արեւմուտքը Թուրքիոյ Հարաւ -- Արեւելեան չրջաններու վիճակը կ'ուզէ տեսնել իբրեւ փոքրամասնութեան հարց մը: Մարդկային իրաւունքներու պատրուակին տակ Արեւմուտքը կ'ուզէ հասնիլ իր նպատակներուն: Մենք սխալները գործեցինք ՍիէՒՄ -- Սէ -- Բ-ի նման համաձայնութիւններու տակ ստորագրելով, որովհետեւ այդ կերպով Արեւմուտքին իրաւասութիւն տուինք մեր ներքին գործերուն խառնուելու: Օրինակի համար յոյն հոգեւորականները հանդիսատ կերպով կը մտնեն մեր երկրէն ներս, բայց Թուրք հոգեւորականներ Թրակիա չեն կրնար երթալ: Թուրքիա պէտք է պատասխանէ փոխադարձութեան սկզբունքով:

Այս տեսանկիւնէն, փրոֆ. Գուրան սխալ կը գտնէ Հէյդէլիի Ցունաց Դպրեվանքին վերաբացումը, ան կը յիշեցնէ թէ հոնկէ է որ հասած են Եպոզոսի ու Մակարիոսի նման հեղլէն քաղաքականութեան ախոյեանները:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊէյՕղլուի Շաղղոյեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Նոյ. 18-ին, տեղի ունեցած է Լիբանանի Հ.Ց.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի ուսումնական կեդրոնի «Շաւարշ Թորիկեան» դրադարանի բացումը: Ներկայ եղած են պետական անձնաւորութիւններ, Հ. Ց. Դ. մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Այս դրադարանը իրականացած է չնորհիւ ողբացեալին այրիին՝ Անի Թորիկեանի որ դրադարանը նուիրած է սոյն դրասենեակին: Բացման խօսքը արտասանած է յանուն Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի՝ Հրաչ Տասնապետեան որ վեր առած է Շաւարշ Թորիկեանի դիմագիծը, որպէս ուսանող, դասախօս եւ մչակոյթի գործիչ: Շեչտած է մանաւանդ անոր բերած նպաստը հայ դատի ուսումնասիրութեան ու միջազգային ոլորտներու հետապնդման մէջ: Տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

***

ՊՈՒՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյ. 24-ին, քիչ փոփոխութիւններով կրկնուած է Սիպիլի մահուան 60-ամեակին նուիրուած այն հանդիսութիւնը որ ամառը տեղի ունեցած էր Գնալը: Օրուան բանախօսուհին եղած է Մարմարա՛ի փոխ- խմբագրապետուհի՝ Մաքրուհի Ցակոբեան որ ներկայացուցած է Սիպիլը: Բացման խօսքը կատարած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան վարչութեան անդամուհի՝ Ալիս Ալանեան: Մէջ ընդ մէջ եղած են արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ: Ներկայ եղած են Գիւմրիէն ժամանած մարզական վարիչներ եւ մարզասէրներ:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի Լազարեան սրահին մէջ, Նոյ. 26-ին, տօնուած է Հ. Ց. Դ. Օրը նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Սիմոն Վրացեան Կոմիտէին: Բանախօսած է Հորիզոնի խմբագիրը՝ Կիրոյ Մանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը մը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի Ց. Մանուկեան դրադարանին մէջ, ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Ցակոբ Կարապենցի յիչատակին, անոր մահուան քառասունքին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Համազգայինի վարչութեան առենապետ՝ Լուսին Գլըճեան: Կարապենցի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Մարզար Շարապխանեան:

***

ԿԼԻՆՏԷՒԼԻ Լը Փափիյոն սրահին մէջ, Նոյ. 11-ին, ճաչ - խրախճանքով մը յիչատակուած է Նոր Օր եռօրեայ թերթին 72-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ՝ «Բարեկամներու Շրջանակ»ին եւ հովանաւորութեամբ՝ ՌԱԿ-ի Շրջ. Վարչութեան: Ձեռնարկը վարած է փայլակ Ահարոնեան, որ իր ելոյթին մէջ չեչտած է հայ մամուլի առաքելութիւնը ընդհանրապէս, վեր առնելով ընթերցողներու եւ համակիր չրջանակին նուիրումի ոգին: Շեչտած է. -- «Առանց հաւատքական այդ զոհողութեան, Սիպիլի մէջ ոչ մէկ թերթ կրնայ գոյատեւել եւ ծառայել իր ազգին»: Եղած են սրտառուխ նուէրներ:

***

ԿԼԻՆՏԷՒԼԻ (Գալիֆորնիա) «Թուղվելթ» միջնակարգ վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է «Նժդեհ» թատերական թատերական դրոժին ներկայացումը, նուիրուած Գարեգին Նժդեհի կեանքին եւ գաղափարախօսութեան, գործադրութեամբ տեղւոյն Հ. Ց. Դ. Շանթ պատանեկան մասնաճիւղին: Բոլոր անդամները հանդէս եկած են կենդանի պատկերներով եւ մէջ ընդ մէջ ընթերցումներ կատարած են Նժդեհի գաղափարներէն:

***

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԼՍԻ իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Իրանահայ Միութեան դրականութեան եւ Արուեստի Բաժանմունքին, Նոյեմբեր 6-ին տեղի ունեցած է հայ գիրքին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Երեկոն վարած է վարչութեան անդամ՝ Վաչիկ Տէր - Սարգսեան, գեկուցում կատարած է դրադարանի վարիչը՝ Թադէոս Տէր-Սարգիսեան: Միութեան դրադարանը հիմնուած է 1982-ին Նունէա եւ Արմենակ Յարութիւնեանի յիչատակին կատարուած նուիրատուութեամբ: Ներկայիս դրադարանը ունի չուրջ 5000 գիրք: Երեկոյթին բանախօսը եղած է Սեպուհ Ցովհաննիսեան: Ան հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուած է հին օրերու դրադարաններու մասին, յիչեցնով թէ հին չրջանի մեծադոյն դրադարանը հիմնուած է Ալեքսանդրիա, Եգիպտոսի կառավարիչ Պտղոմիոս Ա.ի կողմէ (Ք. Ա., Բ. դար):

***

ՊՈՒՍՈՑ Բանկալթըի Գաւթեան ճաչարանին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, Թաքսիմի Մարմնամարզական Միութիւնը ճաչ մը տուած է ի պատիւ Հայաստանի ծանրամարզիչներու, մարզիչներու եւ ընկերացող վարիչներուն: Ներկայ եղած են նաեւ Ընդհանուր Նոյեան Տապան գործակալութեան եւ Գիւմրիի հեռատեսիլի թղթակիցները: Թաքսիմի Մարմնամարզական Միութեան վարչութեան խնդրանքով հիւրերը մեծարելու պարտականութիւնը յանձնուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեանի, որ ողջոյնի խօսք մը արտասանած է: Հաւաքոյթը չարունակուած է երգերով եւ պարերով, մինչ Ռ. Հատտէճեան պարբերաբար սիրով կատարած է նաեւ հանդիսավար պաշտօնը:

***

ՔՐԵՍԷՆԹԱՑԻ (Գալիֆորնիա) Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 18-ին եւ 19-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին տեղի ունեցած է երիտասարդ նկարիչներու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած չորս նկարիչները եղած են. -- Քրիս Կարապետեան, Տիգրան Փասունի, Էդուին Քոչարեան եւ Հէրի Որբերեան, չուրջ 40 գործերով: Ընդունելութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, բացումը կատարուած է նկարչական ցուցահանդէսի մը ուր ներկայացուած են Հէնրի, Ռոպէրթ եւ Արեգ Էլիբէկեանի աչխատանքները: Կազմակերպիչն էր Համազգայինի Մոնրէալի մասնաճիւղին կերպարուեստի յանձնախումբը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ներքնասրահը, Նոյեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է Եկեղեցւոյ տարեկան ոճնավաճառը, կազմակերպութեամբ Տիկնանց Միութեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԿ. ՖՈՆՏԻ ՀԱՇՈՒԵՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՅՑ ԿՈՒ ՏԱՅ 34.8 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԵԿԱՄՈՒՏ 1994-ԻՆ

ԿԼԷՆՏԷՒԼ, ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ. -- Միացեալ Հայկական Ֆոնտը $34.8 միլիոնի եկամուտ արձանագրած է 1994-ի ընթացքին, ըստ իր նիւթական գործունէութեան հաչուեքննութեան որ պատրաստուած էր Arthur Andersen հաչուապահական ընկերութեան կողմէ:

Հաչուեքննութիւնը ցոյց կուտայ, թէ Ֆոնտի ընդհանուր եկամուտին հաւիւ մէկ ստկոսը տրամադրուած է դրասենեակային ծախքերու, իսկ մնացեալ 99 առ հարիւրը յատկացուած է Հայաստանի օգնութեան: Ամերիկեան բարեսիրական ընկերութիւններուն հետ համեմատած, Ֆոնտը նուազագոյն դրասենեակային ծախք ունեցողներէն մէկն է:

Ֆոնտը, որ հիմնուած էր 1989-ին, այժմ ամենամեծ ամերիկահայ բարեսիրական կազմակերպութիւնն է նկատի առած իր եկամուտը, եւ Միացեալ -- Նահանգներու բարեսիրական կազմակերպութիւններու մէջ 105-րդ տեղը կը գրաւէ, ըստ The Non-Profit Times ամսաթերթի 1994 Նոյեմբերի համարին:

Այս տարուան ընթացքին, Միացեալ Հայկական Ֆոնտի գլխաւոր գործառնութիւնը եղած էր Վառելանիւթի Զմեռ Ծրագիրը: Հայաստանի եւ Սիբիւրքի աննախադէպ միացեալ ջանքերով, Ֆոնտը յաջողեցաւ հանդանակել $21 միլիոն եւ Հայաստան ուղարկել 40,706 թոն տիզպէլ, 32,348 թոն մազութ, 880 թոն պենզին, եւ 86 միլիոն խորանարդ մեթր բնական կազ:

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, ըստկրեալ Հայաստան մտնող երկաթուղիի եւ կազատար խողովակներու չարունակական պայթումներէն մինչեւ ձմեռնային պայմաններու բերումով ցամաքային ճամբաներու խանգարումները, Միացեալ Հայկական Ֆոնտը եւ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամը ոչ մէկ ջանք խնայեցին Հայաստան հասցնելու այնքան անհրաժեչտ վառելանիւթը:

Հակազդելու համար սկզբնական առաքումներու ուչացման և ճմրան ընթացքին անմիջապէս վառելանիւթ տրամադրելու նպատակով, 28,000 թոն վառելանիւթ փոխ առնուեցաւ Հայաստանի կառավարութեան պահեստներէն անցեալ Դեկտեմբերին: Ամրան ընթացքին, աւելի ուչ կատարուած առաքումներէն, Ֆոնտը նոյն քանակութեամբ վառելանիւթ վերադարձուց կառավարութեան:

Վառելանիւթի Զմեռ Ծրագիրը էլեկտրակոնութիւն եւ ջեռուցում տրամադրեց Հայաստանի քան քաղաքներու բնակչութեան մեծամասնութեան, եւ աւելի նուազ չափով Երեւանի բնակիչներուն: Վառելանիւթը ջերմութիւն հայթայթեց նաեւ հարիւրաւոր դպրոցներու, հիւանդանոցներու, քլինիքներու, եւ այլ կենսական հանրային հաստատութիւններու:

Անցեալ տարուան Վառելանիւթի Զմեռ Ծրագիրը այս ճմրան ալ Հայաստանին օգտակար պիտի ըլլայ: Վառելանիւթէն մաս մը, որ ամրան հասած էր, այժմ պահեստաւորուած է օգտագործուելու համար յատկապէս ճմեռուան ընթացքին:

Վառելանիւթէն բացի, Ֆոնտը այս տարի $12 միլիոն արժողութեամբ մարդասիրական օգնութիւն ուղարկեց, մեծամասնութեամբ դեղօրայք: Ան նաեւ նիւթապէս օժանդակեց Հայաստանի Սրտի Մանկական Կեդրոնին, որը այս տարի յաջող կերպով սրտի 102 վիրահատութիւն կատարեց եւ 125 հատ ալ անցեալ տարի:

Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, Ֆոնտը $90 միլիոն արժող օգնութիւն ուղարկեց Հայաստան, 67 թռիչքներու եւ տասնեակներով ծովային բեռնարկղներու միջոցաւ:

Միացեալ Հայկական Ֆոնտին մաս կը կազմեն Ամերիկայի Հայկական Համախմբումը, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը, Հայ Օգնութեան Միութիւնը, Հիւսիսային Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցին, Հիւսիսային Ամերիկայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ Լինսի Հիմնարկը:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել Միացեալ Հայկական Ֆոնտի գրասենեակին, հեռաձայնելով (818) 241-8900 թիւին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան իր ամուսնոյն եւ ծնողներուն յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ի բարգաւաճման:

*
**

Տիկին Սիլվա Սերոբեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանձ «Ծառայ»էն) Մարտիկ Տաւկառեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Ցղուրթեանց Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱնգնայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Ծովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՅՈՒՃԵԱՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Թերոմի մասնաճիւղի (լոթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ· 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ· 18, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս· Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

POUR LES ENFANTS D'ARMENIE

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

— *Alfortville* : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
— *Arnouville* : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
— *Chaville* : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
— *Issy-les-Moulineaux* : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
— *Paris* : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
— *Sevran* : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI
le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70
VENEZ NOMBREUX !

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « S a t e n i g »
de Vaulx-en-Velin organise

un Repas Dansant

à l'occasion du *Pacte d'Amitié*
de VAULX-EN-VELIN avec ARTIK
(Ville d'Arménie)
Samedi 10 Décembre à partir de 20 heures
au Restaurant de l'Ecole Paul Langevin
rue Franklin (Vaulx-Village)
sous la présidence d'honneur
de *Monsieur MAURICE CHARRIER*
Maire de Vaulx-en-Velin
Cette soirée sera animée
par le chanteur AVO NADJARIAN
Prix du repas: 100 F. (boissons comprises)
Pour tous renseignements :
Tél. : 72 04 10 81 / 72 04 49 56
78 80 22 53
— Parking surveillé —

Grande Braderie de Noël

CHENE

Pour vos cadeaux de fin d'année,
pour votre sapin de Noël
l'association CHENE vous invite à sa
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les Samedi et Dimanche 10 et 11 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Artisanat d'Arménie, Livres, Sapins caucasiens, Cadeaux, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Bar-Restauration, Tombola, Point d'information CHENE.
Au Collège Samuel Moorat
26, rue Troyon 92310 Sèvres (Métro Pont de Sèvres)
Parking assuré
Pour tous renseignements :

Après 19 heures (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47
De 9 heures à 15 heures (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44 19 82 44

CONCERT
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN

d'après H. OSHAGAN
Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN
Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Solistes: Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, Basse.
Chœurs: SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·479 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.479

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտ. 8-ին, Հինդշաբթի օր, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամուլի քարտուղարը իր հերթական տեղեկատուութիւնը կատարեց եւ հետեւեալը ըսաւ. --

Անցեալ չաբաթին աչքի ընկաւ ՀՀ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի միջազգային գործունէութեամբ:

Անդրադառնալով Թիւրքմէնստան կատարած այցին, հաշուի առնելով, որ հանդիպումների, կատարուած աշխատանքի եւ որոշումների մասին արդէն յայտնի է, ես կ'ուզէի միայն շեշտել, որ Հայաստանն Աշխարհաղում հանդէս եկաւ որպէս յարդուած եւ իրաւահաւասար փարթներ:

Սա լաւագոյն ապացոյցն է, որ մեր տնտեսութիւնն աշխատում է, ինչի հետեւանքով հէնց մենք վճարունակ ենք: Տնտեսութիւնն աշխատեցնելու կառավարութեան ռազմավարութիւնը ապացուցեց իր հետաեւ լինելը:

Փչաչայում կայացած ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի վեհաժողովն ցոյց տուեց, որ այն վերածւում է Եւրոպայի անվտանգութեան համակարգի կարեւոր մի գործիքի, ձեւաւորուած կառուցուածքներով: Սա անդրադարձաւ նաեւ անուանման վրայ, վերափոխելով իր անունը:

Ընդունուեց Լեռնային Ղարաբաղի վերաբերեալ որոշում, որ կարեւոր առաջընթաց արձանագրեց խնդրի կարգաւորման գործում:

Նախեւառաջ կ'ուզէի նշել որպէս հայկական դիւանագիտութեան կարեւորագոյն նուաճում, որ առաջին փաստաթուղթն է, որով միջազգային հանրութիւնն յանձին ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի քաղաքական որոշում ընդունեց կոնֆլիկտի գօտում խաղաղապահ ուժերի տեղակայման մասին:

Սրանով միջազգային հանրութիւնը, որդեգրեց մեր դիւանագիտութեան կողմից վաղուց արդէն հռչակուած այն ըսկզբունքը, որ դինեալ հակամարտութեան կարգաւորման առանցքային երաշխիքը խաղաղութեան ուժերի տեղակայումն է:

Արուած են նաեւ այլ կարեւոր քայլեր, որոնք նորից առաջարկւում էին Հայաստանի կողմից. ՄԱԿ-ի դերի բարձրացում, միջնորդական ջանքերի ներդաշնակում, որոշումների ընդունման մէջ Լեռնային Ղարաբաղի մասնակցութեան ապահովումը եւ այլն:

Ելնելով այն հմնարար սկզբունքից, որ Լեռնային Ղարաբաղն ադրբեջանա - ղարաբաղեան կոնֆլիկտի հիմնական կողմերից մէկն է, Հայաստանը հետեւողականօրէն պաշտպանեց այդ կոնֆլիկտի վերաբերեալ որոշումների ընդունման գործում Լեռնային Ղարաբաղի մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

Վեհաժողովի քննարկմանը ներկայացուած էր մի փաստաթուղթ, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի եւ ՄԱԿ-ի միջեւ համագործակցութեան մասին:

Վերջին նիստում ՀՀ նախագահը ելոյթ ունեցաւ, որում նշեց, որ կողմ լինելով նման համագործակցութեան եւ հանուիթիւն տալով փաստաթղթին, Հայաստանը վերապահումներ ունի մի կէտի վերաբերեալ, որով ստեղծւում էր մեխանիզմ խաղաղապահների կողմից հնարաւոր ուժի գործադրման համար. նոյնիսկ եթէ դրան դէմ լինի կոնֆլիկտի որեւէ կողմը: Ընդունելով, որ նման որոշումն աշելի գործունակ մարմնի է վերածում ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ն, Հայաստանը հնարաւոր համարելով այդ մեխանիզմի կիրառումը Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտի նկատմամբ, կարծում է, որ նման որոշում չի կարող ընդունուել առանց հաշուի առնելու Լեռնային Ղարաբաղի կարծիքը: Քննարկումների արդիւնքում ընդունուեց որոշում, որ փաստաթուղթը կը քննարկուի Աւագ պաշտօնատարների կոմիտէում:

Վեհաժողովում նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանը նաեւ հանդիպումներ ունեցաւ ՕԹԱՆ-ի ղեկաւոր քարտուղար Քլայէսի, Զեխ Հանրապետութեան նախագահ Վացլաւ Հաւէլի, Զուիցերիայի նախագահ Օթթօ Շթիխի, Աւստրիայի նախագահ Արփատ - Քէօնցի, Ռումանիայի նախագահ Իոն Իլիէշկուի, Պուլկարիայի նախագահ Ժելիու Ժելեւի եւ Հունգարիայի վարչապետ Տիւլա Հորնի հետ: Հանդիպումների ընթացքում քննարկուեցին Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը, երկկողմանի յարաբերութիւնները եւ Հայաստանի հետ տնտեսական կապերի աշխուժացման հեռանկարներ:

*
**

Ադրբեջանի նախագահը Ալիեւ դժուռնակութիւն յայտնած է ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի Ղարաբաղի որոշումին որուն համաձայն միջազգային ղօրք պիտի ղրկուի հոն: Ան ըսած է. «Հայաստանի յարձակողական ընթացքին դէմ կարեւոր քայլ մըն է ան»: Ան վստահութիւն յայտնած է թէ Մայիսկն ի վեր չարունակուղ հրադադարը միջազգային ղօրքին շնորհիւ պիտի վերածուի մնայուն դինադադրի: «Նոր հանգրուան մը բացուած է. կրնանք նորանոր դժուարութիւններ ունենալ, սակայն նոյնիսկ եթէ ժամանակ խլէ մեզմէ, արդար արդիւնքի մը պիտի կարենանք հասնիլ» ըսած է ան,

*
**

Ինչ կը վերաբերի կապին, առ այժմ որոշ քանակութեամբ կը մնայ, բայց եթէ Վրաստան մինչեւ Դեկտեմբեր 25 իր պարտքը չվճարէ, Թիւրքմէնստան կրկին պիտի դադրեցնէ հայթայթումը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ Զ· ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ՆՇՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 7-ին, 1988-ի երկրաշարժին Զ. տարելիցի նշման նախաձեռնութեանց չրջանակին մէջ, սգոյ արարողութիւն մը կազմակերպուած է Գիւմրի, ուր ներկայ դտնուած է կառավարական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ Հ. Բագրատեանի: Գ·Մ·-ի նախագահի Ա. տեղակալ Ա. Սահակեան, կաթողիկոսական տեղապահ՝ Թորգոմ Արք·, Մուրհրդարանի երեսփոխաններ եւ կառավարութեան անդամներ մաս կը կազմէին պատուիրակութեան: Անոնք այցելած են նաեւ Շիրակի դերեզմանատունը, ուր ծաղկեպսակներ դետեղած են խաչքար -- յուշարձանին: Նախքան հոգեհանգստեան պաշտօնը, զոհերու յիչատակը յարգուած է մէկ վայրկեան լռութեամբ: Ապա, պատուիրակութիւնը այցելած է «Անի» նորակառոյց թաղը:

*
**

Նոյն օրը, Մոսկուայի մէջ իր աշխատանքները կը չարունակէր այն ժողովը որ կազմակերպուած էր Դումայի եւ դաչնակցային Մուրհրդի կողմէ, նուիրուած՝ Հայաստանի երկրաշարժին եւ երկրաշարժի առընչուղ հարցերուն: Առաւօտեան, ժամը 11·41-ին ժողովի մասնակիցները համախմբուած են Մոսկուայի հայկական եկեղեցւոյ կից դերեզմանատունը, ուր տեղի ունեցած է սգոյ հաւաք մը: Ծաղկեպսակներու դետեղումէն ետք, ելոյթներ ունեցած են Հայաստանի Գ·Մ·-ի քարտուղար Վ. Աւոյեան, Դումայի երեսփոխանները, նախկին վարչապետ Ռիժկով, օտար ներկայացուցիչներ: Կէսօրէ ետք ալ յիչատակի ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Մոսկուայի հայկական դեսպանատան մէջ, բազմաթիւ հիւրերու ներկայութեամբ:

ԱՆԴԱՐԱ

ՔԻԻՐՏ 5 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ 15 ՏԱՐԻ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

ԵՐԵՔՆ ԱԼ՝ ԵՐԵՔԷՆ ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ

Վճիռները ոչ ոքի պոհացում կուտան քանի որ բացորոչ է թէ չանք թաւուած է մէջին ճամբայ մը դանելու: Այսինքն այնպէս ընելու որ Եւրոպան չատ աղմուկ չհանէ, պինուորականները ազգայնական աչքին ալ բողոքի ձայն չբարձրացնէ: Ուրեմն ոչ կարելի էր մահուան դատապարտել ոչ ալ անպարտ արձակել:

Սկիզբը նախատեսուած էր որ այս ութ նախկին երեսփոխանները պիտի դատուին համաձայն պատժական օրէնք 125 թիւ յօդուածին, մեղադրանքը կը վերաբերէր անկախութեան չանցանքի այսինքն՝ դաւաճանութեան: Ի վերջոյ, դատարանը հրաժարած է այդ յօդուածէն որու հետեւանքը մահապատիժ կ'ըլլար եւ կրճնած այլ յօդուածներու որոնք միայն 15 տարի բանտարկութիւն կը նախատեսեն «պինեալ խմբակ»ի կազմութեան համար եւ աւելի քիչ եթէ միայն մեղսակցութիւն կայ այդ խմբակին հետ: Այս հիման վրայ է որ ութ ամբաստանեալներէն հինգը, ներառեալ Տիկին Լէյլա Զանա, դատապարտուած են 15 տարի բանտարկութեան, մինչ երեքէն երկուքը՝ չորս տարի, երրորդն ալ 7,5 տարի բանտարկութեան պատիժ ստացան:

Դեկտեմբեր 9-ի փարիզեան մամուլը լայն տեղ կուտայ եւ չի ծածկեր թէ ամբողջ դատավարութիւնը խեղկատակութիւն մըն էր, վճիռն ալ առաջուընէ որոշուած: «Իւմանիթէ»ի մէջ, փաստաբան մըն է որ կը գրէ, ի մէջ այլոց. - «Անդարայի դատավարութիւնը մարդկայնօրէն անհանդուրժելի է եւ քաղաքականօրէն չատ ծանրակչիռ»: Իրականին մէջ միակ յանցանքը զոր գործած են այս Քիւրտերը կը վերաբերի իրենց ելոյթներուն, այսինքն՝ խօսքի ազատութեան: Վճիռներու արձակումէն ետք, Տիկին Զիլլէր յայտարարած է. -- «Թուրք արդարադատութիւնը անկախ է եւ իր որոշումները միայն իրեն կը վերաբերին»...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՏՐԼՈՐ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 11-ին, պիտի ծանուցանէ իր որոշումը ըստ վարչապետ Քոհլի, ակնարկելով հաւանաբար 7/7 յայտագրին որու հիւրն է եւրոպական յանձնախումբին նախագահը: Խոսհնի մէջ, ուր Դեկտեմբեր 9-ին կը բացուէր եւրոպական վեհաժողովը, Տըլոր ելոյթ ունեցած է, մէկ օր առաջ, եւրոպական ընկերվարական կուսակցութեանց նախագահներուն առջեւ եւ դրեթէ ծրագիր մը պարզած է, ինչ որ այն յոյսը տուած էր Ֆրանսայի ընկերվարականներուն որ որոշումը դրական է: Թէեւ ծանօթ է նաեւ այն պարագան որ կինն ու աղջիկը դէմ են:

ՔԱՐԱՇԻԻ (Փաքիստան) մէջ կացութիւնը բաւական ծանր քնոյթ առած է վերջին օրերը. սիւնի եւ չիի մահմետականներու միջեւ բախումներու հետեւանքով: Առջի օր մզկիթի մը վրայ յարձակում մը եղած էր եւ 6 մեռեալ կար: Եւ ամէն օր նոր մեռեալներ կ'աւելնան:

ԳԱՐԱՄԱՅԻ մէջ (Չինաստան) չարժանկարի սրահի մը հրդեհին զոհ գացած են 310 հոգի, մեծ մասամբ աշակերտներ, 100 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Հրդեհը ծագած է էլեկտրական արկածի մը հետեւանքով:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մինչ թրքական օրաթերթերը ոչ իսկ տող մը կը յատկացնեն արարքին ու հետեւանքներուն, քրտական օրաթերթը «Էօզկիր Իլքէ» լայն տեղ կուտայ իր խմբագրատան պայթումին յաջորդած զօրակոչեան ցոյցերուն ու Քիւրտերու ենթարկուած հալածանքներուն, քրտական չրջաններու դէմ կիրարկուած չրջափակումին:

Թերթին Դեկտեմբեր 8-ի թիւին մէջ ըսուած է թէ Եւրոպայի զանազան կեդրոններուն մէջ կազմուած են զօրակոչեան խումբեր: Ակնկ զատ, չատ հաւանական է որ կատարուած խախտումները Եւրոպայի Խորհուրդին օրակարգին նիւթ դառնայ: Հոլանտայի ծերակոյտին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին նախագահը որ նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամ է, խոստացած է արարքը եւ ըսած որ հետամուտ պիտի ըլլայ հարցը տանելու Խորհուրդին, որպէսզի ան թուրք կառավարութենէն պահանջէ կատարուածին հետաքննութիւնը:

«Էօզկիր Իլքէ»ի նոյն թիւին մէջ կը տեղեկացուի նաեւ թէ Դեկտեմբեր 3-ի պայթումէն ծանրօրէն տուժած է «Պէլիկ» հրատարակչութիւնն ալ որ անդործածելի դարձած է: Փճացած են մեծ քանակութեամբ հրատարակութիւններ, արխիւներ, հրատարակելի հատորներու պրակներ: Այս այն հրատարակչութիւնն է որ լոյս ընծայած էր Ի. Թէրնոնի «Հայերու ցեղասպանութիւնը» հատորին թրքերէն թարգմանութիւնը եւ որուն պատճառով անօրէնուհին դատական հետապնդումի առարկայ եղած էր ու արդելափակուած:

Թերթին բաւական լայն լրատուութեան համաձայն, Տիյարպէքիրի եւ Տօղուպէյազըթի կարգ մը դիւղերուն քիւրտ բնակչութիւնը տակաւ սպառնալիքին ենթակայ է. պետական ուժերու կողմէ չրջափակում կը կիրարկուի այդ նոյն դիւղերուն դէմ. անոնք սահմանափակած են այդ դիւղերը տարուող անդեղէնի քանակութիւնը եւ հակակշռի տակ կը պահեն անընդհատ փոխադրութիւնը:

Միւս կողմէ նոյն չրջաններուն, յատկապէս Քուլփ -- Հանի -- Լիճէ եռանկիւնին մէջ, կը չարունակուին բախումները, ամէն օր նոր զոհերու պատճառ դառնալով: Կ'ըսուի նաեւ թէ 1994-ի ընթացքին քրտական չրջաններ նշանակուած 2·770 ուսուցիչներ հրաժարած են:

ՑԱՐՈՒՆԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ՝

ԱՆԴԱՆ ԷՕԶԷՐ

«Մարմարա»ի Դեկտեմբեր 1-ի թիւէն կ'իմանանք թէ նոյն օրը իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ, արձակագիր՝ Անդան Էօզէր: Ան վերջերս ծանր գործողութեան մը ենթարկուած էր, բայց, յետագային ապաքինման բարւոք չրջան մը անցուցած էր եւ յոյս կար որ փրկուած է:

Ողբացեալը ծնած էր 1927-ին, Պոլիս, նախնական ուսումը կատարած էր Գատըգիւղի Տիպար կրթարանը, յետագային յաճախած էր Ատեւտրական բարձրագոյն վարժարանը: Իր առաջին գերթուածը հրատարակուած է «Լոյս» չաբաթաթերթին մէջ, 1949-ին՝ «Աստուած հոգին լուսաւորէ» խորագրին տակ: Վերջին տարիներուն ալ լոյս ընծայած է քանաստեղծութեան հատորներ ինչպէս՝ «Ծածուկ իրականութիւններ», «Եւ» եւ «Առանձնութիւն»: Աչխատակցած է «Երչանիկ տարեգիրք»ին, «Ճառագայթ»ին, «Սան»ին, «Սուրբ Փրկիչ»ին, հուսկ առաւելաբար «Մարմարա»ին:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՎՏԱՆԳԸ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷ ՀԵՌԱՑՈՒՄ

Անվիճելի ճշմարտութիւն է թէ, հայ ժողովուրդին զոյատեւման յաւիտենական օրէն դժնդակ պայքարին մէջ յոյժ փրկարար դեր մը վճռական է Հայ Առաքելական Եկեղեցիին, չնորհիւ իր ժողովրդավար վարչակարգին, որուն համար ալ ան բնորոշուած է իբր Ազգային Եկեղեցի, ի տարբերութիւն Կաթոլիկէ, Օրթոտոքս կամ Բողոքական Եկեղեցիներուն, որոնք Ազգային նկարագիր չունին ամենեւին։

Անշուշտ այս ժողովրդավար դրութիւնը կարելի եղած է իրականացնել չնորհիւ աշխարհականներու լայն մասնակցութեան, որ հինէն ի վեր նկատուած է անհրաժեշտ, եղած է բախտորոշ, եւ որուն համար ալ հեղինակաւոր ու բազմահմուտ կղերական մը, Օրմանեան Պատրիարք, ուսած է իրաւամբ l'Eglise Arménienne աշխատասիրութեան մէջ։

«En faisant à cet élément (*աշխարհական*) une large part dans son administration, elle (*Հայ Եկեղեցին*) a conjuré les deux dangers qui mettent en péril l'Eglise d'Occident, dont l'un s'appelle le cléricalisme, et l'autre l'indifférence en matière de religion».

(Իր վարչութեան մէջ լայն բաժին մը յատկացնելով այս տարրին (աշխարհականին) Ան (հայ եկեղեցին) հեռացուցած է երկու վտանգներ որոնք կը սպառնան Արեւմուտքի եկեղեցիին, որոնցմէ մէկը կը կոչուի կղերապետութիւն, եւ միւսն ալ՝ անտարբերութիւն կրօնական մարզի մէջ)։

Եւ ասկայն, առենէ մը ի վեր մեր բարձրաստիճան կղերականներուն մօտ ի յայտ եկած է բոլորովին հակոտնեայ դիրքորոշում մը, որ կը ձգտի աշխարհականները դուրս ձգել Եկեղեցւոյ վարչութենէն, բուն ղեկավարութիւնը վերապահելով կղերականներուն միայն, խորհելով անշուշտ որ այդ ձեւով աւելի լաւ պիտի ընթանան եկեղեցավարչական գործերը եւ աւելի պիտի բարգաւաճի Եկեղեցին։

Տեսակէտ, որուն ամենաջերմ կուսակիցն էր երանաչնորհ Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանը, որ կը պնդէր թէ եկեղեցավարչական գործերու մէջ աշխարհականներու ներկայութիւնը «Հայ Եպիսկոպոսութեան հաշմանդամութեան» պատճառ դարձած էր «յանուն Սահմանադրութեան» եւ «ժողովրդապետութեան», եւ թէ եկեղեցական վարչութիւնը պէտք էր յանձնել եպիսկոպոսներուն, եւայլն (տե՛ս «Էջմիածին» Ամսագիր, 1986, Թիւ ԺԱ.-ԺԲ.)։

Այս ուղղութեամբ ալ առաջին քայլը առնուեցաւ Էջմիածնայ Մայր Աթոռին կողմէ, երբ ակէ երկու-երեք տարի առաջ հոն հռչակուեցաւ նոր «Կանոնադրութիւն» մը, Հայաստանի եւ Ներքին Սփիւռքի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վարչութեան համար։

Ըստ այդ կանոնադրութեան, այլեւս ժողովուրդը չէ որ կ'ընտրէ իր հոգեւոր հովիւները, թեմակալ Առաջնորդները, եւայլն, այլ՝ ընդհակառակն, կաթողիկոսն է որ կը նշանակէ թեմակալ Առաջնորդները (յօդուած 58), Առաջնորդներն են որ կը նշանակեն եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները (յօդ. 75) եւ նոյնինքն հոգեւոր հովիւներն են որ, իրենց կողմէ նշանակուած կրկնանուն ցանկի մը վրայէն (յօդ 80) ընտրել կուտան եկեղեցիներու ծխական (իմա՛ թաղական) խորհուրդները, այսինքն՝ մատակարար մարմինները։

Ձենք դիտեր թէ ժողովրդային ընտրութեան հակադրուող նշանակովի այս դրութիւնը ինչ ընդունելութիւն գտաւ Հայաստանի ու Ներքին Սփիւռքի մէջ, ուր տիրող պայմանները կը մնան անծանօթ, բայց դիտենք թէ մեծ վրդովում արթնցուց Արտաքին Սփիւռքի մէջ, քանի որ այդ նոր կանոնադրութեան յառաջաբանին մէջ կը նախատեսուէր թէ ի մօտոյ բովանդակ Սփիւռքահայութեան համար ալ նման կանոնադրութիւն մը պիտի պատրաստուէր։ Եւ յետոյ, առանց իսկ սպասելու այդ նմանօրինակ կանոնադրութեան իրագործման, Մայր Աթոռի կարգադրութեամբ արդէն իսկ թեմակալ առաջնորդներ կը նշանակուէին Եւրոպայի կարգ մը հայ համայնքներուն համար, որոնք թեմական կառոյց զուրկ էին։

Գալով Ֆրանսահայութեան, կացութիւնը հոս տարբեր է բոլորովին։ Ծանօթ է թէ լուսահոգի Սերովբէ Արք. Մանուկեանի չըջանէն ի վեր Թեմակալ Առաջնորդի ընտրովի պաշտօնը փոխարինուած է կաթողիկոսական Պատուիրակի նշանակովի առաքելութեամբ, առաքելութիւն որուն ժամանակաւոր հանգամանքն ալ տեւականացած ըլլալ կը թուի, առանց որ Չանք թափուի Ֆրանսական օրէնքներու ծիրին մէջ կազմուած տասնեակ մը կրօնական Ընկերակցութիւններէն վեր, կազմակերպելու նաեւ Ֆրանսահայ թեմը կամ թեմերը անհրաժեշտ։

Այս մասին կարելի է վերյիշել 1984 Յուլիս 5 Թուականիր Կաթողիկոսական Կոնդակը (տե՛ս «Յառաջ», 1984, Սեպտեմբեր 15 - 16) որով երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Հայրապետը կը հրահանգէր մէկ տարուան ընթացքին կազմել Ֆրանսահայ թեմը «համաձայն ժողովրդավարական սկզբունքների եւ կրօնական դաւանութեանց վերաբերեալ Չեր Երկրի Օրէնքների», եւ որուն համար ալ Փարիզի մէջ տիպողական ժողովի մը հրաւիրած էր Ֆրանսահայ եկեղեցիներու հոգեւորականները եւ վարչականները բոլոր, նոյն տարին։

Սակայն, ի զո՛ւր։ Կաթողիկոսական կոնդակը չտուաւ որեւէ արդիւնք, եւ Ֆրանսահայ թեմի գաղափարն ալ մնաց օդին մէջ առկախ, իբր անիրագործելի ծրագիր։

Բայց հիմա որ, յառաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան համար թեմական պատուիրակներու ընտրութիւնը անհրաժեշտ կը դառնայ ձեւով մը, եւ այժմու կաթողիկոսական Տեղապահ Արքեպիսկոպոսին կողմէ ալ կը ճշդուի թէ «կրօնական ընկերակցութիւն մը, իւրաքանչիւր տեսակ կանոնադիր ալ ունենայ կարելի չէ չփոթել «թեմ»ի գաղափարին հետ» (տե՛ս «Յառաջ», 1994, Նոյեմբեր 8), կը փընտրուին գտնազան լուծումներ, թեմի պատկառը կարենալ լրացնելու համար։

Շահագրգռեալները աշխատանքի լծուած ըլլալ կը թուին, չուտափոյթ կարգադրելու համար այս հարցը։ Մինչ տեղ մը կը վճռուի թէ թեմ կամ կրօնական ընկերակցութիւն նոյն բանն է արդէն (այդ պարագային կ'ունենանք տասնէ աւելի թեմ) անդին ուրիշներ կը փորձեն կատարուած իրողութեան քաղաքականութեան հետեւիլ, խումբ մը եկեղեցիներու ներկայացուցիչները ի մի հաւաքելով եւ անոնց տալով թեմական խորհուրդի հանգամանք ու լիազօրութիւն։

Հպճեպ կարդադրութիւնները, որոնք կրնան նպաստաւոր ընդունելութիւն չգըտնել ժողովուրդին մօտ, քանի որ ըստ օրինի Թեմական ժողովի մը անդամները յատուկ քուէարկութեամբ է որ պէտք է ընտրուին ժողովուրդին կողմէ, Թեմական ժողովն է որ պէտք է ընտրէ Թեմական Խորհուրդն ու Թեմակալ Առաջնորդը, եւ թէ Կրօնական Ընկերակցութիւններու վարչութեան անդամները իրաւասութիւնը չունին թեմական երեսփոխանի հանդամանքով գործելու, քանի որ ընտրուած են միա՛յն իրենց եկեղեցիին վարչութեամբը զբաղելու համար։ Արդէն 1905-ի օրէնքն ալ կ'արգիլէ իրենց, ատկէ դուրս որեւէ բանով զբաղիլ։

Մնաց որ, մեր Ազգային Սահմանադրութեան մէջ իբր հիմնական սկզբունք ճշդուած է թէ «վարչութիւնը ազգային ըլլալու համար պէտք է երեսփոխանական ըլլայ» այսինքն՝ պէտք է ժողովրդային քուէով ընտրուի։

Այս տիեզերական սկզբունքին անտեսումը կ'առաջնորդէ դէպի ամբողջատիրութիւն (totalitarisme) կամ՝ սակաւապետութիւն (oligarchie) որուն առաւելութիւններուն եւ անպատեհութիւններուն մասին ցարդ չարտայայտուեցան իրաւասու չհադրդռեալները, լուսաբանելու համար հանրութիւնը։

Բուն հարցն ալ հոս է արդէն։ Ո՞ւր կըրնայ տանիլ այդ ճամբան, երբ մեր եկեղեցին ուղէ կորուիլ ժողովուրդէն, հետեւելով փորձիչ օրինակին Կաթոլիկ Եկեղեցիին, որուն վարչութեան մէջ խօսք չունի ժողովուրդը։

Միայն, պէտք չէ մոռնալ որ, Կաթողիկէ Եկեղեցին ունի համաշխարհային ամուր կառոյց, որ կը հիմնուի կրօնականէ դուրս կազմակերպչական, մշակութային, տնտեսական, քաղաքական ու դիւանագիտական հսկայական ուժերու վրայ, քանի որ Պապական իշխանութիւնը համաշխարհային տիեզերական պետութեան։ Իսկ կրօնական դեռնի վրայ, ան կը հիմնուի այն սկզբունքին վրայ որ ինք միջնորդի անհրաժեշտ դեր կատարելու կոչուած է Աստուծոյ եւ Արարածներուն միջեւ, «զի յարտաքոյ եկեղեցւոյ կաթողիկէ չի'ք փրկութիւն»։ (Կաթողիկէ Եկեղեցիէն դուրս փրկութիւն չկայ)։

Ժողովուրդէն կարուելով, մեր Եկեղեցին ո՞ւր պիտի գտնէ իր աւիշն ու ուժը, իր հեղինակութիւնն ու նիւթական միջոցները անհրաժեշտ։ Թերեւս առատաձեռնութեանը մէջ՝ սակաւաթիւ նուիրատուներու, կամ օժանդակութեանց մէջ՝ արտհետասարժ Ազգայիններու, որոնք յաւակնութիւնը ունին կղերականները կառավարելու, անոնց սքեմին եռեւ պահպըտած, եւ փոխադարձաբար։

Բայց այդպէսով մէկուկէս դար առաջ պիտի չըլլա՞նք մի՞թէ, վերադառնալով Պոլսահայոց նախասահմանադրական չրջանին, երբ ամենակարող Ամիրաները կրթնելով պալատական Փաչայի մը հեղինակութեան, պատրիարքական աթոռէն վար կ'առնէին կամ հոն կը բազմեցնէին ո՛վ որ ուզէին, մինչեւ որ պալատան Փաչան չնորհազուրկ դառնալով հայ Ամիրան ալ անհետանար հրապարակէն, իր անկումին հետ քշել տանելով իր ընտրել տուած պատրիարքն ու չքախումբը բոլոր։

Սին երա՞զ, որովհետեւ կարելի չէ այդ չրջանին վերադառնալ, քանի որ ժողովրդավար այս երկիրներուն մէջ ո՛չ ամենազօր Ամիրա կայ, ո՛չ հեղինակաւոր Փաչա, եւ ո՛չ ալ Օգոստափառ Սուլթան։ Կա՛յ միայն ժողովուրդը, որուն հաւատքէն, օժանդակութենէն ու բարեացակամութենէն կախեալ է ամէն ինչ, մանաւանդ՝ Եկեղեցին։

Կոնակ դարձնել ժողովուրդին, համաձայն է կեցած ճիւղը կտրելու, համաձայն է ինքնասպանութեան, բացի այն պարագայէն որ նման քաղաքականութեան մը հետամուտները վճռեն «ինճմէ վերջ ջրհեղեղ...»։

Մանաւանդ որ Հայ Առաքելական Եկեղեցին, բացի իր ազգային նկարագրէն, կրօնական ու աստուածաբանական դեռնի վրայ քիչ կը տարբերի միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներէն, տարբերութիւն՝ որուն մասին չատեր դաղափար իսկ չունին։ Ուստի, ազգային նկարագրէ չեղում մը կրնայ պատճառ դառնալ որ չատեր առանց խղճահարութեան բռնեն այլ եկեղեցիներու ճամբան, ինչ որ պարագան է Կայսերական Հայաստանի, ուր յարանուանութիւններն ու աղանդները անվրդով կը զարգանան, ի վնաս Հայաստանեայց Մայր Եկեղեցիին։

Ցուսալի է որ բոլոր այս մտահոգութիւնները բաժին դառնան Ֆրանսահայոց եկեղեցավարչական գործերով զբաղող հոգեւորական ու աշխարհական գործիչներուն եւս, որպէսզի ի վերջոյ փակաթին իրականացնել օրինաւոր թեմական իշխանութիւն մը, որ ըլլայ արտայայտութիւնը ժողովուրդի կամքին, եւ որը կարելի է միա՛յն չարգելով մեր ազգային աւանդութիւնները ու տեղական օրէնքները միաժամանակ, ինչպէս որ հրահանգուած էր Կաթողիկոսական վերոյիշեալ Կոնդակին մէջ ալ։

Այդ ուղղութեամբ իբր առաջին քայլ կարելի է նախ կազմել Կրօնական Ընկերակցութիւններու Միութիւն մը (union) հիմնուելով Ֆրանսայի մէջ եկեղեցին պետութենէն բաժնող 1905 Դեկտեմբեր 9-ի օրէնքին 20-րդ յօդուածին տրամադրութեան վրայ, ու ապա ձեռնարկել թեմական կառոյցի, հաւանութեամբը անշուշտ չահագրգռեալ հայ հասարակութեան։

Կը բաւէ հետեւիլ Ֆրանսայի Հրեայ համայնքին, որ իր կրօնավարչական դրութիւնը պատչաճեցնելով 1905-ի օրէնքին, ի վաղուց անտի Փարիզի մէջ կազմած է կեդրոնական consistoire մը, բաղկացած՝ երկրին մէջ գործող բոլոր հրէական կրօնական Ընկերակցութիւններէն։ Այս կեդրոնական մարմինը իբր անդամ ունի նախ բաբբունիներու ժողովէն ընտրուած բաբբունապետ մը եւ երկու բաբբուններ, ինչպէս նաեւ կրօնական Ընկերակցութիւններու խմբաւորումներուն կողմէ ընտրուած 75 աշխարհական ներկայացուցիչներ։ (տես՝ Le Grand Larousse encyclopédique)։

Այդ առաջին քայլը, որ միակ օրինաւոր ու հնարաւոր ուղին է, յաջողութեան պարագային կրնայ ճամբայ հարթել դէպի

ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏ

ՔՈՆ ԳԵՏԻ «ՔԱՂԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Իւրաքանչիւր մեծ պետ դարերու ընթացքին, աստիճանաբար կը կերտէ իր պատմութիւնը, խառնուածքը, իր զաղրոյ ինքնութիւնը։ Անիկա կը վերածուի ազգի մը կամ մայրաքաղաքի մը պատկերին։ կը դառնայ արձագանգող բառ։ Փլիսոփայական համար դետը միշտ ալ խորհրդանշած է ժամանակի դաղափարը, թերեւս որովհետեւ երբեք դէպի հետ չի հոսիր (բացի դիցաբանութեան բանաստեղծութեան մէջ) քարաէսպրողին համար պատը կենդանի երակ մըն է երկրի մը մարմնին մէջ։ Սակայն պատմագիրներու համար միշտ ալ ճամբայ մըն է, «պղոտայ» մը, որուն վրայով ժողովուրդներ դաղթ ուխտադնացութիւններ կատարած են դէպի հեռաւոր սրբավայրեր կամ վանական ճամբորդութիւններ կատարած են իրենց արտադրութիւններուն յաճախորդ փնտռելու համար։

Եւրոպայի տարածքին դետերու արձագանգող անուններէն Ռոնը առաջնակարգներու չարքին է։ Ֆրանսայի կանաչ քարաէսին վրայ դետերը դէպի դուրս կը հոսին ծխախոտի տերեւի չիլերուն նման։ Իւրաքանչիւրը ունի իր սեփական պատմութիւնն ու նկարագիրը, իր կլիման ու մասնայատուկ կերպարանափոխումը։ Ֆրանսայի մէջ կան դետերու չորս «թագաւորութիւններ», որոնց մէջ Ռոնը ամենէն այլազանն է ուսումնասիրելու համար եւ թերեւս ամենէն հաճելին՝ հետազօտելու համար։ Անիկա Ֆրանսայի չորս դետերէն ամենէն կարճն է եւ միաժամանակ կը կտրէ երկու կիսագունդեր, որոնք միասնաբար կը կազմեն Ֆրանսայի պատկերը։ Ռոնը կը միանձուլէ մութն ու ցուրտ հիւսիսը եւ արեւով թրծուած միջերկրականեան ցամաքը։ Այլ խօսքով, Ռոնը նոյնինքն Ֆրանսան է։ Անոր ափերով կատարուած ուղեւորութիւն մը բաւարար է զայն ուսումնասիրելու՝ իբրեւ Ֆրանսայի պատմութեան եւ նկարագրին մէկ խտացումը։ Հռոմէական սալայատակ փողոցներու դոյութենէն չատ առաջ, պրոնզէ դարու մարդը Ռոնը կը նկատէր սաթի նման փայլուն ճամբայ մը դէպի հարաւ։ Միջնադարուն հատնաքար ուխտաւորներու գլխաւոր վանդակն էր դէպի Հռոմ ճամբան վրայ։ Դէպի Գաղղիա (Գօլ) արշաւող հռոմէական բանակները միշտ պէտք էր հաչուի առնէին Ռոնի քմայքները։ Անոր յախուռն եւ որոտընթաց ջուրերը պարտութեան մատնած են Անիբալի առաջին արշաւանքը, հեղեղները քշած — տարած են անոր բանակը, սարսափեցնելով մարտունակ փիղերը եւ ստիպելով, որ հզօր զօրավարը երկար չրջադարձ մը կատարէ դէպի հիւսիս, աւելի հանդարտ հոսանքներ փնտռելով։ Այս բոլորը միայն քանի մը օրինակներ են Ռոնի տարած հնագոյն չաղթանակներէն, սակայն բաւարար են զայն բնորոշելու իբրեւ փոփոխամիտ եւ անխոտոհելի պետ մը, որ ոչ ոքի թոյլ կուտար իր բախտը փորձել անոր հետ։

Գերմանիոյ Հռենոս դետին նման, Ռոնը «ինքնակոչ» այցելու մըն է Ֆրանսայի մէջ։ Կը բխի ալպեան սառցային բլուրներէն, Ս. Կոթառի 1875 մեթր բարձրութեան վրայ։ Հռենոսի եւ Ռոնի աղբիւրները այնքան մօտ են իրարու, որ դուիցերական ժողովրդային պատումներու մէջ գանոնք ծնողը կը նոյնանայ։ Անիկա ծոյլ եւ խաղալը սիրող թզուկ մըն է, որ կը կոչուէր Ռոլին։ Մարդիկ կը հաւատ-

---

թեմական ժողովի մը կազմութիւնն ալ, եթէ կարելի ըլլայ այդ ժողովին անդամները ընտրել ժողովրդական քուէարկութեամբ։

Այլապէս, ամէն ինչ կը մնայ հո՛ն ուր որ է, քանի որ այլ ճամբաներէ ընթանալ Հայ Եկեղեցիին համար պիտի նշանակէր հեռանալ օրինականութենէ՝ իբր հակասահմանադրական, ու վերածուիլ անհատական կամ խմբակցական հաստատութեան՝ իբր հակաժողովրդական։

Ամենամեծ վտանգը, որ կրնայ տանիլ դէպի կործանում։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆ

Ն ի ս

ման, որ մինչեւ այսօր Թղուկը կ'երգէ պղպրիկ երգ մը՝ նկարագրելով, թէ ինչպէս առեղծած է երկու գետերը: Երգը կ'ըսէ.

Գեղեցիկ զմրուխտ մը կայ իմ գեղիս աւազիս մէջ
Մաբրամաբուր շափիւղայ մը կայ իմ գեհարի փոքրիկ արկղիս մէջ:
Զմրուխտս կը հալի եւ կը վերածուի Հռենոսին
Շափիւղաս կը ծուլուի Ռոնը դառնալու համար:

Հաւանարար Ֆրանսայի մեծանուն ղրադէտ Վիքթոր Հիւկոն Թղուկ Ռոլինին մասին մտածած է, երբ գրած է. — «Ալպեան իւրաքանչիւր գետ, որ լեռներէն կը հեռանայ, ունի այն ծովուն գոյնը, որուն ուղղութեամբ կը հոսի: Փրնեւէն հեռացող Ռոնը Միջերկրականին նման կապոյտ է: Մինչ Հռենոսը, որ կը հեռանայ Ռոնըթանս լիճէն, կանաչ է ովկիանոսին նման»:

Սակայն Ռոնի դէտափով ուղեւորուող մարդիկ այնքան ալ համաձայն չեն կրնար գտնուիլ Հիւկոյի կարծիքին: Ռոնի հարաւային ջուրերը ձիթապտուղի նման կանաչ են: Աւտնք տարեկան աւելի քան 3 միլիոն թոն ցեխ ու մամուռ կը բերեն լեռներէն: Եւ ի՞նչպիսի՛ ուղեւորութիւն ... Լիոնի եւ Միջերկրականի միջեւ 400 քիլոմեթր երկայնքով Ռոնը Լիոնն ու Լանկըտոքը կը բաժնէ Տոֆինէն ու Փրովանսէն: Ճամբաներու երկաթուղիներ «սեղմած» են անոր արեւմտեան ափունքը, մինչ արեւելեան ափը զրկած են ուռենիներով ծածկուած կղզիներ: Հոն կան հնադարեան պարիսպներ, որոնք հարուստ են անցեալի պատմութիւններով: Ռոնի հիւսիսային ափերուն պատմութիւնը պարզապէս արձանագրութիւն մըն է, իսկ հարաւինը՝ բանաստեղծական ոգեկոչում մը, որ կը կլանէ ամբողջ Միջերկրականը ...:

ԴԷՊԻ ԼԻՈՆ ԵՒ...

Ռոնը կ'ուռճանայ, երբ կը հասնի Լիոն: Սակայն չի վերածուիր այն գետին, զոր Փրովանսի բանաստեղծները նկարագրած են իբրեւ մարտահրաւէրի կանչող ցուլէ մը աւելի կատաղի եւ կին արարածէն աւելի կամչոտ: Հաւանաբար, երբ հովիտները կ'ընդարձակուին դէպի հարաւ եւ կը դառնան աւելի տափարակ ու տարածուն, կը ստեղծուի այն տպաւորութիւնը, թէ գետը աւելի արագ կը հոսի: Գարնանային եւ աշնանային անձրեւներէն եաք Ռոնի գետափներուն գամուած լեռները իրենց «կուրծքերէն» զահավիժող ջրվէժներով կ'ողողեն գետը, որ երբեմն աղէտալի կերպով կը յորդի: «Այս սատանա՛յ Ռոնը», ինչպէս բնորոշած է զայն կորած ուղեւոր մը, այսօր եւս կը մնայ քմահաճ ու աննախատեսելի: Ռոնէն կարելի է սպասել ամէն անակնկալ, հակառակ որ կարգ մը վայրերու մէջ անոր թափը կը ջլատուի ջրելեկտրակայաններով, իսկ զայն կտրելու համար կան ճարտարագիտական դիտանկիւնէն ուսումնասիրուած կամուրջներ: Ռոնը երբեք չի նախազգուշացներ: Ողողումը կը պատուհասէ ամեհի արագութեամբ: Անցեալ տարի պատահած ողողումներուն առնը ջուրերը 10 վայրկեանի ընթացքին կը բարձրանային մէկ մեթր համեմատութեամբ:

Ռոնի չուրջ դէպի արեւմուտք եւ հարաւ բացուող ու ոլորուող հովիտները Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ շրջաններն են: Բերրի հողը դիւրութեամբ կը հնազանդի մշակին: Իսկ անոր ընձեռած բարիքները կը հասնին մինչեւ խոհանոց: Կարագն ու սերը առատօրէն կը գործածուին հռչակաւոր ճաշերու մէջ: Օտարական մը չի կրնար դիմադրել իր ստամոքսին պարտադրած մանր հաշիւներուն եւ արգելքներուն ...: Ի վերջոյ որկորի սիրահարներուն պաշտպան «սուրբը»՝ Պրիա Սաւարէնը ծնած է այս շրջաններուն մէջ: Անոր կախարդական անունը կը փսփսան նոյնիսկ ամէնէն փոքր ճաշարաններուն մէջ բազմած հուժկու մարմնով եւ կարմիր երեսով մարդիկը, որոնց վիզին վրայ կը ծփայ խոշոր թաշկինակ մը: Այս հողամասերուն վրայ է, որ ճաշելու պարզ «գործը» վերածուած է փիլիսոփայութեան: Ֆրանսա-դինիի և խոհանոցի օրրանը Ռոնի գետեզերքն է: Պատմութիւնը կ'ըսէ, թէ Պրիյա Սաւարէնին մեծ մօրաքոյրը մահացած է 93 տարեկանին բաժակ մը վիէօ վիրիէօ կոնծելու պահուն: Իսկ անոր քոյրերէն մէկը իր 100-րդ տարեդարձէն երկու ամիս առաջ արտասանած է իր վերջին բառերը, որոնք զբոսմուած են որկորը սիրող իւրաքանչիւր Ֆրանսացիի սիրտին մէջ. «Շուտ, բերէ՛ք անուշեղէնը: Կը զգամ, որ կ'երթա՛մ»:

Սակայն Լիոնի մէջ է, որ Ռոնը «չափահաս» կը դառնայ եւ «սիրային» իր առաջին արկածախնդրութիւնը կ'ապրի հեղասահ Սօն գետին հետ: Այս երկուքին միացման վայրը ժամանակին սրբազան էր: Անոնց հանդիպումով է, որ ճարտարարուեստի այս մեծ քաղաքը կը ստանայ իր նկարագիրը: Լիոնը միշտ ալ ծխնի մը եղած է Ֆրանսայի երկու կլիմաներուն եւ երկու մշակոյթներուն միջեւ: Մինչ պատմութեան յետագայ ու յառաջացնաց հոսանքները փոխած են քաղաքին խառնուածքն ու ճարտարապետութիւնը, անդին ոչինչ կրցած է չրջել անոր ազդեցութիւնը իբրեւ կերպարանափոխիչ ուժը: Անոր ընդմէջէն հարաւային տաքութիւն Ֆրանսային կը վերածուի աւելի զուսպ հիւսիսային հայրենակիցին: Նոյնիսկ հոմէական կայսրութեան օրերուն, ինչպէս այսօր, Լիոնը բնական առանցք մըն էր եւրոպական ճամբաներու ցանցին մէջ: Այդ զարերուն 30 օր կը տեւէր Գաղղիայէն Մարսէյլ ճանապարհը: Լիոնը տակաւին կը մնայ առանցք մը Ֆրանսայի արեւելեան չըրջաններու ճամբաներուն եւ երկաթուղագիծերուն ցանցին մէջ: Բոլոր ճամբաները Լիոն կը տանին ...:

Լիոնը Ֆրանսայի երրորդ քաղաքն է: Հակառակ իր պատմական հրաշագեղ կոթողներուն, թանգարաններուն, կախարդական հրապարակներուն եւ կամուրջներուն, ոչ այնքան ներշնչող երանգ մը կը խլրտայ անոր մթնոլորտին մէջ: Թերեւս պատճառը զեհէն բարձրացած խոնաւորութիւնն է, որ յաճախ «կը կախուի» քաղաքին պարանոցէն, ազօտելով անոր յստակ ուրուագիծերը: Ֆրանսացի գրագէտ Տօաէի նկարագրութիւնը բաւական տեղին է: Ան կը գրէ.

«Տարօրինակ բաղաբ: Կը յիշեմ ցած կախուած եւ մրոտած գոյնով երկինք մը, մշտական մշուշ մը, որ կը բարձրանայ երկու գետերէն: Կը թուի, թէ երբեմ իսկապէս չանձրեւեր, այլ տեւական կը մշուշապատուի: Եւ այս թաց մթնոլորտի տափակութեան մէջ պատերը կուլան, մայթերը կը էրտնին, սանդուխներուն յեներան կղզերը կը փակչին մատներուդ: Թաղովուրդը եւս իր ձեւով կ'արտացոլէ այս մռայլագոյն խռնուտքիւնը: Մարդիկ դեղին են, էնաթաթախ աչքեր ունին եւ ծոյլ հնչաբանութեամբ կ'երկրընգրնեն բառերուն երկար վանկեր ...»:

Անշուշտ ոչ մէկ ճամբորդ կը համաձայի այս կարծիքները կրկնել լիոնցիներուն, իսկ եթէ յանդգնի, մեծ աղմուկ կրնայ բարձրացնել. «Անարդա՛ր է ... Տօաէ խանծուած հարուցի մըն էր: Ի՛նչպէս կրնար գնահատել մեր քաղաքը» ...:

... ՓՐՈՎԱՆՍ

Լիոնի դալարագեղ հովիտներէն եւ դունագեղ ծառաստաններէն անցնող ճամբաներ կ'արձագանգեն Ռոնի ոլորապտոյտ յորձանուտները, որոնք հետզհետէ աւելի հեզասահ կը հոսին դէպի հարաւ՝ դէպի Վիէն եւ Քոնտրիէօ, ուր բնութիւնը չնչասպառ կախուած է երկու աշխարհներու միջեւ: Բարեխառն գօտի մը՝ Փրովանսի սպիտակ ու փոշոտ տաքութեան եւ աւելի հիւսիսային մըշուշոտ ու կանաչ կլիմային միջեւ: Աչխարհահռչակ գինիներու հիւթը արտադրող այգիներ, կեռասենիներ, ծիրանիներ եւ տանձենիներ կանուխ գարնան իրենց ծաղկած «հանդերձանքով» ջրանկի թափանցիկ գոյներ կը սփռեն: Դարեր չարունակ Քոնտրիէօյն Ռոնը ճեղքած են Լիոնէն մետաքս, կաշի եւ մանած արտադրող վաճառականները, վերադարձին իրենց հետ ցորեն տանելով Թուլուզէն, դինի՝ Լանկըտոքէն, ծովու աղ՝ Քամարկէն, օճառ՝ Մարսէյլէն եւ ձէթ՝ Փրովանսէն:

Երբ Ռոնը կը հասնի Փրովանս կը բացուի բնութեան նոր «թատաւորութիւն» մը, ուր կ'իշխեն ձիթենիներն ու նոճիները: Հոս կը սկսի Միջերկրականը, իրեն յատուկ վոհանոցով, հիմնուած՝ սըխտորի, ձէթի եւ բուսական համեմներու վրայ: Փրովանսի արեւոտ երկնակամարին տակ այս սննդականոնը հրաշալի կը թուի: Հաւու եւ ոչխարի միսը տեղի կու տայ ձուկին դիմաց: Հռոմէական քանդակներ կը պատկերեն ցլամարտեր, Միտաս աստուծոյ պաշտամունքը կամ դաշաններու զոհ դացած քրիստոնեայ նահատակները յիշեցնելով:

Սակայն Ռոնի միջերկրականեան սիրտը Աւինեոնն է, իր մեղրագոյն եւ վարդագոյն պատերով: Աւինեոնը պատկանած է կաթողիկէ պապերուն, ինչպէս վենետիկը պատկանած է տոճերուն: Եօթը պապեր եւ երկու ճախաւեր պապեր իրարու յաջորդած են հոն: Անոնք փեթրարք պատմիչին բառերով՝ «Քհսուս Քրիստոսի Եկեղեցին ձգած են ամօթալի աքսորի մէջ»: Այսուհանդերձ անոնց ձգած կառոյցները այսօր չրջանը վերածած են աչխարհի ամէնէն գեղեցիկ եւ վիպերգական վայրերէն մէկուն: Նոյնիսկ անդլիացի գրագէտ Զարլզ Տիքընզի նման ճամբորդները, որոնք ի ծնէ համակրանք չունէին արեւոտ հարաւին հանդէպ, հիացած են Աւինեոնով: Տիքընզ կը գրէ. — «Ամբողջ բաղաբը կ'եփի արեւուն տակ, սակայն անոր տակը խմոր կը մնայ եւ երբեմ սրճագոյն պիտի չդառնայ, հակառակ անոր որ տակաւին դարերով պիտի եփի»:

Աւրլի հնադարեան պատմութեան կոթողներուն, ձիերուն ու նախիրներուն լուռ աչխարհէն անցնելով՝ Ռոնը այլեւս կը յոդնի եւ անոր բազկերակը կը դանդազի: Քամարկի աւազոտ հողաշերտին մէջ կը ճիւղաւորուի, կորանցնելով իր թափն ու զոյնը: Արեւելեան ճիւղը կը հոսի դէպի Միջերկրական: Անոր վրայ սաղեր կը ծփան, արծիւներ կը թեւածեն և աղուէսներ կը թափառին գետափին: Վայրի թռչուններու դրախտ մը կը բացուի, որ այնքան ալ անյարմար չէ ալպեան ըսպիտակ բլուրներէն զահավիժող Ռոնի դէպի կապոյտ Միջերկրական երկար ճամբորդութեան:

Համադրեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ագդակ»

Հ.Բ.Ը.Մ.Ը.Ի

«ԳՈՂԹԱՆ» ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Բոլոր անոնք որոնք ներկայ չէին Ը. Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նորակազմ երգչախումբին անցեալ Մայիսի համերգին, հաճելի անակնկալը ունեցան զայն ողջունելու, Փարիզի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4, Կիրակի օրը: Շուրջ երեք տասնեակ (12 երիտասարդ, 20 երիտասարդուհի) հոգիէ բաղկացած այս խումբը Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեան տակ կազմուած է երկու տարիէ ի վեր: Շաբաթական փորձի օրը, յայտնի է որ երգին ճամբով աւանդութեան հաղորդակից ըլլալէ զատ, նաեւ մխանութեան առիթ մըն է այդ երիտասարդներուն համար. այնքան անոնց երգին մէջ ցայտուն է երգելու հաճոյքին հետ, միասնութեան պատճառած ուրախութիւնը:

Երկրորդ ուչադրաւ կէտը «Գողթան»ի արդէն իսկ լայն զանազանութիւն մատնող երգացանկն է: Կարա Մուրզայի, Կոմիտասի, Թ. Ալթունեանի երգերուն հետ, օրուան յայտագրին մէջ տեղ տրուած էր ժամանակակից երգահաններու գործերուն ալ, ինչպէս՝ Յ. Պատայեան, Ա. Աւետիսեան, Լ. Յովհաննիսեան, եւայլն ու նաեւ գեղջուկ երգերու:

Այս երկու պարագաներուն հետ, արժեւորումի տուեալ մըն է երիտասարդ խումբին այդ երեք տասնեակ երգասէրներու վրայ հաստատած «իչխանութիւն»ը: Երկու տարին մեծ դան չէ սիրող ուժերով կազմուած խումբի մը համար ու «Գողթան»ի կտրած ճամբան, որոշապէս չատ բան կը պարտի Հ. Սարգիսեանի հմտութեան, ճաչակին ու աչխատանքի, աչխատցնելու ըմբռնումին:

Միակ ափսոսային, խումբին դաչնակով ընկերացող անձին անհանգստութեան պատճառով վերջին պահու կարգադրութիւնն էր որ բնականաբար չէր կրնար յաւելեալ նեցուկ մը ըլլալ արձանագրուած յաջողութեան. Թերեւս առաւել արդիւնաւոր պիտի ըլլար ընկերակցութեան բաժինը յիւ ձգել Անահիտ Սարգիսեանի սրինդին: Համերգին մեներգուներն էին Մկրտիչ Պասմաճեան, Արմէն Տէր-Բարսեղեան, Փառանձեմ Սարգիսեան եւ Ժադլին Մելքոնեան:

Հանրութեան ներկայացումի առաջին քայլերով իսկ «Գողթան»ը սիրելի եկուոր մըն է Փարիզի հայկական մչակութային հրապարակին վրայ ուր անխոթար հայ երդո սիրողներ միչտ պիտի ապասեն իր յաջորդական ելոյթներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀՏՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-32-

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ ՄԻԱՅՆ Ա՛Ն Է, Ա՛Ն...

Երբ ես ըսեմ՝ «ես», դուն հասկնաս՝ «ես», երբ ես ըսեմ՝ «դուն», և հասկնաս՝ «դուն», երբեք չենք յանդիպր հասկացողութեան, որ ցանկութիւնն է ամբողջ հայութեան:

Բայց երբ ըսեմ՝ «ան», եւ հասկնաս՝ «ան», հաստատած կ'ըլլանք մեր ժողովուրդի երկու թեւերու մերձեցման գործի իսն հիմնաքարը, որ հետզհետէ աճի, զարգանայ, ամրապնդուի «մէկ ազգ - մէկ լեզու»ի այնքան սիրելի տաճարը խօսքի: Ահկէ յետոյ է, որ կրնանք զոչել միասար ձայնով.-
«Ո՛չ ես եմ, ոչ՝ դուն, միայն ա՛ն է, ա՛ն, պատասխանատուն մեր դժբախտութեան. թէ՛ երկրաչարժին, թէ՛ Սումգայիթին, թէ՛ չրջափակման, թէ՛ պատերազմին, թէ՛ անգործութեան, թէ՛ ձմրան ցուրտին եւ հոս էյիշուած մեր մէն մի ցաւին: Միայն ա՛ն է, ա՛ն, մեր գլխուն վրան, պատասխանատուն մեր դժբախտութեան: Երանի՛ մնայ ընդմիչտ, յաւիտեան, որպէս չանթարգել, որ կայծակները մեր վրայ չիյնան եւ մեր կանչերը իր դէմ բարձրացնենք այսպէս միաձայն, ի չահ լեզուական հասկացողութեան եւ մեր ազգային համերաչխութեան»:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ «ՊԱՂԵՍՏԻՆՅԻՆԵՐԸ»

Արեւաթ նախկին զօրավար մը Զաղրէպ Թերթերէն մէկուն մէջ կը բացատրէ թէ Պոսնիացիները Եւրոպայի Պաղեստինցիները ըլլալու ճամբուն վրայ են: Այսինքն՝ ժողովուրդ մը որ չունի պետութիւն, նուաստացած է, կեղեքուած, տեղահանուած ու կոտորուելու դատապարտուած: Նման հեռանկար որ զօրավարին կարծիքով ոչ միայն Սերբերու փափաքն է, կըրնայ ահաւոր հետեւանքներ ծնիլ Եւրոպայի համար: Ուրիշներ ալ կը հաւատան որ Պոսնիացիներու հրապարակէն ջնջուիլը պիտի դիւրացնէ հարցին կարգադրութիւնը. ասպարէզը պիտի մնայ Սերբերուն եւ Խրուաթներուն որոնք իրենց միջեւ պիտի բաժնեն Պոսնիա -- Հերցեկովինի կարկանդակը:

Սերբերը դիմած են պատերազմի միջոցով հարցը կարգադրելու ճեւին: Միջազգային դչխաւոր կողմերու եւս լրին համաձայնութեամբ Պիհաչ զատապարտուած է անհետացման, ինչպէս եղած էր Կորածէի պարագային: Պոսնիացիները պատիժը կը կրեն միաւորուած Պոսնիա -- Հերցեկովինի իրենց փափաքին, նաեւ դէնքերու արդելքին դէմ պնդումին եւ միջազգային հանրութեան կողմէ ճանչցուած պետութեան մը ինքնապաչտպանութեան իրաւունքի պահանջքին: Կը վճարեն տակաւին դինուորական իրենց կարճատեւ յաղթանակին փոխարէնը:

Ռուսաստան -- Ֆրանսա -- Բրիտանիա եռոտանին մեծ ճարպիկութեամբ չարժեցաւ. կարելի է ըսել նոյնիսկ թէ ան բեմէն դուրս ձգեց Միացեալ -- Նահանգները ու Գերմանիան: Ան մինչեւ իսկ ջանաց որոշ մեղմացումներ բերել Պոսնիացիներուն դէմ կեցուածքներուն մէջ, ինչպէս՝ անոնց պետութեան միջազգային ճանաչումը: Այնպէս կը թուի որ այս աչխարհին մէջ միայն ուժն ու բրուտիւնն են իրաւացին, իսկ տարը պէտք է պիջանի պարտութեան ու առանց այլեւայլի ընդունի առաջարկուած կարգադրութիւնները:

Հեռու չէ այն օրը երբ Պիհաչէն փերկուելիք ոչինչ մնացած պիտի ըլլայ. մըննացած պիտի ըլլայ միայն մեռեալները թաղելու գործը ու ամբողջական քանդուման մը հաչուեյարդարը: Այս ծանր պարտութիւնը սակայն կրնայ ռազմավարական ծանրակչիռ հետեւանքներ ունենալ Խրուաթիոյ համար: 30 -- 40 հազար սերպ զինուորները իրենց զէնք ու զրահով, տրբամադրելի ուժ մը պիտի հանդիսանան: Անոնք անկարելի չէ որ փոխադրուին այլ ճակատներ ուր սերպ ուժերը նեղ կացութեան մատնուած են, օրինակի համար, ինչպէս Խրուաթիոյ մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս· ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ *այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ· 18, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ս· Սեզանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարգսաւարդներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Սկիզբը Ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

Ժամը 12·30-ին *Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան ապահովել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։*

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ասէլ Փարիզի Աբշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սեպուհ Պահաբեանէ 500 *Ֆր· Տիկին Սաթենիկ Եսիբատրաշեանի եւ Տիկին Գոհարիկ Վտարանդիի մահուան առթիւ, Տիկին Վերժին Ուզունեանէ* 500 *Ֆր· իր քեռկինին՝ Սաթենիկ Եսիբատրաշեանի մահուան առթիւ։*

ԼՈՒՍԱՓԱՏՈՒՄ ՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Եւգենիա Սարգսեանի «Մոնթրիփ 94»ը կը ցուցադրուին կալլրի լէ Սան (8, rue du Jeune, Փարիզ 4-րդ) *մինչեւ Դեկտեմբեր* 15։

★ ★ ★ ☆ ☆ ☆
☆ ☆ ☆ ★ ★ ★

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul
et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ
& Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 —
M.C.A. Villeurbanne
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

☆ ☆ ☆ ★ ★ ★
★ ★ ★ ☆ ☆ ☆

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un **SUPER LOTO**

(un *VOYAGE A VENISE*)

Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

FORUM - ETUDIANT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.
organise un FORUM - ETUDIANT
le Mercredi 14 Décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Conférencier :
M. RENE SAFFAR
Directeur général
d'un groupe bancaire
Thème : **«Le système bancaire français : dysfonctionnements au niveau de la concurrence».**

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence**
à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

POUR LES ENFANTS D'ARMENIE
sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30
Vous pourrez téléphoner a la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

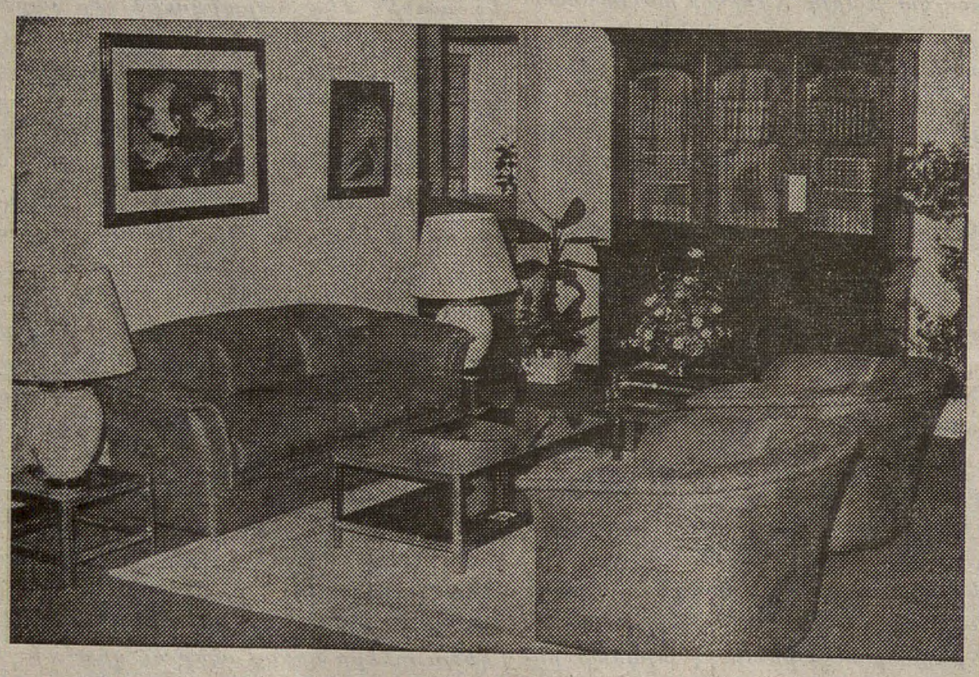
Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

Կ. Ս. Մ.
ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ 200-ԱՄԵԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ
Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ
Հ·Բ·Ը·Մ· Ալեք Մանուկեան Մշակ· կեդրոնին մէջ,
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 20·30-ին
Մուտքը ազատ է

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդագրուհի"

CHENE

Grande Braderie de Noël

Pour vos cadeaux de fin d'année,
pour votre sapin de Noël
l'association CHENE vous invite à sa
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les Samedi et Dimanche 10 et 11 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Artisanat d'Arménie, Livres, Sapins caucasiens, Cadeaux, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Bar-Restauration, Tombola, Point d'information CHENE.

Au Collège Samuel Moorat
26, rue Troyon 92310 Sèvres (Métro Pont de Sèvres)
Parking assuré

Pour tous renseignements :

Après 19 heures (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47
De 9 heures à 15 heures (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44 19 82 44

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
MARDI
13 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՀՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·480
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.480

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏՂԼՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՅՈՒՍԱԼԿՈՒԱԾ, ՄԱՐԴ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Բոլորովին անակնկալ չէր։ Երբ վերջերս Ժապ Տղլոր կը յայտարարէր որ խոստացած էր իր ընկերվարական ընկերներուն յայտնել իր որոշումը Ծնունդէն առաջ, եթէ բացատական է որպէսզի անոնք ժամանակ ունենան նոր թեկնածու մը դնելու եւ առջի օր ալ Քոհլ կ'ըսէր թէ որոշումը պիտի հաղորդէ Կիբակի, Դեկտեմբեր 11-ին, այլեւս սիւսփէնսը դադրած էր հիշքոքեան ըլլալէ։ Եւ, իսկապէս, կիբակնօրեայ 7 / 7 յայտագրին վերջին բաժնին մէջ, Տղլոր ըսաւ որ թեկնածու չէ։ Առանձին յայտարարութեամբ մըն ալ, հանդիսաւոր կերպով կուտար պատճառները։ Յայտնելէ ետք թէ միշտ աչխատած է հո՛ն ուր կը խորհէր թէ աւելի օգտակար է այն արժէքներուն համար զոր կը պաշտպանէ յօդուտ ընկերութեան եւ իր երկրին ու կ'աւելցնէր. -- «Որոշած եմ թեկնածու չըլլալ։ Դիւրին որոշում մը չէր։ Բազմաթիւ անձնական պատճառներ դիս մղեցին ո՛չ ըսելու։ 70 տարեկան պիտի ըլլամ։ Առանց դադարի կ'աչխատիմ 50 տարիէ ի վեր։ Այս պայմաններուն մէջ, աւելի խելօք բան է հաւատարակչռուած կեանք մը նախատեսել խորհրդածութեան եւ գործունէութեան միջեւ»։ Բայց, այս առջին դրդապատճառէն աւելի, երկրորդ պատճառն է որ պէտք է վճռական դեր խաղացած ըլլայ Տղլորի որոշումին մէջ։ Արդարեւ, եթէ ընտրուի մեծամասնութիւն չունի եւ այն առեն, կ'ըսէ. -- «Պիտի չփափաքէի, ընտրուելէ ետք, պարտաւորուած ըլլալ դործել կառավարութեան մը հետ որ չի բաժներ իմ ուղղութիւններս։ Այն առեն այն զգացումը պիտի ունենայի որ սուտ խօսեցայ Ֆրանսացիներուն իրենց ներկայացնելով ծրագիր մը որ կարելի պիտի չըլլայ իրագործել»։

Շարաթներէ ի վեր Տղլորի որոշումին սպասումը հալումաշ ըրաւ քաղաքական շրջանակները ու մեհեանները։ Հիմա այլեւս ամէն ինչ յստակ է եւ ընկերվարականները բացառիկ ժողով մը պիտի դումարեն նոր մարդ մը դնելու համար։ Դժուար է, քանի որ, եթէ նոյնիսկ բոլորը համամիտ չէին Տղլորի որ աւելի սոսկալ - դեմոկրատ կը նկատուի, քան՝ ընկերվարական, ան կրնար, ճիշդ այդ պատճառով, ձայները խլել կեդրոնէն, մինչ հիմա...։ Այս որոշումը նաեւ իր դերն ունի ալիին վրայ, որ այլեւս պատճառ չունի քանի մը թեկնածու չներկայացնելու առջին շրջանին, քանի որ Տղլորի դիմաց է, որ կորսնցնելու հաւանականութիւնը աւելի մեծ էր, դոնէ հարցախոյզերու համաձայն։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 4 -- 1 յաղթեց Թուլուզի, դիրքը չի փոխուիր սակայն դասաւորման մէջ ուր կը մնայ 12-րդ, 30 կէտով։ Գլուխը անցաւ կրկին Մարսէյլի Օլէնպիքը 45 կէտով, 2-րդ դիրքը դիջելով կէնկանի (44)։

ԵԼՑԻՆ ՁՕՐՔ ԿԸ ՂՐԿԷ ՉԷՉԷՆԻԱ

Մինչ որոշ յոյսեր կային որ բանակցութիւնները դրական լուծումի մը կրնան դիմել, ինչպէս յայտարարուած էր Գրաչով -- Դուդայեւ հանդիպումէն ետք, կիրակի (Դեկտեմբեր 11) ռուսական զօրքը եւ հրիւրաւոր հրթռայլեր Չէչէնիա մտան։ Զինուորական այս միջամտութիւնը կարեւորագոյնն է որ կը կատարուի Խորհրդային Միութեան անկումէն ետք եւ նպատակ ունի տապալելու Դուդայեւի (անջատողական) իշխանութիւնը։ Ելցին կը պնդէ որ այս գործողութիւնը կը ձգտի լուծում մը գտնելու։ Միջամտութիւնը որ դատապարտուեցաւ ռուս ընդդիմութեան կողմէ, 5 մեռեալ եւ աւելի քան տասնեակ մը վիրաւոր պատճառած է։ Ռուսական ուժերը երեք զօրաբաժնի կը համապատասխանեն։

Այս առթիւ «Լիպերասիոն» կ'ակնարկէ նաեւ, քանի մը տողով, կովկասեան միւս կնճիռներուն՝ հիւսիսային Օսէթիա, հարաւային Օսէթիա, Աբղազիա եւ Լ. Ղարաբաղ։ Ժապ Ամալրիք ալ կ'անդրադառնայ Ելցինի այս նախաձեռնութեան զոր վանդալաւոր կը նկատէ։ Թիւով քիչ են, կ'ըսէ, Չէչէններուն համար, բայց վճռական են եւ ի ծնէ՝ կեռիլներուս։ Ամբողջ 19-րդ դարուն կատաղի դիմադրութիւն մը ցուցաբերած են ցարական բանակին որ բազմաթիւ ձախողութիւններ արձանագրած է։ Ցիշողութեան տէր են, կը դրէ յօդուածագիրը, եթէ Խրուչչովի օրով որպէս ժողովուրդ իրենց տեղը դրաւած, եթէ ամէն տեսակ չհատակութեան մէջ Ռուսերուն հետ, վարպետ դարձած են (մաֆիա-ի «ընտրանի»ին մեծ մասը կը կազմեն), երբեք չեն ընդունած հնթարկուիլ Ռուսերուն։

Ռուսերուն համար, Չէչէնիա «ինքնավար Հանրապետութիւն մըն է», բայց, կ'ըսէ, Տեղեկատուութեան նախարարը՝ «Ռուսաստան միշտ անկարող եղած է որեւէ փաստաթուղթ ցոյց տալու, թէ ցարերու օրով, թէ բոլշեւիկներու որ ապացուցանէ մեր պատկանելիութիւնը ռուսական դաշնակցութեան։ Իր միակ պատճառաբանութիւնը՝ ուժն է։ Զօրաւոր է, մենք՝ տկար»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՍԼՈՑԻ մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին, Ռասլին, Փէրէս եւ Արաֆաթ ստացան խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակը։ Ընդհ. տպաւորութիւնն այն էր որ այս արարողութիւնը հաստատեց որ խաղաղութեան ընթացքը միշտ ի զօրու կը մնայ, վտանգուած չէ, դոնէ առ այժմ։ Այս առթիւ յայտնուեցաւ նաեւ որ Արաֆաթի կինը (29 տարեկան) յղի է։

ՏԷՄԻՐԼԻ. Խաւօրէն պատասխանած է եւրոպական քննադատութիւններուն Փիւրտերու դէմ արձակուած վճիռին առթիւ։ Թուրքիոյ նախագահը չեչտած է (Դեկտեմբեր 9)՝ «Ոչ ոք պէտք է ձայն բարձրացնէ, ոչ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ արտասահման, Թուրքիա իրաւական երկիր է, այս վճիռը մարսէք կամ ոչ»։ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարները ճնշում կ'ուղեն բանեցնել որպէսզի «Ժողովրդավարութեան հիմնական կանոնները յարգուին» (Ժիւպէ)։ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է թէ «չատ մտահոգ է»։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

1995-ի Ապրիլ 24-ը, 80-ամեակն է հայութեան դէմ 1915 թուականին գործադրուած Ցեղասպանութեան, Թուրքիոյ կողմէ, որ բնաջնջեց չուրջ երկու միլիոն հայ, ամայացուց ամբողջ Արեւմտահայաստանը իր բնիկ տարրէն եւ իւրացուց անոր պատմական հայրենիքը։

Ի հեճուկս այն իրողութեան, որ միջազգային համայնքը ցեղասպանութիւնը կը նկատէ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր, միջազգային տեսաններու եւ խորհրդաժողովներու կողմէ նուիրագործըւած է մարդու իրաւանց եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, կը մերժուի հողային բռնագրաւում, այսօր, դարուս Ա. Ցեղասպանութենէն եւ մեր ժողովուրդի հայրենազրկումէն ուէ տասնամեակներ ետք, ոճիրը դեռ կը մնայ անպատիժ եւ անհատոյց։ Ընդհակառակն, միւս կողմէ ոճրապարտ տէրութիւնը կը ջանայ/ Հայու հետք չթողուլ բռնագրաւեալ Արեւմտահայաստանի մէջ, ուր յատուկ ծրագրումով կը քանդուին պատմական ու քաղաքակրթական անդնահատելի արժէք ներկայացնող կոթողներ։

Միջազգային համայնքի դատապարտելի լռութիւնը, անտարակոյս, անուղղակի քաջալերութիւն կ'ընծայէ ժամանակակից Թուրքիոյ, որ ոչ միայն կ'ուրանայ իր նախորդներուն ոճիրը, այլեւ կը դիմէ նոր յանցագործութիւններու, հետեւողականօրէն հետապնդելով իր վանթուրքական երազին իրականացումը, որուն առջին թիրախը Հայուն ու Հայաստանի ընդմիշտ բնաջնջումն է, ինչպէս կ'ապացուցէ հայատմատ Աբդալը հայաթափելու դաւը, որ չարունակութիւնը կը կազմէ Մեծ Եղեռնին։

Մէկ կողմէ Թուրքիոյ ուրացումները իսկ միւս կողմէ մեծ տէրութեանց բռնատիրական, հաճոյակատար ընթացքը Թուրք պետութեան նկատմամբ, տասնամեակներ ամբողջ, պատճառ հանդիսացան, որ Հայկական Դատը մնայ անլոյծ, իսկ յանցապարտը չարունակէ դործել անպատիժ, արհամարհելով միջազգային ի զօրու ամէն օրէնք ու կանոն։

Այսուհանդերձ, որքան ալ երկար տեւէ մէկուն միջազգային կարծիքը մոլորեցնող, իսկ միւսներուն ալ ոճիրին հանդէպ լռութիւն պահող դաւը, այսօր՝ Եղեռնի ութսունամեակին առթիւ, բովանդակ հայութիւնը, վերականգնած ազգային ատեան ու անկախ պետականութեան սահմաններէն ներս թէ Սփիւռքի մէջ, կուգայ միահամուռ ծառացումով յայտարարելու միջազգային կարծիքին, որ հայկական դատը անժամանցելի է։

Հայ ժողովուրդը, որպէս մէկ եւ անխըղճելի ամբողջութիւն, եղած է ու կը մնայ անդրդուելի պահանջատէր։

Այս ճակատագրի դառպարը վերջ պիտի չունենայ այնքան ատեն, որ արդար հատուցում չէ կատարուած մեր նահատակ ու իրաւազուրկ ժողովուրդին։

Դիմելով միջազգային բոլոր ատեաններուն, աշխարհի տէրութեանց եւ բարի կամեցողութեան տէր մարդոց, աւելի քան երբեք միասիրտ ու հաստատակամ բովանդակ հայ ժողովուրդը կը պահանջէ, որ ճանչցուի ու դատապարտուի գործուած ցեղասպանութիւնը եւ բռնախլուած բոլոր իրաւունքները վերադարձուին իրենց միակ ու անփոխարինելի իրաւատիրոջ՝ հայութեան։

Մի՛ջազգային հիմնարկներու եւ առաջին առթիւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն ներս, Ապահովութեան Խորհուրդի մեծերէն, Եւրո-Խորհուրդէն ու մարդու իրաւանց պաշտպան յանձնաժողովներէն հայութիւնը կը պահանջէ, լոկ ու պարզապէս, որ դործադրութեան դնեն իրենց իսկ կողմէ նուիրականացուած սկզբունքները, որոնք կը դատապարտեն Ցեղասպանութիւնը, հայրենազրկումը, ազգի ու մարդու իրաւունքներու ամէն բռնաբարում, ազգային փոքրամասնութիւններու բնաջնջում։

Կոչ կ'ընենք նաեւ, մեր բարեկամ եւ յատկապէս մեղի բախտակից տէրութեանց ու ժողովուրդներուն, որ աւելի գործօն զօրակցութիւն բերեն հայութեան բռնախլուած իրաւունքներու ձեռքբերման մեր պայքարին, որ ազատութեան ու արդարութեան ծարաւի բոլոր ժողովուրդներուն եւ մարդոցն է միաժամանակ։

Եղեռնի ութսունամեակը առիթ է, նոյն ատեն, վերանորոգելու մեր հաւատարմական ուխտը՝ հանդէպ հայկական պահանջատիրութեան, անոր յաջողութեան համար ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առնելու վճռական յանձնառութեամբ։ Ուստի, կոչ կ'ուղղենք, որ ամէնուրեք, համայն հայութեամբ՝ եկեղեցական իշխանութիւններով, կուսակցութիւններով ու միութիւններով գործենք, Ցեղասպանութեան 80-ամեակի միասնական ոգեկոչումներով, աւելի պինդ եւ ուժական համագործակցութեամբ, ամէն քանէ վեր դերադասելով համազգայինը, զօտեպնդուած մեր ազգային նորագոյն նուաճումներով եւ այն հաստատ համոզումով, որ Հայուն դատը արդար է, իսկ արդար դատ մը, ուշ կամ կանուխ կը յաղթանակէ, անպայման։

Ս. Դ. Հ. Կ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դ. ԲԻՒՐՕ

Ռ. Ա. Կ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

1994, Դեկտեմբեր 8

ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ԲԱՌԻՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 10-ի «Մոնտ»ի նամականիի բաժնին մէջ, փիլիսոփայութեան վրաֆիգարօ՝ Լօրանքա Հանսէն - Լէօվէ կը բացատրէ ցեղասպանութիւն բառին իմաստը եւ կ'ըսէ թէ Լեմքինի հնարած բառին համար, 20-րդ դարուն, պատմաբան եւ իրաւաբան կը համաձայնին ընդունելու համար որ քանի մը ցեղասպանութիւն (կամ ցեղասպանութեան փորձ) կատարուած են որոնք կը համապատասխանեն բառին սահմանումին. -- Ի մասնաւորի 1915-ին Հայերու դէմ ցեղասպանութիւնը, նացիական ցեղասպանութիւնը եւ պամպոճեանը. մինչ ուրիշներ աւելի խնդրոյ առարկայ են (30-ական թուականներու Ուկրանիա)։

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ

Գրեց՝ ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Պօղոս Պալենց դրատուն։

Ամէն անգամ որ չուկայ կուգար, իշլէ-մէկի միւսիւ Պերճին յանձնելու համար պրօտէ ձեռագործները, զորս պատրաստած էր իր ձեռքով, սովորութիւն ըրած էր վերադարձին հանդիպիլ Պօղոս Պալենց դրատուն ու պիրք գնել։ Տան համար ապրանքներու ցանկ մը միշտ կ'ունենար արդէն, բայց այդ ցանկէն բաժին մըն ալ վերապահուած կ'ըլլար այս դրատան։ Խանութպանը ծանօթի վերաբերում ցոյց կուտար իրեն։

Հետաքրքիր՝ հարցուց.

-- Հացագործ կինը հունեցա՞ք, Օրիորդ։

Եւ թէ ինչպէ՞ս, ինքն ալ զարմացած էր թէ որքան արագ կարղացած էր այդ հատ պիրքը։ Սինկէրին վրայ ինքզինքին հետ մրցման մէջ էր, սա մօթիֆն ալ աչխատիմ, յետոյ քիչ մը եւս կարղամ, ըսելով։ Ա-ւելի ուժով կը չարժէր ոտքը, ասեղը անտեսանելի արագութեամբ կը ծակծկէր կտաւը, անոր վրայ ծաղիկ մը, թռչուն մը, եւ կամ անուններուն առաջին տառերը ձեւաւորելով։ Իր բազմազրաղ առօրեային մէջ մեծ յուզումներ ստեղծած էր այդ պիրքը։

-- Ի՞նչպիսի պիրք մը կ'ուզէք այս չարթի։

Պահ մը խորհեցաւ։

-- Ազգային վէպ մը ըլլայ, բայց նաեւ քիչ մըն ալ սիրային անցուդարձեր ունենայ,

Գրավաճառը հասկցած էր թէ ո՛ր պիրքը պիտի տար իր տառնուքամեայ չաճախորդին զոհացում պատճառելու համար։ Գնաց, ներսի դարակներէն հատ, խաւաքարտէ կողքով պիրք մը բերաւ։ «Գաղտնիք Փարիզու»։ Սիրան թրթռաց էջերը, յետոյ եառնի կազմին վրայ կարղաց գինը։ Գիրքը իր մտադրածէն սուղ էր։ Հոգ չէ, խորհեցաւ, չայրդ չաբաթ չեմ առներ։

Շնորհակալութիւն յայտնեց, պիրքը տեղաւորեց ձեռքի մեծ պայուսակին մէջ։ Ձեռագործները միշտ այս պայուսակով տուն կը տանէր գործելու։ Սակայն այս անգամ այդ պայուսակը սովորականէն աւելի ծանր էր։ Յաւելեալ ծանրութիւնը ատրճանակ մըն էր, նականթ մը, չուկայի էօրիւճիւ Գասպարէն ստացած, որ պիտի յանձնուէր Սամաթիա, Հապէչ Սեպուհին։

Ժամը հինգուկէսն էր, երբ «Պօղոս Պալենց» դրատունէն կ'ելլէր։

- Ա՛ճապարեմ, Սեպուհը 7-ին պիտի դայ։

*
**

-- Չէ, սանահայր, այդպէս չէ՛, հոգիդ սիրեմ, մի՛ պնդեր։ Ես քեզմէ դաղտնի գործ չունիմ։ Վիպս միշտ ծուռ է դէմդ, պիտես։ Հաւատա՛ ինծի, ծուռ գործ չէ, խերով գործի համար պէտք է կառքը։

-- Ո՛չ, ըսաւ սանահայրը կարուկ ու վճռական։

Ելաւ չոքած տեղէն, Սեպուհին ա՛չքերուն մէջ նայելով կրկնեց. Ո՛չ։ Կերի տոպրակները առաւ ձիերուն վիզէն, ուղղուեցաւ դէպի ախոռին դուռը։ Ցանկարծ Սեպուհ բռնեց դաստակէն ու արգելք եղաւ դուռը բանալուն։ Այս անգամ Հապէչ Սեպուհը իր աչքերը ուղղած էր սանահօր։ Բառերուն վրայ դանդաղելով ըսաւ.

- Ինչոյին համար է որ կ'ուզեմ ձիերը, ուրիշ բան չունիմ քեզի ըսելիք, այս գործը Ինչոյին համար է։

Սանահօր դէմքը այլափոխուեցաւ։ Ինչոյին անունը նախատեսած ազդեցութիւնը գործած էր անոր վրայ։ Պղտորեցան աչքերը, ձայնը դողդողաց։

-- Ինչօն ձեզմէ մէկ բան կ'ուզէ միայն. ուշադի՛ր եղէք, խոհեմ եղէք, զուք ձեզ կրակի մի նետէք։ Ինչօն ուրիշ ոչի՛նչ կ'ուզէ այլեւս։

Վերջին բառերը խեղդուեցան հեծկլտուքներու մէջ։ Փաթթուեցաւ Սեպուհին։

-- Այ տղայ, ձիերուն խօսքը ըրած պահուդ ես դուշակեցի քու միտքդ։ Դուն ո՞ւրկէ պիտնաս թէ այն ինչ որ ընել կ'ուզես, ես երկու օր է կը դնեմ, կը վերցնեմ ու չեմ համարձակիր։

Ձիերը լծեց կառքին, սանձը տուաւ Սեպուհին ձեռքը ու բացաւ ախոռին փայտեայ լայն դռները։

*
**

Տիկին Բրաբիոն առտուան թուղի անուշը կը կրկին սեղան բերաւ։ Դեռ զարմանքի մէջ էր։ Երեք ամիս է որ չեր տեսած Աբշակը։ Այս առաւօտ ան լուսածագէն ալ կանուխ եկած, քունէն արթնցուցած էր մայրը։

-- Այսօր մինչեւ իրիկուն ազատ եմ, եկայ որ հետդ ըլլամ ,ըսած էր։

Ցետոյ հարցումները ուղղած էր։ Սակայն մօրը բոլոր հարցումները անպատասխան մնացած էին։ Ո՞ւր էր երեք ամիս է։ Ինչո՞ւ չէր արտօնած որ վարագոյրները բանայ։ Ոտիկանները ինչո՞ւ երկու անգամ եկած եւ գինքը հարցուցած էին։ Սուրբ Կարապետի երէցը ինչո՞ւ փոխած էր օրհնութեան մաղթանքը։ «Աստուած Աբշակը պահէ»։ Ի՞նչ էր ուրիշներուն պիտացածը ու իր չպիտացածը գաւկին մասին։ «Օր մը ամէն բան պիտի պատմեմ», ըսած էր։ Ե՞րբ էր այդ օրը։ Իսկ այս հազի նոպաներուն ի՞նչ ըսես։ Նիհարցա՞ծ էր ալ քիչ մը։ Վրան գլուխը կանոնաւոր է, ֆէսը լաւ կազապարուած, ուրեմն ինքզինք հոգալու վիճակ ունի։ «Աստուած իմ, աչխարհը, այս հասակին հասցուր, վերջն ալ հանելուկ լուծելու պէս պատկառ ճանչնալ Ջանայ, այս ի՞նչ բախտ է»։

Բոլոր այս մտածումներն ու հոգերը չալկած, առաւօտէն ասդին ազուն սիրած ուտելիքները պատրաստելով անցուցած էր իր ժամերը։ Երբ Աբշակ ըսաւ որ պիչերը պիտի չմնայ, անմիջապէս նախընթրիքի սեղան մը պատրաստեց։ Աբշակին շատ սիրած թուղի անուշով, կարագով ու հացով ատրճուած սեղան մը։

Մօր բոյնը իր յիշածէն ալ տաք թուեցաւ Աբշակին. կարօտցած էր այս տունը, եւ այս տան մէջ՝ մայրը։ Սակայն խելքը ժամադրութեան էր։ Ճամբու տեւողութիւնը հաշուել չկրնաց՝ Սկիւտարէն մինչեւ կամուրջ։ «Սերոբը եօթնին պիտի սպասէ, հազիւ կը հասնիմ չոգենաւուն», մտածեց։

Հրաժեչտի պահուն Տիկին Բրաբիոն դոզնոցին գրպանէն ոսկի Համիտ մը հանեց Աբշակին տալու համար։ Բայց Աբշակ վստահեցուց թէ պէտք չունի, չառաւ։

-- Դուն քեզի լաւ նայէ՛, Սուրբ Կարապետի երէցին ալ բարեւ ըսէ, թող օրհնութիւնը անպակաս ընէ։

Այս վերջինը ըսած տեսն ժպիտ մը կար դէմքին վրայ։ Տիկին Բրաբիոն չկրցաւ դուշակել թէ լո՞ւրջ էր Աբշակ, թէ ոչ կը ծիծաղէր։

Վարագոյրին եղերքէն փողոց նայեցաւ։ Ո՛չ ոք կար, օրը մթնել սկսած էր։ Շտկեց ֆէսը ու կիսաբաց դռնէն սուզուեցաւ դուրս։

*
**

Անցնող -- զարճողին ետ նայիլ ու վինքը կրկին կրկին քննելը այլեւս չատ անհանդստացնել սկսած էր։ Նախ այնքան կարեւորութիւն չէր տուած այս բանին։ Իր երկրին ամէնէն աչքառու տարազները հագած, յայտնի հպարտութեամբ կը շրջէր քաղաքին մէջ։ Բոլոր անոնք, որոնք Պոլսեցի չէին, իրեն նման՝ իրենց երկրի հարազատ տարազներով էին։ Չէր հասկնար թէ այս սովորութեան վարժ ժողովուրդը ինչո՞ւ իրեն այդպէս ուշադիր կը նայէր։

Վանեցի Սերոբ Պէյին պզտիկ տղան՝ Սերոբը չէր կրցած դուշակել որ այն ինչ որ ժողովուրդին ուշադրութիւնը կը դրաւէր, ամէն քայլին զգալի դարձող իր ազնուականութիւնն էր։ Բարձրահասակ էր Սերոբ։ Թուխ դէմքը ա՛լ աւելի սեւցած էր հաստ պեխերով։ Տեղացիի զգակին (սպիտակ փափախ մը) դուրս պոռթկացող դանդուր մազերը, եւ խոշոր աչքերը, մարմնին փակած սեւ զգեստները, աճեմ դամարը մէջքին եւ անոր մէջ տեղաւորուած արծաթեայ գաշոյնը, բոլորը կը պարզէին որ այս մէկը սովորական բանուոր մը չէր՝ տեղացի տարազներ հագած, այլ ազնուական մը, ո՛վ գիտէ որուն որդին։

Հիմա Սերոբ մեծ պարկ մը չալկած, Մահմուտ փաչայի ճամբով դէպի Քիւրքճիւ Յան կուգար, իր երկրացի բանուորներուն քով։ Բոլորն ալ հօրը ծանօթ մարդիկ էին։ Սերոբ պէյին թոյլտուութեամբ եկած էին Պոլիս, բեռնակրութիւն ընելու։ Միքայէլ ախպարը (Սերոբին կրկին տա-

Յուլիս 31-ին Վրաստանի նախագահ Է. Շեվարնաձէի հրամանագրով ինչպէս երկրին երեք այլ շրջաններուն, հայաբնակ Ջաւախքի մէջ ալ հաստատուեցաւ տարածաշրջանային կառավարման նոր ձեւ. նշանակուեցաւ նախագահի անձնական եւ լիազօր ներկայացուցիչ մը ու Հայաստանի սահմանամերձ այդ շրջանին համար կեդրոն ընտրուեցաւ Ախալքալաքը։ Այս կարգադրութեան յաջորդեց տեղացի հայ բնակչութեան դժգոհութիւնը եւ մերժումը։ Անոնք երեսց օրինավիճակին ոտնձգութիւն նկատեցին կատարուած փոփոխութիւնը, նաեւ հակասահմանադրական։ Հարցը այն էր որ փոխանակ շրջանին կապերը ուղղակի Թիֆլիսի հետ ըլլալու, պիտի ըլլային շրջանին լիազօր ներկայացուցիչին հետ, ինչ որ կրնար ենթադրել կամայական կեցուածքներ։ Այս անախորժ կացութեան մասին քանի մը հարցումներով Ախալքալաքի շրջանային վարչութեան նախագահ Ստեփան Ստեփանեանին դիմած է «Ազգ»ի (Նոյեմբեր 25) թղթակիցը Միսաք Թորոսեան։

Ս. Ստեփանեան շրջանային ներկայացուցիչի նշանակումը «շրջանի շահերը ճանաչցնելու փորձ» կը նկատէ իշխանութեան կողմէ։ Մինչեւ այսօր ալ իրենք որեւէ կապ չեն ունեցած անոր հետ։ Կը չարունակեն իրենց յարաբերութիւնները պահել ուղղակի նախարարութիւններու, գերատեսչութիւններու հետ։ Միեւնոյն ատեն կը խուսափին քաղաքական լարում ստեղծելէ։ Իրենց մեծագոյն վախը այն է որ ներկայացուցիչը տարբեր պատրուակներով կը փորձէ փոխել ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայաբնակ այդ շրջանին ժողովրդագրական իրավիճակը։

Ջաւախքի առօրեայի հարցերուն կապուած էջով մը թերթը կը չարունակէ տեղ տալ նոյն նիւթին, յաջորդ օրուան թիւով ալ։ Հոն հարցումները ուղղուած են տեղացի լրագրող Մոլիկ Սեդրակեանին եւ կը չօչափեն մշակութային, դպրոցական մարզը։

Մ. Սեդրակեան անմխիթար վիճակին դլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ վճարումի դրութիւնը. այսինքն՝ Վրաստանի մէջ մշակոյթի տուներու, դըպրոցներու անձնակազմերը կը վճարուին «կուպոն» կոչուած դրամով որ, ինչպէս կ'ըսուի, չուկայական գրեթէ ոչ մէկ արժէք ունի։ Այդ պատճառով, մշակոյթի տուներուն եւ ակումբներուն մեծ մասը փակ կը մնան, կան բացառութիւններ որոնցմէ է Գանձակայի մշակոյթի տունը։

Հակառակ դժուարին կացութեան այս տարի եւս մեծ չուքով նչուած են Վահան Տէրեանի ու Աչուղ Ջիւանիի տօնահանդէսները։ Վերջերս ալ Ախալքալաքի մէջ կազմակերպուած են Բացօթեայ արուեստի օրեր որոնց ընթացքին վեց քանդակագործ, տեղական պազալտ քարէն գործեր պատրաստած են. այդ գործերէն «Ս. Աստուածածինը» եւ «Մայրութիւն»ը տեղադրուած են եկեղեցիին բակը. իսկ մշակոյթի տան առջեւ, Լենինի արձանին պարապ մնացած պատուանդանին վրայ դրուած է «Մովսէս Խորենացի»ն։

Այս մարզի կարեւորագոյն հաստատութիւններուն՝ դպրոցներուն վիճակին համար Մ. Սեդրակեան կը գործածէ «ողբերգական» որակումը։ Հոս եւս գլխաւոր պատասխանատու կը նկատուի «կուպոն»ը։ Վերամուտի օրէն -- Սեպտեմբեր 5 -- ուսուցիչները դասադուլ յայտարարած են, բողոքելով վճարումի այդ միջոցին դէմ։ Աւելի ցաւալին այն է որ հարիւրաւոր մանկավարժներ ճարահատ՝ հեռացած են կրթական բնագաւառէն ու իրենց դոյութիւնը պահպանելու համար ձեռնարկած աւելի արդիւնաւոր այլ աշխատանքներու։ Կայ նոյն նպատակով արտասահման մեկնածներու ոչ արհամարհելի թիւ մը։ Աւելիա պատճառ եղած է որ դպրոցներուն մէջ վիրենք վտխարինեն անբաւարար պատրաստութեան տէր երիտասարդները։ Այսուհանդերձ, ուսուցչական մարդին հաւատարիմ մնացածները, ինչպէս կ'ըսէ Մ. Սեդրակեան, պատիւի արժանի են, որովհետեւ «ներաւիճ այսօր փաստօրէն աշխատում են ձրի, գիտակցելով իրենց կատարած աշխատանքի վեհութիւնն ու նշանակութիւնը»։ Կան, բարեբախտաբար, տեղական կազմակերպութիւններ, ձեռնարկութիւններ որոնք կ'օգնեն դըպրոցներուն. անոնցմէ է օրինակ, Բողդանովկայի պանրագործարանը։ Կ'ըլլան պարագայական արտաքին օժանդակութիւններ ալ. օրինակ, Իրանէն կաթոդիկէ եկեղեցականներ տեղւոյն Հէչոխա գիւղը այցելած ու հազար տոլար նուիրած են երկու միջնակարգ դպրոցներու։ Բայց Ջաւախքի լրագրողը դիտակից է որ ատիկա արմատական լուծում չէ։ Կատարած է նաեւ ալիւրի օժանդակութիւն, ուսուցիչներուն։

Ձմրան եղանակը ժխտականներու յաւելեալ բեռ մը բերած է դպրոցներու արդէն դժուարին կացութեան։ Թէեւ երկրին Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է որ պիւտճէին կապուած կազմակերպութիւններուն 2,5 թոն քարածուխ յատկացուի, բայց որոշումը թուղթի վրայ մնացած է։ Տուեալ շրջանը մօտ 2 հազար մեթր բարձրութիւն ունի ու շատ դաժան ցամաքային կլիմայ մը։ Նոյեմբերին արդէն, ինչպէս կ'ըսուի երկու լրագրողներու զրոյցին մէջ, «դասարաններում ջերմաստիճանը զրոյց ցածր է, բայց այդպէս էլ պարզ չէ թէ դպրոցները խարածուխ կը ստանան, թէ ոչ»։

Ջաւախքը, ասոր քով, լրատուական միջոցներէ զրկուած ըլլալուն տագնապն ալ կ'ապրի։ Ելեկտրականութեան բացակայութիւնը գլխաւոր յանցաւորը կը նկատուի ատոր։ Շատ մեծ դժուարութիւններով, ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնեն շրջանի «Փարոս» եւ «Աբշալոյս» թերթերը։ Ելեկտրականութիւն չըլլալուն պատճառով տեղական «Ջաւախք» եւ «Փարոսնա» հեռատեսիլի յայտագիրներն ալ ընդհատած են։ Ասոր վրայ աւելցուցէք Հայաստանի ծանօթ կացութիւնը որուն հետեւանքով հոնկէ ալ մամուլ չի հասներ. չի հասներ նոյնիսկ Թիֆլիս լոյս տեսնող հայատառ «Վրաստան» թերթը, կամ կը հասնի մեկ-երկու ամիս ուշացումով։ Այս բոլորը ըսել կուտան Մ. Սեդրակեանին թէ «Ջաւախոհում այսօր լրատուական շրջափակում է»։

Այդ պայմաններուն մէջ, բնական է որ մեծ յոյսեր կապուած են ՀՀՇ-ի օգնութեամբ ձեռք ձգուած ելեկտրաչարժիչին որ գետեղուած է Ախալքալաքի տպարանին մէջ։ Ան կարելի պիտի դարձնէ տեղական հայ մամուլին աւելի կանոնաւոր հրատարակութիւնը։

«Ազգ»ի երկու թիւերուն այս էջերը տեղեկատուական դործ կատարելէ զատ, կը մղեն նաեւ անգամ մըն ալ մտածելու արժէքներու պահպանումին առեղծուածային հայկական աւանդութեան մասին։ Մարդիկ մէջին դարու ցուրտ, մութ, աչխարհին անհաղորդ խուցերուն մէջ ձեռագիրներ ընդօրինակելէ, հատորներ նկարազարդելէ ուրիշ հոդ, կամ ընելիք չունէի՞ն։ Համեմատութիւնները պահելով նոյնը չէ՞ Ջաւախքի երեւոյթը։ Երկու հազար մեթր բարձրութեան վրայ թառած չրջաններու մէջ ուր երկինքը աւելի մօտ կը թուի քան հող ու քարէ աչխարհը, դրկուած՝ ելեկտրական հոսանքէ, ջերմութենէ ու ո՛վ գիտէ դեռ ինչ ու ինչ բաներէ, մամուլի մասին, լրատուութեան մասին մտահոգուելէ ուրիշ ընելիք չկա՞յ։

Այսպէս է սակայն, ու Ջաւախեցի Հայը կը չարունակէ աւանդութիւնը ընկերացընել իր առօրեային որ կը կրկնէ Հայաստանի բաժին ինկած դժուարութիւնները, սահմանին միւս կողմը, անբարեացակամ միջավայրի մըն ալ մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

րիքով) խանի բակէն դիմաւորեց դինքը: Անմիջապէս չալակի պարկը առաւ: Ձեռքը համբուրել ուզեց, Սերոբ չարտօնեց, հա քաշեց ձեռքը: Քիչ վերջ միւսներն ալ հաւաքուեցան: Երբ Սերոբ տեսաւ որ բոլորն ալ մկկաեզուած են, իր երկուան խնդրանքը կրկնեց.

-- Փոսը բացուա՞ծ է:

-- Մեծ բացինք Սերոբ աղա, քու ըսածիդ պէս, մէկ մարդու խորութեամբ տասներկու քայլ տեղ փորեցինք: Ելած ոսկորները տոպրակի մէջ դրինք, փոսին մէջը թաղեցինք, Հրամանիդ պէս պատրաստ է փոսը, աղա՛:

Ղազարոն էր պատասխանողը: Սերոբ աղայութեան պարտադրած վեհութեամբ մարկ ըրաւ Ղազարոսին բացատրութիւնը: Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, ապա Միքայէլէն ուզեց պարկը: Նստած տեղէն բացաւ կարպետին կապիչները ու սկսաւ մէջինները մի առ մի դուրս հանել:

-- Եղը, մեղրը, թխւթիլնը, բուրգը, չէօքէյէքը պզա հօրս նուէրն է, հատատար բաժնեցէք: Էս դուլպաները Մարիամ քեռկինը ղրկեր է Կարապետ քեռիին, էս մինթանն ալ Ծաղիկ քուրս ղրկեր է Մուշեղին, Ղազարոս՝ նամակ ալ ունիս, վարսենիկը ղրեր է: Էս չալվարն էլ քուկդ է...: Ժ

Երբ պարպուեցաւ պարկը, քովը կանչեց Միքայէլը: Հասակները մօտ էին իրարու:

-- Հագուստներդ ես հագուիմ, ըսաւ: Իմիններս ալ թող քովդ մնան:

Միքայէլ չկրցաւ կուահել պատճառը այս անիմաստ փոխանցումին: Սակայն առարկելու կամ հարցնելու իրաւունք չունէր Սերոբին դիմաց:

Միասին մտան բեռնակիրներուն պատկած խցիկը: Պատերը առանց ծեփի, հինգ անկողիններ չարուած պզտիկ սենեակ մըն էր:

Վրայէն հանածները կանոնաւոր ծալեց, դիզեց իրարու վրայ: Արծաթեայ դանչոյն ալ անոնց հետ փաթթեց, յանձնեց Միքայէլին: Ինքն ալ անոր պահեստի տարազները հագաւ;

Լուսամուտէն դուրս նայեցաւ, ժամը ենթադրել ջանաց, չուշանամ, խորհեցաւ:

- Արշակը կամուրջին վրայ պիտի սպասէ, հազիւ կը հասնիմ:

*
**

Ամբակին չորս անդամները մէկտեղուած էին ժամադրութեան վայրը: Եափոնցի, հին քաղաքի պարիսպներուն մօտ էին: Հապէշ Սեպուհը, Սիրանն ալ առած, սանահօր ձիակառքով եկած էր: Կառքին մէջ չորս բրիչներ եւ քահեր կային, մեծ ծածկոցի մը տակ պահուած: Ձէյդիրտ տեղը դիտցողը Արշակն էր: Յուցադրուած օրերուն չորսն ալ զգացած տեսած էին, բայց Արշակն է որ փոխադրութեան ընթացքին պինուորները հետապնդած եւ թաղումին տեղը տեսած էր: Թաղման երկրորդ օրն էր այսօր: Էօրիւճիւ Գասպարը խումբին այս պաշտօնը տուած պահուն դիտէր որ եթէ փոսը քանի մը օր վերջ բանային, շատ աւելի դժուար պիտի ըլլար տղոց գործը:

-- Անոնք մեր նահատակներն են, մեր խիղճը չի թոյլատրեր որ մարմինները այդպէս նետուած ըլլան պատի մը տակ: Երկու - երեք օրէն թող լմննայ այս գործը:

Շատ ուշադիր կը գործածէին բրիչները: Դիակներուն վնաս տալէ կը խուսափէին: Նոյնպէս փորուած հողը դուրս նետելու պահուն, երբ բահերը կը մխրճէին կակուղ հողին, շատ զգոյշ էին:

Փորելու գործին Սիրանը չէր մասնակցած: Բայց երբ Արշակին բրիչը հանդիպեցաւ դիակներէն մէկուն, այդ պահէն ետք ան ալ մասնակցեցաւ հողը ձեռքով դուրս հանելու աշխատանքին: Այսպէս՝ քով քով կամ վրայէ վրայ նետուած ութ դիակներ հանեցին այդ փոսէն: Մերկ էին բոլորն ալ: Թաղողները, յուցադրութեան առեն անոնց վրայ դնուող սպիտակ երկար շապիկներն անդամ առած էին: Երկուքին վրի պարանները հանդոյց դարձած էր, չէին կրցած հանել վիզերնէն, այդպէս ձգած էին: Զիակառք բեռցուցին դիակները: Լեզուները դուրս ինկած էին, սեւցած էին դէմքերը:

Հապէշ Սեպուհ երբ ճանչցաւ Ֆաչօն, չկրցաւ զսպել արցունքները: Արշակին հազի նոպան բռնած էր. յանկարծ արիւն կը թքնէր: Սերոբ ու Սիրան կառքին մէջ չարուած դիակները ծածկեցին մեծ ծածկոցով մը: Հողը ետ լեցուցին փոսին մէջ, բրիչներն ու բահերը հաւաքեցին, խումբը ճամբայ ելաւ: Արշակ ու Սիրան բաժնուեցան ձիակառքին քովէն: Բազմութիւնը ուշադրաւ կրնար ըլլալ:

Սիլիվրի գաբուի ճամբով հասան Պալըքլըի հայկական գերեզմանատունը: Դիտելու համար թէ՝ գերեզմանատունը սոսկալի էր բոլորին համար: Զիերն ալ սոսկացած կը թուէին: Կը վրնջային, աղջեւի ոտքերը գետին կը զարնէին, կը դժուարանային յառաջանալու: Ո՛չ ոք իր վախը խոստովանելու արիւթիւնն ունէր: Հապէշ մէկ կողմէ կը շոյէր ձիերուն գլուխները, կը փորձէր հանդարտեցնել զանոնք, միւս կողմէ մէկ ձեռքն ալ անդադար կը պահէր Նահանթին վրայ: Ատրճանակին զոյութիւնը յայտնի ապահովութիւն մը կը պատճառէր իրեն: Լուսին չկար՝ մութ գիշեր էր: Արշակ հազիւ իրեն լսելի ձայնով մը կը մրմռար. «Լուսին չկայ, մութ գիշեր է, մի խումբ կ'երթայ ապրա...»: Այդ մրմունջին մասնակցեցան միւսներն ալ, որոնք իրարու սեղմուած կ'երթային դէպի գերեզմանատան կեդրոնը:

Մութին մէջ անտեսանելի էր ամէն բան: Երբ վստահ եղան որ տեսնուելու վտանգ չկայ, Սեպուհը վառեց լապտերը: Լապտերին լոյսին տակ գտան Վանեցի բեռնակիրներուն փորած փոսը:

Ութ դիակները լծեցուցին փոսին մէջ: Ծածկոցը, փոխան պատանքի, ծածկեցին մերկ մարմիններուն վրայ: Շուտով փոսը լեցուցին հողով:

Սրբազան պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը վարին ալ փարատած էր:

*
**

Յաջորդ երկուշաբթին տաղաւարի Մեռելոց էր: Բազմութիւն կար գերեզմանը: Սպասարկողները կը դժուարանային ջուր տալ, կամ վայրի խոտերը մաքրել տալ ուզողներուն պահանջը գոհացնելու: Նոյնպէս քահանաներն ու դպիրները չիրիմ չիրիմ կը վազէին օրհնեդրութեան համար:

Ցանկարծ իրարանցում մը եղաւ: Քահանաները մուտքի քաժինը հաւաքուիլ սկսան: Պատրիարք Սրբազանը եկած էր: Քահանաներէ ու դպիրներէ բաղկացեալ թափօր մը կազմուեցաւ: Ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ թափօրը հասաւ գերեզմանատան ճիշդ կեդրոնը՝ ընդհանուր նահատակներու թաղամասը: Պատրիարքը իր աղօթքով ողորմութիւն կ'ուզէր, գթութիւն կ'ուզէր Տիրոջմէ:

Այդ բազմութեան մէջ, իրարմէ անջատ կեցող Սիրանը, Հապէշ Սեպուհը, Էօրիւճիւ Գասպարը, սանահայրը, Սերոբն ու Արշակը, բոլորն ալ իրրեւ թէ անծանօթներ իրարու, վստահ էին Տիրոջ գթութենէն: Պահ մը աչք աչքի եկան:

Ո՛չ ոք նշմարեց անոնց դէմքին յայտնի անյայտ ժպիտը:

«Մարմարա»

ՀԱՄԵՐԳ Ի ՆՊԱՍՏ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Դեկտեմբեր 5-ի երեկոյեան մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր Շան գ'Էլիզէի Ռոն -- Փուան թատրոնը ուր երաժշտահանդէս մը ծրագրուած էր ի նպաստ Վանաձորի երախաներու: Ան կազմակերպուած էր «Վա Հարփ» ընկերակցութեան կողմէ, կը վայելէր Փարիզի քաղաքապետին հովանաւորութիւնը, Ձայն կը ներկայացնէր օգնականը՝ Ժան Թիպէոն: Նպատակն էր նիւթական որոշ մասնակցութիւն ապահովել Վանաձորի մէջ նորոգելի երկու վարժարաններու ուր պիտի աշակերտին առաւելապար տկար երախաներ:

Երեկոյթին բացումը կատարեց կազմակերպիչ միութեան նախագահը Ուիլի Պարալ: Շնորհակալութեան խօսք արտասանեց նաեւ Կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչ Տիկին Կարինէ Բարիկեան: Ապա բեմը յանձնուեցաւ Ալպէռ Անտոնեանի որպէսզի իր թարգմանած կտորներուն արտասանութեամբ ճաշակ մը տայ հայ բանաստեղծութեան: Այդ աշխարհին միայն արեւելեան թեւէն, յաճախ բաւական տափակ տողերու ներկայացումով, բոլորովին աւելորդ այդ բաժինէն եթէ չուրթակահար Հայկ Դաւթեան եւ դաշնակահար Արթիւր Ահարոնեան բեմ հրաւիրուեցան, Անոնք համերգին առաջին մասին մէջ նուագեցին ժամանակակից հայ երգահաններու -- Բաբաջանեան, Պաղտասարեան, Խաչատրեան -- գործերէն: Ի տես անոնց ուշադրաւ մխանութեան, ամուր թեքնիքին, երկարատեւ ծափեր ստիպեցին որ չարունակէն նուագել. ու անոնց բաժինը փակուեցաւ Կոմիտասի «Կռունկ»ով:

Համերգին Բ. մասը յատկացուած էր արժանթինցի դաշնակահար Միկէլ Անկէլ Էսթրէլլայի. ան նաեւ հիմնադիրն է «Միւզիք -- Էմիէրանս» հիմնարկին (1982) ո-րուն նպատակն է երաժշտութիւնը ծառայեցնել մարդկութեան եւ մարդուն արժանաւորութեան, երաժշտութիւնը տանիլ մինչեւ ամէնէն համեստ խաւերը եւ երաժշտութիւնը ամուր կապ մը վերածելով օգնել մարդոց եւ ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութեան հաստատման:

Ծանօթ արուեստագէտը նախ բացատրութիւններ տուաւ իր ընտրած կտորներուն մասին, ապա նուագեց Տէպիւսի եւ Շոփէն: Առաջինէն ընտրած էր մանկական կտորներու յաջորդութիւն մը, իսկ երկրորդէն չորս էթիւտ, երեք մազուրքաներ եւ ֆանթէզիէ մը քաղկացած չարք մը զոր ըսաւ թէ ինք մղումով մը լծուած է նուագելու երբ լսած է Սիմոնն Սինեուռէի մահուան լուրը:

Յանդավառող ու յուզիչ էր նոյն ատեն այդ երեկոյթը ուր հայ եւ ֆրանսացի ունկնդիրներ լեցուցած էին սրահը, հայ եւ ոչ -- հայ արուեստագէտներու նուագով սատար հանդիսանալու Հայաստանի ղրկեալ պատանիներուն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈԳԵՊԷՍ ԱՂԷՏԵԱԼ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ասկէ տարի մը առաջ A.F.A.R.E.P. (Հոգեվերլուծական Հետազօտութեան եւ Ուսումնասիրութեան Ֆրանսահայ Ընկերակցութիւն) ի վերջոյ կը տեսնէր իրականացումը, լագանեան ուղղութեամբ հոգեվերլուծումով չհատգրգռուող Հայաստանի բժիշկներուն հետ համագործակցութեան եւ մասնագիտական պատրաստութեան իր ծրագրին:

Արդարեւ, հոգերոյժ Տօքթոր Քնարիկ Այտընեան, որ Հայաստանի Աչխատանքի ու Ընկերային Ապահովութեան Ընկերակա -- Հոգեբանական Դարմանումի Բաժնին պատասխանատուն է եւ դասախօս, Ֆրանսա դալէ անմիջապէս վերջ կը սկսէր հետեւիլ Փարիզ Ը. Համալսարանին հոգեվերլուծման բաժնին դարմանատան հատուածին ուսման ծրագրին, եւ մասնակցիլ Սէմինէրներու: Ըլլալով հեղինակ ուշագրաւ հրատարակութիւններու եւ զեկուցումներու (ի մէջ այլոց «Հոգեվերլուծման Եւրոպական Դպրոցի, Օր»ուան ընթացքին) եւ ներկայ գտնուելով միջազգային բազմաթիւ գիտահաւաքներու եւ համաժողովներու, Տօքթոր Այտընեան լաւագոյն կապեր հաստատեց արագօրէն, Ֆրանսացի բազմաթիւ արհեստակիցներու հետ:

Աւելի վերջ, ձեռնարկեց մանկական հաստատութեան մը դարմանատան մէջ սթաժի մը, եւ հոգեվերլուծման ճամբով համալսարանական Բարձրագոյն Ուսման վկայականի մը պատրաստութեան, որուն նուիրուեցաւ այս երկրորդ տարուան ընթացքին, չարունակելով հանդերձ իր ուսումը, եւ Champ Freudien-ի շրջանակին մէջ մասնակցելով աչխատանքի խմբակներու, Ֆրանսացի վերլուծողներու հետ, կապակցութեամբ երեւանի իր խումբին, որուն անդամներուն թիւը կրկնապատկուեցաւ մէկ տարուան մէջ:

Պէտք է ուրախանալ որ այսպէսով Հայաստան սկսաւ հետաքրքրուիլ հոգեվերլուծումով, որ ենթական մտիկ ընելու ճամբով ձեռք կ'առնէ հիւանդն ու իր տառապանքին պատմութիւնը, մասնաւորաբար երբ հարցը կը վերաբերի մանուկներու, որոնք զոհ դարձած են երկրաչարժին կամ պատերազմին, ինչպէս նաեւ անոնց ընտանիքներուն:

Այսուհանդերձ, ոչի՛նչ հնարաւոր պիտի ըլլար առանց այն հոգեվերլուծողներուն որոնք մասնակցեցան «Աչխարհի Բժիշկներ»ու դէպի Հայաստան կատարած առաքելութեան, առանց չահագրգռութեանը Տօքթոր Այտընեանի եւ իր ընկերակիցներուն, առանց այն խանդավառութեան ու օժանդակութեան զոր ցոյց տուաւ իրենց հոգատար նախարարը՝ Պր. Աչոտ Եսայեան, առանց Ֆրանսայի հոգեվերլուծողներուն որոնք չրջապատեցին ու քաջալերեցին իրենց արուեստակցուհին, առանց քանի մը անհատներու առատաձեռնութեան, եւ մասնաւորաբար առանց Մարի -- Նուպար (Ուսանողական Տան) Բարեկամուհիներու Հիմնարկին, միակ հայկական կազմակերպութիւնը որ մասնակցեցաւ այս ձեռնարկին, եւ որ երկու տարի չարունակաբար կրթաթոշակ յատկացնելով բնակարան ապահովեց տօքթոր Այտընեանին: Միակն էր ան որ հասկըցաւ թէ, եթէ ճամբաներն ու կամուրջները անհրաժեշտ են, պէտք է որ մարդը կըրնայ կանգնիլ իր սրունքներուն վրայ առանց վրայէն անցնիլ կարենալու եւ առաջ երթալու համար, եւ թէ հայ մանուկը որ հոգեպէս կը տառապի արժանի է նոյնքան օժանդակութեան:

A.F.A.R.E.P.-ն իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ Մարի -- Նուպարի Բարեկամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց օգնութիւնը չզլացան, մասնաւորաբար Հայ Տան տնօրէնուհի՝ Տիկին Տօնապետեանին ու հաստատութեան անձնակազմին, եւ կը յուսայ որ Հայաստանի հետ փոխանակումները պիտի բազմապատկուին մօտիկ ապագայի մը:

A.F.A.R.E.P
(Président: Dr F. LEGUIL)
16, rue Chabrol, 75010 Paris
Tél. : 45. 23. 18. 91
Fax : 48. 01. 00. 16.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՏԱՓՁՈՒՐ -- ՓԱԿՁՈՒՐ ՎԻՐԱՒՈՒԺՈՒԹԻՒՆ

Մխայեալ - Նահանգներու մէջ ընկերութիւն մը մածուցիկ նիւթ մը պատրաստած է որ պիտի փոխարինէ վիրաբոյժին ասեղն ու դերձանը: Ան հիմնանիւթ ունի փրթթէինը եւ արիւնէն առնուած նիւթեր: Խառնուրդը ցած ջերմութեան մէջ չորցուած է. պիտի սկսի գործածուիլ երբ արիւնին պարունակած հատանական մանրէները ամբողջովին չէզոքացնելու վրատահելի ձեւը գտնուի: Գործողութիւններու ընթացքին անոր կիրարկումը ժամանակի ու նիւթականի կարեւոր խնայողութիւն պիտի ապահովէ: Լաւագոյն արդիւնքը երաչխաւորուած է, նաեւ արագ ապաքինումը եւ վէրքին լաւագոյն սպիացումը:

Այդ մածուցիկը ուշագրաւ է նաեւ անով որ երբ մորթին վրայի վէրքը փակուի ինք աստիճանաբար կը նօսրանայ: Ասկէ զատ, ան յատկութիւնը ունի մանրէներու մարմնէն ներս մուտքը չարգելու, արիւնահոսութեան արգելք ըլլալու:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17-ին առն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարգաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՉԵԱՆԻ:

Ճաշարան պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ժամը 12·30-ին կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան սրճանոցը պրուիլ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

GID

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN

COMMUNIQUE DE PRESSE

La totalité des Conseils Généraux a été sollicitée afin d'apporter son soutien à la reconstruction de l'Ecole Française de Gumri. En l'état actuel des choses et malheureusement, seuls ceux dont la liste suit, ont accepté de participer.

La communauté arménienne les en remercie sincèrement.

Liste des Conseils Généraux ayant répondu positivement à notre requête :

Département de la GIRONDE, Département de l'ISERE, Département des PYRENEES ATLANTIQUES, Département des BOUCHES DU RHONE, Département de la CORREZE, Département de la CORSE SUD, Département du MORBIHAN, Département des YVELINES, Département de la SEINE ET MARNE, Département de l'HERAULT, Département du PERIGORD.

Paris, le 5 Décembre

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Տէմիր 500 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէմիրեանի մահուան 9-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միօրեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի լէ Վալանսի «Մաիէնն» սրահին մէջ կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յեսմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի՝ (Փարիզէն) Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ռոզին Պտրիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Գազանճեան 1000 Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալեքսանեան 500 Ֆրանք Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

FORUM - ETUDIANT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.
organise un FORUM - ETUDIANT
le Mercredi 14 Décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Conférencier :
M. RENE SAFFAR
Directeur général
d'un groupe bancaire
Thème : **«Le système bancaire français : dysfonctionnements au niveau de la concurrence».**

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Le Centre Culturel SAINT MESROB
accueille
Le Rév. P. Charles RENOUX
le Vendredi 16 Décembre à 20h45
pour une
CONFERENCE
sur le thème :
La liturgie de la Parole, dans le rite arménien, avant le Xe siècle.
(le déroulement et les textes du début du «Patarag»)
au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Tél. : 43 26 50 43
M° Cardinal Lemoine / Monge.
— *Entrée libre* —

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

POUR LES ENFANTS D'ARMENIE

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner a la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

N° C.C.P. : Paris S 985 07 G
Chèques libellés à l'ordre de : C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 Paris
Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent
un SUPER LOTO
(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70
VENEZ NOMBREUX !

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

son séjour familial d'hiver
à Bellefontaine (JURA)
du dimanche 26 février
au dimanche 5 mars

Inscrivez-vous dès à présent auprès de :
Marie ABOUSEFIAN — 47 84 82 90
qui vous donnera tous renseignements utiles.

Les enfants âgés de plus de 8 ans, même non accompagnés, seront les bienvenus et entourés d'animateurs.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MERCREDI
14 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·481

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.481

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿԱՐ ԵՒ ԿԱՐՃ ԵՐԿՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

1994-ի աւարտը եւ 1995-ի սկիզբը մեր ազգութիւնը համար յատկանշական պիտի մնան, հայութեան մարդի իրարու ետեւ-չափեց երկու անցքերով. առաջինը Լէուխեան գործ դատերն են, երկրորդը՝ Ցեղասպանութեան 80-ամեակը: Դատերէն առաջինը աւարտած է արդէն վճիռով մը որ ծանր պարտականութիւն մը կը դնէ Հայ Դատին հետամուտ ամէն կազմակերպութեան ու անհատի ուսերուն: Ծանօթ է որ փարիզի Պատժական 17-րդ ատեանը ընդունելով հանդերձ թէ 1915-ին թուրք կառավարութեան կողմէ Հայերու դէմ կատարուածը մարդկութեան դէմ ոճիր է, դատապարտումի համար անզօր հռչակեց ինքզինք, քանի որ ատոր անհրաժեշտ օրինական աուեալ գոյութիւն չունէր Ֆրանսական օրէնսդրութեան մէջ: Իսկ Բ. դատը ամբաստանեալ կողմին դիմումով յետաձգուեցաւ Փետրուած 8-ին:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան 80-ամեակին, առ այժմ միակ դրականը միասնական ցոյցի որամադրութիւնն է. անկէ անդին, յայտրդական ժողովներով պարզուած անճարակութիւնը արդէն այն վախը կը ներշնչէ թէ դլխաւոր յայտրդութիւնը պիտի մնայ այդ միասնութիւնը, եթէ ան ալ տակաւ մինչեւ Ապրիլ 24...: եւ ըսել որ այդ ժողովները մէկդի դրած նշումին կարեւորութեան համապատասխան առաջարկները, կը ծեծեն ու կը ծեծեն ամէնէն «աւանդական» տափակութիւններու անչահ մանրամասնութիւնները:

Դեկտեմբեր 5 եւ 8 թուականիր երկու Ցայտարարութիւն կը վերաբերին այս երկու ոլորտներուն: Առաջինը Հայ Դատի յանձնախումբին է. հոն նախ կը տեղեկացուի որուած որոշումը՝ Լէուխեան գործին նոյեմբեր 18-ի վճիռը վերաքննութեան չենթարկելու: Ապա կ'ըսուի թէ որպէս գործունէութեան անմիջական քայլ, նպատակ դրուած է հետապնդելու կէսօրէնքին ընդլայնումը, որպէսզի ան տարածուի բոլոր ցեղասպանութիւններուն վրայ, դատապարտելու համար անոնց ուղղուած ուրացումի, մերժումի երեւոյթները:

Երկրորդ Ցայտարարութիւնը ստորագրուած է Սփիւռքի երեք կուսակցութիւններուն կողմէ. առաջինին կրկնակի երկարութիւնը ունի: Նիւթը 80-ամեակն է: Հոն երկար, երկար տողերով անդամ մը եւս կը գործադրուին միջազգային ճանչնքին լուսթիւնը, թուրքիոյ ուրացումները. անոնց կը հետեւին «պահանջատիրութեան», «նահատակ ու իրաւազուրկ ժողովուրդի հատուցման» նման ալ յոգնած տարադներ: Ապա երեք պարբերութեամբ կ'ուղղուին միջազգային տեսաններու, տէրութիւններու, հիմնարկներու, կազմակերպութիւններու, յանձնախումբերու, անոնցմէ պահանջելով որ դատապարտեն ցեղասպանութիւնը, զօրակցին Հայութեան պայքարին: Ցայտարարութիւնը կ'աւարտի «հայկական պահանջատիրութեան յաջողութեան համար ոչ մէկ զիջողութեան առջեւ կանգ առնելու վրճռական յանձնառութեամբ», ամէնուր միասնական ոգեկոչումներու հրաւէրով ու այն հաւատքով որ «Հայուն դատը արդար է, իսկ արդար դատ մը ուշ կամ կանուխ կը յաղթանակէ անպայման»:

Որակի ու քանակի խոտոր համեմատութեամբ այդ Ցայտարարութեան մէջ, անկարելի է չանդրադառնալ թէ ան ամէն բանէ առաջ, -- հաւանաբար ակամայ -- միանակցութիւն մը կը խոստանայ միջազգային լուսթեան: Այլապէս, ի՞նչպէս մեկնաբանել լոգունդներու առատահոս յորձանքին թաթխուած կոչերը, դիմումները որոնցմէ ո՛չ միջազգային տեսանները, ո՛չ թուրք պետութիւնը տեղեակ կըրնան ըլլալ...: Իսկ անկէ անդին, որպէս

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻԻՆԵՐ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԵՒ ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Շատ վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած է Չէչէնիոյ մէջ, եթէ նոյնիսկ դէնքերու կողքին բանակցութիւններ ալ կը տարուին, թէեւ այս վերջին լուրին մասին հաստատ բան մը չկայ եւ տեղեկութիւնները հակասական են:

Ինչպէս ըրեցինք մեր նախորդ թիւով, Ելցինի դիրքն ալ շատ փափուկ է: Դեմոկրատները պատակուած են, ոմանք ղօրավիզ են նախագահին, շատեր՝ դէմ են եւ մենաիրութեան խօսք կ'ընեն: Ցեղասպան վրայ կացութիւնը չփոթ է, կուսնեըը ծայր տուած էին, Դեկտեմբեր 12-ին, մայրաքաղաքին՝ Գրոզնի 25 քիլոմեթր հիւսիս -- արեւմուտք երբ Դուդայեւի ուժերը կրակ կը բանային ռուսական հրասայլերուն վրայ եւ անոնք ալ կը հակադդէին: Պատերազմական երկու թռան եւ չորս օդանաւեր ռմբակոծած են չէչէն դիրքերը: Ըրքան ալ Ռուսերը զօրաւոր ըլլան, Չէչէնները ալ դիմադրութիւն մը կը կազմակերպեն եւ ապատութիւն կամ մահ լոզունգով վճռած են կռուիլ: Վերանդը այն է նաեւ որ Դուդայեւ հակառուս ապստամբութեան մը հրաւէր կը կարդայ չրջանի կրօնակից ժողովուրդներուն եւ մէջտեղ կը դնէ իսլամական դինակցութեանց եւ Պետութեան մը ծրագիրը:

-- Մոսկուայի մէջ, 5000 հոդի ցոյց մը ըրած են, Դեկտեմբեր 12-ին, պաստառներով ուր գրուած էր՝ «Չէչէնիա միջամտութիւնը ամօթ մըն է Ռուսաստանի համար»:

-- Դլինթընի համար (որու օրհնութիւնը նախապէս առած է Ելցինէն, անկասկած) «ներքին հարց մըն է», արեւմտեան միւս երկիրներն ալ լուռ են:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ, Ֆրանսայի մեծադոյն անտեսագէտը, մեռաւ Դեկտեմբեր 13-ին, 103 տարեկանին, Սէն - Շամոնի իր բնակարանը ուր վերադարձած էր, Հոկտեմբերէն ի վեր Սէն - Թրէթիէնի հիւանդանոցը մնալէ ետք: Նախկին վարչապետ, լինք է, որ որպէս Ելմտական նախարարը ոը կօլթ, փրկեց Ֆրանսայի անտեսութիւնը, մեծ յաջողութիւն գտած էր նաեւ իր՝ «փինէ փոխառութիւնը»: Մինչեւ վերջը պահած էր իր արթուն միտքը եւ դեռ իրեն կը դիմէին քաղաքական դէմքերը թելադրութիւններու համար: Քանի մը ամիս առաջ ալ տեսակցութիւններ կուտար մամուլին, ուր կարելի էր հաստատել դէպքերու իր իմաստուն վերլուծումը:

ՍԱՐԲԵՋԱՆ -- ՖՐԱՆՍԱ. Փոթպոլի մրցումին առթիւ (Դեկ. 13) բոլոր թերթերը սիւնակներ կը նուիրեն, ոչ միայն մարզական գետնի վրայ, այլեւ, այդ առթիւ, կ'անդրադառնան Ղարաբաղի հարցին, քանի որ մրցումը փոխանակ Բաքու տեղի ունենալու փոխադրուած է Տրապիզոն: Կարդ մը թերթերու տուած «լուսաբանութիւնները» բաւական հետաքրքրական են: Օրինակ՝ Իսմանիթ (Դեկ. 13) բացատրելու համար թէ ի՞նչու մրցումը Բաքու տեղի չունենալը կը դրէ. -- «6 տարի է որ եօթը միլիոն բնակիչ ունեցող այս փոքր երկիրը ֆաղաֆացիական (ընդդծումը՝ մեր կողմէ) պատերազմի մէջ է որու հետեւանքով 20 հազար մեռեալ կայ»: Նոյն թերթը, քանի մը տող ետք, կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի ու կ'ըսէ թէ՝ «Ադրբեջան կռիւ մէջ է իր դրացի՝ Հայաստանի հետ»: Բաւական տաբօրինակ լրատուութիւն մը ուր քանի մը տողով երկու հակայ սխալ կայ քանի որ Ադրբեջան քաղաքացիական պատերազմի մէջ չէ, ոչ ալ կռիւ մէջ՝ Հայաստանի հետ...: Լիպերասիոն ալ խօսիլ կու տայ ազերի խաղացողները որոնք կը դանդաղին թէ Պետութիւնը ուրիշ հոգեր ունենալով, չօդներ իրենց: Աբդէն խումբին մարզիկներուն մեծ մասը արտասահման գացած է: Դժգոհ են նաեւ որ Բաքու չեն խաղար, ուր 37 հազար հոգի զօրավիզ պիտի ըլլար իրենց: Ֆիկարոյի մէջ (Դեկ. 12-ին) Իրինա տը Շիքով որ ընդհանրապէս քաղաքական յօդուածներ կը գրէ, իր մարզական թղթակցութեան մէջ քաղաքականութիւն կ'ընէ գրելով թէ «Ադրբեջանի 25%-ը գրաւուած է Հայերուն կողմէ»...:

ԺԱՒ ՏԸԼՈՐԻ քաջուիլը նախագահական ընտրապայքարէն, պատճառ եղաւ, Դեկ. 12-ին, որ Ֆրանքը զգալի անկում կրէ եւ Սակարանը չծածկէ իր յուսախաբութիւնը: Առայժմ բեմը կը մնայ Շիրաքին, որու անտեսական համոզումները շատ յստակ չեն:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանի դատախազը որոշած է վերաքննութեան դիմել քիւրտ երեսփոխաններու դէմ որուած վճիռներուն առթիւ զորս մեղմ կը նկատէ: Մահապատիժ կը պահանջէ: Դատախազը յայտարարած է որ գործուած յանցանքները պատժական օրինագիրքի Թիւ 125 յօդուածին ենթակայ են որ մահապատիժ կը նախատեսէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պետական ուժերը հրկիզեն եաք քրտական գիւղերը, կը չանան ջնջել նաեւ անոնց բարոյական անճնառութեան հանդամանքը: Քրտամէտ «Էօզկիւր Իւլքէ» օրաթերթին տեղեկատուութեան համաձայն, Տիյարպէքիրի մէջ քաղաքին կուսակալին ներկայութեան ժողով մը գումարուած է, քրտական գիւղերու պիւդջեներուն ալ մասնակցութեամբ. հոն առաջարկուած է վերջ տալ յիշեալ գիւղերուն անուանական ներկայութեան ալ, ինչ որ մերժուած է: Ակէ գատ, փորձ եղած է նոյն պիւդջեներուն վաւերաթուղթեր ստորագրել տալու այն մասին թէ քրտնց գիւղերը հրկիզուած են փքիի կողմէ: Գիւղապետերը մերժած են ստորագրել նման յայտարարութիւն, մերժելով նաեւ ատոր փոխարէն իրենց գիւղերը վերադառնալու կարելիութիւնը:

ԳԱԶԱՊԼԱՆԻՑԻ մէջ, Դեկ. 13-ին և 14-ին տեղի կ'ունենայ իսլամական ժողովի կազմակերպութեան եօթներորդ վեհաժողովը, որու կը մասնակցին 50 երկիրներու, առաւել՝ Արաֆաթ, զեկավարները: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է իսլամականութեան յառաջխաղացումը որ կը սպառնայ կարգ մը երկիրներու, բայց նաեւ ներքին կնճիռները: Ինդրոյ առարկայ երկիրներն են Պոսնիա, Չէչէնիա, Ալժերիա, Ծոց, Սոմալիա, Տաճիկստան, Հնդկաստան, Փաքիստան: Կազմակերպութիւնը հիմնած է Մարոք, 25 տարի առաջ, Սաուտ Արաբիոյ եւ Փաքիստանի գործակցութեամբ:

ԵԻԻՃԻՊԱՂԻ մէջ (Թուրքիա, Պաթմանի գաւառ) հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է զինեալ մրցակից խմբակներու միջեւ եւ վեց հոգի սպաննուած է: Զոհերու մէջ է քաղաքապետը, կռիւը ծագած էր նախորդ եւ ներկայ քաղաքապետին կողմնակիցներուն միջեւ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ 5-րդ կայանը, ժամը առաւօտեան 7-էն երեկոյեան 7, երբ կը սկսի Աղբէ-ի յայտագիրը, պիտի ափոէ գիտութեան (աւուրաո) յայտագիրը մը: Այս կայանին գլուխն է Ժան - Մարի Գաւաա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՐՏԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

ԿԱՌԱՒԱՐՈՒՄԲ ԵՒ ԿԱԶ ԿԸ ՄՏՆԵՆ

Երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 13) Երեւանի մէջ ջերմաստիճանը զերոյէն վար 10-ն էր երբ հեռաձայնով կը խօսէինք տեղւոյն ժամով՝ 10·30-ին: Բարեբախտաբար, սակայն, Ռրամի կամուրջը վերանորոգուած է եւ 48 ժամ է կառախումբերը կը հասնին Հայաստան: Կազի հայթայթումն ալ, առայժմ, կանոնաւոր է:

Բարդէն Արարքցեանի դլխաւորած Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը որ Կիպրոս զացած էր, կարգ մը պաշտօնական հանդիպումներ ունեցած է, որոնց ընթացքին որոշուած է հայ-կիպրական համագործակցութեան զարկ տալ, եւ այդ գործակցութիւնը ընդլայնել մինչեւ զինուժային գետնի վրայ ալ՝ փոխադարձ օգնակցութեամբ: Որոշում զոյացած է նաեւ երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն մէջ բարեկամութեան խումբեր կազմելու մասին: Կիպրոսի Խորհրդարանին նախագահը դրական պատասխան տուած է Հայաստան այցելելու Բ. Արարքցեանի հրաւէրին: Դեկտեմբեր 8-ին ալ, Կիպրոսի Խորհրդարանի կուսակցական խումբերու ներկայացուցիչներու հետ տեսակցութիւններէ ետք, հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է Մելքոնեան վարժարան, ուր Բ. Արարքցեան խօսք առած է: Իրիկունը, կիպրական Խորհրդարանի նախագահը ընդունելութեամբ մը պատուած է հայ հիւրերը:

Բարդէն Արարքցեան Մոսկուայի ճամբով Երեւան վերադարձած էր Դեկտեմբեր 12-ի, ուշ դիշերին,

ՅՈՑՆԵԻՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Ցունաստանի Խորհրդարանը Դեկտեմբեր 12-ի յետմիջօրէի իր նիստին, միաձայնութեամբ քուէարկած է Հայաստանի եւ Ցունաստանի միջեւ զոյացած համաձայնագիրը ըստ որուն զարկ պիտի տրուին եւ պաշտպանուին արտադրական ներդրումները Հայաստան: Նախապէս, Դեկտեմբեր 2-ին, Խորհրդարանի ազգային ապահովութեան եւ արտաքին հարցերու մնայուն յանձնախումբը որ կը բաղկանայ բոլոր կուսակցական հոսանքներու ներկայացուցիչներէ, միաձայնութեամբ քուէարկած էր վերոյիշեալ համաձայնագրին նախագիծը:

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9 / 12)

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ ԱՆԵԼԻ ՄԷՋ

Երեւանի քաղաքապետ Վահագն Խաչատրեանի տուած տեղեկութեանց համաձայն քաղաքի պիւտճէն անելի մէջ է եւ արդէն 1 միլիառ Դրամի բաց մը ունի: Այս պայմաններուն մէջ անակնկալ մը չէ նկատել որ քաղաքը տարեկան հաղիւ 4 տոլար կրցած է նախատեսել իւրաքանչիւր բնակիչի համար: Վ. Խաչատրեանի կարծիքով այս յուսահատական կացութենէն ելքի միակ ճամբան կը կայանայ քաղաքին իւրայատուկ օրէնսդրութեան մը հաստատման մէջ, ինչ որ Մոսկուայի եւ Ս. Պետերսբուրգի պարադան է:

***

ՈՒՐՈՆՈՎ, Գ.Խ.Ի ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Գ.Խ.Ի փոխ - նախագահ՝ Արտաչէս Թումանեան Դեկտեմբեր 8-ին ընդունած է ռուս դեսպան՝ Ուռնովը, որու ներկայացուցած է տնտեսական մարդին մէջ Հայաստան տեղի ունեցող բարեփոխումներու ընթացքը: Ապա, այլ հարցերու կարգին, յատկապէս արծարծուած են Հայաստանի Սահմանադրութեան ընդունման եւ խորհրդարանական ընտրութիւններու խնդիրները:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆՈՐ ՋԱՐԹՕՆՔԸ

ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՃԻԳԵՐ՝ ՍՈՖԻԱՅԷՆ ՌՈՒՍԷ

Նիւ -- Եորք հրատարակուող «AGBU» անգլերէն եռամսեայ հանդէսի վերջին թիւին մէջ (Սեպտեմբեր 1994), Բարեգործականի կեդրոնական այս պարբերաթերթին խմբագրական կազմի անդամներէն՝ ՀԷյվիտ Զէյնեան չահեկան տեղեկութիւններ փոխանցած է Պուլկարահայ գաղութի մերօրեայ իրավիճակին մասին, անձամբ այցելելով Սոֆիա, Փլովտիւ եւ Ռուսչուք քաղաքները, ուր հայկական կեանքը վերազարթօնք մը կ'ապրի՝ 45 տարուան համայնավար լուծը նոր թօթափած երկրին բնիկ տարրին հետ մէկտեղ։

*
**

Ամերիկահայ լրագրողը կը հաւաստիացնէ, թէ ներկայիս պուլկարահայ գաղութի բոլոր խաւերուն մտահոգութիւնը մէկ է -- վերահաստատել ուժերը եւ առաջ չարժիլ։

45 տարուան համայնավար իշխանութիւնը շատ բան փոխած է գաղութին ենթակառոյցէն։ Գոյութիւն ունեցող բոլոր կազմակերպութիւնները փակուած ու դադրեցուած են, իսկ անոնց փոխարինելու եկած է Երեւան կազմակերպութիւնը, որ չատերուն համար, այսօր, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ՝ «կեդրոնական կառավարութեան ու Համայնավար կուսակցութեան խոտուիլակը»...։

Տասնամեակներ չարունակ, Երեւան կազմակերպութիւնը միակ առանցքը եղած է գաղութային կեանքին, ունենալով իր սեփական թատերախումբը, նուագախումբն ու պարախումբը, մարզական ու երիտասարդական չարժումները։ Պետութիւնը նիւթապէս թէ բարոյապէս հովանաւորած է զանոնք։

Հիմա, ժամանակները փոխուած են սակայն։ Համայնավարութեան չքացումով՝ դադրած է այլեւս պետութեան նիւթական նեցուկը Երեւան կազմակերպութեան։ Ու որպէս անմիջական հետեւանք՝ խարխափումի եւ անբաւարարութեան ըզգացումը տիրական դարձած է մասնաւորաբար հրատարակչական մարզին մէջ։ Գաղափարակից «Երեւան» չարաթաթերթին երկարամեայ խմբագիրը՝ Կարօ Հայրապետեան չի վարանիր յայտնել, թէ մեկուսացած կը զգայ ինքզինք։ Իրեն համար, դիւրին պաշտօն չէ այլեւս «համոզուած» թերթի մը խմբագիրը մնալ...։

«Բոլորովին սխալ պիտի ըլլար ըսել՝ թէ նախկին վարչակարգը հակա - հայկական էր» կը բացատրէ ան։ «Պայմանները սակայն, զոր ստեղծեց անիկա, ժխտական ազդեցութիւն ունեցան մեր գաղութին բնական զարգացումին վրայ»։

Անդրադառնալով իր խմբագրած թերթին դիմագրաւած հարցերուն, Կ. Հայրապետեան դիտել կուտայ, թէ «չատ անորոշ է անոր ապագան»։ Եւ այս՝ հակառակ վերջին տարիներուն ստացուած նիւթական աջակցութեանց, Ամերիկայի Հայկական Համագումարէն թէ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Եւրոպայի շրջանակէն։

Զորս էջանի «Երեւան» չարաթաթերթը, որ այսօր լոյս կը տեսնէ երկլեզու բովանդակութեամբ (հայերէն -- պուլկարերէն), գաղութին միակ թերթը չէ այլեւս։ Անոր կողքին կը հրատարակուին Փլովտիւի երկլեզու «Վահան» թերթը (Հ. Ց. Դ.-ի աղդեցութեան ենթակայ) եւ Պուրկազի «Հայեր»ը, որ ամբողջովին պուլկարերէն կը տպուի։

Կառավարութեան ի գործ դրած սեղմումները փոքրամասնութեանց կրթական համակարգին վրայ՝ վերջ դրած են 1991-ին, ընձեռելով առիթը որ վերաբացուի Փլովտիւի հայկական վարժարանը։ Կրթական նախարարութիւնն ալ, իր կարելիութեան սահմանին մէջ նեցուկ է անոր՝ դասագիրքերու վերահրատարակութեան թէ ուսուցիչներու հայթայթման ճամբով։

30--ական թուականներու կէսերուն, Պուլկարիոյ տարածքին կ'ապրէին աւելի քան 30 հազար Հայեր, մեծաւ մասամբ վերապրողներ 1894 - 1896-ի եւ 1915-ի համատարած կոտորածներէն։ Այդ ժամանակաշրջանի տուեալները ցոյց կուտան, թէ բազմաթիւ հայ յեղափոխականներ ապաստան գտան ու ապա հաստատուեցան Պուլկարիոյ մէջ՝ գործօն դեր ըստանձնելով գաղութին կրթական եւ քաղաքական կեանքին մէջ։ Ներկայիս հայ համայնքին թիւը կը գնահատուի 20 հազարով։

«Ժամանակն է վերախմբուելու ու դէպի յառաջ շարժելու», կը կրկնէ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Սոֆիայի մասնաճիւղի նախագահուհին Սևտա Սևան (ծանօթ արձակագիր մը միաժամանակ եւ հեղինակը՝ «Ռոտոպօ, Ռոտոպօ» բարձրարժէք վէպին)։ Պուլկարացի իր ամուսինը եւս, Վըրպան Սթամաթով, հեղինակած է «Մակոյկով դէպի Արարատ» խորագրեալ հայանպաստ երկ մը -- Լ. Շ.)։

Տիկին Սեւան, որ վերջերս Անկախ Հայաստանի պատուոյ հիւպատոս նշանակուեցաւ Պուլկարիոյ մօտ, չանգ չի խնայեր ժամանակը արժեւորելու, իր կողքին ունենալով փրոֆէսէօր Լիդուարտ Սէյեանի, Ֆիլիփ Մեսրոպի եւ Մարի Պալեանի նման գործունեայ եւ աչխոյժ տարրեր։

Անցնող քանի մը տարիներուն, համայնավարութեան փլուզումէն անմիջապէս յետոյ, հայ գաղութը կրցած է վերականգնել իր երբեմնի հաստատութեանց մեծ մասը։ Ու մինչ «աւանդական» հայ քաղաքական կուսակցութիւնները տակաւին բացակայ կը մնան Պուլկարիոյ թատերաբեմէն, բազմաթիւ մշակութիւններ պլուպցած են արդէն հոս ու հոն, բարեգործականի մասնաճիւղերուն գովն ի վեր։ Վերակազմակերպումի այս ճիգը նոր եռանդ մը բերած է գաղութին՝ թոյլ տալով տեղաբնակ Հայոց ազգային գիտակցութեան եւ ինքնութեան զարթնումին։

Այս եռուզեռին մէջ, դիտել կուտայ ամերիկահայ լրագրողը, կ'ամրապնդուի նաեւ կապը Հայ Եկեղեցիին ու իր հօտին միջեւ։ Գրեթէ բոլոր կրթական, ընկերային եւ մշակութային կազմակերպութիւնները եկեղեցւոյ սեփական կալուածը ձրի կ'օգտագործեն որպէս իրենց հանդիսման վայրը։

Եկեղեցին սակայն, ինչ եւս օգնութեան կը կարօտի։ Հոգեւորականներու պակասը լուրջ հարց մը դարձած է իրեն համար։ Մինչ Սոֆիա եւ Փլովտիւ ունին իրենց ծխատէր քահանաները, Ռուսէի համայնքը երիտասարդ հոգեւորական մը «փոխ առած» է Հայաստանէն, թափուր չթողելու համար տեղւոյն 162-ամեայ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ուր տակաւին կը դործածուի 1805-ին Պոլիս տպագրուած հայերէն Աւետարան մը, հնաոիսի այլ դիրքերու կողքին...։

«Երկար տարիներ եկեղեցին անտեսուեցաւ ու արհամարհուեցաւ որպէս հաստատութիւն։ Հիմա սակայն անոր վիճակուած է ի մի բերել գաղութին տարրերը՝ հարկաւոր վայրը տրամադրելով անոնց, կազմակերպուելու եւ գործելու համար», կը հաստատէ Գէորգ Քահանայ Խաչերեան, Փլովտիւի հայ համայնքին հովիւը։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՊԷլԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Իհա դրութեամբ լեցուած չորս էջնոց կտակով մը Ալֆրէտ Նոպէլ (1833 - 1896) հարկաւոր ցուցմունքները տուած էր իր հարստութեան յետ մահու կարգադրութեան համար։ Հարիւր միլիոն ֆրանք ձգելէետք իր ընտանիքին ու մերձաւորներուն, մնացած մէկ միլիառը յատկացուցած էր տարեկան 5 մեծ մրցանակներու հաստատումին. անոնք պիտի տրուէին բնագիտութեան, քիմիական, տարրաբանութեան, գրականութեան եւ խաղաղութեան մարզերուն ուշագրաւ անուններուն։ Ան անտեսած էր ուսողութեան, ընկերաբանութեան եւ արուեստներու ճիւղերը։ Ասոնցմէ մանաւանդ ուսողագէտները չէն կրցած մեկնաբանել իրենց մոռացութեան պատճառը։ Այդ մասին յաճախ կը տրուի կատակախառն այն բացատրութիւնը թէ Ա. Նոպէլ այդ անտեսումով վրէժը լուծած է, քանի որ կինը զինք խարած է մաթեմաթիկոսի մը հետ։

Իրականութիւնը այն է որ Ա. Նոպէլ կնոջը կողմէ խարուած չէր կրնար ըլլալ քանի որ ամուսնացած չէր։ Աւելի լուրջ կը թուի այն բացատրութիւնը թէ նկատի ունեցած է այն մարզերը որոնց հանդէպ ինք մասնաւոր հետաքրքրութեան տէր էր։

Գրականութեան սէրը կանուխ յայտնուած էր իր մէջ. պատանի էր երբ հօրը անձնկութեան պատճառով ստիպուեցան Ս. Պետերբուրգ հաստատուիլ. մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդար անգլիացի romանթիկ բանաստեղծները, չմոռնալով ընդօրինակել անոնց ոճը։

Հայրը որուն հաճելի չէր տղուն գրական հետաքրքրութիւնը, մղեց զայն տարրաբանութիւն ուսանելու։ Յաճախեց եւրոպական զանազան տարրալուծարաններ. 30 տարեկանի մօտ երբ ծնողավայր քաղաքը Սթոքհոլմ վերադարձաւ լաւ ուսումի մը տէր էր. սահուն կերպով կը խօսէր ու կը գրէր չուէտերէն, ռուսերէն, Ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն։ Փարիզի մէջ ծանօթացաւ Իտալացիի մը որ պայթուցիկ իւղ մը ձեռք ձգած էր. նիթրոգլիսէրինն էր ան։ Ա. Նոպէլ նկատեց անմիջապէս անով բացուած հեռանկարները ու նուիրուեցաւ անոր ճարտարարուեստական արտադրութեան։ Առաջին տարիներուն բազմաթիւ մահացու արկածներ պատահեցան ու նաեւ վթյլուն արդիւնքներ ձեռք ձգուեցան։ Այդ նիւթին չնորհիւ փապուղիներ, Ջրանցքներ բացուեցան, հանքեր փորուեցան։ Նոպէլեան գործատուները իրարու յաջորդեցին եւրոպական քաղաքներու մէջ ու ձեռնարկը վերածուեցաւ ճարտարարուեստական խոշոր կայսրութեան մը։

Նոպէլի հարստութիւնը մեծմասին նիթրոգլիսէրինի չնորհիւ չէ դիզուած. ան զարգացուցած է արուեստական մետաքսի ու կաուչուկի պատրաստութեան թէքնիք մը, արագընթաց հեծանիւը, ծրագրած է ալիւմինիումէ նաւ մը, եւայլն։ Մեծ հետաքրքրութեամբ վերաբերած է բոլոր այն գաղափարներուն որոնք կրնային առաջնորդել ճարտարարուեստական յաջողութեան մը։ Տարրաբանութեան ու բնագիտութեան մարզի մրցանակներով կ'ուզէր քաջալերել գիւտարարներն ու հնարիչները։ Առաջին օգնականորդներն ու անթել հեռագիրին հնարիչներն ու ինքը Ա. Նոպէլ չատ աւելի մօտ են կատակին տուն տուող ոգիին, քան այսօրուան դափնեկիրները։

Հակառակ գործի կեանքին փայլուն յաջողութիւններուն, Ա. Նոպէլ դժբախտ մէկն էր. ամէնօրեայ էին գլխու ցաւերն ու անձկութիւնները։ Թերեւս անոնք մղած էին զինքը հարստութեանը մէկ հինգերորդը կտակելու բժշկութեան։

Զգացական կեանքն ալ աւելի վթյլուն եղած չէ. Փարիզի մէջ ան որպէս քարտուղարուհի ունեցած է աւստրիացի ազնուական մը Պերթա Քինսքի ու կապուած անոր. բայց Աւստրուհին վիճենա վերադարձած է ամուսնանալու համար իր սիրածին հետ։ Այսուհանդերձ, երկուքն ալ պահած են սերտ կապ մը, ամբողջ իրենց կեանքին ընթացքին։ Պերթա ապագինման Լատպոով մըն է ու խաղաղութեան միջազգային համագումարներ կը կազմակերպէ։ Կտակին այն տողերը ուր կ'ըսուի թէ հարըստութեան մէկ հինգերորդը կը յատկացուի անոնց որ «առաւել կամ լաւագոյնս աստարած են ժողովուրդներու մերձեցումին, զէնքերու անհետացումին կամ նուազումին, խաղաղութեան ի նպաստ համագումարներու» յատակօրէն կը մատնէ ներշնչումին աղբիւրը։ Նոպէլեան յանձնախումբն ալ այս նրբութեան տեղեակ ըլլալով, 1905-ին Պերթա Քինսքիի կուտայ խաղաղութեան մրցանակը։

Նոպէլեան վեցերորդ մրցանակ մըն ալ կը տրուի անտեսագէտներու։ Անոնք յաջողած են զարմանալ իրենց վիճակած մոռացումը։ 1968-ին Շուէտի Ազգային դրամատունը 300-ամեակին առիթով կարեւոր գումար մը նուիրած է Նոպէլեան հիմնարկին։ Անկէ ի վեր Ա. Նոպէլի յիշատակին մրցանակ մը կը տրուի անտեսագէտի մը։ Ուսողագէտներն ալ իրենք ստեղծած են Նոպէլեան իրենց մրցանակը. չորս տարին անգամ մը (1936-էն ի վեր) ուսողութեան միջազգային համագումարին ան կը տրուի այդ մարզին ամէնէն փայլուն դէմքին։

Բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան մրցանակաւորները կ'որոշուին Շուէտի արքայական ակադեմիային կողմէ։ Սթոքհոլմի Քարոլինսքա հիմնարկը կ'ընտրէ բժիշկ թեկնածուն, Շուէտական ակադեմիան՝ գրագէտը, իսկ խաղաղութեան մրցանակը կը յանձնէ Նորվեկիոյ Ժողովրդարանը։

Շուէտական հիմնարկութիւնները կ'ընտրեն կոմիտէին հինգ անդամները որոնց պարտականութիւնն է առաջարկները հաւաքել. առաջարկները կուգան նախկին մրցանակաւորներէ, ամբողջ աշխարհին ակադեմիաններէն եւ համալսարաններէն։ Կոմիտէն կարծիք կը հարցնէ նաեւ միջազգային մասնագէտներու եւ յանձնարարութիւններու թղթածրար մը կը յանձնէ։ Բոլոր խորհրդակցութիւնները տեղի կ'ունենան դռնփակ, իսկ վերջին քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերի կէսին։ Ընտրեալները իրենց մրցանակը կը ստանան Շուէտի արքային ձեռքէն, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը որ տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 10-ին, Ա. Նոպէլի մահուան օրը։

Խաղաղութեան մրցանակին օրինակելի ձակը քիչ մը տարբեր է. Նոպէլ երբ կտակը գրի կ'առնէր 1895-ին, Նորվեկիա եւ Շուէտ միութիւն մը կը կազմէին. 1905-ին բաժնուեցան։ Այդ մրցանակն ալ կը յանձնուի նոյն օրը, Օսլոյի մէջ։

1994-ի բժշկութեան մրցանակին արժանացած են Միացեալ - Նահանգներէն Ալֆրէտ Կիլման եւ Մարթին Ռոտպէլ, բնագիտութեան՝ Պէրթրամ Պրոքհաուզ (Գանատա) եւ Գլիֆըրտ Շուլ (Միացեալ -- Նահանգներ), տարրաբանութեան՝ Միացեալ -- Նահանգներէն Ճորճ Օլահ, գրականութեան՝ Քէնզապուրօ Օէ (Ճափոն), խաղաղութեան՝ Ե. Արաֆաթ, Իցաք Ռապին եւ Շիմոն Փէրէս։

Այսօրուան համար անհերթեթ լաւատեսութիւն կը թուի, բայց արդեօք իսկապէ՞ս անհարելի է մեծ երկիրներու, մեծ պատահարներու եւ մեծ անուններու այս գանկին մէջ, օր մը տեսնել նաեւ հայկական ծագերէն եկող մը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄՍՈՒՐԸ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Սպիտակի երկրաշարժին վեցերորդ նշումին օրը՝ Դեկտեմբեր 7-ին, Փարիզի քաղաքապետը բացումը կատարեց ազնդական մսուրին որուն հաստիքը այս սարի պիտի յատկացուի Վանաձորի մէջ երկու դպրոցի վերանորոգութեան։

Հոծ բազմութիւն մը (չուրջ 700 հոգի) լեցուցած էր Փարիզի քաղաքապետարանին առջեւի հրապարակը զեռեղուած վրանը ուր պատրաստուած էր Փրանկիս Ասեղացիի նուիրուած այս տարուան մսուրը։ Ան բաց կը մնայ մինչեւ Յունուար 8, ամէն օր ժամը 10 -- 20, Դեկտեմբեր 21-ին եւ Յունուար 4-ին մինչեւ ժամը 22։ Մուտքը 30 Ֆրանք է։

Փ. Ասեղացին իտալացի այն կրօնաւորն է (1182 -- 1226) որ մսուրներու հիմնադիրը նկատուած է։ Առաջին մսուրը կազմակերպած է 1223 տարուան ծնունդի օրը։ Իսկ Փարիզի այս տարուան մսուրով տասնամեակը կը բոլորէ Ժ. Շիրաքի նախաձեռնութիւնը։

Իր բացման խօսքին մէջ Ժ. Շիրաք ողջունելէ ետք ներկաները որոնց մէջ էին Մարդասիրական հարցերու նախարար Տիկին Միշօ -- Շըվըր, Իտալիոյ դեսպանին ներկայացուցիչը, Հայաստանի դործավարը Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, անդրադարձաւ 1988 Դեկտեմբեր 7-ի դժբախտութեան, մինչդեռ...

Իտալահայ ևամականի

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ԻՏԱԼԻԱՅԷ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ
ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ
ԵՐԵՒԱՆ

Ինչպէս յանձնած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային Նախագահութեան 1994 Մայիս 11-ի նիստին ընտրուած Ակադեմիայի ինը նոր արտասահմանեան անդամներէն երեքը Իտալիայէ էին. փրոֆէսէօրներ Ճանքարլօ Պոլոնիեզի, Փաօլօ Տունէօ եւ Հ. Լեւոն Զէքիեան: Փրոֆ. Պոլոնիեզի ծանօթ՝ իր լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններով ու նպաստով հայ -- իրանական լեզուական փոխառընչութիւններու, ինչպէս նաեւ յունաբան հայերէնի ուսումնասիրութեան: Փրոֆ. Տունէօ ծանօթ՝ հայ ճարտարապետութեան պատմութեան իր ներդրումներով եւ մանաւանդ հայ ճարտարապետութեան յուշարձաններու հանրապիտարան մը կազմող իր երկհատոր մենագրութեամբ: Հ. Լեւոն Զէքիեան ծանօթ՝ հայ մտքի եւ ինքնագիտակցութեան զարգացման այլեւայլ դրսեւորումներու մասին իր ուսումնասիրութիւններով եւ ազգային -- հասարակական գործունէութեամբ:

Անցեալ Սեպտեմբերի վերջերը եւ Հոկտեմբերի սկիզբները յիշեալ անձերը դրսնուեցան երեւան եւ այդ առիթով պաշտօնապէս յանձնուեցան իրենց ակադեմական վկայականները, Սեպտեմբեր 26-ին՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի Սեպտեմբեր 28-ին՝ Փրոֆ. Տունէօյի, եւ Հոկտեմբեր 5-ին՝ Փրոֆէսէօր Պոլոնիեզիի: Վկայականները յանձնուեցան Ակադեմիայի նախագահ՝ Փրոֆէսէօր Ֆաղէյ Սարգսեանի կողմէ: Ներկայ էին Ակադեմիայի վոխ -- նախագահները, Ակադեմիկոս քարտուղարը, ակադեմականները, դիտաշխատողներ, բարեկամներ, սփիւռքահայ ու օտար հայագէտներ, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են վեր հանելու համար ընտրեալներու դիտական եւ հանրային գործունէութիւնը:

Ակադեմիայի օրգան «Նպատակ» հրատարակութիւնը, Հոկտեմբեր 14-ի իր համարով, տուած է ընտրեալներուն կենսագրական համառօտ բնութագիրը եւ հրատարակած Հ. Լեւոն Զէքիեանի խօսքը կատարուած հանդիսութիւններու առթիւ:

ՀԱՅ ԲՆԱԳԷՏ
ՓՐՈՖ. ՌՈՒՏՈԼՖ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
ԸՆՏՐՈՒԱԾ ՀՌՈՄԻ (*)
ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Հայ ականաւոր Փիլիկոս՝ Ռուտոլֆ Մուրադեան, Թղթակից անդամ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, արժանացած արդէն բազմաթիւ միջազգային մրցանակներու՝ տիեզերական ընդլանաւութեան մասին իր նորարար տեսութիւններով, առաջին դիրքերու վրայ՝ ամերիկեան բնագիտական գրականութեան մէջ յիշուող օտար գիտնականներու միջեւ, անցեալ Հոկտեմբերին ընտրուած է՝ քուէներու միաձայնութեամբ՝ Հռոմի Գիտութիւններու Քահանայապետական Ակադեմիայի անդամ, ուրիշ չորս գիտնականներու հետ:

Սոյն Ակադեմիան, մասնագիտացած՝ ճշդրիտ գիտութիւններու բնագաւառին մէջ, կը նկատուի աշխարհի ամենահեղինակաւոր Ակադեմիաներէն մէկը, եւ ներկայիս մէկը՝ սեղմօրէն միջազգային իր վարչական կազմով: Ակադեմիան կը համախմբէ համապատասխան մարզերու մէջ համաշխարհային չափանիշով առաջաւոր դէմքեր ու բազմաթիւ նոպելեան դափնեկիրներ, ակադեմական ընտրութեան համար՝ բացի գիտական արժանիքներէն, միակ պահանջն է Աստուծոյ հաւատքը եւ գայթակղութիւններէ զերծ վարքագիծ մը:

Հոկտեմբեր 25-ի առաւօտ տեղի ունեցած է հինգ նորընտիր ակադեմականներու ներկայացումը Ակադեմիայի լիագումար նիստին, իսկ Հոկտեմբեր 28-ին Յովհաննէս -- Պօղոս Բ. Պապը անձամբ յանձնած է նոր ակադեմականներուն իրենց վկայականները: Հանդիսներուն ներկայ գտնուած են Հռոմի փոքրաթիւ հայ գաղութի ներկայացուցիչներ, որոնք առանձին եւս պատուասիրած են Փրոֆ. Մուրադեանը:

ԱՐՄԷՆ ԶԱՐԵԱՆԻ
ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ ՈՒՇԱԳՐԱԿ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս Երեւանի «Ապոլո» հրատարակչութեան կողմէ լոյս ընծայուեցաւ, յետ մահու, Արմէն Զարեանի ուշագրաւ եւ շատ հետաքրքրական երկասիրութիւնը Լէոնարտօ տա Վինչիի կապերու մասին Հայաստանի եւ յատկապէս հայ ճարտարապետութեան հետ: Գիրքի խորագիրն է՝ Հայ ճարտարապետութեան տարածումը եւ Լէոնարտօ տա Վինչիի հայկական վարկածը:

Արմէն Զարեան եղած է անկասկած ամենաւաւեր եւ ամէնէն ինքնատիպ, նաեւ ամէնէն վեմ դէմքերէն մէկը ժամանակակից հայ մտաւորականութեան: Մինչ՝ Պոլիս 1914-ին, բայց հասակ նետած Իտալիա, խորապէս թրծուած՝ յատկապէս իտալական, բայց եւ առ հասարակ եւրոպական մշակոյթով, Արմէն՝ 60-ական թուականներուն՝ սեղծարար ճարտարապետի իր ամէնէն բեղուն տարիներուն, երբ կը սկսէր բարձրանալ ու ծաւալիլ իր արուեստի ընդունելութեան զուգադիպը իտալական խոստապահանջ հրապարակին վրայ, գաղթած է Հայաստան, ինչպէս ինք սովոր էր ըսել՝ «միայն հայրենի հողի վրայ ապրելու երջանկութեան համար»:

Գիրքը կը բաղկանայ նախաբանէ մը, եօթը գլուխներէ, յաւելուածէ, եւ ռուսերէն ու անգլերէն ամփոփումներէ: 27 պատկերներ կը զարդարեն հատորը, որ ունի տպագրական ընդունելի որակ: Ջերմօրէն չնորհաւորելի են բոլոր անոնք՝ որոնք ստանձնած են այս հատորին լոյս ընծայման հոգը, ու մեծապէս փափաքելի է որ թարգմանուի եւրոպական լեզուներու եւ մանէ գիտական աւելի լայն շրջանառութեան մէջ:

ԴԻՒԱՆ ՊՕ -- ԱՐԱՒՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(*) «Ցառաջ» լուրը տուած էր Հոկտեմբեր 27-ին (Ա. Էջ):

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, կառքի արկածի հետեւանքով, Նոյեմբեր 30-ին իր մահկանացուն կնքած է գաղութին ծանօթ դէմքերէն՝ Համբարձում Կէօնքէօքէր, 46 տարեկանին: Արկածը պատահած է Տիւզճէ -- Իզմիթ մայրուղիին վրայ: Ան կ'ընկերակցէր համայնքին ուրիշ ծանօթ մէկ անձնաւորութեան՝ Սարգիս Քիւլէկէչի որ վիրաւորուած է եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Համբարձում Կէօնքէօքէր Ցէրիդիւղի Թաղային Խորհուրդէն մինչեւ Ազգային հիւանդանոց բեղուն գործունէութիւն ցուցաբերած է: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 3-ին, Ցէրիդիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած Շիշլիի գերեզմանատունը:

*
**

ՆԱՒԼԳԱՒՒԻ Եկեղեցւոյ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է, Նոյ. 27-ին, Գալֆեան Որբանոցի իւ նպաստ սարքուած սիրոյ սեղանին առթիւ: Նախքան սիրոյ սեղանը եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած է պատարագը, նախագահութեամբ Գաբեգին Պատրիարքի: Պատարագած է Մեսրոպ Արք. Մուշեղեան, քարոզած է Պատրիարքը: Սիրոյ սեղանին բացումը կատարած է կարգադիր յանձնախումբի նախագահ՝ Օննիկ Նալպանտակցեան յայտնելով թէ հաւաքոյթը ունի երկու նպատակ. -- Նախ ապահովել Գալֆեան Որբանոցի պիւտճէն, ապա՝ ոգեկոչել Սրբուհի Մայրապետ Գալֆեանի յիշատակը: Բեմը յանձնուած է հանդիսավար Պ. Նալպանտի որ պանծացնելէ ետք Գալֆեանը, հրաւիրած է ներկաները իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Ինամակալութեան անունով Նազար Պինաթլը բացատրութիւններ տուած է Որբանոցին մասին, ուր կան ներկայիս 54 աշակերտներ: Դիտել տուած է որ զայ տարուան համար երկու միլիառ թրքական ոսկիի բաց մը նախատեսուած է: Հաւաքոյթին ներկայ եղած է Հայաստանէն ժամանած դուդուկի վարպետ՝ Սուրէն Ասատրեան եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծուած է, երբ ժամանած են Հայաստանի մարզիկները: Հաւաքոյթը փակուած է Պատրիարքին Հուսկ Բանքով: Ան չեշտած է թէ անխուսափելի դարձած է իրարու միացնել Սկիւտարի երեք վարժարանները: Ձեմարանը գրեթէ աշակերտ չունի, Ներսէսեանի աշակերտներու թիւը լիցած է: Եթէ երեք վարժարանները միացուին 120 աշակերտ կ'ըլլայ: Բայց, աւելցուցած է, տակաւին կարելի չէ եղած համաձայնութեան գալ. - «Մենք համաձայնեցանք իրարու հետ չհամաձայնելու»:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Պատրիարքարանը այցելած են, Նոյեմբեր 28-ին, Հայաստանի ծանրարձները որոնք դիմաւորուած են Գարեգին Պատրիարքի եւ Մեսրոպ Արք.ի կողմէ: Գարեգին Արք. բարի գալուստ մաղթած է եւ գնահատած անոնց ձեռք ձգած արդիւնքները: Հիւրերու անունով խօսք առած է Շերազի փոխ -- քաղաքապետը՝ Անդրանիկ Արշակեան: Եղած են նուէրներու փոխանակումներ:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Հրաչեայ Ա.ճառեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է Ցիսնակի խրախճանքը զոր կազմակերպած էր Գնալը կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ներսէսեան դպրաց դասը, որու անդամներէն Վաղարշակ պիր Սերոբեան կատարած է բացումը: Ապա, դպրապետ՝ Ռոյ սարկաւագ Քիւչիւքաթէչ բացատրած է Ցիսնակի իմաստը, յիշեցնելով որ ան Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան պատրաստութեան շրջանն է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ «երեւան» չաբաթաթերթը բացառիկ թիւ մը հրատարակած է Դեկտեմբեր 1-ին, իր յիսնամեակին առթիւ: Շնորհաւորական յօդուածներ եւ գիրեր լոյս տեսած են այդ առթիւ:

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՑՍՆԵՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Այլ սակայն կը յամառիմ մտածել բոլոր այն աղջիկներուն վրայ որոնք իր դպրոցին մէջ դաստիարակուած էին. բացի մէկ քանի հազուագիւտ ուժով նկարագիրները որոնց հետ անհաշտ դիրք մը ունի արդէն, ամէնքն ալ բնականօրէն խեղաթիւրուած, ապականուած պիտի ըլլան եւ անոնցմէ չատերը արդէն զացած տեղաւորուած են պարկեշտ ընտանիքներու մէջ. ինչպէս հիմա, այն ատեն ալ ապահով ապարդիւն վիճաբանութիւններ կ'ըլլային տուներու եւ թերթերու մէջ տղոց դաստիարակութեան վրայ եւ մէկը չէր գտնուած որ մատը ճիշդ վէրքին վրայ դնէր. ուրիշ առիթներու մէջ ալ դիտած եմ արդէն թէ չատ յատկանշական տհմային թերութիւն մըն է ասիկա. աւելորդ չարժումներ եւ պարապ խօսքեր ընել. մեր լրագիրները ծայրէ ծայր դրեթէ պարապ չարժումներով լեցուած են. անոր համար է որ այսօրուան հրապարակային կեանքը երկինէ հետ կապուած չէ եւ վաղը պիտի չունենայ. ընդհանուր զաղափարներու եւ ճգտումներու միութեան պակասը նոյն վտանգաւոր վիճակը յառաջ կը բերէ ցեղի մը մէջ ինչ որ պիտի ընէր մարդու մը համար ուրուն այս ժամուան ըսածը չի համաձայնիր նախորդ ժամուան ըսածին, կապ չկայ խօսքերուն մէջ, հետեւաբար խմաստ ալ՝ զաղափար ալ չկայ ... այս մտաւորական վիճակով մարդ մը յայտնի է թէ ինչպէս կ'որակուի. ճիշդ մեր հաւաքական տհմային մտաւոր վիճակը այս է. եւ ասոր համար է որ մեր բոլոր ճեռնարկած բաները պարապ չարժումներու կը յանդին եւ նոյնիսկ մեր զայրոյթները, մեր կատաղութիւնները:

Այս առթիւ կը յիշեմ դէպք մը որ ամէնէն ճիշդ կը խորհրդանշէ իրաց այս վիճակը:

Փարիզի մէջ հայ ուսանողները զրական երեկոյթներ կը սարքէին ուր քանաստեղծական եւ փիլիսոփայական նիւթերու վրայ փոխն ի փոխ ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ կ'ըլլային. օր մը չեմ դիտեր ինչպէս վիճաբանութիւն մը մէջտեղ կ'ելնէ կարծեմ ժաֆօպինի դիմաւորին վրայ, այսինքն թէ երկիրս պիտի բաղխէ՞ր ժաֆօպինի դիմաւորին թէ չէ. արդ այս plus que կենսական եւ տիեզերական խնդիրը լուծելու համար մեր ուսանող եղբայրները այն աստիճանի կատղեր էին որ բոպէի մը մէջ ամէնքն ալ ոտքի վրայ տեսայ եւ օդին մէջ աթոռներ, զաւազաններ, կօշիկներ -- օ՛հ, այո՛ կօշիկներ -- ես եւ ուրիշ օրիորդ մը կայինք հոն իգական սեռէն, ընկերուհիս առաջին անգամներէն երեքը Իտալիայէ էին. փրոֆէսէօրներ Ճանքարլօ Պոլոնիեզի, Փաօլօ Տունէօ եւ Հ. Լեւոն Զէքիեան: Փրոֆ. Պոլոնիեզի ծանօթ՝ իր լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններով ու նպաստով հայ -- իրանական լեզուական փոխառընչութիւններու, ինչպէս նաեւ յունաբան հայերէնի ուսումնասիրութեան: Փրոֆ. Տունէօ ծանօթ՝ հայ ճարտարապետութեան պատմութեան իր ներդրումներով եւ մանաւանդ հայ ճարտարապետութեան յուշարձաններու հանրապիտարան մը կազմող իր երկհատոր մենագրութեամբ: Հ. Լեւոն Զէքիեան ծանօթ՝ հայ մտքի եւ ինքնագիտակցութեան զարգացման այլեւայլ դրսեւորումներու մասին իր ուսումնասիրութիւններով եւ ազգային -- հասարակական գործունէութեամբ:

Անցեալ Սեպտեմբերի վերջերը եւ Հոկտեմբերի սկիզբները յիշեալ անձերը դրսնուեցան երեւան եւ այդ առիթով պաշտօնապէս յանձնուեցան իրենց ակադեմական վկայականները, Սեպտեմբեր 26-ին՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի Սեպտեմբեր 28-ին՝ Փրոֆ. Տունէօյի, եւ Հոկտեմբեր 5-ին՝ Փրոֆէսէօր Պոլոնիեզիի: Վկայականները յանձնուեցան Ակադեմիայի նախագահ՝ Փրոֆէսէօր Ֆաղէյ Սարգսեանի կողմէ: Ներկայ էին Ակադեմիայի վոխ -- նախագահները, Ակադեմիկոս քարտուղարը, ակադեմականները, դիտաշխատողներ, բարեկամներ, սփիւռքահայ ու օտար հայագէտներ, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են վեր հանելու համար ընտրեալներու դիտական եւ հանրային գործունէութիւնը:

Ակադեմիայի օրգան «Նպատակ» հրատարակութիւնը, Հոկտեմբեր 14-ի իր համարով, տուած է ընտրեալներուն կենսագրական համառօտ բնութագիրը եւ հրատարակած Հ. Լեւոն Զէքիեանի խօսքը կատարուած հանդիսութիւններու առթիւ:

Այդ առթիւ կը յիշեմ դէպք մը որ ամէնէն ճիշդ կը խորհրդանշէ իրաց այս վիճակը:

Փարիզի մէջ հայ ուսանողները զրական երեկոյթներ կը սարքէին ուր քանաստեղծական եւ փիլիսոփայական նիւթերու վրայ փոխն ի փոխ ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ կ'ըլլային. օր մը չեմ դիտեր ինչպէս վիճաբանութիւն մը մէջտեղ կ'ելնէ կարծեմ ժաֆօպինի դիմաւորին վրայ, այսինքն թէ երկիրս պիտի բաղխէ՞ր ժաֆօպինի դիմաւորին թէ չէ. արդ այս plus que կենսական եւ տիեզերական խնդիրը լուծելու համար մեր ուսանող եղբայրները այն աստիճանի կատղեր էին որ բոպէի մը մէջ ամէնքն ալ ոտքի վրայ տեսայ եւ օդին մէջ աթոռներ, զաւազաններ, կօշիկներ -- օ՛հ, այո՛ կօշիկներ -- ես եւ ուրիշ օրիորդ մը կայինք հոն իգական սեռէն, ընկերուհիս առաջին անգամներէն երեքը Իտալիայէ էին. փրոֆէսէօրներ Ճանքարլօ Պոլոնիեզի, Փաօլօ Տունէօ եւ Հ. Լեւոն Զէքիեան: Փրոֆ. Պոլոնիեզի ծանօթ՝ իր լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններով ու նպաստով հայ -- իրանական լեզուական փոխառընչութիւններու, ինչպէս նաեւ յունաբան հայերէնի ուսումնասիրութեան: Փրոֆ. Տունէօ ծանօթ՝ հայ ճարտարապետութեան պատմութեան իր ներդրումներով եւ մանաւանդ հայ ճարտարապետութեան յուշարձաններու հանրապիտարան մը կազմող իր երկհատոր մենագրութեամբ: Հ. Լեւոն Զէքիեան ծանօթ՝ հայ մտքի եւ ինքնագիտակցութեան զարգացման այլեւայլ դրսեւորումներու մասին իր ուսումնասիրութիւններով եւ ազգային -- հասարակական գործունէութեամբ:

Անցեալ Սեպտեմբերի վերջերը եւ Հոկտեմբերի սկիզբները յիշեալ անձերը դրսնուեցան երեւան եւ այդ առիթով պաշտօնապէս յանձնուեցան իրենց ակադեմական վկայականները, Սեպտեմբեր 26-ին՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի Սեպտեմբեր 28-ին՝ Փրոֆ. Տունէօյի, եւ Հոկտեմբեր 5-ին՝ Փրոֆէսէօր Պոլոնիեզիի: Վկայականները յանձնուեցան Ակադեմիայի նախագահ՝ Փրոֆէսէօր Ֆաղէյ Սարգսեանի կողմէ: Ներկայ էին Ակադեմիայի վոխ -- նախագահները, Ակադեմիկոս քարտուղարը, ակադեմականները, դիտաշխատողներ, բարեկամներ, սփիւռքահայ ու օտար հայագէտներ, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են վեր հանելու համար ընտրեալներու դիտական եւ հանրային գործունէութիւնը:

Ակադեմիայի օրգան «Նպատակ» հրատարակութիւնը, Հոկտեմբեր 14-ի իր համարով, տուած է ընտրեալներուն կենսագրական համառօտ բնութագիրը եւ հրատարակած Հ. Լեւոն Զէքիեանի խօսքը կատարուած հանդիսութիւններու առթիւ:

Անցեալ Սեպտեմբերի վերջերը եւ Հոկտեմբերի սկիզբները յիշեալ անձերը դրսնուեցան երեւան եւ այդ առիթով պաշտօնապէս յանձնուեցան իրենց ակադեմական վկայականները, Սեպտեմբեր 26-ին՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի Սեպտեմբեր 28-ին՝ Փրոֆ. Տունէօյի, եւ Հոկտեմբեր 5-ին՝ Փրոֆէսէօր Պոլոնիեզիի: Վկայականները յանձնուեցան Ակադեմիայի նախագահ՝ Փրոֆէսէօր Ֆաղէյ Սարգսեանի կողմէ: Ներկայ էին Ակադեմիայի վոխ -- նախագահները, Ակադեմիկոս քարտուղարը, ակադեմականները, դիտաշխատողներ, բարեկամներ, սփիւռքահայ ու օտար հայագէտներ, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են վեր հանելու համար ընտրեալներու դիտական եւ հանրային գործունէութիւնը:

Ակադեմիայի օրգան «Նպատակ» հրատարակութիւնը, Հոկտեմբեր 14-ի իր համարով, տուած է ընտրեալներուն կենսագրական համառօտ բնութագիրը եւ հրատարակած Հ. Լեւոն Զէքիեանի խօսքը կատարուած հանդիսութիւններու առթիւ:

Այլ սակայն կը յամառիմ մտածել բոլոր այն աղջիկներուն վրայ որոնք իր դպրոցին մէջ դաստիարակուած էին. բացի մէկ քանի հազուագիւտ ուժով նկարագիրները որոնց հետ անհաշտ դիրք մը ունի արդէն, ամէնքն ալ բնականօրէն խեղաթիւրուած, ապականուած պիտի ըլլան եւ անոնցմէ չատերը արդէն զացած տեղաւորուած են պարկեշտ ընտանիքներու մէջ. ինչպէս հիմա, այն ատեն ալ ապահով ապարդիւն վիճաբանութիւններ կ'ըլլային տուներու եւ թերթերու մէջ տղոց դաստիարակութեան վրայ եւ մէկը չէր գտնուած որ մատը ճիշդ վէրքին վրայ դնէր. ուրիշ առիթներու մէջ ալ դիտած եմ արդէն թէ չատ յատկանշական տհմային թերութիւն մըն է ասիկա. աւելորդ չարժումներ եւ պարապ խօսքեր ընել. մեր լրագիրները ծայրէ ծայր դրեթէ պարապ չարժումներով լեցուած են. անոր համար է որ այսօրուան հրապարակային կեանքը երկինէ հետ կապուած չէ եւ վաղը պիտի չունենայ. ընդհանուր զաղափարներու եւ ճգտումներու միութեան պակասը նոյն վտանգաւոր վիճակը յառաջ կը բերէ ցեղի մը մէջ ինչ որ պիտի ընէր մարդու մը համար ուրուն այս ժամուան ըսածը չի համաձայնիր նախորդ ժամուան ըսածին, կապ չկայ խօսքերուն մէջ, հետեւաբար խմաստ ալ՝ զաղափար ալ չկայ ... այս մտաւորական վիճակով մարդ մը յայտնի է թէ ինչպէս կ'որակուի. ճիշդ մեր հաւաքական տհմային մտաւոր վիճակը այս է. եւ ասոր համար է որ մեր բոլոր ճեռնարկած բաները պարապ չարժումներու կը յանդին եւ նոյնիսկ մեր զայրոյթները, մեր կատաղութիւնները:

Այս առթիւ կը յիշեմ դէպք մը որ ամէնէն ճիշդ կը խորհրդանշէ իրաց այս վիճակը:

Փարիզի մէջ հայ ուսանողները զրական երեկոյթներ կը սարքէին ուր քանաստեղծական եւ փիլիսոփայական նիւթերու վրայ փոխն ի փոխ ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ կ'ըլլային. օր մը չեմ դիտեր ինչպէս վիճաբանութիւն մը մէջտեղ կ'ելնէ կարծեմ ժաֆօպինի դիմաւորին վրայ, այսինքն թէ երկիրս պիտի բաղխէ՞ր ժաֆօպինի դիմաւորին թէ չէ. արդ այս plus que կենսական եւ տիեզերական խնդիրը լուծելու համար մեր ուսանող եղբայրները այն աստիճանի կատղեր էին որ բոպէի մը մէջ ամէնքն ալ ոտքի վրայ տեսայ եւ օդին մէջ աթոռներ, զաւազաններ, կօշիկներ -- օ՛հ, այո՛ կօշիկներ -- ես եւ ուրիշ օրիորդ մը կայինք հոն իգական սեռէն, ընկերուհիս առաջին անգամ, մարեցաւ. կ'երեւի պատշաճութիւնը այնպէս կը պահանջէր. բայց ես հակառակ խորհելուս եւ ընդունելուս թէ կնոջ մը տրամաբանական դերը այդպիսի պարագայի մը մէջ մարելէ զատ բան չի կրնար ըլլալ՝ երբ անդրադարձայ թէ աչքերս սովորականէն աւելի արթուն եւ բաց են, նստարանի մը վրայ ելայ, զգնացքս եւ ոտքերս պաշտպանելու համար իմ չնորհալի ընկերներուս յարձակումներէն եւ սկսայ դիտել ու կը վստահեցնեմ ձեզ թէ դիտելու եւ մանաւանդ խնդալու չատ բան կար. այլ եւս խեղճ ժաֆօպինին մոռցուած էր իր սրարշաւ եւ դիսաւոր երկնային ընթացքին մէջ ու անլուր հայհոյութիւնները, վիրաւորիչ խօսքեր թուքեր կը նետէին իրարու երեսին կատղած, փրփրած, այնպէս որ իրաւամբ կարծեցի վայրկեան մը թէ հետեւանքը դէշ պիտի ըլլայ. որովհետեւ մէկ քանի հոգիներ գաւազանը ձեռքերնին կը ճօճէին օդին մէջ, բայց անմիջապէս ապահովուեցայ. պարապ չարժումներ կ'ընէին այսպէս պոռալով, պոռչտալով, բայց յայտնի էր թէ որեւէ իրական վախ չկար. ոչ մէկուն գաւազանը միւսինին չհանդիպեցաւ. ասիկա ամէնէն յատկանշական բաներէն մէկն էր որ տեսած էի. եթէ իրարու դլուխ պատռէին, եթէ զիրար ծեծէին, վերջապէս եթէ իրենց չարժումները լաւ թէ դէշ բանի մը յանդէին, հասկնալի էր. բայց գաւազանները պարապին մէջ չարժեր էին ... ո՛րքան իրաւունք ունէի չմարելու:

(Շար. 14)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սավէն եւ զաւակը՝ Թիլօ, Տէր եւ Տիկին Ժերար Գուլէն եւ զաւակը՝ Պրիւնօ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Դեկտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԷՏՕՒԱՐ ԽՏԸՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ազգացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Le Centre Culturel SAINT MESROB

accueille

Le Rév. P. Charles RENOUX

le Vendredi 16 Décembre à 20h45

pour une

CONFÉRENCE

sur le thème :

La liturgie de la Parole, dans le rite arménien, avant le Xe siècle.

(le déroulement et les textes du début du «Patarag»)

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e

Tél. : 43 26 50 43

M° Cardinal Lemoine / Monge.

— *Entrée libre* —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

FORUM-ETUDIANT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.

organise un FORUM - ETUDIANT

le Mercredi 14 Décembre à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles Paris 17^e

Conférencier :

M. RENE SAFFAR

Directeur général

d'un groupe bancaire

Thème : **«Le système bancaire français : dysfonctionnements au niveau de la concurrence».**

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ձգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽԻԹՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, կիրակի, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Մեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարգաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուշ եւ Լեւոն Ղազարեան։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

Ժամը 12·30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France

le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner a la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10^e

Կ. Ս. Մ.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ 200-ԱՄԵԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ

Հ·Բ·Ը·Մ· Ալեք Մանուկեան Մշակ· կեդրոնին մէջ,
118, rue de Courcelles, Paris 17^e
Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 20·30-ին
Մուտքը ազատ է

Սպր· կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան Վարչութիւն

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures

au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville

au PLATEAU DE GRAVELLE

Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)

Dimanche 18 Décembre à 15 heures

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կաթողիկ Խաչի Վալանսի Միօրեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը պուր լէ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները։

Նափոլէօն Պիւլիւքեան հիմնարկութիւն 40·000 Ֆր.։

Տիկին Ս. Եսիբարտաշեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ե. Վարդանեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Աւետիսեան Տիկին Նատիա Ֆէր, Տէր և Տիկին Կարապետեան 200-ական Ֆր., Հէլէյ եւ Ներսէսեան ընտանիք 100-ական ֆիւռինկ։

Տիկին Րագըպեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Բասմանեան 200 Ֆր., Տիկին Ալեքսանեան 600 Ֆր.։

Զանազան։

Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 500 Ֆր., Պր. Բաֆֆի Քանթեան 1000 Ֆր., Տիկին Մարիամ Մանուկեան 400 Ֆր., Տիկին Արսինէ Սիմոնեան, Տիկին Մայտա Ալեքսանեան, Պր. Գլակ Ղազարեան, Տիկին Մարտիկեան, Տիկին Մարտիկեան 500-ական Ֆրանք, Տիկին Փաշայեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան 500 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
JEUDI
15 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·482 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.482

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԴՈՒԴԱՅԵՒ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ.—

«ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՎԱԽԷ ԵՒ ՍԱՐՍԱՓԷ ՄԵՌՆԻՆ»

Կացութիւնը մինչա չատ ծանր է Չէչէնիա եւ Դուդայեւ որեւէ ձեւով տեղի տալու տրամադրութիւն ցոյց չի տար: Ընդհակառակն՝ կոչ ըրած է իր ժողովուրդին որ դէմ դնեն Ռուսերուն, որպէսզի անոնք «վախէն եւ սարսափէն մեռնին»: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն ռուս ինը զինուոր մեռած է: Ռուսաստան հրահանգած է իր զօրքին պաշարել մայրաքաղաքը՝ Գրոզնին եւ հրաւէր կարդացած Չէչէններուն որ զէնքերը վար դնեն: Բայց, կը հաստատուի որ ռուսական զօրքը բուռն դիմադրութեան կը բախի եւ չի կրնար յառաջանալ, հակառակ անոր որ 20-էն 40 հազար է ռուս զինուորներու թիւը եւ հրասայլերն ալ քանի մը հարիւր: Չէչէնները վճռական են՝ «պիտի չանցնին» կ'ըսեն: Կովկասեան այս նոր տագնապը, բանական տեղ կը գրաւէ արեւմտեան մամուլի մէջ, որ քանի մը տարի է աչխարհագրական գեռնի վրայ բանական յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ: Այս օրերուն, լրագրողները Պոսնիայէն անցած են Գրոզնի եւ կը չանան հասկնալ թէ հո՛ս ինչո՞ւմն է բանը:

Բոլոր Չէչէնները պատրաստ են մեռնելու հայրենիքին անկախութեան համար, Աստուծոյ համար: Ոմանք, կը նկարագրեն լրագրողները, կանաչ թաշկինակներ կը կրեն ճակատին չուրջ ու կը բացատրեն.-- «Շղթաներն են որ մեզ կը կապեն Աստուծոյ, լաւ կռուելու եւ մեռնելու մեր խոստումին»: 23-ամեայ Ոմար կ'ըսէ.-- «Ռուսերը մեզմէ լաւ զինուած են, բայց կը վախնան, որովհետեւ, մենք կը պայքարինք արդարութեան եւ հաւատքի համար»:

«Ֆիկարօ» (Դեկտեմբեր 14) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետին՝ Սոբչակի հետ որ դեմոկրատ պարագլուխներէն կը նկատուի Ռուսաստանի: Ան անընդունելի կը դտնէ զինեալ ուժի գործածութիւնը: Ան կը նշանակէ, կ'ըսէ, մեծ պատերազմի մը սկիզբը, Կովկասի նուաճումը տասնեակ տարիներ տեւեց եւ Ռուսաստան ոչինչ չահեցաւ տակէ: Չէչէնիոյ տագնապին պատճառները ծանօթ են.-- Գործազրկութեան համեմատութիւնը 40% է, ապրուստի մակարդակը ամէնէն ցածն է ամբողջ դաշնակցութեան, ուրիշ հարց մըն ալ կայ, Չէչէնները, այսօր, Ռուսաստանի ամէնէն ոճրային կառոյցներէն մէկն են: Ըստ իրեն կամ Չէչէնները կ'ենթարկուին ռուսական օրէնքներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ մաս կը կազմեն Ռուսաստանի, կամ առանձին պետութիւն կը պահանջեն այն առեն սահմանագլուխը պէտք է փակել եւ վիզայի չատ խիստ դրութիւն մը հաստատել: Նաեւ ներդաղթել տալ հոն ապրող 100 հազար Ռուսերը, որոնք պատանդներ պիտի ըլլան եւ մոլթուին: Երկրի մը մէջ, ինչպէս Ռուսաստան, ուր 140 ազգութիւն կայ, կարելի չէ հանդուրժել որ քանի մը հարիւր հազար մարդ իր օրէնքը պարտադրել ուզէ: Սոբչակ կ'ընդունի որ իշխանութեան հարց մը կայ Ռուսաստան, Դուման ամբողջովին ընդդիմութեան մէջ է, բայց կուսակցութեանց տրամաբանութիւնը կ'անդիտանայ: Կը խորհի որ 1996-ի ընտրութիւնները կեղրոնէն մէկը (Ձերնոմիրդինի պէս) պիտի չահի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետը՝ Սիլվիօ Պերլուսքոնի եօթը ժամ մնաց Միլանոյի դատաւորին մօտ: Հարցաքննութիւնը կը վերաբերէր կաշառակերութեան մեղադրութեան, երբ տէրն էր Ֆինինվէսթի: Դատաւորները կ'ուզեն պիտնալ թէ երբ զբլուխն էր իր հսկայ կայսրութեան, կըրնա՞ր տեղեակ չըլլալ որ կաշառքներ կը տրուին ֆինանսական ճիւղին որպէսզի քննիչները բարեացակամ վարուին: Ինք կը պնդէ իր անմեղութեան վրայ եւ կը յայտարարէ թէ պիտի չհրաժարի:

ԹԱՓԻ որ, բնաւ ընկճուած չի թուիր դլխուն եկած բոլոր փորձանքներէն (վերջինը՝ իր առանձնատան աճուրդով ծախուիլը), հեռատեսիլի Բ. կայանէն չատ համարձակօրէն արտայայտուեցաւ: Ձըշդեց թէ նախագահական թեկնածու չէ ու պիտի չըլլայ: Աչխատանք պիտի տանի որ ձախը մէկ թեկնածու ունենայ: Ըստ իրեն կան մարդիկ (թուեց՝ Ժոքս, Պատէնթէր), բայց, հարկ է նախ ծրագիր մը պատրաստել, համաձայնիլ անոր չուրջ, ապա մարդը դտնել: Նոյն օրը (Դեկ· 13) Ռոքար յայտարարած էր որ թեկնածու չէ եւ ակնարկելով եւրոպական ընտրութիւններուն, ճչդած էր·-- «Տապալեցայ Պերնար Թափի անունով հրթիռի մը կողմէ եւ չեմ պիտեր թէ ո՞վ էր արձակողը»:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին նախարար նչանակուեցաւ Մուրատ Գարայալչըն որ մաս կը կազմէ կառավարական համախըմբումին: Ղեկավարն է սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան:

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնը երկու ռումբեր պայթած են Երեքչաբթի, Դեկ· 13-ին, մէկը՝ Պայաղիտի մզկիթին առջեւ, միւսն ալ Լալելի թաղը: Մէկ մեռեալ կայ եւ չուրջ տասը վիրաւոր: Ըստ ոստիկանութեան մեռած անձը ռումբը դնողն է, ծպտուած՝ քիւրտ:

ՓԱՓԻՒԱ ՏԷՎԻՃԵԱՆ այլեւս դադրած է ժապ Շիրաքի փաստաբանն ըլլալէ (արհեստով), քանի որ բաւական փափուկ էր իր դիրքը: Ծանօթ պալատիւրական, չէր կրնար հաչտեցնել երկու հանգամանքները: Յայտարարած է թէ Շիրաքի հետ խզումը կատարուած է «փոխադարձ համաձայնութեամբ»: Այս առթիւ կը յիչուի որ չհած էր Շիրաքի բոլոր դաւերը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի Հանրային Պաշտօնական տարութեան նախարարը հրաժարած է բողոքելու համար նոր պաշտօնի առնուազներու մեծ թիւին դէմ: Փեվռնիս կ'ըսէ թէ փաստաքի (իշխանութեան գլուխ գտնուղ կուսակցութիւնը) ճնչումներու տակ կը կատարուի այդ դործը եւ անընդունելի է:

ԱԹԷՆՔԻՆ հասած լուրերու համաձայն, մարդկային իրաւանց բազմաթիւ բռնարարքներ կան երկրին մէջ եւ մանաւանդ հալածանքներ կրօնական փոքրամասնութեանց դէմ: Դեկտեմբեր 10-ին, յոյն կաթողիկէ եկեղեցին բողոք բարձրացուցած է Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ չարք մը յայտարարութիւններու առթիւ զոր ըրած է Նաքսոսի դատախազը որ ի մէջ այլոց «օտար» որակած է կաթոլիկները եւ «պապին հրամանին տակ»: Հալածանքի ենթակայ են նաեւ Եհովայի վկաները, մահմետական եկեղեցին որու մէկ քահանան 12-րդ անդամ ըլլալով բանտարկութեան դատապարտուած է որովհետեւ մերժած է կրօնական տարազը չկրել:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԲԱՐԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

Ցաւով լսուեցաւ որ Դեկտեմբեր 13-ին, Իվրիի հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր երկու չաբաթ առաջ, իր մահկանացուն կնքած է Ֆրանսահայ դաղութի հին եւ ձեռնհաս դէմքերէն Բարգէն Գավէզեան, աւելի ծանօթ Բարգէն Գավէզ անունով, ինչպէս կը տորադրէր իր յօդուածները այս թերթին մէջ, տասնեակ տարիներու երկայնքին:

Այսօր, քիչեր յիչեն հաւանարար իր անունը, թերեւս իր վերջին սերնդակիցները եւ առնուազն կէս դար ապրած ուրիշներ:

Բարգէն Գավէզ ծնած էր Իզմիթ 1905 Օգոստոս 21-ին եւ չաճախելէ ետք տեղւոյն նախակրթարանը, կը դրկուէր Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը որուն վայրկեան չըլլանաւարտներէն էր 1923-ին: Նոյն տարին պիտի չաճախէր Թորինոյի Փոլիթէքնիք վարժարանը:

Նախքան Մարսէյլ հաստատուիլը, ապա՝ Փարիզ, հուսկ՝ Նիս, ուր եղբօրը Նուրհանին հետ պիտի բանար լուսանկարչական խանութ մը (ամերիքըն փոթօ սերվիս) քաղաքին կեդրոնը: 1939-ին կ'ամուսնանար, նախքան զօրակոչի ենթարկուիլը: Բանակին մէջ կը ծառայէր հաղորդակցութեանց ճիւղին: Ֆրանսայի պարտութենէն ետք, կը վերադառնար Նիս, բայց չուտով պարտադիր աչխատանքի կը կանչէր Գերմանիա, կը յաջողէր խոյս տալ եւ ապաստանիլ Լիոն, ազգականներու մօտ:

Լուսանկարչութենէն եւ Նիսի մէջ, զանազան գործեր ընելէ ետք Բարգէն Գավէզ չնորհիւ դինակից բարեկամի մը՝ Պ. Մարսէլի, ընդհ. քարտուղար կը նչանակուէր Փարիզի պիսկիսի Կոնտոլօ (յետագային Պըլէն) հաստատութեան որու վաճառքի բաժնի անօրէնը կը դառնար մինչեւ իր հանդստեան կոչումը 1970-ին:

Պարզ է սակայն որ Բարգէն Գավէզի կեանքին այս մասը չէ որ իր կարեւորութիւնը կը ներկայացնէ ինչ կը վերաբերի մեր դաղութին:

Բարգէն Գավէզ մինչեւ իր հանդստեան կոչումը լայն դործունէութիւն ունեցած է ֆրանսահայ, երբեմնի բեղուն, հանրայնի կեանքին մէջ, նախ Մարսէյլ, յետոյ Նիս եւ Փարիզ: Կանուխէն դաչնակցական, մասնակցած է նաեւ Մարտկոցական չարժումին, որմէ հեռացած է, յուսախաբ: Տասնամեակներու երկայնքին, Բ. աչխարհամարտէն առաջ եւ վերջը աչխատակցած է «Յառաջ»ի լատատեղեակ եւ հմուտ յօդուածներով, որոնցմէ մէկ քանին կարելի է յիչել, ինչպէս՝ «Վաստկեցաւ աստ հանդչի» (Հ· Արսէն Ղափլեան, 1932), «Մխիթարեանց բաժանման պատճառները» (1949), «Միքայէլ Նալբանդեանի բանտի նամակները» (1949), «Օր հատատքի եւ կամքի» (1959, Ապրիլ 24-ի առթիւ), «Ներհ· Միութեան եօթնամեայ ծրագիրը» (1960) եւ դեռ տասընեակներով ուրիչներ որոնք վաստաթուղթի եւ վկայութեան ընոյթ ունին:

Կը տիրապետէր հայերէնի (նաեւ Ֆրանսերէնի եւ խառներէնի) եւ ունէր յըստակ, վճիտ ոճ մը: Տուած է նաեւ բազմաթիւ դասախօսութիւններ եւ բանախօսած հանդէսներու,

Ինչպէս չատեր, խոստացած էր աւելի չաճախ աչխատակցիլ երբ հանդստեան կոչուի եւ սակայն···: Այդ չրջանէն որոշ կրաւորական փիլիսոփայութիւն մը, սկեպտիկութիւն մը տուն տեղ եդած էին եւ մեր պնդումներուն կը պատասխանէր՝ «Ո՞վ կը հետաքրքրուի, որո՞ւ համար դրել»: Ու այսպէս կը լռեն այն անձերը որոնք ամէնէն վաւերական յուչադրութիւնները կրնան տալ Ֆրանսահայ դաղութի կեանքէն: Ու Բարգէնն ալ պնաց հետը տանելով ինչ որ դիտէր: Այնքան խնդրած էինք որ դրէր դոնէ Մարտկոցական չարժումին պատմութիւնը զոր ոչ ոք կրնար ներկայացնել այնքան առարկայօրէն եւ այնքան հանդամանօրէն:

Ամբողջ սերունդ մըն է զոր կը թաղենք: Սերունդ մը որ դաղութներ կերտեց, երիտասարդութիւն պատսիարակեց ու հայ կեանք մը ստեղծեց օտար ափերու վրայ: Վերջալոյսի այդ սերունդին վերջիններէն՝ Բարգէն Գավէզ կ'երթայ միանալու անոնց՝ որոնք, իրեն պէս, հայկական չունչ մը տուին արմատախիլ ժողովուրդի մը:

*
**

Ցուդարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ տես Դ· էջ: Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին՝ Արմինէ Գավէզեանի, զաւակներուն եւ քրոջ:

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Ծանօթ է որ վերջերս աղմուկ բարձրացած էր Վենետիկի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ չուրջ, որու վաճառքի մասին, Մխիթարեաններու կողմէ, չչուկներ կային եւ տեղւոյն թերթերն ալ դրած էին («Յառաջ», Նոյեմբեր 15)· Լուրը նոյն առեն կը հերքուէր: Այժմ կը տեղեկանանք, Վենետիկի «Իլ Կազեթթինօ» թերթի Դեկտեմբեր 12-ի թիւէն որ փոքրիկ եկեղեցին բաւարար չէ եղած ընդունելու համար բոլոր Հայերն ու տեղացիները որոնք փութացած էին Կիրակի, Դեկտեմբեր 11-ին, պատարագին ներկայ ըլլալու համար: Պատարագած եւ քարոզած է Հ· Մարտիրոս Վրդ· Ասլանեան: Թերթը կը հաղորդէ նաեւ թէ Ս· Խաչ Եկեղեցին բաց պիտի ըլլայ ամէն Կիրակի եւ պատարագ մատուցուի ժամը 11·15-ին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ֆրանսայի Ազգ· խումբը ակնկալուած յաղթանակը տարաւ Ադրբեջանի դէմ, 2 -- 0 արդիւնքով Տրապիզոն ուր տեղի կ'ունենար մրցումը, ծանօթ պատճառներով: Յաղթանակը մեծ տպաւորութիւն չի դործեր, քանի Ադրբեջան չատ համեստ եւ տկար խումբ մըն է:

Ներկայիս այս առաջին խումբին դլուխն է Ռումանիա 7 կէտով, իրեն կը հետեւին· -- Իսրայէլ (7), Ֆրանսա (6), Լեհաստան (4), Սլովաքիա (2) եւ Ադրբեջան (0):

*
**

Ինչպէս դրած էինք երէկ, Ադրբեջան -- Ֆրանսա այս մրցումին առթիւ ամէն տեսակ արտառոցութիւններ կարելի էր կարդալ կամ լսել: Թէյէ -- Սէթ -- Ժուռնը կը դրէր որ մրցումը չի կրնար տեղի ունենալ ··· Գապուլ (ըսել կ'ուզէ Բաքու), իսկ մրցումի տիտումին ընթացքին մեկնաբանը ըսաւ··· «Մրցումը տեղի չէր ունենար Ադրբեջան ուր կատաղի պատերազմ կայ» (la guerre fait rage)···: եւ դեռ հաւանաբար ուրիչ իմ՛նչ գոհարներ պէտք է ըլլան հոս ու հոն:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆՈՐ ԶԱՐԹՕՆՔԸ

ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՃԻԳԵՐ՝ ՍՈՖԻԱՅԷՆ ՌՈՒՍԷ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Փլովտիւի «վիճթորիա եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեան» վարժարանը այս տարի բոլորած է իր հիմնադրութեան 160-ամեակը: Քաղաքին մեծագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, հարիւրաւոր ծնողներ, ուսուցիչներ ու բարեկամներ ուղերձներ ունկնդրած եւ դեղարուեստական եղակի յայտագիր մը վայելած են բարեբաստիկ այս առիթով:

Փլովտիւ այցելած ամերիկահայ լրագրողին համաձայն, տարեդարձի սոյն տօնախմբութիւնը ոչ միայն վերածնունդը կը խորհրդանշէ հաստատութեան մը, այլեւ՝ «նշանակալից անկիւնադարձ մը կը մատնանշէ հայ գաղութին կեանքին մէջ»:

14 տարիներ չարունակ (1976 -- 1990), Փլովտիւի 6000 հաշուող հայ գաղութը զրկուած մնացած է իր դպրոցէն, պետական քաղաքականութեան մը պատճառով՝ որ առաջին հերթին թիրախ ունէր երկրին թուրք բնակչութիւնը (մօտ մէկ միլիոն հոգի, որ կը ներկայացնէ Պուլկարիոյ բովանդակ բնակչութեան 10 առ 100-ը):

Տեղաբնակ թուրք տարրին ազդեցութիւնը նուազեցնելու դիտաւորութեամբ է ուրեմն, որ 1976-ին կը փակուէին փոքրամասնութեանց պատկանող բոլոր վարժարանները, ներառեալ՝ հայկականները: Այս քայլը կ'առնուէր Պուլկարիոյ «ազգայնացում»ին անուան տակ:

Թուրքերը, որոնք դարեր չարունակ ու մինչեւ 1878 իշխած էին Պուլկարիոյ վրայ, մէկ օրէն միւսը կը պարտադրուէին փոխել իրենց անունները եւ «ճուլուիլ» ընդհանուրին մէջ: Մէհմէտները կը վերածուէին Իվաններու...:

Պուլկարացումի համատարած այս արշաւը իր բացասական անդրադարձը կ'ունենար նաեւ Հայոց վրայ, առաւելաբար կրթական մարզին ներս: Ու ինչպէս կը խոստովանի պետական բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, «Հայերը դժբախտ զոհերը կը դառնային ստեղծուած պայմաններուն»:

Հիմա տակայն, Կոմունիզմի անկումով, փոքրամասնութեանց իրաւունքները վերահաստատուած են կրկին: 1990-ին իր դռները վերաբացած է Փլովտիւի հայկական վարժարանը, 276 աշակերտներով: Անցնող տարեշրջանին այդ թիւը բարձրացած է 385-ի, ներառեալ 28 հայաստանցի երախաներ, որոնց ծնողները եկած են հաստատուիլ Փլովտիւ:

«14 տարի շարունակ, ամբողջ սերունդ մը հեռու մնաց հայկական կրթութենէ ու փոխադարձ շփումէ՝ ցրուած ըլլալով հանրային զանազան վարժարաններու մէջ», կ'ըսէ գաղութին ուսուցչուհիներէն Մալվինա Մանուկեան: Ան կը հաստատէ տակաւին, որ «ամպոռ» օրերը անցեալին կը պատկանին այլեւս ու հայկական վարժարանը զգալի յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ՝ նուիրեալ անձնակազմին ու պուլկար պետութեան ամբողջական նեցուկին չնորհիւ:

Հայաստանցի աշակերտներու ներկայութիւնը դպրոցին ներս՝ քարերար ներդրծութիւն մը ունեցած է ընդհանուր մթնոլորտին վրայ: Անոնց «հայախօս» ըլլալու պարագան պատճառ է որ իրենց տարեկից պուլկարահայ ընկերները աւելիով ընտելանան հայերէնին հետ (փոխադարձ շփումի ճամբով) ու պուլկարերէնը տակաւ դադրի «Մայը լեզու» ըլլալէ անոնց շրթներուն վրայ...:

1834-ին կեանքի կոչուած այս վարժարանը (*) ներկայիս ունի 28 հոգինոց ուսուցչական անձնակազմ մը ու կը կրէ անունը պուլկարահայ բարերարներ Վիքթորիա եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեանի, որոնց մեծագործմամբ նուիրատուութեամբ չինուած է այժմու շէնքը, 1942 -- 44-ին: Անիկա պաշտօնապէս արձանագրուած ու Պուլկարիոյ տարածքին գործող ամենահին կրթական հաստատութիւնն է, որ տասնամեակներու երկայնքին հասցուցած է հազարաւոր շրջանաւարտներ:

Պուլկարական օրէնքներուն համաձայն, հայկական վարժարանը մէկ օրակն է հանրային միւս դպրոցներու ընդհանուր ցանցին, ինչ որ բախտաւոր կը դարձնէ զայն օգտուելու պետութեան նիւթական յատկացումներէն: Այլ օրէնք մը կը հաստատէ տակաւին, թէ երկրին միեւնոյն փոքրամասնութեան պատկանող լոկ 7 աշակերտներու նո՛յն դասարանին մէջ մէկտեղումի պարագային՝ կրթական նախարարութիւնը ստիպուած է տուեալ լեզուին յատուկ դասատուներ հայթայթել աներկոյն: Օրէնքի այս տրամադրութենէն մեկնելով, «հայկական դասարան»ներ գոյութիւն ունեցած են միշտ պետական տարբեր վարժարաններու մէջ (1976-էն եաքն ալ), մասնաւորաբար փրոֆէսէօր Լիւբոմիր Սէլեանի (կրթական նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն) անձնական ջանքերուն չնորհիւ: Ընծայուած այս դիւրութիւնները, զգլրոցի այժմու տնօրէն Յակոբ Մայճանեանին ըսել կուտան, թէ «խոչոր դերք մը կը վայելեն Փլովտիւի մէջ»: Կրթաթոշակ չկայ, դասագիրքերը ձրի են ու հաստատութիւնը երբեք բեռ մը չէ համայնքին վրայ:

«Պիտի չկարենայինք պահպանել այս վարժարանը մեր համայնքին սեփական միջոցներով», կը չարունակէ տնօրէնը: «Ներկայիս ստեղծուած բարեպաշտ պայմաններուն տակ, մեր ծրագիրն է ընդլայնել դպրոցը՝ գիշերօթիկի մը հաստատումով, որուն երդիքին տակ գան մէկտեղուիլ ոչ միայն պուլկարահայ մեր երեխաները, այլեւ դրացի Ռումանիոյ մեր ազգակիցներուն զաւակները եւս» կ'աւելցնէ ան: Տ. Զէնեան իր կարգին կը տեղեկացընէ, թէ Ամերիկա հաստատուած նախկին Պուլկարահայերու եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նեւթական աջակցութեամբ դպրոցը վերջերս տէր դարձած է երկու հանրակառքերու, որոնք ամէն օր կը ժողվեն աշակերտները՝ քաղաքին մօտիկ թէ հեռաւոր թաղամասերէն:

Գաղութը դիտակից է, թէ նոր հեռանկար մը բացուած է Փլովտիւի հայկական վարժարանին համար: Ու բաղմաթիւ ծրագրողներ չեն ծածկեր իրենց ուրախութիւնը՝ ի տես մատաղատի երախաներուն, որոնք կը զբօսնուն այն նո՛ր բակին մէջ, ուր, երբեմն, կը զբօսնէին իրենք ալ, տասնամեակներ առաջ...:

Փաստօրէն, գաղութը կ'ապրի իր վերածնունդը:

ԱՆՑՆԵԼՈՎ ՆԱԵԻ ՌՈՒՍԷՆ

Սոֆիայէն ու Փլովտիւէն եաք, լրագրող Տէյվիտ Զէնեանի վերջին կայքը եղած է Պուլկարիոյ հիւսիսային ծայրամասը գտնուող եւ Ռումանիոյ սահմանակից Ռուսէ (Ռուսճուք) քաղաքը, ուր տեղարնակ Հայերու կողքին կան նաեւ ոչ -- արհամարհելի թիւով Հայաստանէն եկուորներ:

Լրագրողը կ'ըսէ, թէ այս փոքր քաղաքին Հայերը «համբաւաւոր» դարձած են որպէս չրջուն մանրավաճառներ ու տակաւ սկսած տիրապետել քաղաքին փլի -- մարքէթներուն (Marché-Aux-Puces):

Թէ՛ Պուլկարիան եւ թէ՛ Ռումանիան մուտքի վիզա չեն պահանջեր նախկին Խորհրդային Միութեան մաս կազմող հանրապետութիւններու քաղաքացիներէն, ինչ որ կարելիութիւն տուած է հարիւրաւոր Հայաստանցիներու ազատ ելումուտ կատարել վաճառաչահ այս երկիրները: Բաւ է որ օդանաւի տոմսակին ու այլոյն իրերով բեռնաւորուած ճամպրուկին հետ՝ կրնն նաեւ «վաճառականի հոգի» մը...:

Լենա Ճիտոյեան մէկն է անոնցմէ: Ան կ'ըսէ թէ իր ամուսինը, որ կամաւոր բանակային մըն էր Ղարաբաղի մէջ, 8 ամիսէ ի վեր հաստատուած է Ռուսէ «կարօտցած ենք մեր տունը. բայց կեանքը դժուար դարձած է երեւանի մէջ: Այստեղ, պայմանները աւելի ձեռնտու են ու ինչ որ ամէնէն էականն է՝ ունինք հաստատուն եկամուտ մը», դիտել կուտայ ան:

Ռուսէի չուկային հայապատկան «սեղանիկ»ները աճ կ'արձանագրեն ամսէ - ամիս: Հայ վաճառորդները սակայն մտահոգութիւն մը ունին: Անոնք յաճախ ենթակայ են թափառական գնչու աւազակախումբերու յարձակումներուն եւ ինքնապաշտպանութեան համար՝ հիմա սկսած են «համախմբուած» աշխատիլ: «Մխութիւնը զօրութիւն է», կ'ըսէ անոնցմէ մին:

Մինչ հայաստանցի հարիւրաւոր վաճառորդներ տանելի կեանք մը ապահոված են իրենց համար, ուրիշ հարիւրաւորներ ալ ցրուած են գաւառները, հեռաւոր որեւէ քաղաքի կամ գիւղի մէջ պատահական աշխատանք մը գտնելու յոյսով...:

Ռումանիոյ մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Գէորգի Ղազինեան ցաւ կը յայտնէ, թէ բազմաթիւ եկուոր Հայեր օրինազանց կեցութիւն մը ունին Պուլքրէչի մէջ: Ան կ'աւելցնէ, թէ մօտիկ ապագային Ռումանիոյ եւ Հայաստանի միջեւ ստորագրուելիք պայմանագրով մը՝ լուծում պիտի բերուի եկուորներու հարցին:

Հայաստանցի եկուորներէն ոմանք երբեմն տաղտուկ ալ կը պատճառեն տեղւոյն համայնքին: Նման պարագայ մը վերջերս նշմարուած է Սոֆիայի մէջ, ուր Հայկական Եկեղեցւոյ յարակից սենեակ մը տեղաւորուած քաղմանդամ ընտանիք մը ամենայն անտարբերութեամբ իր ապրուստը «վաստահած» է տեղւոյն ծխատէր հովիւին բարի կամեցողութեան...: «Ի՞նչ կրնամ ընել, ըսած է Հաւատեան Քահանան ամերիկահայ լրագրողին, դո՞ւրս նետեմ զիրենք»:

Հակառակ զգլուխին կողմէ ցուցաբերուած «պաղ» ընդունելութեան, հազարաւորներ կը չարունակեն գալ: Պուլկարիոյ ու Երեւանի միջեւ չարաթական կանոնաւոր երկու թռիչքներ կ'ապահովեն այդ ընթացքը:

Նորեկները, օդակայանին մէջ իսկ աչք կը դառնան պուլկարական վիզայի, զոր ըստ փափաքի, կարելի է երկարաձգել նաեւ: Պետական պաշտօնատարի մը համաձայն, այս թռիչքները լեցուն են մինչ՝ երբ վայրկեան կ'ընեն Պուլկարիա, ու երեւան վերադարձին՝ սովորաբար պարապ կ'ըլլան...:

Հայաստանէն հասնող եկուորները սովորաբար ափ կ'առնեն փլի -- մարքէթները, ուր վերեզակութեամբ կ'ապահովեն իրենց ապրուստը: Կան սակայն աւելի հարուստներն ալ, որոնք հարիւր հազարաւոր տոլարներով մեծաքանակ առեւտուր կ'ընեն, միշտ տուեալի տակ թողլով այդ առեւտուրին իսկական բնոյթը...: Անոնք առհասարակ հեռու կը մնան հայ համայնքէն ու քիչերն են միայն որ իրենց զաւակները հայկական դպրոց կ'ուղարկեն կամ ներկայ կ'ըլլան Հայ Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ արարողութեանց:

«20-ական թուականներու վիճակն է որ կը կրկնուի, կ'ըսէ Հաւատեան Քահանան, Սոֆիայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ հովիւը: Այն ժամանակ գաղթականները մե՛նք էինք, ցեղասպանութենէն վերապրողներս: Այսօր, հազարաւորներ կը լքեն Հայաստանը տնտեսական պատճառներով ու մեր ճիտին պարտքն է օժանդակել անոնց՝ ըստ կարելւոյն: Չմոռնանք, որ մենք ես աղբատ ենք», կ'եզրափակէ ան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

(*) Դպրոցին հիմնադրութեան թուականը 1828-ն է, բայց մինչեւ 1834 գործած է որպէս եկեղեցապատկան կիրակնօրեայ դպրատուն: Այս մասին տեսնել փլովտիւաբնակ լրագրող Յակոբ Կիլիկեանի մանրամասնեալ յօդուածը («Յառաջ», Յուլիս 5, Օգոստոս 23 եւ 24, Սեպտեմբեր 22 եւ 23, 1994):

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՈՐՊԷՍ ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՔ ԿՐ ՆԵՐԿԱՑԱՑՆԷ ԱԶԳԱՑԻՆ ՏՈՒՐՔԸ

Գագիկ Յարութիւնեան իր խօսքը սկսաւ Նարեկացիին մէկ մտածումով. «Ցո՛ղ ողորմութիւն, բարեգութ Աստուած»: Նարեկացին հարց կուտար թէ կ'արժէ՞ր մինչեւ աշխարհ գալ ենթարկուելու համար այսպէս «սաստկագոյն չարչարանքներու»:

Երկրաչարժին Հայերը տուին 25 հազար զոհ (ի դէպ, վերջերս մեր Հայաստան դանուած չրջանին, Խորհրդային չրջանի հայ վերին ղեկավարութեան մաս կազմող պատասխանատու մը մեզի կը յայտնէր թէ երկրաչարժին զոհերուն ճշդիւտ թիւը պէտք է նկատել չուրջ 50 հազար), Արցախի հակամարտութեան՝ 5 հազար. «այլեւս զոհեր տարու իրաւունք չունենք»: Ով որ Արցախ կը հանդիպի, կը տեսնէ որ մեր սերունդը պատմութեան առջեւ ունի մեծ պատասխանատուութիւն: «Առանց Արցախի, չկայ Հայաստան, եւ առանց Հայաստանի չկայ Սփիւռք»: Պէտք է հեղել կարմրիւն եւ կամ պէտք է թափել քրտինք: Արցախի եւ Հայաստանի Հայերը կը թափեն թէ՛ արիւն եւ թէ քրտինք ու բարձր կը պահեն մեր ժողովուրդի արժանապատուութիւնը:

Այսօրուան հաւաքը պէտք է ըլլայ ապագային երազի իրականացման եւ միասնական ապագայի հանդէպ հաւատքի արտայայտութիւն, մանաւանդ՝ գործնական աշխատանքի հրաւէր: Ու նաեւ՝ անձնական յանձնառութեան առիթ. ամէն Հայ թող խոստանայ որ նոր Նոր Տարուան իր բարեմաղթութիւններու բաժակը չի կրկնար բարձրացնել առանց իր ազգային տուրքը տուած ըլլալու:

Հարց -- պատասխանի յատկացուած բաժինին, կարգ մը ձգտումնաւոր հարցումներ առիթ ընծայեցին, որ փոխ -- նախագահը զարգացնէ եւ աւելի չեշտակի ուղղէ իր խօսքերը: Գրաւոր հարցումով մը, կ'ըսուէր թէ ինչպէ՞ս կարելի է համահայկական նման հիմնարկ հաստատել եւ յոյսեր ունենալ, երբ Հայաստանի կառավարութիւնը իր կազմին մէջ չընդունիր միւս կուսակցութիւնները: Պատասխանատուութիւն որ հարցումը սխալ դրուած էր. «Հայաստան» Հիմնադրամը արտայայտութի՛ւնն իսկ էր համազգային միասնականութեան, քանի անոր մաս կը կազմէին սփիւռքահայ դէմքաւոր կազմակերպութիւնները - ամանդական երեք կուսակցութիւնները, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երկու կաթողիկոսութիւնները, Ցարանուանութիւնները եւայլն: Իսկ Հոգաբարձութեան 28 անդամներուն 16-ը սփիւռքահայ կազմակերպութիւններ են: Միւս կողմէ, երբ մեր լինելութեան համար համազգային ճիգերը ուղղուած են դէպի Արցախ, ուր հայկական արիւն կը թափի, բոլոր Հայերուն պարտականութիւնն է իրենց մասնակցութիւնը այդ պայքարին: «Մենք փշրանք կամ մնացուք չենք ուզում», ըսաւ Գագիկ

Յարութիւնեան, այլ ձեր մասնակցութիւնը, ձեր բերնի պատառէն մաս մը:

Ինչ կը վերաբերի դարձ քաղաքացիութեան, արդէն որոշում ընդունուած է. Ամէն Հայ իրաւունք ունի Հայաստանի անցագիր ունենալու, ուր արձանագրուած պիտի ըլլայ «Յատուկ կարգավիճակ»: Արտասահման բնակող Հայը Հայաստանի քաղաքացին պիտի զանազանուի միայն մէկ պարտականութեամբ եւ երկու իրաւունքով. զերծ պիտի մնայ զինուորական ծառայութենէ, իրաւունք պիտի ունենայ ընտրելու եւ ընտրուելու: Անցագիրը, ի զօրու 10 տարի, պիտի արժէ 1.000 առլար: Մեծամասնի հիւլէական՝ պիտի բացուի Մայիսին, մեծ մասամբ ռուսական օգնութեամբ: Օրուան հանդիսավարն էր Պենթիլի Գոլէճի տեսուչ եւ նախկին նախագահ Դոկտ. Կրէկըրի Ադամեան, որ յիշեցուց թէ Դեկտեմբեր 7-ը տխուր օր մըն էր նաեւ Ամերիկայի համար, քանի այդ օրն էր որ Ճափոն կը ռմբակոծէր Փըրլ Հարպըրը եւ Ամերիկա կը ներքաշուէր պատերազմի մէջ: Արտասանուած խօսքերը անդլերէն համօրէն թարգմանեց Վինսընթ Լիմա:

Հաւաքէն առաջ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ, որուն հրաւիրուած էին Հիմնադրամին մաս կազմող մարմիններուն ներկայացուցիչները, հայ մամուլը եւ եկեղեցականները, չուրջ 60 հոգի: Այդ առթիւ տեսերիդով ցուցադրուեցաւ կարճ ժապաւէն մը, նուիրուած Հիմնադրամի իրագործումներուն եւ տարուղ աշխատանքներուն: Զանգեզուրի մէջ 70 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբայ, Արցախի մէջ, էլեկտրակայաններ, ըմպելի ջուրի խոցովակաշար, աւերեալ գօրիի մէջ բնակարանաշինութիւն եւայլն: Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան կուտար նաեւ իր ուղերձը: Ան կոչ կ'ընէր ողջոյնին առաքելութեան համահայկական մասնակցութեան. «մենք ճահճացելու տեղ չունենք ամէն բնագաւառների մէջ», եւ «օգնութեան կարիքը շատ ունենք», կ'ըսէր ան, աւելցնելով որ ըլլալիքը պիտի ըլլայ, պէ՛տք է որ ըլլայ, Սփիւռքի օգնութեամբ թէ՝ առանց օգնութեան, այն կարեւոր տարբերութեամբ սակայն, որ օգնութեամբ մեր զոհերու թիւն է որ պիտի պակսէր:

Խօսք առին նաեւ Գագիկ Ցարութիւնեան, Կարէն Բաբուրեան եւ Հիմնադրամի ամերիկեան բաժնի վարիչ անօրէնուհի՝ Անի Փամփանինի: Բաբուրեանի համար՝ «մեր մուրազը կատարուել է: Հարցը այդ մուրազը պահպանելն է թէ՝ ոչ: Արցախի ժողովուրդը առաջինն է որ մասնակցեցաւ "Հայաստան" ֆոնտին»,

Պատուիրակութեան առաջադրանքն էր ապահովել, ինչպէս Տէր -- Պետրոսեան կ'ըսէր նաեւ իր խօսքին մէջ, «աշխարհի ամէն Հայու ներդրումը իրագործումների մէջ»: Ու այդ՝ այսօ՛ր, քանի «երկու -- երեք տարի եւս ժամանակը անցած կը լինի»:

Ցաջորդ օր պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Շիքակօ, անկէ անցնելու համար Լոս-Անճըլըս հուսկ՝ Փարիզ:

Թ.

Օրուան Հարցեր

ԻՏԱԼԻՈՅ «ՄԱՔՈՒՐ ՁԵՌՔԵՐ»Ը ՅՈԳՆԵՑԱՒ

Իտալիոյ «մաքուր ձեռքեր» գործողութիւնը սկիզբ առաւ 1992-ին, Միլանոյի մէջ: Իրարու յաջորդեցին ձեռնարկութիւններու անուններ որոնք սա կամ նա կերպով կաշառած էին հանրօգուտ ծառայութիւնները. օրէ օր կ'ընդլայնէր ասոնց տարածքը:

Երկրորդ փուլը իր մէջ առաւ երկրին դրեթէ կէսը: Քաղաքական դէմքեր եւ ճարտարարուեստի մարզի անուններ սկսան իրար ամբաստանել. առաջինները կ'ըսէին թէ վճարուած են իրենցմէ աւելի հզօր իշխանութեան մը կողմէ որ ճարտարուեստի մարզն էր. իսկ երկրորդները կը հակադարձէին թէ ուրիշ ճար չունէին:

Այս գործողութեան գլխաւոր դէմքը հանդիսացաւ Տի Փիէթրօ դատաւորը որ 1992 Դեկտեմբերին հարցաքննութեան ձեռնարկեց Ընկերվարական կուսակցութեան նախկին քարտուղար Քրաքսիի դէմ: Մինչ այդ, երկրին ճարտարարուեստական մեծ անունները այն սպաւորութիւնը զործեցին թէ լաւ ըմբռնած չէին յորձանքին տարողութիւնը. իրենց վարիչները միայն ձերբակալուելէ ետք կ'ընդունէին որ կաշառք վճարած են:

1992 աշունէն սկսեալ բանաւոր ու գրաւոր յարձակումներու թիրախ դարձան գործողութեան գլխաւոր անունները. մրատհոգութեան առարկայ եղաւ Տի Փիէթրոյի ապահովութիւնը: Սպառնալիքներու մասին խօսուիլ սկսաւ: Մինչ այդ, Միլանոյի դատախազը նամակներու, հեռապատճէններու, հեռագիրներու աննախընթաց տարափի մը ենթարկուեցաւ: Ամբաստանողները կ'ըսէին որ «մաքուր ձեռքեր»ու հեղինակները բանտը գրեթէ տանջանքի միջոցի մը վերածած են, որպէսզի յաջողին խոստովանութիւն կորզել կատեղիներէն: Այսուհանդերձ, ժողովուրդին զօրակցութիւնը կանգ չառաւ: Հասած նամակները, հեռագիրները մէկ բան կ'ըսէին. մարդիկ անձնասպան կ'ըլլային, որովհետեւ յանցաւոր էին ու կ'ամբշնային:

Նոյն տարուան Սեպտեմբերին առաջին ու միակ ճեղքը արձանագրուեցաւ «մաքուր ձեռքեր»ու նուիրուած խումբին մէջ: Դատաւոր կին մը երբ նախնական քննութեան ձեռնարկեց Համայնավար եւ ձախակողմեան ժողովրդավար կուսակցութիւններու նիւթական աղբիւրներուն մասին, ընթացք չտրուեցաւ իրեն «Թիցիանա Փարէնթի հեռացաւ խումբէն:

1994-ին «մաքուր ձեռքեր»ը առին իրենց ամէնէն յանդուգն քայլը, հետապընդումի ձեռնարկելով հարկային վարչութիւններու կաշառակերութեան դէմ: Ատոր մէկ հարցը առընչուեցաւ երկրին ճարտարարուեստի ընտրանիին. անոր մէջ էր Պերլուսքոնիի ձեռնարկութիւնը. կարճ ժամանակ մը եաք եղրայրը ձերբակալուեցաւ: Մինչ այդ, կառավարութիւնը հրովարտակով մը փորձած էր խոչընդոտել քննութիւնները. ատիկա պատճառ եղաւ որ դատաւորներու խմբակը հրաժարականի դիմէ: Հրովարտակը չեղեալ նկատուեցաւ: Ամիս մը եաք դատաւորները օրէնքի իրենց բանաձեւը ներկայացուցին որ քանի մը օր բուռն վէճերու նիւթ ըլլալէ եաք մէկդի դրուեցաւ:

Հարկային վարչութեան կաշառակերութեան մասին հարցաքննութիւնը հետզհետէ լայնցուց սահմանները, իր մէջ առնելով յայտնել եւ ուղղակի տուրքերու բաժինները: Կարգ մը անձերու ամբաստանութիւնը բուռն վիճարկումներու դուռ բացաւ: Արդարադատութեան նախարարը հրահանգեց Միլանոյի դատախազին, քննել կացութիւնը: Հոկտեմբեր 25-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին հակափաստեր ներկայացուեցան դատաւորներուն ուղղուած ամբաստանութիւններուն դէմ, թէ անոնք աւելի կը զբաղէին հետաքննութեամբ, քան՝ դատերով: Պարզուեցաւ որ 2100-ի դէմ հարցաքննութիւն բացուած է. 847 հարցաքննութիւններ ամբաստած են, 211 հոգի դատապարտուած են, 7 պարապաններ կան վերաքննութեան ներկայացուած եւ մէկ ալ վճռաբեկին:

Այս հանգրուանին, հասաւ դատաւոր Տի Փիէթրոյի հրաժարականը: Շատերու համար ատիկա հետեւանք է կառավարութեան եւ Միլանոյի դատախազութեան ամիսներու ճակատումին: Հրաժարականէն քիչ ժամանակ առաջ «մաքուր ձեռքեր»ու խմբակը խնդրոյ առարկայ ըրած էր Պերլուսքոնիի ձեռնարկութիւնը. բայց Միլանոյի դատաւորները այն պատճառաբանութեամբ որ ձեռնհաս չեն այդ դատը վարելու, որոշած էին զայն Պրէչիա փոխադրել: Ամիկա քաղաքական դասը նեղութեան չմատնելու քայլ նկատուած էր «Լա Սթամփա» թերթին կողմէ որ կ'ըսէր թէ այնքան ատեն որ անցեալը ջնջելու գործը կը կատարեն անոնք, կ'արժանանայ որ աշխատին. այն օրը երբ կը սկսին վտանգաւոր ըլլալ, հրապարակէն կը մաքրուին: Իսկ Պերլուսքոնի, ակնարկելով Տի Փիէթրոյի հրաժարումին, ըսած է թէ ատով երկիրը պիտի վերադառնայ անկողմնակալ արդարադատութիւն մը...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆՏԻՐ ԵՐԿԵՐ
ՀՄ. ՇԷՄՍ
Յիշատակի հատոր

կազմող եւ խմբագրող՝ Վահէ Պալասունի

Պոսթըն, 1994

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ՄԱՐՍԻԳԼ. --

Լրացող տարին հայ երաժշտութեան, գրականութեան, արուեստի կարգ մը վաստակաւորներու ծննդեան 125-ամեակն է:

Ցիրաւի, հարիւր քսանը հինգ տարի առաջ, այսինքն՝ 1869-ին, ինչպէս Պարոյր Սեւակ կը գրէ «Անդրեւի Զանգակատուն» իր գործին մէջ (Ղօզանջ Աւետիսի) «հազար ութ հարիւր վաթսունին թուին,

Հայոց այգիներն ի՞նչ պտուղ տուին,
Հայոց արտերում ի՞նչ բերք է հասել,
դժուար է ասել:
Սակայն այդ թուին Մայր Հայաստանի
Արգաւանդ եղաւ սրբօրէն բեղուն:
Մի մանուկ ծնուեց Լոռուայ Դսեղում...
. . . . . .
Միեւնոյն թուին, Լոռուից շատ հեռու՝
Անատոլուի մթին խորքերում,
Մէկ ուրիշ մանուկ լոյս աշխարհ եկաւ»:
. . . . . .

Այսպէս, նախախնամական զուգադիպութեամբ եւ համաստեղութիւն մը կազմելով ու իւրաքանչիւրը իր տեղն ունենալով իր բնագաւառին մէջ՝ Կոմիտասը հայ երգին, Յ. Թումանեանը հայ բանաստեղծութեան, Լ. Շանթը հայ թատերագրութեան եւ Ե. Օտեանը հայ երգիծաբանութեան անդաստաններուն մէջ, ծնած են նոյն տարին:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ այս առիթը առեղծէր հայ ժողովուրդին մէջ եւ ամէնուրեք, մշակութային -- գեղարուեստական ձեռնարկներ հաստատելու համար, այսպէս ըսուած երգի ու գիրի հանդէսը Հայուն ժառանգական հակումը, սէրը, պաշտամունքը:

Այլուհանդերձ կը զոհանանք եղածով եւ գոհունակութեամբ կը նշենք Մարտիկլի մէջ տեղի ունեցած գրական երեկոն, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի նախաձեռնութեամբ եւ նուիրուած հայ երաժշտութեան «Մեսրոպ»ին՝ Կոմիտաս Վարդապետին:

Եկեղեցին լեցուն էր երբ զանգերը ղօղանջեցին աւետիսը եւ վիճամոթ ու խորհրդաւոր մթնոլորտի մը մէջ, մոմերով միայն լուսաւորուած էր Դասը եւ վարադոյրին վրայ կախուած Գ. Յանջեանի ծանօթ նկարը՝ Կոմիտաս խելագարուած, որ վերարծած է Վ. Պարոնեան, ու երբ հընչեցին «Կրկին երգում է Կոմիտաս» խօսքերը եւ լսուեցաւ ինքն Կոմիտաս իր հարազատ ձայնով «Մոկաց Միրզա» երգի մեկնաբանութեան մէջ:

Ապա, «Անդրեւի զանգակատուն» բանաստեղծութեան հատուածներու ընդմէջէն արտասանողները՝ Գ. Ճուլհաննէսեան եւ Ս. Թադէոսեան, ու վեհուցողը՝ Ա. Երզմատեան ներկայացուցին Կոմիտասի կեանքի սոսկ արտաքին տուեալները, գործը, դերն ու նշանակութիւնը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, խորքը ունենալով հայ բնաշխարհի պատկերացումին վրայ՝ Հայուն պատմական ճակատագիրը, կենցաղն ու սովորութիւնները,

«Ղօղանջ»ներու արտասանութեան ընթացքին, մերթ ընդ մերթ, ըստ բովանդակութեան Ց. Շիրինեանի ջութակով լսուեցաւ Կոմիտասի ծանօթ երգերը՝ «Անտունի»ն, «Կռունկ»ը «Հօյ Նազան» կամ «Տըլէ եարան» կամ «Հով արէք» եւն...: Եւ այս ամբողջը՝ խօսք, երաժշտութիւն, դեկուցում, բեմադրութիւն յաջող ներդաշնակութեամբ, նուազի եւ ձայնի խորհուրդի մը մէջ: Մինչեւ վերջաւորութեան, մինչեւ արտասանուած վերջին ղօղանջը՝ «Ղօղանջ մարմնաւորած երազ»ի որմէ եաք եկեղեցւոյ լոյսերը բացուեցան եւ հնչեց այս անգամ զանգերու ծանր, դանդաղ ղօղանջ մը, ներկաները քար լռութեան մէջ հետեւեցան, նոյնիսկ երբ չատեր չհասկցան Պարոյր Սեւակի յեղուն կամ ամբողջովին չկրցան ըմբռնել Ցաչիկ Երզմատեանի դեկուցումով (կուտանք առանձին), եւ ներկեցան անկասկած իրենց հոգիներն քիչ մը աւելի բացուած, իրենց ոգին քիչ մը աւելի ներշնչուած հայ երգով, հայ մշակոյթով, հայ արուեստով:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՁԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Պէտք է ըսել սակայն թէ այն առեն ուսանողներու հաւաքումին ամէն կարգէ մարդ ներկայ կրնար գտնուիլ, այս դէպքէն եաքը հարկ տեսնուեցաւ այդ հաւաքումները մաքրել եւ անկէ եաքը հաղորդիչ եղան այդպիսի տզեղ բաներ:

Ամէն անգամ որ կրթական կամ գրական խնդիրներու վրայ վիճաբանութիւններ կ'ըլլան հրապարակաւ, կը մտածեմ. ոչ մէկուն համար վտանգ չկայ գաւազանները պարապին մէջ պիտի շարժին, եւ մինակ չարժումին տզեղութիւնը պիտի մնայ մէջտեղ. ասոր համար է թերեւս որ անոնք որ իրենց ապօրէն եւ կեղծաւոր վարմունքով պիտի վախտ մէջ ապրէին, անոնք որ ամէն վայրկեան պիտի դողային դիմակազուրկ ըլլալու, անպատկառ անդորրութեան մը մէջ կ'ապրին, անոնք աւելի ուժովներն են, որովհետեւ թափանցած են իրենց բնածին խորամանկութեամբ միւսներուն սին պարապութեան եւ անկարողութեան:

Առաւօտուն Հայտար-Փաշայի սքանչելի ղերեզմանոցին մէջ բաւական դեղերելէ եաքը՝ Բերա. ի՛նչ հակասութիւն եւ ինչպէս ամբողջ օրը ղղջացի նոճիներուն չուքը -- որոնց մէջին եւ հոծ սիլուէթը հեռուէն չատոնց ի վեր ղիս կը հրապուրէր -- եւ անանուխի բուրմունքը թողուցած եւ մեկնած ըլլալուս. մոլորումներ նեղ չափերուն մէջ՝ բարձր նոճիներուն տակ դրեթէ մթին, անոնց սօսափիւնովը դաչնակաւոր, կէս մը գինով ռեակնի եւ անանուխի բուրմունքէն խառնուած դերեզմանոցներու յատուկ անսահմանելի եւ տարտամ հոտի մը հետ որուն մէջ փոսփորային եւ թարմ հողի երանգ մը կայ: Վարդադոյն կամ երկնադոյն տապանաքարեր, ցցուած հողին մէջէն ճակատնին դարձուցած արեւելքին եւ ծածկուած ոսկեզօծ արձանագրութիւններով. ասդին դմբեթներ, թիւրպէներու սիլուէթներ պերճօրէն դեղեցիկ իրենց ճարտարապետական նրբութիւններով եւ քանդակներով. ու ամէնուն վրայ միահեծան եւ տիրական մթութիւնը նոճիներու անտառին, վէսօրէն բարձրացած եւ օրօրուն կապոյտ եւ ոսկեզօծ երկնքին տակ:

Երբ Հայտար Փաշային նաւամատոյցէն չոգենաւը մեզ տարաւ, բաւական ատեն դեռ աչքերս սեւեռած մնացին դերեզմանոցին՝ որ իր սպաւոր չուքը կ'երկարէ ետ

Տիկին Արմինէ Գավէզեան,
Տոքթորները՝ Ռոպէր եւ Մարի -- Լօր Գավէզեան եւ զաւակները,
Տիկին Նուարդ Սերոյտարեան (Նիս)
ինչպէս նաեւ Գավէզեան, Իւնճեան, Աւետիսեան, Պալեան եւ Շանէլ ընտանիքները
եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԲԱՐԳԻՆ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ
(Բարգէն Գավէզ)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 13-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 19, ժամը 10·30-ին Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցին

13, rue du Perche,
angle rue Charlot

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի հին գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de Mme Hilda Kalfayan - Panossian

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Դեկտեմբեր 18-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆՆԱ ԹԷՃԻՄԵԱՆԻ
(Պոլիս)

մահուան տարելիցին,
ինչպէս նաեւ իրենց սիրեցեալ՝
ԼԻՄՕՆԷ ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆԻ
մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները ըրած են։ - Դպրոցասէր Վարժարանին 1000 Ֆր., Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամին 1000 Ֆրանք։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17-ին ժօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս· ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Ս· Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Սարգաւագները՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրները՝ Մկրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

Ժամը 12·30-ին կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

ԶԱՄԱՆՈՒԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միջոցեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի լլ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Աւետիսեանի մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Մատլէն Փափազեան 1000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

*
**

Մարգրիտ Գրիգորեան 200 Ֆր· կը նուիրէ ԻՒՄԱՖ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր· «Յառաջ»ին Տիկին Սաթենիկ Եոխբարտաշեանի մահուան առթիւ։

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
accueille
Le Rév. P. Charles RENOUX
le Vendredi 16 Décembre à 20h45
pour une
CONFÉRENCE
sur le thème :
La liturgie de la Parole, dans le rite arménien, avant le Xe siècle.
(le déroulement et les textes du début du «Patarag»)
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Tél. : 43 26 50 43
M° Cardinal Lemoine / Monge.
— *Entrée libre* —

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ձգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ· ԳԼՎԶԳԵԱՆ

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent
un SUPER LOTO
(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70
VENEZ NOMBREUX !

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10^e

LE REVEILLON
Tebrotzassère
DINER DANSANT
Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30
ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES
Participation aux frais : 380 F.
Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
VENDREDI
16 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·483 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.483

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻՆ

ԳՐՈԶՆԻ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

Բանակցութիւնները լուռւած էին Դեկտ·-ին, Չէչէնները անընդունելի գտած ըլլալով ռուսական պայմանները: Ընդհ· դատախազը յայտարարած է· - «Մոսկուա կը պահանջէր որ ստորագրուի փաստաթուղթ մը ուր Չէչէնիա ինքզինքը կ'ընդունի որպէս ամբողջական մասնիկը ռուսական դաշնակցութեան»: Իսկ Դուդայեւի համար, անընդունելի է բանակցութիւններ տանիլ երբ նոյն տեն բնակչութիւններու վրայ ռումբեր կը նետուին: Ռուսերու պայմանաժամը կը լրանար Դեկտեմբեր 15-ին կէս գիշերին, այլ խօսքով եթէ մինչ այդ Չէչէնները տեղի չտային, ռուսական զօրքը Գրոզնի պիտ է մտնէր:

Ռուսաստանի վարչապետը՝ Չերնոմիրդին չատ խիստ ելոյթ մը ունեցած է Չէչէնիներու նկատմամբ եւ արդարացուցած ուժի գործածութիւնը· - «Քանիցս կրկնեցինք որ ամէն բանէ առաջ պէտք է կզգիացընել Չէչէնիան ուր կը տեղան թոներով պէնք, թմրեցուցիչ, ուր կը հասնին վարձականներ Փաքիստանէն, Աֆղանիստանէն, Ադրբեջանէն, Ուկրանիայէն եւ պալթեան երկիրներէն»:

Գլխաւորը, անդամ մը եւս, իր համաձայնութիւնը արտայայտած է ռուսական միջամտութեան առթիւ, Արտաքին նախարարը՝ Քրիսթոֆըր ճչդած է նոյնիսկ· - «Ելոյին ըրաւ ինչ որ պէտք է ընէր»· Նոյն կարծիքը չունի Մեծն Բրիտանիա որու Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է թէ այդ միջամտութիւնը կրնայ վտանգել Եւրոպայի ապահովութիւնը, թէեւ կ'ընդունի որ Չէչէնիան Ռուսաստանի մաս կը կազմէ:

Դուդայեւ մահու կենաց պատերազմ կ'ուզէ մղել Մոսկուայի դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՅԱՅԻԻՔ ՃԱՆՏԱՆ քիւրտ երեսփոխաններուն վաստաբաններէն մէկը, որ անհետացած էր Դեկտեմբեր 2-էն ի վեր, սպաննուած գտնուած է Անգարայի մէկ արուարձանը: Տեղական զեկավարներէն էր նաեւ «Ժողովուրդի աշխատանքի կուսակցութեան» որու կը պատկանէին այն քիւրտ երեսփոխանները որոնք դատապարտուեցան անցեալ չաբթու: Անհետացած է նաեւ ուրիշ անձ մը, լրագրող, որու ինքնասպան համակրութիւնը զաղանիք չէր: Ապտուլլահ Աջըօյ անցեալին կ'աշխատակցէր «ԵԷնի Իիւլիէ» չաբաթաթերթին:

ՍԵԿՈՒԼԷՆ ՌՈՒԱՑԱԼ որ քանիցս Անգարա գնաց եկաւ ի պաշտպանութիւն քիւրտ երեսփոխաններուն, Դեկտեմբեր 14-ին ալ, օգտուելով Ազգ· Ժողովի բերանացի հարցումներու նուիրուած նիստէն, խստօրէն յարձակեցաւ կառավարութեան վրայ որ աչք կը դոցէ թրքական վարչակարգին որ երեսփոխանները կը ձերբակալէ: Մեծամասնութեան նստարաններուն վրայ պոռչտուքներ եղած են, սեղանին վրայ հարուածներ եւայլն, ինչ որ պարտադրած է Ալէն Ժիւպէէի միջամտել եւ ըսել՝ «որեւէ դատ չարդարացներ կառաւարութիւնը»: Համայնավար ծերակուտական՝ Շառլ Լէաըրման ալ բաց նամակ մը ուղղած է Արտաքին Նախարարին («Իւմանիթէ», Դեկտեմբեր 15) ուր կը յանդիմանայ Թուրքիոյ մէջ գործուած մարդկային իրաւունց բռնաբարութիւն եւ դիմում կ'ընէ որ միջամտէ ձեռք ձգելու համար դատապարտուած երեսփոխաններուն ազատ արձակումը:

ԹԱՓԻ՝ ՎԵՐՋ

Փարիզի Առեւտրական դատարանին Դեկտեմբեր 14-ի վճիռը Պ· Թափիի նկատմամբ ճակատագրական բնոյթ ունի, քանի որ ան կը կորնչցնէ բոլոր լիազօրութիւնները եւ այլեւս ընտրելի չէ, ոչ իսկ Մարսէյլի թաղապետական ընտրութիւններու առեն: Ծանօթ է որ իր գլխաւոր նպատակը՝ Մարսէյլի քաղաքապետական աթոռն էր: Ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ, մինչ կը կարծուէր, նախորդ վճիռին հետեւանքով (թէեւ Աղդարատատութիւնը վերաքննութեան դիմած էր) թէ չըլլան մը համար փրկուած էր, քանի որ ան կը վերաբերէր միայն զատական վերականգնումի եւ ոչ թէ անանկութեան: Այս անգամ այլ ու կին անակնկալած հոչակուեցան եւ հինգ տարուան համար Պ· Թափի չի կրնար ընտրուիլ եւ կը կորնչցնէ այժմ վայելած քաղաքական լիազօրութիւնները, ինչպէս օրինակ եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխանի հանդամանքը:

Դատարանը գտած է որ Պ· Թափի եւ իր կինը չեն կրնար վճարել իրենց ձեռնարկութիւններուն եւ իրենց ունեցած պարտքերը: Այսինքն պարտքը անհամեմատօրէն աւելի մեծ է քան իրենց ունեցածը (տուն, կարասի, նաւ, եւայլն): Պարտատէրերուն դէմ յանդիմանները են Քրեական Լիոնէն եւ Ֆիսքը:

Պարզ է որ Թափի ինքզինք որպէս զոհ կը ներկայացնէ եւ այդ առընչութեամբ ալ յայտարարեց· - «Կառավարութիւնը եւ իր արդարադատութիւնը բաւական ցած ինկած են ուզելով մաքրել քաղաքական կեանքէն մարդ մը որ խնդիր ունի իր նախկին դրամատան եւ ընկերակիցին հետ առեւտրական անձնական հարցի մը համար, առանց հանրային դրամի միջամտութեան»: Իրեն համար բոլորը կատաւարութեան հրամանին տակ են եւ այդ պատճառաւ ալ կը չեշտէ որ վերաքննութեան կը դիմէ (բայց այս պարագային վճիռը չհակասուիր) եւ իր տեղը պիտի դրաւէ ընտրապայքարին մէջ որպէսզի արդելք հանդիսանայ Պալատիւրի մուտքին Էլիզէ:

Կասկած չկայ որ ճախի օրով, աւելի հանդիսա էր եւ Քրեական Լիոնէն ալ աւելի բարեացակամ, բայց, ինչպէս դիտել կուտայ «Լիպերասիոն» (Դեկտեմբեր 15) քանի տարի է որ Թափի ամէն տեսակ դատարկան հարցերու հետ դէմ յանդիմման կը գտնուի (առեւտուր, մաքս, տուրք, մարզական եւայլն, եւայլն) եւ երբեք լաւ մատակարարող մը չէ եղած: Հալածանք չէ իրեն դէմ այլ՝ կատաղութիւն իր կողմէ: Յաղթելու կարողութիւն մը, նուաճել, տիրանալ, ունենալ առանց որեւէ խղճահարութեան եւ թերթին խմբագիրը չի վարանիր ըսելէ թէ եթէ գործ ստեղծած է, գլխաւորաբար փաստաբաններու մօտ է···:

Դեկտեմբեր 14-ի զատական հաշուեյարդարի վճիռը ծանր հարուած մըն է, ամէն պարագայի մէկ, որքան ալ ջանայ միշտ յոխորտալ: Այս վճիռը պատճառ է որ յետաձգուի Փարիզի իր առանձնատան աճուրդով ծախուիլը: Այլեւս նշանակուած զատական վարիչն է որու կը վիճակի կազմակերպել Թափիի աֆթիֆին վաճառքը:

Ստեղծուած այս նոր կացութիւնը քիչ մը աւելի բարդ կը դարձնէ ճախի վիճակը: Տըլորի քաշուելէն ետք, արդէն թեկնածու կը փնտռուէր եւ անկարելի չէր որ արմատական զարճած Թափին նկատի առնուէր որքան ալ ո՛չ կ'ըսէր: Ամէն պարագայի մէջ, դեր մը ունէր խաղալիք եւ ճախին համար յաջորդական այս երկու հարուածները ծանր են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԴԱՀ

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Միացեալ - Նահանգներու չրջապատյէն երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ Հայաստանի փոխ - նախագահը Գագիկ Յարութիւնեան երկօրեայ կայք մը ունեցաւ Փարիզ: Ինչպէս նպատակը եղած էր Միացեալ - Նահանգներու պարագային, հոս եւս ան հանդիպումներ ունեցաւ յատկապէս «Հայաստան» հիմնադրամին առընչութեամբ: Երեւան մեկնումի նախօրեակին, Դեկտ· 14-ի երեկոյեան Եան'ց ակումբին մէջ, ընկերակցութեամբ ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բարսեղեանի, մամուլի ասուլիս մը տուաւ ուր ներկայ էին չուրջ երկու տասնեակ լրագրողներ:

Գ. Յարութիւնեան որ փոխ - նախագահն է նաեւ Հիմնադրամին վարչական կազմին, դոհունակութեամբ խօսեցաւ Միացեալ - Նահանգներու հանդիպումներուն մասին, ըսելով որ օրէ օր կ'ընդլայնի ընդգրկուղները ցանցը, ինչ որ իրեն համար ամէնէն կարեւոր ազդակն էր յաջողութեան: Ապա մանրամասն տեղեկատուութեամբ մը ներկայացուց Հիմնադրամին հիմնումէն մինչեւ այսօր անցած երկու տարուան ընթացքին իրագործուած ծրագիրները ուր գլխաւոր տեղը գրաւած էին Արցախը անհրաժեշտ ենթակառոյցներով օժտելու ձեռնարկները, ինչպէս ճամբու, հաղորդակցութեան, ջուրի մատակարարման, էլեկտրականութեան ցանցերը որոնք նախկին կարգադրութեամբ ամբողջովին կապուած էին Ադրբեջանի:

Նոյն օրը յետմիջօրէին նոյն հարցերուն մասին փոխ - նախագահ Գ· Յարութիւնեան ընդարձակ հարցազրոյց մը տուած ըլլալով «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, հոս կը զոհանանք ընդհանուր գիծերով, խուսափելու համար կրկնութիւններէ:

Աւուրիսին աւարտին, հարցումներու պատասխանելով ան բացատրեց նաեւ Հայկ դինին յաւելումին ու միջազգային վարկերու յատկացումին առընչուած խնդիրները, խօսեցաւ Հիմնադրամին մասնակցութիւնը ցանկալի համեմատութիւններու հասցնելու միջոցներու մասին· այս առընչութեամբ ան յատուկ խնդրանք ներկայացուց մամուլին որ հիմնադրամին մասին գրէ միմիայն ճչմարտութիւնը, ի հարկին տեղական կազմէն առնելով հարկաւոր բացատրութիւնները:

Նոյն իրիկունը Գ· Յարութիւնեան մասնակցեցաւ Հիմնադրամին վարիչեան կազմին անդամներուն հետ ընթրիքի մը ուր Դեկտեմբեր 15, Հինգշաբթի վերադարձաւ Երեւան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13)

ՀԱՅ-ԻՐԱՆԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Դեկտեմբեր 12-ին ընդունած է Իրանի լիազօր դեսպանը: Անոնք իրենց զոհունակութիւնը յայտնած են ի տես երկու երկիրներու միջեւ զարգացող համագործակցութեան, որ կը վերաբերի առեւտուրի, արդիւնաբերութեան, մշակոյթի, փոխադրա - հաղորդակցական մարզերուն: Ծօչափուած են նաեւ վառելանիւթի եւ փոխադրութեան մարզերուն առընչուող հարցեր ու ծրագիրներ, ինչպէս նաեւ առեւտուրի սահմանային ազատ գօտիին մէջ հայ գործարարներու ներկայութեան գարկ տալու հարցը:

***

ՎԱՌԵԼԱՆԻԹԻ ՆԵՐԱԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կառավարութիւնը Դեկտ· 6-ին որոշած է 1995-ին ներածել 200 հազար թոն անմշակ նաւթ, 200 հազար թոն հնոցի մազութ եւ 2200 միլիոն խորանարդ մեթր կազ:

ՓԱՐԻԶ

9-ՐԴ ԹաղամասԻ ՔաղաքապետԻն ԸնդՈՒնելութիւնը «7 Դեկտեմբեր 88» ԸնկերակցՈՒթեան ՀայաստանԻ ԿաԶմին

Գիւմրիի երկրաշարժին վաղորդայնին կազմուած ընկերակցութիւն մըն է «7 Դեկտեմբեր 1988»ը որ մինչեւ այսօր կը չարունակէ իր գործունէութիւնը բեռնակառքերով փոխադրութեան դիծ մը պահելով Հայաստանի հետ: Անոնց վարձած երկու բեռնակառքերը դժուարին ճամբորդութենէ մը ետք հասած են Փարիզ ուրկէ պիտի մեկնին Երեւան յառաջիկայ օրերուն, գլխաւորաբար փոխադրելով այն ֆրանսերէն գիրքերը որոնց հաւաքին ձեռնարկած էր նոյն ընկերակցութիւնը:

Դեկտեմբեր 14-ի կէսօրին «7 Դեկտեմբեր 1988»ի Հայաստանի դրասենեակին պատասխանատուին եւ երեք չարժավարներուն ի պատիւ փոքրիկ ընդունելութիւն մը կատարեց Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետը: Ներկայ էին ընկերակցութեան նախագահը Հարոլտ Ալէքսանեան, հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, Հայկական վաւերագրերու կեդրոնին վարիչները եւայլն, չուրջ երկու տասնեակ հոգի, որոնք ժամ մը սպասեցին քաղաքապետ Պր. Քասիէրէթի ժամանումին, քանի որ ըսուեցաւ որ ան պարտաւորուեր էր թաղամի մը ներկայ գտնուելու: Քաղաքապետը դնահատանքի խօսքեր ըրաւ կատարուած աշխատանքին մասին, յիշելով Հայաստանի դժուարութիւնները, եւայլն: Ապա որպէս խօսուն յիշատակ այդ հանդիպումէն, ան լուսանկարուեցաւ ընկերակցութեան դեկավարին ու չարժավարներուն հետ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՖՐԱՆՍ - 3

ՄՈՒՏՅՈՒԱՆԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ջորեքչաբթի, Դեկտ· 14, «Ֆրանս - 3»ի Լա Մաղշ տիւ Սիէճլը յայտադիրը նուիրուած էր քալ, յանձնառու, եղակի քաղաքական դէմքի մը, որ դիտցած է միշտ խօսքէն դործի անցնիլ՝ Ժան - Ֆրանսուա Տընիոյի: Ան ունէր իր հիւրերը՝ Ֆլորանս Արթօ, բժիչկ Էմմանուէլի, զօր· Մորիսոն եւայլն: Կը խօսուէր անշուշտ պատերազմի մասին եւ բոլորովին անակնկալօրէն յիշուեցաւ մոռցուած պատերազմ մը՝ Ղարաբաղը: Մօտ տասը վայրկեան ներկայացուեցաւ Լ· Նիքոլեանի պատրաստած ժապաւէնը որ այնքան ալ նպաստաւոր պատկեր մը չէր պարզեր, մանաւանդ Հայաստանի մասին, ուր չեչոր դրուեցաւ մաֆիայի, հարստացողներու եւ Դրամներու քաղինոներու մէջ գետին նետողներու վրայ: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի պատերազմին, նկարահանումը ժամանակավրէպ էր (1993) եւ բնաւ յատակ զաղափար մը չէր տար, մանաւանդ այսօրուան կացութեան: Շատ հասկնալի չէր թէ ուրկէ՞ ու այդ ժապաւէնը տեղ գտած էր այս յայտադրին մէջ, Սփռումէն հոգ ալ արդէն, ոչ ոք արտայայտուեցաւ այդ մասին, ինչ որ նախընտրելի էր: Պահ մը միայն, Ժ· Ֆ· Տընիօ դիտել տուաւ թէ պատերազմական կացութիւնները աւելի կը քաջալերեն մաֆիան:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

«Ազգ» թերթի Դեկտեմբեր 3-ի թիւին վահրամ Աղաջանեան ստորագրուած անկիւնին մէջ հետաքրքրական տուեալներ կան Ղարաբաղի հայ բնակչութեան երէկուան ու այսօրուան պատկերին մասին: Գրութիւնը կը սկսի Թուական տեղեկութեամբ մը որ զարմանալի կը թուի: Բայց պէտք է ճիշդ ըլլայ, քանի որ աղբիւրը տեղական բնակչութեան հարցերու պետական վարչութեան պետական վարչութեան գլխաւոր մասնագէտ Աչոտ Մտեփանեանն է: Ըստւածը այն է որ այսօր Լ.Ղ.Հ-ի սահմաններէն դուրս 600 հազար Ղարաբաղցիներ կ'ապրին: Ամէն հետեւանք կը նկատուի տասնամեակներու ընթացքին Ադրբեջանի կիրարկած քաղաքականութեան որուն նպատակը եղած էր ինքնավար մարզին ազգաբնակչութեան տոկոսները փոփոխել, ի նպաստ իրեն:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, 1919-ին 150 հազար Հայ կար Ղարաբաղի մէջ եւ միայն հինգ հազար Ադրբեջանցի: Մինչեւ 1984 թուականը երբ բնական ճամով Հայերու թիւը հասած պէտք է ըլլար 750 հազարի, կար միայն 140 հազար Հայ: Իսկ Ադրբեջանցիներու թիւը որ պէտք է բնական ճամով 31 հազար եղած ըլլար, եղած էր 35 հազար: Ադրբեջանի կառավարութիւնը այս արդիւնքէն ալ գոհ չըլլալով, 1984-էն եւք զանազան պատրուակներով փակած է կարգ մը ուսումնական հաստատութիւններ ու զանոնք վերաբացած Ղարաբաղ: Նպատակը հոն մղել էր երիտասարդութիւնը ու շատեր ուսումը աւարտելէ եւք կը հաստատուէին Մտեփանակերտ, կամ այլ ըլլանները:

Այս «սպիտակ ջարդ»ին հետեւանքը այն եղաւ որ մինչեւ 1988 47 հազարի հասաւ Ադրբեջանցիներու թիւը:

Այսօր, սկսած է եւ կը շարունակուի վերադարձի հոլովոյթ մը· պարբերաբար այդ մասին թուական տուեալներ տեղ կը գտնեն հայաստանեան մամուլին մէջ: Պէտք չէ կարծել, անշուշտ, որ դուրսը ապրող աւելի քան կէս միլիոն Ղարաբաղցիները զանգուածային կերպով կը վերադառնան: Արդէն տասնաւելին պատերազմի աւերներուն ու կրուսուններուն ծանրութեան տակ ապրող հանրապետութիւնը ի վիճակի չէ տուն, գործ եւայլն հայթայթելու մեծ բազմութիւններու:

1994-ին վերադարձած են 130 ընտանիքներ որոնք մեկնած էին ազատագրական չարժումին սկիզբէն շատ աւելի առաջ: Անոնց մէջ կան Ադրբեջանէն ու Ախալցխայէն գաղթածներ, նաեւ Հայաստանի, Ռուսաստանի ու ՀԱՊ-ի այլ երկիրներու քաղաքացիներ:

Բոլորին կառավարութիւնը նիւթական օգնութիւն ցոյց կուտայ: Ընտանիքին պետը նուազագոյն քան աշխատավարձի չափ դրամական նպաստ կը ստանայ, միւս անդամները ստոր մէկ քառորդին չափ: Վերադարձողները կը տեղաւորուին առաւելաբար այն վայրերուն մէջ ուր պարապ տուներ կամ այս ու այն ճիւղի մասնագէտի կարիք կայ: Անոնք 2-5 տարի ղերծ կ'ըլլան պետական տուրք վճարելու պարտաւորութենէն: Եթէ վերադարձող ընտանիքը ղինուորական տարիքի զաւակ ունի, անոր ծառայութիւնը աւարի մը կը յետաձգուի: Այս կարգի օժանդակութիւններէ զատ, տարագիրներու վարչութիւնը կը վճարէ Երեւանէն Մտեփանակերտ ճամբու ծախքերը: Որոշ պայմաններով, նաեւ վարկ կը տրամադրուի այն անձերուն որոնք կ'ուզեն տուն կառուցել կամ ձեռնարկատիրական գործունէութեան սկսիլ:

Իսկապէս սրտապնդող եւ ուրախացնող երեւոյթ մը, յատկապէս ժամանակի մը երբ ամէն օր ականջալուր եւ ականատես կ'ըլլանք գլխաւորաբար Հայաստանէն արտագաղթի ծաւալուն չարժումի մը: Նոյնն է պարագան Ջաւախքի եւ հայաբնակ այլ շրջաններու: Պէտք է ըսել որ Ղարաբաղի հանրապետութեան իշխանութիւնները ալ ըմբռնած այս հարցին կենսական կարեւորութիւնը, զօնութիւնը ունեցած են ընտրելու ճիշդ քաղաքականութիւնը եւ ճարելու զայն կիրարկելու անհրաժեշտ միջոցները:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Վէն Նայսի Պըրմինկհամ Հայ Սքուլի մէջ, Նոյեմբեր 24 -- 27, տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 2-րդ համա-ամերիկեան մարզախաղերը, մասնակցութեամբ 13 մասնաճիւղերու՝ արեւելեան եւ արեւմտեան Ամերիկաներէն եւ Գանատայէն: Ոտնագնդակի, պասքէթպոլի եւ վոլիպոլի մրցումներու առընթեր տեղի ունեցած են նաեւ խրախճանք, ճաշ եւ պարահանդէս: Նոյեմբեր 24-ի իրիկունը, Ֆերահեան վարժարանի «Ալեխեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Գոհարանութեան Օր»-ուան ճաշը, մասնակցութեամբ մարզիկներու, հիւրերու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութիւններուն:

Երկրորդ օրը, Եունիվըրսըլ Հիլթըն պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը, որուն ներկայ եղած են 900 Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներ:

Երրորդ օրը, Ֆերահեան վարժարանի «Ալեխեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է պարահանդէս մը, մասնակցութեամբ չուրջ 500 երիտասարդ -- երիտասարդուհիներու: Գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Սիրան Գոնոյեան: Խօսք առած են արեւելեան, արեւմտեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեանց ներկայացուցիչները: Հանդէս եկած է երգիչ Յովիկ Գրիգորեան,

Չորրորդ օրը տեղի ունեցած է մարզախաղերու փակման հանդիսութիւնը, զոր վարած է Կարպիս Շխրարմեան: Խօսք առած են Տաթեւ Սրբ. եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան փոխ ատենապետ Հայկ Յովսէփեան, որ ի մէջ այլոց ըսած է, թէ յաջորդ մարզախաղերը տեղի կ'ունենան արեւելեան Ամերիկա, 1996-ին:

***

Հայաստանի եւ Արցախի հիւանդանոցներու վերակառուցման եւ արդիականացման, ինչպէս նաեւ բժշկական կարիքներուն ի նպաստ թելեթոն մը կատարուած է Լոս -- Անճըլըսի «Հայ Թելեհամ»-ի կայանէն, Նոյեմբեր 24-ի առաւօտեան ժամը 6-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը 4-ը: Թելեթոնը կազմակերպած է Մեսրիքըլ Աւետրիչ հաստատութիւնը, գործակցութեամբ հայկական վեց այլ կազմակերպութիւններու: Տասը ժամուան ընթացքին հաւաքուած է 510 հազար տոլար: Թելեթոնի ընթացքին հեռաձայնած են Արցախի բանակի հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանի, Առաջնորդ Պարզեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի եւ այլ պաշտօնական դէմքերու տեսերիզի առնուած խօսքերը: Թելեթոնի սփռումներուն կրցած են հետեւիլ ամբողջ Միացեալ Նահանգներու տարածքի -- չուրջ 100 կայաններու միջոցաւ -- եւ Գանատայի դիտողները: Նոյն օրը, նոյն նպատակին համար ձայնասփիւռով դրամահաւաք կատարուած է նաեւ Մոսկուա, Սաուրոպոլ, Կրասնոտար, Երեւան, Սպիտակ, Գիւմրի, Ղափան եւ այլուր:

***

Ֆրեզնոյի Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ Պէրպէրեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Անոյշ Նշանեանի «Անահիտ» համոյթին ելոյթը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ տոքթոր Պերճ Գալէմքէրեան: Սոնիկ Քէչիչեան ներկայացուցած է համոյթին ղեկավարը՝ Անոյշ Նշանեան, որ ձայնամարզութեան սկսած է Գահիրէ, ապա մեկնած Հայաստան եւ կատարելագործած է իր արուեստը: Երգած է Մոսկուայի Պալշոյ թատրոնին մէջ: Ութ հոգիէ բաղկացած համոյթին մեկնաբանութիւնները արժանացած են ներկաներու զնահատանքին: Համոյթին դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան:

***

Կլէնտէյլի Պրէսթըրըն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է Յակոբ Աատուրեանի նուիրուած յոբելենական երեկոյթ մը, դրուագին 90-ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Յայտագիրը վարած է Լօրա Գուլումճեան: Յոբելեարին դրական վաստակը ներկայացուցած է Երուանդ Ազատեան, իսկ երաժշտական Նիկողոս Թահմիզեան վերլուծած է Յակոբ Աատուրեանի վերջին գիրքը՝ «Կոմիտաս Վարդապետին հետ»: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է յոբելեարին թոռը՝ 14-ամեայ դաշնակահարուհի Թամար Աատուրեան, մեկնաբանելով Շոփէն, Պէթհովէն, Խաչատուրեան եւ Կոմիտաս: Ռիմա Կարապետեան երգած է Կոմիտասէն երկու երգ: Ապա, բեմ հրաւիրուած են 15 դրօշներ, որոնք մասնակցած են Յակոբ Աատուրեանի վերջին դրքի պինեճօնին: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը:

***

Լինսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Ալեխեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Զորք -- Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշ -- պարահանդէսը, պատուոյ նախագահութեամբ բանաստեղծ Ալէք Գլըճեանի: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է Տարք Այզ նուագախումբը:

***

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը, նուիրուած՝ Մոնթէ Մելքոնեանին: Խօսք առնուվ Լ.Ղ.Հ-ի Ուաչինկթընի ներկայացուցիչ Արտեմ Յարութիւնեան վերլուծած է Արցախի ներկայ վիճակը եւ կարդացած իր բանաստեղծութիւններէն մին, նուիրուած Արցախին: Լեւոն Գաթրճեան երգած է Արցախին եւ Մոնթէ Մելքոնեանին նուիրուած երգեր: Յուցադրուած է փաստանկար մը, նուիրուած Արցախին եւ Մոնթէ Մելքոնեանին:

***

Պուլկարացի նկարահան Յվետանա Պասկալեւա, Նոյեմբեր 29-էն Դեկտեմբեր 20, Գալիֆորնիոյ տարածքին կը ցուցադրէ իր երկու նոր փաստանկարները՝ «Ղարաբաղի վէրքերը Բ.» եւ «Հողին զինուորները», կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արցախ Ֆոնտ»-ին: Առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 29-ին, Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ուր ներկայ եղած են 350 հոգի: «Արցախ Ֆոնտ»-ին ներկայացուցիչը՝ Յովիկ Սալիպա, խօսած է պուլկարացի նկարահանին մասին նշելով, որ ան Շահումեանի եւ Գետաչէնի թէժ օրերուն այցելած է Ղարաբաղ եւ նկարահանած տեղի ունեցող անմարդկային արարքներն ու պատերազմը:

***

Կլէնտէյլի Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 18-ին, տեղի ունեցած է պարակահայ դեղանկարիչ Աչոտ Մինասեանի ջրանկարներու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Նաւասարդ» ամսագրին: Խօսք առած է Արմէն Տոնոյեան: Ցուցադրուած են 70 գործեր՝ բնանկար, ծովանկար եւայլն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

«ՇԷՆ»Ի ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Ինչպէս նախորդ տարիները, այս անգամ եւս Շէն - Ֆրանսի վարչութիւնը երկօրեայ իր տօնավաճառին համար ընտրած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին սրահները (Դեկ. 10 / 11): Մայր չէնքին կեդրոնական դահլիճին մէջ Դեկ. 9, Ուրբաթ երեկոյեան ընդունելութիւն մը պատրաստուած էր համակիր սեղմ շրջանակի մը ու մամուլին համար ուր կատարուեցաւ աւանդական հաշուետուութիւնը: Իսկ տօնավաճառը տարբած էր վարժարանին ճաշարանին մէջ:

Քանի մը տասնեակ հրաւիրեալներ նախ դիտեցին ցուցադրուած գունաւոր եւ - ճերմակ լուսանկարները որոնք կը պատմէին «Շէն»ի գործունէութեան հանդըլեանները: Այդ գործունէութիւնը, իրենց կարելիութեան գօտիին մէջ, ուղղուած է դիւրացնելու Հայաստանի ու Արցախի սահմանամերձ չրջաններու կեանքը: Առ այդ, նկատի առնուած են Լաչինի, ապա Հադրութի ծայրամասի դիւղերը:

«Շէն»ի առաջին կորիզը հայաստանեան եղած է. անոր ձեռնարկած են խումբ մը համալսարանականներ, 1988-ին: Ետոյ, 1990-ին, այդ կորիզին արտաքին օժանդակութիւն տրամադրելու եւ գործակցելու նպատակով հիմնուած է «Շէն-Ֆրանս»ը: Այդ թուականէն ի վեր, կազմակերպութեան երկու թեւերու գործակցութիւնը որպէս արդիւնք ունեցած է բազմաթիւ նախարաններու չինութիւններ, գործիքներու, կազմածներու փոխադրութիւն, աննդեղէնի բաչխում, պատերազմէն ազդուած երախաներու համար «բաց տնակ»ներու ստեղծում, եւլն.: Իսկ Արցախի մէջ անոնց ամէնէն կարեւոր նախաձեռնութիւնը պէտք է նկատել Բերդաձորի նոր կամուրջին չինութիւնը որով կարելի կ'ըլլայ Լաչինը ուղղակի կապել Բերդաձորին, առանց Մտեփանակերտէն անցնելու պարտաւորութեան. ան աւարտած է չուրջ տարի մը առաջ ու արժած 13·500 տոլար: Ներկայի գլխաւոր ծրագիրն է Գորիս - Հադրութ խճուղիին չինութիւնը: Ձամբան արդէն բացուած է 3 մեթր լայնքով ու իրարու կը միացնէ Գորիսը, Կոռնիձորը, Արփագետիկը, Խծաբերդը, Հին Թաղլարը եւ Հադրութը: Ինչպէս կ'ըսուի «Շէն»ի պատրաստած տեղակատուական դրքոյկին մէջ, Արցախի հարաւային Հադրութի չրջանը առնեւազն կենսական է Լ.Ղ.Հ-ի համար ու Հայաստանէն այս ճամբուն չնորհիւ հոն հասնիլ կարելի պիտի ըլլայ, վեց ժամու խնայողութեամբ, առանց Լաչինէն անցնելու: 58 քմ.նոց այդ խճուղիին համար ընդհանուր ծախք հաչուուած է 130 - 240 հազար տոլար: Եթէ միայն չատ թեք զառիվարներ հարթուին ու չուրի երեք գլխաւոր հոսանքները չեղուին, բաւարար պիտի ըլլայ 130 հազարը, իսկ եթէ բոլոր զառիվարները մեղմացուին ու բոլոր հոսանքները չեղուին, ծախքը պիտի բարձրանայ 240 հազարի, փոխարէն աւելի ապահով, տուկուն եւ աւելի երկարակեաց կամուրջի մը: Վերջնական որոչումը կախում պիտի ունենայ դոյացած նիւթական միջոցներէն:

Այս բոլորին մասին մանրամասն տեղեկագիր մը կարդաց «Շէն - Ֆրանս»ի նախագահ Օշին Եղիազարեան. իրմէ ետք նոյն տեղեկատուութիւնը կրկնուեցաւ Ֆրանսերէն: Ըսուեցաւ նաեւ թէ այս խճուղիին մեծ կարեւորութիւնը ընդհատելով Հայաստանի նախագահը պրամադրած է անհրաժեշտ 80 թոն վառելանիւթը:

Շաբաթավերջի երկու օրերը տօնավաճառին այցելուները այս տեղեկատուութիւնը ստանալէ զատ, առիթը ունեցան իրենց նոր տարուան գնումները ընելու, «Շէն»ի ճոխ տօնավաճառէն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

LIVRES REÇUS

ZABELANE
Une Arménienne en Languedoc
Roman
Béatrice KASBARIAN-BRICOUT
Bibliothèque 42 — Gignac, 1994.

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՔՍԵՐԺԱՆ՝ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Գրական եւ երաժշտական հրաշալի ժամ մըն է զոր Էտուար Էքսերժան կը հրամցնէ հանդիսատեսին: Ծանօթ էր, տարիներէ ի վեր, տաղանդաւոր դաշնակահարը: Այս անգամ, անոր հետ կը յայտնաբերուի արտասանող մը, աւելի ճիշդ՝ պատմող մը, ռեսիթալի մը ձեւով, որ կը յաջողի փոխանցել իր գրական ճաշակին ստացած ապրումները եւ յոյզերը:

Երկու տարի աշխատանք պահանջած է այս եզակի ներկայացումը ուր երաժշտական կտորներ եւ գրական էջեր ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմեն, շնորհիւ արուեստագէտին ընտրութեան եւ տաղանդին:

Է. Էքսերժան մերթ կը նուագէ, մերթ կ'արտասանէ ու մէկէն միւսը կ'անցնի դիւրութեամբ, չարունակական եզակի ձիրքով մը: Մշակոյթի մարդ, ան մեղի կը ներկայացնէ իր գրական ներքին պարտէզին գոհարները, ամանք քիչ ծանօթ, զորս կ'ընդմիջէ երաժշտութեամբ: Մոցարթ, Շոփէն ու յանկարծ՝ Գոլթօ, Փ. Ֆոռ, Փուլէնք, Տէպիւսի, ու Անուշ, Լա Ֆոնթէն, Ապոլլինէր, Շապրիէ, բայց նաեւ՝ Միւսէ, Լուիզ տը Վիլմորէն, Օպալտիա, Փրէվէռ, Վ. Հիւկօ, Կիթրի: Ի՜նչ հիանալի դիւտ մըն է զոր ըրած է արուեստագէտը: Ամբողջ ժամ մը, որու ընթացքին հանդիսատեսը իսկական վայելք մը կ'ապրի: Միջակութեան եւ ապամշակութային այս օրերուն, փոքր հաճոյք մը չէ դէմ յանդիման դանուիլ ամբողջական արուեստագէտի մը հետ որ այնքան լաւ գիտցած է պեղել գրականութեան, երբեմն ծանօթ, բայց նաեւ մոռցուած կամ անտեսուած անոյշ էջերը:

Մարսէյլէն եաք, Փարիզի Փոթինիէռ թատրոնին մէջ է, որ է. Էքսերժան Դեկտեմբեր 6-էն 11, հրամցուց այս ինքնատիպ յայտագիրը, որ այնքան բուռն դնահատանքի արժանացաւ արուեստագէտը հանդիսականներուն կողմէ: Կը մնայ մաղթել որ Էքսերժան կրկնէ նման յայտագրեր, որոնք դիտակից ենք, կը պահանջեն բծախնդիր աշխատանք, բայց որոնց կարօտն ունին բոլոր անոնք որոնց համար մշակոյթ, արուեստ, բանաստեղծութիւն դեռ իմաստ ունին:

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտ. 4-ին, տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կազմակերպութեամբ տեղւոյն Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Վիդէն Սարգիսեան կարգացած է Հ. Ց. Դ. Գանատայի Կեդր. Կոմիտէի հաղորդագրութիւնը առընչուած Բիւրոյի անդամ՝ Հրաչ Տաճնապետեանի Գանատա մուտքի արգելքին: Հաղորդագրութիւնը կը յայտնէ որ զանատական իշխանութիւնները նախ վիզա տուած, ապա չեղեալ համարած են այդ վիզան: Հ. Տաճնապետեան Դեկտեմբեր 2-ին Մոնրէալ պիտի ժամանէր եւ բանախօսէր վերոյիշեալ տօնակատարութեան: Հաղորդագրութեան մէջ, կը չեշտուի որ Հ. Ց. Դ.-ի համար անհիմն եւ անընդունելի է այս վերաբերումը որ երկրորդն է (անցեալին ալ նոյն մերժումը եղած էր Հրայր Մարուխեանի նկատմամբ): Բացման խօսքը արտասանած է Թամար Փոլատեան: Երիտասարդական Միութեան անունով խօսած է Արմինէ Եաղճեան, իսկ ղոյդ կոմիտէներու անունով՝ Բաֆֆի Տօնապետեան: Նարեկ Ղազարեան կարդացած է նոպրացեալ Սարգիս Զէյթլեանի արտասանած խօսքը Դաշնակցութեան 80-ամեակին առթիւ: Հ. Ց. Դ. Գանատայի Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Կիրօ Մանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին, հիմնադրութիւնը տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դ. Գանատայի Պատանեկան Միութեան Լաւալի կրտսերներու մասնաճիւղին, որ մկրտուած է Արցախ նահատակուած՝ Վիդէն Զաքարեանի անունով: Բացման խօսքը արտասանած է Հուրի Թօփալեան, խօսք առած են Դէորգ Գաթարոյեան, Հրայր Մանոյեան, Կարօ Ճարուճիւնեան: Մասնաճիւղին անդամակցած 50 պատանիները, վարիչ նշանակուած է Երուանդ Տէր-Սահակեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ռոյըլ Գոնսերվաթորի օֆ Միւզիքի հանդիսասրահին մէջ, Դեկտ. 4-ին, իր առաջին երգահանդէսը տուած է սոփրանօ Իպոպէլ Պայրադարեան: Ա-դայանկին մաս կազմած են Լոթի, Վիվալտի, Սքարլաթի, Մոցարթ, Շուպէրթ, Տէպիւսի, Սամուէլ Պարսըրէն եւայլն, եւայլն:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ «ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ»Ը ԱՐԱԲԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիի գրաբար Աղօթագիրքը, գարդը ամէն հաւատացեալի տան եւ պարծանքը հայութեան, տեսած էինք արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնով, ինչպէս նաեւ անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն լեզուներով, բայց բնաւ չէինք մտածեր որ լոյս տեսնէ նաեւ արաբերէնով:

Ո՞վ է անոր թարգմանիչը, ի՞նչպէս սորված է մեր մայրենի լեզուն, ի՞նչ հմտութիւն ունի գրաբարի՝ որ համարձակի թարգմանել Նարեկի նման մատեան մը՝ որ չատ մը Հայերու անդամ անմատչելի կը մնայ:

Թարգմանիչը կը կոչուի Նիզար Խալիլ, որ տարիներ առաջ դիմած էր Վենետիկ, Ս. Ղազար Հայրերէն «Նարեկլուծ» մը, յայտնելով թէ ձեռնարկած է Նարեկի արաբերէն թարգմանութեան: Եւ ահա տարիներ եաք, նոյն Նիզարը ուրախութեամբ կ'աւետէ թէ գործը աւարտած՝ կ'ուզէ յանձնել տպագրութեան, եւ կը կարօտի նիւթական օժանդակութեան:

Մխիթարեան Հայրերը սիրով յանձն առին տալ հանրութեան այս աննախընթաց լուրը, թողլով անոնց բարեացակամութեան՝ հարցին լուծումը:

Բայց որպէսզի ընթերցողները ծանօթանան Նիզարի կենսագրութեան, ահա իր իսկ ձեռքով գրուած հակիրճ քանի մը տողերը, որոնք չէ կարելի կարդալ՝ առանց զղալու զարմանք. եւ հիացում, զուարճանքի եւ յարգանքի խոր զգացումներով խառն:

***

Ծնած եմ Հալէպ, 1925-ին, արաբ ընտանիքէ: Հօրս մանչերու մէջ երրորդն եմ: Հայրս՝ Մուհամմէտ Պէշիր, մայրս՝ Սէնիյէ:

Մինչեւ 1942 չարունակած եմ ուսումներս տեղական վարժարաններուն մէջ, եւ երբ սկսան պատերազմի դժուարին տարիները՝ ընդհատելով անցայ գործի, օրուանս հացը շահելու համար:

1943-ին նշանակուեցայ արաբերէնի լեզուի ուսուցիչ՝ Հալէպի Զաւարեան վարժարանին մէջ:

Այդ շրջանին Հայերը իննիսուն տոկոսով արաբերէն չէին գիտեր եւ ես օտար ըլլալով՝ դժուար էր որ սիրէին զիս կամ իմ լեզուս: Գիտէի թրքերէն եւ հայ մանուկին հետ կարող էի խօսիլ այդ լեզուով, սակայն սպիտակահեր եւ խոհեմ տնօրէնը պատուիրեց ինծի չգործածել այդ միջոցը:

Ամէն դուռ փակ էր դիմացս, իսկ ես խուզերու եւ մունջերու լեզուն կը գործածէի, ինքզինքս բացատրելու համար:

Օր մը, երբ տեսչարան նստած էի, աչքիս զարկաւ պատէն կախուած նկար մը եւ տակի գրութիւնը: Երկար նայեցայ, կրկին նայեցայ եւ գրութեան ձեւը տպաւորեցաւ մտքիս մէջ: Մտայ դասարան եւ դրատախտակին վրայ գրեցի սորված առաջին դասս: Աշակերտները յանկարծ երկինք թռան եւ միաձայն պոռացին «Զաւարեա՛ն»: Ու այդ պահը կանգիս համար եղաւ անկիւնադարձ եւ վայրկեան ժամանակի մէջ՝ լուծուեցան բոլոր դըժուարութիւնները:

Համաձայնեցայ աշակերտներուն հետ, արաբերէն բառին դիմաց՝ իրենք կը գրեն հայերէնը եւ կը դրէին: Նոյնը կ'ընդօրինակէի նաեւ ես: Եւ նոյն դասը կը սերտէին թէ՛ իրենք եւ թէ ես, ես հայերէն իսկ իրենք արաբերէն սորվելու համար:

Ունեցայ քաջութիւնը նոյն երախանեռւն հետ կատարելու առաջին փորձերս: Օրին մէկը երբ աշակերտ մը կը խնդար, աղաղակեցի՝ ըսելով. «Մի՛ խնդիր»: Տեսնեմ որ մէկի տեղ բոլորը սկսան խընդալ: Մտածեցի թէ կ'երեւի կայ բան մը՝ որ ուշադրութենէս կը վրիպի: Երբ տիրեց հանդարտութիւնը, շնորհալի աղջնակ մը մօտենալով ըսաւ ակնջիս. «Պարո՛ն, "մի՛ խնդիր" չեն ըսեր, այլ "մի խնդար"»:

1947-ին փոխադրուեցայ երկաթուղիի ընկերութիւն, ուր գործեալ դասայ հայկական չրջանակ: Այդ չրջանին կը կարդայի եւ լիով կը հասկնար Թումանեան, Պարոնեան, Զօհրապ...: Ընկերներուս առաջարկին վրայ՝ սկսայ արաբերէն ըրբականութենէն կատարել հայերէն թարգմանութիւններ, որոնք Հալէպի «Արեւելք» օրաթերթին մէջ կը տպագրուէին տեղեակ պահելով խանդավառութիւն ընթերցողներուն մէջ:

Ուզելով խորացնել հայերէն լեզուին ծանօթութիւնս, ազատ ժամերուս կ'երթայի Մխիթարեան վարժարան, ուր Հ. Եփրեմ Վրդ. Տէր Ղազարեան ինծի դասաւանդեց գրաբարը:

1959-ին արաբերէնի թարգմանեցի եւ տպագրութեամբ լոյս ընծայեցի՝ Յովհաննէս Շիրազի «Սիամանթօ եւ Խաչէդրէ»ն:

1964-ին թարգմանեցի Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ»ը:

1965-ին անցայ Լիբանան՝ առնելու համար համալսարանական վկայական:

Երկու տարի եաք Երեւանի Մշակութային Կոմիտէի կողմէ հրաւիրուեցայ Հայաստան, ուր կատարեցի բազմաթիւ պատասխանութիւններ, եւ անձամբ ծանօթացայ հայ գրագէտներու:

Հալէպ վերադարձիս արաբերէնի թարգմանեցի Յովհաննէս Թումանեանի չորք մը հէքեաթները, որոնց համար կրկին անդամ հրաւիրուեցայ Հայաստան, Թումանեանի ծննդեան տօնակատարութեան մասնակցելու համար:

Յաջորդաբար թարգմանեցի Զօհրապն ու Իսահակեան, հաւնելով մինչեւ 30 հատոր հրատարակութեան: Հայաստան դըներկայացուցի աշխատանքս՝ անունս դրաւ Հանրագիտարանին մէջ:

1989-ին հրաւիրուեցայ Մոսկուա, թարգմանիչներու միջազգային համագումարին մասնակցելու համար:

1992-ին արժանացայ «Կարպիս Փափազեան» մրցանակին:

Երկար տարիներ աշխատած եմ Նարեկի արաբերէն թարգմանութեան, որ վերջապէս աւարտելով՝ պիտի յանձնեմ տպագրութեան, 2000 տպաքանակով:

***

Հոս կ'աւարտի Նիզար Խալիլի կենսագրականը: Անտարակոյս ընթերցողը -եթէ նոյն իսկ նիւթապէս չկարենայ դիրքին տպագրութեան նպաստել, - պիտի դնահատէ այն հսկայ աշխատանքը որ Խալիլի կատարած է: Վստահ, երբ Գրիգոր Նարեկացին թափանցէ Մերձաւոր -Արեւելքի ժողովուրդներու չրջանակներէն ներս՝ անկարելի է որ չընդունի իր կենդանի հրաշքը, ստեղծելով ընթերցողներուն հոգիին մէջ՝ համակրանք եւ սէր հայ ազգին, անոր անցեալ եւ ներկայ մշակոյթին, անոր պատմութեան եւ զարաւոր անցեալին հանդէպ: Այս բոլորին չարժողն ու մղիչը պիտի ըլլայ արաբերէն լեզուով լոյս տեսնելիք Գրիգոր Նարեկացիի պաշտելի Աղօթագիրքը, իր հետ անմահացնելով անոր բազմավաստակ թարգմանիչը (*):

(*) Ամէն աջնիճ որ կ'ուզեն անդրագոյն լուսաբանութիւններ եւ կամ ցպատել յիշեալ գիրքին տպագրութեան, կրնան դիմել ուղղակի հեղինակին (Prof. Nisar Kalili -- Kessab, SYRIE) եւ կամ վենետիկ, Մխիթարեան Հայրերուն:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Երեկոյեան պէմ կ'անցնինք մեծ փողոցէն, կամուրջ իջնելու համար, ու հեռուհեռէ բազմայարկ եւ տգեղ շէնքերը, խառն բազմութիւնը, արդուզարդներու baroque գոյները, կիներէ ոմանց գլխու եւ ազդերու մանաւանդ մէկ օրօրոցը այնպէս մը ջղերս կը գրգռեն որ կը սկսիմ գլխու թեթեւ ցաւ մը ունենալ: տգեղ գոյներու եւ ձեւերու յաճախումը պարզապէս ֆիզիքական ազդեցութիւն մը կ'ունենայ իմ վրաս:

Ահաւասիկ բարեբախտաբար կամուրջին վրայ թաթար ուխտաւորներ: ինչչափ երախտապարտ եմ իրենց անոյշ եւ բարի աչքերուն, իրենց գլխու ոլորուած փախիոններուն համար որ ներդաշնակ գիծերը կը չինեն երբ խմբովին կը յառաջանան rythmique չարժումներով, հանդիսաւոր եւ հանդարտ վերջալոյսի կարմիր հորիզոնին վրայ:

Դեռ կանուխ է երբ Սկիւտար կը հասնիմ եւ կ'ուզեմ որ բոլորովին հերայէն կրած տարտամ եւ անախորժ զգայնութիւնը մաքրուի իմ մէջէս: դէպի բարձունքը կ'ելլենք: բայց հոն ալ fագինոյի մը մէջ ուր խառն բազմութիւն մը կայ, ոեւէ démodé երգ մը Եւրոպայի fափէ - foliսէրներէ վտարուած կը հալածէ մեզի, միայն քիչ մը կը զուարճանամ դիտելով քանի մը զաւակներու տէր ամոլներ որ իրենց սերունդին հետ բերանաբաց մոխիկ կ'ըննեն ամէնէն անպատկառ եւ ամէնէն թեթեւսրիչ couplet-ները զարմանալիօրէն չպարուած եւ իր կարմիր ուսամերկ սընդուսկ հազուստին մէջէն դուրս պոռթկալու սպառնացող մեզ երդչուհիի մը բերնէն, որուն կարմիր չալարը քրտինքին հետ թուչն ի վար կը վազէ: Խեղճերը չեն հասկընար բնականաբար երգին անառակ խօսքերը, այնքան անվրդով երեւոյթ ունին եւ ինքզինքնին անմեղ զբօսանքի մը տուած ըլլալու դոհունակութիւնը իրենց սմոյն աչքերուն մէջ:

Ահաւասիկ պէյլէր պէյ, որուն ճերմակ եւ չքեղ պալատը իր պատկերը կը կրկնէ Վոսփորի մէջ: վերէն կը նայինք գեղին վրայ, չոճիներու ներքեւ սիրուն փայտաչէն տուներ, անցած գոյներով որոնց երանգները մասնաւոր թրթռացում մը կուտան օդին: հեռուհեռէ թաղերը կը մտնենք: մարդ չկայ, ձայն չկայ: կարծես թէ ամէն ոք թողուցած ու մեկնած է այդ վանդակապատ գեղեցիկ տուներէն որոնց մէջ այնքան հեշտ ըլլալու է կեանքը: Հին աղուոր ժամանակներու բեկոր մըն է կարծես պէյլէր պէյ, Վոսփորի եզերքը մոռցուած ուր ոչ մէկ Եւրոպացի չէ եկած իր տեղական գեղեցկութիւններու անհասկացողութիւնովը բան մը պղըծելու, բան մը քակելու կամ չինելու: ճերմակ եւ վարդագոյն տուներ իրենց վանդակներուն ներքեւ խաւօրէն կը պահեն իրենց բնակիչներուն ուրախութիւնները եւ ցաւերը, օրօրելով զանոնք մենաւորիկ նոճիներու կամ զարաւոր չոճիներու սօսափիւնովը: ապրին անդին հազարաւոր անցորդները, լայն եւ հանգստաւէտ ճիպոտով, կամ կնոջ սիլուէթները, պաշտելիօրէն փափուկ եւ ներդաշնակ երկայն ծալքերով ֆէրաճէին մէջ եւ իրենց քօղարկուած գլուխներով որոնց կոր եւ պարզ գիծը հաճելիօրէն կ'ուրուագծուի դուրս ցցուած շահնիշիներու ներքեւէն եւ պարզ ու հանդարտ գիծերով փողոցներու հեռապատկերներուն վրայ:

Ալ ուշ է ժամանակը եւ պէտք է վերադառնալ: արեւը մայրը մտած է եւ հեռուէն Սկիւտար մէկիկ-մէկիկ կը մարէ իր բոցավառ պատուհանները: բարձունքին վրայ չհեռացած անգամ մըն ալ կը նայիմ հանդարտ եւ լուին թաղերուն վրայ: ինծի կը թուի թէ երջանկութիւնը հող է, բայց ահաւասիկ կը մեկնիմ յանկարծ: երբ տուն կը հասնիմ արդէն բաւական յոգնած եմ եւ գլխուս մէջ զազափարները կը պարեն: Նոյն միջոցին նամակ մը կը ստանամ: Ցանձնարարական մըն է տեղական թերթի մը համար: այդ նամակն ալ կ'ըսէ թէ պէտք է աշխատիմ: լաւ, միայն թէ վերջին յետադիմ մը: վաղը Հայոց գերեզմանատունը պիտի երթամ եւ անկէց եաքը պիտի հեռանամ ատեն մը Սկիւտարէն, զմայլելի եւ ոսկեզօծ Սկիւտարէն որուն բազմակողմանի հրապոյրները դիս վայելքով կը լեցնեն եւ կը հեռացնեն աշխատութենէն:

Սրտապնդուելու համար նամակը անգամ մըն ալ կը կարդամ եւ որովհետեւ դեռ այն ատեն չէի գիտեր որ մեր գրականութեան մէջ պատուոյ տեղ մը գրաւելու համար պէտք է չվհանալ, ինքզինքը ծանրէն քաշել եւ ազաչել տալ, միամտօրէն կարդի կը դնեմ կարգ մը գրուածքներ եւ կը մտադրեմ ես անձամբ ներկայացնել զանոնք խմբագրութեան:

(Շար. 16)

Տիկին Արմինէ Գավէզեան,
Տոքթորները՝ Ռոպէր եւ Մարի -- Լօր Գավէզեան եւ զաւակները,
Տիկին Նուարդ Սերայտարեան (Նիս)
ինչպէս նաեւ Գավէզեան, Իսնէճեան, Ալեխսեան, Պալեան եւ Շանէլ ընտանիքները
եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԲԱՐԳԷՆ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ
(Բարգէն Գավէզ)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 13-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Դեկտ. 19, ժամը 10·30-ին Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցին

13, rue du Perche,
angle rue Charlot

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնէնէի հին գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ճգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ· ԳՐՎԸԳԵԱՆ

Résultat du tirage de la Tombola de la *Braderie de CHENE* du 11 Décembre.

Numéros gagnants :

8 9 3 — Séjour au *Central Park;*
2 7 0 — Billet A / R *Air Inter*
4 2 9 — Oeuvre de Jéranian;
1 4 0 — Tapis;
5 6 0 — Camescope.

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս· ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈԶՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ս· Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆԳ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարգաւագները՝ Գէորգ Բոխաճեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրները՝ Մկրտիչ Եանիքճուչ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՃԵԱՆի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ժամը 12·30-ին կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է· - Ս· Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ· - Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 600 Ֆր·, Խոսրով Մեսճեան 300 Ֆր·, Պալանցեան ընտանիք, Տիկին Լուսարարեան 100-ական Ֆր·: Ժիրայր Կապէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մանուկ Կապէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Քէօսէյեան 100-ական Ֆր·:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence**
à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan.
Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières,
ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e
Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e
Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

Կ. Ս. Մ.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ 200-ԱՄԵԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ

Հ·Բ·Ը·Մ· Ալեք Մանուկեան Մշակ· Կեդրոնին մէջ,
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 20·30-ին
Մուտքը ազատ է

Ազգ· կեդրոնական վարժարանի Սանուց Փրանսայի Մխիթեան Վարչութիւն

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Մխօրեայ Հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի լէ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent
un SUPER LOTO
(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70
VENEZ NOMBREUX !

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·484 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.484

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏ· 15, «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ)

Հ· -- Դուք հիմնադիրներէն էք «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին· անցած աւելի քան երկու տարուան ժամանակը արդարացուցա՞ծ է սկզբի ակնկալութիւնները: Ի՞նչպէս կ'արժեւորէք առաջին երկու տարուան արդիւնքները:

Պ· -- Հիմնադրամը երբ ստեղծուեց, դա երկու նպատակ էր հետապնդում· առաջինը, հնարաւորութիւն ընձեռել բոլորին մասնակցութիւն ունենալ պետականութեան կայացման հիմնահարց խնդիրների լուծմանը: Եւ հիմնադրամը ձեւաւորուեց որպէս համազգային կառոյց: Սա չատ կարեւոր պարագայ է, որովհետեւ առաջին կառոյցն էր որի մէջ ներառուած են մեր ազգային բոլոր ոյակները:

Այսօր մեր ազգը զոյութիւն ունի երեք հիմնական որակով· Հայաստանը՝ իր պետականութեամբ, Արցախը՝ իր ձեռք բերուած բայց իրաւականօրէն դեռ չճանաչուած պետականութեամբ և Սփիւռքը: Ուրեմն հիմնադրամի կառոյցին մէջ Հայաստանը ղտնուեց պետական իր ներկայացուցիչներով, Արցախը իր պետութեան ներկայացուցիչներով, Սփիւռքը իր կառոյցների -- կուսակցութիւններ, Հ· Բ· Ը· Մ· եւ միւս կազմակերպութիւնները -- ներկայացուցիչներով եւ մեր եկեղեցին-ը: Ընդհանուրը 28 մարդ որից 12-ը Հայաստանից եւ Արցախից, 16-ը Սփիւռքից:

Հ· -- Դուք Սփիւռքի ալ կը դասուրէք Սփիւռքի՞ խումբին մէջ:

Պ· -- Այո: Սփիւռքի խումբին մէջ: Ներքին Սփիւռքից կայ 3 հոգի:

28 հոգիի այս խումբը պէտք է ամէն տարի քննութեան առնի թէ որոնք են Հայաստանի ու Արցախի համար առաջնահերթ խնդիրները եւ որոշի թէ ի՛նչ ձեւով բոլորը պէտք է մասնակից լինեն այդ խնդիրները լուծելու հարցում:

Առաջինը այդ կառոյցի ձեւաւորումն էր որպէս համազգային մարմին եւ ձեւաւորուեց: 21 երկիրներում ձեւաւորուեցին նաեւ տեղական յանձնախմբերը: Հիմա դրանց կից ստեղծում են նաեւ յատուկ դրասենեակներ, տեղում աշխատանքները համակարգելու համար:

Երկու տարուան ընթացքում մօտ 30 միլիոն տոլարի ծրագիր է արդէն իրականացուել: 21 միլիոնը անցեալ ամեռուանը ուղղուած ծրագիրն էր իսկ չուրջ 9 միլիոնի ծրագրերը չինութեան եւ մարդասիրական տարբեր տիպի գործունէութեան ծրագրեր են:

Հ· -- Կրնա՞ք այդ մնացեալին անդրադառնալ:

Պ· -- Դրանք էին Ադէտի հօտու, Ջանդեղուր, Արցախ եւ Գիտութեան -- մշակոյթ ծրագիրը: Դրանք մի մասով աւարտուած են, միւս մասով դեռեւս չաւարտուած են:

Իմ գնահատումով Հիմնադրամը որպէս կառոյց կայացաւ, կարողացաւ հրատապ չատ ծրագրեր իրականացնել եւ ակնկալիքները յառաջիկայում չատ աւելի մեծ են, որովհետեւ մասնակցութեան չրջանակները խիստ մեծանում են: Մեր նպատակը նա էր որ մասնակցութեան չրջանակները մեծ լինեն. իւրաքանչիւրը հնարաւորութիւնը ունենայ իր մասնակցութիւնը բերել առարկայօրէն եւ նա միայն կողքից դիտողի դերում չլինի այսօրուայ այս կենսական խնդիրների լուծմանը: Դա լինի մասնակցութիւն եւ ոչ օգնութիւն: Դրանով յառաջացաւ նաեւ ազգային տուրքի գաղափարը:

Շատ կարեւոր է նաեւ որ Սփիւռքի տեղական կառոյցներում ընդգրկուեցին գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հնարաւորութիւն ստեղծուեց համատեղ գործունէութեան: Այսինքն՝ Հիմնադրամը կարելիութիւն տուեց միասնութեան գաղափարը կարգախօսից դարձնել գործնական իրականութիւն: Եւ այդ գործնական իրականութիւնը կարող է նաեւ յետագայում ծաւալուել այլ ոլորտներում եւ ուժ է դառնում:

Հ· -- Ի՞նչպէս կ'որոշուին յառաջիկայի ծրագրերը:

Պ· - Իւրաքանչիւր տարի թէ՛ Հայաստանից եւ թէ Սփիւռքից առաջադրւում են նոր ծրագրեր որոնք քննարկւում են Հոգաբարձուների Խորհրդի կողմից:

Անցեալ Սեպտեմբեր 17 - 18-ին երբ Խորհուրդը դումարուեց Երեւանում, կարեւոր օրակարգային հարց դրուեց· ո՞րբենք են այս տարուայ համար առաջնահերթ ծրագրերը եւ ի՞նչ միջոցներով պէտք է ակտիւացնել Հիմնադրամի յետագայ գործունէութիւնը:

Ծրագրերի առումով յատկապէս մեծ ուշադրութիւն դարձուեց Արցախի· որովհետեւ Արցախում խաղաղ չրջաններին կարեւոր է որ մարդոց կենսագործման համար բնականոն պայմաններ ստեղծուեն, կարողանանք ամրացնել բնակավայրերը, ապահովել վերադարձը եւ կարողանանք մարդկանց յատուկ հեռանքար տալ վաղուայ համար տեղում ապրելու, գործելու, ինքնաբաւ դառնալու առումով:

Դրա համար ամենակարեւորը Արցախի հիմնակառոյցների ստեղծումն էր որոնք ընդհանրապէս գոյութիւն չեն ունեցել: Ադրբեջանը տասնեակ տարիներ վարել է այն քաղաքականութիւնը որ Արցախի կառոյցները ներառուած են եղել ադրբեջանական կառոյցների մէջ եւ ոչ թէ ներքին համակարգ է ձեւաւորուել, այլ արտաքին համակարգն է սնել արցախեան բնակավայրերի կենսապահովման գոյութիւնն ու գործունէութիւնը:

Անհրաժեշտ էր ուրեմն ստեղծել ներքին համակարգ որի միջոցով Արցախը կարողանար չնչել ու ապրել որպէս ամբողջական օրկանիզմ:

Հ· -- Ի՞նչ ուղղութիւններով եղաւ այդ գործը:

Պ· -- Ձորս հիմնական ուղղութիւններով· ճանապարհներ, ելեկտրահաղորդման գծեր, ջրատարներ, կապի համակարգներ: Եւ 1994-ի ծրագրի մէջ յատկացումների երկու երրորդը տրամադրուեց Արցախի: Ներանց մի մասը արդէն աւարտուեց. չահագործման յանձնուեց Կարմիր Շուկայ - Շուշի ելեկտրահաղորդման գիծը իր ենթակայաններով, Ակերանի եւ Մարտունու ջրատարները եւ Մարտակերտ -- Ստեփանակերտ ճանապարհահատուածի նորոգման աշխատանքները: Բայց ամբողջական համակարգը կը ձեւաւորուի 95 թուականի ծրագրի իրականացման պարագայում:

Հ· -- Իսկ քանի՞ տարուան համար նախատեսուած է Արցախի ընդհանուր ծրագիրը:

Պ· -- Հինգ տարուայ համար, բայց յառաջիկայ երկու տարիներում պէտք է լինի բեկում: Դրանից ջրատարներն ու ելեկտրականութեան ծրագրերը կ'աւարտուեն 1995 թուին, ճանապարհների ծրագիրը կը չարունակուի: Մինչեւ 1999 թուականը այս ամբողջական ծրագիրը պէտք է դեռ չարունակուի:

Հ· -- Միայն երկա՞ր ժամանակի ծրագիրներ կը գործադրուին Արցախի համար:

Պ· -- Ենթակառոյցների ձեւաւորման գործընթացը պէտք է արդէն հոգ տանել բնակավայրերի համար անհրաժեշտ միւս կառոյցներին· բնակելի չէնքեր, առողջարաններ, տնտեսական համակարգ: Արցախի ծրագիրը Հիմնադրամի մչտական ծրագրերից մէկն է լինելու:

Հ· -- Ադէտի գօտի՞ն:

Պ· -- Այդ գօտին վերաչինւում է երեք հիմնական աղբիւրների հաչուին· պետական, միջազգային Տարադրամի Հիմնարկի եւ Հիմնադրամի միջոցների հաչուին: 1994 թ·ին միայն Հիմնադրամի միջոցներով կատարուած չինարարութիւնը կազմում է պետականին չուրջ 63 տոկոսը (3,5 միլիառ Դրամ): Այս տարի նոյն ծրագիրը չարունակուելու է չորս քաղաքներում· Գիւմրիում, Վանաձորում, Սպիտակում եւ Ստեփանաւանում:

Հ· -- Կարեւոր իրագործումներ կան նաեւ Ջանգեզուր:

Պ· -- Ջանդեզուր ծրագրում առաջնահերթ կարեւորութիւնը տրուեց ճանապարհների չինարարութեանը, նկատի ունենալով այսօր Իրանի հետ տնտեսական յարաբերութիւնների կարեւորութիւնը եւ Արցախի հետ ճանապարհների բանուկ լինելու հանգամանքը:

Աւարտուեցին Վայք - Սարաւան հատուածը եւ Քաջարան - Մեղրի հատուածը· այժմ կառուցւում է Տաթեւ - Հալիձոր հատուածը: Այս ճանապարհների չրջնորհիւ պէտք է նաեւ իրագործել Մեղրի - Երեւան եւ ընդհուպ Թիֆլիս - Բաթում մի կապը:

Դրանից բացի, Ջանդեզուրը զգուշութեամբ էր ընդունում հեռուստատեսութեան եւ ձայնասփիւռի հաղորդումները: Արցախի ու այս չրջանի հետ տակաւ էր հեռախօսային ու ձայնասփիւռի կապը: Ձեռնարկուել է նաեւ Գորիսի ձայնասփիւռի վերահաղորդիչ կայանի չինարարութեան (260 հազար տոլար):

Հ· -- Ունէի՞ք գիտաքիւն - մշակոյթ ծրագիր մըն ալ:

Պ· -- Ինդիրը օգնել էր գիտական ամբողջ համակարգին որպէսզի այդ համակարգը չփլուզուի եւ կարողանան բնականոն աշխատել: Երկար քննարկումներից յետոյ որոշուեց Հայաստանի գիտական ամբողջ համակարգը կապի մէջ դնել միջազգային համակարգչային գիտական ցանցի (ԷնթԷրնԷթ) հետ: Այս ծրագիրը աւարտուեց մի մասով: Լուծուեց արտաքին ցանցի խնդիրը· կարողացանք ռուսական արբանեակային կայանի միջոցով դուրս գալ գերմանական ցանցի վրայ եւ նրա միջոցով միանալ միջազգային ցանցին: Այժմ աշխատանք է տարուում ներքին ցանցի համար (120 հազար տոլար):

Նոյն չրջանակներում իրականացուեցին նաեւ հովանաւորչական աշխատանքներ: Այս ծրագիրը եւս չարունակական է:

1995-ի համար այս չորս հիմնական ծրագրերի համար որոշուեց մօտ 11 միլիոն տոլարի աշխատանք:

Կարեւոր է որ մասնակցութեան ձեւը լինի ազգային կամաւոր տուրքի ձեւով եւ միջոցները հնարաւորութիւն տան իրականացնել այս ծրագրերը: Եղան չատերը որոնք ոչ միայն իրենք են մասնակցում, այլ նաեւ մասնակից են դարձնում իրենց երեխաներին, թոռներին որպէսզի իւրաքանչիւրը յետագային ունենալով ազգային տուրքի յատուկ վաւերագիրը, տեսնի թէ առարկայօրէն մասնակցել է այս ծրագրերի իրագործմանը: Եւ յատկապէս Արցախի ծրագրերի իրաքանչիւրը մեր համահաւաք մասնակցութեան յուչարձան է դառնալու:

Հ· -- Սփիւռքի չրջաններուն մէջ ի՞նչ է կապի համեմատութիւնը Հիմնադրամի մարմնին եւ տեղական բնակչութեան թիւին միջեւ:

Պ· -- Երբ ես հետաքրքրուեցի այս խնդրով Գալիֆորնիայում, պարզուեց որ բոլոր կազմակերպութիւնները միասին վերացրած, ունեն մօտ 60 հազար հասոյթ: Կաթողիկոսական ընտրութեան համար ներկայացուած ընդհանուր թիւը Գալիֆորնիայի համար 600 հազար է: Ուրեմն բոլորը միասին վերացրած, միայն այս չափով են հաղորդակից: Կարեւոր է որ տեղական դրասենեակները գտնեն մերնացեալ իւրաքանչիւրին հասնելու դանդաղ միջոցներ:

Տեսակցութիւնը վարեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը՝ յաջորդով)

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԻՋԻՆԻՈՑ մէջ որոշ հանդարտութիւն կը տիրէր Դեկտեմբեր 16-ին ելլին 48 ժամով երկարաձգած ըլլալով իր պայմանաժամը զէնքերը վար դնելու համար: Նոր վերջնաթիւրին թուականն է՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 22: Առաջարկած է նաեւ Դուդայեւի պլուխն անցնիլ բանակցութիւններու պատուիրակութեան: Դուդայեւ պատասխանած է որ նախ ռուս զօրքերը պէտք է քաչուին: Ելլին որ, քիչ մը ջուր խառնած է իր գինիին, յայտարարած է նաեւ որ իրաց այս կացութեան մէջ լաւագոյն լուծումն է հրադադար մը, ապա՝ սեղանի մը չուրջ նստիլ եւ բանակցիլ առանց որեւէ նախապայմանի: Ռուսաստանի մէջ, լուրջ տագնապ մը ծագած է իրրեւ հետեւանք այս կացութեան: Ելլին միչտ բացակայ է: Սկզբունքով ապաքինման մէջ է քիթի թեթեւ գործողութենէ մը ետք, բայց, ժիրինովսկի պահանջած է որ իր աչքովը տուդէ թէ իսկապէ՞ս հիւանդ է եւ դեռ ողջ է: Մոսկուայի մէջ, տպաւորութիւնն այն է որ Ռուսաստանի մէջ, ներկայիս չէչէն երկու կնճիռ կայ, մէկը՝ Կովկասի մէջ եւ ուրիչ մը, ամէնէն վտանգաւորը՝ Մոսկուայի մէջ:

ՊՈՍՆԻՈՑ Սերպերու պարագլուխին՝ Ռատովան Գարածիչի միակողմանի դիմումները որոշ վերապահութեամբ կ'ընդունուին, եռթական վստահութիւն չներչընչելով եւ միչտ խաղեր խաղացած ըլլալով: Իր ներկայ առաջարկն է կանչել Միացեալ -- Նահանգներու նախկին նախագահը՝ Ճիմի Գարթըը որպէսզի 24 ժամուան մէջ ի գործ դնէ հետեւեալ առաջարկները՝ ՄԱԿ-ի բոլոր ուժերու ազատ երթեւեկ, ազատ արձակում չրջափակուած կապոյտ սաղաւարտաւորներու եւ 19 տարեկանէն վար մահմետական դերիներուն, անմիջական հրադադար եւ Սարայեւոյի օդակայանի բացում:

ԹԱՓԻ վերաքննութեան դիմած է, բայց մեռիանները չեն դադրիր իրմով զբաղիլէ: Ընդհանրապէս, նման կացութեան մատնուած ոեւէ անձ սիրտ նախընտրէր անկիւն մը քաչուիլ եւ լռել, բայց, ներկայ ժամանակաչրջանի մտայնութեամբ, մարդիկ կը հերոսանան: Փիլիփ Լապարտ լաւ վերլուծում մը կ'ընէ («Մոնտ», Դեկտեմբեր 16) բացատրելու համար Թափիի այսքան յանկարծակի վերելքը, նոյնքան արագ, որքան ցուցադրական, գրելով· -- «Թափի հրթիռը ծիրի վրայ դրուեցաւ մղուած երեք չարժիչներու միջոցաւ՝ մեռիանները, չատ հասկցող եւ չահագրգռուած դրամատուն մը եւ վերջապէս քաղաքական իչխանութիւն մը որ միջոցներու մարզին մէջ չատ բարակը չի նայիր տեւելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ Ընդհանուր ընտրութիւններուն առաջին փուլին, Ազգային Ճակատի թեկնածու Ֆերիտ Ճինան 21,4 տոկոս ձայն ստացած է, Ճիլլէր 19,2 տոկոս, Ճինան Էրպաքան 19,1 տոկոս, Ճինան Էրպաքանի ընտրութեան մասնակցութիւնը 85 տոկոս է: Ընտրութիւնները երկրորդ փուլ պիտի երթան Դեկտեմբեր 24-ին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉԵԼՈՒ ԻՐԱՎԱՏՈՒԿ ՁԵՒ ՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Հայ երգի «Մշտահնչուն նուագարան» Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը այս տարի նշուեցաւ քանի մը ձեռնարկներով: Նշուեցաւ «Ամենայն Հայոց բանաստեղծ» Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 125-ամեակը, դարձեալ քանի մը հանդիսութիւններով: Այս տարի ծննդեան 125-ամեակին էր նաեւ թատերագիր Լեւոն Շանթի, որուն նուիրուած թատերական երեկոյթով մը ոգեկոչուեցաւ ան՝ իր «Ինկած բերդի իշխանուհին» գործի բեմադրութեան ընդմէջէն:

Այս բոլոր ձեռնարկները գնահատելի էին եւ ցոյց կուտային ընթերցողներու եւ սերունդներու հետաքրքրութիւնն ու դուրդուրանքը հայ մշակոյթի երախտաւորներու նկատմամբ: Սակայն, միւս կողմէ զարմանալի էր որ ոչ ոք մտածեց նշել հայ մշակոյթի արժանաւոր այլ երախտաւորի մը՝ հայ գրականութեան «Ընկեր Փանջունի»ի պէս վէպի մը ստեղծած, անմահանուն Երուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակը, եւ այս՝ մանաւանդ՝ Փանջունիներով հարուստ մեր պատմութեան մէջ: Արդեօ՞ք պատճառն այն էր՝ որ ոգեկոչումը կրնար ինքնակենսագրական ընոյթ ունենալ կազմակերպողներու համար եւ առով իսկ խանգարել ներկայ օրերու վանջունիներու քունը:

Երուանդ Օտեանի յիշատակը ոգեկոչելու իւրայատուկ ձեւ մը դտած է գաղութահայ գրասէր, հայ գիրի ու գպրութեան երկրպագու դէմքերէն Յարութիւն Սիմոնեան, Երեւանի մէջ իր մեկենասութեամբ հրատարակել տալով Երուանդ Օտեանի յիշատակին նուիրուած 150 էջնոց հատոր մը, ուր ընդգրկուած են անուանի 20 հեղինակներու՝ «Ընկեր Փանջունի»ին նուիրուած յօդուածները, 4 հեղինակներէ յուշեր եւ Վահան Թէքէեանէն նամակներ, ուղղուած՝ Երուանդ Օտեանին եւ Միքայէլ Կիւրճեանին: Գրքին մէջ առնուած են նաեւ Աշէն քահանայ Սարուխանէ քանի մը ծագրանկարներ:

Թէ ի՛նչ մտածումէ մղուած ձեռնարկած է այս գրքի հրատարակութեան, Յարութիւն Սիմոնեան հատորին սկիզբը կը գրէ. «Նման գրքի մը հրատարակութեան գաղափարը ունեցած եմ երկար տարիներ, այն ժամանակէն ի վեր, երբ ձեռս աւցաւ 1965-ին Երեւանի մէջ հրատարակուած ուսումնասիրութիւն մը՝ գրականագէտ Անուշաւան Մակարեանի «Երուանդ Օտեան» աշխատասիրութիւնը: Զիս հիացուց ու զարմացուց այն մեծ նուիրումը եւ տճնաջան աշխատանքը, զոր կատարած էր Անուշաւան Մակարեանը: Սակայն, ա՛լ աւելի այն իրողութիւնը, որ 1965-ին Մակարեան գրած է Օտեանի գլուխ գործոցի՝ «Ընկեր Փանջունի»ի մասին ուսումնասիրութիւն մը, երբ գիրքը ինքը՝ հրապարակին վրայ տակաւին անգոյ էր: Չէ՞ որ Հայաստանի մէջ ան հրատարակուած է միայն 24 տարի ետք՝ 1989-ին, 50·000 պատկառելի տպաքանակով»: Ուրեմն, մեկենասը այս գրքին հրատարակութեամբ ուզած է արժանին մատուցանել ինչպէս Երուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակին, այնպէս ալ գրականագէտ Անուշաւան Մակարեանի յիշատակին, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր Երուանդ Օտեանի գրականութեան ուսումնասիրութեան:

Գիրքը կազմած եւ խմբագրած են Լեւոն Հախվերդեան եւ Աբգար Ափինեան: Հատորը փոքր հանրագիտարան մըն է, որ կը պարունակէ «Ընկեր Փանջունի»ի կեանքին ու գործունէութեան նուիրուած, տիպարի վերլուծումին, գայն ստեղծած հեղինակին աշխարհահայեացքին, երգիծական վաստակին, արուեստին վերաբերող չափազանց էջեր, Օտեանի կեանքի զանազան հանգրուաններէ հետաքրքրական դէպքերու, եւ վերջապէս, «Ընկեր Փանջունի»ի այժմէականութիւնը չեշտող դրութիւններ:

Նախ հարկ է նշել որ Օտեանի իսկ վկայութեամբ «իրական դէմք» մը չէ Փանջունին, այլ տեսակ մը ընդհանուր տիպար է, խառնուրդ յեղափոխական թիւրեռուն»: Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Սիմոն Զաւարեան, կարդալէ ետք գիրքը, օր մը հանդիպելով կամուրջի մը վրայ Երուանդ Օտեանին՝ ըսած է.- «Եթէ հարուստ ըլլայի, այս գիրքին հազարաւոր օրինակ կը գնէի ու կը բաժնէի մեր բոլոր ընկերներուն»:

Կարելի չէ 20 յօդուածներու եւ 4 յուշագրութիւններու ներկայացումը կատարել թերթի մը սիւնակներուն մէջ: Խիստ հետաքրքրական եւ չահեկան են անոնց մէջ արծարծուած հարցերը եւ կատարուած վերլուծումներն ու մեկնաբանութիւնները: Պարզապէս նմոյշներ տալու համար կարգ մը հեղինակաւոր դէմքերու կարծիքներէն, պիտի ջանամ ներկայացնել կարգ մը հատուածներ:

Այսպէս, Միքայէլ Կիւրճեան՝ Երուանդ Օտեանի «Ընկեր Բ. Փանջունի ի Ծապլվար եւ ի Վասպուրական» գրքի -- հրատարակուած 1938-ին, Գահիրէ պատկերազարդուած ծագրանկարիչ Աշէքսանար Սարուխանի կողմէ -- ներածութեան մէջ, խօսելով Փանջունիի տիպարին մասին եւ գրած դահեն մը գծելով անոր եւ սպանացի Տոն Քիշոթի, անգլիացի Փիքուիքի ու Ֆրանսացի Թարթարէնի միջեւ, ի մէջ այլոց կը գրէ.- «Գանե հիմա ընկեր Փանջունիին: Չեմ գիտեր թէ պէտք կա՞յ ընթերցողներուս ներկայացնելու այնքան ... ժողովրդական այս «հերոս»ը, որուն ո՛չ միայն Օտեանի կողմէ գրի առնուած պատմութիւնը կարդացած են, այլեւ նմաններուն, կենդանի օրինակներուն հանդիպած են ժամանակակից ազգային կեանքին մէջ, եւ հանդիսատես եղած անոնց «շինարար» գործունէութեան ...: Որովհետեւ, ա՜ւաղ, Փանջունի կը պատկանի տիրացուներու վտանգաւոր, ահաւոր տեսակին: Այնքան ծիծաղելի որքան Սերվանթէսի, Տիքընսի եւ Տօտէի ստեղծած համբաւաւոր տիպարները, անիկա խորապէս ողբերգական է միանգամայն:... Որովհետեւ Փանջունի «գործիչ» է, հասարակական «գործիչ» -- իմացէ՛ք խօսող, ճառող, բարոզող, այսինքն՝ ուրիշները գործի մղող, եւ ի՛նչ գործի, տէ՛ր Աստուած: Քանդել, շինելու նպատակով, կամ պատրուակով»:

Առանձնապէս հետաքրքրական են հատորին մէջ առնուած՝ Անուշաւան Մակարեանի դրչին պատկանող էջերը:

Անուշաւան Մակարեան ծնած է 1910-ին Սարուխան գիւղը, ներկայի Կամոյի շրջանը: 1930-ին աւարտած է միջնակարգ դպրոցը, իսկ 1938-ին՝ Երեւանի համալսարանի բանասիրութեան ճիւղը: Աշխատած է Հայաստանի դիտութիւններու ակադեմիայի գրականութեան եւ արուեստի հիմնարկներուն մէջ եւ եղած է գրականութեան դասախօս՝ Հայաստանի բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ: Իր գրական-նպիտակային աշխատութիւններուն մէջ առանձին տեղ կը գրաւէ Երուանդ Օտեանի երկերուն մանրազնին ուսումնասիրութիւնը: «Երուանդ Օտեան» վերնագրով քանի մը գիրք հրատարակած է 1957-ին, 1958-ին եւ 1965-ին -- այս վերջինը եղած է Անուշաւան Մակարեանի դոկտորական աւարտաճառը--: 1977-ին լոյս տեսած է իր «Երուանդ Օտեանի կեանքը եւ հրապարակախօսական գործունէութիւնը» մենագրութիւնը: 1956-ին կազմած եւ լոյս ընծայած է Օտեանի երկերու մեծադիր հատորը: 1960 -- 1963 թուականներուն հրատարակուած Օտեանի երկերու ամբողջական հաւաքածոն -- վեց հատոր -- կազմած եւ ծանօթագրած է Անուշաւան Մակարեան: Վաստակաւոր գրականագէտը իր մահկանացուն կնքած է 1973-ին, Երեւան:

Անուշաւան Մակարեանի ընդարձակ մենագրութենէն հատուած մը առնուած է այս հատորին մէջ, ուր կը վերլուծուի «Ընկեր Փանջունի» գործը եւ կը կատարուի Պարոնեանի եւ Օտեանի բաղդատութիւնը:

Անուշաւան Մակարեան խորապէն վերլուծումի ենթարկելէ ետք «Ընկեր Փանջունի»ի գլխաւոր հերոսի եւ յարակից տիպարներու աշխարհահայեացքը, «ընկերվարութեան» ըմբռնումները, խօսելով կուսակցական նեղմիտ նկատումներու հետեւանքով տուժող մեր ժողովուրդին ճակատագրով մտահոգ Օտեանի մասին՝ կը գրէ.- «Հայ Փանջունիների կործանարար գործունէութիւնը խիստ մտահոգում էր Ե. Օտեանին: Դեռեւս 1910 թուականին նա «Ճշմարիտ Հայեր»ի ուշադրութիւնը հրաւիրելով հայ ժողովուրդին սպառնացող արտաքին վտանգի վրայ՝ գրում էր.- «Ամանկ ատեն մը, ուր այս բազմաչարչար ազգը ամէնէն աւելի պէտք ունի միութեան եւ համերաշխութեան, կարենալ կուրծք տալու համար դինքը չրջապատող եւ թերեւս իրեն համար չատ կենսական իրաւանց եւ առանձնաշնորհումներու սպառնացող վտանգներու, կուսակցական նեղմիտ ու անոտի նկատումներով ազգին զաւակները իրարմէ բաժնել, իրարու դէմ հանել, նոյնիսկ իրարու դէմ դինել, ճշմարիտ հանրային ոճիր մըն է եւ այդ ոճիրին դէմ մաքառիլն ալ նուիրական, հրամայական պարտք մը ամէն ճշմարիտ Հայու համար»:

Շահեկան է նաեւ Անուշաւան Մակարեանի կատարած բաղդատութիւնը՝ Պարոնեանի եւ Օտեանի. «Ճիշդ է, Պարոնեանը եւս, մանաւանդ իր կեանքի վերջին շրջանում, զբաղուել է քաղաքական երգիծանքով, յատկապէս «Հոսհոսի ձեռատետր»ի մէջ նա շատ քաղաքական հարցեր է շօշափել: «Ագգային ջոջեր»ի մէջ եւս ծաղրել է որոշ գործիչների քաղաքական համոզումները, մերկացրել նրանց քաղաքական վնասակար դերը, սակայն Պարոնեանը չստեղծեց քաղաքական գործիչների այնպիսի տիպեր, ինչպիսիք են Օտեանի Փանջունին, Կերաւեանցը, Կուլտամեանցը եւայլն: Քաղաքական գործիչների նման խոշորագոյն տիպերի ստեղծման պատիւը ոչ միայն հայ գրականութեան մէջ, այլեւ համաշխարհային գրականութեան մէջ պատկանում է Օտեանին: Համաշխարհային երգիծական գրականութեան մէջ մեզ յայտնի չէ քաղաքական գործչի մի այնպիսի խոշոր տիպ, որը կարելի լիներ դնել ոչ թէ Փանջունու, այլ նոյնիսկ Կուլտամեանցի կողքին: Այս տեսակէտից Փանջունին ո՛չ միայն հայ գրականութեան, այլեւ համաշխարհային երգիծական գրականութեան մեծագոյն նուաճումն է քաղաքական սատիրայի բնագաւառում: Օտեանի ժամանակ մեզանում արդէն գործում էին մի քանի քաղաքական կուսակցութիւններ, քաղաքական հարցերը դրուել էին առաջին պլանի վրայ եւ դարձել օրուայ յուզող հարցեր: Քաղաքական երգիծանքի համար ստեղծուել էին բացառիկ պայմաններ: Իրաւացի էր Արփիարեանը, որը 1901 թ-ին Օտեանին գրած նամակներից մէկում ասում է, թէ՝ «Ծիծաղելի բաները այժմ կուսակցական են»:

Կուսակցական եւ քաղաքական գործիչներու ուղղուած Օտեանի քննադատութիւններուն կ'անդրադառնայ նաեւ Լեւոն Հախվերդեան՝ գրելով.- «Հայ գրականութեան մէջ ոչ մի գրող այնքան հետեւողական չի ճնշադատել, ծաղրի ու հեգնանքի առարկայ չի դարձրել կուսակցական գործիչներին, որքան Երուանդ Օտեանը: Ալ. Շիրվանզադէն նիշդ է նկատել՝ «Ծիծաղի համար ծնուած մեծագոյն հայ երգիծաբանը», որ չի պատկանել որեւէ կուսակցութեան, «առանձնապէս անգութ էր հայ կուսակցութիւնների վերաբերմամբ»:

Հոս հարկ է նշել որ Օտեանի քննադատութեան թիրախը կուսակցութիւն մը կամ դաշտավարարանութիւն մը չէ անպայման, այլ՝ յանուն կուսակցութեան կամ դաշտավարի հրապարակ իջած գործիչները, որոնք իրենց խմաստակ եւ անպատասխանատու գործերով աւեր կը սփռեն իրենց շուրջը:

Ճիշդ է որ Օտեան եղած է քնաւորութեամբ բարի մարդ մը, սակայն եղած է միշտ անողոք, երբ դրիչը վերցուցած է տնաբոյս քաղաքական գործիչներու մասին դրելու համար: Օտեան եղած է ազգային անապարձ գործիչներու, կեղծ հայրենասէրներու, երկերեանի յեղափոխականներու, դրամաչորթ մեծատուններու սարսափը: Այդպիսի տիպարներու աչքին անհամոյ ըլլալը դարձուցած է իր դաղափարական դիրքորոշումը: Ասոր տանք Օտեանին.- «Դժբախտաբար, հրապարակագրական կեանքիս մէջ երբեմ հաճելի ըլլալու մտադրութեամբ չեմ տոչորած: Ընդհակառակն, ինձի նպատակ րած եմ միշտ ... անհաճոյ ըլլալ: ... Անհաճոյ ըլլալ օձաոի պղպջակներէ շինուած համբաւներու, գողութեամբ պարկեշտացած ազնուաշուքներու, բորոթեամբ կուսացած պատիւներու, ունայնութեան վրայ կառուցուած արժէքներու»:

Մեծ է Երուանդ Օտեանի «Ընկեր Փանջունի»ի արժէքը նաեւ մեր օրերուն: Անմահ է Փանջունին, անմահ են անոր ժառանգորդները, որոնք կ'ապրին ու կը շնչեն այսօր հոս թէ հոն, Հայաստան թէ Սփիւռքի տարածքին: Մեզմէ իւրաքանչիւրը իր չուրջը կը տեսնէ անոնց հետքերը, անոնց գործելաձեւը, իրենց դաւանած դաղափարներու անունով կատարուած ճամարտակութիւնները, տնաբոյս քաղաքական գործիչները:

Պէտք է կարդալ «Ընկեր Փանջունի»ն: Զայն պէտք է կարդան մանաւանդ այս օրերուն ազգ., քաղաքական, ընկերային, մշակութային մեր կեանքի ղեկավարութիւնը ստանձնած գործիչները, ինչպէս նաեւ հայրենի պետականութեան կառուցման պատասխանատու գործիչները եւ պետական պաշտօններուն մէջ ապրող ու գործող հանրային կազմակերպութիւններու ղեկավարները, որովհետեւ հոն պիտի գտնեն իրենց համար ուսանելի չատ դասեր, որոնք կրնան բարերար դեր խաղալ Հայրենիքի թէ Սփիւռքի մեր ներկայ խռովայոյզ կեանքին մէջ: Որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Երուանդ Օտեան, «Ասանկ ատեն մը, ուր այս բազմաչարչար ազգը ամէնէն աւելի պէտք ունի միութեան եւ համերաշխութեան, կարենալ կուրծ տալու համար դինքը չրջապատող եւ թերեւս իրեն համար չատ կենսական իրաւանց եւ առանձնաշնորհումներու սպառնացող վտանգներու, կուսակցական նեղմիտ ու անոտի նկատումներով ազգին զաւակները իրարմէ բաժնել, իրարու դէմ հանել, նոյնիսկ իրարու դէմ դինել, ճշմարիտ հանրային ոճիր մըն է եւ այդ ոճիրին դէմ մաքառիլն ալ նուիրական հրամայական պարտք մը ամէն ճշմարիտ Հայու համար»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերարանական հարցախոյզ մը որուն արդիւնքները հրատարակուած են յունական օրաթերթի մը մէջ, օտարատեաց խիստ կեցուածք մը կը յայտնաբերէ Յոյներուն մօտ: Աւելի զատ անոնք կը յայտնուին նաեւ ցեղապաշտ եւ հակասեմական: Անոնց 89%-ը «հակակրելի» կը նկատէ Թուրքերը: Կը հետեւին Ալպանացիները, Հրեաները եւ Ցիկանները:

Յունաստանի մէջ առաջին անգամն է որ նման տարողութեամբ հարցախոյզ մը կատարուած է: Թուրքերը միայն «հակակրելի» ըլլալով չեն մնացած. Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ ապրող Թուրքերը նաեւ անցանկալի են. 52% մեծամասնութիւն մը կ'ուզէ որ անոնք Թուրքիա մեկնին: Պատասխանողներու 66%-ը ըսած է թէ երբեք պիտի չամուսնանան չրջանէն մահմետական մը, կամ Ցիկանի մը հետ: Այս վերջիններուն համար ծաւալուն կարծիքը այն է որ եթէ նոյնիսկ օր մը կեանքի պայմանները բարելաւուին, անոնք ազատ պիտի մնան: Աչքնէն բարձր համակրութիւններէն մէկը կը կազմեն նաեւ անոնք որոնք այն կարծիքը ունին (84%) որ Յունաստան ապրող օտարականներուն մեծ մասը հանրային վտանգ է երկրին համար ու Յոյնի մը դործը կը խլէ (90%):

Զօրաւոր է նաեւ ազգայնական հակում մը. 95%-ը կը յայտարարէ թէ «հպարտ, կամ չատ հպարտ» է յոյն ըլլալով: «Համակրելի» հիմնարկութիւններու դլխաւորներն են իրենց համար, բանակը եւ եկեղեցին:

Հետազօտութեան նիւթականը երդոպայի միութեան կողմէ հայթայթուած է. ան կատարուած է 18 տարեկանէն վեր 1200 հոգիի վրայ: Անոր ձեռնարկողները մտահոգ են «ազգայնական օտարատեացութեան» մը չեչտումով: Ասոր դլխաւոր պատճառ կը նկատուին պալքանեան տաղնապը ու արտադաղթողներու երկրի մը վիճակէն դէպի հիւրընկալ երկրի վիճակ անցքը: Ասոր պէտք է աւելցնել դաղթականներու դանդուածային հոսքը որուն դլխաւոր բաժինը կը կազմեն Ալպանացիները, քանի մը տարիէ ի վեր: Այն օրաթերթը որ հրատարակած է արդիւնքները, կը գրէ թէ հետազօտող հիմնարկը նախ որոշած է «թաղել» զանոնք, նկատի առած ժխտական չեչտուած արդիւնքները:

Այս հակումին ամբողջովին կը համապատասխանեն 433 դպրոցականներով կատարուած ուրիչ հարցախոյզի մը արդիւնքները: Նախակրթարանի աշակերտներու մեծամասնութիւնը դէմ է դասարանին մէջ գերկան կամ ալպանացի երախաներու հետ միասին ըլլալու: Անչափահասներու աւելի քան երկու երրորդը կը նախընտրէ նստիլ սպիտակամորթ տարեկիցի մը քով, քան՝ ասիացիի, խառնածինի կամ սեւամորթի մը քով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Ահելի քան կէս դարու ժամանակամիջոցի մը վրայ ցրուած սերունդներու ներկայացուցիչներով, նահապետական բազմանդամ պերդաստանի մը հաւաքավայրն էր Փարիզի Եան'ց ակումբը, Դեկ. 11 կիրակի կէսօրին: Այդ պերդաստանը կազմուած էր կեդրոնականցիներէ որոնք եկած էին աւանդական բաժակը բարձրացընելու իրենց աւելի քան դարաւոր վարժարանին կենացը. այդ բաժակին հետ անոնք եկած էին մաղթելու յաջող ու յարատեւ ընթացք, հեռուն ձգուած այն հաստատութեան որ մատաղ սերունդներով այսօր եւս կը շարունակէր պատմական վարժարանի իր առաքելութիւնը:

Հաւաքօրէն քիչ առիթներով այնքան բազմութիւն կ'ըլլայ Եան'ցի ճաչասրահը, ուր ժամը 13-ին արդէն ոչ թէ սեղան, այլ յատկապէս աթոռ մը իսկ դնելու տեղ չէր մնացած: Օրուան հանդիսաւոր բացումը ըրաւ ու ողջոյնի խօսք ուղղեց Փարիզի Սանուց Միութեան նախագահը Վահէ Զիլինկիրեան: Ան ըսաւ թէ վարչութիւնը որոշած է ընդլայնել զպրոցական օժանդակութեան իր գործունէութիւնը ու ապահոված միջոցներու գործակցութեան պատրաստակամութիւնը: Ան ոգեկոչեց նաեւ զպրոցին սեմէն անցած ու այսօր կեանքէն բաժնուած կեդրոնականցիներու յիշատակը, ապա իր դաւաթը բարձրացուց:

Օրուան խօսնակի պարտականութիւնը կը կատարէր Վարդան Օզինեան որ օրուան նախագահ, երիցագոյն բայց միշտ առոյգ կեդրոնականցին՝ Վազգէն Անդրէասեանի կողմէ ներկաները ողջունեց, ապա խօսք տուաւ ներկաներու: Ելոյթները կը վերյիշէին ընդհանրապէս զպրոցական շրջանը, յաճախ խանդավառ, երբեմն մելամաղձոտ երանգներով:

Հետաքրքրական էր այս չորքին մէջ միութեան նախկին նախագահ Արթօ Մանուկեանի տեղեկատուութիւնը, ներկայի կեդրոնականին մասին: Դպրոցը ունէր 399 աշակերտ եւ 27 հայ ուսուցիչ. տարեկան պիւտճէն հասած էր աւելի քան 11 միլիառ լիրայի (չուրջ 1,5 միլիոն Ֆր): Այս գումարին չուրջ 9 միլիառը կ'ապահովուէր եկամուտներով, իսկ մնացածը՝ սիրոյ տեղաններու, նուէրներու չնորհիւ: Աշակերտութեան այս բարձր թիւը դր կեդրոնական ունեցած է անցեալին մէջ ոչ յաճախ, կը զուգադիպէր նաեւ կրթական վայլուն ժամանակի մը. արդարեւ, զպրոցը 113-րդ տեղը կը գրաւէր 3533 լիսէներու միջեւ, իսկ առաջին տեղը՝ փոքրամասնութեան վարժարաններու պարագային: Աշակերտներու 54-ը ձրի կ'ուսանէին, մնացեալն ալ զանազան տոկոսներով կը վճարէր տարեթոշակը ու փոքր տոկոս մը կընար լման վճարում ընել (տարեկան 30 միլիոն Թրքական լիրա -- 4.300 Ֆր.):

Գոհանդող այս տուեալներէն եւք հաւաքոյթը չարունակուեցաւ արտասանութիւններով, երաժշտութեամբ, ճաշուդով մը ու զանազան ելոյթներով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի նորակազմ Ներկայացուցիչներու Ժողովը իր անդրանիկ նիստը գումարեց կիրակի, Դեկտեմբեր 11-ին, նախագահութեամբ՝ Գերշ. Տ. Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի:

Ժողովը ընտրեց իր Դիւանը հետեւեալ կազմով՝

- Մեթր Յակոբ Վարժապետեան
(Ատենապետ)
- Պր. Օհան Հէքիմեան
(Փոխ - Ատենապետ)
- Արժ. Տ. Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան (Ատենադպիր՝ հայերէնի)
- Պր. Շարլ Տէվլճեան
(Ատենադպիր՝ ֆրանսերէնի)

Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեցաւ հետեւեալ յայտարարութիւնը. --

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Ներկայացուցիչներու Ժողովը,

-- Նկատի ունենալով իր 1992 Դեկտեմբեր 2-ի նիստի որոշումը՝ վերակազմութեան ենթարկել Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց 1929 Մայիս 15-ին հաստատուած Թեմական Իշխանութիւնը եւ բարենորոգել կանոնադիրը, զայն պատշաճեցնելով արդի պայմաններուն ու պահանջքներուն:

-- Նկատի ունենալով 1994 Սեպտեմբեր 4-ի ազգային -- եկեղեցական Համագումարի որդեգրած Բանաձեւը, ըստ որուն՝ մէկ տարուան ընթացքին կազմակերպչական անհրաժեշտ աշխատանքներ պէտք է տարուին՝ գործնական հունի մէջ դնելու համար Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Իշխանութիւնը:

Կը յայտարարէ, Թէ սոյն Թուականէն սկսեալ՝ Ներկայացուցիչներու Ժողովը կը ստանձնէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Իշխանութեան բոլոր իրաւասութիւնները եւ, մինչեւ բարեփոխուած կանոնադրի նախագծին ուսումնասիրութիւնը եւ վաւերացումը, իր գործունէութիւնը առժամապէս պիտի առաջնորդէ համաձայն գոյութիւն ունեցող 1929-ի կանոնադրի տրամադրութիւններուն:

Իրրեւ այդ կ'որոշէ՝

1. -- Շրջանային Խորհուրդը կը փոխարինուի Թեմական առժամեայ Խորհուրդով մը՝ կազմուած 15 անդամներէ -- 2 հոգեւորական եւ 13 աշխարհական -- եւ որ կը դառնայ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական առժամեայ Իշխանութեան Գործադիր Մարմինը:

2. -- Մինչեւ Առաջնորդի ընտրութեան համար լրացուցին անհրաժեշտ պայմանները, Գեր. Տ. Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան կը նշանակուի Առաջնորդական Տեղապահ:

3. -- Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին կը դառնայ, պաշտօնապէս, Առաջնորդանիստ Եկեղեցի, եւ նոյն տաճն՝ Թեմական ամբողջ Իշխանութեան կեդրոնատեղին:

4. -- Առաջնորդական Տեղապահ Սրբազան Հայրը եւ Թեմական առժամեայ Խորհուրդը, ապագայ երեք ամիսներու ընթացքին, Թեմական առժամեայ Ներկայացուցիչներու Ժողովի Դիւանին պիտի ներկայացնեն, առ ի ուսումնասիրութիւն, Թեմին բարեփոխուած կանոնադրի նախագիծը, եւ որուն վաւերացումը տեղի կ'ունենայ մինչեւ 1995 Յունիսի վերջաւորութեան:

5. -- Վաւերացուած կանոնադիրը առ ի հաստատում կ'ուղարկուի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, եւ ապա գործադրութեան կը դրուի:

ՄԵԹՐ ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
Ատենապետ
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Ատենադպիր

Մարսէյլ
Դեկտեմբեր 11, 1994

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Դեկտեմբեր 11, 1994

Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան (նախագահ), Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Ալեքսանդր Պապայեան (ատենապետ), Պ.Պ. Ռոպէր Տէր-Մերկերեան, Դաւիթ Պանոիկեան, Կարապետ Սայապալեան, Կարօ Յովսէփեան, Թագուոր Մանկեան, Յարութ Թաշեան, Ժիրայր Շալճեան, Ստեփան Պօղոսեան, Րաֆֆի Կուսուզեան Ժողէֆ Մուրատեան, Ափօ Կարապետեան, Ալէն Պօյաճեան:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՑ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -23-

ԱՍՏՈՒԱԾ ՍԻՐՈՅՆ, ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Այսօր կարդացի, Թէ ինչպէս ահա
Սրբազան պապը եւ Մար Դինխա Դ.,
պերազգեստ պետը հին ասորական
Եկեղեցիի, միասնական նոր
յայտարարութեամբ մեզի կ'ըսեն որ
վերջ կուտան քրիստոնեաբանական
դարաւոր վէճին այդ նեստորական:
Պարզ է, զրդուած են համաձայնական
դարուս ոգիէն: Ինչպէս միշտ, սակայն,
կընայ ըլլալ որ զուտ տնտեսական
ներքին ծալքեր ալ ելլեն երեսան. --
երկու կողմերը բաւական մեծան
սպառած են այդ հին բանադրական
անվերջանալի դրականութեան
համար անցեալին: Իսկ մեր օրերուն՝
Յիսուսի ճշդրիտ բնութագրութեան
հարցը կ'ենթադրէ հարիւրապատիկ
առաւել զոհաբերութիւն եւ ճիգ:

Անշուշտ ծանօթ էք հինգերորդ դարու
Հայերն ալ յուզած այս հիմնահարցին:
Նեստորիուս կոչուած Գերմանիկիայեցին,
Պոլսոյ պատրիարք եղած միջոցին,
կ'ըսէր Թէ Յիսուս միայն մարդածին
աղնիւ էակ էր ու աստուածային
պատգամ փոխանցող անեղծ խողովակ,
ո՛չ Թէ Աստուծոյ հարազատ զաւակ:
Արդ, Եփեսոսի յայտնի ժողովին՝
Ք. Ե. 431 Թուին,
դինք բանադրեցին, կախակայեցին
եւ արտաքսեցին Լիբիոյ անապատ,
որպէս անարժան, ստոր յանցապարտ:

Մինչեւ մեր օրեր իրար հետ անհաչտ
Նեստորական եւ առաքելական
երկու կողմերու պետերու միջեւ
եղր գտնելու ճիգերը ինքնին
օրինակելի հանդամանք ունին
բոլորին համար, նաեւ՝ մեր ազգին:
Սորվի՞նք Թէ ինչպէ՞ս կը համաձայնին. --
«Յիսուս հաւասարակ մահկանացու էջ՝'
Աստուծոյ Խօսքը կը մարմնացնէ:
Առանց հօր ծնաւ միածին մօրմէ,
ըստ իր բնութեան, որ մարդկային է:
Մենք կը հաւատանք որգւոյն Աստուծոյ,
որ մարդկայնացաւ, որպէսզի մարդիկ
իրմէ ներշնչուին, Աստուծոյ որդիք
դառնալու ձգտին»:
Առկախ մնացած հարցերու մասին
խօսակցութիւններ պիտի չարունակուին
հանդիսաւորներով յանձնախմբային...

Այս գործընթացը եթէ բազդատենք
Սփիւռքի մէջ մեր կիւրակած ձեւին,
յանձնախումբերը արդէն կը բանին,
քանի ամէն օր մենք վկաներն ենք
արձանագրուած անհոգ տեղ -- քայլին
որ կ'ընկերանայ մեծ ընկրկումին:
Աստ փոխարէն՝ Թուղթին, մելանին
համար մխուած հսկայ գումարին
հաշիւը չկայ, ո՛չ հայաստանեան
ճակատին վրայ, ո՛չ ալ՝ սփիւռքեան,
հակառակ անոր որ նեստորական --
առաքելական ո՛չ մէկ վէճ ունինք
դաղափարական, որ իրար անցնինք:
Այսու եւ սակայն՝
ի՞նչ դրանցումներ նոր կուսակցական,
խմբաւորումներ չհաղթահակ,
խմբակցականներ զուտ բանադրական,
միակողմանի ու քարոզչական,
եւ արտաքսումներ համապատասխան...
Եղած -- չեղածը՝ պայքար ընտրական...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

Յ. Գ. Աստո՛ւ սիրոյն, Յիսո՛ւս Քրիստոս,
կը խնդրեմ, կրկին այցելէ Հայոց,
որ քու Հօր Խօսքը փոխանցես
մերոնց...

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՑՍՆԵՐ

Մեռելոցի օր մըն էր եւ բարեկամիս հետ կանուխէն կը պատրաստուինք Պաղլար պաշիի Հայոց գերեզմանատունը երթալու. Պոլիս գալէս ի վեր ամէն օր փափաքած եմ այդ այցելութիւնը ընել. գերեզմանատունները իմ վրաս հանդարտեցնող ազդեցութիւն մը կ'ընեն. հոգիիս մէջ խազաղութիւն կ'իջնէ եւ կարծես Թէ կը հաշտուիմ մահուան դաղափարին հետ. իրաւ է Թէ մեր երկրին բոլոր գերեզմանոցները ըլլան սեւ ու հոծ նոճիներու չուքին տակ տարածուած, ըլլան Թմբլիներու եւ կնճռիներու լայնածաւալ հովանիին ներքեւ, հրապուրիչ անդորրութիւն մը ունին. գերագոյն հանգիստի եւ մշտնջենաւոր խաղաղութեան հրապոյրը. Փարիզի մէջ գերեզմանոցները չափազանց զարդարուած եւ պզտիկ քաաքուսի չէնքերէ խճողուած անհրապոյր եւ ըմբոստացնող բան մը ունին որ միշտ զարմանալի անձկութիւն մը կը պատճառէր ինծի. Տիեզերական եւ անխուսափելի մահուան օրէնքը կը սաւառնի հոս մթնոլորտին մէջ եւ հողակոյտներուն ամէնէն համեստ ալ խորին տխրութիւն մը կը ներշնչէ. ա՛յնքան ապրողներուն համար, հորիզոնը դժնեցիկ է, տիրական եւ փարթամ դեղեցկութիւնովը Սկիւտարի առաւօտներուն. նոքատագ արեւին ճառագայթներուն ներքեւ Մարմարան կը փալփլի անհամար ոսկի ցոլքերով, ու կղզիները վարդագոյն, անշնիւթական, կը ծփան կարծես ալիքներուն վրայ, իրենց չրջագիծը անորոշ կը խառնուի դէտ մթնոլորտին մէջ տատանող վարդագոյն մշուշին հետ:

Թմբլիներուն բուրումնաւէտ չուքին ներքեւ բարեկամիս հետ կը քալեմ զգուշութեամբ եւ ամէն քայլիս հոգիս կը խռովի. ինծի կը Թուի Թէ հողը կը սարսռայ իր մէջ պարունակած անհամար մարդկային փոշիներովն, տարիներ, դարեր եռքը ո՞վ պիտի քալէ իմ չորս հովին բաժնուած էութեանս վրայէն. իմ գոյութեանս ամէն մասնիկները կը ցաւին եւ կուլան կարծես անխուսափելի քայքայումին դաղափարովը որ հետզհետէ արբեցութիւն մը կ'ըլլայ եւ դիս կ'օրօրէ տարտամօրէն, մելամաղձոտ երգի մը պէս: Թարմ հողակոյտներ ասդին անդին իրենց վրայ կը կրեն Թառամած ծաղկեփունջեր, ճերմակ ժապաւէններու բեկորներ որոնց վրայէն անձրեւը կամ դիշերուան խոնաւութիւնը աւերած է հեռացող սիրելիին անունին ոսկեզօծ դիրերը. անդին զինքը լացող հոգիին մէջ չէ՞ մի որ յիշատակն ալ պիտի աւրուի հետզհետէ. տեղ տեղ լքուած ու մոռցուած կոյտեր որոնց ներկայութիւնը կարելի է գուշակել միայն խոտերուն բարձրացող մակարդակէն, ու մարմարեայ յիշատակարաններուն մէջերէն պզտիկ կոյտեր, տղու գերեզմաններ. քառանկիւն մարմարեայ տախտակ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ եւ կը կարդամ աղջկան մը անունը ծննդեան եւ մահուան Թուականներով, այնքան մօտ այդ Թուականները. ութ տարի միայն իր պզտիկ աչքերը տրեւին խնդացեր են, ութ ոչինչ տարիներ միայն, փափաքներ, տեննջանքներ իր մանկական սիրտը յուզեր են ուրախութիւնով կամ տխրութիւնով. ու անկարելիր ցաւը առեր պինդը տարեր է հողին. ու այդ պզտիկ գերեզմանը, կոյտած մեծ տապանաքարերու մէջտեղ, յանկարծ անսահմանելի տառապանքով մը կը գալարէ հոգիս, ծունկերս կը կթոտին եւ սրտիս տագնապը կ'ուզեմ աղաղակել ամէնուն իրը Թէ սպառնալիք մը ըլլար հոգ. բոլոր մայրերը որոնք պըզտիկ, վարդագոյն էակ մը կը սեղմեն իրենց կուրծքին վրայ, որոնք խարտեաշ կամ Թուխ խազոպիկներու բուրմունքովը կ'արբենան եւ կամ կապոյտ ու սեւ մանկական աչքերու մէջ անճկութեամբ կը փնտռեն ուրախութիւնը կամ ցաւը, պիտի հասկնան ասիկա:

Մանիչականերու, միօգնութիւններու եւ չահպրականերու փունջեր կը ծաղկին պըզտիկ գերեզմանոցին չուրջը եւ կը խորհիմ անմխիթարելի մօրը վրայ որ իր սիրելի տղեկը ծածկող հողը ուզած է բուրումնաւետել եւ զեղեցկացնել, ինչպէս ժապաւէններով եւ ժանեակներով զարդարած էր անոր օրօրոցը: Խեղճ եւ դժբախտ մայր, մաքէդ կ'անցնի՞ որ քեզի բոլորովին անծանօթ կին մը քու սրտիդ ցաւովը կը տանջուի քու տղեկիդ համար:

(Շար. 17)

PUBLICATIONS REÇUES

REVUE
DU MONDE ARMENIEN
Moderne et contemporain
Tome I
1994
Publiée avec le concours de l'INALCO
et l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Société des Etudes Arméniennes
PARIS.

ՍԷՆ - ՌՈՖՈՖԷՅԼ

Պ. կարապետ Տէր - Գալուստեան եւ ազգիկները՝ Ալիս եւ Ասթրիտ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐՐՈՒՀԻ ՏԷՐ-ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թոռաթլեան)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 15, Սէն - Ռոֆայէլի Հանգստեան տան Ս. Յովհաննէս - մատրան մէջ ու մարմինը ամփոփուած ընտանեկան դամբարանը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise

son séjour familial d'hiver
à Bellefontaine (JURA)
du dimanche 26 février
au dimanche 5 mars

Inscrivez-vous dès à présent auprès de : Marie ABOUSEFIAN — 47 84 82 90 qui vous donnera tous renseignements utiles.

Les enfants âgés de plus de 8 ans, même non accompagnés, seront les bienvenus et entourés d'animateurs.

CHENE

Résultat du tirage de la Tombola de la *Braderie de CHENE* du 11 Décembre.

Numéros gagnants :

8 9 3 — Séjour au *Central Park;*
2 7 0 — Billet A / R *Air Inter*
4 2 9 — Oeuvre de Jéranian;
1 4 0 — Tapis;
5 6 0 — Camescope.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազոյա Մաչի Սէն - Ժերմէն մասնաճիւղի Ծնունդի ուրախութիւնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին։

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ & Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 —
M.C.A. Villeurbanne
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է ուխտի օրուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մէխաբեան 1000, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ապահեան 200 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

HOMENETMEN FRANCE

DINER DANSANT

animé par
ADISS HARMANDIAN
et son orchestre

le Samedi 14 Janvier à partir de 20 heures 30

dans les Salons de l'Orée du Bois (Porte Maillot)

Pour réserver vos places téléphoner :
44 05 92 12 / 42 04 37 61 (répondeur) / 43 78 57 67 (après 20h)

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

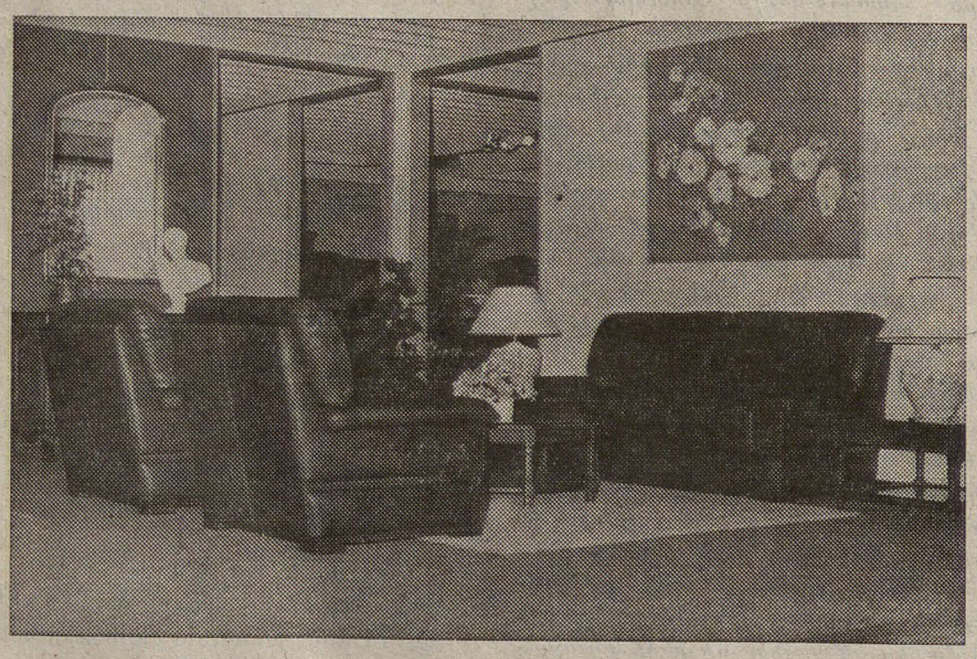
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1995 et souhaite une bonne fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը չաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Ցանց»ի բաժանորդներուն"

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
MARDI
20 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·485 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.485

ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ· ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՆԴԱՄ,
ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԲԱՑՈՒՄ՝ ԱՇՏԱՐԱԿԻ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ

Շաբաթ, Դեկտ· 17, ժամը իրիկուան 9-ին է որ Համբարձում Գալստեան, հիմնադիր անդամներէն Ղարաբաղ Կոմիտէի եւ նախկին քաղաքապետ Երեւանի (1990-էն 1992) սպաննուած է իր բնակարանին առջեւ փակ, Դաւիթաշէն, երբ կառքէն, ղոր եղբայրը կը վարէր, իջած է: Համբարձում Գալստեան Երեւանի քաղաքապետի պաշտօնէն հեռացուելէ ետք, առեւտրական գործերով կը զբաղէր առաւելաբար, թէեւ միշտ Երեւանի քաղաքային ընթացքին հետեւող մը մնար:

Քանի մը ամիս առաջ, բուռն յօդուածներով եւ հարցազրոյցներով քննադատած էր իշխանութիւնները, զլխաւորաբար ներքին նախարարը, Հանրապետութեան նախագահը, ՀՀՇ-ն: Կը թուի սակայն թէ յետագային կարծիքը փոխած է, քանի ճիշդ նոյն օրը, այսինքն Դեկտեմբեր 17-ին լոյս տեսած նոր հարցազրոյցով մը, բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէր: Արդարեւ, ըստ իրեն ո՛վ որ ալ ըլլար իշխանութեան գլուխը տարբեր բան պիտի չկարենար ընել եւ անոնք, որոնք այսօր կը հայհոյեն իշխանաւորներուն նոյն բաները պիտի ընեն եթէ իշխանութեան գլուխ ըլլային:

Յիշենք որ Համբարձում Գալստեան ծնած է 1956 Յունուար 14-ին Աբովեանի շրջանի Կապուտան գիւղը: 1973-ին աւարտած է Երեւանի թիւ 52 միջնակարգ դպրոցը: Նոյն տարին ընդունուած է Երեւանի Պետական Համալսարանի Պատմութեան ճիւղը զոր աւարտած է 1978-ին: Աշխատանքի անցած է ազգագրութեան թանգարանը (Սարդարապատ), նախ որպէս կրասեր գիտաշխատող, ապա՝ աւագ, հուսկ՝ բաժնի վարիչ: 1980-ին ընդունուած է Մոսկուայի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ազգագրութեան հիմնարկը: Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ եղած տարիներուն կ'աշխատէր Երեւանի Կ-2 քօմպինաթիւը որպէս գիտական խորհրդատու: Ինք ալ ձերբակալուած, բայց ոչ ընկերներուն նման 1988 Դեկտեմբեր 10-ին, այլ՝ 1989 Յունուար 7-ին:

Իր սպանութեան օրը, իր հայրը՝ Փայլակ Գալստեան հիւանդանոցը կը գտնուէր եւ մէկը հաղորդած է իրեն տղուն սպանութիւնը ու Փ. Գալստեան յանկարծամահ եղած է:

Այս սպանութիւնը որ, հաւանաբար քաղաքական բնոյթ չունի, ցնցած է անշուշտ պետական շրջանակները: Նոյն դիչերը, ժամը 23-ին Ազգահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդը արտակարգ նիստ դումարած է եւ հետաքննիչ յանձնաժողով մը նշանակած, թէեւ պէտք է խոստովանիլ թէ նախորդ պարագաներուն ալ (երկաթուղիի տնօրէնի, ՔԱ - ԿԻ - ՊԻ-ի նախկին պատասխանատուի, թէ վարդվէս Պետրոսեանի) յանձնախումբերը որեւէ արդիւնքի չեն կրցած (ուզո՞ծ) հասնիլ:

Այս անգամ աւելի յոյս կայ այն պատճառով որ եղբայրը տեսած է մարդասպանը եւ կիրակի իրիկուն արդէն ոստիկան մը կարելի եղած էր պատրաստել:

Այս առթիւ ցաւակցական յայտարարութիւններ ըրած են նախագահը, վարչապետը, քաղաքային խորհուրդը, ՀՀՇ-ն եւայլն, եւայլն:

***

Շաբաթ առաւօտ, Դեկտեմբեր 17-ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է Աչտարակի կամուրջին որ կենսական նշանակութիւն ունի, քանի Թոյլ կուտայ ուղղակի Սպիտակ եւ Գիւմրի երթալ առանց քաղաք մտնելու: Կամուրջը որու բացումը կատարած են վարչապետ Հ. Բագրատեան, Խորհրդարանի նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեան, 354 մեթր երկարութիւն ունի:

***

Կազը կանոնաւոր կը հասնի Երեւան, թէեւ Շաբաթ օր քամակութիւնը նուազած էր (5 միլիոն խորանարդ մեթրէն 3-ուկէս միլիոնի իջած էր) բայց, յոյս կայ որ Երկուշաբթի, (Դեկտեմբեր 19) ամէն ինչ կրկին կարգի մտնէր:

***

«Երեւան կ'ընդդիմանայ Թուրքիոյ մասնակցութեան Ղարաբաղի խաղաղապահ ուժերուն» կրկնած է Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան Ա.Թ.Ո. իր այցելութեան առեն: «Թուրքիա երկիր մըն է որ ուղղակի կապ ունի կոխիւնին հետ» աւելցուցած է: Ծանօթ է որ Օ- ԷՍ-ԱԻ-Ը-ն որոշած էր (փեչտայի վկայութեամբ) զօրք ղրկել ամրապնդելու համար հրադադարը:

Այս յայտարարութիւնը ըրած է յոյն իր պաշտօնակիցի՝ Գարոլոս Փափուլիասի հետ տուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐՈԶՆԻԻ (Չէչէնիոյ մայրաքաղաք) դուռները հասած են ռուսական զօրքերը եւ կացութիւնը չատ վտանգաւոր է: Ծանօթ է որ Կրեմլին նոր պայմանաժամ մը տուած էր, բայց, Դուդայեւ որեւէ ձեւով խնդրոյ առարկայ չուզեր ընել անկախութեան հարցը: Համաձայն չէ նաեւ որ զինեալ խմբակները ապազինուին, ինչ որ զօրավար Գրաչովի պայմանն էր: Կիրակի օր, ռուսական օդանաւերը ռումբեր նետած են էլեկտրականութեան բաշխումի կայանին եւ հեռատեսիլի աշտարակին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, Ռուսերն ալ կը խոստովանին թէ բուռն դիմադրութեան կը բախին: Ընդհանրապէս, Մոսկուայի հանրային կարծիքը, երեսփոխանները եւ բանակը դէմ են այս միջամտութեան եւ Սոլժենիցինին ալ կը թելադրէ ընդունիլ Չէչէնիոյ անկախութիւնը:

ՊՈՒԿՈՒՐԻՈՑ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններու առջին արդիւնքները ցոյց կուտային արդէն նախկին Համայնավարներու (այժմ՝ Ընկերվարական անունը առած) չախչախիչ յաղթանակը: Անոնք 42%-էն 44%-ը ստացած են ձայներուն եւ նախկին մենաշէրը՝ Ժիվկով այժմ 83 տարեկան, պատմութեան հեղնական կողմը կը գտնէ այս յաղթանակը:

ՇԻՐԱՔ սկսած է իր ընտրապայքարը եւ Դեկտեմբեր 16-ին Լիոնի մէջ է որ ունեցաւ ամէնէն բուռն ելոյթները: Ա.յլեւս ոչինչ կը խնայէ եւ մանաւանդ ոչ՝ 30 տարուան իր բարեկամը: Իր կողքին էին Ալէն Ժիւպէ եւ Ֆիլիփ Սէկէն: Գալով Շիրաքի, կը չնայայ չատ «ընկերային» երեսոյթ մը առնել, մտահոգ ժողովուրդին, թշուառ դասակարգին վիճակով ու խոստովէն կը քննադատէ «անշարժութիւնը», «քնարեր» քաղաքականութիւնը ու Ալէն Ժիւպէ կը չեչտէ. - «Ֆրանսան պէտք չունի մարդու մը որ դրդուած ըլլայ իշխանութենէն իշխանութեան համար»:

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ բառերը չծամծմեց, Դեկտեմբեր 17-ին, իր ընկերներուն առջեւ, յիշեցնելով թէ «բաւական սուղ վճարած է իր մտածածը ըսելու իրաւունքը»: Ընկերվարական կուսակցութիւնը «աւերակներու դաշտ մըն է» իրեն համար եւ որեւէ ձեւով կարելիութիւն չի տեսներ որ ձախը ներկայ ըլլայ նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին: Մնաց որ դեռ ոչ մէկը թեկնածու էչ: Բաւական մեծ թիւով ընկերվարականներ յայտարարութիւն մը ըրին ձէկ Լանկի (հաւանական) թեկնածութեան մը դէմ, մանաւանդ որ ան չի ներկայացներ ձախի գաղափարները: Պերնար Քուչնէր պատասխանելով «Ճըշմարտութեան Ժամ»ու լրագրողին հարցումին ըսաւ թէ այսօ՛ր թեկնածու չէ, վա՞ղը, կը նայինք...:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ անհրաժեշտ նկատեց ներմօրէն սեղմելու Թաւիլի ճեռքը Դեկտեմբեր 16-ին, էքս -- ան -- Փրովանս, ուր տեղի կ'ունենար Ֆրանքեւիտալական վեհաժողովը: Հետաքրքրական էր որ Թաւիլի ծախահարութիւններու արժանացաւ եւ Պերլուսքոնի՝ սուլոցներու: Շատ յստակ չէր թէ ինչո՞ւ Թաւիլի ալ հոն կը գտնուէր: Ինք կ'արդարացնէր իր ներկայութիւնը Պուշ - տիւ - Ռոնի երեսփոխանի իր հանդամանքով, քանի տակաւին Սահմանադրական Խորհուրդը չէ ջնջած իր այդ հանդամանքը: Ժողովուրդին մէջ, հակազդեցութիւնը հակառակ է, ոմանք «քաջութի՛ւն, Պերնար» կը պոռան, բայց, ուրիշներ ալ՝ «բանտ դնա՛»:

ԱԲԲԱՑ ՓԻԷՐի առաջնորդութեամբ 126 հոգի որոնք բնակարան չունէին, գրաւեցին 7 ռիւ տիւ Տրակոնի պարապ չէնքը (6-րդ թաղամաս) կիրակի, Դեկտեմբեր 18-ին: Նախապէս քանի մը հազար ցուցարարներ հաւաքուած էին Շաթըլէի հրապարակը պահանջելով որ բռնադրաւումի իրաւունք տրուի: Շէնքը 10 հազար քառակուսի մեթր է: 82-ամեայ քահանան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ աւելի ուշ, վարչապետ Պալատիւրի հետ որ յայտնելով հանդերձ թէ չի կրնար վաւերացնել ապօրինի գործողութիւն մը, ապահովութիւն տուաւ որ ոստիկանական ուժով նոր բնակիչները դուրս պիտի չհետեւին:

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ այցելութիւն մը տուած է փիլիսոփայ, ոմանք կ'ըսեն քրիստոնեայ փիլիսոփայ, բայց, ինք անհեթեթ կը գտնէ այդ որակումը, Ժան Կլոթոնի, Նոյեմբեր 17-ին եւ հարց տուած՝ «Կլոթո՛ն, ինծի մահուան մասին խօսեցէք»: Կլոթոն կը պատմէ («Լիպերասիոն», Դեկտ. 16). -- «Աւելցուց թէ ի մօտոյ պիտի մեռնէր: Բացայայտ էր, կը տեսնուէր թէ չատ յոգնած է, բայց նկատեցի իր արտակարգ քաջութիւնը ընդդէմ այն պաղափարին որ վեց ամիսէն այլեւս չկայ: Ըսաւ նաեւ՝ «որովհետեւ մանուկ մըն էք ժամանակին եւ յաւիտենականութեան, եկայ ձեզ տեսնելու հարց տալու համար՝ ի՞նչ է մահը, ի՞նչ է անդենականը»: 93-ամեայ Ժան Կլոթոն կը պատասխանէ թէ մահէն ետք կայ անդենականը եւ ինք ալ չի դիտեր, քանի որ անոնք անդենական է: Նախագահ Միթերան, Դեկտեմբեր 16, էքս -- ան -- Փրովանսի մէջ հերքեց թէ նման բան մը ըսած ըլլայ, այսինքն՝ թէ մեռնի վեց ամսուան կեանք ունի: «Բժիշկները, ըսաւ, նման բան չըսին ինծի: Այդքան արագ վախճան մը չեմ նախատեսեր»:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Խորհրդարանին մէջ բանավէճ արձանագրած է, Դեկտ. 14-ին, երբ Արտաքին նախարարը՝ Շիմոն Փերէս իր ելոյթին մէջ, յանկարծ ըսած է թէ ի՞նչ կը խորհի Դաւիթ արքայի մասին. - «Չեմ կրնար ըսել որ Դաւիթի բոլոր խօսքերն ու արարքները հաճելի կը թուին ինծի, ոչ ալ թէ անոնք իսկապէս հրէական են»: Աստուածաշունչի համաձայն, Դաւիթ որ, իր մէկ սպային կինը՝ Բեթսաբէն կը ցանկար, ամուսինը պատերազմական ճակատ եւ մահ ղրկած է կնոջը տիրանալու համար: Փերէս չէ ուզած իր խօսքերը ետ առնել, աւելցուցած է նոյնիսկ՝ «յանուն Դաւիթի, ներողամտութիւնը կը խնդրեմ Բեթսաբէի»:

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏ· 15, «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ)

(Բ· եւ վերջին մաս)

Հ· -- Ի՞նչ կ'ըսէիք հիմնադրամին հայաստանեան մասնակցութեան մասին:

Պ· -- Հետաքրքրական է որ երբ առաջ քաշուեց ամբողջական մասնակցութեան խնդիրը, Արցախը նոյնպէս նախաձեռնողներէն հանդէս եկաւ, ինչպէս մեր ընդհանուր ազգային զարթօնքի եւ արժանապատուութեան վերադտնման հարցում եւ ասուեցաւ թէ Արցախը պէտք է անցնի ազդ· տուրքի: Եւ բաւականին լայնածաւալ ձեւով այդ չարժումը գնաց, նոյնը նաեւ Հայաստանում այսօր· ամբողջ ընդնները անցում են կատարում ազդ· տուրքի որպէսզի անմիջական մասնակցութիւնը ունենան: Եւ ես չէի ասի որ այդ մասնակցութեան ընդնականները աւելի փոքր են քան Սփիւռքում:

Հ· -- Ի՞նչպէս ծրագրուած է տեղեկատուութեան գործը:

Պ· - Իւրաքանչիւր տարուայ արդիւնքներով ծրագրերի կատարման ընթացքների վերաբերեալ տեղեկագիր ենք անեալու եւ տարածելու ամբողջ Սփիւռքում: Առաջինը արեցինք 92 - 94 ծրագրերի համար թէ ի՛նչ ընդհանուր դումարներ են հաւաքուել· այդ դումարների ո՛րքանն է իւրացուել, ըստ ծրագրի ի՛նչպէս են յատկացուել եւ դրանց կատարման ընթացքը: Մենք հրապարակելու ենք այս տարուանից միջազգային հաշուեքննիչ մարմնի ուսումնասիրման արդիւնքները: Այս երկու տարուայ հաշուեքննութիւնը կատարուել է Փրանսական Ամիս կազմակերպութեան կողմից:

Հ· -- Կրսէիք թէ Սփիւռքէն եւս առաջարկներ կ'ընդնան· ի՞նչներ առաջարկուած են օրինակ:

Պ· -- Այդպիսի առաջարկութիւն արել է աւստրալահայ համայնքը, աղէտի գոտում չինարարութեան մասին, իրենց որոշ դումարների հաշուին· ընդունուել է այդ առաջարկը: Անդլիայից եղել է այդպիսի առաջարկ, ՀԲԸՄ-ը առաջարկել է Գիւմրիում Մշակոյթի ակադեմիայի չինարարութիւնը իրենց միջոցների հաշուին իրականացնել· այժմ կառուցւում է Ցեղասպանութեան 80-ամեակի նուիրուած թանգարան, որին նոյնպէս ՀԲԸՄ-ը 150 հազար տոլար է յատկացրել: Երկու առաջարկութիւն է եղել նաեւ Սփիւռքի համար: Ֆրանսայի յանձնախումբի կող-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի բանակը չատ յաճախ ժըխտական կէտերու մասնանշումով նիւթ կ'ըլլայ տեղական մամուլին մէջ: Մինչեւ քանի մը ամիս առաջ, մեծ ազմուկ կը յարուցուէր «բանի զօրահաւաք»ի երեւոյթին մասին: Պատկան իշխանութիւնները խիստ քննադատութիւններու թիրախ կ'ըլլային որ վողոցը, հուկան, հանրային փոխադրամիջոցներու մէջ, զինուորական տարիքի երիտասարդները անակնկալ հաւաքներու «ծուզակը կը ձգուէին» ու բանակ կը տարուէին: Զօրահաւէի այս խնդիրը բաւական ամարդի ձեւը որ յաւուկ է նոյն անկարելիութեան մատնուած այլ երկիրներու եւս, հաւանօրէն այնքան բողոքի տեղի չտար, եթէ անհաւասարութիւններ, անարդարութիւններ չընկերանային անոր. քննադատողները դիտել կուտային այս վերջին պարագան եւս: Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս անցագիր կը տրուէր զօրակոչի տարիքի այն երիտասարդներուն որոնք փըրկութիւնը այլ երկիրներ չուելուն մէջ կը գտնէին:

Պէտք է ըսել նաեւ թէ հարցը բնաւօրէն չահադործումի առարկայ եղաւ ընդդիմադիր չրջանակներու կողմէ, որոնք իշխանութիւնը քննադատելու, վարկաբեկելու իրենց արշաւին մէջ ընդհանրապէս ոչ մէկ նուիրականութեան առջեւ կանգ առին, կամ կ'առնեն:

Այդպէս եղաւ բանակին պարագային ալ որուն թէեւ կենսական կարեւորութեան չի կրնար դիտակ չըլլալ մինչեւ ամենահեռին քաղաքացին, երկրի մը մէջ որ ռազմադաշտ մը քայլ մը անդին կը գտնուի, ամէն օր յարձակումի, ռմբակոծումի, զնդակոծումի թիրախ սահմաններով: Եւ տակաւին, երկրի մը մէջ ուր դուրսի չրջափակումն ու ներսի «ճարպիկ»ները ամէն օր կը քամեն բոլոր մարզերը, դլխաւորաբար այդ ընդդիմադիր ճակատները ու նաեւ անոնց հետ քիչ մը բոլորը, բոլորս, չենք անդրադառնար ազգային բանակ կազմելու գործին իսկական բնոյթին:

Ինչպէս կ'ըսէ Հայաստանի զինուորական դատախազ Վարդանեան, իրեն հետ Մարիամ Ցարութիւնեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյցին մէջ («Լրագիր», Դեկտեմբեր 6), «խաղաղ պայմաններում բանակ ստեղծելու համար անհրաժեշտ են տասնեակ տարիներ: Իսկ մենք զարմանալի կարճ ժամանակահատուածում ունեցանք բանակ եւ արձանագրեցինք դրական արդիւնքներ»: *Ան ըսելէ ետք նաեւ թէ այդ բանակը որուն մասին մտածելն իսկ ցնորք կը նկատուէր քանի մը տարի առաջ, այսօր ամենամարտունակն է Կովկասի մէջ, կը համեմատէ Վրաստանի ու Ադրբեջանի պարագաները. առաջինը դեռ բանակ չունի, երկրորդը հրաշազարէն օգտուելով լծուած է անոր լաւագոյն կազմակերպումին, նկատի առած կարգապահութիւնը, թէքնիք կարելիութիւնները եւ բարձրորակ մասնագէտները, այդ բոլորը կ'ըլլան թուրք զինուորականներու օժանդակութեամբ:*

Ինչ որ այսօր բանակին մասին քննադատութեան դլխաւոր նիւթը կը հայթայթէ, -- բանի զօրահաւաք--, դատախազին կողմէ կը բացատրուի 70 տարուան անցեալով: Այդ չրջանին, կ'ըսէ ան «բանակում ծառայելը Հայի համար երկու տարիճ մի կերպ անցկացնելու խնդիր էր, իսկ Ռուսի, Ուկրանացու համար պետութեան անվտանգութեան ամրապնդման պարտականութիւն»: Այս հոդեվիճակը չատ յաճախ կը գործէ նաեւ այսօր. «զօրակոչուած շատ երիտասարդներ բանակ են գալիս փախչելու մտայնութեամբ»: Ան անդրադարձաւ նաեւ թէ այդ բանակի անկիւնադարձը կը նկատէ Պետական նախարար եւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Վազգէն Սարգսեանի մօտեցումը թէ «իրաւաչիր ծնող պէտք է զօրամասից դուրս հրամանատար լինի իր զաւակի համար եւ իրաւաչիր հրամանատար՝ զօրամասում ծնող»:

Ծաւալելով զասալքութեան խնդիրը, Վարդանեան կը խօսի նաեւ ներքին բացասականներու մասին. մէկը հետեւանք է փորձառու, ռազմադաշտ տեսած տարբերու հետ անփորձ, տակաւին զէնք բռնելու անվարժ նորեկներու միասնութեան: Առաջինները, հաւանաբար երէցի իրաւունքով, կ'ուզեն իրենց կամքը պարտադրել միւսներուն ու պատճառ կ'ըլլան բախումներու: Դատախազը կը խոստովանի որ ատոր դէմ իրենց կիրառած միջոցները բոլորն ալ ապարդիւն մնացած են: Բռնութիւններու համար տասնեակ քրէական գործեր յարուցուած են, չատեր իրենց պատիժը կը կրեն արդելափակման վայրերու մէջ: Պատիժի կիրարկումը վերապահուած չէ միայն չարքային զինուորներուն. քրէական հետապնդում բացուած է նաեւ զնդապետներու, փոխ - զնդապետերու, բարձրաստիճան ուսադիր ունեցողներու դէմ:

Ոմանց համար դայթակղեցնող նկատուի թերեւս երեւոյթ մըն ալ որ զրոյցին մաս կազմած է այլ հարցերու հետ նոյն բնականութեամբ: Ատիկա կը վերաբերի արուամոլութեան դէպքերու: Մ. Ցարութիւնեան կ'ըսէ թէ «վերջերս կապանի զօրամասերից մէկից երեւանի հիւանդանոց Էին տեղափոխել 18-ամեայ մի նորակոչիկի, որը դաժան ծեծի էր ենթարկուել նման առաջարկներին դիմադրելու համար»:

Դատախազը ըսելով թէ նման արարածութիւններու չարք չէ արձանագրուած, կը խոստովանի առանձին դէպքերու գոյութիւնը: Անոնց մասին եւս քրէական հետապնդումի ձեռնարկուած է: Վարիչ դատակարգին գործը դժուարացնողը այն կ'ըլլայ որ տուժողները չատ կը խուսափին մեղաւորները մատնելէ ու միայն կը պահանջեն որ իրենց զօրաբաժինը փոխուի. այդ պատճառով ալ մեղաւորները անպատիժ կը մնան, նոյն բռնութիւնները ուրիշներու կիրառելու ազատութեամբ:

Զրոյցին ընթացքին նիւթ կ'ըլլայ նաեւ բանի զօրահաւաքը: Դատախազը այդ միջոցը օրինական կը նկատէ, ըսելով. «Եթէ մարդը չի կատարում պետութեան հանդէպ իր պարտականութիւնը, մենք պարտաւոր ենք հարկադրել նրան, օրէնքով նախատեսուած միջոցներով»:

Զրոյցին վերջին մասը կը չեչտէ չատ ուշադրաւ հակասութիւն մը. երէկ, երբ հայաստանցի երիտասարդները ռուսական բանակին մէջ ծառայելու կը կանչուէին, անոնց ծնողները կ'ափսոսային հայկական բանակի մը բացակայութիւնը, հպարտ ու մէկ երաչխիք տալով որ սիրով հոն ծառայելու պիտի ղրկէին իրենց զաւակները: Այսօր, երբ այդ բացակայութիւնը ներկայութեան վերածուած է, կա՛յ հայկական բանակ, եւ մանաւանդ երբ երկրին պաշտպանութիւնը անկէ կախում ունի, այդ նոյն ծնողները կը նախընտրեն որ իրենց ծառայութիւնը ընեն Հայաստանի ռուսական զօրաբաժիններուն մէջ: Երբ այս մասին Մ. Ցարութիւնեան հարցում կ'ուղղէ զինուորական դատախազին, ան կը վստահեցնէ թէ հայկական բանակը ոչ կարգապահութեամբ, ոչ սնունդով ետ կը մնայ ռուսականէն: Ծնողներու մօտեցումին պատճառը ան կը նկատէ իրենց դաւակը սահմանամերձ չրջաններ ուղարկուելէ փրկելը: Գաղտնիք չէ որ Նոյեմբերեան, Կապան, Կրասնոսելսկ, Վարդենիսի նման վայրեր վտանգաւոր գօտի են, քանի որ յաճախ ռազմական դործողութիւններու բեմ կ'ըլլան: Մինչ Հայաստանի ռուսական բանակը սահմաններու պաշտպանութեան չի մասնակցիր:

Հակառակ ներքին ու արտաքին ազդակներէ բխած այս թերութիւններուն, հայկական բանակը այսօր չօչափելի իրողութիւն է եւ դեկավարութեան մէջ ունի դէմքեր որոնք համոզուած են թէ «լաւ խաղաղութիւնը պատերազմին լաւ պատրաստուելուն մէջ կը կայանայ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՁԵՐ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ՇՐՋԱՆԸ

Հեռատեսիլի ծանուցումին մէջ մանկամարդ աղջիկ մը իր խոհանոցին սեղանին առջեւ կանդնած, կը դրուատէ նոր հրապարակ եղած մարկարին մը: Կը թուէ այդ մարկարինին մէջ մի յատկութիւնները, մինչեւ իսկ անով կերակուր մը կ'եփէ մեր աչքերուն առջեւ: Անշուշտ կերակուրը չատ համեղ է: Ցետոյ կը դառնայ դէպի մեզի եւ մեր աչքերուն մէջ նայելով հեղնական արտայայտութեամբ կը հարցնէ.

-- Թէ ոչ դուք տակաւին ձեր մայրիկին մարկարի՞նը կը գործածէք:

Ա՛խ այդ հեղնանքը:

Երանի թէ կարենայինք գործածել մեր մայրիկին չրջանին մարկարինը, մեր մայրիկին չրջանին հիանալի իւղը, մեր մայրիկին չրջանին հիանալի բանջարեղէններն ու պտուղները: Այդ չրջանին մեզի հըրամցուած բոլոր անդեղէնները անխարդախ էին, արուեստական միջոցներով հասցուած չէին: Հրապարակը այսօրուան պէս ողողուած չէր զանազան գործարաններու ու հաստատութիւններու կողմէ արդիւնաբերուած անհամար ու այլատեսակ անճոռնի արտադրութիւններով, ժամանցի ու խմիչքի ուտելիքներով, պատրաստ հաղարումէկ կերակուրներով ու անդեղէններով, որոնք խանութներու ցուցափեղկերէն աչք կը քթթեն մեզի եւ որոնք սակայն թերեւս կը սպառնան մեր առողջութեան ու մեր քսակին: Մայրիկիս չրջանի մարկարինն ու իւղը այսօր իրենց առջեւ ունին տասնեակներով մրցակիցները, որոնք իրերայաջորդ կերպով հրապարակ կ'իջնեն, որպէսզի մենք լքենք մեր հին անվստանդ սովորութիւնները ու վարժութիւնները, եւ նետուինք նոր ու վտանգաւոր արկածախնդրութիւններու մէջ: Եւ այս բոլորը, որպէսզի անդին կարգ մը մարդիկ դրամ չահին:

Իրիկուններն հեռատեսիլին դիմաց նըստած, չիշ մը քօքա -- քոլա կը խմեմ չոր պտուղներու ընկերակցութեամբ: Գիտեմ որ առողջապահական չէ, բայց չրջանի բարքերը տիրապետած են մեր բոլոր չարժումներուն: Կարծես պայման է որ հեռատեսիլին դիմաց անպայման բան մը խմեմ եւ ուտեմ: Ինծի այնպէս կը թուի որ, եթէ այդպէս չընեմ, հեռատեսիլի պատասխն մէջէն աղջիկ մը հեղնանքով պիտի նայի ինծի ու պիտի հարցնէ.

-- Թէ ոչ դուն տակաւին մայրիկիդ չըրջանի օշարա՞կը կը խմես:

Ո՛չ, ինչ մեղք որ մայրիկիս չրջանի համեղ օշարակը չէ մնացած: Հիմա մեր սառնարաններն

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ԳՐԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տարի Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը ըլլալով, ամիսներէ ի վեր համբերութեամբ սպասեցինք, մշակութային տուներէ կամ կեդրոններէ, վարդապետին կեանքին, գործին կամ երգին պատկերացումը: Տրուած ըլլալով թէ Ան իր ամբողջ կեանքը նուիրած է հայ ժողովուրդին, հոգեւոր թէ աշխարհիկ երաժշտական մշակոյթի զարգացման, բարենորոգման եւ տարածման համար: Դժբախտաբար չատ մը կազմակերպութիւններ, պարահանդէսներէ, բացառիկ ճաշերէ, բոլորովին երկրորդական (մշակութային) ձեռնարկներէ ծանրաբեռնուած, ժամանակ չգտան զէթ՝ մէկ անգամ ոգեկոչելու վարդապետին յիշատակը:

Համբերեցինք եւ մեր արդարացի սպասումները գոհան իրականացում՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի կազմակերպութեամբ, լրիւ Կոմիտասի նուիրուած գրական եւ երաժշտական ձեռնարկով:

Երկրի տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Անսովոր երեւոյթ մը, բայց եւ այնպէս խոստովանինք թէ հակառակ մեր ատենադպահ կեցուածքին, անճնշապէս մեզի անհանգիստ չըրաւ, քանի որ նախ Կոմիտաս Հայ Եկեղեցւոյ ողջամիտ պետերու եւ ժողովուրդի կողմէ գաստուած է Սուրբերու շարքին, հոգեւորական մըն էր ան եւ օրուան լուրջ բեմադրութիւնը ձգեց աւելի խորհրդաւոր տպաւորութիւն դանդակներու զօդանջին, մոմերու պլպլացող լոյսին տակ: Իսկ փակ խորանին վրայ, Թերաատուեր, Գրիգոր Նանձեանի ազդրի նկարը, վերագծուած հայրենի նկարիչ՝ Վաղդէն Պարոնեանի կողմէ, կը պարզէր հոգեղէնց երեւոյթ մը:

Անոերկրայելի իրողութիւն, կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած որպէսզի մեր ազգային մեծութիւններէն մին՝ Կոմիտասը յիշատակուի արժանավայել հանդիսութեամբ:

*
**

Զարմանալիօրէն լեցուած էր Եկեղեցին եւ վերնատունը բերնէ - բերան, նաեւ քանի մը տասնեակ երիտասարդներ ոտքի կեցած, որոնք հակառակ երկարաշունչ բանաստեղծութեան եւ ղեկուցումին, հետեւեցան մինչեւ վերջ յուզուած եւ տպաւորուած: Այս պահերը դիս առաջնորդեց խորհրդածութիւններու: Փառք Աստուծոյ ... մեր զաղութին մէջ դեռ կան մարդիկ որոնք բացառիկ խրախճանքներէ, պարահանդէս կամ ճաշերէ դուրս, կը տրամադրեն իրենց միակ հանգստեան օրը՝ Կիրակին, հայերէնով իրագործուած բարձրորակ մշակութային ձեռնարկի մը:

Եթէ այդ երեկոյթները, նախ եւ առաջ ղեկավարներու կողմէ խոր համոզումով եւ լրջմտութեամբ ձեռք առնուած են եւ ի մասնաւորի երբ հարցը ազգային դէմք մը ոգեկոչելով սահմանուած է, ոչ ոք մեր ղէմսն Աւետարան չկարդայ ըսելով թէ՝ այս ժողովուրդը կամ երիտասարդութիւնը չի հետեւիր այսպիսի գրական ելոյթներու:

Ես կը կարծեմ թէ աւելի ղեկավարները չեն համոզուած քան թէ ժողովուրդը: Օրերու աշխատանք պահանջող գործերէ իրենք զիրենք ձերբազատելու եւ իրենց հանգիստը չխանգարելու հոգեբանութեան ընդմէջէն, լեզուն ալ պատրուակ բռնելով խնդայ կարծես իմ ամէնէն նուիրական զգացումներուս վրայ. ինչո՞ւ չեմ դիտեր կ'ամչնամ ուրիշներուն աչքին առաջք եւ քաջարար մօտենալու Սկիւտարի սքանչելի եւ անզուգական բանաստեղծին դերեզմանին:

Այլ սակայն այնքան սիրած, այնքան լացած եմ իրեն համար. իմ երիտասարդութեանս առաջին տարիներուն իր ցաւովը ցաւած եւ իր տառապանքովը տառապած եմ երկարօրէն. իր տենդերը, իր տագնապները, իր հիւանդ կուրծքին հեւքը եւ մրմունջները տարիներու, տարիներու մէջէն եկած հասած են ինծի եւ կարծես մատներովս զգած եմ անոնց եւ ականջովս լսած. ինչպէ՛ս պիտի ուղէի իր ժամանակին հասած ըլլալ ու դանել իր նուիրական հիւղակին ճամբան ու ըսել իրեն թէ ինչպէ՛ս իր ցաւերը կ'ներկառածգուին եւ կը թրթռան իմ հոգւոյս մէջ. Թերեւս կարենայի իր տառապագին եւ սքանչելի սրտին մէջ, իր տենդագին ճակատին վրայ մխիթարութեան զովութիւնը եւ խաղաղութիւնը իջեցնել:

Սաղարթներու հովանիին ներքեւէն իր տապանաքարը կը բարձրանայ վէմ եւ ճերմակ. մէկը չկայ մօտը. պիտի ուղէի որ քահանայ մը դար եւ աղօթէր իր վրայ. ինծի կը թուի որ խունկին հոտը եւ աղօթքին մրմունջը աղէկ պիտի դար իր աչքերի կարօտով տանջուած հոգիին. բայց դարձեալ չեմ համարձակիր քահանայ մը կանչել. հեռուէն խումբ մը պատանիներ կուգան չիտակ իր գերազմանին, Պէրպէրեան վարժարանի աշակերտներ են տապանին չուրջը բոլորուած կը սպասեն, քահանան կը մօտիկնայ. խունկի ծուխները կ'ոլորուին գերեզմանաքարին չուրջը. պատանիները ջերմեռանդ եւ յուզուած մտիկ կ'ընեն. պէտք է չնորհաւորել իրենց մեծերը որ ուղեր են այդ յարգանքը եւ սէրը դնել իրենց գեղ տղու սըրտերուն մէջ, Սկիւտարի բանաստեղծին համար:

Քիչ մը հեռուն մենք ալ կեցած մտիկ կ'ընենք. ու կը խորհիմ ինքնիրենս:

Եթէ իրաւ է որ բան մը մնացած է քեզմէ, եթէ քու աճիւնդ անկորնչելի մաս մը ազատած է հողին բռնաւոր քայքայումէն, եթէ քեզմէ չունչ մը, զգացում մը կը դեղերի հոդ, թող գայ իմ էութեանս խառնուի ու իմ աչքովս տեսնէ, իմ ականջովս լսէ դողդոջուն սաղարթներուն զմրուխտը եւ թռչուններուն երգերը ու բոլոր այն բանները որոնցմէ զանոնց յագենալու եւ կարօտով հեռացար. դուն օտար պիտի չըլլաս իմ մէջս, քու յիշատակովդ օծուած եւ քու յոյզերովդ բարախուն պիտի գտնես իմ հոգիս:

Ի՞նչ փոյթ նոյն իսկ եթէ քեզի հետ, քու ցաւդ ու տառապանքդ ալ տեղաւորուէր իմ մէջս:

(Շար. 18 եւ վերջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՓԱՐԻԷՆՓՐԷՍ»

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրաշարժին Զ. տարեվիցին առթիւ Հայաստանի ռուս զեսպանը եւ իր աշխատակիցները յայտարարութեամբ մը իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած են զոհերու ընտանիքներուն: Հոն աւելցուած է նաեւ որ Ռուսաստան պատրաստ է իր աջակցութիւնը բերելու աղէտի հետեւանքներուն դարմանման ամէն տեսակ գործի:

*
**

Գ. ԳՈԳՍ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ

Ըստ որոշ տուեալներու, նախքան իրենց նահանջը Լ. Ղարաբաղէն, Ադրբեջանցիները մինչեւ մէկ միլիոն ական տեղադրած են, որոնք կը շարունակեն խլել կեանքեր եւ պատճառել վիրաւորներ: Այս երեւոյթին հետեւանքով բազմաթիւ Ղարաբաղցիներ չեն կրնար վերադառնալ իրենց հայրենի հողերը: Գ. Գոգս յարգելով իր խոստումը, Արցախ իր 22-րդ այցելութենէն օգտուելով իրեն հետ բերած է մանկապէտներ որոնք կը զբաղին ականներու չէզոքացման աշխատանքով: Պարոնուհին բերած է նաեւ մարդասիրական օգնութիւն, բժշկական սարքաւորումներ: Իրեն կ'ընկերանար նաեւ չինարարներու խումբ մը: Քանի մը օրէն ալ օդանաւ մը պիտի հասնի բեռցուած՝ երախաներու համար նուէրներով:

ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԹՈՒՆՈՒԶ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գահիրէի զեսպան՝ եղուարդ Նալբանդեան վերջերս Թունուզ գացած է ուր երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետին հետ: Մօսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական կապ հաստատելու հարցը, զանազան մարզերու մէջ համագործակցելու կարելիութիւնները նաեւ շրջանի հարցեր: Եդուարդ Նալբանդեան Թունուզի վարչապետին յանձնած է նաեւ Հայաստանի նախագահին ուղերձը՝ հաստչապրուած Թունուզցի իր պաշտօնակիցին: Վերջաւորութեան Հայաստանի զեսպանը անդրադառնալով զարաբաղեան հարցին, ներկայացուցած է հայկական կողմին դիրքորոշումը, խաղաղ կարգաւորութեան ուղղութեամբ ի գործ դրած ջանքերը եւ ընդգծած է հակամարտութիւնը որպէս կրօնական պայքար մը ներկայացնելու անընդունելի հանգամանքը:

*
**

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ Ա. ԹՈՋՈՒՆԵԱՆ

Երեւանի Պետական Համալսարանի փրոֆ. կենսաբանական գիտութեանց տոքթոր Արմէն Թոչունեան ընտրուած է Նիւ-Եորքի գիտութեանց միջազգային Ակադեմիայի գործօն անդամ: 1817-ին հիմնուած այս հաստատութիւնը աշխարհի ամէն կողմէն կը համախմբէ ծանօթ բազմաթիւ գիտնականներ, այդ կարգին նաեւ նոպէլեան 40 մրցանակակիրները:

ՊՈՍՆԻՈՑ ՀԱՐՔԻՆԵՐԸ

Քաղաքական հաշիւները, զանազաններու կողմնորոշումը, տրուած ու ստացուած զօրակցութիւնները յանգած են այն կէտին որ հաւանօրէն ճշդուած էր բախումին սկիզբէն եւ որուն «մեծ»երը տեղեակ էին: Սերպիա յաջողած է իր ծրագրին մէջ, իսկ Պոսնիոյ կը մնայ ափսոսալ քրիստոնեայ արեւմուտքի մը մէջ մահմեդական կղզի մը ըլլալու յատկանութիւնը եւ այդ նոյն արեւմուտքին լուռ համաձայնութիւնը: Կրնայ նաեւ ամէնէն լուռն արտայայտութիւններով դատապարտել արդար դատեր անհասողներու վարքագիծը ու հաւատքով սպասել այդ նոյն դատին յարութեան: Այս բոլորին մէջ լայն տեղ մը պիտի ունենան անպայման, զատնութիւնները. անոնք պիտի ուղղուին յատկապէս մահմեդական աշխարհին որ հզու հնազանդ արեւմուտքին ու մեծերու հաշիւներուն, ձեռնածալ դիտեց իր եղբայրներուն չարչարանքն ու պարտութիւնը:

Անոնցմէ աւելի անհերելի պիտի ըլլայ սակայն, Պոսնիացիներուն համար պարագան իրենցմէ մէկուն, Ֆիքրէթ Ապտիչի որ երկրին հիւսիս - արեւելեան մասին մէջ տեղացի մահմեդական բնակչութիւնը ապստամբութեան մղեց իրենց իշխանութեան դէմ ու կռուելու կարող բոլոր այր մարդիկը Սերպերու կողքին սկսան կռուիլ Սարայեւոյի կառավարական ուժերուն դէմ,

Ապտիչի հետեւորդները, թիւով չուրջ 12 հազար հոգի, Օդոստոսէն ի վեր կը ջանան վերապրիլ Քրայինայի եւ Պիհաչի միջեւ հաւաքուծութեան նախկին ապարակի մը մէջ: Իրենց պարագլուխը դրամական հարցերու կասկածելի ձեռնարկատէր մըն է. ան համոզած է որ այդ 12 հազար մարդիկը հեռանան իրենց տուներէն, այն պատճառաբանութեամբ որ Սարայեւոյի կառավարական ուժերը պիտի բնաջնջեն զիրենք: Իսկ այս վերջիններս որոնք ծայր աստիճան թշուառութեան մէջ հազիւ կը պահպանեն իրենց գոյութիւնը, հաւատացին անոր խաղաղութեան խոստումներուն ու չենչմարեցին որ Ապտիչ ամէնէն աւելի չահագրգռուած էր իր «գործ»երուն ընթացքով: Չհասկցան թէ ան իր յաջողութեան հեռանկարով զիրենք վերածած էր Պոսնիոյ հարբիններուն: Նաեւ չանդրադարձան թէ օր մը երբ հանրահաւք մը եկաւ կռուելու կարող այրերը ճակատ առաջնորդելու, ուր կռիւ պիտի մղէին պոսնիացի մահմեդականներուն դէմ, աստիճ միայն Սերպերուն գործին կը ծառայէր:

Նախկին այդ ազարակը ապաստանած կին մը կ'ըսէ. «հոս հաւերը կեր ունէին, ջեռուցում ու լուսաւորութիւն. մենք պարզապէս նոյն վերաբերումը կը խընդրենք, ոչ աւելին»: Ան կ'ըսէ նաեւ «ես մահմեդական եմ բայց Ալիյան (Պոսնիոյ նախագահ Իզէթպէկովիչը) էի կրնար զիս լաչակ կրելու պարտադրել, ոչ ալ ունեցած այդ անիծեալ զինուորներուն տալու»:

Ուրիշ մը երախտապարտ է իրենց պարագլուխ Ֆիքրէթին. «եթէ, կ'ըսէ, մեր տունը մնացած ըլլայինք, 15 հազար զոհ պիտի ունենայինք: Ան մեզ փրկեց, ինչո՞ւ չընդունիլ ասիկա»: Ուրիշ մը զինահատականին սահմանները աւելի կ'ընդլայնէ. «եթէ Ֆիքրէթ Պոսնիոյ նախագահ ընտրուած ըլլար, երբեք պատերազմ չէր ըլլար»: Արեւմուտքցի լրագրողներու այս հանդիպումները տեղի կ'ունենան սերտ դինեալներու ներկայութեան, որոնք յայտնապէս հրահանգ ստացած են բառ մը իսկ չփախցնելու: Ատիկա արդէն այնքան ալ դիւրին չէ, երբ այդ զաղթականին պատասխանատուն ալ Ֆիքրէթ Ապտիչի քեռայրն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Բարեկամս դիս դրեթէ ստիպմամբ կը հեռացնէ պզտիկ դերեզմանէն. արդարեւ հեզհեզիկ տակաւութիւն մը կը զգամ, աղօթքներու մրմունջներ որ ասդիէն անդիէն կը հասնին ինծի, երբեմն հեծկլտանքներ եւ ողբեր բոլորովին կը խանդարեն ջիղերս. պէտք է չուտ մեկնիլ որովհետեւ գերեզմանոցը հեզհեզիկ կը լեցուի այցելուներով, կրնան դիս ճանչնալ, կրնան տեսնել թէ որքան յուզուած եմ եւ ասիկա կ'ներեւի ծիծաղելի բան է. այլ սակայն դեռ ուխտ մը ունիմ կատարելիք, պէտք է Դուրեանի դերեզմանին մօտենամ:

Ջերմեռանդութեամբ եւ զգուշաւոր կը յառաջանամ վախնալով որ մէկը մեզ կը տեսնէ. ծիծաղելիին խրտուիլակը հոգւոյս մէջն է այլ եւս եւ անխնայ կը

(Շար. Ա. էջէն)

մից առաջարկուել է որ մշակուի ծրագիր Ֆրանսայի դպրոցների որոշակի միջոցներ յատկացնելու եւ ծրագիրը իրականացնելու. եղել է նաեւ առաջարկ Գանատայի յանձնախումբի կողմից որը ուսելի ընդգրկուն է: Նրանք առաջարկում են երեւանում արեւմտահայերէնով կազմակերպել Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչների վերապատրաստում որը խիստ կարեւոր է Սփիւռքի դպրոցների մակարդակը բարձրացնելու համար: Այդ ծրագիրը նոյնպէս քննարկման փուլում է:

Հ.- կարելի չէ՞ր արդեօք որ Սփիւռքահայուն մասնակցութիւնը Հիմնադրամին կազմակերպուէր այնճեւով որ միակողմանի չըլլար ան. դուրսի Հայն ալ Հայ ըլլալուն պարտաւորութեան հետ ունենար ատոր զոնէ խորհրդանշական առաւելութիւնը:

Պ.- Մենք պատկերացնում ենք որ այդ իրաւունքի ղեկավարութիւնը առաջին հերթին պէտք է լինի ԹՀ Հայաստանի Հանրապետութիւնում նա որպէս Հայ ինչ կարգավիճակ ունի եւ ինչպէս կարող է յարաբերուել իր Պետութեան եւ պետականութեան հետ:

Այս խնդիրը Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնների առանցքային խնդիրներից մէկն է: Քննարկւում է տարբեր առումներով: Առաջին մօտեցումը այն էր թէ արդեօք հնարաւոր չէ՞ միանդամից Սփիւռքահային ճանաչել նաեւ Հայաստանի քաղաքացի եւ դրանով հարցը ՙաւարտել: Երբ այդ հարցը ուսումնասիրում էք խորութեամբ, պարզւում է որ կան շատ հանգամանքներ որոնք կարող են յանգեցնել այնպիսի բարդութիւններ յառաջ բերել որոնք լուծելի չեն առանց այլ Պետութիւնների իրաւաքաղաքացիական յարաբերութիւնների հետ ուղղակիօրէն առընչուելու:

Մենք լուծումը փորձեցինք գտնել առանց առընչուելու այդ Պետութիւնների իրաւաքաղաքացիական յարաբերութիւններին, Սփիւռքի Հայերին տալով որոշակի կարգավիճակ: Իւրաքանչիւր Սփիւռքահայ իրաւունք ունի Հայաստանի Հանրապետութեան անձնագիր ստանալու, որի վրայ յատուկ կնիքով նշուած է «կացութեան յատուկ կարգավիճակ»: Այս անձնագրով նա մէկ պարտականութիւն եւ երկու իրաւունք չի ձեռքբերում. պարտականութիւնը՝ բանակում ծառայելն է, իրաւունքը՝ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը: Իմ բոլոր հանդիպումների ժամանակ մեր հայրենակիցները այս կարգադրութիւնը խանդավառութեամբ դիմաւորեցին: Մեր բոլոր դեսպանատուներին ուղարկուած են արդէն դիմումի յատուկ թերթիկները: Անձնագիրը տրւում է տասը տարի ժամանակով եւ վճարն է հազար տոլար: Կան արդէն բաւականին թիւով ե՛ւ դիմողներ, ե՛ւ ստացողներ: Ես յուսով եմ որ «Ցառաջ»ի ընթերցողներից չատեր ալ կ՚ունենան այդ ցանկութիւնը եւ կը ստանան այդ անձնագրերը:

Մեր ցանկութիւնը այն է որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները առընչուին մեր կենսագործունէութեան բոլոր ոլորտներին. դիւանագիտութեան, մշակութային, տնտեսութեան, կրթական, առողջապահութեան եւլն.:

Հ.- Ի՞նչ միջոցներ անհրաժեշտ կը գտնէք որ Հիմնադրամին մասնակցութիւնը հասնի ցանկալի մակարդակին:

Պ.- Դա կազմակերպման ամբողջ համակարգի խնդիրն է որպէսզի ե՛ւ կառոյցը, ե՛ւ դրա գործունէութիւնը, ե՛ւ կապի ապահովման պարագաները հնարաւորութիւն տան իւրաքանչիւրին մասնակից դառնալու: Սփիւռքի պարագայում, զգալի մասը դուրս են մնում կանոնակարգուած համակարգերից: Դա պահանջում է նոր ձեւեր:

Երկրորդը տարաբնոյթ գործելակերպի պարագան է տարբեր մարդկանց կողմից: Ես հանդիպել եմ տասնեակ կազմակերպութիւնների որոնք աշխատում են ինչ որ օգնութիւն կազմակերպել հիմնականում նոյն ուղղութեամբ ու չատ յաճախ միմեանց խանգարելով ու խոչընդոտելով: Այսօր օրինակ, երեւի թէ այդքան որբեր չկան Ղարաբաղում եւ Հայաստանում, որքան որբերով զբաղուող կազմակերպութիւններ...:

Այս նկատառումով եղաւ կառավարութեան եւ Հոգաբարձուների Խորհրդին այն յայտարարութիւնը որ Հայաստանի անունից Հայաստանի օրէնք պատրաստելու պաշտօնակից իրաւունք չունի դիմել Սփիւռքին եւ ասել՝ այս կամ այն քնապատառում մեզ օգնէք: Այդ բոլորը պէտք է կեդրոնացուի Հիմնադրամի խողովակով որպէսզի ճշգրտուի ամենակենսական խնդիրը եւ միջոցները ուղղուեն այդ խնդիրների լուծման: Իսկ մարդասիրական օգնութիւնը համակարգում է կառավարութեան յատուկ յանձնախումբի կողմից: Եթէ այս երկու մեխանիզմները կարողանանք ներդաշնակել եւ արդիւնաւէտ մասնակցութիւն ապահովել, նաեւ հնարաւոր կը լինի չրջանակները լայնացնել: Իսկ նրանք ովքեր չհագեցրած են միայն անձնական կամ այլ եւայլ նկատառումներով, պղտոր պատում ձուկ չեն որսայ:

Հ.- Հիմնադրամի նիւթէն անկախ, կայ հարց մը որ կը մտահոգէ մեզ. հացի գինին Դեկտեմբեր 1-ի տարապայման յաւելումն է: Ի՞նչպէս կը մեկնաբանէք այս պարագան:

Պ.- Հայաստանում, սկսած 1990 թուականից, նոր տնտեսական քաղաքականութիւնը անցաւ որոշակի հանդրուաններ: Ժամանակին էր որպէսզի կատարուած բոլոր քայլերը ներդաշնակուէին եւ դառնար տնտեսական բարեփոխումների ամբողջական համակարգ: Այդ համակարգի վերաբերեալ միջազգային դրամական հիմնարկի հետ միասին մշակուեց մօտեցում որ ներառնում էր եւ որոշակի ֆինանսական կայունացում Հայաստանում, նաեւ կառուցուածքային քաղաքականութեան իրականացում որպէսզի վերարտադրական ամբողջական համակարգը կարողանայ աշխատել եւ տնտեսական կապերը եւ կառուցուածքը ներդաշնակել անկախ քաղաքական այս կարգավիճակից: Քննարկուած ծրագիրը ունէր երկու կողմ. նախ ազատականացումով ու բարեփոխումներով ներդաշնակմամբ ապահովել ֆինանսական կայունութիւնը, երկրորդ՝ ճշգրտել ներդրումների եւ կառուցուածքային վերափոխումների ուղղութիւնները, միջազգային կազմակերպութիւնների միջոցով առաջնահերթ կարգով որոշակի ծրագրեր իրականացնել այդ բնագաւառում եւ ապա ստեղծել դաշտ որ մասնաւոր դրամագլուխը հասնի Հայաստան, անհրաժեշտ երաշխիքներ ունենալով զարկ տալու կառուցուածքային այդ քաղաքականութեանը: Եթէ մենք միայն յոյսը դնէինք Հայաստանի միջոցների վրայ, առնուազն 40 - 50 տարի կը պահանջուէր որպէսզի կառուցուածքի որոշակի փոփոխութիւն ապահովէինք:

Ուրեմն, հացի գինիների յաւելումը մէկ տարրն էր այս ամբողջական ծրագրի որ սկսուեց կիրարկուել Դեկտեմբերի 1-ից: Որպէսզի այս յաւելումը ընկերային մեծ լարուածութեան պատճառ չդառնայ, որոշուեց ամէնէն փափուկ խաւերին փոխ հատուցում կատարել: Իւրաքանչիւր ամիս ստանալու են ուղղակի դրամական փոխ հատուցում, այդ բարձրացած գիներուն փոխարէն:

Հ.- Իսկ այս փոխ հատուցումը յաւելեալ բեռ մը չեղա՞ւ կառավարութեան:

Պ.- Վարկ տրուեց Կեդրոնական Դրամատան կողմից կառավարութեանը, այս նպատակով, այդ վարկի հաշուին կատարուեցին առաջին փոխ հատուցումները: Ցառաջիկայում այս վարկը փակուելու է միջազգային ֆինանսական կազմակերպութիւնների կողմից տրուած օգնութեան հաշուին:

Հ.- Մեզ կը հետաքրքրէ նաեւ ընտրութիւններու հարցը. հաւանական կը նկատէ՞ք որ մինչեւ Մայիս Սահմանադրութիւնը ընդունուի. եթէ ոչ, պատրաստ կ՚ըլլա՞յ ընտրական օրէնքը:

Պ.- Ես այն կարծիքին եմ որ այդ հնարաւորութիւնը կայ: Սահմանադրութեան դործընթացը գործնական կառուցողական փուլ է մտել. նախկին մի քանի տարբերակների փոխարէն Գերագոյն Խորհրդի կազմակուսակցական յանձնաժողովը կարողացաւ հիմք ընդունելով մէկ տարբերակ, բաւականին արդիւնաւոր աշխատանք ծաւալել. իմ գնահատմամբ, գլխաւոր խնդիրների վերաբերեալ փոխհամաձայնութեան լուծումներ գտնուել են, դրեթէ աւարտուել է Խորհրդարանին՝ Ազգային Ժողովին վերաբերող բաժինը որը առանցքն է իշխանութիւնների գործունէութեան յատկեցմանը եւ նաեւ հակակշիռների մեխանիզմների մշակմանը եւ մնացածը դրեթէ իրաւական տեխնիկայի խնդիր է. կարող են արագ աւարտել: Եւ եթէ փոխ համաձայնեցուած այս տարբերակը ներկայացուի Խորհրդարան, այն կարծիքին եմ որ Խորհրդարանը արագ կարող է հաւանութիւն տալ եւ հանրաքուէի միջոցով այն ընդունել:

Հ. Իսկ եթէ կարելի չըլլաւ այս բոլորը, ընտրութիւնը ի՞նչ օրէնքով պիտի կատարուի:

Պ.- Սահմանադրութիւնից զատ այժմ քննարկւում է Խորհրդարանում ընտրական օրէնքը որը նոր սկզբունքների հիման վրայ է մշակուած: Մօտեցումները որոշակի տարբեր են, խնդիրը այն է թէ որքանով մեծամասնական, որքանով համամասնական պէտք է լինի, ինչ տոկոսը պէտք է կուսակցական թերթիկներով, ինչ տոկոսը պէտք է ուղղակի ընտրութիւններով լինի, քուէարկութիւնների կարգը, մեխանիզմը եւլն. արդէն մըշակուածութեան այնպիսի աստիճանի է որ կարող է արդէն քուէարկուել, ընդունուել: Իմ անձնական կարծիքը այն է որ այս օրէնքը անպայման կ՚ընդունուի, Սահմանադրութիւնն էլ ընդունուելու մեծ հաւանականութիւն ունի:

Բոլոր պարագաներում ցանկալի է, նոյնիսկ անհրաժեշտ է որպէսզի մենք պնանք ընտրութիւններին, ընդունուած Սահմանադրութեամբ եւ այդ օրէնքով. դա հնարաւորութիւն կը տայ կայունութեան աւելի մեծ երաշխիքներ ստեղծել:

- Շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն:

Տեսակցութիւնը վարեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations* :
(16) 94 95 00 30

DATE A RETENIR

COUSCOUS — PARTY
organisé
par la Section «*Issahakian*» de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue.
Le Samedi 28 Janvier
à l'Ecole primaire Rabelais de Montrouge.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Ֆաչանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Մարտիկ Տակառեանի մահուան քառասունքին առթիւ.- Օրիորդ Մուսայեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեաններէ 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MERCREDI
21 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·486

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.486

Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ,
Դ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԵՏ ԿՈՒՏԱՆ
ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ԻՐ ԿԵՆՑ ԼԻԱԶՈՐԱԳԻՐԸ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19-ին, ամբողջ օրը չաս փոթորկալից նիստ մը տեղի ունեցած է Խորհրդարանը իրրեւ հետեւանք Համբարձում Գալստեանի սպանութեան եւ այդ առընչութեամբ բիրտ ուժի եւ ոճիրներու ծաւալման երկրին մէջ։

Պահանջուած է որ Լ. Տէր - Պետրոսեան ներկայանայ Խորհրդարանի նիստին եւ բացատրութիւններ տայ սիրող անընդունելի կացութեան մասին, ինչպէս նաեւ դատախազը։ Վէճերը չաս բուռն եղած են։ Առարկուած է որ Լ. Տէր - Պետրոսեան չի կրնար զալ խօսիլ, նման բան մը կը վնասէ հետաքննութեան ընթացքին։ Ի վերջոյ քուէարկութեան դրուած է եւ որոշում չէ կայացած այդ ուղղութեամբ։ Ի տես այդ կացութեան, նախկին վարչապետ եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի սիրող դէմքերէն՝ Վազգէն Մանուկեան յայտարարած է թէ ետ կուտայ երեսփոխանի իր լիազօրագիրը եւ այլեւս կը մերժէ Խորհրդարանի անդամ մնալ։ Իրեն հետեւած է Դաւիթ Վարդանեան և քանի մը ուրիշ երեսփոխաններ (ԱԺՄ և այլ)։ Որպէսզի օրինաւոր ըլլան այս հրաժարականները, պէտք է կատարուին դրաստր և Խորհրդարանն ալ վաւերացնէ քուէի դնելով։

Համբարձում Գալստեանի եւ հօրը թաղումը կը կատարուէր Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 13-ին։

- Դեկտեմբեր 20-ին առաւօտեան կը ձիւնէր Երեւան եւ շրջանները։

- Կաղի քանակութիւնը օրական 4 միլիոն խորանարդ մեթր է այս օրերուն։ Օրական երկու ժամ միայն ելեկտրականութիւն կը տրուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՀՕԶԿԻՒՐ ԻՒԼՔՋ» քրտական օրաթերթը որուն խմբագրատունը ռումբի պայթումով մը քարուքանդ եղած էր Դեկտեմբերի սկիզբին, կը պնդէ թէ արարքը հրահանգուած էր վարչապետ Զիլլէրի կողմէ։ Թերթը Դեկտեմբեր 20-ի թիւով հրատարակած է Ազգային ապահովութեան հիմնարկին Նոյեմբեր 30-ի ժողովին օրն իսկ վարչապետին ստորագրութեամբ Ներքին, Արտաքին նախարարութիւններուն, վարչապետարանի պինուորական խորհրդականներուն եւ մամուլի, տեղեկատուութեան ընդհանուր տնօրէնութեան ղրկուած գաղտնի վաւերագիրին պատճէնը։ Հոն կ'ըսուի որ մամուլի հատուած մը, գլխաւորաբար «Իօզկիւր Իւլքէ», չարաչար կը գործածեն մամուլի ազատութեան ըմբռնումը եւ կը սպառնան հայրենիքին ամբողջականութեան։ ուրեմն, կը թելադրուի հետապնդել զանոնք, չէզոքացնել ատոնց ներկայացուցած վտանգը։ Թերթը այս փաստաթուղթին վրայ հիմնուելով կը կրկնէ թէ արարքին պատասխանատուն թուրք պետութիւնն է։

ԶԻԶԻՒՈՑ մայրաքաղաքը կրկին ռուսական ռումբերու թիրախ եղած է եւ ըստ

(Շար.ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐԱՒ

Անցեալ Հինգշաբթի արդէն (Դեկտ. 15) Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհրդարանը, չախչախիչ մեծամասնութեամբ, պահանջած էր որ «անմիջապէս առկախուին Թուրքիոյ հետ խօսակցութիւնները» մաքսային համաձայնագրի մը ստորագրութեան կապակցութեամբ։ Խորհրդարանականները բազմաթիւ առարկութիւններ ունէին, որոնց կարգին Քիւրտ երեսփոխաններու դէմ արձակուած վճիռը զոր «բացայայտ բռնաբարումը կը համարէին մարդկային իրաւանց եւրոպական պայմանագրութեան»։ Դեռ կար Յունաստանը որ, իրաւացի կերպով, Կիպրոսի հարցը մէջտեղ կը դնէր։ Թուրքիա միշտ նոյն երգը կ'երգէր եւ Տիկին Զիլլէր կը կրկնէր։ - «Քրտական հարց չկայ, միայն ահաբեկիչներ կան» -ըսելով դինուորականներուն, չէն վարանիր չեչտելէ՝ «Թուրքիան չէ որ Եւրոպայի պէտք ունի, այլ՝ Եւրոպան Թուրքիոյ»։ Ինչո՞ւ, «որպէս վահան ծայրայեղ մահմետականութեան դէմ»։ Եւրոպական Խորհրդարան -- Թուրքիա խառն յանձնախումբին՝ համանախագահը՝ Թունճ Պիլկէթ ալ փոքրիկ սպառնալիք մը ըրած էր, յայտնելով թէ համաձայնագրի որեւէ յետաձգում զերոյի կ'իջեցնէ եւրոպական Միութեան ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ եւ նոյնիսկ խզում մը կը յառաջացնէ։

Որքան ալ ուրանան, Թուրքերը պէտք ունէին այդ համաձայնագրին եւ այդ ուղղութեամբ Տիկին Զիլլէր չանք չխնայեց վերջին օրերուն։ Տնտեսական եւ քաղաքական դրաւարկիները չաս են։

1973-էն ի վեր ,Թուրքիա ազատօրէն կ'արտածէ իր արտադրութիւնները, բայց կերպասեղէնէ որ fոթայի ենթակայ է, դէպի Եւրոպա։ Եւրոպական ներածութիւնները, սակայն, երթալով նուազող սակերու ենթակայ են (12%, 1994-ին)։ Տարին 20 միլիոն տոլարի փոխանակութիւններով, Թուրքիա 10-րդ կարգի վրայ է Եւրոպայի առեւտրական ընկերակիցներու կարգին։

Բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան։ «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը (Դեկտեմբեր 19) դիտել կուտար որ Տիկին Զիլլէրի յայտարարութիւնը, եւրոպացի դեսպաններուն առջեւ դրս ճաշի հրաւիրած էր, ուր ան կը խոստովանէր թէ «մարդկային իրաւանց գործելակերպը պէտք է բարելաւուի» եւ թէ «յոյն - քրիստոնեայ յարաբերութիւնները տարբեր ձեւով պէտք է ընկալուին» յայտնած էր։ Եւրոպական Միութեան Անդամակցութեան դեսպանը՝ Մայքըլ Լէյք, ըսած էր նախապէս որ «12-երու -- անհաւանականին -- մերժումը կը նպաստէ հակա -- Եւրոպացիներուն եւ իսլամապաշտներուն»։

Բայց եւ այնպէս Յունաստանի վէթոն ամէն ինչ խանգարած է եւ Երկուշաբթի օր, Դեկտեմբեր 19, Պրիւսէլի մէջ 14 Արտաքին նախարարները չէն յաջողած հաստատ անոր որ համաձայն չէին 15-րդին՝ Յունաստանի հետ։ Առանց այս վերջնոյն յայտարարութիւն մը ըրած են ուր կը չհնչեն իրենց «քաղաքական կամքը» ստորագրութեան մը յանդելու յաջորդ փորձին (Մարտին է նախատեսուած)։ Պէտք է ըսել թէ Թուրքիոյ գլխաւոր պաշտպաններէն է Ֆրանսա (Միւիէ, Լամասուր)։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՆՈՐ ՓՈՐՁԱՔԱՐԸ

Զէչէնիոյ հարցով աշխարհի ուշադրութիւնը կրկին կեդրոնացած է Կովկասի վրայ։ Զէչէնները նախադէպ զօրավար Դուդայեւի անկախանալու վճռակամութիւնը եւ Ռուսաստանի մինչեւ մայրաքաղաք Գրոզնիի դուռները զօրք ղրկելու արարքը կնճիռին ընդլայնելուն վախը կը ներշնչեն չատերու։

Այս վիճայարոյց անկախութիւնը երեք տարեկան է։ զօրավար Դուդայեւ 1991 Հոկտեմբեր 27-ին Զէչէնիոյ նախագահ ընտրուած է քուէներու 91%-ով։ Նոյն օրն ալ հռչակած է իրենց անկախութիւնը, սպառնալով Մոսկուայի որ եթէ չվաւերացնէ զայն, Կովկասի բոլոր մահմետականները իր դէմը կը դնէ։ Ան ըսած էր. «Անցեալ գարուն ցարական զօրքը յաղթեց, որովհետեւ Կովկասցիները հրամանատարութեան ներքեւ էին իմամի մը (Շամիլ) եւ ոչ ինձի պէս զօրավարի մը»։

Զիրենք ծունկի բերելու ելլելի ուքաղը նախ հակասութեան բախեցաւ իր անմիջական շրջանակին մէջ։ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ մեծամասնութիւնը դէմ արտայայտուեցաւ Զէչէնիոյ մէջ պատերազմի վիճակ հռչակելուն։ Իսկ ժամանակի Պաշտպանութեան նախարարը Շապոշնիկով յայտարարեց որ դինուորները այլեւս երբեք պիտի չմիջամտէին ապստամբական խռովութիւններու եւ թէ իրենք գործ չունէին ռուսեւչէչէն խնդիրին մէջ։ Քանի մը օր ետք ռուս դինուորները կը հեռանային Գրոզնիէն, իրենց ամբողջ դինամթերքը հոն ձգած։

Անկէ ի վեր նաւթատէր այդ փոքր հանրապետութիւնը Ռուսաստանի ոտքին խրած փուշ մը կր նկատուի։ Զօրավար Դուդայեւ 1944-ին ծնած է չոզեկառքի մը կապարապատ բաժանեակի մը մէջ երբ Ստալինի հրամանով մահմետական ժողովուրդները կը տարագրուէին։ Ան առաջին չէչէնն է որ օգուժի զօրավարի աստիճանին բարձրացած է խորհրդային բանակին մէջ։ Առաջիններէն մէկն է նաեւ որ 47 տարեկանին հանդստեան կոչուած է անկախական դաղափարներուն համար։

Կարելի չէ լսել թէ մեծ դիւանագէտ մըն է։ Լոնտոնի մէջ մեծ ծախքով նոր սենեակներ տպել տուած է, յետոյ նախագահական իր օդանաւին դեկին նստած մեկնած է Մինչին - Արեւելք, փորձելով մահմետական երկիրներու կողմէ ճանաչում ապահովել իր անկախութեան։ Ընդունուած է միայն Ամմանի կողմէ։ բայց Յորդանանցիները անդամ յարաբերութիւն չեն հաստատած Գրոզնիի հետ, Ռուսաստանի խիստ բողոքին վրայ։ Այսպէս,

---

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին համար ցորչափ չէ ստորագրուած մաքսային համաձայնագիրը, Կիպրոսի անդամակցութեան թեկնածուութիւնը չի կրնար վիճարկումի նիւթ ըլլալ։

Միւս կողմէ, նոյն օրը, Դեկտ. 19-ին Անգարայի մէջ, Պետութեան ապահովութեան Առեանին դատախազը 2-էն 5 տարի բանտարկութիւն կը պահանջէր մարդկային իրաւանց հիմնարկին երկու վարիչներու համար։ Հինգ հոգի կը դատուէին երկու տարբեր դատավարութեանց ընթացքին։ Ամբողջ ամբաստանութիւնը հիմնուած է ենթականերու արտասանած երկու նախադասութիւններուն վրայ ուր անոնք վատթարացած կը նկատէին մարդկային իրաւունքները Թուրքիոյ մէջ։

ճակատումի Բ. փուլը վակուած է Մոսկուայի յաղթանակով։

Անկէ ի վեր գրեթէ թաքուն համաձայնութիւն մը գոյացած էր Գրոզնիի ու Մոսկուայի միջեւ։ 1993-ին Զէչէնները մերժեցին մասնակցիլ ռուսական ընտրութիւններուն եւ Խորհրդարանին մէջ իրենց յատկացուած աթոռները պարապ մնացին։ Ռուս կառավարութիւնն ալ որ ամէն տարի 140 միլիառ ռուբլիի յատկացում կ'որոշէր Զէչէնիոյ, կոպէկ մը իսկ չտուաւ։ Դուդայեւ ալ սկսաւ իր երկրին քարիւղը ծախել ռուսական ընկերութիւններու։ սակայն այդ վաճառքը, ինչպէս այլուր, բաւական մութ ձեւերով առաջ տարուեցաւ, մեծ անհաւասարութիւններու պատճառ ըլլալով։ Իսկ ատիկա սկսաւ վնասել զօրավարին ժողովրդականութեան։ Մեծցաւ ընդդիմադիրներու թիւը որոնց մաս կազմեց նաեւ Գրոզնիի քաղաքապետը։ Ատիկա չատ ճեռնտու տուեալ էր Մոսկուայի համար։ Անցեալ գարուն արդէն ցարական զօրավար մը ըսած էր թէ Զէչէնները չեն յաղթելու միակ միջոցը զանոնք եղբայրասպան կռիւի մղելն է։ Մոսկուա հետեւելով այդ զաղափարին, Զէչէնիոյ յատկացուելիք վարկերը տուաւ Աւտուրխանովի որ ինքզինքը նախագահ հռչակած էր Զէչէնական առաջամեայ խորհուրդի մը։ Ռուս Ներքին նախարարութեան նախկին այս պաշտօնեան որ անձամբ մըն էր իր երկրին մէջ, սկսաւ կամաւորներ հաւաքել, խափանարարական արարքներու համար։ Ցայտարարուած խափանարարութիւններուն բոլորն ալ երեւակայական էին։ իրրեւ թէ օդը հանուած էին կամուրջներ որոնք գոյութիւն չունէին, կամ երկաթուղի մը որ երբեք չէր կառուցուած։

Հետեւանքը այն եղաւ որ Մոսկուա նախ չանաց բանակցութիւններով կարգադրել հարցը, բայց երբ անկարելի եղաւ, որոշեց ուժի դիմել։ Ու Նոյեմբեր 26-ին զրահապատ կառքեր պաշարեցին Գրոզնին ու հասան մինչեւ նախագահական պալատը։ Այդ մէկ օրուան կռիւները հարիւրաւոր մահերու, հազարաւոր վիրաւորներու պատճառ եղան։ Սակայն միջազգային մամուլը մեծ տեղ չտուաւ պատահարին։ Փեշտայի վեհաժողովին ոչ ոք հետաքրքրութիւնը ունեցաւ ելլելի հարց տալու թէ ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար Զէչէնիոյ մէջ։

Մոսկուա արդէն միշտ ուրացաւ Գրոզնիի կռիւներուն եւ ամբակոծումին իր մասնակցութիւնը. ատիկա պատճառ եղաւ որ որոշ ռուս դինուորականներ որոնք չէին ուզեր ստահօ նահատուիլ, հրաժարեցան։ Վերջապէս, Պաշտպանութեան նախարար Գրաչով յանձն առաւ ինքզինքը երթալ ու չէզոք հողի վրայ հանդիպիլ զօրավար Դուդայեւի որուն խոստովանեցաւ. «այո, մերիններն էին, թէ դինուորները, թէ սպաները եւ թէ օգտնականները»։ Ատոր փոխարէն չէչէն զօրավարը ազատ արձակեց այն ռուս բանտարկեալները որոնք կը պահէր հաւանական ներխուժումի մը պարագային որպէս գործածելի նիւթազ։

Այդ շրջանին այնպէս կը թուէր որ կրեմլինի պատերազմական տեսակէտը կը տկարանար եւ թէ Մոսկուա համաձայնութեան եզրեր գտած էր Գրոզնիի հետ։ Սակայն Դեկտեմբերի կէսին մօտ կացութիւնը փոխուեցաւ ու սկսաւ չհասկրնծուիլ այն տեսակէտը թէ Զէչէնիոյ վրայ յարձակում մը վարկ կ'ապահովէր Ռուսաստանի ու անոր նախագահին։ Սկսաւ օգտագործուիլ նաեւ ժողովուրդին մէկ հատուածին այն համոզումը թէ Զէչէնները մաֆիական տիպարներ են, եւայլն։ Այս մօտեցումը արդէն անցեալ տարուընչ արտայայտուած էր Կրեմլինի կողմէ, հետեւեալ տարազով. «ամէնէն ստորին Ռուսը աւելի կ'արժէ քան լաւագոյն Զէչէնը»։

Այսուհանդերձ, չատեր համոզուած են որ դիւրին չէ Ելցինի գործը եւ օրինակ կուտան ԻՐԱ-ն որ ամբողջ սերունդ մը յաջողեցաւ պարտութեան մատնել բրիտանական զօրքը։ կ'ըսեն թէ Կովկասցիներն ալ անոնցմէ նուազ վճռական չեն։

ԿՈՄԻՏԱՍ

— 125 —

ՉԵԿՈՒՑՈՒՄ

1994, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

ԽԱՉԻԿ ԵԼԻՄԱՉԵԱՆ

ԽՄԲ. — Ստորեւ կը հրատարակենք այն զեկուցումը զոր Խաչիկ Ելիմազեան կատարած էր Մարսէյլ, Դեկտեմբեր 4-ին: Տեղ — տեղ, մանաւանդ կենսագրական բաժնին մէջ, կրճատ կրկնութիւններ ըլլալ այն յօդուածին հետ զոր Խ. Ելիմազեան գրած էր աւելի առաջ եւ լոյս ընծայած էինք Հոկտեմբեր 14-ի եւ 15-ի մեր թիւերով: Բայց, ընդհանուր մօտեցումը տարբեր է եւ յետոյ, Կոմիտասի պարագային կրկնութիւններն ալ աւելորդ չեն:

***

Հայ գրականութեան գլխաւոր տիտաններէն մին՝ Պարոյր Սեւակ, իր գլուխ գործոց «Անլռելի Զանգակատուն»ի մէջ ահագնագ սիտի բարձրացնէր եւ սիտի կանչէր.

«Աշխարհում դուք ձեր երգը ունէք,
Ձեր երգը, խլացած Հայեր»:

Այո, Կոմիտաս վերապրած տեսիլքներու, մտասեւեռ խէալներու ընդմէջէն, ինքնամոռաց կեդրոնացումի մը մէջ խորասոյզ, հակառակ հոգեկան ահաւոր փոթորիկներու, հակառակ ուրիշներէն եւ իրենէն իրեն սահմանուած հալածանքներու, չարչարանքներու եւ տառապանքներու, սիտի աշխատէր մեղուի մը ժրաջանութեամբ, դնելու համար հիմքը՝ հայկական ազգային յօրինողական գլուրոյի, սիտի ստեղծէր իր ժողովուրդի մաքրամաքուր ակունքներէն անաղ հարազատ հայ երգը, եւ զայն սիտի հասցնէր աւելի առ աւելիք ոչ միայն օտարներուն, այլ մանաւանդ ականջներուն՝ հայրենիքի թէ Սփիւռքի խլացած Հայերուն:

Կոմիտաս սիտի ծնէր Կուտինա քաղաքը 1869-ին, դեռ 11 տարեկան որբացած պատանի մը 1881-ին սիտի մեկնէր էջմիածին, ուր իր աստուածատուր հնչեղ ձայնով ուշադրութիւնը սիտի դրաւէր Ճեմարանի ուսուցիչներուն: Որպէս դասատու սիտի ունենար Սահակ Ամատունին, Տէր-Աստուածատուրեանը, որոնց հակոդութեան տակ հիմնովին սիտի ուսումնասիրէր եկեղեցական երաժշտութեան տեսականն ու գործնականը եւ մօտէն սիտի հետաքրքրուէր հայկական խազագրութեամբ եւ ձայնագրութեամբ, որոնցմով սիտի դրազէր չուրջ քսան տարիներ եւ դրի առնէր հայկական նօթաներով բազմաթիւ հնագոյն հոգեւոր եղանակներ, եւ դանոնք սիտի յանձնէր հայ մշակոյթի եւ երաժշտական դանձարանի:

1890-ական թուականներուն սիտի սկսէր իր առաջին յօրինողական փորձերուն, օգտագործելով Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, Խաչատուր Աբովեանի եւ իր կրտսեր դասընկերոջ Աւետիք Իսահակեանի բանաստեղծութիւնները:

1893-ին աւարտելով Ճեմարանը ուսուցիչ սիտի նշանակուէր եւ խմբավար Մայր տաճարի: 1894-ին սիտի ձեռնադրուէր վարդապետ եւ կարճ ժամանակ Թիֆլիսի մէջ Մակար Եկմալեանի դասընթացքներուն հետեւելէ վերջ, 1896-ին սիտի մեկնէր Գերմանիա՝ Պէռլին քաղաքը, զարգացնելու համար երաժշտական գիտելիքները, ընդարձակելու՝ մտքի հորիզոնը եւ բացուելու՝ միջազգային երաժշտութեան, սակայն միշտ կառչած մնալով իր ժողովուրդի երաժշտական արմատներուն:

Այո, Կոմիտաս 1896-ին կը մեկնի Պէռլին: Հոն կը հետեւի յայտնի երաժիշտ Ռիխարտ Շմիտի, Օսկար Ֆլոյշերի, Հ. Պելլերմանի, եւ Մ. Ֆրենտլենտերի դասընթացքներուն, կ'ուսումնասիրէ յօրինումի տեսութիւն, երաժշտութեան պատմութիւն, հոգեբանութիւն, փիլիսոփայութիւն, կը մշակէ ձայնը, կը սորվի դաշնամուր, երգէտն եւ խմբավարութիւն:

Պէռլինի մէջ, Կոմիտաս, նիւթական սաստիկ նեղ պայմաններու մէջ դիչերը ցերեկին խառնելով կը տանի իր աշխատանքը, օրը մէկ անգամ ճաչելով: Իր ուսուցիչ-բարեկամը՝ Ռիխարտ Շմիտ կը նկատէ իր տաղանդաչատ արեւելքցի սանին օրէ օր նիհարնալը: Մտատանջուելով կ'ուզէ դիտնալ պատճառը եւ օր մը կը հետապնդէ Կոմիտասի կեցցաղը, եւ կը տեսնէ թէ ի՛նչ համեստ պանդոկի մը մէջ վարդապետը կ'ապրի, ամբողջ օրը աշխատելով, կը նուագէ, կ'երգէ, նոյնիսկ մոռնալով ճաշելը:

Դիչեր մը, ժամը 10-ին յանկարծ կը զարնէ վարդապետին դուռը եւ պահ մը լուռ դիտելէ վերջ անոր յոգնատանջ դէմքը, փրոֆ. Շմիտ կը պոռթկայ. «Եւ դուք կ'ապրիք այսպիսի նեղ պայմաններու մէջ, կը թերասնուիք եւ յետոյ ալ ինծի դրա՞մ կը վճարէք դասերու համար: Վճռականապէս ձեզ կ'արգիլեմ այսուհետեւ փենիկ մը անդամ վճարելը»:

Ուսուցիչ եւ աշակերտ կ'ունենան հարազատ, սիրալիր յարաբերութիւններ յաճախ: Սակայն կ'ունենան նաեւ ստեղծագործական վէճեր, քանի փրոֆ. Շմիտ կը պաչտպանէր եւրոպական երաժշտութեան ներդաշնակութիւնն ու երանգը, իսկ Կոմիտաս կը ձգտէր հայկական երգը պաչտպանել եւրոպական ներդաշնակութենէն եւ համակարգէն: Վարդապետը կը պնդէ թէ՝ կարելի չէ հայկական երաժշտութիւնը կաչկանդել եւրոպական երաժշտութեան կանոններով: Կանոնները պէտք է բխին ազգի մը երաժշտութեան իւրօրինակութենէն, անոր հոգեմչակոյթի ոճէն եւ էութենէն:

Կոմիտաս Պէռլինի մէջ երեք տարիներ մեղուի մը պէս աշխատելէն, եւրոպական ճանչցուածութեան եւ երաժշտութեան քաջ տեղեակ դառնալէ, «քրտական երաժշտութիւն» տեսական դասընթացքը աւարտելէ յետոյ, 1899-ին կը վերադառնայ էջմիածին եւ կը լծուի երաժշտական-դասաիարակչական հսկայ աշխատանքի: Ան մօտէն կը հետապրքրուի պարսկական, արաբական, բիւզանդական կամ ասորական երաժշտութեամբ, դիտականօրէն զանազանելու անոնց մասնայատկութիւնները իր ժողովրդի հարազատ ստեղծագործութիւններէն:

1899-ին Պէռլինի մէջ կը հիմնուի «միջազգային երաժշտական ընկերութիւն», որուն անդամ կը դառնայ նաեւ Կոմիտասը: Այս ընկերութեան հրաւէրով Կոմիտաս կուտայ դասախօսութիւն մը՝ հայ հոգեւոր եւ աչխարհիկ երաժշտութեան մասին՝ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացընելով երաժշտագէտներու չրջանակին մէջ: Այս դասախօսութեան մասին կ'արտայայտուի ընկերութեան նախագահ եւ Պէռլինի Արքունական համալսարանի երաժշտութեան պատմութեան ուսուցչապետ Օսկար Ֆլոյշերը այսպէս. «Ձեր հմտալից եւ խորհրդաւոր դասախօսութեանդ միջոցով խորունկ հայեացք մը ձգել տուիք դէպի այն երաժշտութիւնը, որ մեզ համար ցարդ գրեթէ անյայտ էր, եւ որ մեզի՝ արեւմտեաններուս չատ բան ուսուցանել կարող է ... դուք արդի դիտութեան անդին ծառայութիւններ կրնաք մատուցանել, եթէ ձեր աշխատութիւնները հրատարակէք»:

Կոմիտաս տարիներ չարունակ Պէռլին թէ Փարիզ, Վիէննա թէ Ցիւրիխ, Ժընեւ, Գահիրէ, Թիֆլիս եւայլն կը կարդայ բազմաթիւ դասախօսութիւններ՝ հայ երգի մասնայատկութեանց, ոճին, ոպիին եւ կառոյցին մասին, կուտայ համերգներ իր սքանչելի ձայնով եւ իր խոկ մարգած երգչախումբերով: Այս համերգները մեծ հետաքրքրութիւն, հիացում եւ զարմանք կը պատճառեն ոչ միայն երաժշտասէրներու այլեւ երաժշտաբաններու:

1901-ին Կոմիտասը կրկին կը դանուի Պէռլին, եկեղեցական երաժշտութեան համաչխարհային համագումարին դասախօսելու, հայ հոգեւոր երաժշտութեան մասին: Իր մեծատաղանդ աչակերտին յաջողութենէն հպարտ՝ փրոֆ. Շմիտ կը յայտարարէ. — «Կոմիտաս Վարդապետը կրքոտ արեւելքցի է եւ պատրաստ է ամէն մէկ նօթայի համար արիւն թափելու»:

Իսկ, Կոմիտասի քաղմաճաճան երաժշտութենէն հմայուած եւ ազդուած Վիէննայի համալսարանի երաժշտութեան դասախօս՝ Վերնէր Եդոնը կը դրէ. — «Կը զարմանամ Կոմիտասի արտակարգ ընդունակութիւններու վրայ: Շատ լաւ ըմբռնելով ժողովրդական երգը, ան այդ երգերը ներդաչնակած է հազուագիւտ ճաչակով եւ ճշդութեամբ: Այն բոլոր երգերը, որ ես անձամբ լսած եմ Կոմիտասէն եւ կամ ուսումնասիրած, ամէնէն առաջ բան մը կ'ապացուցանեն. Կոմիտասը եղակի դէմք է որպէս ներդաչնակող, որպէս բօլիֆոնիսթ»:

1905, 1906, 1908 թուականներուն Կոմիտաս կը չարունակէ տալ իր համերգները, մեծ փոթորիկ յարուցանելով ամէն տեղ:

Ֆրանսայի նչանաւոր երաժշտական քննադատ, Սորպոնի համալսարանի փրոֆ. Լուի Լալուան՝ Կոմիտասի Փարիզի համերգէն յետոյ կը գրէ. — «Ոչ ոք դիս չի կրնար մեղադրել չափազանցութեանս մէջ, եթէ ըսեմ թէ՝ այդ համերգը յեղաչրջում մըն էր եւ իր յայտնութեամբ զարմացուց մեզի: Ներկայ եղողներէն ոչ ոք, ի բացառեալ նուրբ դիտակներու, չէր կրնար պատկերացնել այդ արուեստի զեղեցկութիւնը, որ ըստ էութեան ո՛չ եւրոպական է, ո՛չ արեւելեան, բայց եզակի է իր տեսակի մէջ: Սքանչելի զգացողութիւն, խորապէս յուզական, չափազուր քնքոյչ այդ մեղեդիները երբակերտ են եւ ստարուն...»:

Կը պատմեն թէ՝ Ֆրանսայի աչխարհահռչակ յօրինող եւ դաչնակահար Գլօտ Տէպիւսի 1906-ին Կոմիտասի դարճեալ Փարիզի մէջ տուած համերգին ատրտին կը դանէ վարդապետը, երկիւղածութեամբ կը մօտենայ անոր եւ կ'ըսէ. — «Աստուածայի՛ն Հայր Կոմիտաս, ձեր երաժշտական հանճարին առջեւ դլուխ կը խոնարհեմ...»:

1907 — 1908-ին հայ երգի առաքեալը մօտէն կը զբաղի հայկական հին խազերու ուսումնասիրութեամբ եւ կ'ունենայ նաեւ մտածումը օփերա ստեղծելու, կը յօրինէ նախերգանքը «Անոյշ»ի եւ քանի մը երգեր եւ խմբերգներ: Ընդգծենք թէ՝ Կոմիտասը կը գրէ Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքական վիճակներ»ու համար ալ երաժշտական-քոմէտիա: Դժբախտաբար չկան յստակ եւ ամբողջական տուեալներ, իր այս ծրագիրներուն մասին:

1910-ին, Կոմիտաս, էջմիածնի անչնչելի մթնոլորտէն հեռանալու համար կը դիմէ Մատթէոս Իզմիրլեան Կաթողիկոսին: Խնդրանքը կը մերժուի թէեւ, սակայն վարդապետը իր ծննդավայրը տեսնելու պատրուակով կը մեկնի Պոլիս, ուր կը կազմէ 300 հոգինոց «Գուսան» երգչախումբը կը պատրաստէ աչակերտներ, որոնց մէջ առանձնաչնորհալ տեղ կը գրաւէ մեր բոլորին ծանօթ Վարդան Սարգսեանը, կուտայ համերգներ հոն եւս, մեծ խանդավառութիւն, հպարտութիւն, ինքնադիտակցութիւն յառաջցնելով ամէն տեղ: Սակայն, Կոմիտաս Պոլսոյ մէջ ալ կը հաստատուի մաս մը խաւարամիտ եւ նախանձոտ հոգեւորականներու կողմէ, եւ 1913-ին կը վերադառնայ էջմիածին նոր գործեր հաւաքելու համար:

Այո, հակառակ հոգեկան փոթորիկներու, ահաւոր աքսորի, 1915-ի Ապրիլեան սեւ օրերուն, երկու տասնեակ տարիներու հոգեբուժարանի մէջ կորսուած ժամանակի, Կոմիտաս սիտի սրսպէր, սիտի ըստեղծէր, սիտի մշակէր եւ յօրինէր 4000-է աւելի երգեր, որոնցմէ սիտի վերապրէին 1200-ը միայն, սակայն Կոմիտաս սիտի մնար իր պաչտած ժողովուրդի սրտին մէջ՝ յաւիտեան, իր գործով:

Գործով՝ զոր կարելի է բաժնել չորս գլխաւոր մասերու.

1. — *Խմբերգները*
2. — *Մեներգները*
3. — *Հոգեւոր երգերն ու պատարագը*
4. — *Պարերը, պարեղանակները*

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ՝ ՄԱՐԴՆ ՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 30-ին, պիտի ոճնէր իր 103-րդ տարեդարձը: Կեանքէն հրաժեչտ առաւ քանի մը օր առաջ, մինչեւ վերջ պահելով արթուն միտք մը, յստակ դաղափարներ եւ դիպուկ դատումներ քաղաքականութեան եւ իչխանութեան ու զայն վարողներու մասին: Անթուան Փինէ, ծանօթ էր նաեւ «կլոր դլխարկով մարդը» անուանումով: Երբեք չէր բաժնուեր իր այդ դլխարկէն, որ իրեն կուտար յստուկ դիմագիծ մը, մտերիմ եւ հաղորդական: Սկն-Շամոնի հին Հայերը լաւ ճանչցած են դինք, չատերու գործ հայթայթած է իր գործատան մէջ եւ որպէս գործատէր մօտէն ճանչցած է աչխատաւորը ու դիտակցած անոր հոգերուն: «Ծանր դրամի հայրը» ինք է որ 1960-ին երկու զերօ կը ջնջէր, բուն արժէքը տալով Ֆրանքին: Բայց, աւելի քան 30 տարի եաք, դեռ քիչ չեն անոնք որոնք կ'արտայայտուին հին Ֆրանքով, այն պատրանքով թէ երբ մի միլիոնով խօսի, մարդ աւելի հարուստ կ'ըլլայ:

«Ֆիկարօ» հաւաքած էր քանի մը մտքեր դրոս Փինէ յայտնած է զանազան առիթներով դէմքերու կամ դէպքերու մասին: Ստորեւ քանի մը նմոյչներ. —

— 1976-ին, ճաչելէ եաք նախագահ Վալերի Ժիսքար — ո՛էսթէնի հետ, կը պատմէր թէ ըսած էր անոր. — «Աւելորդ տեղը խուճապ կը ստեղծէք, յայտարարելով բարենորոգումներ զրոս յստակօրէն չէք սահմանած»:

Իր լայթմոթիւն էր. — Պետութիւնը պէտք է նուազ ծախսէ, իր վարկը վերադարձնէ աչխատանքին, մարդիկը մղէ խնայողութեան եւ ոչ՝ սպառումի, որպէսզի վստահութիւնը վերականդնէ:

— Եթէ ճախը ընտրուի, կը վախնամ քառսէն (1978):

— Հարստութեան վրայ տուրքը հրաչալի միջոց մըն է փախցնել տալու համար դրամագլուխները (1979, Մարտ):

— Կը ցաւիմ որ նախագահական ընտրութիւնը հանրաքուէով կը կատարուի:

— Շատ հակառակ եմ ազգայնացումներուն, որովհետեւ Պետութիւնը ոչ տնտեսագէտի ոչ ալ ճարտարարուեստի դիակավարի դեր ունի (1981, Յունիս):

— Իր 90-ամեակին առիթիւ. — «Կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւն ճիշդ այն է զոր ես պիտի ընէի» (1981, Դեկտեմբեր):

— Համայնավա՞ր վտանգը: Այն տպաւորութիւնն ունիմ որ Պ. Միթերան չուղեր զայն տեսնել, որովհետեւ դինուված է: Չեմ կրնար դինք հասկնալ (1984, Դեկտեմբեր):

— Ժապ Շիրաք յառաջդիմութեան մէջ է, բաւական խելօքցած է (1984, Սեպտեմբեր):

— Փ. Պէրէկովուայի քաղաքականութեան մասին. — «Շատ լաւ էր որպէս եվմատական նախարար: Իրրեւ վարչապետ փորձանքի մէջ պիտի իյնայ (1992, Ապրիլ):

— Ֆ. Միթերան իր մտածումին քաղաքականութիւնը չի վարեր: Կը փոխէ ըստ պայմաններուն եւ չատ ճարպիկ է ընտրական քաղաքականութեան մէջ (1992, Ապրիլ):

— 95 տարեկանին մերժած է պատուոյ լեդէոնը այն առարկութեամբ թէ բացարիկ ոչ մէկ ծառայութիւն ըրած է: Վերջին չրջանին, դառնութեամբ կը հաստատէր. — «Երբ կը տեսնեմ բարոյականի, բարքերու եւ ամէն տեսակ հոգեկանութեան անկումը, կը խորհիմ թէ այս ընկերութեան մէջ ապրելու մարդը չեմ»:

«Պարոն վստահութիւն» ալ անուանուած է որովհետեւ ոչ մէկուն հանդիպ, Ֆրանսայի ժողովուրդը նոյնքան վստահութիւն ունեցած է, այն օրէն, 1952-ին, երբ կը դառնար վարչապետ ու կը տանձնէր նաեւ եվմատական նախարարութիւնը, հրապարակ կը հանէր «Փինէ վոխաուութիւնը» (ոսկիին արժէքին կապուած) դերծ տուրքէ եւ ժառանգական տուրքերէ: Ճիշդ է որ իր տունին չկար ԷՆԱ-ն (Ecole Nationale d'Administration) չկար և իր գիտցած տնտեսագիտութիւնը դործնական էր, կեանքէն սորված էր զոր կը դործադրէր: Տը Կօլի վերադարձի (1958) առաջին տարիներուն ալ ինք է որ կրկին պիտի վերականդնէ Ֆրանսայի տնտեսութիւնը, բայց, տարաձայնութիւններ կը ծնին ու 1960-ին Փինէ կը հրաժարի: 1965-ին, ճամբու կը դնէ այն բանակցութիւնները որոնք կ'ուզեն դինք համոզել որ ներկայանայ նախագահական ընտրութեան: Տը Կօլ, այդ առեն, ըսած կ'ըլլայ սա չար խօսքը. — «Ֆրանսան չփրկեցի այդ պարոն Փինէին համար»...:

Փ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Հայ եկեղեցական երգերու շարէէն

Թիւ 4

Իրագործում եւ հրատարակութիւն՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԻՈՐԳԵԱՆ

Փարիզ, 1994

ԵՐԵՒԱՆ ՓՈՐԻՋ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

Ա՛ԹԷՆԻ արուարձաններէն՝ Նէա Ջմիւռնիի էմթիս սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին տօնուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձը, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Յարութիւն Մխիկեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է, Փարիզէն հրաւիրուած, ԱՅՖ - էֆ - էմ ձայնասփիւռի կայանի տնօրէն՝ Յակոբ Պալեան որ խոր վերլուծումով եւ իրապաշտ մօտեցումով ներկայացուցած է Դաշնակցութեան գաղափարախօսութիւնն ու գործելակերպը: Ցունաստանի Ազգային վարչութեան ողջոյնի խօսքը բերած է Արմէն Տէրեան, Հ. Ց. Դ. Երիտասարդականի անունով ուղերձ մը կարդացած է Սառա Մխիթարեան: Գործադրուած է նեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹի Համազգայինի Լեւոն Շանթ մշակութային կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին, Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած էր Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ Համազգայինի Հայաստանի վարչութեան նախագահ՝ Ռազմիկ Դաւոյեանի հետ, օգտուելով Պէյրութ անոր ներկայութենէն: Բացման խօսքը կատարած է Լիբանանի Շրջ. վարչութեան փոխատենապետ՝ Յակոբ Լատոյեան որ սեղմ դիծերու մէջ ներկայացուցած է Ռ. Դաւոյեան բանաստեղծն ու հանրային գործիչը: Ռ. Դաւոյեան հանրութեան ներկայացած է հիմնական մէկ մտահոգութեամբ՝ Հայրենիք եւ Սփիւռք գործակցութեամբ սատար կանգնիլ Հայաստանի մտաւորականներու ընդհանրապէս եւ Գրողներու Միութեան՝ յատկապէս: Ան չէշտած նաեւ կառավարութեան ցուցաբերած անտարբերութիւնը մտաւորականներու հանդէպ որ ոչ միայն կը ջլատէ ու կը սպաննէ ստեղծագործ մտքերու կարողականութիւնը այլեւս կը սպառնայ անոնց կեանքին, դանոնք մատնելով թշուառութեան ու անտէրութեան:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹի մէջ, Նոյեմբերի վերջին շաբաթը, զանազան հանդիպումներ ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան (ՀՕՄ) կեդրոնական վարչութեան տեղապահ՝ Վանուհի Խաչատեան, որ յատուկ առաքելութեամբ Գանատայէն Միջին Արեւելք կ'այցելէր: Նոյեմբեր 25-ին ամբողջ օրը ան հանդիպումներ եւ ընթրիքներ ունեցած է ԼՕՄ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Մարմին) 26 մասնաճիւղերու վարչութիւններու եւ յանձնախումբերու ընկերուհիներուն հետ: Նոյն օրը այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ առաջնորդ Արամ Աբգ-ի: ՀՕՄ-ի ընկերուհիներուն հետ հանդիպումը տեղի ունեցած է ԼՕՄ-ի Արաքսի Պուլղուրճեան ընկերա-բժշկական կեդրոնի Թնճուկեան սրահը: Վ. Խաչատեան տեղեկութիւններ տուած է ՀՕՄ-ի գործունէութեան մասին: Հանդիպումին բացումը կատարած է ԼՕՄ-ի Շրջ. վարչութեան տեղապահուհին՝ Սեդա Խոլըճեան: Նոյն իրիկունը ճաշ մը տրուած է ի պատիւ ՀՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան տեղապահուհիին:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՅի մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի կեդրոնական յանձնախումբին Դեկտեմբեր 1-էն 4 տեղի ունեցած է գեղանկարիչ Անահիտ Աբրահամեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Բացման օրը, ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի փոխ - նախագահը՝ Գագիկ Ցարութիւնեան որ «Հայաստան» Հիմնադրամի կապակցութեամբ Գանատա կը գտնուէր: Խօսք առած է Գալուստ Պալեան որ խօսած է յանձնախումբին նպատակներուն մասին եւ ներկայացուցած արուեստագիտուհին: Խօսք առած է Գագիկ Ցարութիւնեան եւ իր ուրախութիւնն յայտնած է որ իր այցելութեան ընթացքին բախտը կ'ունենայ նման ցուցահանդէսի մը ներկայ ըլլալու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԹԻՒԵՐ՝
«ՋՄԵՌ» ԾՐԱԳԻՐԷՆ

«Ջմեռ» ծրագրի ընդգրկած 31 քաղաքներէն Դեկտեմբեր 14-ին չեռուցում ունէին միայն Սիսիան, Վայք, Ջերմուկ, Եղէգնաձոր, Հրազդան, Վեդի, Աչոցք, Սեւան քաղաքները եւ Գիւմրիի «Անի» թաղամասը, ինչպէս նաեւ մասամբ՝ Արտաշատ եւ Մասիս: Երեւանի մէջ ալ, միշտ Դեկտեմբեր 14-ին, նախատեսուած 2100 չէնքերէն միայն 640-ը չեռուցում ունէին:

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Դեկտեմբեր 14-ին դումարուած է կառավարական նիստ, զոր կը վարէր վարչապետը: Քննուած են տնտեսական նոր քաղաքականութեան առաջին երկու չաթթներու արդիւնքները: Միւս կողմէ, Դեկտ. 16-ին Դրամական համաչխարհային Հիմնարկը Հայաստանի Կեդրոնական Բրամատան կը փոխանցէ վարկի առաջին բաժինը՝ 24 միլիոն տոլար:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 14-ին, Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսիսեանը, որու հետ քննարկած է Դրամատան կողմէ Հայաստանին արդէն տրամադրուած եւ տրամադրուելիք վարկերու հարցեր:

*
**

Նոյն օրը ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռ. Քոչարեանի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ ընդունման ընթացքին ալ քննարկուած է ԼՂՀ-ի ընկերա - տնտեսական զարգացման ծրագիրը:

*
**

ԱՄԵՐԻԿԱՑի ԴԵՍՊԱՆԸ
ՀՀՇ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

ՀՀՇ-ի նախագահ Ցուսիկ Քհանայ Լազարեան ընդառաջելով Միացեալ - Նահանգներու դեսպանին խնդրանքին, ընդունած է զայն եւ կարգ մը նիւթերու շուրջ կարծիքներու փոխանակում ունեցած է անոր հետ: Արծարծուած են Հայաստանի տնտեսական բարեփոխումներու, չուկայի տնտեսութեան անցման, Ղարաբաղի կնճիռին առընչուող հարցեր:

*
**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱԽԹի
Բ. ԲԱԺՆԻՆ ԲԱՇՈՒՄԸ

Երեւանի մէջ սկսած է ամերիկեան մարդասիրական օգնութեան նաւթի կտրօններով բաշխումի Բ. փուլը: Նոյեմբեր 21-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 10 արդէն բաշխուած է 4 միլիոն 219 հազար 800 լիթր նաւթ՝ 208·006 ընտանիքի: Նոյեմբեր 1 - Դեկտեմբեր 9 ժամանակաշրջանին ալ պղպջներու մատակարարուած է 1·509·055 լիթր նաւթ եւ 5803 վառարան:

*
**

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Հայ Գործարարներու Ֆորումի վարչութեան նախագահ՝ Վ. Ձաղմատարեան, եւ անդամները՝ Լ. Ահարոնեան, Ռ. Գրիգորեան, Պ. Մարլեան, Դ. Սապակեան Դեկտեմբեր 14-ին ընդունուած են վարչապետին կողմէ: Հիւրերուն խնդրանքով Հ. Բագրատեան անդրադարձած է երկրին տնտեսական քաղաքականութեան, պիւտճէի բացը դոցելու աշխատանքներուն, Դրամի կայունացման ջանքերուն, արդիւնաբերութեան, դրամատուներու համակարգի արդիականացման:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Դեկ. 15-ին, Սահմանադրական Ցանձնաժողովը իր աշխատանքները չարունակած է Սահմանադրութեան հիմք ընդունուած նախագիծին շուրջ: Բ. Աբաջեանի վարած նիստին քննարկուած են նաեւ Սահմանադրութեան զանազան այլ նախագիծեր: Եղած են առաջարկներ եւ դիտողութիւններ:

*
**

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝
ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

Դեկ. 14-ին, նախագահը հրամանագիր մը ստորագրած է՝ ծանօթ երգչուհի Գոհար Գասպարեանին Մաշտոց չքանչան շնորհելու համար:

*
**

ՆԻՍՏ
ՀԻՒԼԷԱԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կառավարութիւնը, Դեկ. 15-ին, նիստ մը դումարած է հիւլէակայանը, որու ընթացքին քննարկած է վերանորոգման աշխատանքներու ընթացքը: Նախքան ժողովը, վարչապետը շուրջ մէկ ժամ այցելած է կայանը: Նորոգման աշխատանքներու տեղեկատուութեանց, առաջարկներու եւ եղրակացութիւններու վրայ հիմնուած Հ. Բագրատեանի ամփոփումէն ետք, որպէս պայմանաժամ որոշուած է Ապրիլ ամիսը:

*
**

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ա՛ԹԷՆԻ ՄԵԿՆԱԾ

Արտաքին նախարարը յոյն իր պաշտօնակիցին հրաւէրով Դեկ. 14-ին Ա՛թէնք մեկնած է: Ցաջորդ օրը Վ. Փափազեան հանդիպումներ ունեցած է Տնտեսութեան փոխ-նախարարին եւ դէսպուրին քարտուղարին հետ: Ան տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Ցունաստանի Խորհրդարանի Ա. փոխ-նախագահին հետ: Նախատեսուած էին նաեւ այլ հանդիպումներ՝ վարչապետին Արտաքին նախարարին, փոխանորդին եւ Պաշտպանութեան նախարարին հետ:

*
**

ԶԻՆԱԿՈԶԸ
ՑԱՋՈՂ ԿԸՆԹԱՆԱՑ

Դեկ. 14-ին, Երեւանի քաղաքապետ՝ Վահագն Խաչատրեանի մօտ տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովը նուիրուած էր զինակոչի դործընթացին: Պարզուած է որ այս ուղղութեամբ ամէն ինչ յաջող կ'ընթանայ, նոյնիսկ եթէ կան զինակոչէ փախուստի կամ դասալքութեան դէպքեր, որոնք կ'որակուին որպէս քրէական յանցանքներ:

*
**

ԶԷՆՔԻ ՀԱԽԱՔՈՒՄԸ

Այս ամիս, միայն Վայքի շրջանին մէջ ապօրինի կերպով պահուող 60 զէնք կը բաւուած են: Ներքին նախարարութեան տուեալներով, մինչեւ Դեկտեմբեր 15 Հայաստանի բնակիչներ պատկան մարմիններու յանձնած են 278 ինքնաձիգ եւ գնդացիր զէնքեր, 131 ատրճանակ, 1392 նռնակ, 108 որսորդական հրացան, 87 հրացան եւ 170 քգ. պայթուցիկ:

*
**

ՁԱՏՐԱԿԻ
1996-Ի ՕՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ

Այս օրերուն Մոսկուա տեղի ունեցող

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Զուիցերիայի ժողովուրդը 73% համամասնութեամբ վաւերացուց օրէնքի բանաձեւ մը որ նպատակ ունի հարկադրիչ միջոցներ կիրարկելու ապաստանեալի իրաւունք խնդրողներու եւ ապօրինի վիճակի մէջ օտարականներու դէմ: Բոլոր չորս քանները վաւերացուցին: Այս կեցուածքը օտարատեաց բաւական զօրաւոր ոգին մը կը ներկայացնէ: Եւ ինչպէս կը պատահի նման պարագաներու, օտարականներու հետ ամէնէն քիչ գործ ունեցող շրջանը ամէնէն բարձր համեմատութեամբ վաւերացուց օրինագիծը, մինչ Ժընեւցիները որոնք ամէնէն աւելի շփումի մէջ են օտարականներու հետ, հազիւ 52%-ով «այո» պատասխանեցին:

Երկու ամիս առաջ Զուիցերիացիները ընդունած էին հակացեղապաշտ օրէնսդրութիւն մը. իսկ վերջին հանրաքուէն եւս քայլ մը կը նշանակէ ու ծանր ձախողութիւն մը, մարդասիրական սկզբունքներու տեսակէտէն: Աւտր պատճառը այն է որ իշխանութիւնները վարպետօրէն միացուցած են թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան դէմ պայքարն ու յանցաւոր օտարականներու դէմ առնուած միջոցները: Անոնք իրարու դումարած են թմրեցուցիչներու եւ օտարականներու պատճառած վախերը: Տեղ տեղ արձանագրուած բարձր համեմատութիւնը ցոյց տրուած է թէ որքան յաջողած են անոնց հաւիները:

Ճիշդ է որ ապաստանեալի իրաւունքի սիրացածներու 3%-ը ոճրային գործունէութեան կը մղուին: Ճիշդ է նաեւ որ երկրէն արտաքսումի վճիռ կրած օտարականներու 65%-ը կը խուսափի անոր կիրարկումէն, իր հետքը կորսնցնելով: Այսուհանդերձ, հարցը զանոնք անպայման պատժելու նպատակով մարզկային հիմնական ազատութիւններուն չվնասելուն կը վերաբերի:

Առաջին հակազդողը եղած է հրէական գաղութներու զուիցերական դաշնակցութիւնը. ան տեղեկացուցած է թէ որոշուած միջոցներու հակոդութեան պիտի մասնակցի, եւ կը յուսայ որ պատկան իշխանութիւնները պիտի գիտնան զանազանել ոճրապարտ օտարականները եւ միւսները եւ թէ ոչ մէկ անմեղ անհատ պիտի տուժէ այս պատճառով:

Որքան ալ յոյսեր արտայայտուին, առաջարկուած բանաձեւին ժողովրդական բարձր համեմատութեամբ մը տրուած դրական պատասխանը պատրաստուելիք օրէնքին չափաւոր կիրարկութեան մասին վախեր կը ներշնչէ:

Ինչպէս յայտնի է, Զուիցերիա քիչ մը եւս կ'արմատանայ աննախընթաց արեւմտեան այս աշխարհին տնտեսական միտող չարժումին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ճատրակի ողիմպիականներուն գուգահեռաբար ճատրակի միջազգային Դաշնակցութիւնը գումարած է իր հերթական նիստը, որու ընթացքին այլ հարցերու կարգին օրակարգի նիւթ եղած է յառաջիկայ ողիմպիականներուն վայրը: Ինչպէս ծանօթ է արդէն Հայաստան քանիցս արտայայտած էր պատրաստակամութիւն եւ դրած էր իր թեկնածութիւնը: Ակդարեւ, քուէարկութեան ընթացքին, ժողովի մասնակից 141 երկիրներու ներկայացուցիչները առանց բացառութեան ըրած են իրենց ընտրութիւնը ի նպաստ Հայաստանի, անոր շնորհելով ճատրակի 32-րդ ողիմպիականներուն կազմակերպումը:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 24· -

Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն:

Ժամը 10-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ· ԹԱՇՃԵԱՆ

⁂

Կիրակի, Դեկտեմբեր 25· -
Հինգերորդ Կիրակի յիսնակի:

Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ· ՊԱԼԼՂԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ· -

Այսօր Ծնունդ է Կաթողիկէներու, Յոյներու, Անկլիքաններու եւ Բողոքականներու համար:

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Սուրբ Ծնունդը կը տօնէ Ուրբաթ օր, 1995 Յունուար 6-ին:

Séjour de SKI
à Bellefontaine

Pour la première fois la Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour de ski à Bellefontaine du samedi 18 Février au Samedi 25 Février pour les enfants de 9 à 14 ans.

Les frais de séjour s'élèveront à 2.500 F. et comprennent :

— le transport en car A / R;
— la pension complète;
— les cours de ski;
— la location du matériel de ski;
— les remontées mécaniques;
— l'assurance.

Pour la région parisienne, toutes les inscriptions se feront auprès du secrétariat du Conseil d'Administration :

17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 48 24 46 57 de 9h à 14h

Pour le Centre France, contacter Mme Ankiné Ghazarian au :
78 97 08 81 ou bien adressez-vous aux sections.

Date limite d'inscription :
30 Décembre.

(Շար· Ա· էջէն)

պաշտօնական աղբիւրներու, Դեկտեմբեր 19-ին, մէկ մեռեալ եւ ութ վիրաւոր կար: Զօրքն ալ չատ հեռու չէ Գրոզնիի կեդրոնէն (հաշիւ՝ վեց քիլոմեթր): «Ֆիկարօ»ի թղթակիցը կը պատմէ (Դեկտեմբեր 20) - «Ժենա Պօղոսեան հաշիւ դրացիին զացած էր, երբ ռումբ մը կ'իյնայ իր տան վրայ: Ամէն ինչ ալրած է: Բայց, կը մնամ, ո՞ւր կ'ուզէք որ երթամ»: Դուզայեւի մահին ալ կ'ըսուի թէ կրկնակ դիմադիծ ունեցող անձ մըն է: Մերթ չատ հաշտարար կը թուի եւ բանակցելու պատրաստ, մերթ անզիջող եւ յանուն ալլահի գործող:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ յայտարարեց թէ որոշած է պարապ չէնքերու բանգրաւումը դադրեցնել տալ Փարիզի մէջ, հիմնուելով 1945-ի օրէնքին վրայ: Ան կ'արտօնէ բարձրագոյն իշխանութեան մը - պետութիւն կամ տեղական հաստատութիւն - օգտագործել անձնական սեփականութիւն մը յանուն հանրային անհրաժեշտութեան: Ներկայիս, Փարիզի մէջ 118·300 պարապ բնակարան կայ որոնք դրամական հիմնարկներու կը պատկանին (ապահովագրութեան ընկերութիւն, դրամատուն եւայլն): Պարզ է որ ընտրապայքարը սկսած է եւ Շիրաք ալ, ինչպէս «ոչ - թեկնածուն»՝ Պալատիւր չատ իրար անցած են ընկերային հարցեր լուծելու, թշուառներով զբաղելու համար: Պալատիւր ալ, իր կարգին Սէն - է - Մառնի մէջ կատարած իր չրջապտոյտի ընթացքին չատ մտահոգութիւն ցոյց տուած է զրկուած արուարձաններու բնակիչներուն վիճակին նկատմամբ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Dimanche 25 Décembre à 9 heures 30.
CH. AZNAVOUR

⁂

FRANCE 3

Vendredi 23 Décembre à 23 heures 15
«Passions de Jeunesse» :
AZNAVOUR

— COMMUNIQUE —

Organisation Terre & Culture

Dans le cadre de la commémoration du 80ème anniversaire du génocide des Arméniens, l'Organisation Terre & Culture prépare pour le courant de l'année 1995 à Paris puis en Province, une exposition photographique, «1915 : *Le génocide des Arméniens — Images et Mémoires*». Un livre - catalogue accompagnera cette manifestation.

Les personnes possédant des documents concernant ces événements (photographies, documents écrits, actes de propriété, objets fabriqués par les orphelins...) ou désirant soutenir cette action peuvent contacter l'Organisation au 42 33 08 98 (matin) ou envoyer un courrier à l'adresse suivante :

Organisation Terre & Culture
16, rue Notre-Dame de Lorette,
75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise
son séjour familial d'hiver
à Bellefontaine (JURA)
du dimanche 26 février
au dimanche 5 mars

Inscrivez-vous dès à présent auprès de :
Marie ABOUSEFIAN — 47 84 82 90
qui vous donnera tous renseignements utiles.

Les enfants âgés de plus de 8 ans, même non accompagnés, seront les bienvenus et entourés d'animateurs.

INFORMATION PRESSE

Création d'un service mandat poste entre la France et l'Arménie

Les Postes françaises et arméniennes ont décidé de créer, à compter du 1er Décembre, un service de transfert de fonds direct entre les deux pays, par mandat poste international.

Les mandats peuvent être déposés dans tous les bureaux de poste en France. Ils seront libellés en dollars US avec un maximum de 3 600 dollars par titre soit environ 22 000 francs. En Arménie, les mandats seront payés en monnaie locale soit en Drams après conversion au taux officiel arménien du jour de l'arrivée du titre.

Les frais d'émission sont ceux des mandats cartes internationaux, soit actuellement 19,50 francs pour un mandat inférieur à 500 francs, 28,50 francs pour 1 000 francs, etc...

Les titres émis en France seront transportés par avion jusqu'à Erevan. Un vol régulier par semaine (passager et fret) est assuré tous les jeudis. Il transporte en moyenne 100 kgs. de courrier (lettres, paquets, journaux). C'est la première liaison aérienne postale directe entre la France et l'Arménie. Elle a été mise en service en avril 1993.

Grâce à la création de liaisons directes —courrier et financière— entre les deux pays, la communauté arménienne résidant en France (environ 350 000 personnes) peut communiquer, beaucoup plus facilement qu'auparavant, avec leurs familles et amis vivant en Arménie, et les aider en leur envoyant de l'argent et des cadeaux, notamment, à l'occasion des fêtes de fin d'année.

DATE A RETENIR

COUSCOUS — PARTY
organisé
par la Section «*Issahakian*» de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue.
Le Samedi 28 Janvier
à l'Ecole primaire Rabelais de Montrouge.

Pour les orphelins

Par amitié pour sa choriste arménienne, également membre de la CBAF d'Issy-les-Moulineaux, Brigitte Vaultier chef de la chorale Méli-Mélo organisa un concert dans la région bordelaise dont le bénéfice fut remis à la CBAF et destiné aux orphelins d'Arménie.

Sensible à cette généreuse initiative, la CBAF souhaite que soit publié dans ces pages l'article paru dans SUD-OUEST ainsi qu'un extrait de l'allocution de Brigitte Vaultier présentant le concert dont le thème était le vent.

Extrait de l'allocution :

«...Le vent de la haine a chassé les Arméniens hors de leur terre d'origine au début de ce siècle, jusqu'en notre pays. A Issy, la présence arménienne est importante, chaque isséen connait de près ou de loin au moins une famille d'origine arménienne .Nous comptons dans les rangs de «Méli-Mélo» depuis sa création, Aïda dont la cave accueillante a été pendant près de deux ans, le théâtre des répétitions du groupe. Grâce à elle, il y a deux mois, à l'occasion d'un concert exceptionnel, j'ai pu découvrir un des aspects d'une culture très ancienne, très riche, profondément chrétienne et relativement méconnue de notre Occident; ainsi qu'une communauté solidaire qui force l'admiration par son sens de l'adaptation et le maintien de ses traditions... Il m'est alors apparu comme une évidence que nous pourrions ce soir chanter pour contribuer très modestement à venir en aide aux orphelins de ce pays secoué par la guerre et les tremblements de terre».

« BOULIAC
CHORALE

CHANSONS AU GRE DU VENT

S'il est des liens d'amitié solides et durables ce sont bien ceux qui unissent Brigitte Vaultier à ses amis choristes bouliacais. Résidant en région parisienne depuis 1991 elle s'attache à regrouper chaque année les Méli-Mélo d'Issy-les-Moulineaux qu'elle anime et les Croque-Notes de Bouliac dirigés par Nathalie Bayens.

Réunis en l'église Saint-Syméon ces chorales ont donné, devant un public venu nombreux, un récital plaisant et varié.

Sur le thème du vent, mélant chansons contemporaines «le Vent souffle où il veut», «Joe Akepsimas», et œuvres anciennes «l'Alphabet», de Mozart, sonate en ré mineur du XVIIIe interprétée à la flûte par deux jeunes solistes, en passant par «Ecoute dans le vent» de Bob Dylan pour terminer sur un négro spiritual, elles ont obtenu un très grand succès auprès d'une assistance chaleureuse et enthousiaste.

Cette manifestation organisée d'abord pour le plaisir de tous avait également un noble objectif : recueillir des fonds pour réaliser en Arménie un foyer destiné aux orphelins du tremblement de terre de Leninakan. Le produit de la vente des programmes sera remis à la Croix Bleue des Arméniens de France par l'intermédiaire d'Aïda, d'origine arménienne et œuvrant au sein de cette association».

APPEL

La CBAF mène actuellement une campagne pour offrir un Noël aux orphelins d'Arménie et invite tous ses amis à l'encourager et la soutenir dans cette action.

N'hésitez pas à adresser vos dons à :
C B A F
17, rue Bleue, 75009 PARIS
N° CCP : Paris 5 985 07 G

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

LE REVEILLON
Tebrotzassère
DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
JEUDI
22 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.487 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.487

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Քիւրտ երեսփոխաններու դէմ արձակուած վճիռները պատճառ եղան որ Թուրքիա խափանէ քննադատութեան միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ. այդ քննադատութիւնները ներքին հատուածներէ ալ որոշ անդրադարձ մը կը գտնեն: «Հիւրիյէթ»ի Դեկտ. 18-ի թիւին մէջ քննադատութեան դիմաց՝ մարդկային իրաւունքներու հարցին մասին ընդարձակ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է, կատարուած՝ այդ բնագաւառին նախարար Ազիմէթ Գէօյլիւօղլուի հետ:

Նախարարը առաջին խօսքէն կ'ընդունի թէ Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարում գոյութիւն ունի եւ թէ ոչ ոք կրնայ ժխտել առկայ. սակայն ամէնէն չօշափելի փաստը կը նկատէ Մարդկային իրաւունքներու նախարարութեան մը հիմնումը: Ան փՔԿ-ի յայտնութիւնն ալ 1980 Սեպտեմբեր 12-ի զինուորական պետական հարուածին հետեւանքը կը նկատէ, բացատրելով. «զինուորական իշխանութիւնը հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ բնակիչներէն պահանջեց զէնքերը յանձնել: Երբ ոչինչ տրուեցաւ, մարդիկը մօրէ մերկ հանուեցուց: Թուրքիա այս կարգի օրեր ապրեցաւ: Գիւղացիներ բռնադատուեցան կղկղանք ուտելու. ոստիկանատան մէջ մարդոց դիակները գտնուեցան: Այս բոլորը պատճառ եղան փՔԿ-ի յայտնութեան»:

«Թուրքիոյ մէջ չարչարանք գոյութիւն ունի՞» հարցումին պատասխանելով Թուրք նախարարը կ'ըսէ. -- «Ոչ ոք կրնայ պնդել թէ Թուրքիոյ մէջ չարչարանք չկայ: Հակառակ պարագային իմ նախարարութիւնս գոյութիւն չէր ունենար»:

Ակնարկելով հրկիզուած գիւղերուն, Ա. Գէօյլիւօղլու կը բացատրէ. -- «Ես պարզուած գիւղերու բնակիչներուն եւ գիւղացիներուն հետ խօսեցայ, ամէնքը ըսին թէ գիւղերը հրկիզուած էին ապահովութեան ուժերուն կողմէ»: Ապա կ'աւելցնէ. «մենք փաղոցը կը ձգենք այն մարդիկը որոնց գիւղերը պարպած ենք: Այսօր հարաւ-արեւելքի մէջ 11 հազար ընտանիք անտուն են: Ներկայիս 2400 բնակարան կը կառուցուի»:

*Մէկէ աւելի առիթներով նախարարը կը բացատրէ թէ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումին արգելք ըլլալու միջոցները չունի իր նախարարութիւնը. նոյն բացատրութիւնը տուած է նաեւ ամերիկացի քաղաքական դէմքերու որոնք պատահարներու մասին հարցում ուղղած են իրեն: Համոզուած է որ ներկայի քաղաքականութիւնը վարողները կը վնասեն երկրին: Կ'ըսէ որ երբ երիտասարդի մը դիակը կը յանձնուի ծնողքին եւ երբ մայրը քրեբէն կ'ողբայ, ոստիկանը անոր կը հրահանգէ թրքերէն ողբալ. ու նախարարը հարց կուտայ. «ողբալուն թրքերէնը կ'ըլլա՞յ»: Ու կ'եզրակացնէ. -- «Թուրքիա ծանր փրկագին կը վճարէ ասոնց համար: Այդ պատճառով հարկ է ժողովրդավարութիւն, ոչ զինուորական լուծում, մշակութային բազմատարրութիւն, բազմակուսակցական ապահովել: 10 տարի առաջ Թուրքիոյ մթնոլորտը աւելի ձեռնտու էր նման հարցերու վիճարկումին: Այսօր հետզհետէ լարումը կ'աւելնայ. ներկայի միջավայրին մէջ չէք կրնար իրականութիւններու մասին խօսիլ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԶՈՀԸ՝ ՄԻՇՏ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆՆ Է

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԻՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՓԱԿԵՑ

Մոսկուա փակեց իր սահմանները Վրաստանի եւ Ազրբէյճանի հետ երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 20) կէս գիշերին, առժամեայ կերպով: Դադրած են նաեւ օդանաւային, երկաթուղային, ցամաքային եւ այլ բոլոր յարաբերութիւնները հիւսիսային Կովկասի ռուսական Հանրապետութիւններուն եւ Վրաստանի ու Ազրբէյճանի միջեւ: Ռուսաստան հրապարակած իր զեկոյցին մէջ կ'ըսէ. -- «Հակառակ ռուսական զեկավարութեան բազմիցս փորձերուն կարգադրելու համար Չէչէնիոյ կացութիւնը քաղաքական միջոցներով, ցարդ կարելի չեղաւ վերջ տալ բռնութեան եւ արիւնահեղութեան, զինեալ ապօրինի խմբակները ոչ միայն իրենց զէնքերը չեն վերադարձներ այլեւ՝ դէմ կը դնեն սահմանադրական իշխանութեան»:

Ըստ կարմիր Խաչին 60 հազար Չէչէններ հեռացած են երկրէն եւ ապաստանած դրացի՝ Ինգուշիա, 8000 հոգի ալ Տաղըստան գացած են:

Գրոզնիի որոշ թաղեր արդէն աւերակ են, քարուքանդ տուներ եւ հոս-հոն հրդեհներ, մղձաւանջային տեսարան մը ըստ թղթակիցներու: «Լիպերասիոն»ի մէջ է որ Տիտիէ Ֆրանսուա կը նկարագրէ մայրաքաղաքին պարզած ողբերգական պատկերը: Կը խօսի 64-ամեայ Հայուհիի մը մասին (արձագանգած էինք արդէն մեր նախորդ թիւով ալ՝ Եւգինիա Պօղոսեան) որ կը չանայ հանդարտեցնել իր չունը ու կ'ըսէ. -- «Լաւ որ ամուսինս մեռաւ անցեալ տարի: Ինք չհնձած էր այս տունը, պիտի չհանդուրժէր որ քարուքանդ եղած ըլլայ»: Դրացիներուն համար, օդաչուն չի կրնար սխալ դործած ըլլալ, ցածէն ռմբակոծեց: Ու միշտ Ե. Պօղոսեանն է որ կ'ըսէ լրագրողին. -- «Ես, ծեր եմ: Մահէն չեմ վախնար, բայց երբ այս ամբողջ քանդումները կը տեսնեմ, այս երիտասարդները որոնք պիտի մեռնին, չեմ հասկընար: Ինչո՞ւ Ռուսաստան պատերազմ կ'ընէ Չէչէնիոյ: Այնքան մեծ երկիր մըն է: Վստահաբար պէտք չունի այս պատատիկ մը լերան»:

Հոս է սխալը՝ պէտք ունի: Պէտք ունի ոչ միայն տնտեսական եւ ռազմավարական պատճառներով քարիւղի հետ կապուած այլեւ որպէս ռազմավարական կարեւոր հանդոյց մը Կովկասեան (գլխաւորաբար՝ ազրբէյճանական) քարիւղի ճամբուն վրայ: Նաւթուղիներու հակակչիռը ձեռք առնելով կրկին, Ռուսաստան կ'ուզէ ապահովել իր ճամբուն վրայ կասպից ծովէն արեւմուտք քարիւղի փոխադրութիւնը, Սեւ ծովու իր նաւահանգիստներէն: Մոսկուա չատ դէշ աչքով նայած էր այն համաձայնագրին վրայ զոր Բաքու ստորագրած էր քարիւղի արեւմտեան ընկերութիւններուն հետ եւ քիչ հետ պետական հարուածի փորձ մը եղած էր Ազրբէյճան, ինչ որ չատերու համար՝ ազդարարութեան մը բնոյթն ունէր: Ազդարարութիւն զոր Ռուսերը կուտային Ազրբէյճանի: Ուրիշներ քաղաքական ներքին պատճառներ ալ կը տեսնեն Չէչէնիոյ այս կնճիռին մէջ: Նոր -- համայնավար պահպանողական չրջանակները կ'ամբաստանեն Ելցինը որուն միակ նպատակը կը նկատեն պատերազմական վիճակ հռչակել մայրաքաղաքին մէջ, քաղաքացիական պատերազմ մը ստեղծելով Կովկաս, ի հարկին ամէն կողմ եւ մենատիրութիւն հաստատել: Նոյնիսկ Ելցինի մօտ մարզիկ նոյն մտավախութիւնը ունեցած են, սա տարբերութեամբ որ կը խորհին թէ Ելցին ինք կընայ պատանդ ըլլալ ժողովրդավարութեան փորձառութեան ընդդիմադիր ուժերուն:

Փարիզեան օրաթերթերն ալ լայն տեղ կուտան այլեւս: «Իւմանիթէ» երկու էջ նուիրած է եւ խմբագրական մը ուր կը դատապարտէ Ելցինի զինեալ միջամտութիւնը եւ կ'եզրակացնէ ըսելով թէ Ռուսաստան աւելի լաւ կ'ընէ իր երկրին տնտեսական եւ ընկերային ողբերգական վիճակով զբաղելով:

Դէտերը կը զարմանան որ Ելցին միշտ լուռ կը մնայ եւ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ Մոսկուա որ չփոթ վիճակ մը կայ զեկավարներու մօտ: Աղգութեանց փոխ-նախարարը՝ Վ. Միխայլով, որ գլխաւոր բանակցողն էր Գրոզնի, խոստովանած է որ կատարուած իրողութեան առջեւ զրուած է: «Հեռաձայնով տեղեկացայ, ըսած է, որ բանակը սկսած էր զործադրել նախապահական հրովարտակը եւ պարզ է որ մեր պատասխանատուութիւնը նեղ կացութեան մատնուեցաւ»:

«Ֆիկարօ»ի մէջ ալ Իրինա տը Շիլոֆ կը վերլուծէ կացութիւնը: Կը յիշեցնէ որ կեդրոնական Ասիոյ մահմեդական Հանրապետութիւնները վերջիններն եղան իրենց անկախութիւնը պահանջող Որհ. Միութեան փլուզումէն ետք (եւ ըսել թէ խորհրդայնագէտ Հելէն Քառէռ-տ'Անքոս իր նշանաւոր Անփիռ էմպաքէին մէջ ըսած էր որ հոնկէ պիտի սկսի...):

Աբու Ռաչիտ Դուդայեւ (ոչ մէկ կապ ունի նախագահ Դուդայեւի հետ) որ մահմեդական ժողովուրդներու Միութեան դեսպանն է ՀԱՊ-ի մօտ, կ'ըսէ որ Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը չի փոխուիր, կ'ուզէ միշտ բաժնել տիրելու համար ու կր չեհէ. -- «Զինեալ միջամտութիւնը Չէչէնիա հետքեր պիտի ձգէ: Կովկաս պատերազմ պիտի չըլլայ, բայց, Ռուսաստան կը վաստէ, ոչ միայն մահմեդականներուն, այլեւ՝ նախկին Որհրդային Միութեան բոլոր ժողովուրդներուն, որ աչխարհակալութիւնը իր քաղաքականութեան մնայուն դիծն է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՐԴԸ մէջտեղ ելաւ, Շիրաքի եւ Պալատիւրի կողքին, ինչ որ մեծ անակնկալ մըն ալ չէ: Արդարեւ, Ռեմոն Պառ՝ «Հո՛ս եմ» կ'ըսէ Ֆիկարօ-ի սիւնակներէն (Դեկ. 21) ու կը բացատրէ որ «երբ կարելի է ծառայել իր երկրին, իրաւունք չկայ խուսափելու»: Ամէն պարադայի մէջ, երկու նախորդներուն հաչիւները հաւանաբար սխալ ելան այս առաքայտրղով որ վանդալաւոր մրցակից մըն է: Գալով Շիրաքի եւ «ոչ-թեկնածու» Պալատիւրի, իրար անցած են ժողովրդական դառնալու համար ձախերու մօտ, ծիծաղելի ըլլալու աստիճան, բայց, Տըլորի ստեղծած պարապը կը չանան զրաւել: Ամէն պարագայի մէջ, Աբբայ Փիէր որու հանդէպ այնքան սիրալիր եղան Շիրաք եւ Պալատիւր, 24 ժամ տարբերութեամբ, բաւական ապերախտ կը թուի ըլլալ, որովհետեւ յայտարարած է. -- «Յորչափ Շիրաք Թիպերիի նման կայորդ մը ունենայ, չի կրնար Ֆրանսան դեկավարել»:

ՄԵՐՍԻՏԷՍ - ՊԵՆՉ դերմանական ընկերութիւնը եւ զուիցերական ԷՍ - ԷՄ - ԱՇ (Սուաչ Ժամացոյց) ժամադործի տունը որոչեցին դործառուն մը հաստատել Սարկըմինի մէջ (Լոռէն) արտադրելու համար Սուաչմոպիլը որ քաղաքի դործածութեան համար փոքրիկ կառք մըն է, երկու հոգիի համար: Արտադրութիւնը պիտի սկսի 1997-էն եւ տարին 200 հազար կառք պիտի ըլլայ չուկային վրայ: 2,5 միլիառ Ֆրանքի դրամագլուխ մը պիտի ներդրուի որ 2000 հոգիի աչխատանք պիտի հայթայթէ:

ԱՌԱՏՕՐԷՆ ԿԸ ՁԻՒՆԷ

Չորեքշաբթի (Դեկտեմբեր 21) առտու երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, կը տեսնեկանայինք թէ նախորդ օրն ալ եւ նոյն օրը առաւօրէն կը ձիւնէր եւ ճամբաները փակ էին: Կարելի չէր եղած նաեւ Գերադոյն Որհուրդի նախատեսուած նիստը դումարել, հազիւ 60 երեսփոխան կրցած էին դալ, ինչ որ բաւարար չէր:

Դեկտեմբեր 20-ին կատարուած էր Համբարձում Գալստեանի եւ հօր թաղումը: Երեւանի գերեզմանատունը (քաղաքային Պանթէոն) դամբանականներ խօսած են կառավարական յանձնախումբի նախագահ, փոխ-վարչապետ՝ Վիքէն Զիւքճեան եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի հիմնադիր անդամներէն՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20)

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԵՒ
Կ. ԲԱԲՈՒՐԵԱՆ Վ ԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

«Հայաստան» Հիմնադրամի տեղական յանձնախումբերու դործունէութեան աչխուժացման եւ Սփիւռքի Հայութեան հիմնադրամի աչխատանքներն ու ծրագիրները ներկայացնելու, մանաւանդ «Արցախ» ծրագիրը ծանօթացնելու նպատակով Մ.Նահանդներ, Գանատա եւ Փարիզ կատարած իրենց այցելութենէն վերադարձած են Գ. Յարութիւնեան եւ Կ. Բաբուրեան: Անոնք իրենց չրջապտոյտի ընթացքին մասնակցած են աւելի քան 30 հանդիպումներու, 8 մամուլի ասուլիսներ տուած են եւ հանդիպումներ ունեցած՝ բազմաթիւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու հետ:

***

ԵՐԳԱՀԱՆ
ԱԻԵՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
ՄԱՀԸ

Հայ երաժչտութեան ծանօթ ներկայացուցիչներէն երգահան Աւետ Տէրտէրեան իր մահկանացուն կնքած է Երեւանի մէջ: Դեկտեմբեր 19-ին «Արամ Խաչատուրեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է սգոյ հանդէս մը, ուր պատշաճ յայտարարէն ետք հոգեհանդստեան աղօթք կարդացած է Կիւրեղ Քահանայ Պալեան: Մարմինը ամփոփուած է Երեւանի Նոր Պանթէոնին մէջ: Ծուղարկաւորութեան ներկայ եղած են վարչապետը, Պետական նախարարներ, նախարարներ եւ ուրիշներ: Հանդուցեալ երաժչտագէտը յատկապէս ծանօթ էր իր 8 համանուագներով, օփերայով, պալէտով, մեծ ու փոքր բազմաթիւ այլ գործերով:

ԿՈՄԻՏԱՍ

— 125 —

ՉԵԿՈՒՑՈՒՄ

1994, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1. - ԽՄԲԵՐԳՆԵՐԸ.- Կոմիտասի ստեղծագործութեանց ամենանշանակալից բաժինը կը կազմեն անոր ժողովրդական երգերու խմբական մշակումները, որոնք դրուած են երգչախումբի կատարման համար: Պատճառը պարզ է: Կոմիտաս ապրած չըլլանին եւ պայմաններուն մէջ Հայաստանը ունէր ոչ օփերայի թատրոն եւ ոչ ալ սիմֆոնիկ կամ սենեկային նուագախումբեր: Երգչախումբը փրոֆէսիոնել առումով երաժշտական -- կատարողական միակ միջոցն էր, որուն կրնար դիմել յօրինողը, իր ստեղծածը լսելի դարձնելու համար:

Ուրեմն գլխաւոր աղղակներէն մէկը այս էր, որ Կոմիտասը իր նախընտրութիւնը տուած էր խմբային մշակումներու եւ ստեղծագործութեանց: Սակայն, կար նաեւ ուրիշ աղղակ. Կոմիտաս հանդամանօրէն ուսումնասիրած էր համաշխարհային դասական երաժշտութիւնը, յատկապէս Պախի սքանչելի ճայնական վարթիխոնները: Այն խորապէս համոզուած էր երգչախումբի գեղարուեստական առանձնայատկութիւններուն, եւ անոր ամէնէն աւելի անմիջական արտայայտչականութեամբ, հաղորդականութեամբ օժտուած ըլլալու իրականութեան:

Ինչ գիտնալով խմբական երգեցողութեան առաւելութիւնը՝ որպէս լայն ժողովուրդի հետ հարազատ, պարզ, հասկընալի լեզուով խօսելու միջոց, Կոմիտաս առաւել չափով նուիրուեցաւ երգչախմբային ստեղծագործութեանց, իր ազատագրական, դաստիարակչական լուսաւոր գաղափարները ծաղկեցնելու, տարածելու համար:

Եւ վերջապէս, երգչախումբի նախընտրութիւնը որոշակիօրէն կապուած էր հայ եկեղեցական երաժշտութեան բարենորոգման եւ անցեալի թանկագին հոգեւոր հարստութիւնը երեւան հանելու նուիրական իտէալին հետ:

Կոմիտասի ուշադրութիւնը առանձնապէս գրաւած էր «ա քափելլա» խումբը որ ունի իւրայատուկ արտայայտչական հաղորդական կարողութիւններ: Այս բնագաւառէն ներս Կոմիտասի գտած հնարները բազմաթիւ եւ բազմատեսակ են: Կոմիտաս իր խմբերգներուն մէջ օգտագործած է հիմնական մեղեդին տանող եւ ընկերակցող ձայներու երանգային հակադրութիւններ, քառաձայն խմբի ձայներու տեսակ - տեսակ բաժանումներ, արտայայտչական հարուստ երանգաւորում, երաժշտական գործիքներու եւ բնութեան ձայներու նմանութիւններ եւայլն:

Կոմիտասն է, որ բազմաձայնութեան եւ ներդաշնակիութեան իր ինքնատիպ ըմբռնումով հայ երգչախմբային ստեղծագործութիւնը զարգացուց եւ հասցուց բարձր, նախանձելի մակարդակի մը, ստեղծելով գեղարուեստական պարզ ու կատարեալ աղղային տարբեր տարբեր երաժշտական կերպարներ՝ այսպէս մէկ կողմէ աղբերական «Գարուն ա» միւս կողմէ աշխատանքի «Լոռու դուխաներով»ը, կատակային «Նռնար»ը մէկ կողմէն, ծիսական «Առաւօտուն բարի լուս»ը միւս կողմէն, քնարական «Կուժն առա»ն եւ խրոխտ -- մարտական «Սիփանայ քաջեր»ը եւայլն, որոնք դարձան հայ երաժշտութեան ամենագեղեցիկ դասական նմոյշները:

2. - ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ. - Ինչպէս Կոմիտասի ճայնական խմբերգները նոյնպէս մեներգներու նիւթը գերազանցապէս վերցուած է ժողովրդական ակունքներէն սկզբնաղբիւրէն: Մեներգներուն կարեւոր մէկ մասը ժողովրդական երգերու մշակումներ են, որոնք հարազատօրէն կը ցոլացընեն ժողովուրդի ստեղծագործութեան պարզ սակայն աղգային երաժշտութեան յատկանիշերը եւ յօրինողի զօրեղ ներգործութիւնը այդ ժողովրդական յօրինուածքներու վրայ:

Կոմիտասի մեներգներու թեմաներուն հիմնական մասը կը կազմէ հայկական գիւղական ֆոլքլորը, հայ գիւղացիին եւ գեղջուկին, բնութեան ջինջ ու անարատ կերպարները:

Կարեւոր տեղ կը գրաւեն Կոմիտասի մեներգներուն մէջ քնարական -- սիրային եղանակները, իրենց նրբին երանգներով: Անոնցմէ յիշենք «Քելէ, քելէ»ն, «Քելեր, ցոլեր», «Ջինար ես»ը, «Հարբրան»ը, «Հօյ Նազան իմ»ը: Կոմիտաս ունի նաեւ մեներգներ, որոնք կը պատկերացնեն հայ աշխատաւոր գիւղացիութեան ծանր կեանքը, ինչպէս՝ «Հով արէք», «Միրանի ծառ»ը:

Մեներգներուն մէջ քիչ չեն հայ պանդխտի խռովայոյզ կեանքը եւ խոր կարօտը արտացոլող եղանակները, որոնք ոչպէս հայ ժողովուրդի սեւ ճակատագրի բնական արդիւնքը ստեղծուած՝ եւ դարձած են անմիջական սրտակից ընկերը անոր ցիր ու ցան, անտէր ու անտուն բեկորներուն: Այս կարգի ստեղծագործութեանց մէջ նշանակալից տեղ կը գրաւեն՝ «Անտունի»ն, «Կանչէ կռունկ»ը, «Ալագեազ բարձր սար»ինը, «Կռունկ»ը եւայլն: Կոմիտաս ունի նաեւ կենցաղային՝ -- «Օրօր» -- եւ պատմա -- էպիքական՝» -- «Մոկաց Միրզա» -- երգեր:

Կոմիտասի մեներգները տարբեր ժամանակ եւ տարբեր վայրերուն մէջ հրատարակուած են: Ասոնցմէ մէկ մասը յօրինողին գործունէութեան եւ կարեւոր մէկ մասն ալ անոր հիւանդութեան եւ մահէն յետոյ լոյս աշխարհ հանուած են:

3. -- ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ - ՊԱՏԱՐԱԳԸ.

Ինչպէս չեչտեցինք Կոմիտասի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին եղած է եկեղեցական երաժշտութեան բարենորոգման եւ անցեալի հոգեւոր հարստութիւնը երեւան հանելու հարցը, որուն համար աշխատած է ան մեղուի մը ժրաջանութեամբ եւ յօրինած, մշակած է բազմաթիւ հոգեւոր երգեր՝ տաղեր, մեղեդիներ, շարականներ, որոնք կ'երգուին մինչեւ այսօր մեր եկեղեցիներուն մէջ:

Սակայն, իր հոգեւոր երգերուն մէջ առանձնաշնորհեալ տեղ կը գրաւէ Պատարագը: Այս հսկայ աշխատանքի մասին յարմար կը տեսնենք տալ Կոմիտասեան Ցանձնաժողովի կողմէ Մարտ 1933-ին գրի առնուած «Յառաջաբան»ը, որուն մէջ լայնօրէն կը տրուին բացատրութիւններ սոյն պատարագի մասին:

«Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատարագի դասնակումը, զոր կատարած է Կոմիտաս վարդապետ, մեր յղնավաստակ երաժշտին բազմաճայնական արտադրութեանց կարեւորագոյնն է: Վարդապետը անոր վրայ աշխատած է այն օրերէն սկըսեալ ուր գլխաւոր էր Էջմիածնի Մայր -- Տաճարին, մինչեւ այն րոպէն ուր անոր դրմ հիւանդութիւն մը անոր՝ դործունէութիւնը կասեցուց: 1908-ի աշնան վերջերը Էջմիածին կայացած ազգային - եկեղեցական ժողովէն յետոյ, ուր Իզմիրլեան Սրբազան Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, Տաճարին մէջ մատուցուած հանդիսաւոր պատարագի առեն, ան դպրաց խումբին իր այս գործը երգել տուաւ՝ իր առաջին ձեւին մէջ: Այդ պատարագի հիմնական եղանակները ան քաղած էր մասամբ Էջմիածնի մէկ քանի ամէնէն տարեց միաբաններէն, մասամբ անշուք գիւղերու քահանաներէ, -- որոնցմէ իր լսած աւանդական հին եղանակները ինք կը համարէր աւելի հայադրոշմ ու գեղեցիկ քան Պոլսոյ, Թիֆլիսի կամ Թեհրանի մէջ երգուած պատարագի եղանակները՝ որ աւելի կամ նուազ չափով օտար ազդեցութիւններ կրած կամ տեղական միրացուներու կողմէ քմածին փոփոխութիւններու ենթարկըւած են, -- ու մասամբ ան օգտուած էր նաեւ Ն. Թաշճեանի հրատարակած պատարագի պոլսական եղանակներէն, դանոնք գտելով, անոնցմէ վտարելով Թրքական կամ բիւզանդական եկամուտ տարրերը:

Թէ ո՛ր եղանակը ո՛ր տեղէն քաղած է, չենք գիտեր, այդ մասին վարպետը որեւէ ծանօթութիւն չէ թողած: Գիտենք միայն, ինչպէս Պ. Վարդան Սարգսեան ալ կը գրէ իր ներածութեան մէջ, թէ ան մէկէ աւելի անգամներ վերսկսած է այդ աշխատանքը, իր նախկին դաշնակումը վերամշակելով, բարեփոխելով, զարգացնելով ու յղկելով: Գիտենք նաեւ որ ան հիմնական եղանակներէն ոչ մէկը իր կողմէ չէ հնարած: Կոմիտաս վարդապետ, հակառակ էր նոր եղանակներով պատարագ յօրինելու, իր կարծիքով՝ պէտք էր պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդական պատարագի հիմնական եղանակները՝ պիտնալով միայն ընտրել անոնց մէջէն հարազատագոյնները կամ գտել զանոնք, եւ դաշնակման աշխատանքին մէջ առիմանափակուած ի՛ուղէր տեսնել մեր օրերուն երաժիշտներու կատարելիք գործը:

Հայ կրօնական երաժշտութեան միջազգին հրաշակերտն է այս պատարագը, ուր մեր հին եկեղեցական մեծ երաժիշտներուն ստեղծած, վեմ մեղեդիները՝ իրենց տոհմային մաքուր ու բնորոշ ձեւին մէջ վերահաստատուած արդիական բազմաձայն երգեցողութեան վերափոխուած են, հիմնական եղանակներուն նկարագրովն ու ոգիովը տոգորուած, զանոնք հատատարմօրէն ընդլայնող, չեչտող, ճոխացընող դաշնակմամբ մը, մեր օրերու հանճարեղ երգահարդարի մը ձեռքով...»:

4. -- ՊԱՐԵՐԸ, ՊԱՐԵԳԱՆԱԿՆԵՐԸ. -- Կոմիտաս հետեւողականօրէն ուսումնասիրած է պարարուեստը, պարերն ու պարեղանակները: Ճիշդ է թէ այս մարդէն ներս յօրինած կամ մշակած գործերը համեմատաբար փոքրաթիւ են, սակայն ունին իրենց կարեւոր տեղը, հայ մշակոյթի անդաստանին մէջ: Ամբողջ ներշնչումը իր ժողովուրդի կենցաղէն, բարքերէն, սովորութիւններէն, ապրումներէն ստացող Կոմիտաս, չէր կրնար անտարբեր մնալ պարերուն եւ պարեղանակներուն նկատմամբ, որոնք կ'արտացոլեն ժողովուրդի վիճաբանութիւններէն: Բայց եա, իրաւ որ, խոցելի չէի գտներ այդ յատկանութիւնը: Այսօր ալ պիտի չգտնէի ամենեւին: Եւ թէ եւս առաւել: Ա՛խ, ըլլային այդպիսի մտաւորականներ, ըլլային հայոց լեզուի այդպիսի խնկարկուներ եւ մենք սիրով հանդուրժէինք անոնց յատկութիւններուն կամ արդար հպարտութեան:

Այսօր հազիւ քանի մը հոգի կրնամ համրել, որոնք մօտէն հետեւին ինծի կը յիշեցընեն Հայոց լեզուի, քերականութեան ու բառագիտութեան խնկարկու այդ անցեալի մարդիկը: Հազիւ քանի մը հոգի: Եւ անոնցմէ մէկն էր ահաւասիկ, որ անցեալ օր եկած էր խմբագրատուն, պարզապէս մեր ուշադրութեան յանձնելու համար քերականական սխալ մը, որ, իր կարծիքով, սպրդած էր մեր թերթին ներս:

Հարցը գրուեցաւ սեղանին վրայ: Չկըրցանք համաձայնիլ, վիճաբանութիւնը երկարեցաւ: Սեղանին վրայ գրուեցան նաեւ բառարաններ, գտասպիրքեր, Մխիթարեան մեծանուն Վարդապետներու կողմէ գրուած մենագրութիւններ: Գտնելու չկրցանք որոշ եղրակացութեան մը յանգիլ: Ո՞րն էր ճիշդը: Մէ՞կը, թէ միւսը, թէ ոչ, ինչպէս յաճախ այսպիսի վիճաբանութիւններու ընթացքին կը սիրենք ըսել, երկուքն ալ ճիշդ էին:

Բայց աւելի քան կէս ժամուան այս խոսակցութեան ընթացքին ես անգամ մը եւս հիացայ մեր լեզուին գաղտնի գեղեցկութիւններուն, քերականական գլուխ - գործոց կառոյցներուն եւ բառամթերքի հարստութեան վրայ: Ի՜նչ հոյակապ լեզու մը ունէինք: Եւ քանի՜ հոգի պիտէր անոր յարգը:

Անցեալները տեղ մը կարգացած էի որ Ֆրանսացիները, որպէսզի իրենց երկրին մէջ արմատնեն լեզուի մը դասաւանդութիւնը, պայման կը դնեն որ այդ լեզուն ունենայ նուազագոյն տասը հազար բառ: Այդ տեսանկիւնէն դիտուած, Հայոց լեզուն քանի՜ բառ ունէր արդեօք: Կը կարծեմ որ ամէնէն սովորական բառարանը մեղի պիտի առաջարկէր երեսուն հազար բառ: Իսկ հեղինակաւոր ու յայտնի մեծ բառարաններուն մէջ մենք պիտի գըտնէինք մօտաւորապէս ութսուն հազար բառ: Թղթատեցէ՛ք անգամ մը այդ բառարանները եւ հիացումով ու զարհուրանքով տեսէք թէ ի՜նչ գեղեցիկ բառեր հոն չարուած են իրարու եռեւէ, անճաշ, համեստ ու վռնջեթաթախ:

Ա՛խ, այդ բառերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը թերեւս վերջին անգամ մը գործածուեցան յիսուն, վաթսուն, եօթանասուն տարի առաջ: Ու ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ համար: Ինչո՞ւ համար մեր լեզուն պիտի ենթարկուէր այս ինքնասպանութեան: Ինչո՞ւ համար մեր լեզուն պիտի ենթարկուէր այս ինքնաջնջման: Ինչո՞ւ համար մեր լեզուն պիտի ենթարկուէր այս ինքնամոռացութեան: Ինչո՞ւ համար մեր լեզուն պիտի ենթարկուէր այս ինքնամերկացման: Ինչո՞ւ համար մեր լեզուն պիտի ենթարկուէր այս ինքնաչքացման: Ինչո՞ւ համար մեր լեզուն պիտի ենթարկուէր այս ինքնաչքաքաշ

ՄԹՆԱՁՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիսեան ամէնէն տաք օրերուն երբ օդը գրեթէ անչարժ ծանրացած էր փարիզի վրայ, մանկաբոյժներու ուշադրութիւնը գրաւեց անբացատրելի հազէ մը տառապող երախաներու բարձր թիւը։ Անոնց հազը դժուար էր բացատրել ընթացիկ պատճառներով եւ դեղերը, դարմանները մեծ յաջողութիւն մը չէին արձանագրեր։ Ժամանակ մը վերջ յայտնի եղաւ որ անոնց հազը հետեւանք էր քաղաքին օդի ապականութեան բարձր համեմատութեան։

Պէտք չկայ յիշեցնելու թէ այդ ապականութեան գլխաւոր յանցաւորը ինքնաշարժերն են, ինչպէս ամէն մեծ քաղաքի մէջ։

Իլ - տը - Ֆրանսի մէջ 1987 -- 1992 ժամանակահատուածին մասին կատարուած նասան տարի առաջ այսօր անմահացած մէկ - երկու բանասեղծութիւններու մէջ։ Ատկէ ի վեր անոնք իրենց տէրերուն կողմէ տրուած են մոռացութեան։ Տարիներէ ի վեր կը մտածեմ որ մեզի համար այլեւս ոչ մէկ ընթերցում այնքան տառապալից է որքան բառարանի մը թղթատումը։ Բառարանի մը թղթատումն է որ պիտի տանջէ մեր հասարակաց խղճմտանքը։

Այդ օր, բարեկամիս մեկնումէն կէս ժամ վերջ, անհատատալի զուգադիպութի՛ւն, ընթերցող մը հեռաձայնով մեզ փնտռեց եւ հայերէն բառի մը նշանակութիւնը հարցուց։ Այնքան ալ անծանօթ ու քիչ գործածուած բառ չէր այդ, բայց մեր ընթերցողը չէր գիտեր պատ։ Ամօթ չէր։ Ընդհակառակն, գոհ մնացինք, գնահատեցինք զինքը, մտածելով որ ան բառ մը սորվելու համար չէր ծուլացած մինչեւ խմբագրատուն հեռաձայնելու ու հարցում ուղղելու։ Միայն թէ ափսոսացի որ կէս ժամ առաջ չէր փնտռած։ Երանի՛ թէ մեր լեզուին խնկարկու մեր բարեկամն ալ հոն ըլլար այդ պահուն եւ լսէր մեր ընթերցողին մեզի հասնող աղերսանքը՝ հայերէն սովորական բառի մը իմաստը սորվելու։ Եթէ այդ հեռաձայնը կէս ժամ առաջ հասած ըլլար, պահ մը պիտի քաղաքակրթութեան հետ քայլ պահէինք ու երթար նայելով պիտի ըսէինք.

Ջուրը քաղաքը տարեր է, մենք չախչախը կը փնտռենք։

Ռ. Հ.

հետազօտութիւն մը չատ մը գործօններ նկատի առած է, ինչպէս՝ մահերու, հիւանդանոց դիմումներու, ՍՕՍ-ի բժիշկներուն այցելութիւններուն եւայլն համեմատութիւնները։ յանգած է այն եզրակացութեան որ մթնոլորտի ամէնօրեայ ապականութեան եւ կարգ մը հիւանդութիւններուն կապը խոկապէս գոյութիւն ունի։ Ճիշդ է որ միմիայն ապականութեան պատճառով հիւանդանալու վտանգը մեծ չէ, բայց եւ այնպէս գոյութիւն ունի։

Ապականող տարրերուն գլխաւորներն են օզոնը, բորակածինի եւ ծծումբի բազկացուցիչները։ Ներշնչուած օզոնը թոքերուն մէջ բորբոքումներու պատճառ կ'ըլլայ։ գրեթէ նոյն ձեւով կը գործեն բորակածինի բաղադրեալներն ալ։ իսկ ծծմբի օքսիտը կը թափանցէ արեան գընդիկներէն ներս։

Ապականութեան հետեւանքները առաջին կրողները միշտ տարեցներն ու երախաները կ'ըլլան։ Մանուղէտները յատկապէս ուշադրութիւն կը հրաւիրեն այն պարապային վրայ որ մարդ արարածին մօտ ընչաոական գործարանները կը զարկապանեն առաջին երկու տարուան ընթացքին եւ ուրեմն որպէսզի ան առողջ զարգացում ունենայ, անհրաժեշտ է ապականութեան հետեւանքները կանուխէն նկատի ունենալ։

Միւս կողմէ, օդին որակը բարելաւելու յոյս գրեթէ չկայ։ ճիշդ է որ կապարի համեմատութիւնը զգալի չափով պակսած է անկէ, չնորհիւ կապարէն զուրկ հեղուկ վառելանիւթին, սակայն ինքնաշարժ արտադրողներու այս չանքին արդիւնքները գրեթէ ոչինչի հաւասարած են, չըրջապտոյտ ինքնաշարժներու թիւին մշտական յաւելումով։ Այնքան առեն որ հեղուկ վառելանիւթի չարժականները ապօրինի չեն հռչակուիր ու հեծանիւր երթեւեկի մեծարելի միջոց չի դառնար, այս մարդին մէջ մեծ բարելաւում մը յուսալ կարելի չէ։

Այս կացութեան մէջ, կը մնայ բաւարարուիլ մասնագէտներու քանի մը թելադրանքներով. ապականած օդի մը մէջ, պէտք է փոքր երախաները կռնակի կամ կուրծքի վրայ կրել, քան պահել իրենց կառքին մէջ որ ինքնաշարժերու այրած կազը արտանետող խողովակին մակարդակին կը գտնուի. պէտք է խուսափիլ կառախոնումներու մէջ երկար առեն մնալէ որովհետեւ այդ պարագային ինքնաշարժին մէջ գտնուողն ալ դուրսը գտնուողին չափ ապականած օդ կը ընչէ։ Ամառը քալելու կամ վազելու մարմնակրթանքը նախընտրելի է առաւօտուն ընել երբ օզոնի համեմատութիւնը աւելի ցած կ'ըլլայ, բաղդատած երեկոյեան։ Այլ խօսքով, երբ կարելի չէ մթնոլորտը պատշաճեցնել առողջ մարմնի մեր պահանջներուն, կը մնայ մեր մարմինը յարմարցնել անոր։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ՀՈՌՈՄՈՍԻ ՎԱՆՔ

Հոռոմոսի վանքը, որ նաեւ ծանօթ է Ղուշավանք անունով, հայկական միջնադարեան (Ժ. - ԺԱ. դարեր) վանքերու համալիրը է՝ Անիէն հիւսիս - արեւելք, Ախուրեան գետի ալ ափին։

Հոռոմոսի վանքը հիմնադրուած է Աբաս Բագրատունիի օրով, Ժ. դարու առաջին կէսին, Բիւզանդիայէն Հայաստան ապաստանած հայ վանականներու կողմէ։

Վանքէն հարաւ, Անի տանող ճամբուն, կանգուն են «Ցաղթանակի Կամար» համարուող դրան (Ղուշէք) գմբէթաւոր ղոյզ աշտարակները, որուն պատճառով ալ վանքը նաեւ կոչուած է Ղուշավանք։

Հոռոմոսի վանքը բաղկացած է չինութիւններու երկու խումբէ՝ Ախուրեանը երիզող ձորին մէջ եւ բարձրադիր լեռնաղաչտին վրայ։ Վանքին հնագոյն չինութիւնները հիւսիսային կողմի յուշարձաններու խումբին մէջ կ'իյնան, ասոնցմէ յիշենք Ս. Մինաս (930 - 953) եւ Ս. Գէորգ (1031-էն ետք) եկեղեցի - դամբարանները։ Նոյն համալիրին մաս կը կազմեն փոքրամասնակ մատուռը եւ Աչոտ Գ. Ողորմած Բագրատունիի (953 -- 977) դամբարանը։

Բարձրաւանդակին վրայ տեղադրուած յուշարձաններու խումբին մէջ կ'իյնան Ս. Յովհաննէս գմբէթաւոր եկեղեցին եւ կեդրոնակազմ դասիքը (1038), հիւրերու առանձնատունը, մահարձանները, մատուռները եւ խաչքարերը։

Ս. Յովհաննէս եկեղեցին արեւելեան պատի երկու կողմերուն կան երկյարկանի մատուռ - դամբարանները, զոր կառուցել տուած է Յովհաննէս **Սմբատը** (1020 - 1041)։

Հոռոմոսի վանքը եղած է Բագրատունիներու տոհմական հանգստարանը, Շ. Թէքէեանի կարծիքով՝ հայկական «Սէն-Տընի»ն, թագաւորներու եւ իշխաններու դամբարանավայրը։

Հոռոմոսի վանքի համալիրին մէջ իրենց արտակարգ չքեղ ու տեխնոլոգիական յարդարանքով ուշադրաւ են նաեւ իրարու կից, ուղղանկիւն յատակագիծերով երեք կառոյցները, որոնք հաւանաբար եղած են նշխարներու կեդրոն կամ դրամապահոց։

Բագրատունիներու ժամանակաշրջանին իր ունեցած դերով, շինարարական եւ ճարտարապետական իր նշանակութեամբ Հոռոմոսի վանքը հայկական ճարտարապետութեան կարեւոր իրագործումներէն կը համարուի։

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկ. 17-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է կաթողիկոսական տեղապահ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանը։ Հանդիպումին ներկայ գտնուած է նաեւ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Զուիցերիոյ թեմի առաջնորդ՝ Վիգէն Եպիսկ. Այվազեան։

***

ՈՐԲԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մորհրդային տարիներուն զոհ գացած հայ զինուորներու որբերուն ի նպաստ կազմակերպուած է բարեսիրական հանդէս մը, ուր ելոյթ ունեցած է, ի շարս ուրիշներու, նաեւ Հանրապետութեան նախագահին կինը՝ Տիկին Լիւտմիլա Տէր-Պետրոսեան։

***

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի աջակցութեամբ Երեւանի մէջ կազմակերպուած է առողջական հարցերու նուիրուած չըրջանային գիտաժողով մը, որու նիւթը եղած է մանուկներու առողջութեան ապահովման սպասարկութիւններու բարեփոխման խնդիրը։ Այս առթիւ, զուգահեռաբար լոյս տեսած է հայերէնով ու անգլերէնով «Հայաստանի մէջ, կիներու եւ երախաներու վիճակին վերլուծումը» զեկոյկը, ուր չօչափուած են այն հարցերը եւ բարդութիւններու երեւոյթները, որոնք մի քայ եկած են երկրին արտակարգ իրավիճակին բերումով։

***

ՀԻԻԼԷԱԿԱՅԱՆի ԾՐԱՆի ՀՈՂԱՄԱՇԿԸ ԱՊԱՀՈՎ

Հայ եւ օտար գիտնականներէ գաղկացած հետախուզական խումբ մը աւարտելով իր աշխատանքները Մեծամօրի հիւլէկայանին անմիջական չրջապատին մէջ, այն եզրակացութեան յանգած է որ կայանին չրջապատի 20 քմ. չառաւղով տարածքին վրայ երկրաչարժային որեւէ ճեղք չկայ եւ պայմանները բաւական են։

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վ. Է Պ

Սուր անակնկալ անհանգստութիւն մը ունեցաւ։ Անբացատրելի զգացում մը՝ թէ մէկը կը գիտէր գիրենք։ Արագ ակնարկ մը նետեց չուրջը։ Քովի եւ գիմացի նըստարանները թափուր էին։ Հանրային պարտէզին այս մասը, որ ծառերով չըրջապատուած էր, մութի մէջ կ'ընկղմէր թաւուտքի եռին։ Պարտէզին մայր խճուղին առնուազն քսան մեթր հեռու էր։

Սուր նոյնքան անակնկալ կերպով, բըռնազդաբար գլուխը վերցուց կէս մը։ Ակընթարթ մը տեւեց առ։ Սիրտը թռունդ ելաւ։ Ծառին վրայ մարդ կար։

Նորմա վիզը թեքած, աչքերը կիսախուփ, կը սպասէր չրթունքներուն որոնք չէին գար։

Սուրին մատները պրկուեցան Նորմայի ուսին վրայ։ Բայց անզգալիօրէն հեռացաւ անկէ, փոխանակ զայն քաշելու դէպի իր կուրծքը։ Հրայրքը մարեցաւ։ Առանց նկատելի չարժում մը ընելու, աչքերը վերցուց կրկին։ Սրունքները եւ թեւերը մէկմէկ ճիւղի հետ նոյնացած՝ մարդկային կերպար մը տարածուած էր ծառին վրայ որ կ'երկարէր նստարանին վերեւ։ Մէկը անչարժ կը դիտէր զիրենք։ Ա՛յն աստիճան անչշուկ, ա՛յն աստիճան անչարժ, որ քառորդ ժամէ ի վեր չէին զգացած անոր ներկայութիւնը իրենց գլխուն վերեւ։ Միայն բացօթեայ սիրարանողի իր սրուտ զգայարաններն էին որ կ'արթընային յանկարծ, ճիշդ այն պահուն երբ պիտի միանային իրենց մարմինները։ Նոյն յատկութիւնն էր որ անմիջապէս իրեն նչմարել տուած էր հսկայ մամուկը։ Այլապէս, դիւրին չէր անդրադառնալ թէ մարդկային անդամներ կը նոյնանային ծառին ճիւղերուն հետ, որոնք արդէն սկսած էին հալիլ գիշերուան մէջ։

Մայր խճուղիին վարի կողմէն՝ ելեկտրական մեծ լամբարէն նչոյլ մը կուգար թաւիլ Նորմայի ուշադիր դէմքին վրայ։ Ձայն չէր հաներ։ Բայց հարցական բան մը սառած էր հետաքրքիր աչքերուն մէջ։ Չէր հասկնար։ Ինք ալ մեղմօրէն ետ քաշուեցաւ, տարտամ կարծրացումով մը որ հիասթափութիւն մը կը մատնէր, եւ չղաղրդուիլ մը։ Սուր զգաց այդ հիասթափութիւնը, եւ չղաղրդուիլը։ Ոչինչ ըրաւ զանոնք վարատելու համար։ Սպասեց հետեւանքին։

-- Ելլա՞նք, հարցուց Նորմա ի զուր չանալով անտարբեր չեշտ մը տալ ձայնին։

-- Եթէ կ'ուզես։

Ամէն բան այնքան յանկարծական եւ անհատատալի կերպով փոխուած էր, որ պաղութիւն մը ինկաւ իրենց միջեւ, գրեթէ չօչափելի։ Առանց խօսելու դուրս ելան թաւուտքով չրջապատուած բաժանեակէն, մտան մայր խճուղին։ Սուր առիթ գտաւ ակնարկ մը նետելու ծառին։ Անկարելի էր տեսնել մամուկ -- մարդը սաղարդներուն մէջ, որոնք կը չփոթուէին խաւարին հետ։

Նորմա Սուրին թեւը չմտաւ։ Առջեւը կը նայէր աշխարհի բոլոր ճիգերը վատնելով որպէսզի թնականն արտայայտութիւն մը պահէ դէմքին վրայ։ Սակայն բերան չբացաւ։

-- Ինչո՞ւ դէմքդ կախեցիր, հարցուց Սուր միամիտ չեշտով մը։

-- Դէմքս կախեցի՞ ... Ե՞ս։

-- Չէ՛, վերի մարդը։

-- Ո՞ր վերի մարդը։

Սուր սկսաւ խնդալ մեղմօրէն։

-- Շատ չռնոխ ես, ըսաւ։

Եւ սպասեց հակազդեցութեան։ Նորմա չղային խնդուք մը զսպեց։

-- Ինչո՞ւ խնդացիր։

-- Մխիթ բան մը եկաւ։

-- Ի՞նչ բան։

-- Սոխլուա՞ծ եմ ամէն մխիթ եկած բանը քեզի ըսել։

-- Կ'ուզե՛ս նէ ըսէ։ Ես դիտե՛մ։

-- Բան մըն ալ չես դիտեր։

-- Ներեցար որ ե՛ս եմ չռնոխը, քիչ առաջուան համար։

Նորմա չափազանցուած զարմանք մը կեղծեց։

-- Ի՞նչ եղաւ քիչ առաջ։

-- Թիւ մ'ըներ։

Սուր լրջացաւ։

-- Ծառին վրայ մարդ կար, դիտե՞ս։

Պարտէզին դռնէն փողոց կ'ելլէին, լոյսի, երթեւեկի, աղմուկի աշխարհը։

-- Ո՞ր ծառին։

-- Ա՛յն ծառին։ Տակը նստած էինք ուր է։

Նորմա անմիջապէս չանդրադարձաւ։ Ցետոյ մէկէն կեցաւ։

-- Ո՞ր ծառին, կրկնեց տարբեր չեշտով։

-- Քիչ առաջուան ծառին։

-- Սուտ ես, ըսաւ Նորմա ուշադրութեամբ Սուրին աչքերուն մէջ նայելով։

-- Աղէ՛կ, սուտ եմ։ Սուտ ըլլալուս համար հանեցի քեզ այնտեղէն։

Նորմա պահ մը մնաց անչարժ, լուռ։ Ցետոյ թուլցաւ, Սուրին թեւը մտաւ, երկու ձեռքով կառչեցաւ։

-- Անո՞ր համար ... Սուր, սխալած ըլլալու ես։

-- Աղէկ, սխալած եմ։ Ապուշ եմ ես։

-- Կը տեսնէինք եթէ մարդ ըլլար։

-- Տեսայ ըսի եա։

-- Ես չտեսայ։

-- Ի՞նչ ընեմ դուն չտեսար նէ։

Հեգնանքով ժպտեցաւ.

-- Դուն առջի չարաթ ալ չտեսար։

Նորմա գարճեալ կանգ առաւ, աչքը սեւեռեց Սուրի աչքին։

-- Առջի չարա՞թ ինչ կար։

-- Կղզի գացած էինք եա։

-- Առջի՞ չարաթ էր։

-- Առջի՛ չարաթ էր։ Դուն ատ անգամ չես յիշեր կոր։

-- Այնչափ շատ տեղ կ'երթանք կոր... Ի՞նչ բան չտեսայ առջի չարաթ։

-- Ռէօնթկենճինները։

-- Ո՞ւր։

-- Կղզի։

Նորմա ճիգ կ'ընէր յիշողութիւնը թարմացնելու համար։

(Շար. 1)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
ՁՐԱԳԱԼՈՑՔ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ մարգարէական թուղթերու ընթերցում ժամը 17:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԾՆՈՒՆԴ

Հայրապետական պատարագ ժամը՝ 11:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէն ետք՝ ոճնակաև ընտանեկան հաւաքոյթներ:

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալփինէ Ալեքսեան իր ամուսնոյն՝ Արամ Ալեքսեանի մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*
**

Վերապատուելի Ի. Քէշիշեան երիցուհի՝ Լուսնթագ Քէշիշեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

★ ★ ★ ☆ ☆ ☆
☆ ☆ ☆ ★ ★ ★

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des

ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION

organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ & Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 —
M.C.A. Villeurbanne
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

☆ ☆ ☆ ★ ★ ★
★ ★ ★ ☆ ☆ ☆

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 24. -
Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն:

Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

*
**

Կիրակի, Դեկտեմբեր 25. -
Հինգերորդ Կիրակի յիսնակի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՇԱՆՕԹ. -

Այսօր Ծնունդ է Կաթողիկէներու, Յոյներու, Անգլիքաններու եւ Բողոքականներու համար:

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Սուրբ Ծնունդը կը տօնէ Ուրբաթ օր, 1995 Յունուար 6-ին:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Dimanche 25 Décembre à 9 heures 30.
CH. AZNAVOUR

*
**

FRANCE 3

Vendredi 23 Décembre à 23 heures 15
«*Passions de Jeunesse*» :
AZNAVOUR

DATE A RETENIR

COUSCOUS — PARTY
organisé
par la Section «*Issahakian*» de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue.
Le Samedi 28 Janvier
à l'Ecole primaire Rabelais de Montrouge.

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - C A —
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1995 et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՁԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
VENDREDI
23 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·488

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.488

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ.Յ.Դ. ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԷՆ

Ջորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 21-ին, Գեղարդոյ Նորհուրդի նիստի ընթացքին (որ յապաղումով սկսած է ձիւնին պատճառաւ, բազմաթիւ երեսփոխաններ ուշ մնացած ըլլալով) խօսք առած է Հ.Յ.Դ. երեսփոխաններու խմբակցութեան բանբերը՝ Սէյրան Պաղտասարեան եւ յայտարարած է որ Հ.Յ.Դ.-ի երեսփոխանները այլեւս չեն մասնակցիր Նորհրդարանի նիստերուն: Հ.Յ.Դ. 13 երեսփոխան ունի ներկայիս: Երեսփոխաններու պարզած պատկերն է· -- 58 աթոռ՝ ՀՀՇ (23,7%), 25՝ համայնավար (10,2%), 13 Հ.Յ.Դ. (5,3%) եւլն·:

*
**

Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի դլխաւորած պատուիրակութիւնը Դեկ· 19-էն 21 այցելութիւն մը կատարած է Իսթայէլ: Վ· Փափազեան եւ Շիմոն Փէրէս քննած են երկու երկիրները չհամպղդող հարցեր: Ստորագրուած է համագործակցութեան համաձայնագիր մը:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

«ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԲՈՆԱԲԱՐՈՒՄ ՉԷ»

Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ

«Ֆիկարո» Դեկտեմբեր 22-ի իր թիւին երկրորդ էջի «տեսակէտներ»ու չարքին յօդուած մը հրատարակած է Թուրքիոյ Փարիզի դեսպան՝ Թանսուղ Պլեսայի ստորագրութեամբ, ուր ան կը բացատրէ որ երեսփոխաններու դատապարտումը որեւէ ձեւով չի հակասեր ժողովրդավար սկզբունքներու: Ան կը թուէ Թղթածրարի կենսական քանի մը կէտեր· --

-- Պէտք չէ մոռնալ որ Ատեանը յստակ կերպով հաստատեց որ օրգանական կապեր կային դատապարտուած երեսփոխաններուն եւ ՓՔՔ-ի մէջեւ:

-- Կառավարութեանց կամ քաղաքական դէմքերու չէմնար դատել դատավարութեան արդարութիւնը եւ վճիռներուն օրինաւորութիւնը:

-- Արձակուած վճիռներու օրէնքին հետ հաշտ ըլլալը կրնայ ստուգուիլ միայն Թուրքիոյ բարձրագոյն իրաւական մարմնի մը կողմէ, այլինքն՝ Բեկանիչ ատեանին:

Դեսպանը դեռ բաւական կը տքնի ի պաշտպանութիւն դատավարութեան եւ որուած վճիռներուն, յիշելով տակաւին որ մահապատիժ չէ արձակուած եւ պընդելով իր եզրակացութեան մէջ ալ որ ժողովրդավար սկզբունքները բնաւ չեն բրնաբարուիր Թուրքիոյ մէջ: Ըստ երեւոյթին միջազգային կարծիքները այդ մասին հակաթուրք քարոզչութեան մը հետեւանք են···:

ՉԻՉԷՆԻԱ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ԳՐՈՋՆԻԻ ՎՐԱՅ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔՆ ԱԼ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ՈՒՆԻ

Ելցին մէջառէդ չկայ եւ կը չարունակէ ղեկավարել հրովարտակով եւ զեկոյցներով: Քիթին թեթեւ գործողութենէն ետք, իր տաչան քաշուած է ուր կ'ընունի վարչապետն ու զինուորականները, բայց տարաձայնութիւններ կան ըստ որոնց Ելցին կրնայ պատանդն ըլլալ պատերազմի կողմնակից զինուորականներուն՝ այսինքն «բազէ»ներուն, ինչպէս կ'ըսուի: Ամէն պարապդի մէջ, կասկած չըկայ որ չէչէնական այս գործողութիւնը միայն Չէչէններուն դլխուն չէ պլթած այլեւ փորձանք մըն է Մոսկուայի մէջ: Ֆիկարո-ի թղթակիցը արդէն կը նկարագրէ մայրաքաղաքը, ուր տեւական սառումներ կան փապուղիին մէջ, մանաւանդ կովկասցիներուն մօտ, հանրային բոլոր չէնքերը խիստ հսկողութեան տակ են եւ պաշտպանուած զինեալ պահակներով: Դժդոհութիւն կայ նաեւ մեախաններէն եւ հեռատեսիլի հին չրջանի յայտագիր մը՝ վրեմիա վերադարձած է ու տեղը առած Նովոստիի, որ չատ չէզոք նկատուած է:

Իսկ տեղւոյն վրայ, օդակը կը սեղմըւի: Ռումբերը միշտ կը տեղան Գրոզնիի վրայ, ուր 10 մեռեալներ կան բնակիչներուն մէջ եւ ռուսական զօրքն ալ զիմադրութեան կը բախի եւ բաւական կորուստ ունի: Զիւնն ու մչուշը արգելք են որ ռուս զօրքը չատ յառաջանայ, բայց չի դադրիր կրակելէ չէչէն դիրքերու: Ռուսական աղբիւրներու համաձայն 17 մեռեալ, 7 վիրաւոր եւ 5 անհետացածներ կան: Երեք օրուան ընթացքին ալ կռիւներէ 42 զինուոր մեռած է իսկ Չէչէններու համաձայն՝ 120 հոգի մեռած է բնակչութեան մէջ:

Ինչպէս ըսինք, քաղաքական դեռնի վրայ կացութիւնը չատ չփոթ է: Արտաքին նախարար՝ կոզիրեւ «հողմացոյց» (ժիրուէք) կ'որակուի Ալեքսէյ Պուչկովի կողմէ Մոսկովսկիյէ Նովոստիի մէջ: Ան զօրավիդ ըլլալու համար ռուսական միջամտութեան, իր իսկ կուսակցութենէն (Ռուսաստանի Ընտրութիւն) հեռացած է: Իր միակ մղձաւանջը պաշտօնը պահելն է, ըստ ռուս լրագրողին: Ընդհանրապէս, նախագահական կանխահաս ընտրութիւնները անհրաժեշտ կը նկատուին, նոյնիսկ Ելցինի մօտ չրջանակներու կողմէ: Ելցին կ'ուզէ, անշուշտ, ժամ առած վերջացնել Չէչէնիոյ այս հարցը, բայց Դուդայեւ տեղի տալու միտք չունի եւ կը ձաղկէ նաեւ «արեւմտեան պետութեանց լռելեայն եւ Գլինթընի ուղղակի համաձայնութիւնը ռուսական զինեալ յարձակման»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ չատ ծանր կացութեան մասնուած էր Դեկտեմբեր 21-ին, Լիկայի պատկանող հինգ նախարարներէն չորսին հրաժարումէն ետք: Ինք, խիստ ճառ մը խօսած է երեսփոխանական Ժողովին առջեւ, դատճան որակելով երէկուան իր զինակիցները եւ փ մասնաւորի Հիւսնի Լիկայի պարագլուխը՝ Ոմպերթօ Պոսի: Կը կարծուէր որ նոյն օրն իսկ Պերլուսքոնի իր հրաժարականը պիտի ներկայացնէր, բայց նման որոշումի ցոյց չէ տուած: Ինք կանխահաս ընտրութիւններ կը պահանջէ: Մարտին է որ Պերլուսքոնիի նորածին (Ցունուարին կազմուած) կուսակցութիւնը՝ Ֆորցա Իթալիա չախչախիչ յաղթանակ մը կը տանէր եւ Պերլուսքոնի իտալական «նոր հրաչք մը» կը խոստանար: Բայց, արդէն իսկ վեց չաբաթի պէտք ունեցաւ կարենալ կառավարութիւն մը կազմելու համար, ուր տեղ տուաւ նաեւ նոր Ֆաչիստներու (Ազգ· Զինակցութիւն): Օտար երկիրներ, ամէնէն աւելի՝ Ֆրանսան, խիստ կերպով քննադատեցին ինչ որ Իտալիոյ նախագահին՝ Սքալֆարոյի սոսկեց յայտարարել· -- «Իտալիա ոչ կարգի հրաւէրներու պէտք ունի ոչ ալ խրատատուներուն»: Ամիսները անցան եւ Պերլուսքոնիի «հրաչքը» չերեւցաւ, ընդհակառակն, լիրը ահաւոր անկում արձանագրեց եւ ահռեակական պատկերն ալ փայլուն չէ: Միլանոյի մէջ, հարիւրի մօտ են միայն այն ցուցարարները, որոնք իրենց դօրակցութիւնը կը յայտնեն Պերլուսքոնիի եւ կը դատապարտեն Ոմպերթօ Պոսիի դաւաճանութիւնը: Ֆիկարո-ի թղթակիցը կը գրէ թէ թիւով քիչ են, բայց որակ կայ եւ 14 հազար ակումբ ընտեղծուած էր Մարտին. այսօր, անշուշտ յուսալքում կայ: Ամէն պարագայի մէջ, հաստատ կը թուէր որ Դեկտեմբեր 22-ին, Պերլուսքոնի իր հրաժարականը ներկայացնէ նախագահ Սքալֆարոյի:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ փապուղիին մէջ պայթում մը պատահած է Դեկտեմբեր 21-ին եւ 41 վիրաւոր կայ, կ'ըսուի թէ մէկ հոգի ալ մեռած է: Ոճրափորձը գործըւած է Ուղ Սթրիթի մօտ եւ ամբողջ բաժանեակ մըն է որ կրակ առած է: Ռումբը զնողը ձերբակալուած է· գործադուրկ մըն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ խլիրդին դարմանումը այլեւս պիտի չարունակուի չորգաբմանումով (ռատիօթերափի) որովհետեւ երկրորդ գործողութենէն ետք կիսարկուած քիմիաթարմանումը երկրորդական ծանր հետեւանքներ ունեցած է:

ԻՇԽԱՆ ՌԻՆԻԼ կրնայ հրաժարիլ Ցունուարին կամ Փետրուարին, ըստ Մաչէ: Ծանօթ է որ Մոնաքոյի իշխանը սրտի կամրջումի (փոնթաժ) մը ենթարկուեցաւ վերջերս: 71 տարեկան է: Իր տեղը կ'անցնի, հաւանաբար, իր տղան՝ իշխան Ալպէր:

ՊԱՀԼԻՑՆԻ համալսարանի քամփուսին վրայ հարիւրաւոր ուսանողներ հակակառավարական ցոյց մը ըրած են եւ դասադադրութիւնները դադրած են: Բանտերուն մէջ ալ ապստամբական չարժումներ եղած են:

ՊԷՅՐՈՒԹի հարաւային արուարձանին մէջ, ականուած կառք մը պայթած է եւ քազմաթիւ զոհեր կան: Ահաբեկչական արարքը տեղի ունեցած էր Սթէյլերի բազմաբնակ թաղամասին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՍԻՐԱՇԱՀԻԼ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եւրոպայի Մխիթեան մուտքը իր առջեւ փակ գտնելէ ետք, Անգարա որոշած է նոր մարտավարութիւններու դիմել նոյն ձախողութեան չհանդիպելու համար Մարտ 6-ի նիստին երբ կրկին օրակարգի պիտի դայ Թուրքիոյ հետ մաքսային միութեան հարցը:

Նոր մարտավարութիւնը պատրաստուած է վարչապետ Չիլլէրի ու նոր Արտաքին Նախարար Մուրատ Գարաեալչընի կողմէ· գլխաւոր նպատակն է Եւրոպացիներու մօտ փոխել այն ժխտական կարծիքը որ կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու անտեսումին:

Այդ մարտավարութեամբ գլխաւորաբար կը նախատեսուի Սահմանադրական փոփոխութիւններու ծրագիրի մը Ազգ· Ժողովէն վաւերացում ապահովել որպէսզի ատոր չնորհիւ հերքուին յատկապէս ՏԵՓ-ի երեսփոխաններուն պատիժներուն առթիւ եղած քննադատութիւնները:

Նոյն մարտավարութեամբ կ'որոշուի եւրոպական երկիրներու մէջ ձեռնարկել ծանօթացման արշաւի մը, համոզելու համար զանոնք թէ Թուրքիա անտեսական եւ քաղաքական տեսակէտէ պատրաստ է այդ անդամակցութեան:

Եթէ Ազգ· Ժողովը վաւերացնէ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մը դնելու առաջարկը, պաշտօնեաններու պիտի տրուի արհմիութիւն կազմելու իրաւունք:

Ահաբեկչութեան հետ պայքարի օրէնքի բանաձեւը Ազգ· Ժողովին պիտի ներկայացուի գաղափարի ազատութեան մասին յաւելեալ պարբերութեամբ մը:

Այս կէտերուն ամէնէն կարեւորը կը նկատուի Սահմանադրութեան փոփոխութիւնը որ եթէ իրականանայ, կարելի պիտի դարձնէ բանտարկութեան ծանր պատիժներու դատապարտուած քիւրտ երեսփոխաններու ազատ արձակումը:

Կը սպասուի որ յառաջիկայ օրերուն Թուրք վարչապետ կուսակցապետերու հետ հանդիպումներու չարքի մը ձեռնարկէ, որոշուած մարտավարութիւնը ընդունելի դարձնելու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(22 Décembre)

L'ANCIEN MAIRE D'EREVAN A ETE ASSASSINE

«Մոնտ» լրյս ընծայած է Սոֆի Շիհապի թղթակցութիւնը, Մոսկուայէն, որ կը հաղորդէ (քանի մը օրուան յապաղումով) Համբարձում Գալստեանի մահուան լուրը: Ցիշելէ ետք, քանի մը տողով անոր կենսագրականը, կ'ըսէ թէ 1990-ին Երեւանի քաղաքապետ նչանակուեցաւ, բայց ընդդիմութիւնը որու դէր - ազդայնականութիւնը կը դատապարտէր, յայտնեցաւ ձեռք ձդել իր հրաժարումը երկու տարի ետք: Ամբաստանուեցաւ որ չահատակութեամբ (թրաֆիք) կը զբաղի, համբաւ մը որ աւելի հող չահեցաւ երբ արտածման -- նեռածման ընկերութիւն մը հիմնեց եւ սկսաւ ճամբորդել ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ եւ արտասահման: Իրականին մէջ, Հ· Գալստեան երբեք չէր հեռացած քաղաքական գործունէութենէ եւ ապրուստի իր մակարդակը «պիզնըսմէն»ի մը հետ կապ չունէր: Աւելի երկար տեն հաւատարիմ մնաց Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի քան Ղարաբաղ կոմիտէի ուրիշ չեներարանները, որոնց մէջ նախկին վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեան որոնք կ'ամբաստանէին նախագահը որ «ծախու հանած է Ղարաբաղը»: Բայց, ամիսներէ ի վեր ինք ալ, ատոնց պէս, կը դատապարտէր «ոստիկանական Պետութիւնը» որ հաստատուած է Հայաստան, նախարար Վանօ Սիրադեղեանի իշխանութեան ներքեւ: Ցայսօր չլուսաբանուած քաղաքական չարք մը սպանութիւններ, ինչպէս նաեւ բախումներ նախագահին եւ ընդդիմութեան կողմնակիցներու մէջեւ, ապականած էին արդէն քաղաքական մթնոլորտը յետ -- խորհրդային ամէնէն կայուն Հանրապետութեան մէջ: Գալստեանի սպանութեան վաղորդայնին որուն ցասկացական ներքոյը ստորագրած է նախագահը, Վազգէն Մանուկեան եւ Դաւիթ Վարդանեան ետ կուտային երեսփոխանական իրենց լիազօրագիրները: Բազմաթիւ երեսփոխաններ որոչեցին պօյքոթի դիմել եւ չմասնակցիլ նիստերուն, երբ ձախողութեան մատնուեցաւ այն քուէարկութիւնը որ կը պահանջէր նախագահ Տէր -- Պետրոսեանի ներկայութիւնը Խորհրդարան: Այս վերջինը պատճառաբանած էր իր մերժումը, քննութեան ընթացքը չխանգարելու անհրաժեշտութեամբ:

Դաւիթ Վարդանեան յայտարարած է որ «չմբաստաներ անձնապէս նախագահը որ ապսպրած (fոմաճնոիթէ) ըլլայ մահափորձը» բայց, «ներկայ մթնոլորտին մէջ, իր չրջապատէն մէկը կրնար ինքզինքը լիազօրուած զգալ այդ ոճիրը գործելու»:

ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ. (*)

Սխալ պիտի ըլլար խորհիլ թէ յոբելեան մը միայն մէկ գրագէտի գործին ու կեանքին մասին հրապարակային յայտարարութիւն մըն է: Իրապէս մեզք պիտի ըլլար մէկ անձի համար, այդքան տաղտուկ եւ աղմուկ: Բայց կայ վաստակը, մանաւանդ երբ ան կը պահպի իր ամբողջ հասակով Սփիւռքի գրեթէ չիսուն տարիներու երկայնքին, 1940-ական թուականներէն մինչեւ 1990-ականները, գործած ցուցանիչ մը այդ Սփիւռքին գրական ճաշակներուն յեղաշրջումին: Իսկապէս բախտաւոր սերունդ մըն ենք, երբ նկատի առնենք որ ամբողջ արեւմտահայ գրականութիւնը 70 տարիէն աւելի չէր տեւած, 1845-ի Վարդան Փաշայի եւ Յովհաննէս Հիսարեանի վէպերէն մինչեւ արեւմտահայ վերջին կարեւոր գործը որ Սիամանթոյի «Սուրբ Մեսրոպ»ն էր, 1915-ին: Մենք արդէն կը խօսինք 21-րդ դարու հայ գրականութեան մասին, նոր ուժեր կան որ արդէն կը հրմշտակեն արմուկներով եւ համակարգիչի «մուկ»երով ու տեղ կը բանան իրենց անձին ու գործին համար եւ երկուքը մէկ գրական հանդէս կը հրատարակեն պայծուցիկ գործերով որոնք սակայն ցարդ սպառնալիքներէ անդին չանցան:

«Պատուհան»ին (1956) քերթուածները, յաճախ դրուած Փարիզի ուսանողական պարահանդէսներու ժխորին մէջ, սեղանի ծածկոցներու վրայ, մէկ չունչով, կամ Քարթիէ Լաթէնի սրճարաններու եռուզեռին մէջ սուրճի չորրորդ գաւաթը ձեռքին՝ սահմանագիծ կը դնեն նախապիւռքի եւ Սփիւռքի միջեւ, այսինքն կռնակ կը դարձնեն 1920էն մինչեւ 1950-ական թուականները երկարող գրական ճաշակին, առանց սակայն պիտակցելու թէ իրենց խիտ, բնազդային ու երխտասարդական բիւրտ խակութեամբ նուաճուած տողերը նոր կեանքի մը ճամբան պիտի բանային, մինչեւ 21-րդ դար: Ասով հանդերձ, Լեւոն Սիւրմէլեանի «Լոյս Զուարթ»էն (1924) մինչեւ Բիւզանդ Թօփալեանի «Արճանագիրը»ը (1959) արեւմտահայ քննարերդութեան տառապագին աւանդութիւնը կը չարունակուի Սփիւռքեան վաճառանին մէջ, բայց այլեւս ըսպառած իր ներշնչումէն: Միայն Նիկողոս Սարաֆեանի քերթողութիւնն է որ կ'ազատագրէ ինքզինքը ընկղմող նաւէն ու կը նետուի դէպի մտածումի եւ զգայնութեան նոր, արդիական սարահարթներ ու կիրճեր: «Պատուհան»ը այդ ազատագրումի նոյն չարժումին մաս կը կազմէ, սա տարբերութեամբ որ եթէ հասունութեան եւ արուեստի աւելի ցած մակարդակի վրայ է քան Սարաֆեանին երկը՝ ան որեւէ ազգականական կապ չունի գրական աւանդութեան հետ: Ոչ հայ ոչ ալ օտար -- զուտ ինքնեկ, անինքնութիւն, առանձին եւ արկածախնդիր՝ Սփիւռքն է:

Բուն անկիւնադարձը պիտի գար «Գաղաք»ով (1963), գիրք մը որ պատկերը կը կարծէր ըլլալ իր սերունդին -- կեդրոնախոյս, կոսմոպոլիտ, անպատկառ, ինքնատիպ: Ոչինչ կը պատրաստէր անոր գալուստը, ոչ հեղինակին կենագրէն ոչ ալ գրականութեան մառաններու պահեստներէն: Հոն էր որ կեանքի քաոսը ձեւի բերելու, անհեթեթին մէջ որոշ օրէնք, գոնէ կեդրոններ հաստատելու առաջին, տկար, անհամոզիչ բայց անկեղծ փորձը եղաւ մեր գրականութեան մէջ: «Դիւցազներգական ճիգ», ինչպէս կը յաւակնի հեղինակը, սակայն գործը անցաւ աններկատ իր իսկ սերունդին կողմէ, որուվհատեւ այդ սերունդը ոչ մէկ վայրկեան ուզեց ինքզինքը ճանչնալ: Բայց գիրքը, իր ձեւով, պզտիկ յեղափոխութիւն մըն էր Սփիւռքի գրականութեան մէջ ու Պէյրութի հնաբոյր դասատուներու աւանդած գրական պատմութեան հակադրուած: Սարսափելի ուրացում մը կայ ընթացիկ ժառանգին ու առոր ներկայացուցիչներուն «Շանթ - մանթէն մինչեւ տիւզ-տապան Իշխանի եւ տաղանդաւոր սրիկաներու ըմբռնումները» ինչպէս ինք կ'ըսէր այդ օրերուն -- յանուն Փարիզէն բերուած մեծամիտ, էլիթիսթ չափանիշերու: Եւ այն ամբողջ քօղազերծումը անբարոյականութեան եւ կեղծիքին որ «Գաղաքը» կ'ընէր իր մանրանկար եւ անվնաս ձեւով հակառակ որ օրուան մեծավարքիամ իշխանաւորները զինք վնասակար տարր կը նկատէին բայց զաղտնի կերպով կը կարդային, միասին՝ բոլոր «վրան-բաց» բառերն ու պատկերները որոնց մէկ մեղքը կեանքի հաճոյքը եւ ազատութեան վայելքը ծերացած ու անկար գրական ոճին մէջ մոցնել ուզելն էր -- տասնըերկու տարի եռք պիտի պայթէր բոլորին գլխուն քաղաքացիական պատերազմի կերպարանքով, և քար ու քանդ ընէր խազէթուզէթ դղեակները զորս չիներ էինք բոլորս: Մարգարէական բան մը կար այդ հատորին մէջ:

«Գաղաք»ին մէկ կողմնակի երեսը յայտնի կ'ըլլայ «Գառուղի»ին մէջ (1970-ական թուականներ): Քանդումը հոն ալ կը չարունակուի (այդ հատորը հայ ըմպիւռքի մէջ սեւ ցանկի վրայ առնուելու եւ հրապարակէն քաշուելու առաջին ու վերջին երկբայելի պատուին արժանացաւ: Եւ այդ՝ հատորը լոյս ընծայող հրատարակչատան կողմէ իսկ, որ չէր համարձակեր իր անունը դնելու գրքին վրայ...): Ըմբոստութեան ջիղը որ կայ այդ հատորին մէջ -- «Խանգարուած վերելակը» կ'ակնարկէ հիներուն գրական հասկացողութեան որ «վեր չելլեր այլեւս»... «Պուրճ Համուտի Կօշկակարնեուն Պարը» կը հակազդէ Համրայի եւ Էյրէֆիէյի պուրժուա Հայութեան եւ հայաստանեան պար պարող անվաեր, կապիկ-կարած պէյրութահայ պարախումբերուն, «Պէյրութ - Փարիզ»ը կ'ընդվզի լկած, քառակուսի-տափակ Հայութեան դէմ, «Բարկութիւն»ը կը նետուի Ատուծոյ դէմ, «Պրիմատկ»ը Կոմիտասի խեղթութեան հէքեաթը կը չանայ քանդել՝ հակադրուելով «Անլռելի Զանգակատուն»ին դասականացած թէզին եւ վարդապետին տրամը փոխադրելով բոլորովին տարբեր վլանի մը վրայ եւայլն: Այս քերթուածները ալ չեն կարդացուիր որովհետեւ Սփիւռքի ճաշակը հիմա աւելի տոկուն ու նրբացած է: Գրքին ոգին կ'արձագանգէ ժամանակաշրջանի քաղաքական դէպքերուն ալ -- Եղեռնի 8իսնամեակի առեղծած արտակարգ յուզումը, արաբական աղջայնականութեան եւ համայնավարութեան բախումէն ծագած յեղափոխական ցնցումները, Սուրիոյ հայ գաղութին ճգնաժամային ապրումները, հայ ահաբեկչութեան չղթայազերծած ղգացական առաջին պոռթկումները, Լիբանանեան քաղաքացիական կռիւներուն առաջացուցած ահաւոր անստուգութիւնը:

Հասած ենք 80-ական թուականները արդէն: Միջին Արեւելքի Պիկ Պանկէն ծագում առած են Գանատայի, Միացեալ - Նահանգներու, Աւստրալիոյ գաղութները ու հեղինակը ինկած է արեւմտեան քաղաքակրթութեան ամէնէն հարազատ միջավայրին՝ արեւելեան Միացեալ - Նահանգներու գիրկը: Աւելի խիտ, տենդագին եւ կրկնապէս անհեթեթ նկարագիր մը ունի կեանքը: «Ահազանգ»ը լոյս կը տեսնէ այդ թոհուբոհին մէջ սակայն ոչ մէկ տող կ'ելլէ հեղինակին գրիչէն որ նուազագոյն դատապարտութիւնը կամ քննադատութիւնը ըլլայ ամերիկեան կեանցային, անոր չափազանցութիւններուն եւ արատաց մշակոյթին: «Արուեստը բարոյականէն անդին է» կը մտածէ քանատեղծը «Աստուած մէյ մը զարկեր է մարդ արարածին գլխուն՝ ինծի չէյնար երկրորդ հարուած մը տալ անոր»: Լոկ իր պարտականութիւնը պիտի ընէ գրագէտը, այսինքն՝ պիտի յայտնէ մարդոց ճշմարտութիւնը, մարդիկ ազատ են մտիկ ընելու կամ ոչ: Եւ ահա կը ծնի բանատեղծին առասպելային տիպարը, այն որ «Ահազանգ»ը կը հնչեցնէ եւ կը զգուշացնէ մարդիկը Ատուծոյ կամ նախախնամութեան լարած թակարդէն: Յովհաննէս Մկրտիչին նման, բանաստեղծին գործն է զգալ կեանքին ահարկու անհեթեթը, զգալ վտանգը «էչ նահատակ» երթալու եւ լուրը տալ մարդոց: Բայց ոչ մէկ վայրկեան ան կեանքի արժէքը, գեղեցկութիւնը եւ համը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ, ոչ մէկ տեղ համակերպումի, «կեանքի ունայնութեան», Զարի կամ Բարիի խօսք կ'ընէ: Կեանքը ապսիւրտ է, ողբերգական բայց հոյակապ է վիճակիս: Միայն մէկ բառ «Մհեր» - յայտնի կ'ընէ թէ գրութիւնը Հայութեան ուղղուած է, մանաւորաբար: Հատորը կ'աւարտի «Ոճիր եւ Պատիժ» երկար բանաստեղծութեամբ ուր լիբանանեան քաղաքային պատերազմը կը վերածուի աշխարհի ու մարդկութեան մասին այլաբանական պատմութեան մը ուր «Պատիժը» այսինքն սոսկալի տառապանքը այդ անմարդկային կռիւին՝ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պինդը զոր կը վճարենք բոլորս որպէսզի ճշմարտութեան արժանի ըլլանք...: Ահա մարդ էակին պատկերը կամ «մարդկային կացութիւնը», ճամբայ ինկած երջանկութեան փնտռտուքին:

...գտնել շուկան Բարուխանդ,
Ձրի անձայր աւարակոյտ
անցնիլ անդին, հասնիլ եղեմի ծիհար
մարդդրսին՝
անմեղութեան պատշգամին
ուր կայներ է աւ շուարումի ծուխերուն
մէջ սոված ծարաւ
ու կը սպանէ ինչ որ շարժի փողոցին
մէջ գիտակցութեան
ուր ինքն է որ սարսափահար
ապաստաներ փամփուշտներէն
պահուըտեր՝
հանդարտ պահ մը կը սպասէ
որ վազէ փախի տուն երթայ
կինը գտնէ, շունչ մը քաշէ, սուրճ մը
խմեն միասին:

Այս հատորն ալ իր ժամանակի ու մըտայնութեան վկան է բայց պիտի փորձէ երկի բարձրացող կառոյցին մէջ իր յատուկ, օրկանական տեղը ունենալ: Այդ իմաստով, մէկ մասնիկն է Սփիւռքի ներքին կենսագրութեան որ յաջորդ հատորով աւելի բարձր մակարդակի մը պիտի ընէ: Այդ հատորը «Խուճապ»ն է:

(*) ԽՄԲ. -- Ա.ը տե՛ս. «Յառաջ» Դեկտեմբեր 8:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԲԱՌԵՐ, ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՆՁԵՐ

Բ.

Անցեալ օր զարձեալ քանի մը բարեկամներու հետ կը խօսէինք մեր լեզուի դեղեցկութիւններուն մասին: Անոնցմէ մէկը, որ բժիշկ է, պատմեց յուշ մը հանդուցեալ Պատրիարքէն: Ծառուն յուշ մըն էր:

Օր մը, ճաշասեղանի մը վրայ, Պատրիարք Սրբազանը հարցուցած էր անոր.

-- Ըսէ՛ նայիմ տոքթոր, ի՞նչ տարբերութիւն կայ չատակերին ու որկրամոլին միջեւ:

Բժիշկ բարեկամս անմիջապէս պատասխանած էր.

-- Սրբազան Հայր, չատակերը այն անձն է որ նոյն կերակուրէն չափէն աւելի չատ կ'ուտէ: Իսկ որկրամոլը այն անձն է որ անյագուրդ կերպով բերան կը դրկէ ինչ որ գտնէ իր չուրջբոլորը:

Սրբազանը պոհ մնացած էր:

-- Կեցցես, ո՛րկէ պիտես այս նրբութիւնը:

-- Ձեր գիրքերէն մէկուն մէջ կարդացած եմ, Սրբազան Հայր: Էջին թիւն իսկ կրնամ ըսել:

Մեր լեզուն ալ, իր ճոխութեամբ ու ճկունութեամբ, կատարելագործեալ ուրիշ լեզուէ մը վար չի մնար, նոյնիսկ կը գերազանցէ այդ լեզուներէն չատերը: Բայց միշտ ու միշտ կ'արժէ հարց տալ թէ մեր ժողովուրդը որքա՞ն գիտէ այս հիանալի լեզուին արժէքը:

Անցեալ օր ալ ծանօթներէս մէկը իրարու հետ չփոթած էր քնատ եւ անքուն բառերը եւ մէկուն տեղ միւսը կը գործածէր: Մինչդեռ պիտենք որ այս երկու բառերը տարբեր իմաստներ ունին: Եթէ երէկ դիշեր քուն ունէիր, սակայն սա կամ նա գործի պատճառաւ չկրցար անկողին մըտնել, կամ ժամանակ չունեցար քնանալու, կը նշանակէ որ քնատ էիր ամբողջ դիշերուան ընթացքին: Իսկ քնանալու ժամանակ ունենալով հանդերձ, նոյնիսկ տասը ժամ անկողնիդ մէջ մնացած ըլլալով հանդերձ, եթէ սա կամ նա մտածումի պատճառաւ չէիր կրցած կանոնաւոր քնանալ, չէիր կրցած աչքերդ գոնէ ժամ մը, կէս ժամ փակել, կը նշանակէ որ անքուն էիր ամբողջ դիշերուան ընթացքին:

Հաղարաւոր տարիներու ընթացքին կերտուած, կազմուած ու կատարելագործուած լեզու մը կրնա՞յ մէկ կամ երկու սերունդներու կեանքի ընթացքին կորսուիլ, անհետանալ, կամ գոյատեւել որպէս մի այն շատ վոքրիկ թիւով մարդոց սպրանքը: Եթէ նկատի առնենք այն անփառունակ վիճակը, որուն ներկայիս մատնուած է Արեւմտահայերէնը, պիտի ըսենք պատասխանել որ այո՛, լեզու մը կրնայ այսքան կարճ ժամանակի մէջ բռնել կործանման ու անհետացման ճամբան: Արեւմտահայերէնին օրրանը Սփիւռքն է եւ Սփիւռքն ալ չունի հաղորդութիւնը բոլոր այն կառոյցներուն, որոնք լեզուները կ'ապրեցնեն, կը զօրածածեն, կը պահպանեն, կը զարդացնեն, այսինքն չունի իր համալսարանը, իր ակադեմիան, իր քաղաքական ու վարչական մեքենան, իր պետական հրատարակչատունները, իր խորհրդարանը եւլն.: Այլ բառով, Սփիւռքը, այսինքն արեւմտահայերէնը իր ետին չունի պետականութիւն մը ինչպէս արեւելահայերէնը ունի: Արեւմտահայերէնի գործածութիւնն ու պահպանումը մնացած է ժողովուրդի մը անհատներուն ուսերուն վրայ:

Անտարակոյս Միջին - Արեւելքէն մինչեւ Եւրոպա, մինչեւ Ամերիկա եւ Գանատա, աշխարհացրիւ Հայերու միջեւ այսօր ալ կան մարդիկ, որոնք կ'ողբան իրենց մայրենի լեզուին այժմու տխուր վիճակը: Ի՞նչ ընել, որ անոնք իրենց կեանքին զլխաւոր նպատակը դարձուցած են իրենց մայրենի լեզուն: Իրենց համար այդ մայրենի լեզուն դանձերուն ամէնէն թանկագինն է: Այդ լեզուին համար ապրած են, այդ լեզուով ապրած են, եւ եթէ տակաւին պիտի ապրին, կամ պիտի անմահանան, այդ լեզուով է որ պիտի ապրին ու անմահանան: Ուսուցիչներ են անոնք, որոնք ուխտած են մայրենի լեզուն սորվեցնել սերունդներու, կամ դրագէտներ ու մամուլի մարդիկ են անոնք, որոնք ուխտած են սակաւաթիւ ընթերցողներու դեղեցիկ գրականութիւն հրամցնել, կամ արուեստագէտներ են անոնք, որոնք դաշտ իջած են մեր ժողովուրդին մշակութային դանձերուն վրայ նորեր աւելցնելու համար, կամ վերջապէս ուսումնասիրողներ են, մանաւանդ լեզուագէտներ են անոնք, որոնց կեանքի նպատակն է յաւերժացնել իրենց ժողովուրդին մտքի դանձերը: Բոլորն ալ իրարու ուղղակի կապուած են միայն մայրենի լեզուի գիծով: Բայց անոնցմէ մէկը կամ միւսը ամէն օր կը տեսնէ որ այդ գիծին դիմացի կողմը սկսած է մնալ պարապութեան մէջ: Դիմացինը կ'անհետանայ եւ գիծը կը մնայ պարապութեան մէջ: Ո՛չ մէկը կուզայ լեցնել անհետացողին տեղը: Այն, որուն միակ ու անկորնչելի հարստութիւնը իր մայրենի լեզուն է, օրէ օր կը տեսնէ որ իր չուրջինները տասնոց չեն տար այդ դանձին: Չեն բաժներ իր ճաշակը, չեն ճանչնար իր լեզուն, չեն կարդար անոր գրածը, չեն հասկնար իր ըսածը: Եւ ան օրէ օր կ'անդրադառնայ որ ահաւոր բազմութիւններով լեցուն տարածութեան մը վրայ միամինակ մնացած է: Եթէ հրաչքով հոս կամ հոն յանկարծ իր մէկ նմանը գտնէ, այդ երկուքը արցունքոտ աչքերով պիտի փաթթուին իրարու, իրարու պիտի պատմեն իրենց ցաւերը եւ պիտի չուզեն բաժնուիլ իրարմէ:

Տառապանքներ կան որոնք մարդը անձնասպանութեան կրնան տանիլ: Դժուար է հասկնալ թէ մէկը ի՞նչպէս անձնասպան կրնայ ըլլալ, բայց իրողութիւն է: Մէկը որ կը սիրէ ու չի սիրուիր, կրնայ անձնասպան ըլլալ: Մէկը որ կը սիրէ ու կը տեսնէ որ իր սէրը հեղնանքի կ'արժանանայ, կրնայ անձնասպան ըլլալ: Մէկը որ ամբողջ կեանքին մէկ գործ մը ստեղծած է եւ որ կը տեսնէ թէ այդ գործը չի գնահատուիր ո՛չ իսկ մէկ հոգիի կողմէ, կրնայ անձնասպան ըլլալ:

Ես կը հաւատամ որ մէկը յուսահատութեան անձնասպան կրնայ ըլլալ նաեւ տեսնելով որ իր չուրջինները աղբանոց կը նետեն այն մայրենի գանձը, որուն համար ան իր ամբողջ կեանքը նուիրագործած է:

Բ. Հ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵՒ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ եւ եկեղեցւոյ Մշակոյթի Յանձնախումբի հովանաւորութեամբ, անցեալ շաբաթ Դեկտեմբեր 17-ին, յեսմիջօրէին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի եւ շրջակայի կիրակնօրեայ եւ Միօրեայ եօթը հայկական վարժարաններու աշակերտներու մասնակցութեամբ Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթ մը:

Սոյն առնահանդէսին ներկայ եղան Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նադալեան, Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեան, Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Աւետիս Քհնյ. Պալըգեան եւ բազմաթիւ ծնողներ:

Ժամը 15-ին արդէն Փարիզէն, Ալֆորվիլլէն, Պանեէօ - Գաշանէն, Ասնուվիլլէն, Շաւիլլէն, Պուա - Գոլոմպէն եւ Իսի - լէ - Մուլինոյէն բազմաթիւ փոքրիկներ առաջնորդութեամբ իրենց ուսուցիչներուն կամ ծնողներուն փութացած էին Կաղանդ Պապան դիմաւորելու եւ առնելու իրենց նուէրները:

Յանուն Կրօնական Ընկերակցութեան նախ խօսք առաւ վարչութեան նախագահ՝ Պր. Համազասպ Մոմճեան որ ներկաներուն քարի գալուստ մաղթելէ յետոյ յիշեցուց թէ այս դեղեցիկ հաւաքոյթը նախաձեռնութիւնն էր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին որուն սիրով ընդառաջ գացած է Եկեղեցին եւ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը: Պր. Մոմճեան անդամ մը եւս չեշտը դնելով այսօրինակ նախաձեռնութիւններու անհրաժեշտութեան վրայ, վեր առաւ հայ եկեղեցւոյ դերը որպէս հայ լեզուի պահպանման կռուանններէն մէկը որ այսօր ալ կը շարունակէ նախանձախնդիր ըլլալ հայ լեզուի պահպանման, մանաւանդ Սփիւռքի դաժան պայմաններու մէջ, քաջալերելով եւ հովանաւորելով նմանատիպ ձեռնարկներ: Ապա ան բեմ հրաւիրեց Պր. Արթիւր Պէյլէրեանը որ յանուն միօրեայ վարժարաններու անդրադարձաւ օրուան հանդէսին: Ան դիտել տուաւ յատկապէս, թէ երբ մենք այստեղ ուրախ եւ հանդիսաւ պայմաններու մէջ Նոր տարին կը դիմաւորենք, պէտք է պահ մը դնենք մեր հայեացքները ուղղենք դէպի մեր մայր Հայրենիքը ուր մեր ժողովուրդը ահագին դժուարութիւններու դէմ առ դէմ կը դանուի եւ որեւէ ժամանակէ աւելի պէտք ունի մեր թէ բարոյական եւ թէ նիւթական աջակցութեան, ակնարկելով ի մասնաւորի մեր հայրենադարձ մանուկներուն: Պր. Պէյլէրեան յոյս յայտնեց թէ մինչեւ տարիէ մը դոնէ հայրենիքը կարենայ իր դժուարութիւնները յաղթահարել որպէսզի վերստին կեանքը հոն ստանայ իր բնականոն ընթացքը: Ան յատկապէս չեշտեց յաջորդ տարուան Յունիս ամսուան մէջ տեղի ունենալիք ընդհանուր դիտելիքներու մրցումի մասին, յոյս յայտնելով որ անոր ալ այսքան հոծ թիւով աշակերտներ կը ներկայանան:

Ապա ներկաները Հայաստանի քայլերգը՝ «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս երգեցին: Ուսուցչուհի Օր. Ճոյս Մաալուլի որ ձեռնհասօրէն վարեց փոքրերու յայտագիրը, բեմ հրաւիրեց խումբ մը աշակերտներ: Կարինէ Արիմեան արտասանեց բանաստեղծութիւն մը որուն սրինգով ընկերակցեցաւ Ովսաննա Պալեան: Ապա Մայր Եկեղեցւոյ Շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ ղալրոցներու աշակերտները Տիկին Մարիննա Սողոմոնեանցի եւ Օրիորդ Սիլվա Էլմաճեանի դլխաւորութեամբ յաջորդաբար ներկայացուցին Յիսուսի ծննդեան լորհրդանշող բեմականացուած դեղեցիկ պատկեր մը եւ զանազան արտասանութիւններ: Անոնց չմոռցին նաեւ Առնուվիլի ներկայացուցիչները որոնք Տիկին Լուսին Գարագեանի դլխաւորութեամբ ներկայացուցին երկու ուրախ խմբերդներ: Ապա Ալիս եւ Ալին Գէորգեան քոյրերը դաշնամուրի վրայ չորս ձեռքերու նուագածութեամբ ներկայացուցին Տիգրան Չուխաճեանի «Կարինէ» օփերէթէն հատուած մը եւ Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» պալէէն «Վարդապոյն Աղջիկներու Պարը» սուիթը տպաւորելով ներկաները: Վերջաւորութեան «Սիամանթօ» միօրեայ ղալրոցի աշակերտուհի՝ փոքրիկն Գայեանէ Պալըգեան ղդալի ապրումով երգեց «Հիւսիս Արեւելք» ամանորեայ ղեղեցիկ երգը արժանանալով ներկաներու ջերմ ծափողջոյններու:

Փոքրիկներու խանդավառութիւնը հասաւ իր դադաթնակէտին երբ Մայր Եկեղեցւոյ դպիրներէն Պր. Յարութիւն Պօշնակեան Կաղանդ Պապայի տարազով մուտք դործոց եւ իր նուէրներով ուրախացուց փոքրիկները ու անոնց ծնողները:

Վերջաւորութեան Գիւտ Արք. չնորհաւորելով ներկայ հանդիսութիւնը կազմակերպողները, անոնց այս դեղեցիկ նախաձեռնութեան առթիւ, իր հայրական օրհնութիւնները բաժնեց բոլորին, միաժամանակ մաղթելով որ այս հանդիսութիւնը աւանդական դառնայ եւ այսուհետեւ բոլորը անխտիր դան որ ջերմ ու հարազատ անկիւն մը ունին Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երդիքին տակ:

Ապա ներկաները հիւրասիրուեցան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբի պատրաստած համադամ կարկանդակներով եւ ըմպելիներով:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՀԱՅԿ. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական Բժշկական Միջազգային Վեցերորդ Համագումարը Պոսթընի տեղի կ'ունենայ 1995 Յուլիս 5 - 9 թուականին: Այս բացառիկ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ տեղական Հայ - Ամերիկեան Բժշկական կազմակերպութեան կողմէ՝ օժանդակութեամբ Մոնրէալի մէջ դտնուող Հայկական Բժշկական Համաշխարհային Յանձնաժողովի (AMIC):

Հայկական Բժշկական Միջազգային Վեցերորդ Համագումարի կազմակերպիչները (բժիշկներ՝ Ռիչըրտ Պապայեան, Ճոն Սարեան եւ Սթիվ Գարեան) իրը հաւաքավայրներու կեդրոն ընտրած են «Մարիոթ - Գոբլի - Փլէյս» հիւրանոցը, եւ կ'ակնկալուի որ առողջապահութեան ասպարէզի աւելի քան 1000 մասնագէտներ իրենց ընտանիքներով հոն ըլլան: Մարիոթ հիւրանոցը կը դտնուի Պոսթընի հռչակաւոր «Պէք Պէյ» շրջանին մէջ, ուր մօտ 200 խանութ, ճաշարաններ եւ արուեստի ցուցասրահներ կան: Ամերիկեան անկախութեան ոսնակատարութիւնը՝ Յուլիս 4-ին, տեղի կ'ունենայ հրաշագեղով, երաժշտական համերդներով, ծրագրուած աւելի քան 130 ներկայացումներով:

1988 թուականի ողբերգական երկրաշարժը եւ Հայաստանի հանրապետութեան անկախութեան հռչակումը կը կազմեն հիմը Հայկական Բժշկական Միջազգային 6-րդ Համագումարին: Կազմակերպիչ Յանձնախումբը ընտրած է «Հայաստանին Օգնող Հայեր» նշանաբանը, որ առաջնորդող ոգին է վեցերորդ Համագումարին:

Ներկայ պիտի ըլլան բժիշկներ, առաջնորդներ, դեղագործներ, Փիլիպոերաւիւտաններ, հանրային առողջապահութեան մասնագէտներ, հիւանդապահներ, հիւանդանոցի վարչականներ, հոդեբոյժներ, բժշկական հետազօտողներ, եւայլն:

Հայկական Բժշկական Միջազգային Վեցերորդ Համագումարի ծրագիրը պիտի պարունակէ դասախօսութիւններ՝ միջազգային եւ տեղական մասնագէտներու կողմէ, պատկերաւոր ապդի ձեւով ներկայացումներ եւ դասախօսութիւններ՝ բժշկութեան, հասարակական առողջապահութեան, հիւանդանոցային վարչութեան, եւ ընդհանուր բժշկական հարցերու շուրջ: Ընկերային ժամանցներ եւ մշակութային երեկոներ պիտի կազմակերպուին մասնակցողներուն եւ ընտանիքներուն համար:

Միջազգային Վեցերորդ Համագումարը կապ պիտի հաստատէ աշխարհի բոլոր բժշկական մասնագէտներու միջեւ եւ դրամահաւաքի միջոց պիտի հանդիսանայ՝ Հայաստանի թուժօդնութիւն մատուցարերու: Անոնք որոնք կը հետաքրքրուին եւ կը փափաքին մասնակցիլ, կրնան կապ հաստատել Հայկական Բժշկական 6-րդ Համագումարի Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով.

6TH WORLD CONGRES COMMITTEE
c/o Travel Vision International
49 River Street
Waltham, MA 02154
U.S.A.
Tél. : (617) 647-5530
Fax (617) 894-6454

"ՈՉՆԻ"Ի ԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆԵՐԷՆ

Լսափողը վերցնում է Օնոլի կինը:

- Հարս Չան, Օնոն տո՞ւն է:

- Չէ, դնացել է Մկոյի թաղմանը:

- Հարս Չան, օր Օնոն կու գայ, ըսա՝ Մկոն զանգեց ու դնաց Վարդուշի թաղմանը...

*
**

Գիւմբեցի Մկոն մօտենում է թերթի կրպակին:

- Քուր Չան, անտէր թերթ ունի՞ս, - դիմում է վաճառողուհուն:

- Անտէր թե՞րթ: Չէ՛, այդպիսի թերթ չեմ ստանում:

- Իյա՛, - իր հերթին զարմանում է Մկոն, - հերթը մեր ԵՐԿԻՐՆ ի՞նչ է, անտէր չէ՞...

*
**

- Հայրիկ, ինչո՞ւ կովերն ու եղները պոզեր ունեն, իսկ հորթերը՝ ոչ:

- Պարզ է, հորթերը դեռ ամուսնացած չեն:

*
**

Զղեր Խաչիկը իր մեքենայով դնում է Երեւանի Չէյթունի թաղամաս:

Մի երեւանցի կանդնեցնում է մեքենան եւ հարցնում.

- Ախպեր Չան, ո՞ւր ես դնում:

- Չէյթապտուղ թաղամաս, - պատասխանում է Խաչիկը:

ՋԱԻԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վ Է Պ

-- Ուր է, ըսաւ, երեք անդամ տեղ փոխեցինք ... Մրիատոսի դերեզմանատան եռեւը փոսին մէջ ... Այո, կը յիշեմ կոր, ամէնէն առաջ փոսին մէջ տեղաւորուեցանք ... Եաքը դուն հոս ազուոր չէ, չատ մեզու կայ ըսիր, այո, կը յիշեմ կոր, վար իջանք ... Հոնկէ...

-- Հոն ալ, չատ տաք է ըսի, քնաւ հով չի բանիր կոր հոս ըսի, Լունա Փարքէն անդին տարի քեզ: Վերը, դերեզմանին եռեւը անչարժ պառկած էր: Դուն չտեսար: Բայց ես տեսայ: Ես կը տեսնամ:

-- Դուն վարժուեր ես, ըսաւ Նորմա նըշանակալից չեշտով մը:

Սուր խնդաց, ոչ առանց հպարտութեան: Եւ խորհեցաւ թէ այնքան ալ չատ վարժութիւն չունէր՝ Նորմային առաջ: Բայց Նորմային հետ, վեց ամիսէ ի վեր, բացօթեայ սիրարանութեան մասնագէտը դարձած էր:

-- Վարն ալ ռէօնթկենճի կար: Ամէն կողմ ցանց հիւսած էին: Եւ դուն չտեսար:

-- Դուն ալ չտեսնայիր նէ՞, Սուր:

Մտատանջութիւն կար ձայնին մէջ:

-- Մեզի բան մը ընէին նէ՞:

-- Ռէօնթկենճիները բան մը չեն ըներ, ըսաւ Սուր, ոչ չատ վստահ ներքնապէս:

Նորմա ծամածռութիւն մը ըրաւ թեթեւ սարսուռով մը, կծկտեցաւ Սուրի թեւին տակ.

- Ըսել է, իրա՞ւ է Սուր, մեր գլխուն վրայ...

-- Ճիշդ վրան:

-- Բնաւ ձայն մը չհանեց: Կրնա՞յ ըլլալ:

-- Եղաւ:

Գլուխը կախեց:

-- Մե՛րը անիծեմ, մոլոտաց: Ազատ տեղ մը չունիս:

Վհատութիւն մը յաջորդած էր իր բըռնազբօսիկ յոխորտութեան: Առջի չաբաթ ալ՝ կզդին, այս իրիկուն ալ՝ հանըային պարտէզը, վախցած էր: Բարդ, չիոթ, ներմղուած բայց բաւական սաստիկ վախ մը, որ յապաղած ծանր հակազդեցութեան մը ծնունդ կուտար հիմա: Կրնար միջադէպ ծագիլ ու ոստիկանատունները քաշկռտել գիրենք: Գայթակղութիւն՝ ընտանիքներուն մէջ: Կրնային յարձակումի ենթարկուիլ, Նորմային գլխուն փորձանք մը ... Այն առեն պէտք էր պաշտպաներ զայն: Թերեւս կը սպաննուէր: Կամ առնուազն՝ նորէն պահականոց, նորէն զայրթակղութիւն, մեծ խնդիր .. կամ կրնար ձեռ ուտել, եւ աղջիկը կ'առեւանդէին. խայտառակ ալ կ'ըլլար աղջիկը պաշտպանելու անկարող ըլլալուն համար: Եւ արդէն անհանդուրժելի էր այն գաղափարը անդամ՝ թէ...

Այնքան մտազբաղ էր որ քանի մը անդամ փախցուց Փանկալթիի ոստիկանին նշանը: Նորմա ձայն չհանեց: Ինք իր վիճակին ձգեց զայն վախկանկատութեամբ: Երկարօրէն սպասեցին դիմաց անցնելու համար:

Նորմա տեսաւ թէ Սուր դէպի Օսմանպէյ կ'առաջնորդէր զինք: Հեչտալի տաքութիւն մը չրջեցաւ մարմինին մէջ: Գիտէր թէ երբ Սուր ճամբան երկարէր՝ վերադարձին, չէր կշտացած իրմէ եւ մութ անկիւն մը կը փնտռէր: Օսմանպէյի կեդրոնը մութ անկի՞ւն...

Սուր ձախ դարձաւ՝ դէպի չուկային զառիթափը: Հիմա խոժոռ, ջղային վիճակ մը ստացած էր: Առջեւը կը նայէր նեղսիրտ, գլխահակ, ուսերը եւ թեւերը չարժելով անդիտակցաբար: Անճրկած մարդու պէս: Ու արագ արագ կը ծխէր: Նորմա հասկցաւ, ղգաց անոր տագնապը: Լուռ մնաց սրտատրոփ: Կէս մեթր հեռուէն առաջացաւ ուշադրութիւն ընելով կոխած տեղին, որ հետզհետէ կը զրկուէր պողոտային լոյսերէն:

Երբ զերեզմանատան մեծ պատին սկիզբը հասան, Սուր Նորմային մերկ թեւը բռնեց: Մխասին սարսռացին: Նորմա ինքնաբերաբար մօտեցաւ: Սուր թեւը նետեց անոր ուսին, արագ ակնարկ մը պտըտցուց վեր վար, եւ ուժգնօրէն փակցուց զայն իր մարմնին:

Ինքնաչարժի մը լոյսը աւելց չէնքերուն պատերը: Սուր չղաձգական պրկումով մը քաշեց չրթները Նորմայի չրթներէն: Աղջիկը պատասխանեց: Ան կը քալէին երբ լոյսը զիրենք քերեց անցաւ: Ա՛լ չերեսնց Նորմայի թեւը: Նորմա կառչեցաւ անոր, կառու եղաւ: Զկրցաւ փոխել տրամադրութիւնը:

Շուկային բերանը, Սուր կանգ առաւ:

-- Վաղը քանիո՞վ կ'երթանք կոր, հարցուց մէկէն:

-- Ո՞ւր:

-- Կղզի:

Տարտամ վարանում մը ունեցաւ Նորմա: Սուր զիտէր թէ ինչ կը խորհէր ան: Թէ լեզուին ծայրն էին ռէօնթկենճիները: Եթէ բերնէն հանէր այդ խօսքը, եթէ խընդիր ընէր, պիտի պայթէին ջղերը: Բայց Նորմա բերան չբացաւ: Շուտով վերստացաւ բնական վիճակը:

-- Կէսէն եաք հարկաւ, ըսաւ պարզօրէն: Մէկուկէսով, եթէ կ'ուզես:

Սուրին ջղերը քակուեցան: Անհուն սէր մը, երախտադիտութեամբ խառնուած, յորդեցաւ իր էութենէն: Ա՛յնքան ուժգին սեղմեց Նորմայինն ուսերը, որ աղջիկը՝ չնչհատ՝ խեղդուկ ձայն մը հանեց ակամայ:

-- Կէսի՞ն պիտի ելլաս գործէդ:

-- Ամէն առեներուն պէս:

-- Ամառը աւելի կանուխ չպիտի՞ ձգեն չաբաթ օրերը:

-- Կ'երեւակայե՞ս առանկ բան:

-- Սրիկաներ...

Գէորգ երբ դուռը գարկաւ, ներսը տակնուվրայութիւն կը տիրէր Նորէն: Զայները մինչեւ փողոց կը յորդէին: Սոխպուեցաւ անդամ մը եւս կոխել կոճակին վրայ, եւ սպասել: Այս անդամ յստակօրէն լսացաւ Մելինէէին ձայնը որ կ'աղաղակէր.

-- Աստուածմէ՛ գոնաս: Զբանո՞ս սա դուռը: Ձեռքերս աղտոտ են կ'ըսեմ կոր քեզի:

(Շար. 2)

REMERCIMENTS

Le Comité de Coordination des Associations Sociales Arméniennes de Paris (A.A.A.S., Croix Bleue, Eglise Apostolique, UGAB) remercie la Fondation Léa et Napoléon Bullukian qui lui a octroyé une subvention de 20.000 Frs.

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations* :
(16) 94 95 00 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ :

Ս. Յակոբի Մատաղօրհնութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մասլաչեան 2000 ֆրանք, Տիկին Ֆելոր Պօղոսեան 1500 Ֆր., Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան մարմինը 1400 Ֆր., Տիկին Նարդուհի Օսոզեան, Սիմէճեան եւ Մըճայեան քոյրեր եւ Պր. Գրիգոր Համալեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժանէթ Կրէկուար Ազըլեան, Փաշապէղեան եւ Խօքսիզեան ընտանիքներ, Օր. Անժէլ Ազապալեան, Տիկին Արաքսի Թադէոսեան 500-ական Ֆր., Մարիլուսեան ընտանիք 400 Ֆր., Տիկին Սօնիա Գէվճէնէքեան, Տիկին Սոկոնեան 250-ական Ֆր., Պր. Արա Պահատուրեան, Փաշապէղեան ընտանիք, Պր. Տիւլկէրեան, Տիկին Աղնիւ Ամէմեան, Տէր եւ Տիկին Վազինակ Մխոճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Մլոմեան եւ Տիկին Մէյմարեան 50-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սոմունեան, Օր. Ֆրէտէրիք Սարոյեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ժան Մինասեան (Փարիզէն) 3000 Ֆր. :

Մատաղոյ միսերը նուիրած է Մամաս ընտանիքը :

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 24· -

Տօն է Սրբոցն Դարձի Մարգարէից եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն :

Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

Կիրակի, Դեկտեմբեր 25· -
Հինգերորդ Կիրակի յիսնակի :

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԹԵԱՆ

ՄԱՆՕԹ· -

Այսօր Ծնունդ է Կաթողիկէներու, Յոյներու, Անկլիքաններու եւ Բողոքականներու համար :

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Սուրբ Ծնունդը կը տօնէ Ուրբաթ օր, 1995 Յունուար 6-ին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Vous êtes musiciens !
Vous êtes particulièrement brillants et doués ! —ceci quelque soit votre niveau —
Vous avez moins de 20 ans !
Vous êtes d'origine arménienne !

N'hésitez pas à participer
à l'AUDITION DE SELECTION
en vue
du CONCERT
JEUNES TALENTS
organisé par la M.C.A.
le Samedi 25 MARS en soirée

Date limite d'inscription 21 Janvier
Date de l'audition 29 Janvier

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2
Dimanche 25 Décembre à 9 heures 30.
CH. AZNAVOUR

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

STUDIO VICKEN

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
ՇՐԱԴԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ մարգարէական թուղթերու ընթերցում ժամը 17 :

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18 :
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՔԼԷԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԾՆՈՒՆԴ

Հայրապետական պատարագ ժամը՝ 11 :

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէն ետք՝ տօնական շնորհաւորութիւններ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· --

Պր· Միքայէլ Յակոբեան 10·000 ֆրանք, Տիկին Մարի Գոչունեան 200 Ֆր., Տէր և Տիկին Խոտւար Ղազէրեան 500 Ֆր., Տիկին Ասպիկ Տէոէյեան 200 Ֆր., Պր· Յարութիւն Քէչեան 300 Ֆր., Պէզիրճեան ընտանիք (Ամերիկայէն) Սերժ Գորասանի յիշատակին՝ 100 տոլար, Պ. Ս. Ճէնանեան Մովսէս Մազմանեանի յիշատակին՝ 100 ֆրանք, Տիկին Սրբուհի Աչճեան Հառուրտ Գարակէօզեանի յիշատակին 500 Ֆր., Պր· Ժագ Յակոբեան Գրիգոր Ֆերէշէբճեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի 500 ֆրանք, Պր· Հրաչ Սիսեռեան Սուրէն Մուրատեանի եւ Հ· Մ· Ը· Միութեան բոլոր ննջեցեալներու յիշատակին 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Ասլանեան Ալդրանիկ Սէյրաճեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր· :

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Օսքար Ասլանեան 250 Ֆր· :

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - CONSEIL D'ADMINISTRATION
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.489 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.489

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ՌՈՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկ. 22-ին, Ղարաբաղի Մոր-Հրզարանը 2-ի դէմ 51 ձայնով Հանրապետութեան նախագահ (առաջինը) ընտրեց Ռոպէր Քոչարեանը, երեք տարուան համար: Ռ. Քոչարեան ցարդ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ էր (ընտրուած 1992, Օգոստոսին): Նորընտիր նախագահը նաեւ կը զառնայ պինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար:

Մնած է Մոսկուայի 1954-ին, ամուսնացած է եւ հայր երեք զաւակի: Ծերեփոխան էր Ղարաբաղի եւ Հայաստանի Մոր-Հրզարաններուն: Նախքան քաղաքական ասպարէզ մտնելը, կ'աշխատէր Ղարաբաղի մետաքսի Կոմբինատը: Պատրաստութեամբ ճարտարապետ է: Ոչ մէկ կուսակցութեան անդամ է:

Ռոպէր Քոչարեան Փարիզ եկած է 1993 Հոկտեմբեր 14-ին Դիւանագիտական միջազգային Ակադեմիայի հրաւէրով: Հոկտեմբեր 16-ին տնօրուած է Ղարաբաղի Հանրապետութեան Բ. տարեդարձը: Այդ այցելութեան առթիւ Ռ. Քոչարեան անցած է նաեւ Պրիւսէլ ուր շարք մը տեսակցութիւններ ունեցած է Ատլանտեան Ուխտի պատասխանատուներու եւ Պելժիոյ կառավարական դէմքերու հետ: Փարիզ վերադարձին մամուլի ասուլիս մը տուած է Հոկտեմբեր 21-ին, խոր ապաւորութիւն գործելով օտար մամուլի ներկայ բազմաթիւ թղթակիցներուն վրայ: Այդ ասուլիսի ընթացքին ան դիտել տուած էր որ. -- «Միջազգային հանրութիւնը այսօր ինքզինք կը գտնէ Ղարաբաղի Հանրապետութեան գոյութեան փաստի առջեւ իբրեւ ենթական միջազգային մակարդակի մը դրուած հողային կարգաւորումի մը»:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի Հանրապետութեան ճանաչման Հայաստանի կողմէ (հարց մը որ չատ կը ծեծէ ընդդիմութիւնը), Ռ. Քոչարեան ըսած էր.-- «Ձեմ խորհիր, որ Ղարաբաղի ճանաչումը որեւէ բան կը փոխէ կացութեան: Մենք չենք ուզեր որ Հայաստանը ըլլայ մեր երկիրը ճանչցող միակ պետութիւնը: Հայաստանի դեկավարները կը մտածեն որ այս ճանաչումը ապելի պիտի բարդացնէ կընճիռը, եւ ես կը բաժնեմ այս տեսակէտը: Ղարաբաղի Հանրապետութեան Հայաստանի կողմէ ճանաչման չերմ չատագով մը չեմ: Պէտք է սպասել պատեհ առիթին»:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան հետեւեալ շնորհաւորական դիրը ղրկած է նորընտիր նախագահին.--

«Յարգելի Պարոն Նախագահ, սիրելի Ռոբերտ,

Շնորհաւորում եմ Ձեզ Լեռնայինի Ղարաբաղի Հանրապետութեան առաջին նախագահի ընտրուելու կապակցութեամբ:

Յոյսով եմ, որ Լեռնայինի Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում նախագահի պաշտօնի հիմնումը եւ այս պաշտօնում Ձեր ընտրութիւնը խորապես կը նպաստեն ղարաբաղեան խնդրի խաղաղ բաղաքական լուծմանը, Արցախի բնակչութեան անվտանգութեան ապահովմանն ու սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրի իրականացմանը:

Յարգանքով՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

22 Դեկտեմբերի 1994 թ.»:

Շնորհաւորական նամակներ ուղղած են նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեան, փոխ-նախագահ՝ Գագիկ Ճարուխեանեան, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան:

Ղարաբաղի յաջորդ նախագահը պիտի ընտրուի հինգ տարուան համար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 21/22)

Հ. ԿԻԼՄՈՐ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 20-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է ԱՄՆ-ու լիազօր դեսպան՝ Հ. Կիլմորը, նախքան իր երկիրը մեկնումը՝ տարեվերջի տօներուն առթիւ: Հանդիպումին արձարձուած են Արցախի հարցի կարգաւորութեան գործընթացի ներկայի վիճակը, Հայաստան իրագործուող ընկերա-տնտեսական ծրագիրները:

*
**

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ
ԵՒՈՎՊԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Գահիրէի Հայաստանի դեսպան Եղուարդ Նալբանդեան այս օրերուն երթուդարձ մը կատարած է Ատոմ-Ապապա: Հոն երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Եթովպիոյ նախագահին հետ եւ քննարկած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, համագործակցութեան աշխուժացման հարցեր: Ապա հայ դեսպանը ներկայացուցած է նաեւ Հայաստանի քաղաքական ներքին իրավիճակը, տնտեսական բարեփոխումներու ընթացքը, Արցախի հարցին նկատմամբ դիրքորոշումը:

*
**

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Բ. Արարքցեան Դեկտեմբեր 21-ին ընդունած է այցելութեամբ Հայաստան գտնուող Հէսսէնի (Գերմանիա) պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր նահանգապետը: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը անդրադարձած է 1988-ի երկրաշարժի օրերուն ծնունդ առած յարաբերութիւններուն, որոնք ամրապնդելու փափաք յայտնած է վերջին նահանգապետը:

*
**

ՀՈՂԸ ԿՐԿԻՆ ՅՆՁՈՒԱԾ

Հայաստանի երկրաշարժային դիտարանները, Դեկ. 19, ժամը 19-ին արձանագրած են երկրաշարժ, վերնակեդրոն ունենալով Ազրբէյճանի Միւնկեչաուր քաղաքի 40 քմ. հարաւ-արեւելքը եւ որու ուժգնութիւնը եղած է 5.6 չափ: Շարժը Սեւծովեան մէջ ալ զգացուած է 4 չափ ուժգնութեամբ:

*
**

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստան հասնող կարգ քանակին վերջին օրերուն արձանագրած յաւելումին առընթեր աւելցած է նաեւ քանդող ճեռնարկութիւններու թիւը: Դեկ. 15-ի տուեալներով 108 ճեռնարկութիւններ կ'արտադրէին:

*
**

17-ՐԴԸ

*Երեւանցի Մամիկոն եւ Անթառամ Ղազարեան ամուսինները քաղաքացիական ամուսնութեան պետական գրասենեակին մէջ ամուսնացած են 17-րդ անգամ որ համաճարակութեան եղրի մը յանդելու եւ ուժի դիմելու ընտրութեան առջեւ կը գտնուի, կ'ընտրէ ուժի դիմաց: Առելութիւնէն ծագած է Գորբաչովի, յետոյ Խասբուլատովի ու այսօր ալ Դուդայեւի հանդէպ իր կեցուածքը: Վերջինին հետ պատահածը հաշուեյարդարի պարագայ մըն է, քանի որ կովկասցի իր փոքր պաշտօնակիցը չէ յարգած Ելցինի դասակարգը: Արդէն նախագահական վարչութեան պետն ալ ըսած է թէ պիտի չկրնան ձերբակալել ու դատել Դուդայեւը որ ռուսական հողին վրայ զինեալ խումբ կազմած է ու կրակած անմեղ քաղաքացիներու վրայ: Ասոր հետ, իրեն ուղղուած ամբաստանութիւններուն որպէս անուղղակի պատասխան, Մոսկուայի հեռատեսիլէն տուած է Դուդայեւի անճնական խօսակցութիւնը զոր ռուս զինուրականներ յաջողած են արձանագրել: Ձիւղ է որ էչէչն զօրավարին արտայայտութեան ոճը չատ բարձրորակ չէ, բայց եւ այնպէս աւելի բարձր մակարդակ ունի, քան ռուսական զօրանոցներու մէջ լսուածը: Ինչ որ ալ ըլլայ հարցը ներկայացնելու կրեմլինեան ձեւը, յստակ է որ Չէչէնիոյ պատահարները արձագանգ կ'ունենան Մոսկուայի մէջ, յատկապէս չեչեռեւով ելցինեան վարչաձեւին միապետական բնոյթը: Դուման չախչախիչ մեծամասնութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ կառավարութեան չէչէնական քաղաքականութեան. Կրեմլին ոչ իսկ անդրադարձաւ: Նոյնը պատահեցաւ Բարձրագոյն ժողովին հետ որ պէտք է վաւերացնէր Չէչէնիոյ արտակարգ վիճակի հռչակումը. Կրեմլին, բաւականացաւ հրամանագրին մէջ փոփոխութիւն կատարելով միայն ձեւական կերպով: Միայն Արդարադատութեան նախարարն էր որ հրաժարեցաւ բողոքելու համար Չէչէնիոյ ներխուժումին դէմ: Կրեմլին ոչ ալ անոր հրաժարականը հրապարակեց, միայն յայտնեց թէ «նախարարը ազատ արձակուած է իր պաշտօնէն»:

Սահմանադրութեան հեղինակները որով ամբողջ իշխանութիւնը նախագահին տրուած էր, յանկարծ հասկցան թէ խաթած են ժողովուրդն ու աշխարհը, պնդելով թէ ժողովրդավար Սահմանադրութիւն մըն է ան: Կայտառ առաջինը եղաւ որ կովկասեան վտանգաւոր արկածախնդրութեան դէմ ձայն բարձրացուց, փոդոյային գոյքերու հրաւիրելով բանուորները: Կացութիւնը չատ լարուած է ու Ռուսաստանի մէջ օրէնսդիր կամ իրաւական ոչ մէկ առեան կայ գործադիր իշխանութեան Չէչէնիոյ մէջ անօրբագրելի քայլերը արգիլելու համար: Բուրբուլիս որ Ելցինի զօրավիդ յայտնի անճնաւորութիւն մըն է, Գրոզնիի մէջ հաւանական արիւնահեղութեան մը պատասխանատուութիւնը թօթափելու համար կ'առաջարկէ անմիջապէս հրադադար յայտարարել ու միանական լուծում մը գտնել:

Համայնավարները միայն չեն կրնար անակնկալի առջեւ գտնուիլ, որովհետեւ վատթարագոյնը կը յուսան Ելցինէն: Վստահ են արդէն թէ կովկասեան այս արկածախնդրութիւնը մահամերձ իշխանութեան մը վերջին ոստումներն են: Ելցինի չէչէնական քաղաքականութիւնը վաւերացնողը ծայրայեղ աջակողմեան Ժիրինովսկին է միայն որ սակայն չի դադրիր ըսելէ թէ Բորիս ցարը գնալոց է: Իսկ Ելցին որ վերջին հաշուով միակ ուժն ու տնօրինողն է հրասայլերուն, ամէն ոռնթով կը կրկնէ թէ ոչ մէկ բանի առջեւ պիտի ընկրկի իր իշխանութիւնը պաշտպանելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԼՑԻՆԻ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

«Գրոզնի» ռուսերէնի մէջ «ահեղ» կը նշանակէ. տակիա յիշատակ է ցարական կովկասեան պահակազօրքին համբաւէն: Այսօր չատեր կ'անդրադառնան այդ անուանումին, երբ կրեմլինի հրահանգով ռումբեր կը տեղան Չէչէնիոյ մայրաքաղաքին վրայ: Այդ ռումբերը սակայն խիր չեն դներ զոհերուն միջեւ ու Գրոզնիի հարիւր հազար Ռուսերն ալ թիրախ են, ինչպէս Չէչէնները: Անոնք պաշտպանուած ալ չեն ցուրտին ու սովին դէմ որոնց չնորհիւ կը յուսայ Մոսկուա ծունկի բերել պաշարուած մայրաքաղաքը: Անկէ դուրս եւս, կովկասի ռուս բնակչութիւնները, մէկ օրէն միւսը, տեղական ժողովուրդներու վրէժի զգացումին քաւութեան նոխազ կրնան դառնալ: Ձիւղ է որ դրացի հանրապետութիւններէ Գրոզնի հասած կամաւորները, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց թիւը, չատ ծանր չեն կշռեր զօրավար Գրաչովի հրասայլերուն, սաւառնակներուն եւ ուղղաթիռներուն դէմ: Սակայն ո՞վ կրնայ արդելք ըլլալ կովկասեան քաղաքներու մէջ տեղացի ռուս բնակչութեան ուղղուած վրէժխնդրական արարքներու:

Այս պարագաներուն լոյսին տակ, չատերու համար դժուար է բացատրել թէ նախագահ Ելցին ի՛նչ նպատակով սկսած է կրակին հետ խաղալ: Մանաւանդ որ կացութեան հրահրումէն ի վեր ուշադրաւ է անոր բացակայութիւնը: Ինք որ միշտ ներկայ էր հեռատեսիլի պատահին վրայ, վարչապետին ձգեց նոյնիսկ ընթերցումը ժողովուրդին ուղղուած իր ուղերձին ուր բացատրուած էր թէ ռուսական զօրքը ո՛ր բարի նպատակին ծառայելու համար կովկաս կը զտնուէր: Իսկ միւս ղեկավարները կը նախընտրէին լուռ մնալ: Աւիկա կը սնուցանէր զօրավարներու ամենազօրութեան կասկածները. տիկա հերքելու համար կրեմլինի ոչ զինուրականները ամէն բան կ'ընեն հանրային կարծիքը համոզելու համար թէ բոլոր որոշումները տրուած են ուղղակի եւ միմիայն նախագահին կողմէ: Պէտք է ըսել որ տիկա ապահովութիւն ներշնչելու զօրութիւն չունի, քանի որ Ելցին ծանօթ է որպէս ուժգնութեան կողմնակից եւ վրէժխնդիր մէկը: Կ'ըսուի թէ ամէն անգամ որ համաճարակութեան եղրի մը յանդելու եւ ուժի դիմելու ընտրութեան առջեւ կը գտնուի, կ'ընտրէ ուժի դիմաց: Առելութիւնէն ծագած է Գորբաչովի, յետոյ Խասբուլատովի ու այսօր ալ Դուդայեւի հանդէպ իր կեցուածքը: Վերջինին հետ պատահածը հաշուեյարդարի պարագայ մըն է, քանի որ կովկասցի իր փոքր պաշտօնակիցը չէ յարգած Ելցինի դասակարգը: Արդէն նախագահական վարչութեան պետն ալ ըսած է թէ պիտի չկրնան ձերբակալել ու դատել Դուդայեւը որ ռուսական հողին վրայ զինեալ խումբ կազմած է ու կրակած անմեղ քաղաքացիներու վրայ: Ասոր հետ, իրեն ուղղուած ամբաստանութիւններուն որպէս անուղղակի պատասխան, Մոսկուայի հեռատեսիլէն տուած է Դուդայեւի անճնական խօսակցութիւնը զոր ռուս զինուրականներ յաջողած են արձանագրել: Ձիւղ է որ չէչէն զօրավարին արտայայտութեան ոճը չատ բարձրորակ չէ, բայց եւ այնպէս աւելի բարձր մակարդակ ունի, քան ռուսական զօրանոցներու մէջ լսուածը: Ինչ որ ալ ըլլայ հարցը ներկայացնելու կրեմլինեան ձեւը, յստակ է որ Չէչէնիոյ պատահարները արձագանգ կ'ունենան Մոսկուայի մէջ, յատկապէս չեչեռեւով ելցինեան վարչաձեւին միապետական բնոյթը: Դուման չախչախիչ մեծամասնութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ կառավարութեան չէչէնական քաղաքականութեան. Կրեմլին ոչ իսկ անդրադարձաւ: Նոյնը պատահեցաւ Բարձրագոյն ժողովին հետ որ պէտք է վաւերացնէր Չէչէնիոյ արտակարգ վիճակի հռչակումը. Կրեմլին, բաւականացաւ հրամանագրին մէջ փոփոխութիւն կատարելով միայն ձեւական կերպով: Միայն Արդարադատութեան նախարարն էր որ հրաժարեցաւ բողոքելու համար Չէչէնիոյ ներխուժումին դէմ: Կրեմլին ոչ ալ անոր հրաժարականը հրապարակեց, միայն յայտնեց թէ «նախարարը ազատ արձակուած է իր պաշտօնէն»:

Սահմանադրութեան հեղինակները որով ամբողջ իշխանութիւնը նախագահին տրուած էր, յանկարծ հասկցան թէ խաթած են ժողովուրդն ու աշխարհը, պնդելով թէ ժողովրդավար Սահմանադրութիւն մըն է ան: Կայտառ առաջինը եղաւ որ կովկասեան վտանգաւոր արկածախնդրութեան դէմ ձայն բարձրացուց, փոդոյային գոյքերու հրաւիրելով բանուորները: Կացութիւնը չատ լարուած է ու Ռուսաստանի մէջ օրէնսդիր կամ իրաւական ոչ մէկ առեան կայ գործադիր իշխանութեան Չէչէնիոյ մէջ անօրբագրելի քայլերը արգիլելու համար: Բուրբուլիս որ Ելցինի զօրավիդ յայտնի անճնաւորութիւն մըն է, Գրոզնիի մէջ հաւանական արիւնահեղութեան մը պատասխանատուութիւնը թօթափելու համար կ'առաջարկէ անմիջապէս հրադադար յայտարարել ու միանական լուծում մը գտնել:

Համայնավարները միայն չեն կրնար անակնկալի առջեւ գտնուիլ, որովհետեւ վատթարագոյնը կը յուսան Ելցինէն: Վստահ են արդէն թէ կովկասեան այս արկածախնդրութիւնը մահամերձ իշխանութեան մը վերջին ոստումներն են: Ելցինի չէչէնական քաղաքականութիւնը վաւերացնողը ծայրայեղ աջակողմեան Ժիրինովսկին է միայն որ սակայն չի դադրիր ըսելէ թէ Բորիս ցարը գնալոց է: Իսկ Ելցին որ վերջին հաշուով միակ ուժն ու տնօրինողն է հրասայլերուն, ամէն ոռնթով կը կրկնէ թէ ոչ մէկ բանի առջեւ պիտի ընկրկի իր իշխանութիւնը պաշտպանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈԶՆԻ մէչա ռումբերու տակ է եւ մնացած բնակիչներն ալ կը ջանան հեռանալ մայրաքաղաքէն եւ դիւղերը ապաստանիլ: Կը թուի որ ռուս օդաչուները ուսած են սարսափի ռազմավարութիւն մը կիրարկել բնակիչներուն հանդէպ եւ դիտումնաւոր կերպով ռումբերը հոս-հոն նետուած են փոխանակ՝ բուն թիրախներուն վրայ: Արդարեւ այնքան ցածէն ռմբակոծած են, որ կարելի չէ չփոթութեան վերագրել: Մոսկուայի մէջ ալ զանազան հակառակ լուրեր կը չրջին: Դեկտեմբեր 22-ին կ'ըսուէր թէ որոշ թիւով զինուրականներ հեռացուած են բանակէն, նոյնիսկ վեց անուններ ալ կը տրուէին, ինչպէս զօրավար Ալեքսէյ Միխայլովին եւ հիւսիսային Կովկասի զինուրական ամբողջ դեկավարութիւնը: Նոյն լրիկունը լուրը կը հերքուէր, բայց եւ այնպէս կասկած չկայ որ ծանր տագնապ մը կայ նաեւ բանակին ծոցը: Այսպէս զօրավար Բաբիչեւ որ պատասխանատուն է Չէչէնիոյ արեւմտեան ճակատին իր զօրագունդը կեցուցած է Գրոզնիէն 35 քիլոմեթր հեռու եւ Դեկտեմբեր 13-էն ի վեր կը մերժէ յառաջանալ, ուրիչ մը որ վայրաչունեներու պատասխանատուն է նոյն դիրքը բռնած է եւ գրաւոր հրահանգ կ'ուզէ Չէչէնիա մտնելու համար: «Մոնիտ» չատ լաւ վերլուծում մը կ'ընէր (Դեկտեմբեր 23) երբ կը նկատէր. -- «Միխայիլ Գորբաչով չէր կրնար ընդունիլ Լիտուանացիներու կամ Լատվիացիներու անկախութեան տենչե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅՈՒԲԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գ.

. . . . . .

Ու սեղմելով տամսակը
կը փախիմ,
գերիրապաշտ քնեցկար մը կը բացուի
ամէն կողմէս, որ իմ գիտցած
աշխարհս է,
հարիւրաւոր կիսատ, լքուած կամ բաւ ու
ֆանդ կոթողներ, աւերակներ
շէնքերու
որոնք սեւ երկինքի մը յեցած՝ ի՞նչ
կը փաստեն
վստահօրէն վարպետ հիւսներ,
վերակացու, ճարտարապետ ով որ կայ
գործիքները հաւաքեր են ու գացեր՝
դեռ չաւարտած գործերնին,
բայց ինչո՞ւ ինչո՞ւ --
բայց ··· պատերը խուլ ու խռնաւ
կը դղրդան, կը սարսռան
կարծես կեանք կայ մէջերնին, ցաւէն
ցուրտէն կը դողդղան ու յանկարծ՝
կ'անդրադառնամ սոսկումով որ
երկրաշարժի բռնուած են
ներսէն դուրսէն կը խախտին, ետ ու առաջ
կ'երերան, պիտի փլին···
հոս կը վազեմ հոն կը վազեմ բռնեմ
չիյնան
չունիմ ուրիշ աշխարհ եւ ուրիշ կեանք,
պէտք է փրկեմ երկուքն ալ
ու ամէն կողմ լուր կուտամ,
կը պաղատիմ անծանօթի ու
ծանօթի որ գան օգնեն
«հէ՛յ ··· կո՞յր էք ինչ, չէ՞ք տեսներ,
կը կործանի ամէն բան, եկէք
դպէք պատերուն»
ձայնս խաշուած՝ կը պոռամ բայց
բոլորն ալ զարմանքով գիս
կը դիտեն, կը խնդան
մէկը չկայ որ ինձմէ զատ որեւէ
բան նշմարէ···
գետնատարած կը փռուիմ
անմիջապէս ոտքի կ'ելլեմ, ձեռքս ծունկս
արիւնած են բայց հոգ չէ
թեւերս բաց, մատներուս ծայրին կայնած,
ետ ու առաջ օրօրուն
գինովի պէս կը ճօճուիմ
պատ կը փնտռեմ որ իրարու կոթնիմ,
գոնէ գիրար ազատենք,
ամէն վայրկեան պիտի փլիմ՝
բայց ապշանքով կը նշմարեմ թէ
ոտքի եմ տակաւին
անտես ուժով գաղտնի ձեռք մը գիս
տեղէ մը բռներ է
ոչ կը թողու տապալիմ ու երկննամ որ
հանգչիմ՝
ոչ ալ կայնիմ շիփ շիտակ, արմատներս
ծառերու պէս մխրճեմ

փորձեմ ըլլալ գէթ շուրիս չափ իրական,
գոնէ անոր կը յենիմ ու չեմ զգար
երկրաշարժը···:
Պարապ յոյսեր --
բարակոյտեր մագլցելով, կոտրած շիշեր
գլտորելով,
ինքզինքս կը հրեմ անհեթեթին
ու վտանգին ախորժակին
ճամբաներէն
մինչ ներսերը, խուճապին մէջ՝
բարկութիւնս կը հասուցնայ,
կը թրծուի
ես խեղճ ու կրակ մարդ մըն եմ՝ եւ
նոյն ատեն շատ յամառ,
կատակ չըլլար ինծի հետ:

(. . . . .)

··· ամբողջութեամբ ես խուճապին
առանցքին շուրջ կը սահմանուիմ,
ընկերային օրէնքները ինծի համար
շինուած չեն
ոչ ալ լեզուի կանոնները մարդ ըլլալու
նուրբ ճաշակը
այլ լոկ մարդիկ, մարդու գաղտնիք ու
մարդկային պարագիծեր՝
որոնց առջին ես կը ծնիմ բառուն տպրու
բայց նոյնացած ամբողջովին անոնց
կեանքի կերպարանքին,
ես այն շուրն եմ որ իր ինկած
առարկային ձեւը կ'առնէ
ես բառերս եմ, լսած ձայնս,
աչքիս մէջի նկարը,
բացական եմ որ ներկայ է սա աղեխարշ
գիտակցութեան
. . . . . .

ատոր համար իրական չէ իմ անձս այլ
խորհուրդի մը նշանն է
վերացական ու տեսական սկզբունք մը
անբովանդակ սահմանում՝ ամէն մարդու
եւ իր գոյքին,
ուր որ երթամ՝ ես տանտէր եմ եւ
այցելու նոյն ատեն
ես քէ հայ եմ քէ հայ չեմ քէ եզակի քէ
յոգնակի···

. . . . . .

Ամբողջ կեանք մը վատնուա՞ծ է այս
անիմաստ փնտռտուքին
ու այսքան վա՞խ՝ երբ դիմացս
խրտուիլակի, խամաճիկի շուրեր էին,
հաւանաբար···:
Ետ ձեռքերուս կը նայիմ որ ոչինչ
կրցան կառուցել
ոչ մէկ պատուար կամ աշտարակ
կամ թաֆտաց,
շատ շատ՝ հին թերթերէ ֆանի մը
բառ կտրեցի
հապճեպ ու գէշ թռուցիկներ շինեցի,
զուարճացայ երբեմն
հիմա ատոնք մնացեր են, պատռած
կախուած պոչերէն
թէլէֆոնի թելերէն՝ որո՞ւ հոգը եթէ
կեանքս ալ, անկիւն դառնայ՝
կորսուի,
կամ աստուած պէտք է ըլլաս՝
կամ ալ ոչինչ
ոչ թէ ապանկ կեանքի մահուան կէս
ճամբուն՝ յոգնած նստած ուխտաւոր

Ասիկա՝ «Յուշապ»էն է, 1983-ի գործ ուր «Ահազանգ»ի թեման նոր ուղղութիւն մը կը փորձէ, նոր հասունութեան կը ձգտի: Հոս ալ, ինչպէս «Ահազանգ»ին մէջ, անձնական ներանձնը, եզակի առանձին դէմք՝ métaphore (փոխաբերութիւն) մըն է լոկ: «Յուշապ» երկար քերթուածը սակայն կը փորձէ մարդկային կացութեան բնազանցական տագնապին էութեան զարկել, մարդկային էութեան զգայնութիւնը թելադրել, մարդկային էութեան դաշնիքին մշուշոտ ճախճախուտքին մէջ քանի մը բառ ու պատկեր նետել որ կարենայ կոխել վրան եւ յառաջանալ անծանօթին մէջ···: 1814 տողնոց մէկ -- չունչով գրուած այս հեղեղային, թաւալգլոր քերթուածը կը ճախողի սակայն, ու հասորին մէս դրութիւնները չեն պաշտպաններ զայն այլ մարդկային չօշափելի տառապանքն է որ կ'որսան, կը փաթթեն բառերու մէջ ու կը ցուցադրեն: «Տարեդարձ»ը «Օսաննա»ն ու «Փիճ»ը Պէյրութի ու մանաւանդ Պուրճ Համուտի հայկական հում, փոշոտ կեանքի չուկայէն եկած, իւղոտ ու տաք քէպապներ են որոնք պէտք էր որ լիբանանեան քաղաքական պատերազմէն առաջ վայելէինք: Հիմա արդէն ուշ է ու Սփիւռքը կորսնցուցած է թէ՛ Պուրճ Համուտը եւ թէ ալ անոր իւրայատուկ Փոլքլորը: Յուճապի զգայնութիւնը անշուշտ դեռ կը յամենայ բանաստեղծին ալիքին երկայնութեան վրայ գործող քանի մը անձերու երեւակայութեանց ու չիլերու ցանցերուն մէջ: Եւրոպական զրականութեան մէջ ապսիւրը, խուճապը, կեանքի անիմաստութիւնը այլեւս ապրող, տառապեցնող թէմաներ չեն որովհետեւ մտաւորականութեան մեծամասնութեան համար իմացական անապահովութիւնը, ապսիւրտին ներկայութիւնը, Աստուծոյ խաւարումը, մարդկայնութեան (humanisme) հոգեվարքը, իռէալիզմի ու դասական ընկերվարութեան նահաբեկումը, իմաստի բացակայութիւնը, ճշմարտութեան փընտրտուքը ու բնազանցութիւն հոտող բոլոր հարցերը անչահեկան իրողութիւններ են, Հիրոչիմայէն եւ Կուլակներէն ետք եւ որոնց հետ մարդիկ այլեւս ապրիլ սորված են: Մենք Հայերս կրնանք եղեռնին հետ տակաւին համակերպած չըլլալ ու ան անձկութեան պատճառ է մեզի համար բայց մարդկութեան մեծ մասին համար ցեղասպանութիւնը թերթերու «Ոճիր եւ Արկած»ի սիւնակէն աւելի հետաքրքրութեան առիթ չի տար: Հրեայ գրողներն իսկ որ կը յամենան Ողջակիզումը մտաւեւտումի նիւթ դարձնել՝ նիւթական ու քաղաքական նկատումներով է որ կը չարժին, դիխաւորաբար:

«Յուճապը» 70-ական թուականներու Սփիւռքն է իր չուարումով, անարմատ եւ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

Արմաշի դպրեվանքը հիմնուած է 1889, Սեպտեմբեր 18-ին, Արմաշ գիւղի Ջարըդաշեան Ս. Աստուածածինի վանքին մէջ, Կ. Պոլսոյ պատրիարք Խորէն Աշըքեանի հովանաւորութեամբ եւ Մաղաքիա Օրմանեանի վերատեսչութեամբ՝ իբրեւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանի դպրեվանք:

Հոգեւոր բարձրագոյն ուսումնական այս հաստատութիւնը կ'ընդունուէին 17-էն 22 տարեկան պատանիներ եւ չափահասներ: Դպրեվանքին նպատակն էր, ոչ միայն պատրաստել հոգեւորականներ այլ նաեւ ուսուցիչներ:

1895-էն 96-ին դպրեվանքին մէջ տպագրուած է Կ. Պոլսոյ «Մասիս» կրօնական հանդէսը: 1896-ին լոյս ընծայուած է որբերու դասարան: Իսկ 1889-էն 1914-ին աշակերտութեան թիւը հասած էր 300-ի:

Կրօնական նիւթերէն զատ, կը դասաւանդուէին նաեւ լիմաստասիրութիւն, բնական գիտութիւններ, հայագիտութիւն, հայերէն, ֆրանսերէն եւ թրքերէն:

Ուսման տեւողութիւնը 7 տարի էր: Արմաշի դպրեվանքի չատ մը շրջանաւարտներ աշխոյժ դեր խաղացած են հասարակական -- մշակութային կեանքի մէջ:

1915-ին վանքը թալանուած է, միաբանութիւնը տարագրուած է:

Արմաշի Դպրեվանքին Մատենադարանը

Արմաշի Ջարխափան վանքին մէջ գրչագրեր հաւաքուած են դեռ եւս ԺԴ. դարէն: 1786-ին կառուցուած է մատենադարանի յատուկ շէնք:

ԺԹ. դարու վերջաւորութեան Ջակըր Հասանի արշաւանքի ժամանակ, ոչնչացուեցան վանքին բոլոր գրչագրերը: Նոր հաւաքածոյ պատրաստուեցաւ ԺԹ. դարու սկիզբը: Նուիրատուութիւններու եւ հոն ընդօրինակուած ձեռագիրներու համար 1889-ին ստեղծուեցաւ դպրեվանքի մատենադարանը: 1904-ին Արմաշի դպրե-

անպատակ տուայտանքներով Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, Սփիւռք մը որ խեղդուողի մը նման Հայաստանին կը կառչի առանց կասկածելու անոր ղեկավարներու յետին նպատակները՝ որոնք 90-ական թուականներուն միայն իրենց ահաւոր ճշմարտութիւնը ցոյց պիտի տային մեր թերահաւատ աչքերուն: «Թերահաւատ»՝ որովհետեւ դիտենք հիմա թէ բուն Հայաստանը եւ բուն հայութիւնը իրենց ամբողջ ջինջ վեհութեամբ ու տոկունութեամբ միշտ ողջ են, չեն այլասերած, հոն են, երեւոյթներու ետին: Ինչքան ապիկար ալ ըլլայ երկրին ղեկավարութիւնը, ինչքան զրկանք ալ թաւիժ ժողովուրդի գլխուն՝ մենք կը հաւատանք թէ անոր մեծ խմաստութիւնը եւ ազնիւ, չինարար էութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ: Ուրհելու է թէ արեւելահայ մշակոյթին մէջ գաղտնի բաղադրութիւն մը կայ որ հակառակած է համայնավար տասնամեակներու թոյնը եւ ապահոված աւանդական հայ նկարագրին վերապրումը: Եւ եթէ կայ անձ մը որ իր կեանքէն ու գործէն աւելի կարեւոր ու բարձր մակարդակի մը վրայ կ'ապրէր, տեսակ մը խորհրդանշանը ազգին լաւագոյն առաքինութիւններուն եւ մարդկային ազնուագոյն բարոյականին՝ ատիկա Յովհաննէս Թումանեանը ըլլալու է: Այս եղած է հաւանաբար գաղտնի բաղադրութիւնը որ տաքցուցած է սրտերը ու մարդկայինի ծիրին մէջ պահած է Երեւանի էն կոշտ ու կոպիտ բանտապահէն մինչեւ «նոմէնքլաթուրայի» էն դաժան, սինիք ու քարսիրտ պաշտօնեան: Աչխարհական հաղորդութիւն մը եղած է Թումանեանի խորհրդանշած ոգեկանութիւնը որ փրկած է մեր ժողովուրդը, եւ որուն ազնուագոյն օրինակները կը կոչուին Արտաւազդ Փելեշեան, Սարգիս Պարաճանով, Մինաս Աւետիսեան, Պարոյր Սեւակ, Աբրահամ Ալիքեան եւ դեռ մեզի անծանօթ մտքի մարդիկ:

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-ական մարզասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին տօնակատարութիւն -- խրախճանք մը տեղի ունեցած է նշելու համար Դաշնակցութեան օրը, նախաձեռնութեամբ Մոնրէալի Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Ներկաներուն տեսերիզով ներկայացուած է հարցազրոյց մը Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրաչ Տաճնապետեանի հետ (արձանագրուած Նիւ - Եորք, Դեկտ. 7): Խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են երգիչ Արթիւր Ազգարեան եւ Արմենիա նուագախումբը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին եւ 11-ին տեղի ունեցած է Հայ դիւքի տարեկան վաճառքը կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9, 10 եւ 11-ին տեղի ունեցած է Հայ դիւքի վաճառք նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին:

վանքի գրադարբերու թիւը հասած 223-ի: Մինչեւ Առաջին աշխարհամարտը անոնց թիւը կրկնապատկուեցաւ:

1915-ին Մեծ Եղեռնի ժամանակ այդ բոլորը ոչնչացաւ:

ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՎԱՆՔ

Բարթողիմէոս Ս. Առաքեալի վանքը կը գտնուի Վասպուրականի Մեծ Աղբակ գաւառին մէջ, Բաշկալա (Աղամակերտ) քաղաքէն դէպի հիւսիս Արեւելք:

Վանքը այժմ կիսաւեր է: Ենթադրութիւններու համաձայն հիմնադրուած է Դ. դարուն: Բլուրին տեղադրուած վանքը ունեցած է օժանդակ կառոյցներ եւ աշտարակներով պարիսպ, որուն հետքերը նըշմարելի են:

Դուրսէն եկեղեցին եւ գաւիթը կը կազմեն քառանկիւն յատակագիծով ամրոց ձեւական ծաւալ մը: Սրբատաշ դեղնաւուն քարէ պատերը մշակուած են հոլիզոնական եւ ուղղահայեաց չլատումներով, փոքրաչափ լուսամուտներով:

Արեւմտեան ճակատին չքամուտքը, զարդարուած է կրօնական թեմաներով՝ տարբեր ժամանակներու քարձրարուեստի քանդակներով:

Ներսէն, խաչաձեւ յատակագիծով կեդրոնագմբէթ եկեղեցին ունի չորս աւանդատուները, որոնցմէ երկուքը երկյարկանի են եւ անոնցմէ մէկուն մէջ, ըստ տապանաքարին չքուատրուած արձանագրութեան, թաղուած է Ս. Բարթողիմէոս Առաքեալը:

Եկեղեցիին գմբէթը եւ գաւիթի երկինքին ծածկը այժմ աւերուած են:

ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ

Բարթողիմէոս ծննդեան թուականը անյայտ է. ան Քրիստոսի 12 առաքեալներէն էր, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան առաջին քարոզիչներէն:

Թադէոս առաքեալին հետ միասին կը համարուի հայ քրիստոնեայ եկեղեցւոյ հիմնադիր:

Քրիստոնէութիւնը քարոզած է Պարսկաստանի եւ Արաբիոյ մէջ: Հայաստանի մէջ քարոզչութիւնը սկսած է Գողթան գաւառէն ուր կառուցուած է Տէառնընդառաջ եկեղեցին: Այնուհետեւ քարոզած է Սիւնեաց, Արարատեան, Վասպուրականի նահանգներուն մէջ:

Աւանդութեան համաձայն Բարթողիմէոս Հայաստան բերած է Տիրամօր պատկերը եւ Անձեւաց գաւառի Դարբնոց քար կոչուած վայրին, կառուցած է Ս. Աստուածածին եկեղեցին, եւ հիմնած է Կուսանոց:

Բարթողիմէոս Աղբակի մէջ քրիստոնեայ մկրտած է Սանատրուկ թագաւորին քոյրը եւ Տէրէնտիանոս հազարապետը: Զայրացած Սանատրուկը երեքն ալ սպանել տուած է Աղբակի մէջ 66 թուին:

Հայկական եկեղեցին Բարթողիմէոսի յիշատակը կը տօնէ Դեկտեմբեր 8-ին եւ Փետրուար 25-ին: Բարթողիմէոսի մասին հայ մատենագրութեան մէջ ստեղծուած են վարքեր եւ ճառեր:

պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱՒԻՍԱԳԱԼԵԱՆ
«Ագդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԲ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ՄՂՁԱՒԱՆՋՆԵՐ

Արդասաւորումի մարզին մէջ կատարուած սրընթաց զարգացումները կարճ ժամանակ մը ետք կարելի պիտի դարձընեն որ մարդիկ ծնունդ տան ուրիշ մարդոց զաւակներուն: Գիտական աշխատանոցներու մէջ հետազօտողներ արդասաւորելու կարող մուկերէ սերմնածին տարբեր հանած ու ամուլ մուկերու ամորձիքներուն պատուաստած են. տեսնուած է որ այս վերջիններն ալ սկսած են սերընդագործել ու ծնունդ տալ արդասաւորելու կարողութեան տէր մուկերու ձագերուն:

Շատ հաւանական չէ որ յեղափոխական այս թէքնիքը երկար տարիներու փորձերէ առաջ կարելի ըլլայ մարդոց կիրարկել: Այսուհանդերձ, գիտութեան մարդիկը կը պատրաստուին անով ծայր առնելիք «բարոյագիտական մղձաւանջ»ին: Նոյն թէքնիքը կ'արտօնէ նաեւ որ աշխատանոցներու մէջ կենդանիներ պատրաստուին, որոնք կարող պիտի ըլլան այլ սեռերու սաղմեր արտադրելու. այսպէս, մանուկներ կ'աշխատին մուկի մը վրայ որ պիտի կարենայ ցուլի սաղմ արտադրել:

Գործողութիւնը տարբեր է ձուիկներու (օվիւլ) պատուաստումէն որ միայն մէկ անդամ արդիւնք կուտայ: Մինչդեռ սերմնածին տարբերու պատուաստումը արդիւնք կ'ունենայ պատուաստուած կենդանիին ամբողջ կեանքին ընթացքին:

Այս կարելիութիւնը առիթ պիտի տայ գիտնականներու որ ծնաբանական պատճեճումներ ընեն այլ էակներու պատաստելի տարբերուն վրայ. օրինակ, կարելի պիտի ըլլայ դարմանել կամ առնձնացնել ապառողջ ծիները: Թէեւ, հարցին առընչուած գիտական աշխարհը համաձայն է որ կանուխ է տակաւին նման գործողութիւններու մասին խօսելու համար բայց ժամանակի ընթացքին այդ մարդը մարդկութեան համար հսկայական քայլ մը պիտի արձանագրէ:

Քիչ չէ թիւը նաեւ անոնց որոնք գիտութեան այս հրաշքին պատճառած հիացումէն չեն յաջողիր առանձնացնել բարոյագիտական մարդին կրելիք լուրջ ցնցումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիպում մը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ուսուինկթընի Տեղեկատուական Կեդրոնի անօրէն, բանաստեղծ Արտեմ Ցարուքիւնեանի հետ: Բացումը կատարած է Համազգայինի Կլէնտէյլի մասնաճիւղի վարչութեան առենապետ Գրիշ Դաւթեան, ներկայացնելով Արտեմ Ցարուքիւնեանը: Ծնած՝ Ստեփանակերտ, շրջանաւարտ՝ Երեւանի Համալսարանի բանասիրութեան ճիւղէն, ապա՝ Մոսկուայի Մ. Կորքի գրականութեան հիմնարկի արտասահմանեան գրականութեան ամերիկեան եւ անգլիական բաժիններէն: Հրատարակած է «Նշանների երկիր» (1977), «Տեսադաշտ» (1979), «Շեմ» (1984) եւ «Ներկայութեան խօսքեր» (1988) հատորները: «Հրդեհը հինաւուրց հողի» գիրքը արժանացած է Ռընէ Շար մրցանակին (Ֆրանսա) եւ Վահան Թէքէեան մրցանակին (Հայաստան): Հեղինակն է նաեւ թարգմանական կարգ մը գործերու: Արտեմ Ցարուքիւնեան դասախօսած է Մոսկուայի, Մոնփըլիէի եւ Գլիվլէնտի համալսարաններուն մէջ:

Արտեմ Ցարուքիւնեան՝ «Բանաստեղծը եւ արցախեան պայքարը» նիւթին չուրջ խօսելով, անդրադարձած է Արցախի ազատագրական պայքարի յաջորդական դէպքերուն՝ Շուշիի, Մարտունակերտի եւ այլ քաղաքներու օրինակով: Ան իր խօսքերուն առընթեր մէջբերումներ կատարած է իր բանաստեղծութիւններէն:

***

Փասատինայի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է ամերիկահայ ճարտարապետներու եւ գիտնականներու ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ հայկական ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստին նուիրուած երեկոյթ մը, որուն՝ խօսքով, լուսապատկերներով, տեսերիզներով եւ ձեռային աշխատանքներով իրենց մասնակցութիւնը բերած են Լիլի Որբերեան, Սարգիս Պալմանուկեան, Արմէն Աբոյեան, Անդրանիկ Աղաջանեան եւ Հարմիկ Յակոբեան:

***

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի «Աստղիկ» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է ընկերային հաւաքոյթ մը, ի պատիւ «Արմինէն Օպըրվըր» թերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեանի, իր ծննդեան 60-ամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են Թէքէեան Մշակութային Միութեան անդամներ, դրօշներ, խմբագիրներ, մեծարեալին զասընկերն ու բարեկամներ: Խօսք առնողներ գնահատած են Օշին Քէշիշեանի անսահման ծառայասիրութիւնը, լայնախոհութիւնը, հայ դրականութեան ու լրագրութեան բերած նպաստը:

***

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Լեւոն Շանթի ծննդեան 125-ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 150 հոգի: Դասախօսած է Արմէն Տոնոյեան: Խօսք առած է Սուրէն Շանթ, ներկայացնելով Լեւոն Շանթի մարդը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ցաւալի է հաստատել, որ երեկոյթը կազմակերպող Համազգայինի Կլէնտէյլի, Փասատինայի եւ Լոս-Անճըլըսի 3 մասնաճիւղերը միասնաբար կրցած են միայն 150 հոգի հաւաքել, Միութեան հիմնադիրներէն մէկուն նուիրուած ճեռնարկի մը առթիւ:

***

Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է արուեստի գործերու ցուցահանդէս մը, մասնակցութեամբ՝ Շաքէ Գոնալեանի (պղինձի վրայ կիտուած), Շուշիկ Զիւրիւքեանի (ծաղիկներով համադրում), Նորիկ Դիլանջեանի եւ Պալենցի (նկարչութիւն) եւ Լիզա Փափազեանի (նկարներու համադրում):

***

Լոս-Անճըլըսի Արարատ Տան «Ճորճ Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է Հայ Աչքթող սկիներու Միութեան տարեկան ճաշ-պարահանդէսը, նախագահութեամբ բարեբար Լեւոն Իշխաոսեանի: Բացումը կատարած է հանդիսավար Սեդա Մինասեան: Վարչութեան առնապետը՝ Ժագ Ապաճեան, խօսած է Միութեան ճեռնարկած՝ «Պատմութիւն Անթէպի Հայոց» պատմագրքի Գ. հատորի հրատարակութեան-խմբագրութեամբ Երուանդ Պապայեանի-մասին, նշելով որ հազար էջնոց հատորը պիտի բովանդակէ պատմական Այնթապը, հերոսամարտը, կենսագրութիւնները, յուշագրութիւնները եւ պատմական ու չահեկան բազմաթիւ նիւթեր: Գիրքը մամուլի տակ է եւ չուտով լոյս կը տեսնէ:

***

Հոլիվուտի Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դ. «Շանթ» ուսանողական միութեան կազմակերպած ընդհանուր զարգացման մըցոյթը, մասնակցութեամբ հանրային հինգ եւ ազգային երեք վարժարաններու աշակերտութեան: Մրցման նիւթերը եղած են այժմէական հարցեր, աշխարհագրութիւն, արուեստներ, պատմութիւն եւայլն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՓԻԹՈՒՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՕՐՈՒՄՆԵՐ -34-

Մէկ կաղանդ, երկու ծնունդ

Սփիւռքի մէջ մենք բախտաւոր ազգ ենք: Ուրիշներն ունին միայն մէկ ծնունդ եւ մէկ հատ կաղանդ: Մենք՝ երկո՛ւ ծնունդ:

Ըստ այնմ, երեք այդ առիթներով խնճոյք-հացկերոյթ կը կազմակերպենք համապատասխան ճոխ նուէրներով, երջանիկ սրտով ու հանդիստ խղճով:

Հեռատեսիլէն, ամբողջ մամուլէն կը տեղեկանանք, Նոյեմբեր ամսէն, թէ այս եւ կամ այն վաճառանիշէ օծանելիքով կ'ըլլանք սիրելի, անդիմադրելի, լրիւ պաշտելի. կամ թէ ապագան մեր կախում ունի դինէն ու փայլէն այն ադամանդի զոր նուէր կուտանք/կ'առնենք այս տարի:

Մինչ այդ՝ սորված ենք, թէ լաւ ծնողքի յատկանիշէն այն է, որ խաղալիկի ամբողջ խանութը պէտք է տուն տանի, որպէսզի չհի սերը իր զաւկի: Նոյն պարտադրանքը, ծնողքէն բացի, զերդաստանին ալ կը վերաբերի:

Ասկէ զատ՝ արդէն տարուան երկայնքին մեր ուղեղները լուացած էին, թէ կարիքն ունինք նոր ինքնաշարժի, նոր բազկաթոռի, նոր ամէն ինչի: Տօնական ուրախ օրերուն՝ ահա կարեւոր պեղումով կը ծախեն հիմա.-մեր հանդիպ սիրոյ մեծ առհաւատչեայ:

Ամապարանքով վազե՛նք, օգտուե՛նք: Ցորդոր լսելու ժամանակ չունինք: Սպառողական այս տարեվերջի երեք տօներէն միայն մէկ հատ ծախսերով, կ'ըսէք, ընտանի՞ք կ'ապրի Հայաստանի մէջ, ամբողջ մէկ տարի...

ՇԻՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ՋԱԻԷՆ ՊԻՊԵՒԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վ Է Պ

Գէորգ ահռելիօրէն ջղայնացաւ: Այդ թեւը, որուն վրայ կը ծանրանային երեք հատ ծրար, յոգնած էր եւ ուժաթափ: Մատը կոխեց կոճակին վրայ, եւ չքաշեց: Զանգը երկարօրէն հնչեց տան մէջ: Մելինէին ձայնը լսուեցաւ վերեւէն:

-- Ծօ՛ չքանա՞ս:

Դանդաղ քայլեր: Կղպանքը դարձաւ: Գէորգ հրեց դուռը: Ցակոբիկ, առանց դուռին բացուելուն սպասելու, ներս կ'երթար արդէն ռոքնռոլ մը սուլելով:

-- Ինչո՞ւ չես քանար կոր ծօ՛, գոռաց Գէորգ: Ժամ մըն է դուռը կը զարնեմ կոր: Ո՞ւր կ'երթաս կոր ծօ՛, հոս էկու, սա ծրարները ձեռքս առ:

Ցակոբիկ պահ մը վարանեցաւ, միտքը փոխեց, առանց սուլումը դադրեցնելու եւ դարձաւ թղթեքսակներուն բերանը բանալ -- գոցել սկսաւ մէկիկ մէկիկ: Գէորգ կասկարմիր կարեցաւ:

-- Զառնե՞ս ծօ:

Ցակոբիկ ծրարներէն մէկուն մէջ խոթեց քիթը, հաստատեց թէ դեղձ էր, ա՛յդ ծրարը առաւ հօրը ձեռքէն, միւսները ձգեց:

-- Սըտնք ալ չառնե՞ս ծօ:

Ցակոբիկ խոհանոց կ'երթար առանց պատասխանելու: Արդէն առաջին դեղձը լափած էր, երկրորդ դեղձը կը հանէր ծրարէն: Մելինէին ձայնը դարձեալ բարձրացաւ.

-- Ինչո՞ւ չլուացուած կ'ուտես: Ինչո՞ւ ամբարտաւան ես:

Մինչեւ որ Գէորգ խոհանոց հասաւ, Ցակոբիկ արդէն երկու դեղձը մաքրած, երրորդ մը առած, դէպի յարկաբաժինի դուռը կը չտապէր:

-- Ո՞ւր կ'երթաս, հո՛ս էկու, գոչեց Գէորգ:

Պատասխան չստացաւ:

-- Ո՞ւր կ'երթայ ասիկա ճաշի ժամուն, հարցուց կնոջը:

-- Ներս մտած ունի՞ որ: Ամբողջ օրը դուրսն է:

-- Վերաքննութեան կ'աշխատի՞ կոր:

Մելինէ ղային խնդուք մը արձակեց.

-- Ձեռքը դիրք առած ունի՞: Բացի այդ ոճրագործի դիրքերէն: Ամիս մը մնաց, չորս հատ վերաքննութիւնը ի՞նչպէս կուտայ, խելքս չի հասնիր:

-- Այս տարի չանցնի նէ զործի կը դնեմ, սպասնաց Գէորգ:

-- Խե՛նթ: Միջնակարգը չաւարտած զործի կը դրուի՞:

-- Կը դրուի՛: Դպրոց ուզողը դաս կը սորվի: Ես պարապ տեղը դրամ չեմ կրնար տալ: Մեր հայրերը մայրերը ասո՞նք էին: Մենք տուն կը նայէինք այս տարիքին, տո՛ւն:

Մելինէ անհամբեր ծամածռութիւն մը ըրաւ:

-- Մե՞ծը ուր է, հարցուց Գէորգ:

-- Չէ եկած:

-- Ո՞ւր կ'ըլլայ այս ժամուն: Ճաշի ժամու: Իրիկուն մը չենք չնորք ամէնս մէսա-սին սեղանին չուրջ նստած ճաշած չուենինք: Մէկը մէկ կողմ, մէկալը մէկալ կողմ: Վերջապէս համ չմնաց տունին մէջ: Զգէ որ յանցանքը քովդ է եա:

-- Հա՛, նորէն զլխուս պայթեցար:

-- Հարկաւ, չմզեցիր որ ես կրթեմ: Ես անոնք մոմ կ'ընէի:

-- Հա՛, կ'ընէիր ... Քու երեսէդ ասանկ եղան արդէն:

-- Հրամմէ՛, ժամը ինը կուգայ կոր, հարը եկած է, էֆէնտին տակաւին տուն չէ մտած: Ամէն դիշեր է աս:

-- Սուրը դէշ տղայ չէ, ըսաւ Մելինէ: Նորէն ալ դէշ չէ: Մինակ ... այդ աղջիկը...

Սիլվա ներս մտաւ խոհանոցէն, սկսաւ քննել ծրարներուն պարունակութիւնը:

-- Անունը Նորմա է, ըսաւ: Աղուոր չէ՞:

-- Որո՞ւն անունը:

Սիլվա չպատասխանեց հօրը.

-- Որո՞ւն անունը Նորմա է, հարցուց Մելինէ:

-- Այդ աղջիկին:

Հեղնական ակնարկ մը նետեց մօրը, դեղձ մը եւ երկու տանձ առաւ, պանիրի պատառ մը նետեց բերանը, դէպի դուռ ուղղուեցաւ:

-- Դուն ո՞ւրկէ գիտես կոր, գոչեց Մելինէ:

Սիլվա, դռնէն դուրս ելած պահուն, պլուխը դարձուց, աչք քթթեց, լեզուն չուեցուց:

-- Ես ամէ՛ն բան գիտեմ, ըսաւ:

Պահ մը եաք, ներսը ռահիօն կը սկսէր գոռալ:

-- Ա՛ս ո՞ւրկէ գիտէ կոր, մրմնջեց Գէորգ:

-- Ես գիտե՞մ:

-- Ո՞վ է այդ Նորման:

-- Սիլվա՛ին հարցուր: Հիմա չոճռանքը մեծերէն աւելի տեղեակ են:

Ցակոբիկ վազն ի վազ եկաւ, դեղձ մը եւս առաւ, վազն ի վազ մեկնեցաւ: Գէորգ ի զուր կը պոռար կատաղօրէն.

-- Ո՞ւր ծօ, հատաւ ծօ պտուղը, ճաչէն առաջ...

Ցարկաբաժինի դուռին առջեւէն, Ցակոբիկին ձայնը հնչեց.

-- Ես չպիտի ճաչեմ: Սինեմա կ'երթամ կոր:

-- Ծօ՛, ե՞րբ, հոս էկու...

Գէորգ պոռալով խոհանոցէն դուրս եկաւ: Բայց միայն դուռին չաչելը տեսաւ: Խոհանոց վերադարձաւ:

-- Սինեմայի դրամը ո՞վ տուաւ ասոր, հարցուց զայրոյթով:

Մելինէ ծամածռութիւն մը ըրաւ:

-- Դուն պզտիկին սինեմայի դրամովը զրաղելուդ, նայէ որ մեծին ըրածները հասկնաս:

- Հարկաւ, դրամը չահողը դուն չես եա՛:

- Տղաղ երթայ այս տարիքին զործաւոր աղջկան մը բռնուի նէ կը տեսնաս այն ատեն դրամ չահիլը:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. Էջէն)

րը: Այսօր ելոյին «անկարող» կը թուի ըլլալ հասկնալու Չէչէնները՝ իսկական կամքը Մոսկուայէն խզուելու»:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ներքին նախարարութեան կատարուած պաշտօնական դիմումով քաղաքական կեանքին պաշտօնապէս մասնակից դարձած է «Նոր ժողովրդավար Շարժում»ը: Զայն կը գլխաւորէ գործի հրապարակին ծանօթ անուն ճէմ Պօյնէր: Ան ըսած է թէ իրենց նպատակն է իսկական ժողովրդավարութիւն հաստատել երկրին մէջ ու Թուրքիան հասցնել ժամանակակից քաղաքակրթութեան մակարդակին:

ՍԻՎԼԻՕ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ ինչպէս կը նախատեսուէր, իր հրաժարականը տուաւ Դեկտեմբեր 22-ին, համոզուած մնալով, սակայն, թէ ինք է որ կրկին կրնայ կայունութիւնը վերկել: Ինք կանխահաս ընտրութիւններ կ'ուզէ, բայց նախագահ Սքալֆարօ չի թուիր անհրաժեշտ գտնել այդ լուծումը: «Դաւաճանոց» իր զինակից ալ, Հիւսիսի Լիկան պառակտուեցաւ եւ երեսփոխաններուն մէկ երրորդը տարակարծիք իրենց պարագլուխին՝ Ումպերթօ Պոսիի հետ, զօրավիգ մնաց Պերլուսքոնիի: Ինչ բացատրութիւն ալ որ գտնէ, Պերլուսքոնի պէտք է խոստովանի թէ ձախողեցաւ, նոյնիսկ եթէ որոշ ժողովրդականութիւն մը կը պահէ եւ կրնայ կրկին իրեն յանձնուիլ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը:

Ի. - ՏԸ - ՖՐԱՆՍԻ չրջանի Էն-Փէ-Էն-ի կարգ մը անձերու հետ կապ ունեցող կեղծ հաշուեցոյցերու հարցը քաղաքական բոյթ առաւ եւ մինչեւ իսկ նախագահ Միթերան միջամուխ եղաւ: Արդարեւ, մինչ դատաւոր Հալֆէն քննութիւնը կը տանէր, յանկարծ յայտնուեցաւ թէ իր աներհայրը մէկ միլիոն ֆրանք ուղած է Տիտիէ Շիւլէրէ (որու կինը իր յաճախորդն էր, ինք ալ հոգեբոյժ է) որպէսզի ազդեցութիւն գործէ իր փեսային վրայ եւ քննութիւնը մարի: Տիտիէ Շիւլէր լուր տուած է դատական ոստիկանութեան, թակարդ մը յարուցած է եւ հարցը հրապարակուած: Այս կացութիւնը, պարզ է, նեղը կը դնէր դատաւորը և կը պահանջուէր որ դատաւոր Հալֆէնի ձեռքէն առնուի խնդրոյ առարկայ թղթածրարը: Մինչ այս վէճը կար, նախագահ Միթերան որպէս «երաշխաւորը դատական իշխանութեան անկախութեան» կ'որոշէր Առենակալութեան բարձրագոյն Խորհուրդին կարծիքն ալ առնել այդ մասին: Նոյն առեն, ուրիշ լուր մը տակնուվրայ կ'ընէր ամէն բան: Դատաւորին աներհայրը կը յայտարարէր թէ երբեք դրամ չէ ուղած եւ թէ այս ամբողջը պատրաստուած ծուղակ մըն էր ոստիկանութեան կողմէ: Տարբեր է ոստիկանութեան տարբերակը որ հեռաձայնային խօսակցութիւններու արձանագրութիւնները կը հրապարակէ եւ դատական ոստիկանութեան ընդհ. տնօրէնն ալ կը յայտարարէ որ չի կրնար թոյլ տալ որ անկանոնութիւններու կամ մանաւանդ բեմադրուած խաղերու (մանիփիւլասիոն) խօսք ըլլայ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի օր, Դեկտեմբեր 26, Տօն է Սրբոյ Ստեփանոսի Նախավկային եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

***

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին: Բարեկենդան է Սուրբ Ծննդեան Պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի օր, Դեկտեմբեր 27, Տօն է Սրբոյ Առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Այսօր Աւետաւորութեան Տօնն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ:

Ժամը 9·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի ըոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
ՅՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ մարգարէական Թուղթերու ընթերցում ժամը 17:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԾՆՈՒՆԴ

Հայրապետական պատարագ ժամը՝ 11:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէն ետքը՝ ծոմական չնորհաւորութիւններ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations :*
(16) 94 95 00 30

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado
vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du
SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey • Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

P.A.F.: 180 F + coupe de Champagne
Membre: 150 F + coupe de Champagne

TENUE CORRECTE EXIGEE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd Michelet Marseille 9e

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Ցանց»ի բաժանորդագրում"

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

HOMENETMEN FRANCE

DINER DANSANT

animé par

ADISS HARMANDIAN

et son orchestre

le Samedi 14 Janvier à partir de 20 heures 30

dans les Salons de l'Orée du Bois (Porte Maillot)

Pour réserver vos places téléphoner :
44 05 92 12 / 42 04 37 61 (répondeur) / 43 78 57 67 (après 20h)

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
MARDI
27 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·490 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.490

ԱԼԺԻՒ ՕԴԱԿԱՅԱՆ - -- ԴԵԿՏ. 24

ԻԼԱՄԱՊԱՇՏ ՋԻՆԵԱԼ ԽՄԲԱԿ ՄԸ ԳՐԱՒԵՑ ԷՒ-ՖՐԱՆՍԻ ՕԴԱՆԱՒԸ ԻՐ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՎ

ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԴԵԿ. 26ԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՍԱՒ ՈՒՐԿԷ ՊԷՏՔ Է ՓԱՐԻԶ ԱՆՑՆԷՐ

Ամէն ինչ կը սկսէր Շաբաթ, Դեկտ. 24, ժամը 13-ին, երբ Էր - Ֆրանսի Էր - Պիւսը որ Ալժէ -- Փարիզ դիծը կ'ապահովէ կը պատրաստուէր իր թռիչքն առնել, յանկարծ, վերջին պահուն օդանաւ կը բարձրանային օդակայանի պաշտօնեայի զգեստաւորումով չորս հոգի (յետագային՝ 5 էին)։ Անմիջապէս կը պարզուէր որ Իսլամական Զինեալ Խմբակի (ՓԷ - Ի- Ա) անդամներ են որոնք պատանդ կը բռնեն օդանաւն ու իր 271 ճամբորդներն ու անձնակազմը։ Ճամբորդներու մեծ մասը Ալժերացի են, կան նաեւ Ֆրանսացիներ (40 հոգի)։ Քանի մը յաջորդող ժամերու ընթացքին քանի մը ճամբորդներ, ընդհանրապէս տարեցներ, կիներ եւ մանուկներ ազատ կ'արձակուէին։ Ժամը 15-ին ասոնց թիւն էր 19։ Միաժամանակ Հումարի -- Պումետիէնն օդակայանը դիրք կը բռնէին Ալժերիոյ ոստիկանական ուժերը եւ կը սկսէին բանակցութիւնները։ Օդահէնները նախ կը պահանջէին Իսլամական Փրկութեան Ճակատի (ՓԻՄ) երկու ղեկավարներուն ազատ արձակումը (ի դէպ ասոնք բանտ չեն այլ՝ հսկողութեան տակ կ'ապրին) միաժամանակ նաեւ կ'ուզէին որ օդանաւը մեկնի առանց ճնշդելու ուղղութիւնը ինչ որ Ալժերական իշխանութիւնները բոլորովին կը մերժէին։ Կը սպառնային ճամբորդ սպաննել եւ իրենց սպառնալիքը քիչ ետք կը դործադրէին երկու հոգի սպաննելով, մէկը՝ Ալժերացի դաղանի ոստիկան մըն էր, միւսը՝ Վիէթնամցի։ Յաջորդ օրը, Կիրակի, կը սպաննուէր նաեւ երրորդ ճամբորդ մը որ Ֆրանսական դեսպանատան խոհարարն էր։ Օրուան ընթացքին այլ ճամբորդներ ալ ազատ կ'արձակուէին եւ ի վերջոյ կը մնային 172 հոգի։ Կիրակի դիշեր է միայն, երրորդ ճամբորդին սպաննութենէն ետք, որ Ալժերական իշխանութիւնները կ'արտօնէին որ օդանաւը մեկնի դէպի Մարսէյլ ուր կը համնէր երկուշաբթի (Դեկտեմբեր 26) առաւ ժամը 3-ի չուրջ։ Կը թուէր սակայն թէ միայն թեճիք հանդրուան մըն էր եւ քերոզէնի հայթայթումէն և առողջապահական կարգ մը անհրաժեշտ դործողութիւններէ ետք, օդանաւը Փարիզ պիտի մեկնէր։ Մարսէյլի օդակայանը անմիջապէս փակուած էր մեկնումի եւ ժամանումի համար եւ թռուդիչքներ փոխադրուած էին Թուլոնի եւ Նիսի օդակայանները։

Այս առեւանդումը, եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը գործածել, մեծ իրանցում առեղծած էր Փարիզ ուր տագնապի բջիջ մը կը հաստատուէր, մինչ Պալատիւր որ Ծննդեան արձակուրդի գացած էր Շամոնիքս, կիրակի օր Փարիզ կը վերադառնար ու ժողովի կը նստէր Արտաքին, Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն հետ։ Ֆրանսա կ'առաջարկէր իր օժանդակութիւնը (զինեալ ուժեր ղրկել) բայց, Ալժերիա կը մերժէր։ ըստ երեւոյթին կ'ուզէր փաստը տալ որ մարդու պէտք չունի իր ներքին հարցերը լուծելու համար։ Այս ողբերգական կացութեան մէջ, բանավէճ մը կը ծագէր Ալժերիոյ Ներքին նախարարին մէկ յայտարարութեան հետեւանքով։ Ան կ'ըսէր թէ իրենք, ալժերական իշխանութիւնները, եկք մը գտած էին կիրակի առաւու եւ թէ օդանաւին հրամանատարը, հաւանաբար ճնշումներու տակ, չատ ճկուն դրուած էր ահաբեկիչներուն հետ եւ այդ պատճառաւ գործողութիւնը ձախողած էր։ Առ այժմ, Ֆրանսա չուզեր վիճիլ այս կէտին չուրջ, մանաւանդ որ բոլոր ազատ արձակուած ճամբորդները կը վկայեն թէ պաղարիւն եւ քաջ օդաչու մըն է որ վարուեր դիրք մը բռնած է սկիզբէն։

Ի դէպ, բազմաթիւ հարցեր կան այս քիչ մը չատ «դիւրին» դրաւման առթիւ։ Արդարեւ, առեղծ մը ի վեր, հակակշռի միջոցները ամրապնդուած էին, ոչ միայն ալժերական իշխանութիւններուն, այլեւ Էր -- Ֆրանսի կողմէ (Ֆրանսա դլխաւոր թիրախ է իսլամապաշտներուն), ուրեմն առնուազն տարօրինակ է որ չորս ահաբեկիչ կարենան այդքան դիւրութեամբ օդանաւ հասնիլ ու մտնել։ Հաստատ է որ բաւական ներքին մեղսակցութիւններ պէտք է եղած ըլլան եւ նոյնիսկ բարձր մակարդակի վրայ։

-- Արաբերէն Թուականը դիպուածով ընտրուած չէ։ Ձիշդ նոյն օրն է, երկու տարի առաջ, որ իսլամապաշտները կը յաղթէին երեսփոխանական ընտրութիւններուն եւ այդ պատճառաւ անոնք չեղեալ կը համարուէին։

-- Ահաբեկիչները չատ երիտասարդ են։ Իրենց ինքնութիւնը ճշդուած է եւ անոնցմէ մէկուն մայրը եկած եւ փորձած է խօսք հասկցնել տղուն որ արհամարհանքով հակադդած է։

-- Ազատ արձակուած ճամբորդները յայտարարած են թէ ահաբեկիչները չատ վճռակամ են, լաչակներ բաժնած են կիներուն որպէսզի իրենց դլուխը ծածկեն, իրենց ձեռքն ալ դուրան մը կը կրեն։

-- Կիրակի, ժամը 21·30-ին է որ սպառնացած էին Ֆրանսացի մը սպաննել եթէ մեկնելու արտօնութիւն չտանան։ Ձիշդ մէկ վայրկեան ետքն է որ կը գործադրէին իրենց սպառնալիքը։

-- Նախարարապետ Պալատիւր նախապէս ըսած էր որ ալժերական իշխանութիւնները պատասխանատու կը նկատէ Ֆրանսացիներու կեանքի ապահովութեան։ Ֆրանսացի խոհարարին սպանութենէն ետք ալ, կառավարութիւնը «զգրելի» որակեց այդ արարքը եւ յարաբերութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ սկսան բաւական լարուած բնոյթ ստանալ։

-- Մատանի եւ Պելհաճ, այն երկու պարագլուխները որոնց ազատ արձակումը պահանջած էին ահաբեկիչները, գործողութեան սկիզբը, Ալժերիոյ ամէնէն համբաւաւոր իսլամներն են որոնք ընտրական յաղթանակներ ապահոված են իրենց կուսակցութեան։ Մատանիի համար (63 տարեկան) ոչ ուխտ կայ, ոչ սահմանադրութիւն, այլ միայն՝ Գուրանը։ Պելհաճ (39 տարեկան) ծայրայեղական մըն է որ չի վարանիր յայտարարելէ՝ «Ֆրանսա՞ն։ Ծր մը պիտի վճարէ իր կատարած չարդերը։ Ժողովրդավարութի՞ւնը։ Օտար ըմբռնում մը, բառ մը որ արաբերէն ոչ մէկ բառարանի մէջ դոյութիւն ունի, ոչ Գուրանին մէջ, ոչ ալ՝ Սուննայի»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ 30% տոկոսով կ'ուզէ մասնակցիլ Ղարաբաղ ղրկուելիք խաղաղապահ միջազդային ուժերուն։ Այս յայտարարութիւնը եղած է Դեկտեմբեր 23-ին, բայց, ճշդած է Բաքուի թուրք դեսպանը՝ Ալթան Գարամանօղլու, «դիտենք որ այս առաջարկը Հայերու ընդդիմութեան պիտի բախի»։ Ցիշենք որ դեռ քանի մը օր առաջ, Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վահան Փափազեան Ա.Թէնքի մէջ («Ցառաջ», Դեկտեմբեր 20) յայտարարած էր որ Հայաստան կ'ընդդիմանայ թուրք զօրքերու մասնակցութեան որովհետեւ Թուրքիա կողմ է։

ԶԷՋԻՆԻԱՑին հասած լուրերը հակասական են եւ միակ ստոյդ լուրն այն է որ Ռուսերու եւ Չէչէններու միջեւ բախումները չատ բուռն են։ Ռուսերը կ'ըսեն թէ 1000 Չէչէն մեռած է Դեկտեմբեր 24-էն 25, ինչ որ Չէչէնները կը հերքեն։ Ռմբակոծութիւնները Գրոզնիի վրայ եւ չուրջը աւելի սաստկացած են, մինչ Մոսկուայի մէջ, տարակարծութիւնները աւելի ծաւալած են, կառավարական շրջանակներու մէջ չատեր համաձայն չեն Ելցինի այս ընթացքին, մինչ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) բոլորովին դէմ է։ Չէչէնիան կրնայ սուզի նետիլ Ելցինի։ Չէչէն դիմադրութիւնը չատ զօրաւոր է եւ անակնկալի բերած է ռուս զրահապատ ուժերը, որոնք պարտաւորուած են զանդաղեցնել իրենց յառաջխաղացումը դէպի Գրոզնի։ Գրոզնիէն զատ, մերձաւոր Արդուն քաղաքն ալ, մանաւանդ բնակելի թաղամասերը ռմբակոծութեանց թիրախ են։ Հոս, կասկած չկայ որ հարիւրաւոր մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։ Երկուշաբթի (Դեկտեմբեր 26) առաւօտեան լուրերու համաձայն վերջնական յարձակումը Գրոզնիի վրայ անմիջական էր։ Նախապէս Դուդայեւ, Չէչէնիոյ նախադահը կոչ մը ըրած էր որպէսզի Տաղստանը ապատամբի։ Ան ըսած էր.. «կոչ կ'ընեմ Տաղստանցիներուն մեզի միանալու այս դժուար օրերուն եւ թոյլ չտալու որ Ռուսաստանը ազատութիւնը խեղդէ Կովկասի մէջ»։

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ մէջ, երիտասարդ պաղեստինցի մը ինքնասպան դործողութիւն մը կատարած է Ծննդեան առաւօտը հանրակառքի մը կայանին։ Ինք մեռած է, 12 հոգի վիրաւորուած են, մէկը՝ ծանրօրէն։ Իսրայէլի իշխանութիւններէն զատ, Արաֆաթ ալ դատապարտեց այս ահաբեկումը, որ Համասի գործն է։

ՊԱՊԸ, նոյն յարատեւութեամբ, իր վերդովումը արտայայտեց պատերազմին եւ բռտութեան դէմ Ծննդեան իր պատգամին մէջ։ Յովհ. Պօղոս Բ. չափազանց յոդնած երեւցաւ։ Տասը օրէն պէտք է փիլիպպեան կղզիները մեկնի։

ԻՐԱՔի հիւսիսը միջքրտական բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, զլխաւորաբար էրպիլի շրջանը որ քիւրտ «կառավարութեան» (չճանչցուած) կեդրոնատեղին է։ Կռիւները դէմ առ դէմ հանած են Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան զինուորեալները (առաջինը՝ Մասուտ Պարզանիի, երկրորդը՝ Ճալալ Թալապանիի)։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Լէոթար Սարայեւօ զնաց Ծննդեան դիշերը Ֆրանսայի զինուորներուն հետ անցընելու համար։ Ընդհանրապէս Ծննդեան հրաւառարը յարգուած էր, բայց, յարձակումներ կային Պիհաչի շրջանը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ զինուորական դատախազը մահապատիժ պահանջեց 16 իսլամապաշտներէն 5-ի դէմ որոնք փորձած էին սպանել Նոպէլ մրցանակի տէր գրագէտ՝ Նաղիպ Մահֆուզը։

ՄԱՄՈՒԼ

KNACK (21-27 Décembre)

Ֆլաման Քնաք չարաթաթերթը որ 650 հազար ընթերցող ունի իր Ուիք -- էնտ յաւելուածին մէջ 3 էջնոց կարեւոր յօդուած մը նուիրած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, ճոխացած Պրիւսէլի Հայոց Եկեղեցւոյ նկարներով։

***

LE PARISIEN (24 Décembre)

LES ARMENIENS FERONT AUSSI LA FETE LE 6 JANVIER

Այս խորագրին տակ, թերթին թղթակիցը ծուռն ու չիտակը իրար խառնած ուզած է զաղափար մը տալ երեւի հայ գաղութի Ծննդեան տօնին մասին։ Ցիշեալով հանդերձ որ հայկական Ծնունդը ծուռ 6-ին է, «կէս դիշերուան պատարագ» մը կը ծանուցանէ ռիւ ժաք - կուժոնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, եւ հայ կաթողիկէներն ալ կը տեղաւորէ կէս դիշերուան պատարագներու ամբոխին մէջ, այն տպաւորութիւնը թողլով որ Հայ կաթողիկէ Եկեղեցի չկայ։

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23)

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՆ ՄՕՏ

Դեկտ. 22-ին, Լուսաւորութեան նախարարի պաշտօնակատար Աչոտ Բլէեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպան՝ Տիկին Հարթինկը։ Անոնք քննարկած են յատկապէս Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան համարկապին մէջ Ֆրանսական կողմին միջոցներով դրադարան մը ստեղծելու պարագաները։ Արծարծուած է նաեւ համագործակցութեան հարցը։

***

Նոյն օրը Ա. Բլէեան ընդունած է նաեւ Ռուսաստանի դեսպանը, որու հետ նոյնպէս չօշափած է համագործակցութեան խնդիրները, ինչպէս նաեւ ռուսերէնի դիրքը Հայաստանի կրթական համակարգին մէջ։

***

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԻՇՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆ ԿԱՑՑԵԼԵՆ

Էքս-ան - Փրովանսի հիւանդանոցի տնօրէնը եւ իրեն ընկերացող հինդ բժիշկներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը այս օրերուն Երեւան կը հասնի։ Անոնց այցելութեան նպատակն է գործնական կապեր հաստատել եւ նախնական համաձայնութեամբ մը որոշուած է Երեւանի մանկական հիւանդանոցի եւ Էքս-ան-Փրովանսի հիւանդանոցի զուգորդումը։

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ 20-ԱՄԵԱՅ ՎԱՍՏԱԿԻՆ ՄԵԾԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՊԱՏԻ՛Ի ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ՏՆՕՐԷՆԻՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Առաջին անգամ իրեն հանդիպած էի 1979 Յունուարին, Լոս - Անճըլըս իմ անդրանիկ այցելութեանս օրերուն, երբ երկ-- շաբաթեայ արձակուրդէս օգտուելով փափաքած էի ծանօթանալ զաղութի կեանքին եւ մանաւանդ՝ դպրոցական ցանցին: Այդ օրերուն այցելած էի գոյութիւն ունեցող հայկական վեց վարժարանները եւ հանդիպած ուսուցիչներու եւ անօրէններու, ստացած տպաւորութիւնները դրի առնելով հրատարակած էի Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի 1979 Մայիս 15 -- Յունիս 6-ի թիւերուն մէջ:

Այն օրերուն, երբ հանդիպեցայ իրեն, Յակոբ Յակոբեան հինգ տարիէ ի վեր կը վարէր Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանին տնօրէնի պաշտօնը: Երիտասարդ, խանդավառ ու իր վարած պաշտօնին խորունկ զիտակցութեամբ ու պատասխանատուութեան զգացումով համակուած տնօրէն մը, որուն վստահուած էր 600 աշակերտներու կըրթութեան ու դաստիարակութեան աշխատանքը կազմակերպելու ծանր ու պատասխանատու գործը:

Տակաւին թարմ է յիշողութեանս մէջ այդ օր վարժարան այցելութենէս ստացած տպաւորութիւնը ի տես այն պատկերին, որ պարզուած էր աչքերուս առջեւ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր վարժարանին աշակերտները կ'անցընէին հայերէնի եռամսեայ քննութիւնները: Դասարաններ այցելելէ եւ աշակերտներու դնահատելի մակարդակին ծանօթանալէ ետք, տնօրէնը զիս առաջնորդած էր դըպրոցին զիմացը գտնուող յիշեալ եկեղեցին, ուր քանի մը դասարաններու աշակերտները՝ գլուխները հակած թուղթերուն վրայ, կը պատասխանէին հարցումներուն: Մինչ աշակերտներ խորասուզուած էին իրենց քննութեան մէջ, ես մտովի փափաղուած էի ետ՝ դարերու խորքը, ուր պահ մը աչքերուս առջեւ կը տողանցէին հայ մշակոյթի անմահ վարպետները, որոնք մոմի լոյսին տակ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան արմատները ամրացուցին եւ մշակութային հարուստ ու անկորնչելի ժառանգութիւն մը թողուցին յետնորդ սերունդներուն: Եւ այդ օր, Հոլիվուտի մէջ բարձրացած հոգիի այդ տաճարին մէջ, հայ մտքի սիտանին՝ Մեսրոպի ոգին էր որ կը սաւառնէր իր ստեղծած տառերուն ընդմէջէն:

Մեսրոպեան տառերուն հետ հաղորդուելէ ետք վերադարձած էինք տնօրէնին զըբաղեցնող սենեակը ու զրուցած ամերիկահայ նոր սերունդի ապագային վերաբերող հարցերու շուրջ: Երբ հարցուցած էի Յակոբ Յակոբեանին, թէ հայկական դպրոցները ի՞նչ դեր կը խաղային ձուլումի դատապարտուած նոր սերունդի կեանքին մէջ, ան պատասխանած էր. «Հաւատացած եմ որ այս վարժարաններէն շրջանաւարտ աշակերտները պիտի կարենան փոխել այն մտայնութիւնը, թէ ամերիկահայ զաղութը դատապարտուած է վերջնապէս ձուլուելու: Հայկական դպրոցները ո՛չ թէ կ'ուշացնեն ձուլումը, ինչպէս կը մտածեն ոմանք, այլ փրկութեան յոյսեր են անոնք եւ ծիլեր»: Ահա այսպիսի հաւատքով լեցուն կրթական մշակ մըն է Յակոբ Յակոբեան:

Յակոբ Յակոբեանի տասնամեայ վաստակը «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանին մէջ եղած է բեղուն եւ արդիւնաւէտ: Մի՛չտ նորին եւ լաւագոյնին ձգտող, արդիական մանկավարժութեան քայլերուն օրը օրին հետեւող եւ այդ քայլերէն լաւագոյնը իրեն վստահուած կըրթական հաստատութեան պատշաճեցնող տնօրէն մը եղած է ան: Զինք մօտէն ճանչցող եւ իր բծախնդիր աշխատանքներուն ծանօթ անձերու վկայութեամբ Յակոբ Յակոբեան կը նկատուի լաւագոյն տնօրէնը Լոս - Անճըլըսի հայկական վարժարաններու ցանցին մէջ: Այս հաստատումը կը նշեմ իրրեւ վկայութիւն, առանց նսեմացնելու այլ տնօրէններու կատարած գործը:

«Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» վարժարանին մէջ իր տնօրէնութեան օրով պաշտօնավարած ուսուցչուհի մը՝ Տիկին Անդինէ Քէչիչեան -- Մուրատեան, հետեւեալ տողերով կը բնորոշէ Յակոբ Յակոբեան տնօրէնին վաստակը. «Պր. Յակոբեան վարժարանի կազմաւորման ու զարգացման մէջ երախտաշատ վաստակ ունի: Անոր ոգեկան աշխատանքին չնորհիւ վարժարանը կրթական -- դաստիարակչական նըուաճումներ արձանագրեց»:

Եւ սակայն, վարժարանին արձանագրած նուաճումներու վայրկեան չըջանին, 1985ին, տասնամեայ ծառայութենէ մը ետք, Յակոբ Յակոբեան կը հրաժարէր «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի տնօրէնի պաշտօնէն:

Ծանօթ է ժողովրդական ասացուածքը՝ ամէն չարիքէ բարիք մը կը ծնի: Ու այդ բարիքը կ'արձանագրուի այս պարագային Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մարի Մանուկեան վարժարանի հոգաբարձութեան հաշուոյն: Արդարեւ, հոգաբարձութիւնը խմաստուն մտածումը կ'ունենայ դիմելու Յակոբ Յակոբեանին եւ զինք կոչելու Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան երկրորդական վարժարանի տնօրէնի պաշտօնին: Այսպէսով, Յակոբ Յակոբեան ինքզինք կը գտնէր կրթական նոր հաստատութեան մը գլուխը, իր առջեւ ունենալով ինքզինք առաւել եւս արժեցնելու ընդարձակ դաշտ մը:

Առաջին իսկ օրէն, ընդունելով մարտահրաւէրը, ան կ'անցնի գործի եւ իր ամբողջ ներուժը ի գործ կը դնէ կրթական, դաստիարակչական ու մանկավարժական իր ծրագիրները յաջողութեամբ պսակելու համար: Վերջին երկու -- երեք տարիները, պարագաներու բերմամբ, յաճախ առիթ ունեցած եմ հանդիպելու Յակոբ Յակոբեանին, տնօրէնի իր դրասենեակին մէջ: Մեր զրոյցներէն պարզուած է որ կարեւորող, յարատեւ պրպտող մտքի տէր է ան: Իր աչքէն դժուար թէ վրիպած ըլլայ՝ մանուկի թէ դրքերու մէջ, մանկավարժութեան թէ կրթութեան վերաբերող որեւէ նիւթ: Կը կարդայ հետաքրքրութեամբ եւ անկէ ի՛ր դպրոցին համար նպատակաուղղուած բան մը քաղելու եւ փորձարկելու նպատակով: Ընթերցումներու ընդմէջէն կը քաղէ լայն տեղեկութիւններ, զրոյ կ'ուսումնասիրէ եւ անոնցմէ ոմանք կը պատշաճեցնէ իր դպրոցի պայմաններուն:

Որքան խիստ է ու բծախնդիր վարչական իր գործերուն մէջ, նոյնքան եւ դիտէ ըլլալ գործակից ու խթանիչ ուժ մը իր ուսուցչական կազմին: Որքան պահանջկոտ՝ իր ուսուցիչներուն հանդիպ, նոյնքան եւ ցանկից է անոնց դժուարութիւններուն: Ցաճախ ժպիտ մը եւ անոյշ խօսք մը կը լուծէ ամէնէն դժուար ու խորունկ նկատուած հարց մը: Հոս է արդէն տնօրէնի մը, պատասխանատու ղեկավարի մը յաջողութեան գաղտնիքը, այսինքն՝ դիտնալ խստապահանջ ըլլալու, ցանկից ըլլալու, քննադատելու եւ դնահատելու ժամանակը: Մենատիրութիւնն ու չոր վերաբերումը ո՛չ մէկ տեղ եղած են գործի մը յաջողութեան գրաւականը: Ղեկավարի մը, այս պարագային տնօրէնի մը արդիւնաւէտ գործունէութեան գրաւականներէն մէկն ալ համեստութիւնն է եւ ո՛չ ցանկութիւնն ու ինքզինք պարտադրելու անպարծութիւնը: Որովհետեւ, վերջին հաշուով, տնօրէն մը կոչուած է իր վարած դպրոցի ուսուցիչներուն մէջեւ յարգանքի ու պարտականութեան դիտակցութեան սերմեր ցանելու եւ ստեղծելու աշխատանքի խաղաղ ու հաճելի մթնոլորտ մը, ուր ուսուցիչներ կարենան իրենց լաւագոյնը տալ աշակերտներուն: Երբ տնօրէնին եւ ուսուցիչներուն միջեւ համագործակցութեան անկեղծ ու հանդիստ, բնական կապը կայ, դպրոցին կրթական -- դաստիարակչական աշխատանքները անպայման յաջողութեամբ կը պսակուին: Այլապէս, ի զուր է ակնկալել նուաճումներ:

Իր ջանասիրութեամբ, պարտաճանաչութեամբ, ազնուութեամբ, անձնուիրութեամբ, իր դպրոցի բարգաւաճման նախանձախնդրութեամբ յատկանշուող Յակոբ Յակոբեան տնօրէնին սկզբունքն է ո՛չ թէ տիրել, այլ ծառայել: Ան կը հաւատայ կեանքի բարոյական սկզբունքներու անխորտակելիութեան ու տիեզերքի հոգեւոր ճշմարտութեան: Ուրեմն, ան կը հաւատայ՝ նիւթականէն ու մարմնականէն վեր հոգեկանի գերակայութեան: Եւ այդ հաւատքով կը մնուցանէ իր աշակերտներու հոգին՝ իր իսկ հոգիէն ամէն օր մասեր տալով անոնց:

Յակոբ Յակոբեան, մանկավարժական իր յաջող վաստակին չնորհիւ վայելած յարգանքով ու հեղինակութեամբ հանդերձ եղած է եւ համեստ նկարագրի տէր կրթական մշակ մը, մի՛չտ պատրաստ՝ օդնելու, լսելու եւ լեզու գտնելու վարժարանին մէջ որեւէ պաշտօնեայի, աշակերտի թէ ծնողքի հետ:

Ու այդ յարգանքի արտայայտութիւնն է, անկասկած, մեծարանքի այն ցերեկոյթը, զոր կազմակերպած է Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան եւ Տէմիրճեան վարժարաններու հոգաբարձութիւնը, նուիրուած՝ տնօրէն Յակոբ Յակոբեանի 20-ամեայ վաստակին: Որքա՜ն ուրախութեամբ կը համակէ այս երեւոյթը իւրաքանչիւր կրթական մշակի հոգին, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք յաճախ պարզուող տըխուր պատկերը ի տես այն երախտաւորներուն, որոնք սկիզբը փողով - թմբուկով ողջունուելէ ետք՝ վարժարանի տնօրէնի կամ ուսուցչի պաշտօնին կոչուելու առիթով, ժամանակ մը ետք -- կարճ կամ երկար, նայած պարագային -- քուրջի կտորի մը պէս կը հեռացուին դպրոցէն, նոյնիսկ մոռացութեան մատնելով անոնց անունն ու վաստակը: Այս ալ կրթական մշակի մը յանձն առած զոհողութեան ու ցուցաբերած նուիրումին նկատմամբ չնորհակալութիւն յայտնելու ինքնատիպ ձեւ մըն է, թերեւս...

Այդպիսի տխուր երեւոյթներու կողքին, բարեբախտաբար ականատես կ'ըլլանք չնորհակալութիւն յայտնելու եւ երախտիք արտայայտելու հոգեպարար երեւոյթի եւս, որուն համար անվերապահ դնահատանքի արժանի է Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան եւ Տէմիրճեան վարժարաններու հոգաբարձութիւնը: Երանի՛ օրինակը վարակիչ ըլլար նաեւ այլ վարժարաններու պատկան մարմիններուն համար, որպէսզի տարին անգամ մը thanks you teacher ըսելէ անդին անցնելով, աւելի գործնական եւ հնչուն միջոցներով դնահատեն հայ կրթական մշակին նուիրումը:

Մինչ այդ՝ պատի՛ւ, արժանաւոր տնօրէնին:

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻՆ ԱՌԹԻԻ

Անմոռանալի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի անխոնջ ջանքերով 1929-ին հիմնուած եւ Պետութենէն պաշտօնապէս ճանչցուած ու Էջմիածնի Մայր Աթոռէն հաստատուած Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմը՝ աւելի քան կէս դար խորունկ քուն մը քաշելէ ետք, վերջապէս, տեղական հոսանքներու եղբայրական ըմբռնուր համաձայնութեան մը առիթով, իր վերազարթնումի բուռն ցանկութիւնը ցուցադրեց, զաղութին նախանձախնդիր ազգայիններու կողմէ ստորագրուած բանբեննչան հաղորդագրութեամբ մը, («Յառաջ», 1994, Դեկտեմբեր 17 / 18):

Անտարակոյս, այս օրաթերթին ընթերցողները կը յիշեն 1991-ի Մարտէն սկսեալ Հայկական Մարտկոցի նուիրուած մեր պատանեկան յիշատակներու երկար շարքը, որու ընթացքին Պալաքեան Եպիսկոպոսի այս հիմնական գործին արժէքը, ի պահանջել հարկին, բաղմիցս մատնանչուեցաւ, ֆրանսերէնով ալ, եւ այդ հայեցակէտը չատ արդարացի կը թուէր բազմաթիւ պատճառներով անճնուէր կրօնաւորի աչքին:

Ա. -- Մարտկոցի նաւահանգիստը, 1922-էն սկսեալ, Միջին -- Արեւելքէն տասնեակ հազարներով զաղթող Հայերուն համար ապահով օթեւան մը, եւ Թուլուզէն մինչեւ Նիս տեղաւորուած ահաւոր սպանդէն փրկուող զաղթականներուն համար անմիջական հարց մըն էր ընկերային եւ ընկերային եւ կրօնական կառոյցներու ստեղծումը: Թեմի նախկին եկեղեցիներու թիւը կրկնութեան կը դիմէ, վերջինը Սէվինիոնը ըլլալով:

Բ. -- Հարաւային Ֆրանսայի չրջանը հաստատուող Հայերուն թիւը, եթէ ոչ աւելի դոնէ հաւասար պիտի ըլլար Փարիզի համեմատութեամբ: Օրինակ մը միայն. Մարտկոցի Ցի Ցի-ի (Յովհաննէս Վարժապետեան) հրատարակած «Ամէնուն Տարեցոյցը» 1930-ի տարիներուն իրենց ծաւալով հաւասար են Փարիզի Պալենցի հատորներուն: Ասկէ զատ, հոգեբանօրէն, Փարիզի Հայերուն իրրեւ մայրաքաղաքացի «վերի արտի ցորեն»ի երեւոյթը դերազանցութեան՝ այնքան ալ ակնահաճոյ չէր Մարտկոցիներուն բանուորական -- ժողովրդական նկարագրին: Նոյնն է մինչեւ հիմա:

Գ. -- Մշակութային մարզի կապակցութեամբ, Մարտկոցի մէջ 8 -- 10 տպարան կը գործէին, զրական խմբակներ կը կազմուէին, բազմաթիւ դրքեր լոյս կը տեսնէին, ինչպէս Կիւրեղ Մրայեանի «Մովք Կեօղճիւք»ը եւ Զապէլ Եսայեանի «Պրոմէթէոսը ազատագրուած», Թադեոս Յակիկեանի տպարանէն, նաեւ Որբունիի առաջին հատորները: Հարկ է քննել, բայց անտարակոյս Մարտկոցը իր լայնատարած չրջաններով մայրաքաղաքին մէջ հրատարակուող հայկ. թերթերն ու պարբերականները աւելի ընթերցող ունէին քան ինք՝ Փարիզը: Անոնց խմբագիրները հարաւի Հայոց դիւրազգիտ բազկերակը կ'առնէին մամուլին տակ իրենց սիւնակները դնելէ առաջ: Ազգայնական զգացումներն ալ չա՛տ զօրաւոր էին անհամար Հայրենակցական Միութիւններու անդամներուն զով: Միայն Ալբակիրցիները, հազիւ 50 տուն էինք, բայց մեր տարեկան հանդէսները մեծ սրահներու մէջ տեղ կ'ունենային, խնամիական կապերը նըկատի առած:

Դ. -- Գալով հայկական աչխարհի հեղինակաւոր անձերու Մարսէյլի մէջ ընակութիւն ընտրողներուն, անոնց թիւը զանցառելի չէ կարելի համարել: Հնագոյնը Մկրտիչ Փորթուգալեան, որմէ ետք, Մինաս Չերազ, Լեւոն Շանթ, Աւետիս Ահարոնեան, Միքայէլ Վարանդեան, Չիֆթէ Սարաֆ, Լեմփրցի Մեսրոպեան, եղիչէ Թորոսեան «Հայ Սիլուա»ի խմբագիրը, Տիրան Թէքէեան, Սեպուհ, Ենովք Արմէն, բանաստեղծ Ահարոն, Յարութիւն Ազգայեան, Աբօ Աբոյեան, Մեսրոպ Գուլումճեան, Ակնցի Յակոբ Գուլումճեան, Տիգրան Փիլրանեան, Փայլակ Սանասար, Արամ Ճէվիկ, Պետրոս Զամարեան, Յովհաննէս Վարժապետեան (Յ. Յ.); Զարեհ Որբունի, Պետրոս Զարոյեան, Կարապետ Փօլատեան, Հրաչեայ Տէր - Բարսեղեան, Վարդան Սարգսեան, Վարդան Եղիշեան...

Բարեբախտաբար Հար. Ֆրանսայի թեմական այս վերազարթնումն ալ կը զուգադիպի զալ տարուան կաթողիկոսական ընտրութեան: Խորէն Ա. Մուրատբէկեանի ընտրութեան առթիւ, 1932-ին, Մարսէյլէն պատգամաւորներ չգացին Հայաստան: Փարիզի հայութիւնը ներկայացուց վաստակաւոր Արշակ Զօպանեան, յարմարագոյն սէնպոլիք թեկնածուն: Գէորգ Զ. Զէօրէքճեանի ընտրութեան ժամանակ, 1945-ին զարձեալ Մարսէյլի թեմը պատգամաւոր չունեցաւ: Իսկ 1955-ին, Վազգէն Ա.-ի ընտրութեան համար, Մարսէյլէն զրկուեցաւ՝ իր առաքինութեամբ եւ հմտութեամբ արժանաւոր՝ Վարդան Սարգսեան, որու վերազարթնին, հայրենիքին եկող կառունկին խապրիկները լսելու համար «Ալհամպրա» սրահը խմբուած բազմահարիւր վտարանդիներուն անոր մատուցանելիք զերզգայուն զեկուցումէն առաջ, նորահաս նուագուհի արտասանուց Յովհաննէս Թումանեանի «Հայ Ուխտաւորը», համարձակելով փոխանակել վերջին տողը՝ «Գնաս բարով հայ ուխտաւոր» կոչականը սպէս՝ «Բարո՛վ եկար, հայ ուխտաւոր»:

Իսկ այսօր, վերջապէս առաջին անգամ ըլլալով, Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմը, յառաջիկայ Ապրիլ 3-ին, Ս. Էջմիածնի մէջ, նոր Հայրապետի ընտրութեան առիթով, օրինաւորապէս ընտրուած իր պատգամաւորներով, զլխաւորութեամբ առաջնորդական տեղապահին, պիտի ներկայանայ բարձրագոյն ժողովին ճակատաբաց, «առանց ամօթոյ»:

Իսկ՛ւ թէ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց այս վերազարթման օրինակը նախանձը զրգռէր աչխարհացրիւ ուրիշներու...:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
Դեկտեմբեր 18, 1994

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳԸ ԻՍԻ ՄԷՋ

Աչխարհահռչակ Սորպոնի համալսարանի Ամֆիթեատրոնի մէջ ելոյթէն եւաք, Դեկտեմբեր 16-ին Ուրբաթ օր ժամը 20·30-ին Իսի լէ Մուլինոյի զեղեցիկ սրահին մէջ ելոյթ ունեցաւ Փարիզի Սիփան - Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը զեկավարութեամբ՝ կարպիս Ափրիկեանի, տօնելու համար երգչախումբի գործունէութեան 70-ամեակը եւ կ· Ափրիկեանի առանց ընդմիջումի զեկավարութեան 40-ամեակը:

Ներկայ էին Ֆրանսայի թէ հայ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ 850 հոգիի հասնող երաժշտասէր հասարակութիւն մը:

Հայ ժողովուրդը երգն ու երաժշտութիւնը սիրող ազգ մըն է:

Երգն ու նուագը իւրաքանչիւր ժողովուրդի ամենաթանկագին ստեղծագործութիւնն է, սրտի հայելին է ու հոգու հարազատ արտայայտութիւնը, դառնալով հաւաքական կեանքի ու խառնուածքի խտացումը:

Հեթանոսական չրջանէն ժառանգ ձգուած ու քրիստոնէական կրօնքի չնորհիւ զարգացած, միչին դարուն եւ մի քիչ աւելի ուշ Ներսէս Շնորհալիի Հայրապետի անկրկնելի տաղանդի չնորհիւ իր զագաթնակէտին հասած Հայ երգն ու նուագը· նախ հայ մշակոյթի, ապա համաշխարհային երաժշտութեան կարգին իր պատուաթեր տեղը կը գրաւէ:

Սակայն սխալ պիտի ըլլար միայն անցեալի ստեղծագործութիւններով հպարտանալ ու բաւարարուիլ: Այլ կարեւոր էր որ նոր հեղինակներ նոր գործերով շարունակէին հարստացնել երաժշտական ժառանգութիւնը:

Վստահաբար այս ոգիով լեցուն ու նախընեաց տաղանդով տոգորուած Պր. կարպիս Ափրիկեան որ անցնող 40 տարիներու ընթացքին Սիփան - Կոմիտասի միչոցաւ երաժշտութեան սիրահար հայ եւ օտար հասարակութեան ներկայացուցած է մեծ թիւով համերգներ, որպէս թագ ու պսակ այսօր կը ներկայացնէ «Դաւիթի ծնունդը» տպաւորիչ ու «մոնիւմանթ-ալ» ստեղծագործութիւն մը որ բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծած էր արդէն առաչին ներկայացումին:

Միանգամայն հիացմունքի աստիճան հպարտութիւն պատճառող զգացում մըն է որ պատեց բոլորս, երբ բեմի վրայ միատեղ տեսանք Սիփան - Կոմիտասի, Դպրոցասէր Երեսեռ վարժարանի աշակերտները, մեներգիչ եւ մեներգչուհիները ու նուագախումբի անդամ - անդամուհիները չուրջ 250 հոգի, որոնք որպէս մէկ սիրտ ու մէկ հոգի, իրենց տաղանդի ու բարձր կատարողական արուեստի չնորհիւ զմեզ տարին տեղափոխեցին Միջին դարեր· Սահնայ ծռերու աչխարհը ներկայ ըլլալու «Դաւիթի ծնունդին»:

Ու բեմին վրայ երգչախումբի, նուագախումբի թէ ղեկավարի միջեւ կատարեալ համերաչխութիւն եւ համագործակցութիւն կը տիրէին: Իրարմէ անջատ տարրեր չէին այլ մէկը միւսը ամբողջացնող ու մէկը միւսէն սնող զօրութիւններ էին:

Ստեղծագործութիւնը իր յօրինուածքով ու հոգեբանական հիւսուածքով նախ կը կրէ հայ երգի կնիքը, հոն ամէնուրեք կը տիրէ հայ երաժշտութեան ոգին իր պարզութեամբ եւ նուրբ մեղեդիներով:

«Դաւիթի ծնունդ»ը էապէս մարդկային յուզումներու աչխարհ մըն է: Հոն կը տիրէ բանաստեղծական նուրբ ու խոհուեմ ոգի, հոգեկան յոյզերու եւ հարազատ մելամաղձոտ երազներու, հայ ժողովուրդի պայքարի եւ աղատագրական իղձերու ալբիւր մը, բայց միչտ մնալով իրական ոչ երեւակայական, հարազատ ու մատչելի, առանց աւելորդ պաճուճանքներու:

Մանկական երգչախումբի հրեչտակային ձայները իսկապէս բացառիկ եւ իւրայատուկ նրբութիւն մը կ'աւելցնէին արդէն հոյակապ այս մթնոլորտին:

Այս ու նման երեկոյթներ, որոնք ցաւ ի սրտի քիչ են, բայց բոլորս հպարտութեան զգացումներով կը լեցնեն ու մանաւանդ մեր բարեկամ Ֆրանսայի ներկայ նեղուն երդ ու նուագի միջոցաւ հաղորդակից կը դարձնենք մեր ազգային պատմութեան ոգի, հոգեկան յոյզերու եւ հարազատ մելամաղձոտ երազներու, հայ ժողովուրդի պայքարի եւ աղատագրական իղձերու ալբիւր մը, բայց միչտ մնալով իրական ոչ երեւակայական, հարազատ ու մատչելի, առանց աւելորդ պաճուճանքներու:

Մանկական երգչախումբի հրեչտակային ձայները իսկապէս բացառիկ եւ իւրայատուկ նրբութիւն մը կ'աւելցնէին արդէն հոյակապ այս մթնոլորտին:

Այս ու նման երեկոյթներ, որոնք ցաւ ի սրտի քիչ են, բայց բոլորս հպարտութեան զգացումներով կը լեցնեն ու մանաւանդ մեր բարեկամ Ֆրանսայի ներկայ նեղուն երդ ու նուագի միջոցաւ հաղորդակից կը դարձնենք մեր ազգային պատմութեան ամենագեղեցիկ ու փառաւոր «էջերէն»:

Սիփան - Կոմիտաս եւ Կարպիս Ափրիկեան լի ու լի իրենց առաքելութիւնը կատարեցին, չմոռնանք որ մինչեւ «Դաւիթի ծնունդը» որ մէկ օրէն միւսը տեղի չունեցաւ, նախ հեղինակը ստեղծագործեց, յօրինեց եւ ապա երգչախումբի անդամներու զոհողութեան ոգիի չնորհիւ - փորձերու զալով - կարելի եղաւ գլուխ հանել այս ամբողջը:

Սիրենք հայ երգն ու նուագը եւ միչտ սատարենք անոր զարգացման:

Շնորհակալութիւն Կ. Ափրիկեանին եւ նպաստոր յաջողութիւններ Սիփան - Կոմիտասին:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Կ. Ս. Մ.

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Միչտ կը դանդաղինք որ մշակութային ձեռնարկներ չկան Փարիզի մէջ եւ թէ կը զոհանանք ճաչերով ու պարանոցիկ երեկոյթներով: Բայց, զարմանութեամբ պէտք է նչել որ, երբ միութիւն մը կը համարձակի մշակութային ձեռնարկ մը կազմակերպել, հազիւ երեք տասնեակ ունկընդիրներ ներկայ կ'ըլլան, ինչ որ միայն կրնայ յուսալքել նման նախաձեռնութիւնները ունեցողները: Այս էր, Դեկտեմբեր 19-ի երեկոյեան Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահին պարզած տխուր պատկերը: Նիւթը, սակայն, պէտք է հետաքրքրէր չատերը եւ առնուազն մամուլի սպասարկուները: Արդարեւ, կեդրոնական Սանուց Միութիւնը գնահատելի զաղափարը ունեցած էր դասախօսութիւն մը կազմակերպելու որու նիւթն էր՝ «Արեւմտահայերէնն ու Հայոց պարբերական մամուլի 200-ամեակը»: Դասախօս էր՝ Վարդան Օզինեան որ չատ լնամքով պատրաստած էր իր նիւթը:

Բացումը կատարեց Միութեան նախագահ՝ Վահէ Զիլինկիրեան որ խօսքը փոխանցեց Շաւարչ Մարտիրոսեանի ներկայացնելու համար օրուան դասախօսը: Ցիչելով որ չրջանառութեան եղած էին կեդրոնականէն նոյն տարին, Շ. Մարտիրոսեան յիչեց դասախօսին կենսագրականը ծննդավայր՝ Պոլսէն մինչեւ Փարիզ, յաճախած վարժարաններն ու համալսարանները, ստացած վկայականները, ունեցած մանաւանդ մասնագիտութիւնը որպէս անտեսագէտ եւ ճարտարագէտ եւայլն, եւայլն:

Դասախօսը նախ անդրադարձաւ հայ մամուլի ծնունդին, 1794-ին, երբ Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեան կը ձեռնարկէր Ազդարարի հրատարակութեան: Այն ատեն դեռ արեւմտահայերէնը չկար, թերթը լոյս կը տեսնէր ղրաբառ: Զուգահեռաբար ղրաբառին գրաբարին պոյութիւն տնէր ժողովուրդի լեզուն: Վարդան Օզինեան մանրամասն կը ներկայացնէր արեւմտահայերէնի կազմաւորման չրջանները, երբ 19-րդ դարու կէսերուն կը սկսէր մտահոգութիւնը հայերէնի, Մխիթարեաններու դերը, քանի առաւելաբար Վենետիկ - Պոլիս եւ Իզմիր ընթացող հարց մըն էր: Կը յիչէր 1842-ին լոյս տեսած անդլերէն լեզուով միսիոնարի մը քերականութիւնը, 18 տարի եւաք, կրկին անդլերէն 2-րդ քերականութիւն մը, ապա՝ Հ. Արսէն Այտընեանի Քնննական Քերականութիւնը: 1794էն 1914, լոյս տեսած են 475 ամէն տեսակի թերթեր (տարեգիրքէն՝ օրաթերթ) ու կը ծանրանար յաջորդաբար հրատարակուած թերթերուն վրայ (պատառաի վրայ միաժամանակ կը ներկայացուէին ցանկերը) ինչպէս Մասիս, Փունջ, Օրագիր, Ծիածան, Արեւելք, Հայրենիք, Արձագանգ, չէաելով թէ արեւմտահայերէնի մայրաքաղաքն էր՝ Պոլիս: 1878-ին, Ապտիւլ Համիտ Բ.ի չրջանին կը հաստատուէր դրաքննութիւն, կարգ մը բառերու դործածութիւնը արգիլուած էր (օրինակ՝ քիթ, որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ խոչոր քիթ մը ունէր, Պոոնիա - Հերցեկովինայլն): 1908-էն եաք արեւմտահայերէնը կ'ապրի զարգացման չրջան մը: Զորս ցամաքամասերուն վրայ դոյութիւն ունին 34 թերթեր: Նախապէս, 1851, 1853 թուին վէճեր տեղի ունեցած են ժողովրդական լեզուի եւ դրաբարի պաչտպաններու միջեւ: 1843-ին լոյս կը տեսնէր Բազմավէպ, բայց Վ. Օզինեանի համար Մխիթարեաններու դերը լեզուի մէջ առաւելաբար բառամթերային եղած է եւ ոչ՝ քերականական: 1881-ին Մասիսի մէջ կը սկսի երկար դրչապայքար մը որու կը մասնակցին Անահիտ (Զապէլ Ասատուր), Արամազդ (Բիւզանդ Քէչեան) որ վերջ կը դանէ աչխարհաբարի պաչտպաններու յաղթանակով:

Դասախօսը հպանցիկ ակնարկ մը նետեց միայն Բ. աչխարհամարտին յաջորդող չրջանին վրայ, նախապէս ճչդած էր արդէն թէ պիտի խօսէր առաւելաբար մինչեւ 1914 երկարող ժամանակաչրջանը, թուելով սակայն գեղեցիկ արեւմտահայերէնի կարդ մը անուններ, ի մասնաւորի՝ Վազէն Շուչանեան որ աւելի դրականութեան առընչուած է քան մամուլի լեզուի:

Կարելի չէ, անչուչտ, ամփոփել ժամ մը տեւող դասախօսութիւն մը որ ամբողջութիւն մը կը կազմէր եւ որու մասին հաս ու կէտ ակնարկները թերի գաղափար մը կրնան տալ միայն:

Հարցումներու չղոյութեան պատճառով, հաւաքոյթը փակուեցաւ հիւրասիրութեամբ, ժամը 22·30-ի չուրջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԺԱՆ ՏԷՐ - ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Շատ մը երկիրներու մէջ համբաւ վայելող չութախաղարը բացառիկ յաջողութիւն մը արձանագրեց վերջերս: Անոր համերգը ընկերակցութեամբ դաչնակահար Ֆիլիփ Տինզելի, տեղի ունեցաւ Ժընեւի Երաժշտանոցի լեցուն սրահի մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին: Ժան եւ Տինքել կըրնան նուրբ միանութիւն մը հաղորդել երբ իւրայատուկ չունչ տալ Պախի (4) եւ Պէթհովընի (1) սոնաթիներուն: Բուռն ծափեր լսուեց նաեւ Տէպուսիի սոնաթի մեկնութիւնը: Համերգի երկրորդ բաժնի ընթացքին Տէր - Մերկերեան խորասէր տպաւորեց դահլիճը, երբ նուագեց չութախի համար գրուած գժուարին գործերէն մէկուն՝ Է. Իպայիի մենանուագ - պալատը (թիւ 3): Գրաւիչ վարպետութեամբ մատուցուեցան նաեւ Շիմանովսքիի, Վենիավսքիի, Փրոքոֆիեւի, Խաչատրեանի մանրանկարները:

«Մեր փորձերը Ժանին հետ եւ այսօրուան ելոյթը խոր հաճոյք պատճառեց ինծի, - ըսաւ Տինքել, որ Ժընեւի Երաժշտանոցի տնօրէնն է, - կը ցանկայի չարունակել մեր գործակցութիւնը»:

Ցիչենք, որ Ժան Տէր - Մերկերեան այս տարի Միացեալ - Նահանգներու մէջ նուագախումբի հետ նուագած էր Եոհան Պախի չութախի երեք քոնչերթոները, Երեւանի մէջ՝ Մենուհլոն:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

ԱՆԿՈՒԹՅԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

ԶԱՒԻՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

Վ Է Պ

- Գործաւոր աղչիկ ըլլա՞լը ինչ դիտես:

- Ես հարկաւ բան մը դիտեմ կոր:

Գէորգ հաւատաց: Առաչին անդամն էր որ կը տեսնէր թէ Մելինէ, փոխանակ Սուրը պաչտպանելու իրեն դէմ, իրմէ օգնութիւն կ'ուզէր Սուրին դէմ: Մելինէ սակայն գեանախնճորները չարդեց չուրով լեցուն ամանի մը մէջ:

- Դուն ֆարզին չես, ըսաւ: Ո՛ւր է առաչուան Սուրը: Մազերը չնորքով չի սանորեր կոր անգամ: Առաչ, ի՛նչ ազուր խոպոպ մըն ալ կը թափէր ճակտին վրայ: Ձիչդ այն արթիսթ մը կայ, ի՞նչ է անունը, անոր պէս...

Ըսաւ թէ վերջերս իրեն հանդէպ վարմունքն ալ փոխուած էր: Ջինքը մաիկ չէր ըներ երբ ինքզինքը կը դովէր իբր մայր կամ իբր կին: Նոյնիսկ, անցեալները, պինքը ծաղրած էր: Ինչե՛ր ըսած էր «աունի կնիկ»ներու դէմ: Այդ բոլորը՝ Սուր ի՞նչպէս կրնար խորհիլ, ի՞նչպէս կրնար ըսել իր մօրը: Մէկ օրէն միւսը: Մէկը կը սորվեցնէր անոր: Այդ աղչի՛կը հարկաւ: Ո՛վ որ էր, լկրտած: Այդ տեսակ աղչիկները, ինքզինքնին աղէկ ցուցընելու, արդարացնելու համար, այդպէս վար կը զարնեն պարկեչտ կիները: Այդ թրքերէն զիրքերն ալ, ո՞վ կուտար Սուրին: Այդ աղչիկը ապահովաբար: Թերեւս ալ այդ զրքերէն կը սորվէր Սուր այդ բաները: Կիներու մասին դիրք մըն էր վերջին կարդացածը: Սուր կղպանքի տակ կը պահէր զայն իր քոմոտին աչքին մէջ:

Բայց Մելինէ չէր ուզեր այս բոլորին մասին խօսիլ Գէորգին: Ինազդը իրեն կ'ըսէր թէ Գէորգ կրնար մտածել Սուրին խօսքերուն վրայ, դուչտ ճիշդ գտնել այդ գաղափարները: Գէո՞րգը ... չէ՛ ... Բայց էրիկմարդ էր ի վերջոյ: Քանանամեայ կենակցութենէ մը եաք, կրնար չատ մը դժդոհութիւններ ունենալ: Թէեւ երբեք կասկածի չէր ենթարկեր իր կնոջ ընտանիքի պարկեչտ եւ պատուական մայր մը ըլլալը, եւ մաքէն չէր անցըներ թէ իր կինը կը խաբէր զինք ամէն վայրկեան - ինչպէս կ'ըսէր Սուր անամօթաբար...

- Եկաւ կարծեմ: Բան մը երես չպաս:

Գէորգ անհամակնալի բան մը մռմռաց զղուած արտայայտութեամբ, թերթը տապտածեց խոհանոցի սեղանին նայելն ծածկոցին վրայ, գլուխը կախեց ազդային լուրերուն:

Ոչ ոք Սուրին երեսը նայեցաւ: Ոչ ոք տեսաւ թէ արամադրութիւնը տեղը չէր:

Սուր առանց կանգ առնելու սեղանին չուրջը դարձաւ, չորս կողմը դննեց:

- Ի՞նչ կ'ուտենք կոր, ըսաւ:

Գէորգ չդիմացաւ, գլուխը վեր առաւ:

- Բարեւ ըսէ՛ք, մա՛րդ կայ սենեակին մէջ, չչ չէ:

- Քաւ լիցի, ըսաւ Սուր:

Տեսաւ թէ հօրը եւ մօրը դէմքերն ալ կախ էին: Եւ ինք սիրտ չունէր ուրիշին տրամադրութիւնով զբաղելու: Խոհանոցին մէջտեղը անչարժացաւ, ձեռքերը մէջքին: Մարխիխէն փրթած նաւ մը զգաց ինքզինք: Սիրտը սեղմուեցաւ երբ Գէորգ թչնամական չեչտով մը հարցուց·

- Ո՞ւր ես ծօ այս ժամուն:

Տակաւին կը յաւակնէր իր գործերուն խառնուիլ: Հրամայել: Ժպիտ մը ունեցաւ:

- Կը խնդա՞ս կոր ծօ, անկի՛րթ:

Սուր կ'երեւակայէր թէ տուն եկեր, հօրը կը պատմէր օրը, քիչ մը պարծանքով, ծառին վրայի մամուկ - մարդը, կղզիի ռէօնթկենճիները, դրամի սովը, եւ դրամի կարիքը՝ անտառ երթալու համար սիրաբանելու...

Դառն ժպիտը մարեցաւ: Ոչ խարխխ կար, ոչ նաւահանդիստ: Նաւը լքուած էր ալիքներուն: Պէտք էր պրկուիլ: Մտքառիլ: Կարծրացաւ: Ամէն ատենէ աւելի: Կարծրանալէ ալ աւելի բան մը· դէչացաւ: Զարացաւ: Արհամարհանքը եւ անկրթութիւնը սրուեցան: Քովընտի ակնարկով մը պատուեց հայրը, որ յարգանքն ու երկիւղ կ'ակնկալէր իրմէ:

- Աս ամէն գիչեր քեզի՞ պիտի սպասենք, ծօ՛:

Սուր ինքզինքը կ'ուտէր անտիպ ձեւ մը գտնելու համար հայրը կատղեցնելու: Բոլոր բառերը, պոռթկումները տակար կը թուէին իրեն: Լռութիւնը նախընտրեց: Ծաղրածու եւ արհամարհական լռութիւնը: Սկսաւ սուլել մէկ յօնքը վերցնելով: Սանին կափարիչը բացաւ, մէջէն մատներովը միսի կտոր մը վերցուց, նետեց բերանը: Հացի տուփը բացաւ, պատառ մը հաց նետեց բերանը: Դեղձ մը ճեղքեց, կէսը նետեց բերանը: Սեղանին վրայէն ձիթապտուղ մը առաւ, նետեց բերանը: Կուտը արձակեց դէպի ծորակ: Կուտը վրիպեցաւ, դետին ինկաւ: Ձվերցուց: Հացի պատառ մը եւս առաւ, անընդհատ դառնալով սեղանին, հօրը, մօրը չուրջը: Գէորգ պիտի խենթենար: Սուր նայեցաւ հօրը արիւնախռնուած երեսը: Հրճուեցաւ քիչ մը: Վերսկսաւ սուլել:

- Ջնասիս չուտե՞ս չնորքով, ըսաւ Մելինէ որուն համբերութիւնը հատած էր:

- Ես կ'երթամ կոր:

- Ո՞ւր կ'երթաս կոր չճաչած:

- Ճաչեցի:

Գէորգ ձեռքը սեղանին զարկաւ, թերթը պայթեցուց: Աւելի կատղեցաւ ատկէ: Գոռաց·

- Զդէ՛ թող կորսուի:

(Շար. 4)

Սոլանժ եւ Քրիսթիան Կօտէօ, Ժակ, Անի, Այոտա Քէպաճեան, Քոյրերն ու քեռայրները, Թոռներն ու ծոռները, Քրոջ տղաքն ու աղջիկները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին, մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՇՈՒՇԱՆ ՔԷՊԱՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 22-ին, 86 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկ. 28, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գոլոմպի Նոր գերեզմանատունը

Rue de la Cerisaie

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

de la Croix Bleue des Arméniens de France, Conseil d'Administration

Le *Radiothon* de la région parisienne du 17 Décembre 1994 au profit des enfants d'Arménie a obtenu des promesses de dons d'un montant de 305 600 francs.

Au 22 Décembre le total des chèques arrivés était de 89 800 francs.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ. - Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչիեան 200 Ֆր.։

VIENT DE PARAÎTRE

Bernard DEDEDJIAN

ESCAPADE SUR L'ARARAT

COMPACT DISC, *Digital Audio*

(Danse des pêcheurs, Danse pastorale, Bouquet de fleurs, Tchobani, Dele-yaman, Kotchari, Enzeli, Guerounk, Lezguinka, Ghapama, Siroun aghtchik, Herosneri yerke, Gars-Gars).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները մատաղօրհնութեան առթիւ. -

Գարեգին եպիսկ. Պէքճեան 1·500 Ֆր. եկեղեցւոյ դպրոցին, Պ. Պերճ Կարապետեան, Այրի Տիկին Վարդուհին Թաշճեան, Մարգարեան եղբարք, Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին, Պ. Դաւիթ Պանտիկեան, Փիէր եւ Ռոզի Ղազարեան, Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Պ. Ժան Մելքոնեան, Պ. Ժագ Կարապետեան 1·000-ական Ֆր., Պ. Եդուարդ Մեսճեան 600 Ֆր., Ասիլլքեան ընտանիք, ԺԱՖ, Պ. Յովսէփ Եալիք, Պ. Լեւոն Զոլաքեան, Պ. Անդրանիկ Թաշճեան, Մակարեան եւ Ասթիէ ընտանիքներ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցի, Պ. Ստեփան Տէր-Մինասեան, Պ. Ժան-Լիւք Մեսճեան, Տիկին Լօթէրպոն - Մեսճեան, Պ. Հայրապետ Եսայեան եւ Նշան Յովհաննէսեան, Սէն - Ժերմի Կապոյտ Խաչ, Պ. Ժան-Շարլ Պապայեան 500-ական Ֆր., Պօղոսհայ Մշակ. Մխուքիւն, Պ. Լեւոն Էքէր, Պ. Ժանօ Թաշճեան, Պ. Ֆրանսուա Նազդաչեան, Պ. Անտոն Սանտալեան, Մարի Պապայեան, Արշալոյս Անտոնեան 300-ական Ֆր., Պ. Ռոպէր Ժամկոչեան, Պ. Ժիրայր Մանկեան, Պ. Արթիւր Ժամկոչեան, Սիրարփի Սիվազլեան, Մինասեան եղբարք, Պ. Արթօ Տէր-Մինասեան, Սեդա Սիմոնեան, Պ. Վռամ Սիմէոնեան, Սիմոնեան եղբարք, Պ. Անրի Զիլէքեան, Սանտիքճեան ընտանիք, Պ. Գրիգոր Դաւիթեան, Պ. Փօլ Անտոնեան, Պ. Ֆրանսուա Էօրտէքեան 200-ական Ֆր., Պ. Մաքսուտ Իսկէնտէրեան, Սրբուհի Պետրոսեան, Պ. Քեվին Խոշեան, Պ. Ժան Տէր-Կարապետեան, Պ. Ժոզէֆ Նալպանտեան, Պ. Ժանօ Զարուկեան, Այրի Տիկին Աբրահամեան, Պ. Յակոբ Էսքիճեան, Պ. Կարապետ Պատմաճեան, Խոշեան ընտանիք, Պ. Մանուկ Մանուկեան, Հայկանոյշ Մեսճեան, Պ. Ռուժէ Շէհիրեան, Պ. Կարապետ Փանոսեան, Հելէն Սէֆէրեան, Պ. Նազար Նէվչհիրլեան, Պ. Սիմոն Աւտոյեան, Պալանցեան ընտանիք, Եպրաքսէ Նիկողոսեան, Հիլտա Լուսարարեան, Պ. Գրիգոր Բանոյեան, Պ. Լօրիս Միքայէլեան, Պ. Ռընէ Տէր-Կարապետեան, Շալճեան ընտանիք, Վահանոյշ Կիրակոսեան 100-ական Ֆր., Պ. Սարգիս Մազազեան 50 Ֆր.։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի օր, Դեկտեմբեր 27, Տօն է Սրբոյ Առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի։

Այսօր Աւուրանակոչութեան Տօնն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ։

Ժամը 9·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ։

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale de la Cathédrale Arménienne de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations* :
(16) 94 95 00 30

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԼՈՒԻԶ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտմանի՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։

Բարեկենդան է Սուրբ Ծննդեան Պահոց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Reprise des cours de la Chaire d'Arménologie de l'Université Catholique de Lyon

Jeudi 5 Janvier

Possibilité de choisir parmi 3 cours :

INITIATION A L'ARMENIEN MODERNE
2eme année
16h30 à 17h30

LITTERATURE
Etude de l'«**Histoire de l'Arménie**» de Moïse de Khorène, traduction par Annie et J.-P. Mahé.
Livre fondateur, il a forgé la mémoire collective des Arméniens.
17h30 à 19h00

SPIRITUALITE
Grégoire de Narek
19h00 à 20h15

Ces cours sont assurés par M. K. Beledian et ont lieu tous les jeudis à la Faculté de Théologie,
10-12, rue A. Fochier (Place Bellecour, côté Saône), Lyon 2e — (1er étage) — Tél. : 72 32 50 23.
Inscription au 1er cours.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du
SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey ● Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

P.A.F.: 180 F + coupe de Champagne
Membre: 150 F + coupe de Champagne

TENUE CORRECTE EXIGEE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd Michelet Marseille 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվ. Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մանաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ միջոցաւ, Թաղի ննջեցեալներու ընդհանուր հոգեհանգստեան առթիւ. -

Օր. Ժանին Թէմիրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Տէր Մարկոսեան, Այրի Տիկին Մարի Գափիկեան, Այրի Տիկին Անարէ Դարբինեան, Տէվէճեան ընտանիք, Ժամկոչեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Տիկին Էլէն Մուրատեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան, Տիկին Ժիւլիա Կօֆիէ, Տէր եւ Տիկին Փիէր Գալաճեան, Տէր եւ Տիկին Կի Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տիւվէերեան, Այրի Տիկին Մարի Սարգիսեան 50-ական Ֆր.։

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԻՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՏԻ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)

1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28

MERCREDI

28 DECEMBRE

1994

LE NUMERO : 5,00 F

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·491

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.491

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Մահէն Աւելի Ծանրակշիռը

Տասը օր անցաւ արդէն «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամ ու Երեւանի նախկին քաղաքապետ Հ. Գալստեանի սպանութենէն: Սպանութիւն որ աւելցաւ իշխանութեան անուններու մութ մնացած ոճիրներու չարքին:

Պատերազմական իրավիճակը ամէն օր երթատարդ կորուստներ արձանագրել կուտայ հայկական ներկային. հայաստանեան մամուլի ամէն մէկ թիւին մէջ ընկերներ, մտերիմներ իրենցմէ մէկուն մահը կ'ողբան. այդ «իրենցմէ մէկը» հաղիւ 20 — 22 տարեկան կ'ըլլայ ու զոհուած՝ հայկական բնավայրի մը ազատագրումին ընթացքին:

Ինչ հակասութիւն մահերու այս երկու խումբին միջեւ որոնք կը մարմնաւորեն հպարտութեան ու ամօթին բեւեռները: Հպարտութիւնը՝ տեսնելուն թէ հողի, հայրենիքի, ազատութեան սէրը բանաստեղծական տողերու բնականիչներ չեն միայն. իսկ ամօթը՝ լռութեան մէջ թաղուած ոճիրներուն ընդվզեցնող ծանրութեան:

1993 Մայիսին երկաթուղիի տնօրէնն Համբարձում Ղանդիլեանն էր, Յուլիսին՝ ՔՄ - ԿՂ - ՊԿ-ի նախկին պետ Մարիուս Եուզբաշեանը. յետոյ, 1994 Ապրիլին զբօսղ ու երեսփոխան Վարդգէս Պետրոսեանը եւ այսօր Հ. Գալստեանը: Իրարմէ շատ տարբեր մարզերէ, տարբեր անցեալներու տէր անուններ որոնք փողոցի մը անկիւնը անյայտ ոճրագործի մը ղընդակով իյնալու նո՛յն ճակատագիրը ունեցան:

Իւրաքանչիւր սպանութենէ ետք ամէն հատապտիք տրուեցաւ թէ մեղաւորները պիտի գտնուէին ու պատժուէին: Վ. Պետրոսեանի պարագային դրամական պարգեւ մըն ալ յայտարարուեցաւ Ներքին նախարարին կողմէ: Սակայն, հակառակ այս բոլորին, ոչ մէկ ոճրագործ յայտնաբերուեցաւ. եւ նոյնիսկ հայաստանեան թերթեր ոչ աչքառու անկիւններու մէջ կը տեղեկացնէին թէ Վ. Պետրոսեանի սպանութեան թղթածրարը փակելու որոշում տրուած էր, հետաքննութիւնը չարունակելու տուեալներու չգոյութեան:

Հ. Գալստեանի պարագան երկու յատկանիշով կը տարբերի նախորդներէն. ան ներկայ իշխանութեան մաս կը կազմէր մինչեւ երէկ. անոր սպանութեամբ առաջին զնդակը կը ստանայ այդ իշխանութեան կորիզն իսկ որ խանդավառ օրերու կերտիչ «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ն էր: Երկրորդ կէտը այն է որ անոր ոճրագործը անպայմանն յայտնաբերելու խոստումով հանդէս եկաւ նոյն կորիզէն Դաւիթ Շահնազարեան որ տարեսկիզբէն ի վեր կը դլխաւորէ Հայաստանի Ազգահովութեան պետական վարչութիւնը: Բայց մինչ Վ. Պետրոսեանի պարագային մինչեւ այսօր ոչ մէկ արդիւնք տուաւ Ներքին նախարարին նոյն յանձնառութիւնը, Դ. Շահնազարեան պիտի յաջողի՞ խոստումը յարգել:

Հարցականին ծնունդ տուող կասկածը հիմ ունի վերոնշեալ նախընթացները. մութ մնացած ոճիրներու չարքը սկսած է տուներել ամէն քանէ զրկուած երկրին դլխաւոր հարստութիւնը որ ներքին կայունութիւնն էր: Արեւմտեան լրատուներն ալ Հ. Գալստեանի սպանութեան վրայ կը ծանրանան ա՛յս տեսանկիւնէն: Հ. Գալստեանի սպանութեան լուրը տրտնեցաւ Հայաստանի կայունութիւնը ըսպառնալիքի տակ դետեղած խորագիրներով:

Եւ որքան ալ յուզում պատճառէ, ինչպէս միւսներուն, Հ. Գալստեանի մըն ալ սպանութիւնը, աւելի ծանր է անով Հայաստանի ներքին կայունութեան կրած հարուածը: Եւ որպէսզի ան չհասնի անդարմանելիին, անհրաժեշտ է որ Դ. Շահնազարեանի խոստումը գործնական փաստի վերածուի. եւ ատիկա՝ առանց մաչեցընող յապաղումի:

Ա. Թ.

ՄԱՐՍԷԼ

ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՄԲ

ՁՈՐՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ, ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ

54 ժամ է որ կը տեւէր էտ - Ֆրանս-ի էտպլիսի 173 համբորդներուն ողիսականը: Օդանաւը Մարսէյլ հասած էր երկուշաբթի (Դեկ· 26) առաւտ ժամը երեքտուկէսին, ու Ալժէի օդակայանէն եաթ, Մարսէյլ - Փրովանսի օդակայանն էր ուր կը չարունակուէր ողբերգութիւնը: Սկիզբը ահաբեկիչները նոր վերջնադիր մը կու տային, պահանջելով որ անմիջապէս Փարիզ մեկնին, բայց, ընթացք չէր տրուեր եւ չէր հայթայթուեր պահանջուած քէրոզինի քանակը, որ ի դէպ, չատ աւելի էր քան ինչ որ անհրաժեշտ է Մարսէյլ Փարիզ դիծը ապահովելու համար:

Ժամերը կը սահէին, չատ դանդաղ անչուշտ՝ օդանաւին մէջ դանուողներուն համար: Կէսօրէ ետք, երկու տարեցներ եւս ազատ կ'արձակուէին ու սպասումը կը չարունակուէր: Ժամը 17·15-էն քիչ ետք է որ զգալի կը դառնար թէ բան մը կը պատրաստուի: Լրագրողները կը հեռացուէին, օդանաւը աւելի կ'առանձնանար եւ ժէ - ի - ժէ - էն-ի (ազգ· զինուորական ոստիկանութեան միջամտութեան խումբ) ընտրանիի ժանտարմները կը պատրաստուէին գրոհի: Պէտք է ըսել թէ չատ յանդուգն, չատ համարձակ գործողութիւն մըն է որու կը ձեռնարկէին եւ չատ արդար է, որ ամէն ոք, առանց բացառութեան, հիացում եւ դնահատանք կ'արտայայտէր: Կարենալ չայողդել նման գործողութիւն մը, երբ խնդրոյ առարկայ են 173 հոգիի կեանքերը չորս խելագարի ձեռքը, իսկապէս միայն հիացման առարկայ կրնայ ըլլալ: Գործողութիւնը տեւած է չուրջ 20 վայրկեան, ինչ որ երկար եւ վտանգաւոր կը նկատուի, բայց, երբ ենթակաները այդքան վարպետ անձեր են, ամէն ինչ կարելի կը դառնայ: Վիրաւորներ կան, ընդհանրապէս՝ թեթեւ, բացի մէկ զինուորական ոստիկանէ որու ձեռքը պոմպուած է: Վիրաւորուած է նաեւ օդաչուն. ընդհանուր ձեւով հաշուեկշիռը ծանր չէ: Պաչտօնական աղբիւրներու համաձայն, չորս ահաբեկիչներու սպանութենէն զատ, 11 համբորդ կայցնցուած, 2 վիրաւոր, նաեւ 3 թեթեւ վիրաւոր անձնակազմին մէջ եւ 9 ոստիկան վիրաւորուած: Բոլոր համբորդները հիացումով արտայայտուած են անմիջապէս, դնահատելով գործողութեան կատարելագործուած բնոյթը, մինչ ահաբեկիչները զինուած, պատրաստ էին օդանաւը պայթեցնելու: Դուրսը 50 հիւանդատար կառքեր կը սպասէին եւ Մարսէյլի բոլոր հիւանդանոցները կազմ ու պատրաստ էին: Ֆիզիքականէն զատ եւ ինչ որ չատ աւելի մտահոգիչ է, համբորդներուն հոգեկան վիճակն է, քայքայուած ջղային դրութիւնը, վախը եւլն·:

— Երբ ամէն ինչ վերջ գտած էր, ժէ - ի - Ա-ն (հնչամակն զինեալ խումբ) տէր եղաւ արարքին: Չեկոյին մէջ կը ճըշդուի որ գործողութիւնը կատարած է «արեան զինակիցներու համբակը» ի պատասխան Ֆրանսայի անտեսական, զինուորական եւ քաղաքական օժանդակութեան՝ ալժերական իշխանութեան: Եւ քանի որ Ֆրանսա չուզեր դադրեցնել այդ օժանդակութիւնը, ժէ - ի - Ա-ն պատասուր եղած է էտ - Ֆրանս-ի մէկ օդաչուն զրաւել եւ պայմաններ դնել: Ճիշդ է որ Ֆրանսայի ալժերական քաղաքականութիւնը չատ երկդիմի է եւ չէզոքութիւնը՝ անկարելի: Ոչ ոք կրնայ համոզուիլ երբ կառավարութիւնը կ'արդարացնէ իր եւ իր ճնչումով՝ Եւրոպայի օժանդակութիւնը Ալժերիոյ, ըսելով թէ այդ օգնութիւնը ժողովուրդին կ'երթայ եւ ոչ՝ իշխանութեան: Մնաց որ իշխանութիւնն ալ չատ ժողովրդավար կերպարանք մը չունի եւ Ֆրանսա, որքան ալ ուրանայ, զինուորական օժանդակութիւն ալ կը բերէ: Ճիշդ է որ Ֆրանսա չի կրնար անտարբեր մնալ, տնտեսական օգնութիւն ալ չբերել, դաչտը ուրիշներուն ձգելով:

— Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ օդանաւային եւ ծովային բոլոր յարաբերութիւնները առժամապէս զադրած են:

— Պալատիւը եւ Փասքուա, երեքչաթի առտու, Մարսէյլ մեկնեցան, այցելելու համար վիրաւորներուն:

— Նախագահ Միթերան չնորհաւորեց կառավարութիւնը, ապահովութեան ուժերը եւ օդանաւին անձնակազմը՝ պատանդներու ազատագրման գործողութեան եղանակին համար: Փարիզի քաղաքապետն ալ, Ժաք Շիրաք զնահատանքի իր խօսքը ըսաւ կառավարութեան տարած գործունէութեան համար եւ իր վստահութիւնը յայտնեց զոհերուն ընտանիքներուն: Էտ - Ֆրանս-ի տնօրէնն ալ Քրխթիան Պլան մասնաւորապէս չնորհաւորեց անձնակազմը որ «բացառիկ» վարուելակերպ ցոյց տուած էր:

— Պէրպէր երդիչը որ համբորդներուն մէջ էր յայտարարած է թէ ինք էր չորրորդ անձը, զոր ահաբեկիչները որոշած էին սպաննել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ Պետութեան ապահովութեան Ատեանը Սվազի չարդին պատասխանատու 87 ամբաստանեալները 3-էն 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց, 37 ուրիշներ ալ անպատրաստ հռչակեց եւ ազատ արձակուեցան: 1993, Յուլիս 2-ին, քանի մը հարիւր ծայրայեղական մահմետականներ կրակի տուած էին պանդոկ մը, Սվազի մէջ, ուր կը դտնուէին բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնց մէկ երրորդը՝ Ազիզ Նէսին: 37 հոգի ողջողջ այրած էին: Ամբաստանեալները վճիռին հրապարակումին հակազդած են մեծ զայրոյթով. չանացած են յարձակիլ ներկայ լրագրողներու վրայ, զանոնք պատասխանատու նկատելով հանրային կարծիքի հրահրումին եւ դատաւորներու խիստ կեցուածքին: Իսկ Ա. Նէսին, որուն դէպքին օրը խօսած ճառը դրդիչ որակուած էր, ընդվզած, ըսած է թէ դատարանը ստախօս է:

ԶԷՋԷՒՈՒ մասին հասած լուրերը միչտ նոյնքան հակասական են: Ռուսաստանի ապահովութեան Խորհուրդի նիստի մը նախագահելով, Ելցին առաջարկած է (Դեկ· 26) առևտրել զինուորական դործողութիւնները եւ Ներքին նախարարութեան յանձնել վարչ ու կանոնի վերահաստատումը: Զէչէն անկախապաչտները չատ հաւատք չեն ընծայեր, որեւէ վստահութիւն չունին որ Մոսկուա ուղէ հարցը լուծել հաչտարար ձեւով: Տեղւոյն վրայ, ռակայն, ռմբակոծութիւնները կը չարունակուէին, նաեւ կռիւները: Գրոզնիի հիւանդանոցը 24 ժամ զրկուած է էլեկտրականութենէ մինչ վիրաւորները կը բազմանան եւ վիրաբոյժները մոմերու լոյսով գործողութիւններ կատարած են: Դիակներն ալ կը դիզուին: Արտասահմանի կարգ մը երկիրներ սկսեր են վրդովիլ: Ուաչինկթընէն Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է որ «ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի միջամտէ Ռուսաստանի կառավարութեան մօտ, զնահատելու համար զէպքերը»···: Որքան ալ հերքուի, բանակի մէջ մաքրագործումը անխուսափելի կը նկատուի եւ կ'ըսուի որ ուէվազները (հրամանատարը) պատրաստ են եւ միայն Ելցինի ստորագրութեան կը սպասեն: Ծնդրոյ առարկայ են Պաչտպանութեան երեք փոխ նախարարներ ու նաեւ ուրիշ բարձրաստիճան զինուորականներ: 17 օրուան բացակայութենէ ետք է (քիթի գործողութիւն եւ ապաքինման շրջան) որ Ելցին հրապարակ իջած է, ի վերջոյ, Դեկ· 26-ին: Ռուսաստանի կառավարութեան համաձայն «ազգային վերածնունդ» կառավարութիւն մը պիտի կազմուի Զէչէնիա, կոչուած՝ «ժողովրդավար ընդդիմութեան» վրայ եւ որու գլուխը կրնայ անցնիլ ծագումով չէչէն ակադեմական

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԿՐԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26)

Ռ· ՓՈՁԱՐԵԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԵՐԴՈՒՄԸ

ԼՂՀ-ի Մարհրդարանին նատաչրջանին գ· օրուան յատուկ նիստին տեղի ունեցած է ԼՂՀ առաջին նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի երդման հանդիսաւոր արարողութիւնը: Ան ուխտած է պաչտպանել հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը եւ օրէնքները, հանդէս գալ որպէս ժողովրդավարութեան, անկախութեան եւ ԼՂՀ-ի քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն, ինչպէս նաեւ ապահովութեան երաչխաւոր: Արարողութիւնը օրհնած է Կորիւն Քահանան: Ռ· Քոչարեան ապա յայտարարած է թէ կը հրաժարի երեսփոխանի իր լիազօրութիւններէն:

Նոյն նիստին, առաջին ընթերցումով ընդունուած է ԼՂՀ ընտրութիւններու օրէնքը որ պիտի կարգաւորէ երեսփոխաններու ընտրութեան ձեւը եւ կազմակերպումը: Որոչուած է Մարհրդարանի նոր ընտրութիւնները կատարել 1995 Ապրիլ 30-էն առաջ:

***

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԸ

Դեկտեմբեր 26-ին Էջմիածնի վեհարանին մէջ կաթողիկոսական տեղապահ Թորգոմ Արք· Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է· ան յայտնած է թէ Էջմիածնի մէջ ստեղծուած է Տեղեկատուական դիւան մը երկու լրագրողներու՝ Թամար Գեղամեանի ու Աբգար Աբրահամեանի պատասխանատուութեամբ:

***

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 26-ին, Ֆրանսայի մարդասիրական օժանդակութեան նախարարին նախաձեռնութեամբ Հայաստան հասած է 7 հոգինոց պաչտօնական պատուիրակութիւն մը Մարսէյլի «ԻՄԱՑ»ի մասնաճիւղէն Փիէռ Մաչոյեանի եւ Ժիլպէռ Կերկերեանի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը տարած է աւելի քան 41 թոն սնունդեղէն, դեղօրայք, վիրաբուժական նիւթեր:

որ «ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի միջամտէ Ռուսաստանի կառավարութեան մօտ, զնահատելու համար զէպքերը»···: Որքան ալ հերքուի, բանակի մէջ մաքրագործումը անխուսափելի կը նկատուի եւ կ'ըսուի որ ուէվազները (հրամանատարը) պատրաստ են եւ միայն Ելցինի ստորագրութեան կը սպասեն: Ծնդրոյ առարկայ են Պաչտպանութեան երեք փոխ նախարարներ ու նաեւ ուրիշ բարձրաստիճան զինուորականներ: 17 օրուան բացակայութենէ ետք է (քիթի գործողութիւն եւ ապաքինման շրջան) որ Ելցին հրապարակ իջած է, ի վերջոյ, Դեկ· 26-ին: Ռուսաստանի կառավարութեան համաձայն «ազգային վերածնունդ» կառավարութիւն մը պիտի կազմուի Զէչէնիա, կոչուած՝ «ժողովրդավար ընդդիմութեան» վրայ եւ որու գլուխը կրնայ անցնիլ ծագումով չէչէն ակադեմական

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ ՇԱՏԱԽՕՍ ՔՈՒԼԻՍՆԵՐԷՆ

«Շրջան»ը համեմատաբար նոր անուն է հայատառանեան մամուլին մէջ: Ան «Ազգ. Պետութիւն» կուսակցութեան պաշտօնաթերթն է, կը հրատարակուի Միքայել Հայրապետեանի խմբագրութեամբ: Ցատկապէս առաջին էջի քանի մը տողնոց լուրերը, առաջին ակնարկով, լաւատեղեակ աղբիւրի մը հանդամանքը կուտան անոր. սակայն հետեւողական ընթերցում մը չուտով ի յայտ կը բերէ որ լրատուութեան փութկոտութիւնը վերծ չէ չատ անգամ, մանրուքներէ մեկնելով զգացական զօրաւոր տպաւորութիւն արթնցնելու նպատակէն: Ասոր քով, պէտք է ըսել որ թերթը հետաքրքրական էջեր ունի, առօրեայ հարցերու բաւական ուղղակի մօտեցումով:

Այս կարգի էջ մըն է Դեկտեմբեր 9-ի թիւին մէջ «Կաթողիկոսական ընտրապայքար քուլիսներէն այն կողմ» խորագրուած ուր ինչպէս հասկնալի է, նիւթը կաթողիկոսութեան հաւանական թեկնածուներու թուումն է. այդ թուումը եղած է մեկնելով հայատառանեան եւ որոշ չափով ալ Սփիւռքի մօտեցումներէն: Ժամանակակից հարցերու ուղղակի վերաբերումի նշմարել կուտայ երեւոյթը որ մինչ ուրիշ թերթեր եկեղեցւոյ այս կամ այն «ընտրելի»էն տեղական բացատրութեամբ՝ «դիպուկ» էջեր կը հրատարակեն ու անուղղակի քարոզչութեան մը բեմ կ'ըլլան, «Շրջան»ը աւելի կարճ ճամբով կը մօտենայ նիւթին:

Վերոնշեալ դրութիւնը ստորագրուած է Հովիկ Զարխչեան. ըսելէ ետք թէ հայ եկեղեցիին յաջորդ դահակալին ընտրութեան պայքարը սկիզբ առած էր արդէն Վազգէն Ա.ի վախճանումէն առաջ, ան մէկ առ մէկ կանգ կ'առնէ թեկնածու նըկատուածներու վրայ:

Առաջինը կը կապուի Վազգէն Ա.ի նախընտրութեան. կ'ըսուի թէ անոր թեկնածուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ն էր: Այդ անունին նշումին կը յաջորդէ երկու աթոռներու միջեւ տանամէականերու խոր հակասութիւններուն յիշատակումը: Ցետոյ կ'ըսուի նաեւ թէ կայ մէկ կողմէ Գարեգին Բ.ը «բացառիկ կարողութիւններով օժտուած, ազգասէր ու եկեղեցասէր անձնաւորութիւն» համարող կարծիքը, որ համոզուած է թէ անոր ընտրութիւնը վերջ կը դնէ էջմիածնի - Անթիլիաս հակամարտութեան. կայ եւ միւս կողմէն՝ Կիլիկիոյ աթոռին զահակալին Դաշնակցութեան հետ «շատ ամուր կապերը» որոնք կրնան խոչընդոտել անոր յաղթանակը: Այս տողերուն մէջ կը յիշուի նաեւ Հայաստանի նախագահին եւ դաշնակցականներու միջեւ սուր պայքարը: Անով եւ Վազգէն Ա.ի նախընտրութեամբ կը բացատրուի Լ. Տէր – Պետրոսեանի ու վախճանեալ կաթողիկոսին վերջին շրջանի գաղջ յարաբերութիւնը: Ցօդուածագիրը այս պարագաներուն քով, կը մոռնայ նման հաւանականութեան մը ափիւռքեան անդրադարձներն ալ հաշուի առնել:

Որքա՞ն ճիշդ է Գարեգին Բ.ի ընտրութեան հեռանկարին մէջ տեսնել նաեւ Կիլիկիոյ աթոռին ջնջումը. եւ եթէ նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ ըլլար նման հեռանկար, անվերապահօրէն անսխալ կարելի կ'ըլլա՞ր նկատել դարաւոր աթոռի մը ջնջումը, Հայաստանի ծանօթ պարմանութիւնն եւ աւելի քան երեք միլիոնոց Սփիւռքի մը դոյութեան պարագային մէջ: Առկէ զատ, չկա՞ն կանոնադրական, ծիսական հարցեր. օրինակ՝ նախատեսուա՞ծ է կաթողիկոսական կրկնակի օծում մէկուն նոյն անձին համար, եւայլն:

Ցայտնապէս Հ. Զարխչեան կը զրկէ ինչ որ հաւաքած են իր ականջները այդ նիւթին մասին, իր շրջապատէն: Այդ աղբիւրը Գարեգին Բ.էն եառ կուտայ Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պողապալեանի անունը. անոր դէխաւոր բարենիշը կը նկատուի Վազգէն Ա.ի հետ աւելի քան երեք տասնամեակի գործակցութիւնը եւ եկեղեցիի ներքին հարցերուն քաջատեղեակի հանդամանքը:

Անոր կը յաջորդէ ներկայի տեղապահ, Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան որուն համար անպատեհութիւն կը նկատուի տարիքը (75), կ'ըսուի թէ առողջական հարցեր ունի: Բայց եւ այնպէս, կ'ըսուի նաեւ թէ ան եպիսկոպոսներու մեծ մասին աջակցութիւնը կը վայելէ: Այս վերջինները նաեւ առաւելութիւն կը նկատեն անոր տարիքը, քանի որ կրնայ առիթ տալ «որ երիտասարդներն աւելի հասունանան ու փորձ ձեռք բերեն»:

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Հայաստանի ներքին թեմերէն երկու անճնաւորութեան. առաջինը Ալարատեան թեմի (1·5 միլիոն բնակչութիւն) առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանն է որուն մասին «այն կարծիքը կայ, թէ նա այս հարցում վայելում է նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի նախագահ Լուիզ Սիմոն – Մանուկեանի աջակցութիւնը»: Երկրորդը Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բուդնիճեանն է: Եւ այս երկուքին ստորագրութիւնը կրող յօդուածները անդրադարձուցին թէ անուղղակի ընտրապայքար մը կը տարուէր: Խորագիրներ իսկ կը բաւեն գաղափար մը տալու հետապնդուած նպատակներու մասին: Առաջինին հետ կատարուած հարցազրոյց մը, օրինակ, խորագրուած է՝ «Եկեղեցին մէկ նպատակ ունի՝ անմնացորդ եւ բոլորանուէր ծառայել ազգին» («Հայաստան», Հոկտ. 18): Երկրորդն ալ տուած է հարցազրոյց մը որ նոյն գինամթերքէն խորագիր մը կը կրկնէ. «Իշխանութիւնն ու եկեղեցին առաւել սերտ պիտի համագործակցին» («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Հոկտեմբեր 18): Թուականներու նոյնութիւնն ալ կարելի է տարուած ընտրապայքարին հաւասարութեան սկզբունքին ապացոյց նկատել...:

Հ. Զարխչեանի թեկնածուներուն չարքը կը շարունակուի 1·5 միլիոնոց Մոսկուայի թեմին ու Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան թեմին առաջնորդներով. առնոց հետ կ'ըսուի թէ «միեւնոյն ժամանակ հաշուի է առնուում Փարիզի 400 հազարանոց թեմը»: Սպասելի էր ու արդէն փաստերը տրուած են տեղ տեղ, թէ 1 – 2 պատւիրակ աւելի ունենալու սիրոյն, պատկան իշխանութիւնները չափազանցուած թիւերով պիտի ներկայացնէին իրենց թեմերը: Սակայն, Փարիզի հայութեան համար հոս տրուած թիւը, վստահաբար, առնուազն կը կրկնապատկէ նոյնիսկ «տեղական հաշիւ»ները:

Վերադառնալով դրութեան լուրջ թուրմին, կը գտնենք որպէս վերջին անուն, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարախրոսեանը: Գաղտնիք չէ որ ան խնկապէս ժողովրդական սիրոյ ու յարգանքի արժանացած անուն մըն է մեր եկեղեցական շրջանակին մէջ: Ատոր գլխաւոր պատճառը հաւանօրէն այն է որ եղած է իսկական հովիւ մը որ դիտցած է Աստուածն ու իր երկրին ռազմական իրադրութիւնը հաշտ համակեցութեան մը մէջ պահել: Այդ պէտք է ըլլայ նաեւ պատճառը «երկրորդ Մրմինեան Հայրիկ» անուանումին զոր իրեն տուած են Ղարաբաղցիները: Բայց ինչպէս կը զրէ Հ. Զարխչեան, պէտք չէ մոռնալ որ կաթողիկոս ընտրողները ժողովուրդը չէ, այլ եպիսկոպոսները: Եւ եպիսկոպոսներուն համար, վստահօրէն, իրենց եղական այդ հոգեւոր եղբօր բարեմասնութիւնները մեծ նշանակութիւն ունեցող բաներ չեն. կաթողիկոսական գահուն արժանաւորութեան չափանիշները անոնց համար ո՛վ գիտէ ինչ տարբեր հասցէներ ունին. եւ որո՛ւն հոգը թէ հօտը ինչ կ'ուզէ...: Արդէն յօդուածագիրն ալ կ'ըսէ. «չար լեզուներն ասում են թէ յաւտկապէս արտասահմանում հոգեւոր հայրերն այնքա՜ն էլ բարեացակամօրէն չեն տրամադրուած վերջինիս նկատմամբ»:

Ցօդուածին աւարտին կը խօսուի իշխանութիւն – եկեղեցի յարաբերութեան մասին: Առկէ թելադրուած միտքն ալ այն է թէ իշխանութիւնը չատ տրամադիր չի թուիր աստուածային գործերը միայն կրօնաւորներուն ձգելու: Արդեօք այս պարագան ամէնէն վճռական ազդակներէն մին պէտք չէ՞ նկատել Ապրիլ 3-ի ընտրութեան, քան՝ այլ բոլոր խմորումները որոնք սկիզբ առած են արդէն տարբեր վայրերու, տարբեր գոյներով դաշտերուն մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՑՑ

ՓԱՐԻԶ՝ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄՍԿԵՉՈՅԼ ՊՐԻՍՄԱԿԸ

Եկէք ղիմադրաւենք: Եթէ Փարիզը գոյութիւն չունենար, վիպասաչաններս հնարած պիտի ըլլայինք զայն: Կարելի՞ է տալ անունը քաղաքի մը, որ Փարիզի չափ խենթ է, հիանալի եւ վտանգաւոր: Կը թուի, թէ միայն զայն ճեղքող Սէն գետի ջուրերը խելագա՛ր ըլլեն: Քաղաքին տարածքին «կը բուբեն» զանազան հոտեր. չանկէղի, կաղի, սխտորի, ձկնեղէնի եւ Շանել թիւ 5 անուշահոտի խառնուրդով...: Կարելի է ժամեր քալել անձրեւին տակ եւ ոչ միայն չթրջուիլ, այլեւ փայլուն կոշիկներով տուն վերադառնալ...: Արդեօք կա՞յ ուրիշ քաղաք մը, ուր իւրաքանչիւր անկիւնադարձի թանգարանի մը ուղեցոյց նշանը հրաւէր կ'ուղղէ, ուր ցերեկը մթագնած, ժժգոյն, ճնշիչ ու մելամաղձոտ է, իսկ գիշերը կարծէք երկինքէն լոյսի ցօղ կ'իջնէ եւ ուր 21-րդ դարը պիտի սկսի ենթակայական վերածնունդի շրջանի կառոյցներու չուքին, մինչ Փարիզին կարծէք արդէն ոչ մէկ կապ պահած է իր ոգեղէն անցեալին հետ:

Որեւէ այլ քաղաքի մէջ էյֆէլի աշտարակը, Օփերայի չէնքը կամ Լուվրի թանգարանը բաւարար պիտի ըլլային շլացնելու զբօսաշրջիկը: Սակայն Փարիզը ամբողջութեամբ զարդարուած է կոթողային կառոյցներով: Հաղուած է արքայավայել «հանդերձանք» եւ այնքան հմայեստօրէն, որ հարց կուտաս, թէ արդեօք հանդրադառնա՞ր իր գեղեցկութեան: Փարիզը կը նմանի փառաշուք կնոջ մը, լեցուն խանդաղատանքով: Լաւ չէ անոր ընկերակցիլ Ապրիլին, որովհետեւ օդը փոքրութեան կը մատնէ ամբողջ օրը բաց երկինքի տակ տեսարժան վայրերը «թրջըթատելու»: Ցարմարագոյն ժամանակը խո՛ր աշունն է, երբ գետինը թաց է, երբ քամին կ'աւլէ տերեւաթափը, երբ ծառերը բոցավառ գոյներու երանգներով կ'ասղնատեն մոայլ երկինքը, ուր թռչուններու երամներ ամեհի փոթորիկով կը դաղթեն:

Այս եղանակին ամէնէն հաճելի վայելքը քանի մը ժամ թանգարանի մը աշխարհը փոխադրուելէ ետք, քալելով սրճարան մը երթալն է եւ դաւաթ մը սուրճի, շոքոլա շոյի կամ թէյի զոլորշիին ընդմէջէն անցորդներու աշխարհը թափանցելը: Փարիզցիին առաջին հաճոյքը քալելն է, իսկ երկրորդը՝ գործէն առնն վերադարձի ճամբուն վրայ սրճարան մը նստիլը: Այլ քաղաքներ կրնան ձեւացնել, թէ ինքնամփոփ են: Սակայն ո՛չ այս մէկը: Ցայտնապէս Փարիզին ներկայ է, դիտելու եւ դիտուելու համար: Իսկ դիտուածը քառասային խառնարան մըն է Ափրիկեցին, Գուրէացին, Հիւսիսային Եւրոպացին, Չինացին, Ալժերացին, Արաբը, Հնդիկը... ժողովուրդներու խոժոռ թափօր մը հեւ ի հեւ կը չտապէ հաւանաբար չգիտնալով դէպի ո՛ւր...: Գերարդիական խոշորացոյց պէտք է ունենալ գործէն վերադարձող խաժամուժին մէջէն Ֆրանսացի՛ն ջոկելու համար: Այսուհանդերձ Փարիզը Ֆրանսացիներունն է, սակայն Ֆրանսա՛ն չէ, այնպէս ինչպէս՝ Լիոնը կամ Փրովանսը (ուր աւելի ցայտուն է Ֆրանսացիին բնորոշ ջերմ ու մարդամօտ նկարագիրը): Մոայլ գոյներով, թափթփած ու անհրապոյր հանդերձանքով ամբոխներ կ'եռան փողոցներուն մէջ, մինչ Փարիզը կը մնայ վայելչութեան քաղաք եւ համաչխարհային նորաձեւութեան կեդրոն...: Ճաշակի մայրաքաղաք, ուր միշտ ի պատուի է դասական հանդերձանքը եւ պարզ յարդարանքը, թէեւ Իտալացին լիաթոք պիտի ծիծաղէր աշխարհահռչակ վաճառատուներու անչուք ցուցափեղկերուն վրայ:

Փարիզը կը խտացնէ արեւմտեան մշակոյթի դպաթնակէտը: Դժուար է մատնանշել մանրամասնութիւնները: Զանոնք կարելի է նկատել միայն փողոցները «թափառելով» (տոկուն եւ հանգստաւէտ կոշիկներով երթալը անհրաժեշտ է): Վերածնունդի շրջանէն մինչեւ քսանամեակ մը առաջ Փարիզին պիտցած է, թէ ո՛ւր պէտք է կառուցէ իր կոթողները: Իւրաքանչիւր շրջանի հրապարակը այնքա՛ն հոյակապ է, որ զայն կարելի է կոչել Փարիզի «բազկերակ»ը: Սէն գետին վրայէն նաւով պտոյտ մը կը պարզէ արքայավայել ճարտարապետութեամբ հին կամուրջներու, պալատներու եւ կոթողներու համալիր մը, փռուած գետին երկու ափերուն երկայնքին: Փարիզի մէջ ինչ որ հին է, փառահեղ է եւ ունի հարուստ պատմութիւն, իսկ ինչ որ նոր է, գերարդիական արտառոց ոճով անյարիր է հինին: Լուվրի թանգարանը Վերածնունդի շրջանի արուեստի եւ հնադարեան պատմութեան անզուգական գանձարան մըն է: Ֆրանսայի թագաւորական այս պալատը իր քանդակազարդ արտաքինով դարաւոր գեղեցկութեան մը յաւերժութիւնն է, մինչ անոր դիմաց մեխուած ապակեայ բուրգը կարծէք արտերկրէն ինկած զանգուած մըն է, որուն տակ կը բարախիշ ներկայի Փարիզը իր մեքրոյի կայանով, բազմատեսակ վաճառատուներով եւ արդիական ճաշարաններով: Սորերկրեայ աշխարհ մը, որ երկինքի տակ բաց թանգարան – քաղաքին իսկական առօրեան է, ծամածռուած հայելին...: Իրօք, Փարիզցիներէն չատերը իրենց ժամանակին մեծ մասը կ'անցնեն գետինին տակ, մեքրոյով տեղափոխուելով, կամ ստորերկրեայ վաճառատուներուն մէջ աշխատելով («գետնին տա՛կ անցնիս» նղովքը անոնց համար անիմաստ է...):

Փարիզի մեքրոն հաճելի վայր մը չէ: Գարշահոտ մթնոլորտի մէջ բազմատեսակ մարդիկ խլուրդներու նման կը խուժեն վակոններէն ներս եւ դուրս: Շուներու մուրքը արգիլուած է, բայց ոչ ոք կը րոպէք օրինապանցներուն դէմ, որովհետեւ չունը ... մարդէն աւելի յարգանքի «արժանիք» եւ «մտերիմ» է...: Լուսանկարչական գործիքով մեքրօ բարձրանալը «հերոսութիւն» կը նկատուի նոյնիսկ քննիչ ոստիկանին կողմէ ... դողը, գինովը, անտունը, անգործը, ձախորդ երգիչն ու երաժիշտը մեքրոններուն մշտական յաճախորդներն են: Միայն արեւելքի զբօսաշրջիկը զարմանքով կը դիտէ զանոնք...

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԹԻԿ – Վ.Օ-ԱՆ-ՎԸԼՂԷՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

ՏԷՍԻՆ («Յառաջ»). –

Լիոնի հիւսիս-արեւելեան կողմը տարածուող քաղաք մըն է Վ.օ-ան-Վըլղէն: Քառասուներեք հազար բնակչութիւն... ու հայկական փոքր գաղութ մը որ կապրի ու կը գործէ երկար տարիներէ ի վեր:

1994-ի այս աւարտին, սոյն փոքրիկ գաղութը արձանագրեց իր պատմութեան կարեւոր հանդրուաններէն մին, ստորագրելով բարեկամութեան ու համագործակցութեան պայմանագիր մը՝ Հայաստանի Արթիկ քաղաքին հետ:

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13-ին, Վ.օ-ան-Վըլղէնի քաղաքապետական Խորհուրդի սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 7-ին:

Ներկայ էին տեղւոյն քաղաքապետը Մ.ըիս Շարիէ եւ իր աւագանին՝ կազմուած հայ եւ Ֆրանսայի է ըշրջականներէ, ինչպէս նաեւ Արթիկի ներկայ ու նախկին քաղաքապետները՝ Սերգէյ Բաբոյեան ու Ռազմիկ Քարատչեան, նոյն պատուիրակութեան անդամ՝ Արթիւր Բաբոյեան, Տէսինի քաղաքապետը՝ Փիէր Քրեատզ եւ հոծ բազմութիւն մը Հայերու ու Ֆրանսացիներու:

«Տարի մը առաջ, 1993-ին է որ տեղի ունեցան առաջին քայլերը մեր երկու քաղաքներուն միջեւ», ընդգծեց Մ.օրիս Շարիէ. «Եւ այսօր, այս պայմանագիրը՝ ե՛րախտագիտութեան լրումն է հանդիսպ Վ.օ-ան-Վըլղէնի մէջ գործող Հայերուն: Հայը՝ մեծդի մշակոյթով օժտուած, անկրկուն, արիասիրտ ու հպարտ ժողովուրդ մըն է եղած, որ մասնակցած է նաեւ Ֆրանսայի կեանքի վերելքին»:

Քաղաքապետը մատնանշեց նաեւ «միասնականութիւն» բառին նշանակութիւնը ու աւելցուց. «Այս աշխարհիս մէջ որ յարաեւ յառաջխաղացումի մէջ է, Հայաստան ճիշդ այս միասնականութեան ու

ժին կը կարծէ ներկայիս: Այսօրուան պայմանագիրը պիտի ձգէ ընկերային, մշակութային ու տնտեսական կապեր հաստատել Արթիկ քաղաքին հետ, հիմնուած՝ հաւասարութեան սկզբունքներու վրայ որ փոխադարձ յարգանքի համանիշն է, ու միակ պայմանը՝ պայքարել խտրականութեան ու այլատեղծութեան դէմ»:

Ապա, խօսք առաւ հայերէնով, քաղաքապետ Սերգէյ Բարոյեան: Փոխանցելէ ետք Արթիկ քաղաքի բարեմաղթանքները Վ.-ան-Վըլէնի բնակչութեան ու ներկայ հասարակութեան, ան հաղորդեց իր առաջին տպաւորութիւնները Լիոնի ու ղինք շրջապատող հայ համայնքի մասին՝ «որ կը շարունակէ ապրիլ ստեղծագործ ոգիով, իր մշակոյթը վառ պահելու դաղափարականէն մղուած»:

Մխէնոյն ատեն, Տիկին Իպպոլիտ Քեչեան-Ադէմեան քաղաքապետին խօսքերը Փրանսերէնի կը թարգմանէր մեծ ճշդրտութեամբ:

Պ. Բարոյեան շնորհակալութիւն յայտնեց Վ.-ան-Վըլէնի քաղաքապետին իրենց վերապահուած ջերմ ասպնջականութեան համար, ու շարունակեց. «Այս պայմանագիրը պիտի օգնէ ձեղի, սիրելի հայրենակիցներ, որպէսզի ղաք մը հայատան մը կայ անկախ ու ազատ որուն կրնաք հաւատալ: Հայրենիքը մէկ է, պէտք է յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները ու ես կը հաւատամ իմ ժողովուրդիս վայելուն ապագային: Օրը պիտի գայ երբ պիտի ունենանք հզօր երկիր, կեանք մը զեղեցիկ ու մենք պիտի պարենք նորէն մեր Տանթէական Փոչարին...»:

Ֆրանսայի ու Հայաստանի դրօշներուն առջեւ, լուսանկարիչներու տարափին տակ՝ երկու քաղաքապետները ստորագրեցին զոյգ պայմանագիրները, ու ողջդուրուեցան: Ցետոյ, Մօրիս Շարիէ նուիրեց Սերգէյ Բարոյեանին՝ Վ.-ան-Վըլէնն քաղաքի մետալն ու մարզկային փրաանց յայտարարութիւնը ներկայացնող յուշատախտակ մը:

Ցայտնապէս յուզուած՝ Արթիկի քաղաքապետը պատասխանեց. «Թող ձեր նուէրը դառնայ խորհրդանիշ մը մեղի համար, որպէսզի մեր հայրենիքն ալ չարունակէ կերտել իր անկախութիւնը՝ մարդկային իրաւանց ճամբով»:

Բոլոր ներկաները հրաւիրուեցան դիւնեճօնի սեղաններուն չուրջ երկարել հանդիսութեան ջերմութիւնը ու բարձրացնել բարեկամութեան փաժակը:

Ու մենք առիթը ունեցանք մօտէն ծանօթանալու հայրենի հիւրերուն հետ խօսակցելով մեր հայրենիքի լուրերուն մասին:

Տեղեկացանք որ Շիրակի դաւառին մէջ, ծովու մակերեսէն 1800 մեթր բարձրութեան վրայ, Արագած լերան լանջին

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 5-ին Առաջնորդարան այցելեց Արամ Ք.Ռ.Ս. Արամեան, Արցախի թեմի քահանայերէն եւ Գանձասար Աստուածաբանական կեդրոնի տնօրէն: Այցելութեան նպատակն էր Առաջնորդարանիս միջնորդութեամբ չիւմներ հաստատել Աւետարանական եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներու կեդրոններուն հետ, որպէսզի անոնց օգնութեամբ Հայաստանէն ուսանողներ բերուին եւ Աստուածաբանութեան մէջ իրենց մասնագէտները պատրաստուին, ինչպէս նաեւ յիշեալ եկեղեցիներու բարեսիրական օժանդակութիւնները ձեռք բերուին: Հանդիպումները յաջողութեամբ պսակուեցան, եւ 1995-ին չորս ուսանողներու համար համաձայնութիւն գոյացաւ:

*
**

Հ.Հ. գործավար Պր. Ա. Ալեքսանեանի փափաքով Նոյեմբեր 13-ին Գերմանիոյ Հոխհայմ քաղաքին մէջ ժողովրդական հանդիպում մը կազմակերպուեցաւ Գերմանիոյ Հայոց Կեդրոնական Խորհուրդին կողմէ, նոր հաստատուելիք հայկական դեսպանութեան օժանդակութեան միջոցներու ստեղծման համար: Սոյն հաւաքոյթին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր հետ ունենալով Թեմական Խորհուրդի անդամներէն Տիկին Անահիտ Պինտիկ, Տոքթոր Արման Պօյաճը եւ Մինաս Պօյաճեանը: Տեղւոյն քաղաքապետին եւ Տոքթոր Ա. Ալեքսանեանի խօսքերէն յետոյ, Գարեգին Եպիսկոպոս ելոյթ ունեցաւ եւ ժողովուրդին բացատրեց դեսպանատան համար Առաջնորդութեան բերած նպատակն ու տարողութիւնը, որ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ ցրուած քաղաք մըն է Արթիկ, ուր ձմեռը կը տեւէ տարին վեց ամիս: Երեսուն հազար բնակչութիւն, արդիւնաբերական կառոյցներ՝ որոնցմէ 20 տոկոսը միայն կը գործէ այսօր չրջափակումին պատճառով, եւ ուր 1988-ի երկրաչարժը տակաւին ներկայ է իր աւերներով:

Հրաժեշտի պահուն Պ. քաղաքապետը «Յառաջ»ի Թղթակիցին յայտնեց՝ «Շատ ցնծուած եմ որ տեսայ այստեղի Հայութիւնը միաձոյլ: Կարեւոր է նաեւ որ պահպանուի հայրենի մշակոյթը. սա է ի վերջոյ մեր ազգի յաւերժութեան զաղտնիքը»:

ՎԱՐԴԱՆ

*
**

Նոյեմբեր 16-ին Առաջնորդարանին մէջ ընդունուեցաւ Երեւանի քաղաքապետը՝ Վահագն Խաչատրեանի եւ 13 ընկերակիցներուն այցելութիւնը: Քաղաքապետը Գերմանիա եկած էր դիւանագիտական դպրոցի մը կառոյցը աչքէ անցընելու:

Ինչպէս ծանօթ է նման դպրոցի մը կառոյցը Երեւանի մէջ պիտի իրականացուի Ֆրանսայի կողմէ, որով քաղաքապետին կ'ընկերանար նաեւ Լիլ քաղաքի դիւանագիտական դպրոցի տնօրէնը՝ Ժորժ Ֆիլիփ: Առաջնորդը պատշաճ հիւրասիրութենէն յետոյ տուաւ հակիրճ տեղեկութիւններ Առաջնորդութեան գործունէութեան եւ Թեմի համայնքներու մասին:

*
**

Դեկտեմբեր 3 եւ 4-ին Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ թեմական պատգամաւորական ժողով 25 պատգամաւորներու մասնակցութեամբ: Սոյն ժողովին Գարեգին Եպիսկ. ներկայացուց 1994-ի Առաջնորդութեան գործունէութիւնը, որ կը բաղկանար 13 կէտերէ, ինչպէս՝ Կաթողիկոսական ընտրութիւն, կանոնադրութեան հարց, եկեղեցական աշխատանքները, Առաջնորդութեան ընկերային գործունէութիւնն ու օժանդակութիւնները, հրատարակչական գործունէութիւն, դաղթականներու հարցեր եւայլն: Տեղեկագիրը իրրեւ պրակ լոյս կը տեսնէ չուտով: Ապա ընտրուած դիւանը Թեմական Խորհուրդի առենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեանի դլխաւորութեամբ պատասխանեց արուած հարցումներուն եւ լուսաբանեց ներկաները: Երկու օր տեւած պատգամաւորական ժողովի աւարտին, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամանեց Հ. Հ. Գերմանիոյ դեսպանը՝ մեծարգոյ Պր. Տոքթոր Ֆէլիքս Մամիկոնեան իր ընկերակիցներով, յանձինս Տոքթոր Աշոտ Ալեքսանեանի եւ Վարդան Պօղոսեանի: Առաջնորդը յատկապէս այս օրը հրաւիրած էր յարգելի դեսպանը, որպէսզի ներկայացնէ Թեմի բոլոր պատգամաւորներուն: Ողջոյնի հակիրճ խօսքերէն յետոյ դեսպանը նախ ծանօթացուց ինքզինքը, բացատրութիւններ տուաւ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին ինչպէս նաեւ պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Տոքթոր Ֆէլիքս Մամիկոնեան ապա առանձնացաւ Գարեգին Եպիսկոպոսի եւ Թեմական Խորհուրդի կարգ մը անդամներուն հետ տեղեկանալու Առաջնորդութեան դեսպանատան բերելիք օժանդակութեան մանրամասնութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՔԷօլն
Դեկտեմբեր 18, 1994

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, տեղի ունեցած է Հ.Ց.Դ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Սողոմոն Թէհլերեան Կոմիտէին: Հանդիսավարի պաշտօնը կատարած է Լենա Գասապեան: Համազգայինի կողմէ խօսք առած է Լուսին Գըլընճեան, ՀՕՄ-ի Ռուբինա մասնաճիւղին կողմէ՝ Տիգրանուհի Քենտիրճեան, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի Մելանի Ցակոբեան, Հ.Ց.Դ. Գանատայի Երիտասարդականին՝ Թամար Զատըրճեան, Հ.Ց.Դ. Ս. Թէհլերեան Կոմիտէին՝ Ցակոբ Ճանպազեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտադիր մը եւ ներկայացուած է, տեսերիզով, Հրաչ Տասնապետեանի հետ Նիւ-Եորք կատարուած հարցազրոյցը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հ.Օ.Մ.-ի Գոլոթեան վարժարանին սրահին մէջ Դեկտեմբեր 11-ին, արտասանական մրցում մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Համազգայինի դրական յանձնախումբին: Բացման խօսքը կատարած է Այիտա Ֆրանքեան: Մրցումին մասնակցած են 22 աշակերտ: Պարտադրուած քերթուածը եղած է Ցովհաննէս Թումանեանի «Լուսաւորչի կանթեղը», իսկ երկրորդ կտորը՝ ազատ:

*
**

ՊԼՑՐՈՒԹԻ «Ցակոբ Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին տեղի ունեցած է Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական դպլէժի երկու աշակերտուհիներու՝ Զելա Մարկոսեանի եւ Մեղրի Սեդրակեանի դաշնակի ունկնդրութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին վարիչ մարմնի անդամ՝ Թամար Սնապեան:

"ՈՉՆԻ" ի արամտութիւններէն

- Մկօ, ի՞նչ նորութիւն կայ Երեւանում:
- Ի՞նչ բըղի էղնի, էն գէօզալմ մառոժնուն պաղպաղակ կ'ըսեն, բազարին չուկայ, ուլիցներուն՝ փողոց, հայերէն խօսող վո՞վ կայ որ:

ՋԱԻԷՆ ՊԻՊԵՒԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՅԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վ Է Պ

Ա՛նքան կը տենչար հրամայել Սուրին, տիպել որ չմեկնի, նստի հոլու, գլխիկոր, ամօթահար, երկիւղով, դողայ դիմացը, իր մէկ խօսքով «մամի պէս» ըլլայ ... Բայց դիտէ՛ր թէ անկարող էր այդ բանը ընելու, «Զգէ թող կ'ըսուի» պոռաց: Մինչ Սիլվա խոհանոց կը վերադառնար. իր նախասիրած յայտագիրը վերջացած էր: Դուրսէն, Սուր կանչեց.

-- Մամա՛:

Մելինէ կազը պզտիկցուց, ձեռքերը չորցուց դողնոցին, դէպի դուռ չտապեց:

-- Հա՛, բացագանչեց Գէորգ, վազէ՛, վազէ՛...

-- Սո՛ւս աման, սաստեց Մելինէ մեղմաձայն, յօնքերը պռտեցուով:

-- Դո՛ւն ըրիր, դո՛ւն, ասանկ: Տակաւին ալ կը չարունակես կոր:

Սուր փողոցին դուռը բացած, արդէն անցած էր սեմէն: Ցած բայց սպառնալից ձայնով մը պատուիրեց.

-- Վազ առաու ես չարթնցած երթայ նէ դրամ թող ձգէ:

Մելինէ դրամի խօսքը լսելուն պէս փոխուեցաւ: Դրամը՝ միւս աղջիկը ըսել էր այլեւս: Վազը չարաթ էր: Սուր տեսաւ որ մայրը մեղսակիցի երեւոյթ չունէր ա՛լ: Դէմքը խոժոռ էր: Ցօնքերը կը բարձրացնէր սկեպտիկօրէն:

-- Զուզեր կոր տալ: Նոր տուի, ի՞նչ ըրաւ, կ'ըսէ կոր: Իրաւ ալ, ի՞նչ կ'ընես կոր այդչափ դրամը: Կ'առնես՝ նորէն չկայ, կ'առնես՝ նորէն չկայ: Ասոր անո՞ր կը կերցնես, ի՛նչ կ'ընես...

Սուրին ամբողջ արիւնը դէմքին խուժեց: Հասկցած էր: Ակռաները սեղմեց.

-- Ես չեմ դիտեր: Վազը դրամ կ'ուզեմ: Ես չարթնցած երթայ նէ, դրամ ուզես ինծի համար: Զտայ նէ նայէ ի՛նչ կ'ընեմ եաքը: Զեմ խառնուիր:

Աստիճաններէն վազն ի վազ իջաւ: Կ'ատէր մայրը՝ անոր այդ ակնարկութեան համար: Ինքզինքն ալ նոյնքան կ'ատէր՝ որքան հայրը: Գիտէր թէ Գէորգ զինքը կը նկատէր որպէս «խայտըսզ զաւակ» մը, որպէս Աստուծոյ պատուհասը (օրը տասն անդամ ատիկա կը պոռար երեսին): Գիտէր թէ դրացի, բարեկամ, ազգական՝ ամէն մարդ պիտի մեղադրէր զինքը եթէ տեսնէր իր այս բռնապետական ընթացքը եւ լսէր սպառնալից խօսքերը: Բայց զիտէր նաեւ, ինք՝ որ ինք էր, թէ այնքան ալ դէշ տղայ չէր: Պիտի չարունակէր դէշ բաներ ընել եթէ տիպէին զինքը: Ծեծել, նոյնիսկ սպաննել պիտի ուզէր հայրը երբեմն: Բայց յանցանքը իրը չէր, իրր չէր, հօ՛րն էր: Բոլորինն էր յանցանքը: Իրը չէր...

Լալ, երթալ փողոցը պառկիլ գիշերը, խեղճ անտէր չուներու պէս, կամ մեռնիլ -- ինքզինքը մեռցնել...

Արծաթ սկաւառակը դիմաւորեց զինքը փողոցին մէջ: Ցաջորդ օրը լիալուսին ըլլալու էր: Երեւակայեց կղզիին վերադարձը, չոգենաւին յետսամասը, մութին, ծովը ծեծող պոռտակներու փրփուրներուն դիմաց, իրարու փաթթուած, պարտուած բայց երջանիկ: Չէ՛, չէր կրնար հրաժարիլ վազուան պտոյտէն: Դրամի պատճառով: Ինդիրը միայն Նորմային խոստովանիլ չէր: Ինդիրը՝ չկարենալ երթալն էր: Երթալ կ'ուզէր: Անդիմադրելիօրէն կ'ուզէր: Հոգ չէր թէ եաքը աչխարհ կ'ործանէր: Վազը երթալու էր կղզի՝ Նորմային հետ: Եթէ մաման չկրնար դրամ առնել ... Սիլվա դրամ ունէր դանճանակին մէջ: Բայց վոխ չէր տար: Աչխարհը իրար կ'անցընէր եթէ դանճանակը կոտրէին: Մաման դրամ ունէր հարկաւ: Խամիճները, ի՞նչ կ'ըլլային խամիճները: Բայց անկէ ալ դրամ չէր ելլեր: Մանաւանդ հիմա որ հակառակորդներ կը դառնային: Ի՞նչ կարելի է ընել, Աստուած իմ, ի՞նչ կարելի է ընել ... Ինքնա՛ն: Անձնասպան ըլլալ: Այո մեռնիլ: Փոխանակ Նորմային ըսելու. ես դրամ չունիմ, դուն ծախսէ այսօր: Կը մնար Նորման կախել: Կախե՞լ: Երբ չարաթ մըն է վազուան կը սպասես: Երբ հանրային պարտէզները կը վխտան մամուկներով, ու փողոցները՝ բազմութիւնով եւ լոյսերով: Եւ օդը ա՛նքան դեղեցիկ պիտի ըլլայ վազը: Եւ Նորման ա՛նքան դեղեցիկ՝ իր նայլըն պիքինիին մէջ: Եւ ամէն ինչ ա՛նքան դեղեցիկ ... Ամէ՛ն ինչ...

Աչքերը բացաւ, դոցեց իր սովորական քնամոլութեամբ: Ցանկարծ կրկին բացաւ ու կանդնեցաւ ընդոստ: Ժամը ինը կ'անցնէր: Վերյիչեց ամէն բան: Վերմակը վրայէն նետեց, նստաւ մահճակալին եղերքը՝ ոտքերը վար կախած: Ներսը, ոտքերուն տակ, ամէն ինչ կը դողդողար: Ցանկացաւ ոտքի ելլել, չկրցաւ: Ցանկացաւ ձայն տալ, չկրցաւ: Ցանկացաւ ինքզինքը ետ նետել, չկրցաւ: Ցանկացաւ ինքզինքը սպաննել, չկրցաւ: Ցանկացաւ ինքզինքը մեռցնել, չկրցաւ: Ցանկացաւ ինքզինքը ... չկրցաւ: Ցանկացաւ ... չկրցաւ: Ցանկացաւ ... չկրցաւ: Ցանկացաւ

(Շար. Ա. էջէն)

մը՝ Սալամբեկ Խաչիւռ, 53 տարեկան, որ խորհրդային շրջանին նախապար ալ եղած է: Ամէն պարագայի մէջ, Մոսկուայի քաղաքական մթնոլորտն ալ շատ յստակ չէ:

ԻՍՐԱՑԼԻ Խորհրդարանը լայն մեծամասնութեամբ (56 թեր, 6 դէմ եւ 32 ձեռնպահութիւն 120 երեսփոխանի վրայ) ՊԱԿ-ի դէմ օրինագիծ մը քուէարկեց: Ըստ նոր օրէնքին Պաղեստինեան կազմակերպութիւնը չի կրնար, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու, ներկայացուցչական դրասենեակ մը բանալ Արեւելեան - Երուսաղէմ, զոր Իսրայէլ կցեց 1967-ին:

ԻՏԱԼԻՍ մէյշ կառավարութիւն կը փնտռէ: Նախագահ Սքալֆարօ դէմ է կանխահաս ընտրութիւններու որոնք քանի մը ամիս կ'անդամալուծեն երկրին կեանքը: Պէտք է ըսել որ յարաբերութիւնները երբեք լաւ չեն եղած Սքալֆարոյի եւ Պերլուսքոնիի միջեւ, երկրորդը կը մեղադրէր առաջինը որ վարկաբեկուած խորհրդարանի մը կոմկ նշանակուած էր: Սքալֆարօ 75 տարեկան, 50 տարի Դեմօ - Քրիսթիանիի չարքերը եղած է առանց սակայն խառնուած ըլլալու «գործերու»: Ջերմեռանդ կաթողիկէ, մեծ մասնագէտ է Թովմաս Ագուինացիի, յաճախ ընդդիմացած է համայնավարներուն:

ՅՈՒԹՈՒՆԻ Պասթիայի ակումբին նախկին նախագահը՝ Ժան -- Ֆրանսուա Ֆիլիփի սպանուեցաւ առջի օր եւ կինն ալ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ: Ֆիլիփի պատասխանատու կը նկատուէր Ֆիւբիանիի ողբերգութեան (1992 Մայիս 5--ին Ֆրանսայի բաժակի կէս ամարտականի մրցումին ամպիոնը կը փլէր: Հաշուեկշիռը ծանր էր՝ 15 մեռեալ, 2357 վիրաւոր) եւ դատավարութիւնը պիտի բացուէր 10 օրէն: Սպանութիւնը ոչ մէկ ակնարկ ունեցած է:

ՓԻԼՐ ՏՐԻՑԻԻՍ որ քսան տարիներու երկայնքին Ռընօ ընկերութեան նախագահ տնօրէնը եղած էր եւ հրապարակ հանած էր 4--ը, էռ 16--ը եւ էռ 5--ը, մեռաւ 87 տարեկանին: Իրեն համար Ռընօ «Ֆրանսայի ընկերային մեծագոյն թատրոնն էր»: Եղած է նաեւ ճարտարարուեստի նախարար Փէէր Մօռուայի կառավարութեան մէջ:

ԻՐԱՔԻ հիւսիսը միջքրտական բախումները չեն դադրած եւ երեք օրուան մէջ, 70 քիւրտ մարտիկներ մեռած են: Ինչպէս դրած էինք, կռիւները դէմ դիմաց հանած են Պարզանիի եւ Թալապանիի կողմնակիցները:

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին: Բարեկենդաց է Սուրբ Ծննդեան Պահոց:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

Յունուար 1, 1995, կաղանդ Տարեմուտ, Ջ· կիրակի Յիսնակի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ԿՀՆՑ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations* :
(16) 94 95 00 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերմէն Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ղրկուցեալ Սահակ Աբեղեանի մահուան առթիւ. -- Փիլպէր Մէլոյեան 400 Ֆր., Փիէռ Մէզալեան, Մարիձա Մէզալեան, Անարէ Տօնի, Շոսիէր Ազնիւ 200-ական Ֆրանք, Ասատուր Մէզալեան, Վարուժան Մէզալեան, Ժորժ Քաչեան, Պօղոս Թուղիկեան, Լիժտահարեան ընտանիք, Տանիէլ Պակոյեան, Ժագ Համալեան, Տիկին Անտրէյեանի, Տիկին Լիպլոն, Ժան Սուքիասեան, Միսաք Միսաքեան, Մարտիրոս Թուրիկեան, Տիկին Սիմոն Ահարոնեան -- Ազիլազեան 100-ական Ֆր., եւ Կիւլիւզար Նէվշէհիրլեանի (ծնեալ՝ Զերքեզեան) մահուան առթիւ. -- Նահարեան ընտանիք 200 Ֆր., Ժանօ Քէօշկէրեան, Ռոժէ Մազմանեան, Գազազեան ընտանիք, Ժանօ Մազմանեան, Սարգիս Մազմանեան, Բաղտուճեան ընտանիք, Արթին Քէօշկէրեան, Մանուկ Տրուացեան, Նազար Նէվշէհիրլեան, Պետրոս Պետրոսեան 100-ական Ֆր., Մինասեան եղբարք 50 Ֆր., Ժան - Մարք Սօլաքեան 100 Ֆր.:

Les derniers rois d'Arménie

Une vidéocassette VHS de 50 mn. basée sur l'exposition «*Le Royaume arménien de Cilicie*».

Disponible en SECAM ou PAL auprès de :

PRIAM Production
Ecole Normale Supérieure
Fontenay / St - Cloud
Ave de la Grille d'Honneur
Le Parc, 92211 St-Cloud Cedex.
Tél. : 47. 71. 91. 11 poste 424.

Prix : 150 F. + 15 F. de port par K7.

Chèques à l'ordre de :
Agent comptable de l'ENS.

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation . *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - CONSEIL D'ADMINISTRATION
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado
vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du
SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey ● Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

TENUE CORRECTE EXIGEE

P.A.F.: 180 F + coupe de Champagne
Membre: 150 F + coupe de Champagne

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd.Michelet Marseille 9e

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
JEUDI
29 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.492 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.492

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ -- ԱԼՃԵՐԻԱ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

ԶՈՐՍ ԿՐՕՆԱՒՈՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ԹԻԶԻ ՈՒԶՈՒ

Իտալական Լա Սթամփա թերթը թերեւս չափազանցած է գրելով թէ Ֆրանսա ալժերական իր երկրորդ պատերազմը մատ է, բայց եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ թէ կացութիւնը շատ բարդ է, յարաբերութիւնները անորոշ են եւ ապագան ալ՝ աւելի քան պղտոր: Ֆրանսա հազիւ չունէ քաշած էր ազատելով գերեալ 171 ճամբորդները եւ սպաննելով 4 ահաբեկիչները, երբ ճիշդ չորս կղերականներ (երեք Ֆրանսացի, մէկ Պելժ) կը սպաննուէին Թիզի - Ուզու, յաջորդ օրն իսկ (Դեկ. 27): Ընտրուած անձերը դիպուածի արդիւնք չէին, թէ ազգութեամբ եւ թէ իրենց հոգեւորականի հանգամանքով: Քապիլի ջրջանը գտնուող այս քաղաքին ժողովրդապետարանը մտնելը շատ դժուար չէ եղած ահաբեկիչներուն համար: Ոստիկանի ըզգեստներ հագած, կրցած են մտնել մայի փողոցի մը մէջ գտնուող չէնքը, ուր կրօնաւորները ապահովութեան կամ պաշտպանութեան ոչ մէկ միջոց կը վարեն: Կրօնաւորները կը պատկանին «Սպիտակ Հայրեր»ու միաբանութեան, մարիսթ են: Միաբանութիւնը հիմնուած է 1868-ին կարտինալ Լավիժըրիի կողմէ:

Միւս կողմէ, երթալով մանրամասնութիւններ տրուեցան 54 ժամուան ոդիսականին մասին, զոր պատանդները ապրեցան Ալժէ եւ Մարսէյլ: Այլեւս հաստատուած է որ չորս ահաբեկիչներուն ծրագիրն էր օդանաւը պայթեցնել Փարիզի վրայ:

Ընդհանուր ձեւով կարելի չէ մտահոգ չըլլալ եւ Դեկ. 26-ին ժէ - ի - ժէ - էն-ի յաջող գործողութեան ստեղծած անմիջական երանութենէն եւս, հարկ է հարցերը խորացնել եւ դիտակցիլ թէ Ֆրանսա կը մնայ դէմառոյր թիրախը իսլամապաշտներու: Ֆրանսա շատ կը տքնի փացատրելու համար թէ զօրամիւռ է երկրի մը եւ ոչ՝ վարչակարգի մը, բայց, ի վերջոյ այդ երկիրը կը վարէ վարչակարգ մը որ մասնաւոր կապ մը չունի ժողովրդավարութեան հետ: Ինչ դիրք ալ բռնէ, Ֆրանսա պիտի քննադատուի, ինչպէս դիտել կու տայ նաեւ ժերար Տիւվիւի Լիպերասիոնի (Դեկ. 28) իր խմբագրականով: Ի՞նչպէս կրնայ չէզոք մնալ եւ այս առընչութեամբ է որ խոլամապաշտ արարքը բոլորովին ֆիասէօ մը կարելի չէ նկատել: Արդարեւ, նպատակին մէկ մասը իրագործուած է քանի ալժերացի իսլամապաշտներու հարցը դուրս ելած է Ալժերիայէն, մուտք գործած է Ֆրանսա, այսինքն՝ Եւրոպա:

-- Ահաբեկչական խմբակին պետը՝ Ապտալլահ Եահիա ծանօթ է Ալժերիոյ ապահովութեան ոստիկանութեանց: Գործած է արդէն ոճրափորձեր որոնց վայրագ բնոյթը չմեղցուցած է: Խմբակը կը պատկանի ժէ - ի - Ա-ի այն ճիւղին որ ինքզինքը մկրտած է՝ «անոնք որոնք արիւնով կը ստորագրեն»:

-- Ալժերիոյ կառավարութիւնը չնորհաւորած է Ֆրանսան ահաբեկչական արարքին յաջող լուծման համար:

-- Հաւանաբար իրենց ծրագիրներուն

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԵԼՑԻՆ ԱՆՋԻՔՈՂ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՄ

Դեկտեմբեր 27-ին է որ ի վերջոյ Բորիս Ելցին հրապարակային ելոյթ մը ունեցաւ հեռատեսիլէն: Մինչ կ'ըսուէր թէ իր դիրքը մեղմացած է եւ նախապատուութիւն կուտայ քաղաքական լուծումի մը, Ելցին ճիշդ հակառակ տպաւորութիւնը ստեղծեց: «Ոչ մէկ հողամաս չեչոեց, անջատուելու իրաւունք ունի»: Ռուսաստանի նախագահը շատ վճռակամ էր եւ կ'արդարացնէր նաեւ Ռուսաստանի պինեալ միջամտութիւնը. - «Ռուս պինդուորները Ռուսաստանի միասնականութիւնը կը պաշտպանեն որ անհրաժեշտ պայմանն է ռուս պետութեան գոյութեան: Գրոզնի պիտի ազատագրուի ամենակարճ ժամանակին մէջ ոճրագործ տարրերէն»:

Ինչ մը հանդարտեցնելու համար ռուս դեմոկրատները, Ելցին կը վստահեցնէր. - «Հրահանգ տուի որ դադրին Գրոզնիի վրայ ռմբակոծութիւնները փրկելու համար բնակիչներու կեանքը», բայց, կ'աւելցնէր նաեւ որ պատերազմը պիտի շարունակուի մինչեւ որ կարգն ու օրինաւորութիւնը վերահաստատուին Չէչէնիոյ հողամասին վրայ: Ղօսքն ուղղելով պինդուրականներուն, Բ. Ելցին կը ճշդէր. - «Ձեզմէ նպատակ մը ունիք, ապաղինել ապօրէն խմբակները, ստիպել որ իրենց զէնքերը յանձնեն կամ՝ մաքրել»: Ի վերջոյ, Ելցին չի բացառեր քաղաքական լուծումն ալ, քանի որ պատուիրակութիւն մը նախագահին ամբողջական լիազօրութիւնները ստացաւ բանակցելու համար ապօրինի խմբակներու պետերուն հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն նախկին համայնավարներու յաղթանակը պաշտօնապէս հաստատուեցաւ, վերջնական արդիւնքներէն եւոք: Պուլկար ընկերվարական (նոր անունն է համայնավարներուն) կուսակցութիւնը 240-ի վրայ 125 աթոռ պիտի ունենայ:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ՝ ճոն Օպորն մեռաւ 65 տարեկանին: Նախ դերասան եւ բեմադիր, 1956-ին է որ ինքզինք պարտադրեց որպէս թատերագիր Լուֆինկ պաֆ ուինգ էնճըր գործով: Վերջերս քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, դառնացած իր ըզբէզեղբայրներուն հանդէպ որոնց հետ միայն դրամի կամ սեռի մասին կարելի է խօսիլ:

102 ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ սպաննուած են 1994-ի ընթացքին ըստ Ուրփորթէր սան փրոնթիէռ պարբերականին: Ասոնց մէկ գլխաւոր մասը Ափրիկեցի են:

մաս չէր կազմեր, բայց իսլամապաշտներու այս գործողութիւնը շատ օգտակար եղաւ Պալատուրի (չաարած) ընտրապայքարին եւ այդ ուղղութեամբ ալ շատ յատկանշական էր, երբ իր յայտարարութեան մէջ չեչոեց թէ ի'նք տուած է որոշումը: Այժմ, սիրտը հանդիստ, Շամոնիքս վերադարձաւ, չարունակելու համար իր ընդհատուած ամանորեան արձակուրդը:

-- Նախագահ Միթերան էլիզէ ընդունեցաւ, Դեկ. 27-ին, ժէ - ի - ժէ - էն-ի չորս տասնեակ անդամներ, չնորհաւորելու համար զիրենք:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՆԿԱՑՈՒՆ ԿՈՉԻՐԵԻԸ

Չէչէնիոյ ներխուժումին առընչութեամբ մինչ Արեւմուտքը ելոյնի որոշումներուն եւոն բանակի բարձրաստիճան դէմքեր տեսնել կը կարծէ, մոսկուացի լրագրող մը «Մոսկովսկիէ Նովոստի» չաբաթաթերթին մէջ ծանր դատապարտում կ'ուղղէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին:

Այս վերջինը կը ներկայացուի որպէս ամէն բանէ աւելի իշխանութեան հետամուտ տիպար մը եւ որպէս այդ, Ելցինի մեծ զօրակից մը: Աւիկա Արեւմուտքի հետ յարաբերութիւններու ճախողութեան իր բաժինը զարմանելու ճար մը կը նկատուի:

ՕԹԱՆ-ի կազմը ընդլայնելու ԱՄՆ-ու մտադրութիւնը վերջ դրաւ Ռուսաստանի հետ յատուկ յարաբերութիւններուն ու անկարելի չի նկատուիր որ Կոզիրեւ 180 աստիճանի չրջադարձով մը հաստատուած բարեկամութեան հակառակորդի մը վերածուի: Բայց չատեր համոզուած են որ հակառակ Մոսկուայի բողոքներուն, Կոզիրեւ այլ բան չունի ընելիք, քան զալ Պրիւսէլ եւ ստորագրել ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցելու ծրագիրը: Աւիկա Արեւմուտքին հանդէպ խիստ կեցուածք մը, իր վարկը պահելու միակ ճարը կ'ընէ Կոզիրեւի համար:

Ատով Ելցին կրնայ կորսնցնել նիւթական մարզի աջակից մը ու եօթը ամենահզօրներուն մաս վաղմելու հեռանկարը: Վարկածը օգտին չէ, քանի որ 1994-ին Արտաքին նախարարութեան ամբողջ քաղաքականութիւնը կայացաւ Ռուսաստանի մեծութեան մասին ապացոյցներ հայթայթելու մէջ, որոնց մաս կը կազմէր ԱՄՆ-ու հանդէպ ասպարէզ կարդալու բաւական ցուցական կեցուածք մը: Աւիկա էր դրդապատճառը Պաղտատ այցելութեան, ուր դրեթէ ազգային հերոսի մը նման ընդունուեցաւ եւ դրուատեց Սատտամ Հիւսէյնի քաղաքական խմաստութիւնը. չատեր չեն մոռցած սակայն թէ մինչեւ վերջին ժամանակները նոյն դիակավարը իրեն համար քաղաքական արկածախնդիր մըն էր...:

Շաբաթաթերթը գրելով հանդերձ թէ արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր որոշումները նախագահին կողմէ կը տրուին եւ Կոզիրեւ միայն կը կրկնէ զանոնք, կ'ըսէ նաեւ թէ ան Ելցինի վրայ ազդելու որոշ լծակներ ունի: Այդպէս, դիտել կը տրուի որ նախարարն էր որ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - ՀԻ- Փէչտայի վհատոդովին ճառ մը խօսելու մղեց Ելցինը. ճառ որ Չամարտի չրջանը յիչեցուց ամերիկեան մամուլին: Կոզիրեւ համոզած էր նախագահը թէ օգտակար է խիստ կեցուածք ունենալ. մինչդեռ Փէչտայի մէջ հակառակը պատահեցաւ ու Ռուսաստան դրեթէ մեկուսացած մնաց. Կոզիրեւի պատճառեղած կեցուածքը Արեւմուտքին համար ՕԹԱՆ-ը հզօրացնելու յաւելեալ պատճառ նկատուեցաւ: Անկէ ի վեր հարց կը տրուի թէ Ելցինի համար օգտակա՞ր է խկապէս նախարար մը որ իր անձնական հարցերը կարգաւորելու համար չի վարանիր երկրին ու նոյնինքն նախագահին վարկին վնասել: Կոզիրեւի գլխաւոր տրկարութիւնը որ մեծագոյն վտանգը կը հանդիսանայ, անկախ անձնաւորութիւնմը չըլլալու պարագան է եւ քաղաքական հրապարակին վրայ լուրջ որեւէ նեցուկ չունենալը: Այդ է պատճառը որ յանկարծակի ուղղութիւն կը փոխէ իր վարած քաղաքականութեան մէջ. Նոյն պատճառով է նաեւ որ ՕԹԱՆ-ի չրջանակին ընդլայնումը իր ասպարէզին վերջակէտը կը նկատէ, յամառօրէն ընդդիմանալով անոր:

Կոզիրեւ կորսնցուցած է ազատական

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՒԼՆԶՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՄԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԱԾ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Դեկտեմբեր 26-ին որ Հայաստանի ապահովութեան (անվտանգութեան) պետական վարչութիւնը կը հետապնդէ Երեւանցի՝ Միքայէլ (Միշա) Վաղինակի Մանուկեանը, ծնած 1967-ին:

Որքան գիտենք ենթական անդամ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ինքնաբերաբար ալ ներկայացած է ոստիկանութեան յայտնելու համար թէ ոչ մէկ կապ ունի այդ արարքին հետ:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵԼԵՒՆԻ ՅՈՒՇԱՀԱՄԱԼԻՐ ԱՑՑԵԼԱԾ

Դեկտեմբեր 26-ին վարչապետ Հ. Բագրատեան այցելած է Եղեռնի 80-ամեակի յուշահամալիրին չինութեան հրապարակը որ կը գտնուի Ծիծեռնակաբերդի եղեռնի յուշարձանին մօտ: Յուշահամալիրը պիտի ունենայ 50 մեթր երկարութիւն, 40 մեթր լայնք: Բացումը նախատեսուած է 1995 Ապրիլ 24-ին:

***

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Ֆիլիփ - Մորիս» ծխախոտի ընկերութեան հետ պայմանագիր կնքուած է Հայաստանի մէջ միասնական ձեռնարկութիւն հիմնելու մասին: Հեռանկարը, բարձրացրնել է հայկական ծխախոտին որակը եւ տեսակը...:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE»

(28 Décembre)

L'ARMENIEN AU BAC 1995

Դեկ. 28-ի Իւմանիթէն կ'արձագանգէ այս լուրին զոր տուած էինք Հոկ. 15/16-ի մեր թիւով: Կու տայ այն ատեն հրատարակուած հաղորդագրութեան մանրամասնութիւնները, ճշդելով թէ հայերէնը կրնայ ներկայացուիլ Պաշոյի պարտադիր նիւթերու չարքին:

Նոյն լուրը կու տար նաեւ Լիպերասիոն (Դեկ. 28, էջ 22):

թեւին նեցուկը, առանց յաջողութիւն արձանագրելու թիւնամիներուն քով որոնք ոչ իսկ մէկ խօսքին հաւատաք կ'ընծայեն: Եւ եթէ Չէչէնիոյ հարցը պատճառ ըլլայ Մոսկուայի դիրքերուն խրտացման, դժուար է որ Արտաքին նախարարը կարենայ պահել իր պաշտօնը: Պիտի մնայ անցքի չրջանի մը դէմքը ըլլալով, անստակ՝ տոկալու որեւէ բաղդատութեան:

ԹԱՌԱՆԳՆԵՐԸ

Ալեքսանդր Թամանեանը կրկնակի ժառանգուբիւն թողեց: Առաջինի մասին յայտնուեց «Յառաջ»-ում լոյս տեսած «Զահակիրը» յօդուածում: Քարեղէն այդ ժառանգուբիւնն իր անանցանելի հմայքով պատուաւոր տեղ գրաւեց նոր ժամանակների հայ ճարտարապետութեան դանձարանում, կազմեց նրա թագն ու պսակը:

Իր զաւակները, թոռներն ու ծոռը կազմեցին նրա միւս ժառանգուբիւնը: Սերընդափոխութեան կարգով պինուորագրուելով մեծ վարպետի գործին, կազմաւորեցին ճարտարապետների Թամանեանական դերդաստանը:

Հարկ է նախքան նրա անդամների գործերի մասին պատմելը, անդրադառնալ Ալեքսանդր Թամանեանի կնոջ՝ Կամիլլային, որի ընկերակցութեամբ նա աչխարհ բերեց իր զաւակներին, կարողացաւ ունենալ ստեղծագործական թեղուն կեանք:

Տիկին Կամիլլան ազգութեամբ Հայ չէր: Նա սերւում էր ռուսացած Ֆրանսիացիների՝ Պլնուանների եւ Լանսերէների տոհմերից: Քրոջ աղջիկը նկարիչ էր, ակադեմիկոս Ալեքսանդր Պլնուայի, որի միւս քրոջ որդին էր նոյնպէս նկարիչ եւ ակադեմիկոս Եւգէնի Լանսերէն: Պլնուանների նախնիները դեռեւս 1794 թուին Ռուսաստան էին փոխադրուել Ֆրանսիայի Սէդան քաղաքից եւ ծառայութեան անցել ռուսական արքունիքում:

Ազգակցութիւնը մեծ արուեստագէտների հետ բարերար ազդեցութիւն է ունեցել Թամանեանի ընտանիքի վրայ, կոփելով նրա անդամներին որպէս քարեկիրթ, ուղղամիտ, չնորհաչատ եւ բարոյական բարձր նկարագրով օժտուած անհատներ:

Ալեքսանդր Թամանեանը չորս զաւակ ունէր: Երկու որդի եւ երկու աղջիկ (որոնք վախճանուել են դեռատի տարիքում): Աւագ որդին՝ Գէորգը ծնուել է 1910 թ. Ս.-Պետերբուրգում, ուր իր հայրը աչխատում էր՝ զբաղեցնելով բարձր պաչտօն Ռուսաստանի կայսերական գեղարուեստական ակադեմիայում: Ինչպէս յիչատակել էինք «Զահակիրը» յօդուածում, նա առաջին անգամ 1919 թ. Երեւան էր փոխադրուել, իսկ 1923 թ. վերադարձել Երեւան: Այստեղ էլ Գէորգը չարունակում է իր միջնակարգ կրթութիւնը, որից յետոյ ընդունւում է Երեւանի պետական համալսարանի տեխնիկական Ֆակուլտետը եւ այն աւարտում 1932 թ. ճարտարապետի վկայականով:

Այդ մասնագիտութեան մէջ նա սկսել էր «Թրծուել» դեռեւս մանկութ, քանզի մանուկ Գէորգի աչքերի առաջ էր ընթանում իր հօր ստեղծագործութիւնը: Տակաւին ուսանող տարիներից սկսեց աչխատակցել իր հօր դլխաւորած ճարտարապետական արուեստանոցում, ուր մչակւում էին Ժողտան (յետագայում՝ Օփերայի եւ Պալէտի Թատրոնի), Հայաստանի կառավարութեան Տան եւ մի քանի այլ չէնքերի նախագծեր:

Ինստիտուտում ստացած մասնագիտական կրթութիւնը զուգակցելով պրակտիկ նախագծման հետ, իր հօր արուեստանոցը նրա համար դարձաւ երկրորդ դըպրոցը, նպաստեց Գէորգի արագ հասունացմանը: Առաւել չափով դա տեղի ունեցաւ, երբ նա ուսումն աւարտելուց յետոյ դարձաւ հօր մչտական օգնականը:

Ալեքսանդր Թամանեանի անժամանակ մահուանից յետոյ, որը տեղի ունեցաւ 1936 թուին, տակաւին 26 տարեկան Գէորգի ուսերի վրայ ծանրացաւ կառուցման ընթացքում գտնուող համարեա բոլոր չէնքերի աւարտման բարդ ու դժուարին պարտականութիւնը: Նաեւ պատուաւոր այդ պարտականութիւնը Գէորգը կատարեց բացառիկ զգուչաւորութեամբ, պատասխանատուութեան փարձր պիտակցմամբ, ինչպէս եւ սեփական ստեղծագործութեան ներդրմամբ:

Մէկը միւսի եռեւից չարք մտան Հայաստանի կառավարութեան Տան առանձին բաղկացուցիչները, Օփերայի եւ Պալէտի Թատրոնի, Հանրային գրադարանի, մի քանի ուսումնական եւ բուժական չէնքերը, Աստղադիտարանը, որոնցով համալրուեց իր հօր քաղաքաչինական գաղափարներով իրականացուող հին Երեւանի արմատական վերակառուցումը:

Այնուհետեւ Գէորգ Թամանեանը հանդէս եկաւ սեփական ստեղծագործութեամբ: Դրանցում գլուխ - գործոցը Ա. Թամանեանի անուան համերգասրահի չէնքն է:

Ինչպէս յայտնել էինք «Զահակիրը» յօդուածում, ամառնային թատրոնի կառուցման հարցը վերանայման կարիք ունեցաւ:

Գէորգ Թամանեանը պատուէր ստացաւ նախագծելու ծածկուած համերգասրահ 1500 հանդիսատեսի տարողութեամբ, որը պիտի կցուէր Օփերայի Թատրոնի բեմական մասին հիւսիսային կողմից եւ գործէր ինքնուրոյն: Հանդիսատեսային այդ չէնքը մխեւոյն ժամանակ ճարտարապետական ներդաշնակ ամբողջութիւն պիտի կազմէր Օփերայի չէնքի հետ, երկուսը միասին ամփոփուելով ծաւալատարածական մէկ ընդհանուր յօրինուածքում:

Բարդ ու դժուարին ստեղծագործական այդ խնդիրը Գէորգ Թամանեանը լուծեց մասնագիտական հասուն կարողութեամբ: Արդիւնքում համերգային դահլիճն իր նստատեղերի յարմարաւէտ բաչխմամբ, լաւ տեսանելիութեամբ և լսելիութեամբ, օժանդակ մասերով (նախասրահի, ճեմասրահի եւ այլ յարմարութիւնների), փոխկապակցուած դասաւորութեամբ կատարեալ է: Նոյնպիսի բարձր մակարդակով է լուծուած չէնքի արտաքին և ներքին ճարտարապետութիւնը յօրինուած ազգային ճարտարապետութեան հարազատ արտայայտչամիջոցներով:

Ցաւօք, որ միչտ չէ լիովին իրականացւում ճարտարապետի մտայղացումը: Ժամանակների ու պետական գեկավարների փոփոխութիւնը երբեմն բացասական դեր են կատարում: Ըստ Ալեքսանդր Թամանեանի նախագծի կառավարութեան Տան ամենահետաքրքիր եւ հանդիսաւոր մասը պիտի լինէր քակոմ տեղադրուելիք նիստերի դահլիճի համակարգը, որն իր յաղթ ու վերամբարձ ծաւալաձեւերով պիտի իչխէր կառավարութեան Տան ողջ համալիրի տարածական յօրինուածքում, դիտելի լինէր հրապարակից:

Դրա փոխարէն այդ դահլիճը (որը պիտի ծառայէր Հայաստանի Գերագոյն Սորհրդի նիստերին), բոլորովին այլ լուծմամբ տեղաւորուեց Մելիք - Ադամեան փողոցի ուղղութեամբ ձգուած կառավարութեան Տան մի հատուածում: Դրա նախագիծը մչակուեց ու իրականացուեց Գէորգ Թամանեանի մչտական հսկողութեամբ: Առաջին յարկում տեղաւորուած նախամուտքով, նախասրահով, հանդերձարանով ու կից յարմարութիւններով, երկրորդ յարկը տանող հանդիսաւոր սանդխքատնով, երկրորդ յարկը կազմող 800 տեղանոց նիստերի դահլիճով, կից դասաւորուած ճեմասրահներով ու սենեակներով կառավարութեան Տան մասը կազմող այս խումբը օժտուած է ինքնուրոյն չահագործման յարմարութիւններով:

«Երեւաննախագիծ» ինստիտուտում Գէորգ Թամանեանի գլխաւորած ստեղծագործական խմբում մչակուեց եւ իրականացուեց Երեւանի նորաբաց մայրուղիներից մէկի՝ Կիեւեան փողոցի կառուցապատումը: Բարեկամութեան հրապարակից մինչեւ Հրազդանի մեծ կամուրջը ձգուած այդ մայրուղու երկու կողմերում տեղադրուած գլխաւորապէս քնակելի տները բնորոչ են միասնական յարկայնութեամբ:

«Զերմուկ» առողջարանում նրա նախագծով, դեղատեսիլ բնութեան միջավայրում, արհեստական լճակին մօտ կառուցուած դղտրիկ ըմպելասրահն իր հմայիչ ճարտարապետական յօրինուածքով ամենայն իրաւամբ գնահատւում է որպէս առողջարանային այդ նորատեղծ քաղաքի խորհրդանիչը:

Մեծ է Գէորգ Թամանեանի ներդրումը մչակութային եւ ուսումնական չէնքերի նախագծման ու կառուցման գործում: Նրա հեղինակութեամբ են ստեղծուել Վերին Արտաչատի եւ Ճարտարի (Արցախում) մչակութային պալատները, Օչականի, Ոսկեվազի, Եղուարդի ու դիւղական այլ բնակավայրերի ակումբները, Երեւանի դպրոցներից մէկը՝ Մառչալ Բագրամեանի պողոտայում: Նրա նախագծով է Երեւանի կենտրոնում, Արամ Խաչատրեանի անուան համերգասրահից ոչ հեռու կառուցուել Սայեաթ - Նովայի անուան երաժչտական դպրոցի եւ Կոմիտասի անուան կոնսերւատորիայի չէնքերը, որոնցով տարածականօրէն կազմաւորուել է մայրաքաղաքի կենտրոնում երթեւեկային մայրուղիներով առաջացած խաչմերուկի թեւերից մէկը:

Բարեկիրթ ու համեստ, ծայր աստիճանի աչխատասէր, հարազատ ժողովրդին իր ծառայութեամբ նուիրեալ եւ մոլեռանդ հայրենասէր, հանճարեղ հօր արժանաւոր որդի ճարտարապետ Գէորգ Թամանեանի կեանքն ընդհատուեց 1993 թ. Հոկտեմբերին: Ցիսունից աւելի տարբնոյթ չէնքերի հեղինակի քարակերտ ժառանգութեամբ նա իրմէ հետը բարի ու անմոռաց յիչատակ թողեց:

Կրտսեր որդին՝ Ցուլիոսը (ծնուած 1922 թ. Թաւրիզում), Երեւանում ստացաւ իր միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութիւնը: 1953 թ. աւարտելով տեղի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ճարտարապետական բաժինը, որդեգրելով իր հօր մասնագիտութիւնը, ստեղծագործական ասպարէզ մտաւ: Սկզբնապէս 1953 - 62 թթ. աչխատեց Երեւաննախագիծ ինստիտուտում իր ասպ. եղբօր ղեկավարած ճարտարապետական արուեստանոցում, որտեղ մասնակցեց մի չարք չէնքերի նախագծման: Սակայն այլ էին նրա հակումները, քանզի նա առանձնապէս հետաքրքրւում էր հայկական ճարտարապետութեան կոթողներով: Դա էլ նրան տարաւ Հայաստանի կառավարութեանը առընթեր չինարարութեան պետական կոմիտէ, որի հսկանաւորութեան ներքոյ էր գործում Ցուչարձանների պահպանութեան եւ վերականգնման վարչութիւնը:

Ժառանգելով իր հօր ազդանուէր գործունէութեան միւս բնագաւառը, նա լրեն նուիրեց հայրենի ճարտարապետական յուչարձանների ուսումնասիրութեան, չափագրութեան եւ վերականգնման գործին: Որպէս նախագծերի հեղինակ նա մասնակցել է չուրջ 30 յուչարձանների վերականգնմանը, հետզհետէ դառնալով այդ բնագաւառում հմուտ մասնագէտներից մէկը: Նա հեղինակ է Հայաստանի յուչարձանների վերականգնման գործընթացին նուիրուած բազմաթիւ յօդուածների, նոյն այդ գործընթացի դիտական ընդհանրացմանն ու փաստագրմանը նուիրուած «Քարե-տարեդրութեան վերականգնումը» (1981 թ.) եւ «Ցուչարձաններին նոր կեանք» (1988 թ.) մենագրութիւնների, հեղինակակից է «Հայկական ճարտարապետութիւնը Վրիմում» խիստ չահեկան աչխատութեան: Վերջինը արդիւնք է տարիներ չարունակ իր կողմից կատարած Ղրիմի թերակղզում գտնուող հայկական յուչարձանների ուսումնասիրութեան:

Ցուլիոս Թամանեանը նաեւ այդ բնագաւառի հասարակական գործիչ էր: Որպէս պատմական յուչարձանների հայկական ընկերութեան հանրապետական խորհրդի նախագահի տեղակալ նա իր գնահատելի ներդրումն ունեցաւ հասարակական այդ կազմակերպութեան ազդանուէր գործունէութեան մէջ: Այն ընդհատուեց իր անժամանակ մահով (1992 թ.):

Ալեքսանդր Թամանեանի երկու որդիներն էլ պատերազմի վետերաններ էին: Երկրորդ աչխարհամարտի տարիներին զօրակոչուելով բանակ, նրանք մասնակցել են գերմանաֆաչիստական (Գէորգը) եւ ճափոնական (Ցուլիոսը) բանակների դէմ մղած գործուն մարտերին: Մեր ճարտարապետութեան բախտը բերեց, որ երկուսն էլ ողջ վերադարձան:

Ճարտարապետների Թամանեանական դերդաստանը համալրուեց Թոռնուհի Գայեանէով ու Հայկ ծոռնով: Նրանցից առաջինը հօր եւ հօրեղբօր հետ մասնակցել է Օփերայի եւ Պալէտի Թատրոնի ու համերգասրահի չէնքերի հիմնական վերանորոգման ու բարեկարգման նախագծերի մչակմանը, որոնց կիրառումը հապէս նպաստեց դրանց օգտագործական եւ ճարտարապետա - գեղարուեստական մակարդակի բարձրացմանը: Գայեանէն հանդէս է եկել նաեւ ինքնուրոյն ստեղծագործութեամբ: Նրա նախագծերով են կառուցուել Վերին Արտաչատ գիւղի բուժարանը, Սօս գիւղի ակումբը եւս մի քանի չէնքեր:

Ինչ վերաբերում է ծոռան՝ Հայկին, վերջերս է նա աւարտել իր ճարտարապետական կրթութիւնը: Նրա ստեղծագործական կեանքը դեռ առջեւում է, միայն թէ Հայաստանում վերսկսուի ընդհատուած չինարարութիւնը եւ անգործ մնացած ճարտարապետների համար վերստին վերադառնայ հարազատ ժողովրդին ծառայելու հնարաւորութիւն:

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

1994, Նոյ. 10

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՓԱՐԻԶ՝ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄՍԿԵԶՈՅՆ ՊՐԻՍՄԱԿԸ

(Ր. եւ վերջին մաս)

«Պոնժուր մսիէօ, տամ ... անունս այսինչ -- այսինչ է, երկկ գործէս վտարուածայ, անտուն եմ, անօթի եմ, ՍԻՏԱ-է վտրակուած եմ, հաճեցէք օգնել ... մերսի»:

Ցանկերգ մը, զոր գոց սորված են բոլոր թչուառները (Չոլչոլխիչ մեծամասնութեամբ զուտ Ֆրանսացիներ), առանց արժանանալու ամենադոյզն ուչադրութեան, կարծէք անդոյ ըլլան: Իսկ պետութիւնը ամսական փոքր դումար մը կը յատկացնէ անոնց, որպէսզի անօթի չմեռնին...: Վերջերս կարդ մը թերթեր անդործ երիտասարդներուն չնորհած են ցրուիչի պաչտօն: Թերթերուն մեծ մասը կը վաճառուի 10 Ֆրանքի, որուն միայն 6-ը կը յատկացուի ցրուիչին: Անցեալ Սեպտեմբերին անտուն երիտասարդներ 900 հազար օրինակ թերթ ծախած են Ֆրանսայի տարածքին: Վաճառքի յարմարագոյն վայրը մեթրոն է, ուր մարդիկ կը սիրեն վատնուած ժամանակը օգտագործել կարդալով:

Սակայն Փարիզը լաւ ճանչնալու եւ չկորսուելու համար մեթրոն փրկութիւն է: Անոր ցանցերը կը հասնին մինչեւ մօտակայ արուարձաններուն մուտքը: կայարաններու մէջ ուղեցոյց ցուցատախտակները կ'առջնորդեն դէպի զբօսաչըրջիկին երազած Փարիզը, ուր կարելի է խելակորոյս դառնալու աստիճան հրապուրուիլ Նափոլէոնի ոսկեզօծ դամբարանին կառոյցով (Ինվալիտ), Նոթրը Տամի գոթական տաճարով, Մոնմարթրի վեհանիստ եկեղեցիով ... Պանթէոնի գմբէթը մագլցելէ ետք իջնել Սորպոնի համալսարան, ապա սողոսկիլ Ռուէյնի Թանգարանը եւ դամուիլ «Դժոխքի դարպասը» վանդակին դիմաց, պտտիլ մարդու, ծովու եւ սինեմայի Թանգարանները, Կրեվէյն Թանգարանին մէջ մոմէ արձանները իրական մարդոց հետ չփոթելէ ետք բարձրանալ էյֆէլի աչտարակը, դէպ խապտոյտ մը ունենալ ի տես Փարիզի վիրածունդի երանգով պատուած համայնապատկերին, ապա իջնել, պաթօ մուշով ծփալ Սէնի վրայ, մտնել 19-րդ եւ 20-րդ դարերու արուեստին նուիրուած Օրսէյի Թանգարանը, տեսնել իսկական Ռամպրանթ, Կոկէն, Թուլուզ Լոթրէք, Մանէ եւ Մոնէ, Թակարդուիլ Վան Կոխներով լեցուն սենեակի մը մէջ, ապա դուրս գալով՝ Փարիզի փողոցները չջլիլ տպաւորապաչտի՝ աչքերով...:

Կարելի չէ Փարիզէն անցնիլ անտեսելով անոր արուեստի աչխարհը: Թանգարանները սեւեռաբար կը հիւրընկալեն հին թէ արդի դեղանկարիչներու, քանդակագործներու կամ դրագէտներու նուիրուած ցուցահանդէսները: Օփերանները կ'ընձեռեն աչխարհահռչակ խումբեր եւ ստեղծագործութիւններ ունկնդրելու բախտը: Թատրոնները մնայուն թէ չարաչրխոյս թատերախաղերով կը ներկայացնեն Խժէն Իոնեսքու, Սարթր եւ այլ հանճարներու գործեր: Իսկ Փարիզի մչակոյթի փոմփիտու կեդրոնը պարզապէս կը ցնդէ այցելուն: Ճչուն գոյներով ներկուած զանազան չափի հաստ ու բարակ խողովակներ կը կազմեն այս չէնքին կմախքաձեւ կերպարանքը, որուն մէջ ամփոփուած է արդիական համակարգիչներով օժտուած գրադարան մը եւ ... ժամանակակից արուեստի Թանգարան մը, ուր որքան դէպի 21-րդ դար չտապչանան սրահները, այնքան անհեթեթ եւ բարկացնելու աստիճան անամէջ կը դառնան (դանճարկղի վրայ դրուած սառնարան մը կը նկատուի արուեստի գործ...) ... արտացոլելով ոչ միայն վարիզեան այլեւ ընդհանրապէս արեւմտեան աչխարհի իմաստներէ, արժէքներէ եւ զգացումներէ զատարկուած անհեթեթ «արչաւ»ը, որ ցնցեալին կը կոչէր կեանք...: Փարիզցին չատ կը սիրէ եւ կը գնահատէ փոմփիտուն հաւանարար իր մեքենացած կենցաղին չարունակութիւնը դտնելով հոն:

Հարկ է փոմփիտուի կեդրոնին «սառ-

— Դուն ալ հետևիր նոր։

— Ինչպե՞ս։ Ինչպես դուն կ՚ուզես։

— Դուն ուզեցիր։

Ես ուզած տղան։

— Չ՚ուտաս ինծի։ Ես ալ ուզեցի զքեզ։ Ինչպես որ ուզեցիր դուն ինծի, նոյնպես ալ ես ուզեցի քեզ։ Ես ալ ուզեցի քեզ, դուն ալ ուզեցիր զիս։ Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես որ ես ալ չուզեմ քեզ։

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ՝ ՌԱՏԻՕ «ԱՅԲ»Էն

Փարիզի եւ Շրջակայքից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, ներկայիս զոհունակութեամբ կը ծանուցանէ մեր ժողովուրդին, թէ Կիրակի, Յունուար 8-էն սկսեալ՝ կանոնաւոր յաջորդականութեամբ՝ կրօնա - բարոյական, դաստիարակչական, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հոգեւոր արժէքներուն վերաբերեալ յայտագիրներ պիտի սփռէ՝ ռատիօ «ԱՅԲ»ի միջոցաւ:

Հաղորդումները պիտի կատարուին Զորեքշաբթի եւ Կիրակի օրեր՝ 30-ական վայրկեանի տեւողութեամբ յայտագրերով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐՈՒ հաղորդումները տեղի պիտի ունենան առաւօտեան ժամը 8·30-էն մինչեւ 9: Այս օրուան հաղորդումները կը վերաբերին՝ Մանուկներուն՝ անոնց կրօնա - բարոյական դաստիարակութեան: Հաղորդավարն է՝ Օր. Ռոզիկ Թաշճեան:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐՈՒ հաղորդումները տեղի պիտի ունենան առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ 10 եւ կը վերաբերին ամէնուն: Հաղորդավարն է՝ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեան:

Այս առթիւ կը յայտնենք նաեւ՝ թէ մինչեւ Յունուար 8-ի հաղորդութիւններուն սկսիլը՝ երկու յատուկ հաղորդումներ պիտի սփռուին. -

Առաջին յայտագիրը՝ յատկացուած Նոր Տարուան, պիտի սփռուի այս Կիրակի օր, 1995 Յունուար 1-ին, ժամը 9·30-էն մինչեւ 10:

Երկրորդ բացառիկ հաղորդումը՝ յատկացուած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնին, պիտի սփռուի Ուրբաթ օր, 1995 Յունուար 6-ին՝ ժամը 9·30-էն մինչեւ 10:

Կոչ կ'ընենք ամէնուն՝ խնդրավառութեամբ ողջունել բարի այս նախաձեռնութիւնը, որ կը միտի մեր Սուրբ Եկեղեցին բոլորի սրտին մօտ պահել:

ԴԻՒԱՆ

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations :*
(16) 94 95 00 30

★ ★ ★ ☆ ☆ ☆
☆ ☆ ☆ ★ ★ ★

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul
et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ
& Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 —
M.C.A. Villeurbanne
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique*
Arménienne de Lyon.

☆ ☆ ☆ ★ ★ ★
★ ★ ★ ☆ ☆ ☆

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - CONSEIL D'ADMINISTRATION
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 1, 1995, կաղանդ Տարեմուտ,
Զ· կիրակի Յիսնակի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՐԵՏԻՍ ՔՀՆԱ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒՐԻԹԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ· - Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարվանթիէ 500 Ֆր·:

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado
vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du
SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey ● Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

P.A.F.: 180 F + coupe de Champagne
Membre: 150 F + coupe de Champagne

TENUE CORRECTE EXIGEE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd Michelet Marseille 9e

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1995
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
VENDREDI
30 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·493 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.493

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԷԿ ԺԱՄՈՒԱՆ ԵԼՈՅԹՈՎ ՄԸ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՐԱՒ Հ.Յ.Դ.ԻՆ ԴԷՄ

Վերջին օրերը յայտնի էր որ քաղաքական բաւական լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէր Երեւան եւ անմիջական էր որ կարեւոր իրադարձութիւններ պատահին: Համբարձում Գալստեանի սպանութենէն ետք, փոխարկիչ նիստեր կը դադրեցնէին Գերագոյն Խորհրդարանը, Վազգէն Մանուկեան եւ Դաւիթ Վարդանեան կը հեռանային դահլիճէն մինչ Հ. Յ. Դ. երեսփոխաններն ալ կը յայտարարէին թէ կը դադրեցնեն խորհրդարանական իրենց գործունէութիւնը: Նոյն ատեն, Ժողովրդային Ազգային Պետական Անվտանգութեան (Ազգովտեսութեան) Վարչութեան պետը Դաւիթ Շահնազարեան կը յայտարարէ թէ Հ. Գալստեանի մարդասպանը սկիզբ յայտնաբերուած չուտով, ոչ թէ 99% այլ՝ 100%: Երեսփոխանները (ընդդիմութեան) պահանջած էին որ Լ. Տէր-Պետրոսեան զայ ու բացատրութիւններ տայ, բայց, անտեղի նկատուած էր եւ այն պատճառաբանութիւնը որուած՝ որ նման բան մը կրնայ խանգարել հետաքննութիւնը: Քանի մը օր ետք կը ձերբակալուէր Միքայէլ (Միշա) Վաղինակի Մանուկեանը (տե՛ս «Յառաջ», Դեկ· 29) որպէս հեղինակ այդ սպանութեան:

Այս ամբողջէն ետք, ամէնէն ծանրակշիռը կը պատահէր Զորեքշաբթի իրիկուն, Դեկ· 28-ին, երբ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդառաջելով Ազգ· Պետական Անվտանգութեան վարչութեան պիտի եղյթ կ'ունենար հեռատեսիլէն եւ մէկ ժամուան ընթացքին մանրամասնօրէն կը ծանրանար, փաստաթուղթերու ներկայացումով, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներքին վնասարար գործունէութեան վրայ: Նախագահին ամբաստանութիւնները չատ ծանր են եւ կը վերաբերին Հ.Յ.Դ. «Դրօ» գաղտնի կազմակերպութեան մը, զոր կեանքի կոչուած է, ըստ Նախագահին, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի կողմէ: Նախագահին ունեցած տուեալներուն համաձայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սպանութիւններու, ահաբեկումներու եւ ղրամաշորթութեան բազմաթիւ արարքներու պատասխանատու է: Սպանուածներու կարգին կը յիշուին Մարիւիս Եուզբաշեան (1993, Յուլիս) ՔԱ - ԿԱՊ-ի նախկին պետ, Գագիկ Սահակեան (1994, Մայիս 4), այր ու կին մը (որոնց անունը չէ տրուած), հուսկ՝ Համբարձում Գալստեան, որու մարդասպանը կը նկատուի վերոնշեալ Միքայէլ Մանուկեանը: Իր եղյթի (որու քնազիրը դեռ չունինք սա պահուն՝ Հինգշաբթի առաւօտ) վերջաւորութեան, Թովմէյ եւոք Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ գործունէութեան բոլոր երեսները, ըսած է թէ համոզուած կը մնայ որ Հ.Յ.Դ.եան չարքերուն 90%-ը անտեղեակ է այդ գործունէութիւններէն, թէ այդ տղաքը կը մընան անկեղծ, հաւատաւոր գաշնակցականներ: Լ. Տէր-Պետրոսեան նկատի առնելով այդ ամբողջը, յատուկ հրամանագրով կ'արգիլէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ: Ստորեւ հրամանագիրը. --

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

«ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ - ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐԱՊԷՍ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Նկատի ունենալով,

որ «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն» հասարակական-քաղաքական կազմակերպութեան ներսում ստեղծուել եւ գործել է զինուորական կառուցուածքով ու ճիւղաւորուած ցանցով գաղտնի հետախուզական ծառայութիւն,

որ այդ ծառայութիւնը Հայաստանում զբաղուել է Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան առընչուող ռազմական եւ տնտեսական բնոյթի հետախուզական աշխատանքով,

որ մասնակցել է միջազգային թմրապիզնէսի Պէյրութ - Երեւան - Մոսկուա - այլ երկիրներ երթուղու մշակմանն ու գործադրմանը,

որ ստեղծել է անօրինական տնտեսական կառոյցներ եւ զբաղուել դրամաշրջութեամբ (*ռաքէթ*),

որ կազմաւորել է մարտական խմբեր եւ նրանց միջոցով իրականացրել բացայայտուած հաղաքական սպանութիւններ ու ծրագրել մի շարք այլ ահաբեկչական գործողութիւններ,

որ իր ընդյատակեայ գործունէութեան ընթացքում օգտագործել է «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» եւ նրա դուստր կազմակերպութիւնների՝ «Համազգային հայ կրթական և մշակութային Միութեան», «Հայ Օգնութեան Խաչ»ի, «Նիկոլ Աղբալեան Ուսանողական Միութեան» եւ «Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան» պաշտօնական կառոյցները,

որ գաղտնի ծառայութիւնն ստեղծուել է «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» բարձրագոյն մարմնի՝ Բիւրոյի որոշմամբ եւ գործել Հայաստանի կենտրոնական Կոմիտէի գիտութեամբ,

որոշում եմ.

Նշուած ծառայութեան յետագայ հնարաւոր անօրինական գործողութիւնները կանխելու, Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների անվտանգութիւնն ապահովելու նպատակով ժամանակաւրապէս, մինչեւ օրէնքով սահմանուած կարգով հարցի լուծումը, դադարեցնել «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն» հասարակական-քաղաքական կազմակերպութեան գործունէութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երեւան, 28 Դեկտեմբերի 1994 թ·
ՆՀ -- 405

Որքան գիտենք, այս հրամանագրին եւ եղյթին յաջորդած են խուզարկութիւններ, հատնաբար նաեւ ձերբակալութիւններ: Ինչ կը վերաբերի Հ.Յ.Դ. ներկայացուցիչներուն, անոնց ճակատագիրը պիտի որոշէ Խորհրդարանը: Հայաստանի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Զէզէնիոճ վրայ յարձակումը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ եւ ռուսական զօրքը բուռն ընդդիմութեան կը բախի Գրոզնիի մէջ իսկ: Զօրք եւ օդուժը անխնայ յարձակումներ կը գործեն, մինչ չէչէն ուժերը կը դիմադրեն նախագահական պալատէն 5 քմ· միայն հեռու: Զոհերը անհամար են: Չէչէնիոյ այս հարցը բաւական կը զբաղեցնէ քաղաքական շրջանակները եւ արեւմտեան մամուլն ալ լայն տեղ կու տայ: Ընդհանուր կարծիք մը սկսած է հոդ չահիլ, ըստ որուն ելլելը չէ որ այս որոշումները կուտայ այլ կան մութին մէջ գործող անձեր (ինչպէս՝ ապահովութեան Մորհուրդի քարտուղարը՝ Օլեգ Լուբով, փոխ - վարչապետ Սերգէյ Շարկայ եւ դեռ Նիկոլայի էդմոյով, գաղտնի սպասարկութեանց պետ՝ Սերգէյ Ստեպաշին ու Վիկտոր Էրին (Ներքին նախարար): Ֆիկառօ թղթակցութիւն մըն ալ հրատարակած է Անդարայէն ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիա նեղ կապուածութեան մասնուած է այս կռիւներուն պատճառով, որովհետեւ ծագումով Կովկասցի 5 միլիոն Թուրք կ'ապրի Թուրքիա (1,5 միլիոն Չէչէն): Արտաքին նախարարութիւնը կ'ըսէ սակայն թէ Թուրքիա իրապաշտ եւ ուշադիր է որպէսզի չնեղէ Մոսկուան: Միւս կողմէ, Չէչէնիոյ նախագահը՝ Դուդայեւ Թուրքիայէն զինուորական օժանդակութիւն ուզած է հեռատեսիլի յայտագիրի մը ընթացքին: Ան ըսած է թէ քանի որ Մոսկուա կը ամբաստանէ իրենց մայրաքաղաքը, իրենք ալ իրաւունք ունին անոնց վրայ յարձակում գործելու: «Դուէ երկար հասողութեամբ օդանաւեր ունիէ, տուէ'ք անոնցմէ որպէսզի միւնչեւ Մոսկուա հասնիմ» ըսած է ան:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ ԽՈՒՄԲԸ տէր եղաւ չորս կրօնաւորներու սպանութեան: Ձշդեց որ այս արարքը գործած է որպէս փոխ վրէժ Էռ-պիւսի չորս իսլամ պաշտօներու մահուան: Նախագահ Միթերան իր վրդովումը արտայայտեց այս առթիւ: Պարզ է որ կրօնական միաբանութիւն մը հարուածելով, այն ալ ափրիկէական մէջ արգիլուեցան նաեւ, վերջերս, «Ազատութիւն» ռատիօկայանի սփռումները:

Նախքան այս ծանրակշիռ յայտնութիւններն ու որոշումները, Հ.Յ.Դ. Հայաստանի կեդրոնական կոմիտէն հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսէ թէ վերջերս տեղի ունեցած իրադարձութիւնները խաթարած են իրաւական պետութեան կարեւորագոյն սկզբունքները՝ ժողովրդավարութիւն ու մարդու իրաւունքներու պաշտպանութիւն: Կ'անդրադառնայ Հ. Մարզպետեանի ձերբակալութեան «անհիմն մեղադրանք»ով, ու կը չարունակէ Հ. Գալստեանի սպանութեամբ, որու «գործը փորձում են վերագրել Հ. Յ. Դ.ին մեղադրելով այս գործում կուսակցութեան անդամ Մ. Մանուկեանին»: Հաղորդագրութեան վերջին մասին մէջ, կեդրոնական Կոմիտէն միտում կը տեսնէ իշխող վարչակարգի մօտ քաղաքական կուսակցութիւնները արգիլելու:

Առայժմ, պարզ է, կանխահաս պիտի ըլլար որեւէ խորհրդածութիւն ընել, քանի բոլոր տուեալները մեր տրամադրութեան տակ չեն եւ ծանօթ չենք նաեւ Հ.Յ.Դ.ի հակազդեցութեան: Կարելի չէ սակայն չմտահոգուիլ, ի տես քաղաքական այս ծանր իրադարձութիւններուն, երկրի մը մէջ որու քաղաքական կայունութիւնը ամէնէն կարեւոր եւ պնդահատելի ազդակն էր՝ ներսը թէ դուրսը: Աւելի քան անհրաժեշտ է որ պահպանուի եւ ամէն տեսակ տառապանք ճաշակած եւ ճակատագրական ժամանակներ անցուցած Հայաստանի ժողովուրդը նոր փորձանքներ չհիմադրուի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ա.ԺԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱԿՈՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովի նախագահը եռօրեայ այցելութեամբ մը Բաքու գացած է: Ան ըսած է Հայաստր Ալիեւի թէ 1995 Յուլիսի խորհրդարանական ընտրութիւնները պէտք է անպայման ժողովրդավար կանոններով տեղի ունենան: Աւելեւ ալ ուզած է որ Թուրքիա իր փորձառութեամբ օգնական ըլլայ իրենց: Հիւսամէթթին Ճինտորուք ըսած է· «Ադրբեջանի հետ միս ու եղունգի պէս է մեր կապը»: Ան յայտնած է նաեւ թէ Թուրք իրաւարան խորհրդարանականներ կրնան օժանդակել Ադրբեջանի ընտրական օրէնսդրութեան պատրաստութեան:

Ճինտորուքի Բաքու գտնուած միջոցին նախագահ Ալիեւի հետ տեսակցութիւններու նիւթ եղած է նաեւ քարիւղի հարցը ու Հ. Ալիեւ խոստացած է ադրբեջանական քարիւղին Թուրքիոյ բաժինը 1·5%-էն բարձրացնել 5%-ի: Այս մասին վերջնական համաձայնագիր ստորագրել որոշուած է երբ Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը Հասան Հասանով Անդարա այցելէ:

Հ. Ճինտորուք իրեն ի պատիւ տրուած ընթրիքի մը ընթացքին խօսելով հայեւադրբեջանական կնճիռին մասին, ըսած է թէ Թուրքիա պիտի չարտօնէ որ Հայաստանի մարդասիրական օժանդակութիւնը անցնի Թրքական տարածքներէ: Ան ըսած է· «այդ ճամբան կրնաք գործածել երբ հրաժարին իրենց յարձակողական կեցուածքէն»:

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28)

ԱՄԱՆՈՐԻՆ՝ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութեան որոշումով, Ամանորի առթիւ Հայաստանի մէջ հոսանքի խզում չի կատարուիր եւ ընակչութիւնը Դեկտ· 30-էն Յունուար 2 ելեկտրականութեամբ կ'ապահովուի, առանց ընդհատումի:

⁂

ԼՂՀ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ԼԷՈՆԱՐԴ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով վարչապետ նշանակուած է Լէոնարդ Պետրոսեան: Ան 41 տարեկան է եւ որեւէ կուսակցութեան չի պատկանիր: Աւարտած է Երեւանի ժողովրդական տնտեսութեան Ինստիտուտը եւ մանգիթեամբ տնտեսագէտ է: Նախքան 1992-ին գլխաւորելը Հայաստանի յատուկ ծրագիրներու պետական վարչութիւնը, կը վարէր Լեռնային Ղարաբաղի Մարզդործկոմի նախագահի, հուսկ ԼՂՀ-ի Գործկոմի նախագահի պաշտօնները:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ԱՆԻԼԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊՈՒՔՐԷՇ

Պուլկարիոյ հայագաղութներուն տուած իր այցելութենէն ետք (տե՛ս «Յառաջ», Դեկտեմբեր 14-15) ամերիկահայ լրագրող Տէյվիտ Զէնեան այս անգամ ալ լուսարձակի տակ կ'առնէ Ռումանիան, ուր ապրող փոքրաթիւ հայ համայնքը տէրն է պատմական դարաւոր եւ հարուստ ժառանգութեան մը: Գաղութին նոր օրերու երիտասարդ ղեկավարները դիտակից են իրենց պատասխանատուութեան ու հոգածոյ՝ ազգային արժէքներու պահպանման ու վերապրումին: «AGBU» անդլերէն հանդէսին (Հ. Բ. Ը. Մ.-ի պաշտօնական հրատարակութիւն) Սեպտեմբեր / 94-ի թիւէն քաղելով՝ թարգմանաբար կ'արձագանգենք այս յօդուածին, մեր կողմէն որոշ յաւելումներով:

*
**

Երբ Ալեքսանդր Զել-բուն (Բարեպաշտ) իշխանը պետական հրովարտակով մը 1401-ին հայկական եպիսկոպոսական թեմ կը հաստատէր Ռումանիոյ արեւելեան մոլտովական նահանգներուն մէջ, ան պաշտօնական ճանաչումն է որ կ'ընէր արդէն 300 տարիներ առաջ այնտեղ կազմաւորուած հայ համայնքին ու անոր բախտը կը կապէր մայրաքաղաք Սուչաւայի Հայ Առաքելական առաջնորդանիստ հոգեւոր կեդրոնին:

Պատմական արխիւներն ու հետազօտականները ուսումնասիրութիւնները կը վկայեն, թէ Ռումանիոյ հայ գաղութին արմատները կ'երկարին մինչեւ 1045 թուականը, երբ հայ զաղթականներու առաջին ալիք մը կուզար հաստատուիլ Մոլտովայի ափերը, Անիի գրաւումէն ու Բագրատունեաց հարստութեան անկումէն անմիջապէս յետոյ:

Այդ զաղթականները կուգային Արիմի ճամբով ու կը հաստատուէին Ռումանիոյ արեւելեան սահմանին ամբողջ երկայնքով, երբեմն տարածուելով նաեւ մինչեւ Լեհաստան ու Հունգարիա:

Տասնամեակներ չարունակ, այդ եկորները կ'ապրէին «տուն - դարձ»ի կոչով: 14-րդ դարու սկիզբն է միայն՝ որ անոնք տակաւ կը հրաժարէին այդ դաղափարէն ու վերջնապէս արմատ կը նետէին ռումէն հողին վրայ:

Պատմութիւնը կը հաստատէ, որ Ռումանիոյ տարածքին հայկական անդրադոյն եկեղեցին կառուցուած է Բուտոշանի մէջ՝ 1350-ին: Իրեն յաջորդած է Լվովը՝ 1363-ին (պատմական այս քաղաքը այժմ մաս կը կազմէ Ուկրանիոյ, Լեհաստանի հետ անոր սահմանին մերձակայքը), այնուհետեւ Սիրէթը, Սուչաւան եւ Լուգան, Եաղը՝ 1395-ին, Կամենէցը՝ 1398-ին: Իրողութիւն է, թէ Մոլտովայի -- իմա՝ արեւելեան Ռումանիոյ -- Հայերը որպէս կրօնական համայնք առաւելաբար կապուած մնացած են Սուչաւայի առաջնորդանիստ կեդրոնին, իր զոյգ վանքերով եւ իր երկու եւ երբեմն աւելի եկեղեցիներով: Ա՛յս է պատճառը, որ Լվովի եպիսկոպոսական թեմէն անկախ ըլլալով, Ռումանիոյ Հայերը կարողացած են ետ մղել կաթոլիկէ ոտնձգութիւնները եւ երկար դարեր պահպանել իրենց լեզուն եւ հայրենի աւանդութիւնները, ի տարբերութիւն՝ Լեհաստանի եւ Թրանսիլվանիոյ Հայոց: Լվով հազիւ կրցած է երեք դար դիմանալ ու ժէ. դարու կէսերուն վաճառած է իր հոգին՝ լքելով իր պապենական հաւատքը ու իր կապերը ի սպառ խզելով Հայ Եկեղեցիին հետ...:

Տ. Զէնեան կը նշէ, թէ այս ափերը հասնող առաջին Հայերը մեծաւ մասամբ ճուլուած են տեղաբնակ ժողովուրդին մէջ: Այսուհանդերձ, դիտել կուտայ ան, հայկական ցեղային ինքնութիւնը պահպանուած է չնորհիւ այն բազմաթիւ եկեղեցիներուն, որոնք կառուցուեցան Ռումանիոյ մէկ ծայրէմասէն միւսը: Առանց թիւը 22-ի կը հասնի այսօր, Պուքրէշէն Սուչաւա, Եաշ, Ռոման, Բաքաու, Քոնթանցա, Կեռլա, Կալաց, Բուտոշան, Փլոէշթ եւ այլուր, բոլորն ալ չինուած 1350 - 1700-ի միջեւ (այս չարքին մէջ նշանաւոր են յատկապէս Սուչաւայի Համբարձման Ս. Աստուածածին եւ Ջամքայի Ս. Օգնեհիոս հնադարեան հայկական վանքերը, երկուքն ալ ուխտատեղի հայ թէ ռումէն հաւատացեալներուն համար համաարապէս):

Հայկական եկեղեցիներուն նորագոյնը մայրաքաղաք Պուքրէշի Ս. Հրեշտակապետաց հոյաճեսիլ եկեղեցին է, «Ամէնէնտաքա» պողոտային վրայ, օծուած՝ 1915 Սեպտեմբեր 6-ին -- ա՛յն օրերուն, երբ կը գործադրուէր արեւմտահայոց ցեղասպանութիւնը եւ գաղթական Հայերու նոր հոսանք մը կուգար կորիզը կազմել այսօրուան գաղութին: Սոյն եկեղեցւոյ կից է Հայկական Թաղարանը, հարուստ՝ եկեղեցական բազմաթիւ նշխարներով, հնաոճ դիրքերով ու ձեռագրերով: Բոլոր այս հնութիւնները պահպանուած են բռնակալ Չաուչեսքուի ծախընդրօրէն, ինչպէս Պուքրէշի Հայոց գերեզմանատունը եւս, կառուցուած 1856-ին, ուր կը հանդչին երեւելի բազմաթիւ դէմքեր՝ անկրկնելի պատմաբան Յ. Ճ. Սիրունիի եւ ռումէն Հայագէտ Վլադ Բընըցեանուի նման:

Գաղութին անցեալի ժառանգութեան պահպանման մէջ մեծ է եղած ճիգը Տիրայր Արք. Մարտիկեանին, որ 1960-էն ցայսօր Առաջնորդն է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց միացեալ Թեմին (կեդրոնը՝ Պուքրէշ): Իր կարգին, Զարեհ Ծ. Վրդ. Պարոնեան (զաւակը՝ բանաստեղծ Զարեհ Պլտուլին) չուրջ երեք տասնամեակէ ի վեր կը մնայ «ալ -- բաղուկը» Առաջնորդին: Անոնց չնորհիւ, Պուքրէշի Հայ Եկեղեցին տէրն է «կատարելագործուած» երգչախումբի մը, հոգ չէ թէ աւելորդ 22 անդամներէն միայն երկուքը Հայ ըլլան, իսկ մնացեալ 20-ը Ռումանացիներ...:

Եղած են ժամանակներ, երբ Ռումանահայոց թիւը անցած է 70 հազարը: Բ. Աշխարհամարտէն ետք սակայն, Հայերը չեն կարողացած «ընտելանալ» համայնավար վարչակարգի դժուար պայմաններուն ու մեծ տոկոսով գաղթել սկսած են դէպի Միացեալ - Նահանգներ:

«Ռումանահայերը Սփիւռքի Հայոց ազգուական դասակարգը կը ներկայացնէին: Գաղութը իր ծոցին մէջ ունէր բազմաթիւ մտաւորականներ, գործարանատէրեր եւ արհեստաւորներ», կ'ըսէ երէց պուքրէշահայ մը ամերիկահայ լրագրողին: Ուրիշ մը դիտել կուտայ, թէ Ռումանիոյին կատարուած արտաղաղթը հետեւանք չէր հակա-հայկական մասնաւոր արշաւի մը: «Ընդհակառակն, կ'աւելցնէ ան, Հայերը միշտ աղ վայելած են ռումէն կառավարութեանց յարգանքը»:

Արտաղաղթի առաջին ալիքը կը սկսէր 1946-ին, երբ հարիւրաւոր ռումանահայ ընտանիքներ կամաւորապէս թողուցին իրենց երկիրը ու վերահաստատուեցան Խորհրդային Հայաստանի մէջ, Պուլկարիայէն, Յունաստանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն ու Եգիպտոսէն բազմահազար Հայերու նման: Բայց իսկական աղէտը պիտի պատահէր 1947-էն ետք միայն, երբ նորահաստատ համայնավար վարչակարգը քմահաճօրէն կ'ազգայնացնէր ու բռնագրաւումի կ'ենթարկէր սեփական բոլոր գործատեղիները:

Այդ տխուր օրերը վկայակոչելով, Նիւ-Ճըրզի հաստատուած նախկին ռումանահայ մը՝ Ճորճ Փիլիպոսեան կ'ըսէ, թէ «չատ մը միլիոնատէր Հայեր իրենց ամբողջ հարստութիւնը կորսնցուցին գիշերուան մը մէջ»: Տնտեսական համատարած քայքայումը տիպար դիրքեր դուրս դալ Ռումանիայէն:

Համայնավարութեան հաստատումէն վեց ամիս առաջ Ամերիկա դաղթած Փիլիպոսեան ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս «անուղղակի զոհ կոմունիզմին»: Իր կրտսեր եղբայրը սակայն, «վճարած» է աւելիի հաշուեցոյց մը՝ որ կեանքն է արժած:

«Հիւսուածեղէնի գործով կը զբաղէինք, կը բացատրէ ան: Կառավարութիւնը ագգայնացուց ամէն բան: Եղբօրս պաշտօն մը տուին վաճառատան մը մէջ: Ես՝ Միացեալ - Նահանգներ էի, չէի կրնար նոյնիսկ ազատօրէն նամակակցիլ իրեն հետ: Ցետոյ բանտարկեցին զինք ու երկար տարեն հիւանդ ապրեցաւ: Ի վերջոյ, երբ յաջողեցանք զինք Ամերիկա փոխադրել, արդէն ժառանգած էր բայբայուած առողջութիւն մը: Հակառակ ինծմէ փոքր ըլլալուն, մահացաւ տասնամեակ մը առաջ»:

Տառապեալ այս մարդոց համար 40 տարիներ պէտք եղան՝ նոր արշալոյսը ողջունելու համար: Ջաուչեսքուի բռնատիրական իշխանութեան տապալումով (Դեկտեմբեր 1989) Ռումանիան եւս վերահաստատեց իր ժողովրդավարութիւնը: Երկրին նոր պայմանները նոր հորիզոններ բացին նաեւ անհամեմատելիօրէն նօսրացած ռումանահայ գաղութին առջեւ: 2000 - 5000 հաշուող Հայերը, որպէս քանակ, այսօր 11-րդ կարգը կը գրաւեն Ռումանիոյ 13 փոքրամասնութեանց չարքին մէջ (դնչուներն ու Գերմանացիները կը կազմեն մեծագոյն թիւը, կը հետեւին 40 հազար Ռուսեր և 30·000 Թուրքեր...): Հայ համայնքը իր լիազօր ներկայացուցիչ -- երեսփոխանը ունի ռումէն Խորհրդարանին մէջ, յանձին 35-ամեայ մտաւորական Վարուժան Ոսկանեանի, որ առաջնապատն է նաեւ Խորհրդարանի փոքրամասնութեանց Համախմբումին (ռումէն օրէնքներուն համաձայն, երկրին մէջ ապրող իւրաքանչիւր փոքրամասնութիւն իր ներկայացուցիչը կ'ունենայ Խորհրդարանէն ներս):

Գործունեայ, աշխոյժ եւ լուրջ անձնաւորութիւն մը, Վարուժան Ոսկանեան նախագահն է նաեւ Ռումանիոյ Հայոց Միութեան: Կեանքի կոչուած՝ համայնավարութեան անկումէն ետք, այս Միութիւնը ան է սեփական կեդրոնատեղիի մը ու կը գործէ բոլորովին անկախ՝ հայ «աւանդական» կուսակցութեանց ազդեցութենէն:

Ամերիկահայ լրագրողին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Վ. Ոսկանեան կը նշէ, թէ Ռումէն կառավարութիւնը նիւթական նկատառելի օժանդակութիւն կը տրամադրէ երկրին բոլոր փոքրամասնութիւններուն, ներառեալ Հայերուն: Այդ նեցուկին չնորհիւ, գաղութը ներկայիս կը պահէ նորաբաց մանկապարտէզ մը (վերջին հայկական դպրոցը՝ «Միսաքեան - Քեսիմեան» փակուած էր 1962-ին) ու կանոնաւորաբար լոյս կ'ընծայէ երկու թերթեր՝ «Նոր կեանք» եւ «Արարատ»: Առաջինը հրատարակուիլ սկսած է 1950-ին որպէս շաբաթաթերթ, ներկայիս վերածուած է ամսաթերթի, ռումաներէն յաւելուած մըն ալ կցելով իրեն: Խմբագիրն է՝ Սարգիս Սէլեան: Երկրորդը՝ ռումաներէն նոր ամսագիր մըն է, խմբագրութեամբը նոյնինքն Վարուժան Ոսկանեանի:

Գեռութեան բարեկամեցողութիւնը սակայն կընայ «չգոյանալ» յանկարծ: Ու այս պարագան ի մտի առած՝ Ռումանիոյ Հայոց Միութիւնը կեանքի կոչած է գործատնական ընկերութիւն մը (վարիպարնակ նախկին Ռումանահայեր՝ Գրմըզեան եղբայրներու աջակցութեամբ), որ արագօրէն աճելով տակաւ վերածուած է ղրամական կայուն հաստատութեան մը: Ընկերութիւնը արդէն իսկ ունի իր մնայուն անօրէնը, 10 պաշտօնեաները, տէրն է սեպագրական սարքաւորումի մը, համակարդիչներու ու նոյնիսկ հաստատած՝ ներածումի եւ արտածումի բաժանմունք մը: Այս բոլորը կը կատարուին գաղութը տնտեսական ինքնաբաւութեան հասցնելու մտօք:

Ռումանահայերը ունի՛ն հաւատքը, թէ անպայման յաղթական դուրս պիտի գան «վերապրումի ճակատամարտ»էն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՍՏՈՒԱԾ ԻՆԾԻ ՀԵՏ ԸԼԼԱ՛Ց

Կարծես ստանձնած է վիս բարոյալքելու, վիս վհատեցնելու պարտականութիւնը: Ամէն անդամ որ դիմացս ելլէ, աչքերուս մէջ կը նայի ու փոխան բարեւի, կը հարցնէ.

-- Ցոգնա՞ծ էք:

-- Ո՛չ, ինչո՞ւ:

-- Ցոգնած կ'երեւիք:

Կամ.

-- Անհանգի՞ստ էք:

- Ո՛չ: Ընդհակառակն: Շատ լաւ եմ: Ինչո՞ւ:

-- Ձեր երեսը քիչ մը փոխուած տեսայ: Կամ.

-- Մա՛ռ էք:

-- Ո՛չ, բնաւ չեմ մսած: Այդպիսի երեւո՛յթ մը ունիմ:

-- Չեմ դիտեր, սխալեր եմ: Կարծեցի որ շատ մսած էք:

Օր մը չդիմացայ եւ հարցուցի.

- Բոլորի՞ն հանդէպ այսպէս ես արդեօք, թէ ոչ միայն ինծի հանդէպ:

Չհասկցաւ:

-- Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց:

-- Միայն զի՞ս է որ յոգնած, մսած, անհանդիստ կը տեսնես, թէ ոչ բոլորը: Եթէ միայն զիս կը տեսնես, թերեւս իրաւունք ունիս, որովհետեւ ես ծանր աշխատող եմ, որովհետեւ աշխատանքը կը սիրեմ: Եւ որովհետեւ, աշխատանքին յոգնութիւնը զիս չի մաշեցներ: Ուստի, նոյնիսկ եթէ զիս յոգնած տեսնես, կարեւորութիւն մի՛ տար:

Քանի մը խօսքեր ըրաւ, բսաւ որ ան զիս շատ կը սիրէ, խնդրեց որ զինքը սըխալ չհասկնամ, միշտ զիս առողջ եւ զուարթ տեսնել կը ցանկայ, եւայլն, եւայլն:

Բայց օգուտ չունի:

Քանի մը օր առաջ դարձեալ այցելութեան եկաւ խմբագրատուն: Առաջին յարկին վրայ էի: Միասին դէպի իմ սենեակս բարձրանալ սկսանք: Սանդուխին վրայ առիթը չփախցուց.

-- Դուք քիլո՞ առած էք, հարցուց:

Ինդացի:

-- Ո՛չ, պատասխանեցի: Ես աւելի քան տասնըհինդ տարիէ ի վեր անփոփոխ ծանրութիւն ունիմ: Կա՛մ մէկ քիլօ աւելի, կամ մէկ քիլօ պակաս: Եղանակին համաձայն կը փոխուի: Բայց ա՛յսքան: Ո՛չ աւելի:

-- Շատ ուրախացայ, բսաւ: Պահ մը ինծի այնպէս թուեցաւ որ գիրցած էք:

Մարդիկ ընդհանրապէս դոհ կը մնան, նոյնիսկ կ'ուրախանան եթէ գիմացէն փաղաքչական քանի մը խօսք լսանան:

-- Այօր չատ լաւ տեսայ քեզ:

-- Այսօր երեսիդ վրայ տարբեր փայլ մը կայ:

-- Բաւական տաճնէ ի վեր քեզ չէի տեսած, ի՛նչ լաւ, բնաւ չես փոխուած:

Դիմացէն եկող այս խօսքերը, նոյնիսկ եթէ չատ անկեղծ չըլլան, քաղի դեր կը կատարեն ո՛չ թէ միայն անոր համար որ ենթական կ'ուրախացնեն, այլ նաեւ անոր համար որ անոնք մէկմէկ անգիր դեղագիր են: Մարդիկ առ հասարակ կարիքը ունին իրենց բարոյական կորովը բարձրացնող, իրենց Ֆիզիքական ուժը ամրապնդող այսպիսի դեղագիրներու: Եթէ դիմացինը զիս լաւ կը տեսնէ, եթէ դիմացինը զիս փայլուն կը տեսնէ, կը նշանակէ թէ քիչ մը այդպէս եմ, կը նշանակէ որ կրնամ չարունել անտեղի մտահոգութիւններէ, կրնամ աւելի ուժեղ դիմադրել ժամանակի ու յոգնութեան աւերներուն: Մարդ այսպէս կը խորհի:

Պէտք չէ մոռնալ որ որոշ տարիքէ մը վերջ ամէն մարդ քիչ մը Մոլիէրին երեւակայական հիւանդը կը խաղայ: Կը բաւէ որ մէկը իրեն ըսէ թէ զինքը քիչ մը տժգոյն տեսած է, զինքը քիչ մը յոգնած ու կորաքամակ տեսած է: Այդ պահէն սկըսեալ ան կընայ իսկապէս ժժգունիլ, կընայ իսկապէս ինքզինք յոգնած ու վատոյժ զգալ: Չեմ կարծեր որ մեր դիմացինին չարիք գործած կ'ըլլանք եթէ չտեսնել ձեւացնենք թէ ան յոգնած կամ ժժգունած է, թէ ան ծերացած ու պարտասած երեւոյթ ունի:

Բայց չմոռնանք որ եթէ մենք ընդհանրապէս կը տխրինք մեր դիմացինին մեղ յոգնած ու ծերացած տեսնելէն, մեր դիմացինն ալ ընդհակառակն թերեւս կերպով մը կը մխիթարուի մեզ այդպէս յոգնած ու ծերացած տեսնելէ եւ կը մտածէ. «Տես, ուրիշներ որքան յոգնած են ու ծերացած: Բարեբախտաբար ես այդպէս չեմ, ես լաւ եմ»: Այս անգամ ան է որ պիտի կպզտուրուի մեղ բարոյալքելով:

Այս տեսանկիւնէն դիտելով, անդրադարձայ որ ես բաւական ժամանակէ ի վեր անիրաւութիւն կ'ընեմ այն բարեկամիս որ կը յամառի զիս ամէն անգամուն յոգնած կամ ծերացած տեսնելու: Անիրաւութիւն կ'ընեմ, որովհետեւ կը ժխտեմ զինքը եւ կը պատասխանեմ որ, ոչ, յոգնած չեմ, անհանգիստ չեմ, անհանգստացած չեմ, քիլօ ալ առած չեմ:

Այսուհետեւ իրմէ պիտի չզլանամ այս հաճոյքը: Ամէն անդամ որ դիմացս ելլէ, առանց սպասելու որ զիս բարեւէ, պիտի ըսեմ իրեն.

-- Այսօր չատ յոգնած եմ: Քիչ մըն ալ անհանգիստ կը զգամ զիս: Ի՛հ, ինչ ընել, արդէն բաւական ծերացած եմ: Սա վերջերս քիլօ ալ առի: Աստուած ինծի հետ ըլլա՛յ:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Այնպէս կը թուի որ փակուած են վախճատի բոլոր ճամբաները ու այս անգամ այլեւս անխուսափելի է Պեռնար Թափիի անկումը. ան որ քաղմաթիւ անգամներ յաջողեցաւ վերկոծիլ օրէնքին զանազան հետապնդումներէն, այսօր կը զանուի հաշուետուութեան պարտաւորութեան առջեւ: Այսօր այլեւս հարցումը որ կ'ուղուի այն չէ թէ անկումը հաւանակա՞ն է, թէ ոչ. այլ այն թէ մինչեւ ո՞ւր կրնայ իյնալ:

Իր անձին դէմ բացուած հետապնդումներուն կարեւորագոյնը կը նկատուի Փարիզի Առեւտրական առեանի նախագահ Միշել Ռուժէի ձեռնարկածը: Ան վճռած է լուսաբանել յամրընթաց անհանկուիթեան մը պարագաները: Անհանկուիթին որուն ընդհ. գումարը կը հասնի 1.5 միլիառ ֆրանքի: Մ. Ռուժէ որոշած է նաեւ հարցաքննութեան ցանցին մէջ առնել «Գրէտի Լիոնէ»ի նախկին պատասխանատուները. անոնց գլխաւորներն են նախկին անօրէնն ժան -- Իվ Հապէրէ եւ Փիէռ Տէփրզայ որ կը գլխաւորէ զրամատան Լիոնի մէկ մասնաճիւղը: Պ. Թափի պէտք է 1.4 միլիառ ֆրանք ետ տայ հանրապատկան այդ զրամատան, ինչպէս նաեւ 270 միլիոնի չափ տուրք վճարէ եւ 60 միլիոն ալ մաքսային տուգանք: Ահռելի գումար մը անհատ մը համար: Նոյնիսկ ծախելով իր զբօսանաւը, անշարժ կալուածները, կահ-կարասին, Թափի չի կրնար այդ տարողութեամբ վճարում մը ընել:

Շատեր հարց կուտան այսօր թէ ի՛նչպէս զոյացած է հսկայական այդ պարտքը. կ'ըսուի թէ առաջին մեղաւորը իշխանական իր ապրելակերպն է: Ան ունէր չքեղ առանձնատուն մը, զբօսանաւ, սեփական սաւառնակ եւ Մարաքէշի մէջ կալուած: 1989 - 1992 անձնական ծախքը հասած է աւելի քան 165 միլիոն ֆրանքի: Առեւտրական առեանին վճիռին հիմ ծառայած փաստաթուղթէ մը առնուած է այս տեղեկութիւնը: Նոյն փաստաթուղթը ցոյց կուտայ նաեւ վերջին տարիներուն իր հաշիւներուն հասած գումարները: 1990 -- 92 զրամատուները իր հաշիւին աւելի քան 700 միլիոն ֆր. կ'անցընեն, իսկ 1993-ին յատկացումները կ'արագանան: Մէկ անգամ միայն գործընթացը հակառակ ուղղութիւն կ'ունենայ. 1989-ին Թափի առիթ կը գտնէ 248 միլիոն ֆր. ետ տայու:

Առանց վրայ պէտք է աւելցնել այն իրողութիւնը որ ան եկամուտի ոչ մէկ տուրք կը վճարէ, չատ ցած եկամուտներ յայտարարելով, երբ ամէն տարի իր ընկերութիւններէն չուրջ 20 միլիոն ֆր. կը քաշէ իր անձնական ծախքերուն համար: Կայ տակաւին պատճառաբանուած ծախքերով քաշուածը. այդպէս են նաւուն, բնակարանին համար ցոյց տրուած ծախքերը որոնք եւս կը հասնին տարեկան երկրորդ 20 միլիոնի մը: Այլ խօսքով՝ տարեկան 40 միլիոն ֆրանք: Այս ընթացքն է պատճառը որ Թափի դատական հետաքննութեան առարկայ է այսօր, տուրքերու գեղծարարութեան եւ հանրապատկան ինչքերու չարաշահումի ամբաստանութեամբ: Պատիժները կրնան ծանր ըլլալ, մինչեւ բանտարկութեան անյետաձգելի վճիռներ: Կրնայ նաեւ դատ բացուիլ կեղծ անանկութեան ամբաստանութեամբ, որովհետեւ վարչապետական քաղմաթիւ սխալներ կան որոնց պատճառով դրամագլուխները հալումաշ եղած են:

Այսուհանդերձ, Մարսէյլի երեսփոխանին արքայական ծախքը չի բաւեր բացը բացատրելու: Ամէն, մարդ համոզուած է առոր: Տուրքերու անօրէնութիւնը եւ «Գրէտի Լիոնէ»ն ի՛նչպէն տեղեկանալ թէ ենթական կամ կինը զրամատնային հաշիւ ունի՞ն արտասահմանի մէջ: Անցեալ գարնան «Գրէտի Լիոնէ»ն նոյնիսկ փորձած էր տեղեկանալ թէ յատուկ ընկերութիւններու միջոցով այդ հետաքննութիւնը կատարելու կարելիութիւնը կա՞ր: Ամէն պատ, ուշադրութիւնը գրաւուած էր նաեւ կասկածելի դումարները օրինականացնողներու դէմ պայքարի կեդրոնին: Ֆինանսներու նախարարութեան բաժինները հետեւած էին Թափիի, երբ ան փորձած էր ՕՄ--ի զնորդ ճարել. զանազան խմբակ մը, յետոյ կովկասեան ծագումով գործի մարդ մը ներկայացուցած էր որպէս թեկնածու, յետոյ բոլորը անհետացած էին:

Առեղծուածը լուծումի կը սպասէ. ի՞նչպէս կրցած է Թափի այդքան դրամ կորսընդնել: 80--ական թուականներու սկիզբէն ի վեր չատ արդիւնաւոր ձեռնարկներ ունեցած է որոնք հարիւրաւոր միլիոններ բերած են իրեն. 1988-էն ի վեր ձեռքը անցած գումարները 2 միլիառի մօտ են, ըստ մասնագէտներու: Այսուհանդերձ, դժուար լուսաբանելին անոր նիւթական դործառնութիւնը ըլլալ չի թուիր այնքան, որքան ՕՄ խումբին եւ քաղաքական իր գործունէութեան մութ մնացած կողմերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐԱՄ ԱՐՔ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԷՋ

Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ատենապետի իր հանգամանքով Դեկտեմբեր 13--էն 16 Ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնատեղիին մէջ, դիւանական հանդիպում մը ունեցաւ երկու փոխ--ատենապետներուն ու Ընդհանուր Քարտուղարին հետ:

Սոյն հանդիպումին քննուեցան հետեւեալ հարցերը. --

1. -- Ընդհանուր Քարտուղարը զեկոյց մը տուաւ վերջին ամսուան ընթացքին Պրազիլ, Փորթուկալ, Նորվեկիա, Շուէտ եւ Կիպրոս կատարած իր այցելութիւններուն եւ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին:

2. -- Միջազգային հետեւեալ հարցերը յատուկ քննութեան նիւթ դարձան. -- Պոսնիա -- Հերցեկովինա, Ռուանտա, Հարաւային Աֆրիկէ, Քուպա, Հայիթի, Ռուկանվիլ, Թայուան եւ Արեւելեան Թիմոր: Իւրաքանչիւր կացութեան գծով որոշուեցաւ համապատասխան որոշում:

3. -- Ընդհանուր Քարտուղարը զեկուցեց չարթի մը առջ Իրանի պետութիւնը ներկայացնող պատուիրակութեան մը ժընեւ այցելութեան մասին: Ցիշեալ պատուիրակութիւնը առաջարկած էր մնայուն կապեր ստեղծել Ե. Հ. Խորհուրդին եւ Իրանի պետութեան միջեւ: Որոշուեցաւ Մարտին պատուիրակութիւն մը ղրկել Իրան:

4. -- Երուսաղէմի մէջ Ե. Հ. Խորհուրդին ներկայութիւնը աւելի ազդու դարձընելու հետանկարով, որոշուեցաւ յառաջիկայ ամիսներուն պատուիրակութիւն մը ղրկել հոն գլխաւորութեամբ Ընդհանուր Քարտուղարին: Ցիշեալ պատուիրակութիւնը հանդիպումներ պիտի ունենայ պետական ու եկեղեցական պատասխանատուներուն հետ:

5. -- Ե. Հ. Խորհուրդը յառաջիկայ տարի ժողովուրդներու տեղահանութեան մասին յատուկ յայտարարութիւն մը պիտի հրապարակէ պարզելով իր յատուկ կեցուածքը: Սոյն յայտարարութեան ուրուագիծը քննուեցաւ դիւանին կողմէ:

6. -- Ե. Հ. Խորհուրդի ներկայ կառոյցէն ներս կարգ մը փոփոխութիւններ կատարելու համար յատուկ յանձնախումբ մը նշանակուած էր: Դիւանը քննեց յիշեալ յանձնախումբին զեկոյցը եւ ապա յղեց Գործադիր Վարչութեան առ ի վերացում:

7. -- Քննուեցաւ Սեպտեմբեր 1995--ին, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ տեղի ունենալիք կեդրոնական Վարչութեան Ժողովի օրակարգը եւ որոշ փոփոխութիւններէ ետք որդեգրուեցաւ:

8. -- Ընդհանուր Քարտուղարը տեղեկագիր մը ներկայացուց 1998--ի Ձիմպապուէյի մէջ տեղի ունենալիք Ե. Հ. Խորհուրդի Համաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներուն մասին: Այս ուղղութեամբ տրուեցան կարգ մը որոշումներ:

9. -- Ցատուկ խորհրդակցութեան նիւթ դարձան Ե. Հ. Խորհուրդ -- Վատիկան վերջ -- յարաբերութիւններու կապուած կարգ մը հարցեր: Որոշուեցաւ որ Ընդհանուր Քարտուղարը այցելութիւն մը տայ Հռոմ ու հանդիպում մը ունենայ Պապին հետ: Քննարկուեցաւ նաեւ սոյն հանդիպման օրակարգի հարցերը:

10. -- Դիւանը լսեց Ե. Հ. Խորհուրդի Տնտեսական Բաժանմունքի անօրէնին զեկոյցը եւ ապա առաջարկեց վաւերացուց Խորհուրդի 1995-ի պիւտճէին:

11. -- Դիւանը նաեւ տուաւ վարչական բնոյթի կրող չարք մը որոշումներ, ինչպէս նաեւ կատարեց նոր պաշտօնեաներու նշանակումներ:

12. -- Դիւանը երկար հանդիպում մը ունեցաւ Խորհուրդի գլխաւոր բաժանմունքներու անօրէններուն հետ: Իւրաքանչիւր բաժանմունքի անօրէն պարզեց վերջին երկու ամիսներուն ընթացքին իր բաժանմունքին կատարած աշխատանքին գլխաւոր երեսները:

Առաջնորդ Սրբազանը երկուշաբթի Դեկտեմբեր 13--ին երեկոյեան այցելութիւն մը տուաւ Ժընեւէն դուրս Պօսիի մէջ գտնուող էքիւմէնիք հիմնարկին: Սոյն հիմնարկին մէջ աստուածաբանական ու էքիւմէնիք նիւթերու չուրջ յատուկ դասընթացքներու կը հետեւին աշխարհի զանազան չրջաններէն ու եկեղեցիներէն եկած չուրջ 100 համալսարանաւարտ ուսանողներ: Առաջնորդ Սրբազանը ընթրեց ուսանողներուն հետ եւ ապա դասախօսութիւն մը տուաւ «Էքիւմէնիք Շարժումի Ապագան» նիւթին չուրջ:

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վ Է Պ

Սրտին բովանդակ առելութեամբը նայեցաւ մօրը լինքնագոհ վիճակին: Շրթնները խածաւ կատաղօրէն: Դողդղալով դուրս ելաւ խոհանոցէն: Պահ մը չրջեցաւ ննջասենեակին մէջ: Ռատիօն կը չարունակէր նուագել, աւելի մեղմ: Նշմարեց որ Սիլվա, թիկնաթոռի մը մէջ ընկողմանած, պարբերաթերթի մը կը կարդար չիքլեթը որոճալով: Ցակոբիկէն ձայն չկար:

Իր վերջին կարելիութիւնը փորձեց: Վճռական քայլերով վերադարձաւ մօրը քով:

-- Ինծի դրամ տուր, ըսաւ:

Մելինէ ուսերը վերցուց.

-- Իմ դրամս ո՞ւրկէ է: Գնումի անդամ դրամ չձգեց այսօր կ'ըսեմ կոր քեզի:

-- Ինծի դրամ տուր: Քանի որ պապայէս չառիր, դո՛ւն տուր որ խելքդ գլուխդ գայ:

-- Ես դրամ մրամ չունիմ: Գնա հօրմէդ ուզէ:

-- Կը զղջաս եաքը:

-- Ի՞նչ պիտի զղջամ:

Սուր միտքը չարչրկեց զգայացունց բան մը գտնելու համար:

-- Ես ալ ժամացոյցս կը ծախեմ, ըսաւ:

Եւ տպաւորութեան սպասեց, դիտնալով թէ Մելինէ ո՛րչափ կապուած էր նիւթական արժէքներու: Անյուսալի պատասխան մը ստացաւ.

-- Ինչ կ'ուզես ըրէ: Եաքն ալ առանց ժամացոյցի պտտ պապուկի պէս: Նայէ մէյ մըն ալ քեզի ժամացոյց կ'առնէ՞ պապաղ:

Սուրին հոգիին մէջ անակնկալ փլուզում մը տեղի ունեցաւ: Անսահման վրհատութիւն մը զգաց: Երբեք այսպէս չէր զգացած արժանապատուութեան խոցուիլը: Երբեք այսպէս չէր ապդած իրեն՝ ծնողքին, յատկապէս մօրը կողմէ մերժուիլը: Այն մօրը, որ կաթին գաւաթը ձեռքը իր եաեւէն կը պտտէր երբեմն իր չուգած բանը անպայման իրեն տալու համար: Իսկ հիմա, ա՛յսքան գէշ կերպով կը մերժէր իրեն տալ իր ուզած, չա՛տ ուզած բանը: Որքութեան տուայտանքը ունեցաւ այնպէս՝ ինչպէս երբեք չէ ունեցած թերեւս ուեւէ իսկական որբ: Այս առաւօտ, նախաճաշ ընելու անգամ չէր ստիպած զինքը: Այո, ա՛լ հոգ չէր ըներ իր տղուն վիճակը: Տղուն ժամացոյցին հանդէպ անգամ անտարբեր էր: Իրը չէր նկատէր անոր ունեցածը:

Հեծկլտանքներ կապուեցան, չարուեցան կոկորդէն վար: Ոյժ տուաւ խոհանոցէն: Լոդարան վազեց, դուռը փակեց, հոն մէկդեղը անչարժ կեցաւ եւ ձգեց որ արցունքները հոսին այտերէն ի վար: Խորհեցաւ թէ Նորմա, եթէ հոն գտնուէր այդ պահուն, զինքը մօրը տեղ, աւելի քաղցրօրէն պիտի չոյէր, համբուրէր, մխիթարէր:

Կարծես խնդապէս հոն ըլլար Նորմա, խնդոյն զսպեց արցունքները: Թերեւս քաղցը էր լալ անոր թեւերուն մէջ, բայց չէ՛, երբեք պէտք չէր որ ան տեսնէր իր այդ վիճակը: Էրիկմարդ մը կուլա՞յ: Հարկա՛ւ չի լար: Էրիկմարդը կը լռէ: Եւ կը պայքարի: Եւ անպայման կ'ընէ իր ուզածը: Անպայմա՛ն: Նոյնիսկ եթէ պէտք է աշխարհը տակնուվրայ ընել: Մանաւանդ երբ սիրած կինն է խնդրոյ առարկայ:

Տաք արիւն մը վերսկսաւ չրջիլ երակներուն մէջ: Զգաց թէ նոր ուժ մը կը պտըտէր մէկ անդամէն միւսը, կը պրկէր զինք, կը կարծրացնէր անսահմանօրէն:

Ժամը իննուկէս կ'ըլլար:

Ժամը կէսին կամուրջին գլուխը պէտք էր գտնուէր:

Քանի մը ոսկիի համար չէր կրնար զոհել այդ հրաշալի օրը:

Ժամացոյցը...

Զէ՛, ինչո՞ւ ի՛ր ժամացոյցը:

Բերնին անկիւնները վար կախուեցան: Ակռաները սեղմած էր վերստին: Պատերազմի դաշտերը վերածնած էր մտքին մէջ: Նուաստացած, լացած ըլլալու վրէժխնդրութիւնն ալ զատ:

Միշտ բոկոտն, անչուխ դուրս ելաւ լոդարանէն, սկսաւ պտտիլ տան մէջ: Ալ ու ձախ, ծախելիք բան կը փնտռէր:

Ցուսահատ մարդու անտրամաբանութեամբ աչք մնկեց կարասիներուն, դեղօրներուն, սպասակալին մէջի քանի մը կտոր արծաթեղէնին, բիւրեղէ չաքարամանին: Չեռքը առաջ չէր երթար անոնցմէ մէկը դրպանը սահեցնելու համար: Ցանցապարտութեան ծանր զգացում մը կը բաբախեցնէր սիրտը: Եւ վայրկեանները խոյս կուտային: Կէսին կամուրջին գլուխը ըլլալու էր: Միտքը չարչրկեց պտնելու համար մէկը որմէ կարենար պարտք ուզել: Զգաւ այդ տեսակ մէկը: Կը մեռնէր, հօրը չէր երթար դրամ պահանջելու: Արդէն վստահ էր որ կը մերժուէր:

Տենդոտ վիճակով դնաց ածիլուիլ ատեն չկորսնցնելու համար: Մխիթը տունի առարկաներուն էր: Չէր համարձակեր թանկարժէք իրեղէն մը վերցնել տունէն: Այս տարուբերութիւնը կը կատղեցնէր զինք: Ա՛յնքան երկար ատեն վարժուած էր նիւթական առարկաները տեսնելու որպէս թանկարժէք մասունքներ որոնց հանդէպ անփութութիւն մը անդամ սրբապղծութեան համազօր է ... Ինքզինքը արհամարհեց, անդամ մը եւս խորհելով թէ պէ՞օֆ էր ամէն ըրածը: Ի՞նչ տեսակ կարիճ էր, երբ տունէն բան մը ծախելու անդամ կը վախնար: Ցօնքերը պռատեց, հայելիին մէջ դիտեց արեւէն խանձած իր դէմքը, խիտ աչքերը սեւ յօնքերուն տակ: Ջանաց երեւոյթին համապատասխան պարունակութիւն մը ձեւաւորել հոգիին մէջ: Կարծր, անդութ, անողոք: Այնպէս՝ ինչպէս կը ճանչնար զինք հայրը, եւ որուն համար կ'ատէր զինքը:

Հօրը ոդեկոչումը մտրակեց ղերը: Մինչ պաղ ջուրը կը զարնէր մաքրուած այտերուն, մտքին մէջէն անցան բոլոր տեսարանները ու խօսակցութիւնները՝ նախորդ գիշերէն ի վեր, հօրը դէմքը, թշնամական խօսքերը, իրեն տասնոց չձգելու անզդամութիւնը:

Երբ ծորակէն բաժնուեցաւ, խղճահարութիւնը, ակարութիւնը, երկչոտութիւնը անհետացած էին: Հապճեպով ննջասենեակ վերադարձաւ,, ուր Ցակոբիկ խրոնկ կը քնանար տակաւին: Հազաւ մաքուր չապիկ մը -- վերջինը՝ զոր Մելինէ արդուկած էր առջի օր:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. Էջէն)

ցի միսիոնարներու (աւելի ծանօթ՝ «Սպիտակ Հայրեր», «Սպիտակ Քոյրեր» անուամբ ալ) քրիստոնեայ ներկայութեան խորհրդանիշն իսկ է որու ուղղուած է հարուածը: Զայրոյթը ընդհանուր է անշուշտ եւ ինչպէս երէկ ալ դրեցինք, խիստ մտահոգիչ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն համար: Փարիզի արքեպիսկոպոս՝ Ժիրանտուր Լիւսթիժէի համար «քաղաքակրթութեան ծանր տագնապ մըն է»: Ցիշենք որ 15 ամիսներու ընթացքին, 26 Ֆրանսացիներ սպաննուած են (78 օտարականներու վրայ): Թիզլի Ուզուի չորս կրօնաւորներուն սպանութիւնը դառապարտեց նաեւ Փարիզի մզկիթին մեծաւորը:

ԵԻՐՈՊԱՅի բոլոր անկիւններէն եկած հարիւր հազար երիտասարդները (կէսը՝ Արեւելեան Եւրոպայէն) Փարիզ հասան Դեկ. 28-ին մասնակցելու համար Թէզէի համագնքին 17-րդ համախմբումին: Թէզէ Սոն-է-Լուառի նահանգը կը գտնուի, հոն է որ 1940-ին եղբայր Ռոժէ հիմնեց քաղաքին անունը կրող համագնքը որ կը համախմբէ 20 երկիրներու կաթողիկներ եւ բողոքականներ: Կ'ընդունի երիտասարդները բոլոր կրօնքներէ եւ նոյնիսկ անհաւատ, միասնաբար խորհրդածելու համար: Հարց է անշուշտ այս գանգուածը տեղաւորելը եւ կերակրելը, քայց, այդ ալ կարգադրուած է մասամբ չնորհիւ հաստատութիւններու եւ ընտանիքներու: Հանդիպումը սկսած է Դեկ. 28-ին եւ կը տեւէ մինչեւ Ցունուար 1 Փորթ ու Վերսայլ: Բազմաթիւ ուղերձներ ղրկուած են եղբայր Ռոժէի. ասոնց կարգին՝ Պապը, Քանթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, Պոլսոյ տիեզերական Բարթուղիմէոս պատրիարքը, Պուէնոս - Պուէնոս Ղալի, դիրանաւոր Լիւսթիժէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Մորհրդարանը ծայրը ծայրին ընդունած է կառավարութեան առաջարկը՝ 6-րդ անդամ ըլլալով վեց ամիսով երկարաձգել բռնմագգեան ուժի (փրովայր fոմփորթ) պաշտօնը, ի պաշտպանութիւն Իրաքի Քիւրտերուն: Այս ուժը ստեղծուած էր 1992-ին, Մոսի պատերազմէն ետք, բաղկացած է 1979 պինուորէ, 48 ռազմական օդանաւէ (ասոնք կը գտնուին Առանայի մօտ Ինճիրլիքի օդակայանը) եւ պարտի պաշտպանել Իրաքի Քիւրտերը Սատտամի ենթադրեալ յարձակման մը դէմ: 202 երեսփոխաններ քուէարկած են եւ 160՝ դէմ:

ԱՆԳԱՐԱՑի Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին առջեւ, Դեկ. 29-ին սկսած է Մարզկային Իրաւանց Հիմնարկին դէմ բացուած դատը: Գլխաւոր ամբաստանեալն է Եաւուզ Էօնէն, կազմակերպութեան նախագահը, որ շատ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է եւ որու քաջութիւնն ու յանձնառու կեցուածքը ծանօթ են միջազգային հաւաքականութեան: Իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ քաջալերած է «անջատողականութիւնը» իր հիմնարկին հրատարակութիւններուն մէջ, քաղաքական լուծում քարոզելով քրտական հարցին համար:

ԹՐՔԱԿԱՆ «Մլլիյէթ» օրաթերթին Պոլսոյ չէնքը կրակոցներու թիրախ եղած է Դեկտեմբեր 28-ին: Շէնքը վնասուած է, բայց ոչ ոք վիրաւորուած է: Նոյն թերթը յաջորդ օրուան թիւին մէջ տուած է ցանկը այն 106 հոդիին որոնք զաղափարական յանցանքներով բանտը կը գտնուին:

ՁԷՄ ՊՕՑՆԷՐ «Թրքական տեսակէտ Պերլուսքոնիի», ինչպէս կ'անուանեն զինք, պաշտօնականացուց իր կուսակցութիւնը՝ եէնի Տեմոքրասի Հարաճէթլի (Ժողովրդավարութեան Նոր Շարժում) որու ծրագիրը կանոնագիրը յանձնած էր Դեկ. 22-ին, Ներքին նախարարութեան: Ճարտարարուեստի այս երիտասարդ գործարարը իրեն հետ ունի 133 կուսակիցներ որոնց հետ միասին Ամերիկեան թաղամասը պատած է ազանդական մեծարանքը մատուցանելու համար արդիական Թուրքիոյ հիմնադիրին: Այս չարժումը, որ կը հանդուրժէ լաչակը, դէմ է սակայն իսլամապաշտութեան յառաջխաղացման: Ամերիկեան Թայմ չաբաթաթերթը 3-րդ կարգի վրայ դրած էր Պօյնէրը «100 երիտասարդ լաւագոյն քաղաքագէտներու» չարքին, միջազգային գեանի վրայ: Քիւրտերու մէկ մասը մեծ ակնկալութիւններ ունի:

1994-Ի ՑԵՏԱՀԱՑԵԱՑԻՒ էջի մը մէջ, Լիպերասիոն (Դեկ. 29) կը յիշէ որ հայկական կազմակերպութիւնները դատ բացած են Պերնար Լէուիսի դէմ, որ Մոնտի մէջ յայտարարած էր թէ 1915-ին ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած բառին ճշդիւտ իմաստով:

«ԿԸ ԹՔՆԵՄ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔի ՎՐՅՁ», խորագիրն է այն գիրքին, զոր պիտի հրատարակէ Ժիրինովսկի 1995-ին: Նախորդ հատորը (1993) խորագրուած՝ «Վերջին ոստում դէպի հարաւ», բաւական աղմուկ հանած էր: Հոն, Ժիրինովսկի փափաք կը յայտնէր որ ռուս զինուորները իրենց մոյկերը լուան Հնդկական ովկեանոսին մէջ...:

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Յունուար 1, 1995, կաղանդ Տարեմուտ, Զ. կիրակի Ցիսնակի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼՂԵԱՆ

NOEL ARMENIEN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION ST-JEROME

organise un

Dîner Dansant

Samedi 7 Janvier à 20 heures 30

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture — Salle «Vasbouragan»

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Animation
Disc Jockey VANICK

Renseignements et réservations :
91. 61. 10. 82 / 91. 70. 00. 32
91. 66. 08. 03.

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

— ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ —

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան տեառն մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան Ժամերգութեանց ժամը 4-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՑՐ Տ. ՎՐԴ. ԹՈՇԳԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6, տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տեառն Մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-ին:
Ծննդեան Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐԲ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զրօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութեանց համար:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1, *Կաղանդ, Տարեմուտ*: Զ. Կիրակի Ցիսնակի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:

Սկիզբ երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 16·30-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15-ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9·30-ին:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:

Ս· ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:

Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 17-ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6:

Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ճաւարտ պատարագի Զրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5:

Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 17·15-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՃԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Զրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագին պիտի մասնակցի Սահակ. Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յաչիկ Եըլմազեանի:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:

Սկիզբ երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 17-ին:

Ընթերցուածներ ժամը 18-ին:

Պատարագ՝ ժամը 18·30-ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6:

Սկիզբ Ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Հաղորդութիւն մանուկներուն եւ ժողովուրդին ժամը 11·30-ին:

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյս դպրաց դաս երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ռուպկր Արթինեանի եւ երգչուհի Տիկին Սիւզան Արթինեանի:

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք:

Ս. Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:

Պատարագ ժամը 17-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'**ECOLE ST MESROP** d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

POUR LA PLUS GRANDE JOIE DES PETITS ET DES GRANDS

LE PERE NOEL

VENU SPECIALEMENT D'ARMENIE, vous attend à

L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

le DIMANCHE 8 JANVIER à partir de 12 heures 30

à la Salle des Fêtes du Raincy — 9, Boulevard du Midi
SPECTACLE DES ENFANTS —— CHORALE DE L'ECOLE
★ Animation musicale ★
★ Buffet avec Plats et Boissons ★

—— SPECTACLE SURPRISE ——

Renseignements à l'Ecole TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72.
Accès autoroute : A 3 - Sortie le Raincy;
Accès SNCF: Gare de l'Est - Gare Villemomble le Raincy - Salle à 200m

—— *Entrée Gratuite* ——

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
SAMEDI
31 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·494 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.494

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

«ԵՐԿԻՐ»Ի, «ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՀԱՅԼՈՒՐ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱԴԱՐԱԾ

Հ.Յ.Դ. ԲԻՒՐՕՆ «ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԾԻՆ ԵՒ ՇԻՆԾՈՒ» ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԵՂԱԾ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Դեկ. 28-ին է որ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ելոյթ կ'ունենայ հեռատեսիլէն եւ մէկ ժամուան երկայնքին չարք մը «յայտնութիւնները» կ'ընէր Հ.Յ.Դ.ի «Դրօ» կազմակերպութեան գաղտնի գործունէութեան մասին Հայաստանի մէջ, որու հետեւանքն էր հրամանագիրը (տես. «Ցառաջ» Դեկ. 30) որ կ'արգիլէր Հ.Յ.Դ.ը Հայաստանի մէջ։

Ստորեւ նախագահին ամբողջական ելոյթը, երկու մասով.-

Սիրելի հայրենակիցներ,

Նոր տարուայ նախօրեակին ես ձեզ եմ դիմում, դժբախտաբար, ամենեւին ոչ հաճելի առիթով։

Վերջին չորս ամսում Հայաստանում կատարուած քաղաքական եւ քրէական բնոյթի մի շարք ահաբեկչական գործողութիւնները, մամուլի ներկայացուցիչների նկատմամբ ծաւալուած բռնարարքները, քաղաքացիների կեանքի պաշտպանութեան գործում իրաւապահ մարմինների ոչ արդիւնաւէտ գործունէութիւնը արդարացիօրէն յարուցել են հասարակութեան համարեա բոլոր խաւերի խոր զայրոյթն ու դժգոհութիւնը, որ յղի է մարդկանց անապահովութեան եւ պետութեան նկատմամբ անվստահութեան զգացումի առաջացման լուրջ վտանգով։

Չի կարող չանհանգստացնել նաեւ այն հանգամանքը, որ ստեղծուած իրավիճակը, ենթարկուելով քաղաքական շահարկումների, առիթ է ծառայում չիկացնելու հանրապետութեան քաղաքական մթնոլորտը, որի ականատեսն ենք Դեկտեմբեր ամսին իրաւապահ մարմինների կատարած մի շարք ձերբակալութիւններից եւ մանաւանդ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ, Երեւանի նախկին քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանի չարաշնորհ ընպանութիւնից յետոյ։

Ես ամենեւին հակուած չեմ դա բացատրել ինչ որ քաղաքական ուժերի յետին նպատակներով եւ հեռու եմ գնահատականներ տալու ու պիտակներ փակցնելու մտադրութիւնից։ Միաժամանակ, ասկայն, հարկադրուած եմ նշել, որ անտեղեակութեան, թէ չփոթութեան պատճառով կատարուող անպատասխանատու յայտարարութիւնները ոչ միայն ոչնչով չեն նպաստում իրազործուած ոճիրների բացայայտմանը, այլեւ աւելորդ անդամ ուժեղացնում են հասարակական լարուածութիւնը։

Ընդունելով հանդերձ քաղաքացիների դժգոհութեան ու անհանգստութեան արդարացիութիւնը, ես այնուամենայնիւ ներելի եմ համարում հասարակական կարգի պահպանութեան գործում Հայաստանի իրաւապահ մարմինների, մասնաւորապէս Ներքին գործերի նախարարութեան կատարած հսկայական աշխատանքի յանկրաւի անտեսումը։ Հանրապետութեան իշխանութիւններին յամենայն դէպս յաջողուել է չէզոքացնել անօրինական զինուած խմբաւորումները, վնասազերծել բոլոր յայտնի ահաբեկչական խմբերի ցանցերը, ապահովել ճանապարհների անվտանգութիւնը, կանխել զանգուածային խուլիգանութեան դրսեւորումները՝ լուրջ ձեռքբերումներ, որոնցով Հայաստանը չահեկանօրէն տարբերւում է նախկին խորհրդային մի շարք հանրապետութիւններից։

Եթէ, սակայն, ընդհանուր կարգուկանոնի ապահովման տեսակէտից մեր հանրապետութիւնը հասել է որոշակի յաջողութեան, ապա դժբախտաբար առայժմ նոյնը չի կարելի ասել ահաբեկչական գործողութիւնների բացայայտման վիճակի մասին։ Կարուկ միջոցներ ձեռք չառնելու դէպքում ահաբեկչութիւնը կարող է դառնալ հանրապետութեան քաղաքական կայունութեանն սպառնացող ամենալուրջ վտանգը։

Վերջին ամիսներին Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան եռանդուն գործողութիւնները, սակայն, յոյս են ներշնչում զգալի տեղաշարժ ակնկալել նաեւ ահաբեկչութիւնների եւ կազմակերպուած այլ յանցագործութիւնների բացայայտման գնահատականում։

Ս.Թ. Դեկտեմբերի 2-ին, երկարատեւ նախապատրաստական աշխատանքից յետոյ, Հայաստանի Ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան եւ Ռուսաստանի հակահետախուզութեան ֆեդերալ ծառայութեան համատեղ գործողութեամբ, միաժամանակ Մոսկուայում եւ Երեւանում, բացայայտուեց մի յանցաւոր խումբ, որն զբաղւում էր միջազգային թմրապիրինէսի պիզրուէթ - Երեւան - Մոսկուա - այլ երկրներ երթուղու իրացմամբ։ Կատարուած ձերբակալութիւնների եւ խուզարկութիւնների արդիւնքում առգրաւուեց չուրջ հինգ քմ. հէրոյին, մեծ քանակութեամբ զէնք եւ զինամթերք, պայթուցիկներ, ռատիօսարքեր, կեղծ անձնագրեր, ինչպէս նաեւ գաղտնի հետախուզական կազմակերպութեան մի հսկայական արխիւ՝ 506 կոմպիւտերային սիսքէթ եւ տասնեակ ձեռագիր թղթապանակներ։

Արխիւի ուսումնասիրութիւնն ու նշուած յանցաւոր խմբի ձերբակալուած անդամների ցուցմունքները բացայայտեցին մի ահաւոր ընդյատակեայ կազմակերպութիւն, որին եւ ըստ էութեան նը-ւիրուած է իմ այսօրուայ ելոյթը։

Մինչեւ ամիս չտապեմ ասել, որ յարգելով անմեղութեան կանխավարկածը՝ ես իմ ելոյթում չեմ նշի ոչ մի յանցագործի կոնկրետ անուն։ Ես պարզապէս կը ներկայացնեմ այդ արխիւի նիւթերը, որոնք թէեւ մեծ մասամբ վերաբերում են կոնկրետ յանցագործութիւնների ու կոնկրետ անձանց, բայց ծածկագրուած (քոտաւորուած) լինելով, ամենեւին չեն վտանգում անմեղութեան կանխավարկածը։ Ի դէպ, այդ նիւթերը վաղուանից սկսած ամէն օր կը տպագրուեն «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթում։

Ընդյատակեայ այդ կազմակերպութիւնը, որ առգրաւուած փաստաթղթերում կոչւում է «ԴՐՕ յատուկ ծառայութիւն», ստեղծուել է 50-ական թուականներին «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» բարձրագոյն մարմնի՝ Բիւրոյի որոշմամբ։ Այն ունի իր ճիւղաւորուած ստորաբաժանումները աշխարհի մի շարք երկրներում։ Հայաստանում հիմնադրուել է 1992 թուականին եւ գործել Հ.Յ.Դ. Հայաստանի կենտրոնական Կոմիտէի գիտութեամբ։ Ծառայութեան հայաստանեան ստորաբաժանումը գլխաւորել են երկու Սփիւռքահայ։ Շուրջ յիսունի հասնող անդամների մեծ մասը Հայաստանցի է, կան նաեւ արտասահմանեան քաղաքացիներ։

Հայաստանեան ստորաբաժանումը ըստ բաղուել է՝ կուսակցութեան ֆինանսական ապահովմամբ, հակապետական հետախուզական աշխատանքով, անօրինական տնտեսական գործունէութեամբ, մի-ջազգային մմբապիզնէսով, ահաբեկչական գործողութիւններով, որոնց ընթացքում իրականացուել են մի շարք քաղաքական սպանութիւններ։ Ի դէպ, յատուկ ծառայութեան անդամները նախապէս զբաղուող տեղեակ են պահուել, որ «ԴՐՕ կառոյցը իր նպատակների իրագործումին համար ոչ մէկ բարոյական սահմանափակում չի տեսներ» կամ՝ «անդամագրուող ընկերը պէտք է լաւապէս գիտենայ, որ ինքը մտնում է մի այնպիսի կառոյցի մէջ, որի գործունէութեան բնոյթը պետական օրէնքներով խստօրէն արգելուած է» կամ էլ՝ «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան ԴՐՕ կառոյցի նպատակն է՝ ներթափանց միջոցների որոնումը՝ մեր կուսակցութիւնը ամրապինդ եւ հզօր պահելու նպատակով։ Նման միջոցները կարող է լինեն օրինական եւ, բայց նաեւ անօրինական գործարքներ»։

ԴՐՕ յատուկ ծառայութիւնը, որն ինչպէս ասուեց, ընդգրկում է աշխարհի մի շարք երկրներ, ունի զինուորական դատարան կառուցուածք։ Հայաստանեան ստորաբաժանումը օժտուած է վաշտի կարգավիճակով՝ կազմուած դասակներից եւ յատուկ մարտական խմբերից։

ԴՐՕ յատուկ ծառայութեան կանոնադրութիւնը ընդգրկում է ծառայութեան նպատակը, աշխատանքային սկզբունքները, Դրօյի վարչութիւնը, Դրօյի հրամանատարը, դասակի պետը, Դրօյի դէպքի ու քատերի պատասխանատուն, դասակի օպերատիւ պետը, խմբապետը, մարտիկը, կապաւորը, օժանդակ ցանցը, ցանցի անդամը, եւայլն։

Ծառայութեան անդամները կոչւում են մարտիկներ, որոնք ունեն աստիճաններ. պարզ մարտիկ, 2-րդ կարգի մարտիկ, առաջին կարգի մարտիկ, սերժանտ մարտիկ, լեյտենանտ մարտիկ, կապիտան մարտիկ, մայոր մարտիկ, պնդապետ. լեյտենանտ մարտիկ եւ պնդապետ մարտիկ, այդ կոչումը չնորհում է ՀՅԴ բիւրոն։ Ծառայութեան բոլոր անդամները քոտաւորուած են, մշակուած է քոտերի յատուկ համակարգ։

Մարտիկները անդամագրուելով այս կառոյցին, երդում են յանձնում, որը կոչւում է պայմանագիր։ Ահա այդ պայմանագրի տեքստը։

«Ես՝ անուն, ազգանուն, իմ յօժար կամքով ամբողջական համաձայնութիւն եմ տալիս անձնուիրաբար գործել ՀՅԴ ԴՐՕ հետախուզական կառոյցում, որի բովանդակ գործունէութիւնը խարխլուած է ՀՅԴ-ի գաղափարախօսութեան հիմքերում եւ ծառայում է հայ ժողովրդի շահերին։ Իմ պայմանագրով ես պարտաւորւում եմ հետեւել կառոյցի բոլոր օրէնքներին եւ սկզբունքներին, որին ես ծանօթացել եմ, սովորել, ինչպէս նաեւ պարտաւոր եմ կրել իմ կողմից այդ կանոնների ամէն չեղման հետեւանքները»։ Իսկ «այդ կանոններից ամէն չեղման հետեւանքները» նշանակում են պարզապէս պատիժներ։

Սահմանուած է պատիժների մի ամբողջ ցանկ՝ սկսած դիտողութիւնից, յանդիմանութիւն, բանտարկութիւն, կասեցում, ծեծ, ծեծ ոսկորներ կոտրուածքներով, այնուհետեւ երեք իքս պատիժ, որոնք ըստ երեւոյթին ամենածանր պատիժներն են։ Չի բացառւում անգամ մահապատիժը, դրա հաստատումը նոյնպէս կայ փաստաթղթերում։ Պայմանագիրը ստորագրելուց յետոյ մարտիկը լրացնում է անձնական թերթիկ։ Մեր ձեռքին է 15 լրացուած անձնական թերթիկ։ Շատ հետաքրքիր հարցաթերթիկ է՝ ազգանուն, անուն, ծննդեան թիւ, հասցէ, աշխատանքի վայր, ընտանեկան դրութիւն, առողջական վիճակ, հասակ, քաշ, ձախլիկ թէ՞ աջլիկ, կօշիկի համար, թլփատուա՞ծ է, թէ ոչ, ՀՅԴ-ի մէջ ե՞րբ ուանից է անդամագրուած, հետախուզական կառոյցներում գործե՞լ է, թէ ոչ, ո՞վ է հաւաքագրել այս կառոյցում (դա կնքահայրն է), այնուհետեւ մարդ ըսպանե՞լ է, թէ ոչ։ Այս հարցին կայ երեք հաւանական պատասխան. պատերազմի դաշտում, թաղային կռւում, ահաբեկչական գործողութեան մէջ։ Մինչեւ այս ծառայութեանը անդամագրուելը, մարտիկներից երկուսը ահաբեկչական գործողութիւն են կատարել, մէկն էլ թաղային կռւում է մարդ սպանել։ Այնուհետեւ հարցեր կան թմրանիւթերի օգտագործման, խմիչքի, կանանց նկատմամբ հակումների մասին եւայլն։

Ցատուկ ծառայութեան կառուցուածքին ծանօթանալուց յետոյ այժմ առանձին-առանձին անդրադառնանք նրա ծաւալած գործունէութեան բնագաւառներին։

1· ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆ

Սեփական գործակալների եւ ներթափանցումների միջոցով ԴՐՕ ծառայութիւնը՝ հետախուզել է Հայաստանի պետական մարմինների, յատկապէս Հայաստանի բանակի, Ազգային Անվտանգութեան պետական վարչութեան, Ներքին գործերի նախարարութեան, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ազգային անվտանգութեան գծով գլխաւոր խորհրդականի աշխատակազմի աշխատանքը։

Ահա մի քաղուածք ծառայութեան արխիւից, որը վերաբերում է Հայաստանի

(Շար.ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԵՒԱՆ ՓԱԿԵՑ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»

Թրքական այս ամէնէն տարածուն ու ամէնէն կարդացուած օրաթերթը Հայաստանի մէջ Հ.Յ.Դ. կուսակցութեան գործունէութիւնը ժամանակաւորապէս արգիլելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրին կ'անդրադառնայ Դեկտեմբեր 30-ի թիւով իսկ, բաւական յատկանշական այս խորագիրով։ Լրատուութեան առաջին տողերէն կուսակցութիւնը կը ներկայացուի որպէս Հայաստանի ընդդիմադիր գլխաւոր անունը որ «հիմնուած է թրքական քշնամութեան հաղաքականութեան վրայ»։

«Հիւրրիյէթ» իբր տեղեկատուութեան աղբիւր ցոյց կուտայ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան բաները Արամ Սաֆարեանի հետ կատարուած հեռաձայնի խօսակցութիւնը։ Այս վերջինս տալով նախագահին ելոյթին գլխաւոր ամբաստանութիւնները, աւելցուցած է թէ «Երեւանի մէջ Հ.Յ.Դ. կուսակցութեան 15 անդամներ ձերբակալուած են եւ 44 այլ անդամներ ալ որոնք փախուստի դիմած են, կը փնտռուին»։

«Հիւրրիյէթ»ի լուրին կ'ընկերանայ լուսանկար մըն ալ որուն երեք անձերէն մին կը ներկայացուի որպէս Հ.Յ.Դ.-ի վարչութեան վոխ նախագահ Վահան Յովհաննիսեան որ կ'ըսուի թէ երկու ամիս առաջ Երեւանի մէջ թուրք լրագրողներու յայտնած է թէ չեն հրաժարած Արեւելեան - Անատոլուի իրենց պահանջքէն ու ցեղասպանութեան պնդումներէն։ Հոն, անկասկած, չրջանակուած տեղեկատուութեամբ մը կը ներկայացուի Հ.Յ.Դ.-ն որպէս «ՄՍՀՄ-ի նեցուկ ուժը»։ Այդ տողերուն մէջ եւս կուսակցութիւնը կը ծանօթացուի «ծայրայեղ ազգայնական» ու թուրք դեսպաններու ահաբեկումին հեղինակ։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Հ.Յ.Դ. վերջին տարիներուն աշխատած է Ղարաբաղի Ազրբէյճանի անջատման ու Հայաստանի կցումին ուղղութեամբ։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Մի Հին Ամանոր

(Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ)

1914-ի Դեկտեմբերին էր. Մեծ աշխարհամարտի սկզբնական օրերը: Բոցավառ յոյսի եւ վառ խանդավառութեան օրեր: Կամաւորական առանձին գունդի մարտիկները, զրահուած իրենց յեզափոխական կուռ խառնուածքով, խիզախ եւ հարուածային զրոհներով ոստումներ էին կատարում: Ձինքի զիւրին յաջողութիւնը, նրանց մարտական յարաճուն թափը եւ մանաւանդ անվտանգ ինքնավստահութիւնը ոգեւորել էին նրանց: Մեր մէկ թեւը զրաւել էր Պաշզալան, իսկ միւսը՝ Սարայը: Գունդը՝ անհամբեր անձկութեամբ սպասում էր յարձակման հրամանին, մէկ չմեղուցիչ հարուածով թշնամին խորտակելու եւ դափնիներով մուռք գործելու Վան, հայ ժողովուրդի ազատութեան առաջին հանդրուանը:

Ցանկարծ մի անակնկալ գոյժ եկաւ փշրելու մեր երազը: Էնվէրի զօրամասերը ճեղքել էին Սարիղամիշի ճակատը, գրաւել էին Արտանուշը եւ յառաջանում Բաթումի եւ Թիֆլիսի վրան: Իր խարիսխից կորուելու սպառնալիքի տակ էր Պարսկաստանի ռուս զինուորական ուժը, իսկ Կովկասը՝ ներխուժման վերահաս վտանգի ենթակայ:

Հրաման արձակուեց. ընդհանուր նահանջ:

Տխրութեան մի թանձր խաւար իջաւ մեր վրայ, ինչպէս հարազանեկան խրախճանքի մէջ՝ մահուան գոյժը: Կոտրուեց կամաւորների մէջքը եւ այն ռազմիկները, որ քիչ առաջ խստաչունչ սառնամանիքին, բուք ու բորանին, կեղտ ու ցեխին երանաւէտ ժպիտով զնդակների դէմ էին խոյանում, այժմ կծկուել էին տրամութեան արձիճին տակ, ինչպէս առիւծը զառապեղին մէջ:

Հոգիների մէջ թաւալում էր մի սրատոյդ ողբերգութիւն: Անզօր ցասումից բոլորը առած էին կրճտում ցարի դէմ որ, ծածուկ ու նենգամիտ նպատակով, մի նոր ու եպերելի դաւ էր սարքում հայութեան դէմ: Ոչ ոքին կարելի էր համոզել, ողոքել, թէ սա ռազմի դժբախտութիւն է, մի անոպասելի ձախողութիւն, որ կարող էր վիճակուել ուժեղին էլ, տկարին էլ:

Առաջին գունդի կսկիծը անսփոփ էր, որովհետեւ նահանջով նրան զրկում էին հայութիւնը փրկելու երջանկութիւնից եւ յաղթանդամ երթով Վան մտնելու պերազոյն փառքից:

Նահանջը ինքնին ճղճիմ կացութիւն էր կամաւորի համար, իբրեւ զրկանք, չարչարանք եւ տառապանք: Գունդին սիրտը ծակողը եւ քաշուելին էլ էէր, որ ռազմական ճառագայթին մէկ անհրաժեշտ խաղն է երբեմն, այլ անհիմն ու վայրապար իր խոյանքին հասցուած՝ լախտի հարուածը:

Նահանջող բանակը նուիրական մի պարտք ունէր հիմա կատարելիք. ապահով օթեւան հասցնել Ռոյի ու Սալմաստի հայութիւնը:

Եւ պատուաբեր անձնուիրութեամբ եւ ժամանքոտ աշխատանքով, տարագիր պարսկահայութեան հետ կամաւորական առաջին գունդը անվնաս ու անվտանգ անցաւ «Մայր Արաքսը» եւ զնաց բանակելու Հին Ջուղա հայ գիւղը:

Թէեւ Բիւլէյիկի մէջ ստացել էինք բերկրալիր լուրը, թէ տաճկական բանակները ջախջախուած են, սակայն Ջուղայումն էր, որ աներկբայ իրողութիւնը հաստատեց իր խրախուսիչ մանրամասներով: Թախծոտ դէմքերի վրայ լուսնկայ ծագեց. սրտագրաւ ժպիտը նորէն ցոլաց: Մոռացուեց մաղձը՝ մեղապարտը յօշոտելու, եւ չքացան նողկանքն ու մախանքը քօղածածուկ դաւադիրների դէմ:

Կաղանդի օր էր, 1915: Պէտք էր ոտնել Ամանորը՝ նոր խոստումների Նոր Տարին: Օգտուելով բարեացակամ Ազարիկի ընտիր գնումներ կատարելու ճարպիկութիւնից եւ փառաւոր համադամներով կոչունքներ սարքելու անվիճելի փորձառութիւնից, կամաւորներս խմբուեցինք կերուխումի սեղանին չուրջ:

Առատ կարմիր գինին նուաճեց մեզ եւ իշխեց լեզուների վրայ: Երգերի եւ մանաւանդ կենացների ու ճառերի յորդառատ հեղեղը քակեց սրտի կապանքները եւ խորտակեց վերապահութեան ամբարտակները: Ծիծաղին եւ երգիծանքին հետ լսւում էր լացի ու ողբի կոծը: Ամէն ոք անհամբեր ոտքի էր ցատքում իր չնորհը ցուցաբերելու. քերթուածներ էին արտասանում. երգին հետ պարն էր ցնցում մեզ հեչոօրէն. մէկը ներբողում էր հայ ժողովուրդի բարեմասնութիւնները, միւսը դովերգում էր հայ հայդուկի աննման հերոսութիւնը, կամ դրուատում էր հայ մըշակոյթը, Հայ Եկեղեցին: Կենացների մէջ խայտաբղէտ մաղթանքներ հիւսուեցին, երգիծական ոլորանքներով ակնարկութիւններ եղան ներկաների հասցէին, բարեմաղթութիւններ եղան զէնքի յաղթանակի համար, հայ ազատագրական չարժման մօտալուտ յաջողութեան եւ վերջապէս Հայաստանի անկախութեան համար: Գրեթէ բոլորս էլ ճարտասան ու հրաշունչ հռետորներ էինք դառել:

Կողքիս էր նստել Անաստաս Միկոյեանը, Խորհ. Միութեան ներկայ նախագահը: Քանամեայ մը վայելուչ, ուղղաճիղ եւ թուխ ուսանող էր: Կիսաւարտ էր թողել Ներսիսեան Ճեմարանը եւ կամաւոր եկել Ա. գունդ, իբրեւ պարզ զինուոր:

Ա. Միկոյեանը ուշիմ, որոնող եւ ուսումնատենչ երիտասարդ էր: Կենցաղով համեստ, սակաւակեր եւ երբեք պահանջկոտ: Հագուստով ու կեցուածքով պարզ եւ անսեթեւեթ: Կռուի մէջ անվախ, յանդուգն եւ յանճնապատասխան: Ընկերական յարաբերութիւնների մէջ զգուշաւոր, սակաւախօս, վերապահ եւ մինչեւ անգամ թաքնամիտ: Երբեք հակում ցոյց չէր տալիս խոնարհ խաւերի մէջ թափանցելու, իր զինակից ընկերների խառնուելու: Նախընտրում էր չհում ունենալ մտաւորականների հետ, առանց սակայն ընտելանալու:

Դաշնակցական էր, եւ Թիֆլիսի «Հորիզոն» թերթի պատերազմական թղթակիցը: Ինձ կը կարդար իր զրուածքները, որոնք պզտ ու ցամաք եւ փաստական նրբակարագրութիւններ էին, ուր ոչ թրոռիչք կար եւ ոչ էլ երեւակայութիւն: Հայերէնի իր բառամթերքը աղքատ էր եւ քերականութիւնը՝ թերի: Ցաճախ իրեն հետ վէճի էինք բռնւում բառերի իմաստային երանգների եւ չարադրական զանցառումների համար: Կը վրդովուէր, որ իմ մատնանշած իր սխալները արդարացի էին, բայց միշտ մէկ կերպով կ'ողջէի, որովհետեւ համակրում էի նրան: Երբ անկարող էր լինում ինձ տարհամոզել եւ իրաւունք չտալ, միշտ Ստ. Մալխասեանին օգնութեան էր կանչում, որ իր ուսուցիչն էր: Մի օր էլ միջամուխ եղաւ մեր վիճաբանութեան Արշակ Ջամալեանը, որ Ա. Միկոյեանի ուսուցիչն էր Ներսիսեան ճեմարանում: Կարկաչել բայը «չա»յով է գրւում թէ «չէ»ով: Ա. Միկոյեան պնդում էր որ կարկաչէլն, կարկաչէլ՝ Ձէ-ով կը հեղեն: Առարկում էի, թէ այս բառերը կարող են նոյն ծագումը ունենալ, բայց տարբեր իմաստ ունեն: Ջուրը կը կարկաչէ, սակայն հաւը կը կարկաչէ, երբեք չի կարկաչեր: Գրիգոր Զմբրեանը, որ հարուստ բառապաշար ունի եւ մաքուր լեզու, համամիտ էր ինձ: Արշակը եկաւ իր վճիռը տուաւ ի նպաստ Ա. Միկոյեանին, որ չատ զոհ մնաց իր յաղթանակով:

Ա. Միկոյեան յախուռն, հեղնող ու ծայրայեղ էր իր քննադատութիւնների մէջ: Դժգոհ էր Անդրանիկի վարմունքից ու վերաբերումից, որ որակում էր կոպիտ ու «փաշայական»: Դիւրագրգռած էր եւ ինքնասիրութիւնը՝ հիւանդագին: Ա. Միկոյեան մի թղթակցութիւն ունէր «Հորիզոն»ի մէջ, ուր Դուզ Դաղի մեր կռիւները էր ներկարագրում եւ քննադատում պործուած ռազմավարական սխալները: Անդրանիկը, վերահասու լինելով դրութեան, իր մօտ կանչեց Անաստասին ու «գրոս դու պատուիրեցիր» լուսաց ներքան: Անաստասը խորապէս վիրաւորուած Անդրանիկի խայթիչ ու խածան հայհոյանքներից, կրակ ու բոց կորած՝ լքեց զանակը եւ ընդմիշտ հեռացաւ: Սխալ է յեղյեղուած այն տարածայնութիւնը, թէ Անդրանիկը ափել էր Միկոյեանին:

Անաստասը զաշնակցական էր, թերեւս Զամալեանի ազդեցութեան տակ, եւ ամբողջովին, կարելի է մինչեւ իսկ ասել՝ հոգեւին տարուած էր ընկերվարութիւնով, որն իր մտային աշխատանքների, իր առօրեայ որոճումների առանցքն էր: Ընկերվարութիւնը նրա համար ոչ միայն զգլխիչ վարդապետութիւն էր, ապրելակերպ մտամարզանք, այլեւ Հայութեան փրկութեան լաստը: Համոզումով զաշնակցական չէր, այլ լոկ շրջավայրի պարտադրանքի բերումով:

Ցաճախ խօսում էինք եւ միշտ այս նիւթը ծեծում: Մի անգամ պնդում էի, թէ որեւէ իրաւակարգի հիմնաքարը եթէ արդարութիւնը չէ, նա վտանգաւոր է եւ վրնասակար: Եթէ ընկերվար դրախտին մէջ անարդարութիւն լինի, նա դրախտ լինելուց կը դադրի ու կը դառնայ դժոխք: Փոխանակ պատասխանելու, թէ առանց արդարութեան ընկերվար հասկացողութիւն չկայ, նա պաշտպանեց նիւթապաշտական սկզբունքը, թէ արդարութեան ըմբռնումը յարաբերական է եւ ոչ թէ ընդհանրական կամ սիներական: Սա մի հասկացողութիւն է, որ կը տարբերի ու կը փոխուի վայրի ու ժամանակի հետ: Բոլորի համար ընդունելի եւ համապարտադիր ոչ մի բարոյական սկզբունք գոյութիւն ունի:

Կաղանդի մեր կերուխումին, թէեւ Ա. Միկոյեանը ձայնակցում էր կենացներին ու ճառերին, բայց քնաւ չփորձեց կենաց առաջարկելու եւ կամ մաղթանք անելու: Երբ Հայաստանի անկախութեան համար էինք խմում, դլխով մի քիչ թեքուեց դէպի ինձ եւ բաժակը բարձրացնելով, խորհրդաւոր մի ժպիտ շրթների վրայ, մրմնջեց ականջիս.

- Մենք ընկերվարութեան լիակատար յաղթանակին համար:

- Ո՛չ, ձայնեցի ընդոստ ու տագնապած, մի քիչ էլ խոռվ իր հեղնական խէթ նայուածքից. եւ բռնելով ձեռքի բաժակը՝ դոչեցի.

- Անաստաս, այս բաժակը պիտի խմես միայն ու միայն Հայաստանի անկախութեան համար:

Առանց տեղեակ լինելու իմ այս յեղաշրջիկ չարժառիթին, ամէնքը միաբերան կրկնեցին պահանջս: Անաստասը խմեց լուռ ու մունջ, նոյն խորհրդապահ ու մանկամիտ նայուածքով, նոյն հեգնական չոր ժպիտը շրթներին: Այն ժամանակ չէի անդրադառնում մարդկային ներաշխարհում թաւալող թաքնաքուր ապրումներին. երեւոյթները դիտում եւ ըմբռնում էի իրենց արտաքին տեսքով: Այս միջադէպը իմ յուշերից անհետացած պիտի լինէր, եթէ այս մասին իր հետ վիճած ու քախտ ունեցած չլինէի: Միամտութիւնս սակայն թօթափեցի աւելի ուշ:

1918 Մարտին, Կարինի վերջին պարպումից յետոյ, Անդրանիկը մի նամակով Ալեքսանդրապոլից ինձ Թիֆլիս ուղարկեց, որ Մուրատը կամաւորներ հաւաքէ ու իր մատնանշած ուղիներով Հայաստան անցնի:

Թիֆլիսում եղոր Տէր-Մինասեանը հաղորդեց ինձ, որ Միկոյեանը Մոսկուայից եկել է Շահումեանի մօտ մասնաւոր առաքելութեամբ, չուտով Բաքու պիտի մեկնի եւ փափաքում է տեսակցել ինձ հետ:

Թիֆլիսում Անաստասը ինձ երեւոյթ այլափոխուած. համարձակ, անվերապահ եւ ինքնավստահ: Իր խօսքը աւելի հաստատ, կարուկ եւ պարծուկ: Այնտեղ իմացայ, որ աւարտել է Գէորգեան Ճեմարանը: Նա զովեստով խօսեց Արշաւիր Մելիք-Եանի հմտութեան ու ձեռնհասութեան վրայ, իբրեւ մարքսիստ տեսաբան: Ապա մեկնել է Մոսկուա իր ուսումը կատարելագործելու եւ դառել է համայնավար քարոզիչ:

Յորհուրդ տուաւ ինձ որ բոլշեւիկ դառնամ:

- Անաստաս, ասացի յիշելով Կաղանդի միջադէպը, ես դաշնակցական եմ եւ դաշնակցական էլ պիտի մնամ, քանի դեռ Հայաստան ազատագրուած չէ: Ընկերվարութեան հաւատամք եմ, բայց ընկերվարութիւնը՝ Հայաստանի համար եւ ոչ Հայաստանը ընկերվարութեան համար:

- Բոլշեւիզմն է, որ անկախութիւն պիտի տայ Հայաստանին: Ամբողջ հայ ժողովուրդին մենք համարում ենք պրոլետար, յարեց վճռաբար:

Հաստատելու համար իր խօսքը, ինձ տարաւ «Կաւկասկայա Պրաւդա»ի խմբագրատունը, ծանօթացրեց Կուզնեցովին, որ նոյն հաւատիքը ընծայեց ինձ:

Դա՝ իմ վերջին հանդիպումն էր Ա. Միկոյեանի հետ: Այլեւս չտեսայ նրան, բայց հետեւեցի իր քայլերին:

Սպղցելով համբաւի զառիվերը, նա այժմ բարձրացել է բոլշեւիկեան փառքի ու իշխանութեան դարաւանդը, որի առջեւ մի ամեհի անդունդ կայ. թաւալուկ ու սարսուռ ազդող անդունդ, մահաբոյր անդունդ: Փոյթ չէ, թէ ի՞նչպէս գերծ մըննց ցարդ մահաւորթ դահավիժումից:

Նա այժմ թունդ ախոյեանն է «պրոլետարների» մենաշնորհութեան, որ բռնութեամբ խոստում չռայլեց հայ «պրոլետար» ժողովուրդին, ապա ողջակիզ դարձնելու նրան իր դրամատիրական չահերին. պաշտպան կանգնեց հայ «պրոլետար» ժողովուրդի իրաւունքների ու դեռ աքլորը չխօսած՝ ուրացաւ: Ոչ միայն ուրացաւ, այլեւ վաճառքի հանեց մեր իրաւունքները, որոնք լայրիչ չնականութեամբ պարզեւ տուաւ մեր թշնամուն: Այո, թքաւ մեր վրայ:

Այսօր, Ամանորի չեմին վրայ, խոհերս ուղղւում են Ա. Միկոյեանին, որ պինակիցը եղաւ, թէկուզ կարճ տեւողութեամբ, հազարաւոր անհնաի մարտիկների, որոնք մատաղ արին իրենց կեանքը հայկական ազատագրութեան խորանին առջեւ: Ցիշում եմ, պայծառ արեւի չողերով այն հին Ամանորը, 1915-ի Կաղանդը, երբ նրան պարտադրեցի խմել Հայաստանի անկախութեան համար, պնդումովն ու պահանջովը այն կենսուրախ ու կորովի հերոսներին, որոնք այսօր չկան, բայց պիտի կենդանանան եւ բղաւեն Անաստաս Միկոյեանի երեսին.

- Դրողը տանի ձեր բոլոր խոստումներն ու դրախտները, ընկերվարութիւնը ու համայնավարութիւնը՝ իրենց ցոլքով ու պերազանցիկ չքեղութիւններով, որոնք ձեր չահամոլ միտումներով դժոխքի վերածեցին Հայաստանը եւ Հայը՝ սորուկի: Եթէ դեռ Հայու արիւն կայ երակներիդ մէջ, եթէ դեռ մարդկային խղճի դոյզն մասնիկն է մնացել մէջդ, վերցրու այսօր եւս բաժակդ ու մեզ հետ խմիր յաւիտենական Հայութեան եւ անմահական Հայաստանի համար:

ԲԺ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ(*)

«Յառաջ», Յունուար 1954

(*) Բժ. Ե. Խաթանասեան որ իր մահկանացուն կնքեց Միացեալ - Նահանգներ քանի մը տարի առաջ, խոր ծերութեան մէջ, իր կեանքին մեծ մասը անցուցած է Եգիպտոս: Կանուխէն դաշնակցական, վարած է պատասխանատու պաշտօններ, երկար տարիներ եղած է Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ:

ԱՄԱՆՈՐԸ ԿԱՄ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Նոր Տարին փոքրերու աշխարհի կախարդական տօներէն մէկն է:

Նոր տարուան տօնին, կը վառին տօնածառին գոյնզգոյն լոյսերը, պզտիկները անհամբեր կը սպասեն Կաղանդ Պապային եւ իր բերելիք նուէրներուն:

Նոր տարուան տօնածառի վրայ լոյսեր վառելու սովորութիւնը կուգայ հինէն: Անիկա սկսած է Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ հին բնակիչներու օրերէն: Այդ հեռաւոր ժամանակներուն, մարդիկ ձմրան կը հաւաքուէին անտառին մէջ, մշտադալար եղեւնիին չուրջ, անոր կողքին կրակ կը վառէին եւ կ'երգէին, կը պարէին, կ'ուրախանային:

Սակայն ոչ բոլոր ժողովուրդներուն Նոր տարին կը սկսի Յունուար 1-ին: Կարգ մը ժողովուրդներ ժամանակը կը հաշուեն լուսնային կամ լուսնա - արեգակնային օրացոյցով, որով տարեմուտը երբեմն կը համապատասխանէ աշնան - ուրիշ տեղ մը՝ ձմրան:

Հին Հռոմէացիներու պարագային, տարուան առաջին ամիսը Մարտն էր, որովհետեւ այդ ամսուն կը սկսէին դաշտային աշխատանքները: Տարին ունէր 10 ամիս, իսկ յետագային է որ աւելցուեցան երկուքը: Քրիստոսէ առաջ 46 թուականին, հռոմէացի կայսր Յուլիոս Կեսարը տարուան սկիզբը տեղափոխեց Յունուար 1-ին, եւ այս նոր օրացոյցը տարածուեցաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

Շատ հին ժամանակներուն, Հայերը Նոր տարին կը սկսէին գարնան, Մարտ 21-ին, այս տօնը կապելով բնութեան զարթօնքին: Յետագային անունք Նոր տարուան սկիզբը տեղափոխեցին հին հայկ. տոմարին առաջին ամսուան՝ Նաւասարդ 1-ին (որ կը համապատասխանէ Օգոստոս 11-ին) եւ կապեցին աշնանային բերքահաւաքի Նաւասարդ կոչուող տօնին: Նոր տարուան տօնը անուանած են նաեւ Ամանոր, Կաղանդ, տարեմուտ, տարեգլուխ: Տօնակատարութեան ժամանակ, Հայերը կազմակերպած են զանազան հանդիսութիւններ, ժողովրդական թատերական ներկայացումներ, խաղեր, մրցումներ, երգեր, պարեր: 18-րդ դարէն սկսեալ, Հայերն ալ Յունուար 1-ը ընդունեցան իբրեւ տարուան սկիզբ եւ Նոր տարուան (Ամանորի) տօն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ ջրհեղեղէն ետք առաջին ճիւնը Մասիսի վրայ նստեր է մեր նախահայր Հայկ Նահապետի հայր Թորգոմի ժամանակ։ Այս եղած է մեզմէ չորսուկէս հազար տարի առաջ։

Մինչ այդ, ծառերն ու ծաղիկները գուրգուրէն չէին վախնար եւ Հայոց աշխարհը նման էր մշտադալար դմրուխտ բուրաստանի։

Այդ ժամանակները հեթանոս Հայերը Նոր տարին կը տօնէին գարնանամուտին։ Անգամ մը, ճիշդ Նոր տարուան նախօրեակին, արտասովոր գուրտեր իջան Մասիսի կատարէն եւ խուժեցին դաշտերն ու անտառները։ Ծառերը սկսան գրտահարիլ։ Թորգոմ հողմ ու արմատով հանեց տան բակի փոքրիկ ծիրանենին եւ տուն տարաւ։ Իրենց Նահապետի օրինակին հետեւեցան միւս Թորգոմազունները։ Մէկն իր բակի դեղձենին ներս կը տանէր, միւսը՝ բալենին, երրորդը՝ բարտիի փոքրիկ ոստը, չորրորդը՝ եղեւնին, եւ Նոր տարուան չեմին բոլոր Թորգոմազուններու տուներուն մէջ ծառեր կային։ Հնչեց Նոր տարուան զալուստը ազդարարող ծնծղան եւ սկսան տօնական ուրախութիւնները։

Մարդիկ չմոռցան տան կանաչ հիւրը։ Կը պարէին անոր շուրջը, զարդարանքներ ու նուէրներ կը նետէին անոր ճիւղերուն վրայ։ Զարդարուած ծառը կարծես աւելի չքեղ կը դարձնէր տարեմուտը։

Նոր տարիէն ետք, երբ տաքերը եկան, մարդիկ տուներէն հանեցին ծառերը եւ նոյնն տնկեցին պարտէզներուն ու այգիներուն մէջ։

Յաջորդ տարուան նախօրէին, թէեւ գուրտեր չեղան, մարդիկ վերստին այգիներէն ծառեր տարին տուն եւ նախորդ տարուան պէս ուրախութիւններ սարքեցին անոր շուրջ։

Այնուհետեւ, հայկական ընտանիքներու մէջ բոլոր Նոր տարիներու գալուստը կը նշուէր կանաչ ծառի կամ ոստի ներկայութեամբ։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Գաղաղ Արթին Ամիրա Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է կեդրոնականցիներու տանտղական Բաժակի պահը։ Օրուան հանդիսավարը եղած է Նազարէթ Պալ որ դրական մէջբերումներով վեր առած է դպրոցին, եկեղեցիին եւ կեդրոնական վարժարանի անունը։ Ժամը 13։30-ին, հանդիսավարին առաջարկով բաժակները բարձրացած են։ Խնամակալութեան տեսնապետ՝ Տօքթոր Արման Զաքըր կարդացած է տեղեկագիրը։ Ապա, քեմ հրաւիրուած են յոբելեար դաստրանին աւարտականները, այսինքն՝ 1944-ի շրջանաւարտները, որոնցմէ միայն երեք հոգի ներկայ էին։ Ուղերձ մը կարդացած է վարժարանի այժմու հիմնադիր՝ Կարպիս Պալմումճու։ Տնօրէնուհի Օր. Սիլվա Գուլումճեան եւս ուղերձով մը իր մասնակցութիւնը բերած է։ Այդ միջոցին ժամանած է Գոբրեգին պատրիարք, որ կուգար Թօփղապրուի Սիրոյ սեղանին։ Ուղերձ մըն ալ կարդացած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռուպէր Հատտէճեան որ գնահատած է վարժարանին վերջերս արձանագրած յաջողութիւնները։ Հուսկ Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք։

***

ՍՈՖԻԱՑԻ Լրագրողներու Տան մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած տեղւոյն «Երեւան» Թերթի հիմնադրութեան 50-ամեակին կազմակերպուած Պուլկար Լրագրողներու Միութեան կողմէ։ Բացումը կատարած է Միութեան քարտուղարը՝ Տիկին Եուլիա Փիսքուլիչկա։ Թերթին խմբագրապետը՝ Կարօ Հայրապետեան հակիրճ կերպով անդրադարձած է հրատարակութեան պատմութեան, նիւթական ներկայ դժուարութիւններուն։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

***

ՓԼՈՎՏԻԻ մէջ Նոյեմբեր 29-ին, «Երեւան» ճաշարանի սրահին մէջ տօնուած է Հայաստանի խորհրդայնացման 74-րդ տարեդարձը, «Երեւան» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ։ Միութեան նախկին նախագահներէն Կարօ Գափուլեանի բացման խօսքէն ետք, օրուան նշանակութեան մասին խօսած է Մ. Գարագէօզեան որ ծանրացած է հայ ժողովուրդին արձանագրած զգալի յաջողութիւններուն վրայ խորհրդային կարգերու հաստատումէն յետոյ անտեսական, գիտական, եւ մշակութային մարզերու մէջ։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Սեներկա գոլէճի Մինքլըր հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին, Համազգայինի Գուսան երգչախումբը տուած է իր տարեկան համերգը, հազար հանդիսականներու ներկայութեան։ Համերգը նուիրուած էր Հ. Ց. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձին։ Երգչախումբը ղեկավարած է Էդիկ Ցովհաննէսեան։ Իրենց մասնակցութիւնը բերած են Ցովհ. Պատալեան (երգ) եւ Նաթելլա Պօղոսեան -- Ամէմեան (դաշնակ)։ Առաջին մասին մէջ, Ժան Պալճեանի խօսքէն ետք, յաջորդաբար երգուած են 15 մեներգ, խմբերգ եւ զուգերգ եւ 17 ուրիշներ ալ Բ. մասին մէջ։

***

ԳԷՄՊՐԻՃի (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18-ին, տօնուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Արամ -- Դրօ Կոմիտէի եւ Համազգայինի Գէմպրիճի մասնաճիւղին։ Հ. Ց. Դաշնակցութեան խօսքը բերած է Գանատայի կեդր. Կոմիտէի անդամ եւ «Հորիզոն»ի խմբագիր Կիրօ Մանոյեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

LIVRES REÇUS

L'ETAT CRIMINEL
Les Génocides au XXe siècle

YVES TERNON

Ed. Seuil, Paris 1994.

ՕՓԻՒՕՒՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -75-

Մենք...

Մենք՝ հիանալի եւ սքանչելի
ժողովուրդ մըն ենք ի սիւնուս աշխարհի։
Ցառաջ կ'ընթանանք բռնած ձեռք-ձեռքի,
կը վարուինք որպէս մէկ սիրտ-մէկ հոգի։

Մենք եսամոլ կամ աթոռապաշտ չենք,
քանզի հետաւոս, խորաթափանց ենք։
Հիմնական հարցը անկարեւորին
կը զանազանենք առաջին պահէն։

Ի ծնէ թէեւ ամէն բան գիտենք,
այսուհանդերձ միշտ գիրար կը լսենք։
Մենք մեր սխալը ընդունիլ գիտենք,
արդարամիտ եւ անկողմնակալ ենք։

Մենք նեցուկներն ենք մեր հայրենիքին։
Մեզմէ ամէն ոք կը բերէ բաժին
առաւելագոյն՝ անոր վերելքին,
գիտակից է իր ունեցած պարտքին։

Հակա-ծափողոյն ժողովուրդ ենք մենք։
Լուրջ, խոհուն, լուիկ գործը կը սիրենք,
փող ու թմբուկը հեռու կը վանենք
հանրային կեանքէն։ Այսպէս ծնած ենք։

Ղեկավարութիւն ունինք այսօր մենք,
միշտ լաւատեղեակ անցեալի փորձին,
չի նկատեր որ ինք է բանալին
առաջին-վերջին՝ մեր մէն մի հարցին։

Երիտասարդ սերունդ ունինք այժմ մենք,
թէ՛ քաջածանօթ անցեալի փառքին,
ամբողջ պատմութեան ու մշակոյթին,
թէ՛ մասնակից մեր ազգային կեանքին։

Այս բոլորն ենք մենք, եւ դեռ աւելին,
եթէ զմեզ առնենք այլապէս չնչին
բացառութիւններ, որ ամբողջ թիւին
ուժգնութեան տակոսը հազիւ թէ անցնին։

Ահա թէ ինչու, սոյն գարաւերջին,
կը սիրապետենք մեր ապագային...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՒԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Մազերը սանտրած պահուն, գլխուն մէջ ծնած էր գաղափարը։ Զարմացաւ թէ ինչո՞ւ սկիզբէն չէր խորհած։

Երեք հատ թրքերէն թերթ առաւ, վճռական քայլերով գնաց բացաւ մեծ հանդերձարանը։ Զգուշութիւն անգամ չըրաւ այլեւս։ Հոդը չէր եթէ մայրը խմանար, տեսնէր, լար, ողբար, պոռար, հոդը չէր։

Հօրը հին վերարկուն պիտի ծախէր։

Արդէն միշտ չէր հագներ զայն։ Հանդերձարանին անկիւնը կը մնար նորր չինել տալէն ի վեր։ Մինչեւ որ մաման ծախէր զայն փողոցի հնահաւաքին։ Իր թրէնչքոթը դրամ չէր ըներ որ։ Բայց վերարկու մը նոյնիսկ եթէ հին ըլլայ, վերարկու է։ Առնուազն չիսուն ոսկի տալու էին։ Եաքը՞։ Եաքը հոդը չէր։ Մաման նոպաներ պիտի ունենար չիսուն ոսկի կորսընցնելուն համար, պիտի վերիրէր որ այդ դրամը «աղջկան» կերցուցած էր։ Կամ պապան պիտի կատղէր։ Բայց գինքը աւելի՞ պիտի ատէր։ Արդէն կրցածին չափ կ'ատէր։ Աւելի՞ դէշ գաղափար մը պիտի ունենար։ Արդէն կարելի եղած չափով դէշ կարծիք ունէր իր մասին։ Ի՞նչ տարբերութիւն պիտի ընէր։ Արդէն ոչ մէկ ուզածը կ'ընէր։ Արդէն կը նախանձէր գինքը, չէր կամենար որ ապրէր ուզածին պէս։ Պատէր, սիրաբանէր, ֆեֆ ընէր։

Հաստ վերակուն դժուարաւ մտաւ երեք թերթի մէջ։ Կապել պէտք էր։ Եւ լաւ կապել։ Ծրարը ամէն վայրկեան կրնար պայթիլ։ Խայտառակ կ'ըլլար։

Խոհանոց գնաց։ Մելինէ գլուխը չդարձուց։ Սուր դարակները բացաւ, դոցեց։ Մելինէ չհարցուց թէ ինչ կը փնտռէր։ Գործին չի դար հետս խօսիլ, ըսաւ Սուր։ Եթէ մտքէն անցնէր թէ...

Գտաւ առասանը, տափատին դրպանը խոթեց գաղտագողի։ Մելինէ տղուն ետեւէն նայեցաւ աչքին պոչովը, հասկնալու համար թէ ի՞նչ փնտռած էր։ Զեռքերը պարապ տեսաւ։ Չհասկցաւ։ Մտքէն ալ չանցաւ։

Սիլվա ա՛յնքան խորասուզուած էր պատկերասը վէպին վայելուչ երիտասարդին ու հրեշտականման աղջկան սիրային տառապանքներուն մէջ, որ չլսեց անգամ փողերի դուռին դոցուիլը։

Սուր պահ մը կանգ առաւ քրտնաթոր։ Հեղձուցիչ նեղութիւն մը կար սրտին մէջ, խմինէօնիւ օթոպիւսէն իջնելէն ի վեր։ Իրեն ամէնէս կը թուէր թէ ամէն մարդ խոշոր ծրարին կը նայէր, կը հասկըներ թէ հօրը վերարկուն ծախելու կ'երթար Պիթփազար։ Մահմուտփաշան խըճողուած էր, ինչպէս միշտ, հակառակ ոստիկանական հետապնդումին։ Զավեղա մը առնողը Մահմուտփաշա է ինկած։

Գոց Շուկայի արտաքին դռնէն հազիւ անցք մը կրցաւ գտնել։ Ներսը՝ նոյնքան բազմութիւն կար։ Մինչեւ որ հասաւ դործածուած հագուստներու թաղամասը, ծրարը քանի մը անգամ պայթելու վտանգ անցուց։

-- Ի՞նչ ունիս, երիտասարդ։

Փորձառու աչքերէ չէր կրնար վրիպիլ խոշոր ծրար մը։ Մէկը որ, ծրարով, վրանոտ կը գեղերի Պիթփազարի մէջ, զբաղարճանալու եկած չի կրնար ըլլալ։

-- Տեսնենք, երիտասարդ։ Կը գնենք, ինչ որ ունիս։ Ցուցուր անգամ մը...

Սուր վարանոտի կարճ պահ մը ունեցաւ։ Բայց լաւ առիթ էր։ Նախընտրելի է՝ գնողը առաջարկէ, քան թէ ծախողը մօտենայ գլխիկոր։ Կարեւորութեան չէտ մը տուաւ ձայնին.

-- Վերարկու ունիմ։

Զմօտեցաւ։ Փողոցին մէջտեղը կեցաւ, պատրաստ՝ հեռանալու։ Պէտք էր ծանրէն ծախէր ինքզինքը։

Ծերուկ խանութպանը, որ խօսք նետած էր իրեն, փողոց փութաց, ձեռքը Սուրի ուսին դրաւ, դէպի խանութ հրեց մեղմ մեղադրանքով մը.

-- Տեսնենք, տեսնենք անգամ մը, մանչս։ Ապրանքը քուկդ է միշտ։

Սուր երդում ըրաւ իւրովի թէ թոյլ պիտի չտար որ գինքը փետէին։

Ծերուկը դողդոջ ձեռքերով քակեց ծրարը, աչքերը խփեց կէս մը, ուշադրութեամբ դարձուց վերարկուն, ձեռքէն կախեց, կշռեց, կերպասը շաչեցուց, եղունդովը քերեց, օձիքը չփեց, թեզանիքին ծայրերը ուսումնասիրեց, հակառակ դարձուց՝ ներսի կողմն ալ քննեց կամաւրին լուսամուտէն թափող ժուժոյն լոյսի մը տակ։

-- Ի՞նչ կ'ուզես ասոր, հարցուց առանց գլուխը վերցնելով վերարկուէն։

-- Ի՞նչ կուտաս։

-- Ծախողը դուն ես։ Գինդ կ'ըսես, եթէ գործիս գայ՝ կ'առնեմ։ Եթէ ոչ՝ ապրանքը միշտ քուկդ է, սիրելիս։

-- Տուր չիսուն ոսկի։

Սուր թէ ուրախացաւ, եւ թէ զղջաց աւելի ուշած չըլլալուն համար։ Իր խօսքերը անակնկալի մը աղեցութիւնը չէին գործած մարդուն վրայ, որ անվերջ կը չարունակէր զարճնել վերարկուն, կարծես տակաւին տեսնելիք կոմը մնացած էր։

-- Տանը՞ հինգ ոսկի տամ։

Սուր սթափեցաւ։ Ականջներուն չհաւատաց։

-- Քանի՞։

-- Տանը՞ հինգ։

-- Կատա՞կ կ'ընես։

-- Զմրան չատ տեսն կայ տակաւին։

Զեռքը բրտօրէն երկարեց։ Հիւսթափութիւնը դայրացուցած էր գինք։

-- Թող մնայ։

Հնավաճառը ետ չտուաւ վերարկուն։

-- Տաղնապ կայ, ըսաւ։ Ժողովուրդին մօտ դրամ չկայ։ Տասնըվեց տամ։

-- Տո՛ւր վերարկուն։

-- Տասնըեօ՞թը։ Հատէ թող քսան ըլլայ։ Վերջին գինս է։

-- Ես յիսուն ուզեցի։

Ծերուկը բարկանալ ձեւացաւ.

-- Ո՞ւր ենք, մանչս։ Ցիսուն ոսկիի հին վերարկու կ'ըլլա՞յ։ Մե՞նք քանիի պիտի ծախենք։ Ցիսուն ըսիր, չիսունին վրայ կը մնա՞ն։

Սուր տրամաբանական դտաւ այս խօսքը։

-- Լաւ։ Քառասունըհինգ տուր։ Նայէ՛, հինգ ոսկի մէկէն գեղչեցի։ Ես սակարկութիւն չեմ սիրեր։

-- Քա՛ն։

Սուր վերստին երկարեց ձեռքը։ Ծերուկը ետ քաշեց վերարկուն, Սուրին աչքերուն մէջ նայեցաւ.

-- Վերջին գինդ քանի՞ է։

Սուր խոհեմութիւնը ձեռքէ չձգեց.

-- Քո՞ւ վերջին գինդ քանի է։

Ծերուկը աչքերը նորէն խփեց, ցուցամատը երկարեց դէպի Սուրի քիթը, ծխախոտէն սեւցած, փտած ակռաները ցուցադրեց.

-- Վերջին գինս ... քսանըչորս ոսկի կուտամ։ Քսանը-չորս-ոսկի։

-- Ես միտքս դրած եմ, քառասունէն վար չեմ տար այս վերարկուն։ Նուիրուր է։ Կ'ուզես առ, կ'ուզես մ'առներ։

Ժամը տասնմէկուկէսի կը մօտենար։ Նորէն պլէօֆ կ'ընեմ կոր, խորհեցաւ Սուր։ Զառնէ նէ ի՞նչ կ'ընեմ.

-- Քառասո՛ւն։ Այո կամ ոչ։

(Շար. 8)

(Շար. Ա. ԷՋԷՆ)

բանակի նկատմամբ հետախուզական աշխատանք կատարելու յանձնարարականին.

«Հետախուզել զենքերի թիւը, տեսակները, զրահատեխնիկան, պատկանելութիւնը, մեր ընկերաբերի թիւը, այսինքն՝ բանակում դաշնակցական ընկերների թիւը, տարբեր խմբերի փոխյարաբերութիւնները բանակի ներսում, ընդհանուր դեկավարութիւնը եւ դեկավարները, հայկական բանակի բոլոր տեսակի աշխատանքները, զօրքերի տեսակները, իսժեներական աշխատանքները, հրամանատարները, ականապատուած դաշտերը, դիտակէտերը, կրակակէտերը, կամուրջները, զօրանոցները, զօրամասի անունը, փոխադրական հնարաւորութիւնները, ջրբի, սննդի, վառելիքի եւ զենքի փոխադրութեան եանապարհները»: *Նոյնպիսի հետախուզական աշխատանք այդ կազմակերպութիւնն իրականացրել է նաեւ Հայաստանում տեղակայուած ռուսական բանակի դէմ: Ծառայութիւնը հետախուզական աշխատանքներ է կատարել նաեւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան ռազմական հետախուզութեան ոլորտում՝ դեռեւս Վազգէն Մանուկեանի նախարարութեան ժամանակ, Ազգային Անվտանգութեան պետական վարչութիւնում, ՀՀ նախագահի ազգային անվտանգութեան գծով պլխաւոր խորհրդականի աշխատակազմում, երբ խորհրդականը Ալոտ Մանուչարեանն էր եւ Ներքին գործերի նախարարութեան օպերատիւ բաժնում: Բոլոր տեղերում նրանք ունեցել են գործակալներ:*

Բացի ուժային մարմիններից այդ ծառայութիւնը հետախուզական աշխատանք է կատարել նաեւ պետական մարմիններում, նախարարութիւններում, տեղական գործադիր իշխանութեան ապարատում: Շատ հետաքրքիր բնագաւառներ էլ կան. ակնեղէն, դպրոց, քաղաքական կազմակերպութիւններ: Զարմանալի հետաքրքիր է, որ այս գաղտնի ծառայութիւնը հետախուզութիւն է իրականացրել անգամ սեփական կուսակցութեան ներսում: Այս ծառայութիւնը տոսիէներ է հաւաքել բոլոր գաշնակցականների վերաբերեալ, այսինքն նաեւ ներքին հակահետախուզութեան դեր է կատարել: Ծառայութիւնը ունեցել է այսպէս կոչուած քարերի բաժին: Մի փաստաթղթի համապատասխան հատուածում նշուում է, «Այս բաժինը գործում է կենտրոնական կոմիտէի եւ կոմիտէների խոյի տակ՝ իրբեւ կուսակցութեան խստագոյն գաղտնիք, ուր գրանցուում են կուսակցական բոլոր ընկերների մասին տեղեկութիւնները, մասնագիտական, մտաւոր, ռազմական կարողութիւնները, նրա անցեալը եւ, անհրաժեշտութեան դէպքում տուեալներ են ներկայացուում յանձնարարութիւնների պատրաստման համար: Ցիշեալ բաժինը արդէն ստեղծուել է՝ իր մէկ վճարովի աշխատողով, որը վճարուում է կենտրոնական կոմիտէի կողմից, հաւանական է եւս մէկ աշխատողի ալեցուցումը: Կենտրոնական կոմիտէի այս բաժնի իրաւասութեան մէջ է մտնում նաեւ շրջումները կուսակցութեան հետ աշխատել ցանկացող տարբեր բնագաւառների մասնագէտների հետ»:

2. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ

ԴՐՕ յատուկ ծառայութիւնը զբաղուել է նաեւ անօրինական տնտեսական գործունէութեամբ, զբամաշրջիկութեամբ (ռաֆէքով, տուեալներ են հաւաքուել բոլոր գործարար մարդկանց մասին), կեղծ տոլարի առեւտրով: Ստեղծել է ձեւական բնոյթ կրող մի շարք անտեսական միաւորներ, ինչպէս՝ «Արծրունի» ֆիրման, «Բամկէթ» կորպորացիան, «Ստոպ» խանութը, «Տրեստ» պահեստաւորման եւ փոխադրական ծառայութեան ֆիրման եւայլն:

*Փաստաթղթերում ներկայացուած են մի ամբողջ շարք անտեսական բնագաւառներ, որտեղ այդ ծառայութիւնը գործունէութիւն է ծաւալել: Այս կառոյցի անտեսական գործունէութեան բնագաւառներն են եղել. առեւտուր՝ թեթեւ արդիւնաբերական արտադրանքների, դեղերի արդիւնաբերութիւն, ծանր արդիւնաբերութիւն, ֆինանսներ, բանկեր, ապահովագրում եւ ներդրում, տպագրութիւն, պահեստաւորում եւայլն: Ներկայացնում եմ եւս մէկ փաստաթուղթ. «Այժմ արդէն իսկ գործում են անկախ հիմնարկութիւններ հետեւեալ բնագաւառներում՝ փայտի մշակում եւ կամուրջի պատրաստութիւն, դիզայնի եւ օֆիսների նորոգութեան ձեռնարկութիւն, էլեկտրոնիկայի, տպարան, մետաղի մշակում, պլաստիկ իրերի պատրաստման, համակարգիչների ծրագրաւորում: Մեզ պատկանում է դեղօրայքի պատրաստման հիմնարկութիւն, առաջարկում ենք լիբանանցի ընկեր Յովակ Թիւթիւրեանին եւ ընկեր Գօգօ Գրաջեանին, տաբոհների կանկ, կողմեպների առեւտրի կողպման հիմնարկութիւն, շինարարական ուժեղ հիմնարկութիւն, պահանջում ենք Լիբանանից ընկերներ Հարպոյեանին, Քէօրֆիւնեանին, Գուլումկեանին»: *Մարտիկները բոլորն էլ վարձատրուել են, կայ նաեւ վարձատրութեան ցանկը, ինչպէս նաեւ փաստաթուղթ, թէ ինչպիսի ֆինանսական յատկացումներ է կատարել այդ ծառայութիւնը տարբեր ֆիրմաներին:*

3. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹՄՐԱՊԻԶՆԷՍ

Ցատուկ ծառայութեան եւ ընդհանրապէս կուսակցութեան նիւթական ապահովութեան հիմնական աղբիւրը, սակայն, եղել է միջազգային թմրապիզնէսը: Ինչպէս արդէն նշուեց, յանցաւոր խմբի մօտ առգրաւուել է չուրջ հինգ քմ. հէրոյին, որի չուկայական արժէքը կազմում է մօտ 1 միլիոն տոլար: Մի քանի ամիս առաջ Պէյրութ - Երեւան - Մոսկուա - ԱՄՆ երթուղում յայտնաբերուել է եւս 3,5 քմ. հէրոյին, որի մասին տեղեակ է պահուել ԱՄՆ-ի յատուկ ծառայութիւններին: Հետաքննութեան ընթացքը ցոյց է տալիս, որ այդ դէպքը նոյնպէս հաւանաբար կապուած է նոյն յանցաւոր խմբի գործունէութեան հետ, որովհետեւ բխում է նոյն աղբիւրից: Նշուած երթուղով շմբրապիզնէսի իրականացման գործը դիտուորել է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան բիւրոյի անդամներից մէկը՝ Պէյրութից: Թմրապիզնէսի գործում առայժմ հետաքննութեամբ պարզուած է ԴՐՕ յատուկ ծառայութեան 10 անդամի մասնակցութիւնը, որոնցից վեցը ձերբակալուած են, 2-ը Մոսկուայում, 4-ը՝ Երեւանում:

(Մնացեալը յաջորդով)

***

– *Ելոյթին յաջորդող օրը (Դեկտեմբեր 29) իշխանութիւնները կը դադրեցնէին Հ. Յ. Դ. մամուլի օրգաններու՝ «Երկիր» օրաթերթի եւ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթի հրատարակութիւնը, կը զրաւէին «Հայլուր» մամուլի գործակալութեան ինչքերը ինչպէս կը յայտարարէր անօրէնը՝ Բաղրատ Սաթոյեան, կը դադրեցուէր նաեւ գաշնակցականամէտ (ոչ սակայն պաշտօնաթերթ) Առաջատի եւ Մունետիկի հրատարակութիւնը:*

– *Հ. Յ. Դ. երեսփոխանական խմբակցութիւնը մամուլի ասուլիս մը կուտար ապօրինի յայտարարելով նախագահին հրամանագիրը, որովհետեւ Հանրապետութեան Օրէնքի 7-րդ յօդուածին համաձայն կուսակցութիւն մը լուծելու որոշումը միայն վերադոյն դատարանը կրնայ տալ: Բայց, մինչ այդ դիմումը եղած էր եւ որոշումը օրինականացած:*

– *Պարոյր Հայրիկեան մամուլի ասուլիսով մը կը դատապարտէր նախագահին որոշումը ու քանի հոգիով կը փութար նախագահական չէնքը բողոքելու համար:*

– *Ուրբաթ առաւօտ (Դեկտեմբեր 30) հետաձգնով մեր առած տեղեկութեանց համաձայն ձերբակալութիւններ չէին կատարուած, բացի մէկ անձէ (Մարզաչխարհի խմբագիրը) որ կը փնտռուէր 20 օրէ ի վեր նախորդ հարցի (Թմրեցուցիչի չահատակութեան որու հետեւանքով Դեկ. 2ին կը ձերբակալուէին ութ հոգի) կապակցութեամբ: Նախապէս մեր առած տեղեկութեանց համաձայն ձերբակալուած էր կեդր. Կոմիտէի անդամ՝ Հրայր Կարապետեան, ձերբակալուած, ապա՝ ազատ արձակուած Բիւրոյի անդամ՝ Վահան Յովհաննիսեան: Խուզարկուած են Դաշնակցականներու բնակարանները, դրաւուած դոյքեր եւայլն, եւայլն:*

Հ. Յ. Դ. Բիւրոն յայտարարութիւն մը հրապարակած է Դեկտեմբեր 29-ին ուղղուած իր չարքերուն եւ հայ ժողովուրդին ուր «երեւակայածին եւ շինծու մեղադրանքներ» կ'որակէ նախագահին վերադրումները ու իր եղբակացութեան մէջ՝ «կը պահանջէ երկրի թէ արտերկրի մեր բոլոր ընկերներէն ըլլալ սառնասիրտ եւ չդիմել որեւէ քայլի որ կրնայ վտանգել տնտեսական, ընկերային եւ կենցաղային արդէն իսկ ողբերգական պայմանները ապրող հայրենի մեր ժողովուրդը»:

***

Ահաւասիկ կ'ունենանք, անշուշտ, դեռ արտայայտուելու այս խիստ ծանրակշիռ բնոյթ ունեցող նախագահական որոշումին: Անկախ՝ «յայտնութիւններու» վաւերական կամ ոչ հանդամանքէն, կը խորհինք թէ իրաւական պետութեան մը նախագահին առած այս քայլը դժուար թէ ընդունելի ըլլայ, եթէ կ'ուզենք հաւատալ որ Հայաստան վերջնապէս թաղած էր բռնատիրական վարչակարգը եւ կ'ընթանար դէպի ժողովրդավարութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈՋՆԻԻ չուրջ կռիւները կը չարունակուէին Դեկտեմբեր 30-ին նոյն սաստկութեամբ: 60 հազար հոգի հեռացած է մայրաքաղաքէն: Դուռայեւ յայտարարած է որ արամադիր է բանակցութիւններ տանելու Զերնոմիրտինի հետ: Մոսկուայի մէջ, լրագրողները կը յայտնեն որ ճնշումը օրէ օր կ'աւելնայ մամուլին վրայ: Ելցին կ'ամբաստանէ նոյնիսկ որոշ մեհիանները որ դրամ կը տանեան Չէչէնեներէն: «Միքիրեան հով մը կը փչէ մամուլին վրայ» կ'ըսուի, քանի այլեւս ոչ մէկ քննադատութիւն կ'ընդունուի:

ԱՆԴԱՐԱ – ՎԱՆ դիծը ապահովող Թրճիլ Էոլայնգի պօյինկ մը չախչախուած է Դեկտեմբեր 29-ին բախելով լերան: 69 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի եօթը անդամներէն 23 վերապրող կայ միայն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆՑ (ՍԻ-Ի-Ա) անօրէնը՝ ձէյմս Վուլսէյ իր հրաժարականը տուած է, ինչ որ հետեւանքն է փետրուարին ձերբակալուած Սի-Ի-Ա-ի մէկ անդամին, որ ինը տարի լրտեսութիւն կատարած է ի նպաստ Մոսկուայի 2 միլիոն տոլարի փոխարէն:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ ոճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 29-ին որու տէր եղած – «Մեծ Արեւելքի մարտիկներու խլամական ճակատը»: Մէկ վիրաւոր կայ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ» – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր՝ 200-րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Ժխտումի ու յառեւտեսութեան
ախտողած փորձը Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ
Չարեաճական ճամակաճի
Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Etre artiste aujourd'hui
A. BERLIAN

ՓԱՐԻԶԻ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

իր անդամներուն ու խաեան համայն ընտանիքին

ԱՄԱՆՈՐՆ ՈՒ ԾՆՈՒՆԴԸ

Շնորհաւորելով կը մաղթէ բարի ու արդիւնաւոր տարի մը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵՒՐԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փուշուճեան 200 Ֆր.:

***

ՓՕ. - Ազատն Պետիկեան 500 Ֆր. (իր մօր յիշատակին):

NOEL ARMENIEN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION ST-JEROME
organise un

Dîner Dansant

Samedi 7 Janvier à 20 heures 30

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture — Salle «Vasbouragan»
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Animation
Disc Jockey VANICK

Renseignements et réservations :
91. 61. 10. 82 / 91. 70. 00. 32
91. 66. 08. 03.

HOMENETMEN FRANCE

DINER DANSANT

animé par
ADISS HARMANDIAN
et son orchestre
le Samedi 14 Janvier à partir de 20 heures 30
dans les Salons de l'Orée du Bois (Porte Maillot)

Pour réserver vos places téléphoner :
44 05 92 12 / 42 04 37 61 (répondeur) / 43 78 57 67 (après 20h)